

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙΧ

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΣΑΜΠΕΖΥ-ΓΕΝΕΥΗΣ 2014

ΣΥΝΟΔΙΚΑ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ: ΒΛΑΣΙΟΣ Ι. ΦΕΙΔΑΣ

Εἰς τὰ «ΣΥΝΟΔΙΚΑ» δημοσιεύονται ἢ ἀναδημοσιεύονται ἄρθρα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀρθοδόξον συνοδικὴν παράδοσιν καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας. Τὰ ἄρθρα ἀποστέλλονται εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἰς τὸ Ὄρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου: Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37 Chemin de Chambésy, 1292, Chambésy (Genève), SUISSE.

SYNODICA

PUBLICATION PERIODIQUE DU SECRETARIAT POUR LA PREPARATION DU
SAINT ET GRAND CONCILE DE L'EGLISE ORTHODOXE

RESPONSABLE POUR L'EDITION: VLASSIOS J. PHIDAS

Dans «SYNODICA» sont publiés ou republiés des articles se référant à la tradition conciliaire orthodoxe et à la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe. Les articles sont à envoyer au Secrétariat pour la préparation du Saint et Grand Concile de l'Eglise Orthodoxe: Centre Orthodoxe du Patriarcat Œcuménique, 37 Chemin de Chambésy, 1292, Chambésy (Genève), SUISSE.

ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΣΥΝΟΔΙΚΑ ΙΧ

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΝ ΚΕΝΤΡΟΝ ΤΟΥ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΥ
ΣΑΜΠΕΖΥ-ΓΕΝΕΥΗΣ 2014

Γ΄ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

28 Ὀκτωβρίου - 9 Νοεμβρίου 1985

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὑπῆρξε σημαντικόν γεγονός εἰς τήν κοινήν πορείαν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ἡξιοποίησε τήν ἐμπειρίαν ἐκ τῶν δύο προηγουμένων Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων (1976, 1982), ὡς ἐπίσης καί τῶν συνελεύσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (1971, 1986), ἀφ' ἑτέρου δέ διότι ἐκάλυψε ἐπιτυχῶς τήν κατάλληλον προετοιμασίαν ὃχι μόνον τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς συγκεκριμένης Διασκέψεως, ἀλλὰ καί τοῦ πολυτίμου Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Βεβαίως, αἱ ἐργασίαι τόσον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (15- 23 Φεβρουαρίου 1986), ὅσον καί τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου- 6 Νοεμβρίου 1986) διεξήχθησαν ὑπὸ τήν βαρεῖαν συναισθηματικὴν φόρτισιν ἐκ τῆς σοβαρᾶς ἀσθενείας τοῦ μακαριστοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κυροῦ Μελίτωνος, τοῦ διορατικοῦ ἡγέτου καί τοῦ μεγαλοπνόου ἐμπνευστοῦ τῆς ὅλης προσυνοδικῆς διαδικασίας καί τῶν θεσμικῶν λειτουργιῶν τῶν διορθοδόξων καί πανορθοδόξων ὀργάνων διὰ τήν προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Οὕτως, ἡ Ὀλομέλεια τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐξέφρασε τήν βαθεῖαν λύπην αὐτῆς διὰ τήν δοκιμασίαν τοῦ Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος καί ηὐχόθη τήν ταχεῖαν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας αὐτοῦ διὰ τήν συνέχισιν τῆς σημαντικῆς ἀποστολῆς αὐτοῦ.

Ὁ ἀναπληρώσας τήν ἀπουσίαν τοῦ ἀειμνήστου Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κυροῦ Μελίτωνος εἰς τήν προεδρίαν τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς καί τῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως Μητροπολίτης Μύρων καί μακαριστός πλέον Μητροπολίτης Γέρον Ἐφέσου κυρός Χρυσόστομος ἀνταπεκρίθη πλήρως εἰς τό βάρος τῶν ἀναληφθεισῶν εὐθυνῶν διὰ τήν ἀπρόσκοπτον συνέχισιν τοῦ πολυσημάντου ἔργου τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου εἰς τὰ προκαθορισμένα πλαίσια τῶν καθιερωμένων διαδικασιῶν. Βεβαίως, εἰς τήν ὑπεύθυνον αὐτῇ ἀποστολῇ εἶχε τήν πρόθυμον καί πολύπτυχον ὑποστήριξιν τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου καί τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου μακαριστοῦ Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ καί τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ διὰ τήν κατάλληλον προετοιμασίαν τῶν *Εἰσηγήσεων* καί τῶν *προτάσεων* ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, διό καί ἡ παρούσα *ἐκδοσις τῶν Πρακτικῶν* τῶν

ἐργασιῶν αὐτῆς ἀποτελεῖ μίαν εὐγνωμόνα ἔκφρασιν καί τῆς ὀφειλετικῆς μνήμης τῆς Ἐκκλησίας διὰ τό ὑπ' αὐτῶν ἐπιτελεσθέν ἔργον.

Ὁ πρόγραμματισμός τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καί ὁ τρόπος τῆς προετοιμασίας αὐτοῦ εἶχον ἤδη καθορισθῆ ὑπὸ τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Σαμπεζύ, 1968) καί εἶχεν ἤδη ἐφαρμοσθῆ τόσον εἰς τὴν πρώτην συνέλευσιν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Σαμπεζύ, 1971), ὅσον καί εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Α' καί τῆς Β' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (Σαμπεζύ, 1976 καί 1982), τὰ Πρακτικά τῶν ὁποίων ἔχουν ἤδη δημοσιευθῆ εἰς τὴν ἐιδικὴν σειρὰν τῆς Γραμματείας ΣΥΝΟΔΙΚΑ τόσον εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ὅσον καί εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν (τόμοι I- VIII) πρὸς εὐρυτέραν πληροφόρησιν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος αὐτῶν ἐπὶ τῆς πορείας τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἡ Β' Προσυννοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις (Σαμπεζύ 1982)) καθώρισε καί τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τὰ ὁποῖα θὰ ἔδει νά προετοιμασθοῦν προηγουμένως διὰ τῆς συγκλήσεως μιᾶς συνελεύσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτοι: 1) Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων. 2) Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον. 3) Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενικὴ κίνησις. 4) Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Πέρα τῶν θεμάτων αὐτῶν ἀνετέθη εἰς τὴν Γραμματείαν ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ ἐκπόνησις ἐνός «Σχεδίου Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων», ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ περαιτέρω μελέτη τοῦ αἰτήματος τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας διὰ τὴν κατ' οἰκονομίαν ἐκκλησιαστικὴν ἐκλογὴν καί χειροτονίαν ἐπισκόπων καί ἐκ ρασοφόρων κληρικῶν ἄνευ μοναστικῆς κοινῆς.

Ἡ ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου κατάλληλος προετοιμασία τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἐνισχύθη ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τῆς προβολῆς εἰς τὴν Εἰσήγησιν τοῦ Προϊσταμένου τῆς Γραμματείας καί συγκεκριμένων προτάσεων, ἀφ' ἑτέρου δέ διὰ τῆς ἐντάξεως εἰς τὸν φάκελον καί ἐνός σχεδίου κειμένου περὶ τῶν βασικῶν ἀρχῶν δι' ἕκαστον θέμα, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν Συμβολῶν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτήν, ἡ συγκληθεῖσα Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ (Σαμπεζύ, 15-23 Φεβρουαρίου 1986) ἠξιολόγησε τὰς προτάσεις τῆς Γραμματείας καί συνέθεσε, κατ' ἕξοχον τρόπον μετὰ μακρὰς συζητήσεις, σπουδαία κείμενα ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Τὰ κείμενα αὐτὰ τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς

παρουσιάσθησαν υπό τοῦ Προϊσταμένου τῆς Γραμματείας, καί, ἀφοῦ ἡξιολογήθησαν ὑπό τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (28 Ὀκτωβρίου- 6 Νοεμβρίου 1986), δι' ἐκτενῶν συζητήσεων ἐν Ὁλομελείᾳ καί εἰς Ἐπιτροπὰς ἐγένοντο ὁμοφώνως δεκτά, μετὰ τῶν ἀναγκαίων διορθώσεων καί συμπληρώσεων, διά νά παραπεμφθοῦν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ὅπως ἐπίσης καί ὁ ἐπικυρωθεῖς «Κανονισμός Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων», ἦτοι:

1. Ἡ σπουδαιότης τῆς Νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον.
2. Σχέσεις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον.
3. Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική κίνησις.
4. Ἡ συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καί λοιπῶν διακρίσεων.

Πέρα ὅμως τῶν ἀνωτέρω θεμάτων, ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀπεδέχθη καί τήν εἰσήγησιν τῆς συγκροτηθείσης Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διά τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς ἐπομένης Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰς τήν ὁποίαν συμπεριελήφθησαν ὅλα τὰ ὑπολειπόμενα θέματα τοῦ θεματολογίου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὥστε νά ἐπισπευθῇ ἡ προπαρασκευαστική διαδικασία τοῦ ἔργου τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἦτοι:

- 1) Ὁρθόδοξος Διασπορά
- 2) Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτῆς.
- 3) Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.
- 4) Τά Ἱερά Δίπτυχα.

Ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν, ἐγένετο ἐπίσης δεκτὴ ἡ πρότασις τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διά τήν ἀνάλογον προετοιμασίαν τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ὑπό τῆς Γραμματείας καί τήν πραγματοποιήσιν τῶν ἀναγκαίων συνελεύσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διά νά καταστή δυνατὴ ἡ ὡς οἶόν τε τάχιον ἐπιθυμητὴ σύγκλησις τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τόν ἱερόν αὐτὸν σκοπὸν ὑπηρετεῖ καί ἡ παρούσα ἔκδοσις.

Ὁ Μητροπολίτης Ἑλβετίας Ἱερεμίας
Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς
Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου

Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Σαμπεζύ, 28 Οκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΠΡΑΚΤΙΚΑ - ΚΕΙΜΕΝΑ

Προσκλήσει τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, πρὸς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, συνεκλήθη, ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μεταξύ 28ης Ὀκτωβρίου καὶ 6ης Νοεμβρίου, ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐπὶ τῇ τέλει τῆς θεωρήσεως καὶ περαιτέρω ἐπεξεργασίας τῶν διὰ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς του παρελθόντος Φεβρουαρίου (15-23) καταρτίσθεντων κειμένων ἐπὶ τῶν θεμάτων: (α) «Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων», (β) «Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον», (γ) «Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις», καὶ (δ) «Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μετὰ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων».

Τῆς Διασκέψεως ταύτης μετέσχον ἀντιπροσωπίαι πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἀπαρτισθεῖσαι ὡς ἀκολούθως:

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΝ ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ

Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Πρόεδρος

Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Εὐδοκιάδος κ. Γεώργιος

Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος

Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας κ. Παῦλος

Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτης, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἐμμανουήλ Φωτιάδης, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, σύμβουλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεόδωρος Ζήσης, σύμβουλος

Πανοσιολ. Ὑπογραμματεὺς κ. Μελίτων, γραμματεὺς τῆς ἀντιπροσωπείας

ΠΑΤΡΤΑΡΧΕΤΟΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος

Σεβ. Μητροπολίτης Ἑρμουπόλεως κ. Παῦλος

Σεβ. Μητροπολίτης Κεντρῶας Ἀφρικήs κ. Τιμόθεος

Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος

Σεβ. Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Ἡλίας

Πανοσιολ. κ. Ἰωσήφ Ἄλλεν

Ἐλλογιμ. κ. Ἀλμπέρ Λαχάμ

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός

Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Γεώργιος Γαλίτης Ἐλλογιμ.
Καθηγ. κ. Βλάσιος Φειδάς

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΩΣΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καὶ Γαλικίας κ. Φιλάρετος
Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ καὶ Λευκορωσσίας κ. Φιλάρετος
Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης καὶ Κολόμνης κ. Ἰουβενάλιος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Dusseldorf κ. Λογγίνος
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Βιτάλιος Μποροβόι, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Πρώθ. κ. Νικόλαος Γκουντιάβεβ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξιος Σεργκιέβιτς Μπουέβσκυ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Γρηγόριος Νικολάεβιτς Σκομπέι, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Ἀλεξάντροβιτς Νελιούμπωφ, γραμματεὺς τῆς
ἀντιπροσωπείας

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΣΕΡΒΙΑΣ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς
Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέζιν

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πλοεστίου κ. Νήφων
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Ἰων Μπρία
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Στέφανος Ἀλέξε, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Ντουμίτρου Ποπέσκου, σύμβουλος

ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΟΝ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης κ. Καλλίνικος
Σεβ. Μητροπολίτης Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ζνεπολέκ κ. Δομητιανός
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαος Σιβάρωφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Πέτκο Μπαλτζιέφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξανδρος Γκοσποντίνωφ,
γραμματεὺς τῆς ἀντιπροσωπείας

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΥΠΡΟΥ

Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος
Θεοφιλ. Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνας κ. Βαρνάβας
Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Βασίλειος Καραγιάννης
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀνδρέας Μιτσίδης

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων

Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος

Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος

Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Μελέτιος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΠΟΛΩΝΙΑΣ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ κ. Ἱερεμιᾶς

Αἰδεσιμολ. κ. Γιέρζυ Τοφιλούκ

Ἑλλογιμ. κ. Νικόλαος Κοζλόφσκι

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Σουχούμης καὶ Ἀμπιχαζίας κ. Δαυίδ

Σεβ. Ἐπίσκοπος Τσκονδίδης κ. Ζωσίμος

Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Γκουράμ Σαλαμπερίτζε

Ἑλλογιμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, σύμβουλος

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος

Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πρέσοβ κ. Νικόλαος

Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε κ. Ἰωάννης

Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάτσκι

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΦΙΛΛΑΝΔΙΑΣ

Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλσιγκίου κ. Ἰωάννης

Αἰδεσιμολ. π. Βέινκο Πούρμονεν

Τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως προήδρευσε, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν καὶ παράδοσιν, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Ἀρχηγός τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὴν Γραμματεῖαν δὲ αὐτῆς ἥσκησε ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

**ΤΑ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ
Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΩΝ**

**Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου 1986
Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
18.30 - 19.30**

Συμφώνως πρὸς τὴν ἄχρι τοῦδε τηρηθεῖσαν παράδοσιν, τὴν 28ην Ὀκτωβρίου συνήλθον ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Προέδρου τῆς Διασκέψεως, οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῇ Διασκέψει, ἀπουσιαζόντων τῶν μὴ εἰσέτι ἀφιχθέντων ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν Σερβίας καὶ Τσεχοσλοβακίας, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ταύτης ἔργου καὶ καθορισμοῦ τῶν ἐπὶ μέρους διαδικασιακῶν αὐτῆς.

Ἐν ἀρχῇ ὁ Μητροπολίτης Μύρων, ἐν τῇ ιδιότητι αὐτοῦ ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Προέδρου τῆς Διασκέψεως, ἐν προσαγορεύσει πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν ἀγιώτατων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν λέγει τὰ ἀκόλουθα:

Ἄγιοι ἀδελφοί, εὐχαρισταί καὶ εὐγνωμοσύνη πρὸς τὸν Θεὸν ἀνέρχονται εἰς τὰς καρδίας ἡμῶν ἐπὶ τῇ συναντήσει ἡμῶν ταύτῃ πρὸς συγκρότησιν τῆς Γ' Προσυνδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τῆς ὁποίας πρῶτον ἔργον εἶναι ἡ θεώρησις τοῦ ἔργου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἔργον προκείμενον ἐνώπιον ἡμῶν. Ὡς γνωστόν, ἡ συνελθοῦσα τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὴν σύνταξιν καλῶς συγκεκροτημένων κειμένων ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων τῆς *Ἡμερησίας Διατάξεως* ἡμῶν, τὰ ὅποια κείμενα καλούμεθα νὰ μελετήσωμεν, νὰ συμπληρώσωμεν, τυχόν νὰ διορθώσωμεν, νὰ ἀποδεχθῶμεν καὶ νὰ παραπέμψωμεν, ὡς συγκεκροτημένους πλέον φακέλους, εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Νομίζω ὅτι καὶ διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρέπει νὰ εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι τῷ ὄντι, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ἐπετεύχθη τὸ καλλίτερον.

Τοῦτου δοθέντος, φρονῶ ὅτι καὶ κατὰ τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν θὰ ἔδει ὅπως ἐργασθῶμεν κατὰ τὴν ἄχρι τοῦδε κρατήσασαν τάξιν, ἥτοι ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, αἵτινες θὰ ὑποβάλλουν τὰ πορίσματα αὐτῶν τῇ Ὁλομελείᾳ πρὸς μελέτην καὶ ἀπόφασιν. Ἦδη ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὡς Γραμματεὺς καὶ τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἔχει ἐτοιμάσει σχέδιον προγράμματος, τὸ ὅποιον παρακαλῶ ὅπως ἀναγνώσῃ, ἵνα τύχῃ τῆς ἐγκρίσεως ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἀναγνώσκει τὸ σχέδιον προγράμματος ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, ἔχον ὡς ἑξῆς:

Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου

18.30 - 19.30 Ἄφιξις Ἀντιπροσωπιῶν
Σύσκεψις Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπιῶν

Τετάρτη, 29 Ὀκτωβρίου

08.15 - 09.15 Θεία Λειτουργία ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν
τῆς Διασκέψεως.
09.30 - 10.30 α) Ἐναρκτήριος Ὁμιλία Προέδρου
β) Χαιρετισμός Προϊσταμένου Ὁρθοδόξου Κέν-
τρου καὶ παρουσίασις Φακέλων Διασκέψεως.
11.00 - 12.15 Χαιρετισμοὶ Ἀντιπροσώπων.
15.30 - 17.00 Χαιρετισμοὶ Ἀντιπροσώπων.
17.15 - 18.30 Παρουσίασις Προγράμματος κ.λπ.

Πέμπτη, 30 Ὀκτωβρίου

09.15 - 10.30 Εἰσηγητική παρουσίασις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως
τοῦ θέματος «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστεί-
ας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*» - Συζήτησις.
11.00 - 12.15 Εἰσηγητική παρουσίασις ὑπὸ τοῦ Γραμμα-
τέως τοῦ θέματος «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων
Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κό-
σμον*» - Συζήτησις.
15.30 - 17.00 Εἰσηγητική παρουσίασις ὑπὸ τοῦ Γραμματέως
τοῦ θέματος «*Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κί-
νησις*» - Συζήτησις.
17.15 - 18.30 Εἰσηγητική παρουσίασις ὑπὸ τοῦ Γραμμα-
τέως τοῦ θέματος «*Συμβολὴ τῶν κατὰ τό-
πους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν
τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς
ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης
μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν δι-
ακρίσεων*» - Συζήτησις.
Κατάρτισις Ἐπιτροπῶν.

Παρασκευή, 31 Ὀκτωβρίου

09.15 - 10.30 Ἐπιτροπαί.
11.00 - 12.15 Ἐπιτροπαί.
15.30 - 17.00 Ἐπιτροπαί.
16.15 - 17.30 Ἐπίσημος ἐπίσκεψις Ἀρχηγῶν Ἀντιπροσωπιῶν
εἰς τὰς Πολιτικὰς Ἀρχάς τῆς Γενεύης.
17.15 - 18.30 Ἐπιτροπαί
20.00 - 21.30 Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστῇ ἀνάγκη)

Σάββατον, 1 Νοεμβρίου

09.15 - 10.30 Ἐπιτροπαί.
11.00 - 12.15 Ἐπιτροπαί.
15.30 - 17.00 Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστῇ ἀνάγκη).

17.15 - 18.30 Ἐπιτροπαί (ἐάν παραστή ἀνάγκη).

Κυριακή, 2 Νοεμβρίου

09.30 - 12.00 Θεία Λειτουργία.

12.30 Γεῦμα.

Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου

09.15 - 10.30 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

11.00 - 12.15 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

15.00 - 16.00 Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν.

16.00 - 17.00 Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν Διάσκεψιν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν.

17.15 - 18.30 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

Τρίτη, 4 Νοεμβρίου

09.15 - 10.30 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

11.00 - 12.15 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν.

17.15 - 18.30 Ἐπίσημος ἐπίσκεψις τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν ἔδραν τῆς Ἐθνικῆς Μετερρυθμισμένης Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης.

20.00 - 21.30 Παρουσίασις κειμένων Ἐπιτροπῶν (ἐάν παραστή ἀνάγκη).

Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου

09.15 - 10.30 Ἀποδοχή ἀποφάσεων προτεινομένων εἰς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.

11.00 - 12.15 Λήξις ἐργασιῶν.

Πέμπτη, 6 Νοεμβρίου

09.30 Θεία Λειτουργία ἐπὶ τῇ λήξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἀναχώρησις Ἀντιπροσωπιῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἅγιοι ἀδελφοί, ὡς ἅπαντες ἐνθυμούμεθα, ἐνώπιον τῆς Διασκέψεως ἡμῶν, πλὴν τῶν λοιπῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὑπάρχει καὶ ἐν ἑτερον διαδικασιακόν, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά ἔδει ὅπως ἀποφασίσωμεν. Πρόκειται περὶ τοῦ θέματος τοῦ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον καταρτισθέντος σχεδίου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*, ὅπερ καὶ θά ἔδει ὅπως πρὸς ἐφαρμογὴν λάβῃ καὶ τό χοῖσμα τῆς ἀποφάσεως τῆς παρούσης Διασκέψεως ἡμῶν. Φρονῶ, λοιπόν, αὖριον ἐν τῇ ἐν ὀλομελείᾳ συνεδρίᾳ ἡμῶν, ὡς πρῶτον θέμα, νά προβῶμεν εἰς τήν ἔγκρισιν τοῦ ἤδη ὑπὸ πάντων ἡμῶν ἀποδεκτοῦ γενομένου Κανονισμοῦ τούτου.

Οἱ Σεβ. Ἀρχηγοί τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν ἀγιωτάτων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀποδέχονται τήν πρότασιν τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς

Διασκέψεως καὶ ὀρίζουσιν ὅπως κατὰ τὴν πρώτην ἐν Ὁλομελείᾳ συνεδρίαν τῆς Διασκέψεως ἐγκριθῇ τὸ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθέν *Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμοι Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐπειδὴ μετὰ τὰς παρουσιασθησομένας Εἰσηγήσεις τοῦ Σεβ. Γραμματέως θὰ ἐπακολουθήσῃ ἐλευθέρᾳ συζήτησις, παρακαλῶ ὅπως ἐκάστη Ἀντιπροσωπία ἐκφράσῃ ἐλευθέρως τὰς ἀπόψεις αὐτῆς ἐπὶ τῶν τιθεμένων θεμάτων, ὥστε νὰ γνωρίζουν καὶ αἱ συστηθησόμεναι Ἐπιτροπαὶ τὰς ἀπόψεις τῆς Ὁλομελείας καὶ τὰ πλαίσια ἐντὸς τῶν ὁποίων θὰ κινηθοῦν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, μήπως τὸ προτεινόμενον χρονοδιάγραμμα τῆς μᾶς ὥρας καὶ 15 λεπτῶν δέν τυγχάνει ἐπαρκῆς διὰ τὴν συζήτησιν ἐκάστου παρουσιασθησομένου θέματος; Ἐάν παραστῇ ἀνάγκη θὰ ἡδύνατο τοῦτο νὰ παραταθῇ;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τοῦτο τυγχάνει αὐτονόητον.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, κατὰ τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὁλομελείας, ἡ συζήτησις θὰ γίνεται κατὰ τὰ Δίπτυχα ἢ ἐλευθέρως;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ μὲν συζήτησις θὰ γίνεται ἐλευθέρως, διὰ τῆς παροχῆς τῆς σχετικῆς ἀδείας ὑπὸ τοῦ προεδρεύοντος, δεδομένου ὅτι ἔναι Ἐκκλησίαι πιθανόν νὰ μὴ ἐπιθυμοῦν νὰ διατυπώσουν γνώμην. Ὅσον ἀφορᾷ ὁμως εἰς τὰ ἀπευθυνθησόμενα χαιρετιστήρια Μηνύματα διὰ τῶν ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ἐκκλησιῶν θὰ τηρηθοῦν ἀπαρεγκλίτως τὰ Δίπτυχα.

Ἅγιοι Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεων θὰ διανεμηθοῦν οἱ φάκελοι, περιλαμβάνοντες τὰ κείμενα καὶ τὸ λοιπὸν ὑλικὸν διὰ τὸ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν ἔργου. Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως ἐμερίμνησεν ὥστε ἅπαντες οἱ σύεδροι νὰ ἔχουν ἐνώπιον αὐτῶν πάντα τὰ σχετικά. Πλὴν ὁμως τοῦ κυρίως τούτου ἔργου τῆς Διασκέψεως, ἐνώπιον αὐτῆς προβάλλει ἡ ἀνάγκη τοῦ καθορισμοῦ, κατὰ τὰ πανορθόδοξως ἐγκεκριμένα διαδικασιακά, τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς τετάρτης φάσεως τοῦ προπαρασκευαστικοῦ ἔργου τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πρὸς ἐξέτασιν ὑπολείπονται, ὡς γνωστόν, τὰ ἐξῆς τέσσαρα θέματα: (α) *Ὁρθόδοξος Διασπορά*, (β) *Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*, (γ) *Τὸ Αὐτόνομον καὶ ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*, καὶ (δ) *Τὰ Ὁρθόδοξα Δίπτυχα*, τὰ ὁποῖα λόγῳ τῆς φύσεως αὐτῶν τυγχάνουν ἀλληλένδετα μετὰξὺ τῶν. Διαχωρισμός τις αὐτῶν καὶ ἐξέτασις καθ' ὁμάδας ἴσως παρουσιάζει δυσκολίας τινάς, λόγῳ ἀκριβῶς τῆς ἐσωτερικῆς συναφείας αὐτῶν. Καλούμεθα, λοιπόν, ὅπως ἐπιληφθῶμεν καὶ τοῦ θέματος τούτου καὶ ἀποφασίσωμεν σχετικῶς. Ἴσως καλὸν θὰ ἦτο ὅπως πρὸς μελέτην τοῦ θέματος τούτου, πλὴν τῶν ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων Ἐπιτροπῶν, συσταθῇ καὶ ἐιδικὴ Ὑποεπιτροπὴ, ἥτις καὶ θὰ ὑποβάλλῃ τὰς ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου σχετικὰς ἀπόψεις αὐτῆς τῇ Ὁλομελείᾳ τῆς Διασκέψεως πρὸς κρίσιν καὶ ἀπόφασιν. Διὰ νὰ ἔχωμεν δὲ πρόσφατον ἐνώπιόν μας πλήρη τὴν εἰκόνα

τῶν ἀναλαβουσῶν τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν θεμάτων τούτων Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἀνταποκριθεισῶν εἰς τὴν εὐθύνην αὐτῶν ταύτην, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἔχει ἐτοιμάσει πλήρη κατάλογον τῶν θεμάτων.

Ἐπίσης, ἐπειδὴ ἴσως ἔνιαι Ἐκκλησίαι δέν ἔχουν προχείρους τὰς ἐργασίας ταύτας, παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα ὅπως, εἴ γε καὶ παρίστατο ἀνάγκη, ἀποστείλῃ καὶ αὐθις ταύτας εἰς τὰς Ἐκκλησίας πρὸς μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Βεβαίως καὶ θὰ ἀποσταλοῦν καὶ πάλιν αἱ ἐργασίαι αὗται πρὸς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας πρὸς συμπλήρωσιν τῶν φακέλων αὐτῶν.

Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νά ἐρωτήσω ποιοὶ θὰ συμμετάσχουν εἰς τὰς ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ τῇ κατακλείδι τῆς Διασκέψεως θείας Λειτουργίας καὶ ποία ἡ ὑποχρέωσις συμμετοχῆς εἰς αὐτάς; Ἐάν δηλαδή θὰ ἡδυνάμεθα νά ἀναχωρήσωμεν, ἐφ' ὅσον λήξουν αἱ ἐργασίαι, ἄνευ συμμετοχῆς εἰς τὴν ἐπὶ τῇ κατακλείδι θείαν Λειτουργίαν;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Αἱ ἐπὶ τῇ ἐνάρξει καὶ τῇ κατακλείδι τῆς Διασκέψεως θείαι Λειτουργίαι προβλέπονται ὑπὸ τοῦ συνταχθέντος καὶ ὑπὸ τὴν ἔγκρισιν ἡμῶν πάντων εὐρισκομένου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων*. Βεβαίως, καλὸν θὰ ἦτο ὅπως ἅπαντες οἱ σύνεδροι παρακολουθήσωμεν καὶ δοξολογήσωμεν τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ ἐπὶ τῇ κατακλείδι τῆς Διασκέψεως θείᾳ Λειτουργίᾳ. Ἐφόσον ὅμως ὑπάρχουν ἀποχρώντες λόγοι, ἐπιβάλλοντες τὴν ἀναχώρησιν ἀντιπροσώπων τινῶν, θέλει ἐπιδειχθῇ κατανόησις.

Καὶ νῦν, Πατέρες καὶ Ἀδελφοί, ἐάν δέν ὑπάρχῃ ἐρώτησίς τις, ἃς θεωρήσωμεν τὸ ἔργον ἡμῶν διὰ τὴν ἐσπέραν ταύτην.

Οὐδενὸς τῶν παρόντων Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν παρατηρήσαντός τι ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐπάγεται τὰ ἀκόλουθα:

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ θερμότατα πάντας ὑμᾶς, ἅγιοι ἀδελφοί, διὰ τὴν συμβολὴν ὑμῶν πάντων εἰς τὴν ἀποψινὴν συγκέντρωσιν καὶ εὐχομαι μεθ' ὑμῶν, ὅπως καὶ αἱ ἐργασίαι ἡμῶν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν διεξαχθῶσιν ἐν ἀδελφικῇ ἀγάπῃ καὶ κατανοήσει καὶ στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας, ἐπ' ἀγαθῇ τῆς προαγωγῆς τοῦ ἀναληφθέντος ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν ἱεροῦ ἔργου τῆς πορείας τῆς καθόλου Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ἐπ' ἀγαθῇ τοῦ ἀντικείμενου εἰς ὃ ἀποβλέπει αὕτη, ἥτοι τοῦ πιστοῦ καὶ εὐσεβοῦς λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Πρὶν ἢ κατακλείσω, θὰ ἐπεθύμουν ὅπως γνωρίσω ὑμῖν ὅτι δυνατόν, ἐφ' ὅσον παραστῇ ἀνάγκη, νά κληθῶμεν καὶ αὐθις οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν πρὸς θεώρησιν παντός ἀνακύπτοντος θέματος. Εὐχαριστῶ καὶ αὐθις θερμῶς.

Οἱ παρόντες Σεβ. ἅγιοι Ἀρχιερεῖς, Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκφράζουν τὰς εὐχαριστίας καὶ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτῶν πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον, Ἀρχηγόν τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Πρόεδρον τῆς Γ Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Μετά τήν τέλεσιν τῆς ἐναρκτηρίου ἀκολουθίας (*Παράρτημα Ι*), ὁ Σεβ. Πρόεδρος παρουσιάζει τῇ Ὀλομελείᾳ τόν λόγον του ἐπὶ τῇ ἐνάρξει τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως, ἔχοντα ὡς ἀκολούθως:

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ

Σεβάσμιοι Πατέρες καί ἡγαπημένοι Ἀδελφοί, Ἐκπρόσωποι τῶν Ἁγίων ἡμῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ συγκροτοῦντες τήν παρούσαν Διάσκεψιν.

Ἐν Ὄνόματι τοῦ Παντοδυνάμου καί ἐν Τριάδι προσκυνουμένου Θεοῦ κηρύττω τήν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Εἴη τό Ὄνομα τοῦ Κυρίου εὐλογημένον.

Ἀξιωθέντες, εἰς βραχύ χρόνον ἀπό τῆς λήξεως κατὰ τόν τελευταῖον Φεβρουάριον - τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, νά φθάσωμεν καί εἰς τόν νέον τοῦτον σημαντικόν σταθμόν, ὁ ὁποῖος μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ὀφείλομεν πρωτίτως νά εὐχαριστήσωμεν τόν Πανάγαθον Θεόν διὰ τήν Χάριν Αὐτοῦ καί διὰ τήν ἐν τῇ Χάριτι Αὐτοῦ νέαν συνάντησιν ἡμῶν ἐνταῦθα. Ὀφείλομεν ἀκόμη νά φανώμεν, καί πάλιν καί πολλάκις, δέχται τῶν Δωρεῶν τοῦ Παρακλήτου, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τήν Ἐκκλησίαν “εἰς πάσαν τήν ἀλήθειαν” (Ἰωαν. 16,13), καί ὁ ὁποῖος ἐνισχύει ἡμᾶς, ταπεινοῦς ἐργάτας τοῦ θελήματος τοῦ Κυρίου καί ἐντολοδόχους τῶν Ἐκκλησιῶν μας, εἰς βαθμιαίαν μέν, πάντοτε δέ ὅμως σύντονον προώθησιν καί σταδιακὴν ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἀναληφθέντος ὑψηλοῦ καί ἁγίου ἔργου. Ὀφείλομεν, τέλος, νά ἐκφράσωμεν καί τήν εὐγνωμοσύνην πρὸς τὰς Ἐκκλησίας μας διὰ τήν ἀνάθεσιν τῆς ἐκπροσωπήσεώς των εἰς ἡμᾶς κατὰ τήν φάσιν αὐτὴν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εἶναι ὄντως μεγάλη ἡ προσγινομένη εἰς ἡμᾶς τιμὴ, ἐξ οὗ καί ἀνάλογος εἶναι καί ὁ βαθμὸς τῆς εὐθύνης μας κατὰ τήν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἐν προκειμένῳ καθήκοντος ἡμῶν.

Ταῦτα ἐν προοιμίῳ προσηιών, ἔχω τήν τιμὴν, ὡς Ἀρχηγὸς τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νά ἀπευθύνω πρὸς ὅλους σας τόν Χαιρετισμόν, τὰ καλὰ αἰσθήματα καί τὰς θερμὰς εὐχὰς τῆς Αὐτοῦ Θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου. Ἡ Αὐτοῦ Θειοτάτη Παναγιότης, μέ τήν περί Αὐτὴν Ἱεραρχίαν, καλωσορίζει ὑμᾶς εἰς τήν ἱερὰν Πατριαρχικὴν καί Σταυροπηγιακὴν ταύτην Στέγην, χαιρετίζει ἐν τῷ προσώπῳ ὑμῶν τοὺς Ἀγιώτατους Προκαθημένους καί τὰς κατ' αὐτοὺς ἀδελφὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καί εὐχεται εὐόδωσιν καί ἐπιτυχίαν εἰς τό ἔργον τῆς Διασκέψεως πρὸς παγίαν προκοπὴν τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ὁρθοδοξίας καί πρὸς εὐορξον διακονίαν τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Ἐγὼ προσωπικῶς, πρόθυμος διάκονος τῆς ἔδρας ταύτης, σᾶς χαιρετίζω μέ τιμὴν βαθεῖαν καὶ ἀγάπην πολλήν καὶ εὐχαριστῶ ἐκ τῶν προτέρων διὰ τὴν συναντίληψιν καὶ συνεργασίαν, τὴν ὁποῖαν θὰ μοί παράσχητε κατὰ τὴν ἐπιτέλεσιν τῶν εὐθυνῶν μου, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν θέσιν μου αὐτὴν.

Πατέρες καὶ Ἀδελφοί.

Εἶναι γνωστὰ τὰ θέματα, περὶ τὰ ὁποῖα θὰ ἐνδιατρίβῃ ἡ παροῦσα Διάσκεψις. Τό ἔργον τό ὁποῖον θὰ ἐπιτελέσωμεν ἐδῶ ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν καὶ ἐπὶ τῶν σχετικῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα συνετάχθησαν ἀπὸ τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, εἶναι ἔργον *ἐλεύθερον, ὑπεύθυνον, ἀλλὰ καὶ ὀριστικόν*, διότι ὅ,τι προέλθῃ ἀπὸ ἐδῶ θὰ ἔχῃ παραπεμφθῇ εἰς τὴν ὀριστικὴν καὶ τελευταίαν φάσιν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἢ καὶ ὅ,τι θὰ ἤθελε κριθῇ ὡς ἀνεπαρκές ἢ ἀναθεωρητέον, θὰ ἔχῃ ἀναπεμφθῇ εἰς περαιτέρω διορθόδοξον διεργασίαν, κατὰ τὰ πανορθοδόξως προαποφασισθέντα καὶ καθορισθέντα.

Τοῦτο δὲν σημαίνει βεβαίως ὅτι τό ἔργον τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως δὲν περιγράφεται, κατὰ τινά τρόπον, ἀπὸ τὴν προηγουμένην ἐργασίαν, ἢ ὁποῖα ἐγένεν ἀπὸ μέρους τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου. Ἐκάστη Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ὡς καὶ ἡ παρούσα, ἔχει φυσικὴν - καὶ θὰ ἔλεγον - ὄντολογικὴν συνάφειαν πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν αὐτῆς Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, ἢ ὁποῖα καὶ προετοιμάζει αὐτὴν *καθ' ὕλην*, ὅσον καὶ *κατ' εἶδος*. Καὶ τό τοιοῦτον εἶναι ἀπολύτως φυσικόν.

Λέγω «*καθ' ὕλην*», διότι, βασικῶς, τὰ θέματα ἔχουν εὖρει ἤδη εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὅχι μόνον τὴν ἀναμενομένην καὶ ἐμπρέπουσαν ἀνάλυσιν καὶ ἐπεξεργασίαν, ἀλλὰ καὶ τό πλεόν ἐξισορροπημένον θεολογικόν, ὅσον καὶ ιστορικο-ιδεολογικόν πλαίσιον ἀναπτύξεως, διαπλατύνσεως καὶ προωθήσεως, εἰς τρόπον ὥστε ὅλα τὰ προτεινόμενα ἐπὶ ἐκάστου θέματος νὰ εἶναι τὰ καλλίτερα ἐκ τῶν δυναμένων νὰ λεχθοῦν καὶ τὰ προβλεπόμενα νὰ γίνουν εὐρύτερον ἀποδεκτά ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας μας, ἥτοι τόσον ἀπὸ τὴν Ἱεραρχίαν των καὶ τὰ ὑπεύθυνα διοικητικὰ Σώματα των, ὅσον καὶ ἀπὸ τό εὐρύτερον πλήρωμά των, ἀπὸ τόν Κλήρον των δηλαδή καὶ τόν Λαόν των, ἐν τῷ μέτρῳ, φυσικῶς, τῆς ὀφειλετικῆς ἐμπράκτου ἐνημερώσεώς των πρὸς κατάλληλον δημιουργίαν τῆς κοινῆς συνειδήσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Λέγω ὅμως καὶ «*κατ' εἶδος*», διότι τὰ θέματα ἔλαβον ἤδη καὶ τὴν ἐνδεικνυομένην διατύπωσίν των, κατόπιν πολλῆς, σοβαρᾶς καὶ ἐπιμελεμένης συντακτικῆς ἐργασίας. Πολλοὶ ἀπὸ ἡμᾶς, διὰ νὰ μὴ εἴπω οἱ περισσότεροι, καὶ ὅπωςδήποτε οἱ ὑπευθυνότεροι, γνωρίζομεν μέ πόσῃν πολλαχῶς ἐσταθμισμένην προσοχὴν προέβημεν εἰς τὴν σύνταξιν τῶν κειμένων, τὰ ὁποῖα σήμερον ἔχομεν ἐμπρὸς μας. Ὅχι μόνον αἱ ἰδέαι καὶ αἱ γενικαὶ καὶ θεμελιώδεις ἀρχαὶ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, τό ὁποῖον διαπραγματεύεται

κάθε ἐπὶ μέρους κείμενον, ἀλλὰ καὶ κάθε ἰδιαιτέρα φράσις καὶ πολλάκις καὶ αἱ λέξεις ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον λεπτομεροῦς καὶ σχολαστικῆς συζητήσεως καὶ ἐπιλογῆς.

Εἰς ὅλα τὰ ἀνωτέρω, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν κατ' ἀντικείμενον καὶ ἐξ ἀντικείμενου θεώρησιν καὶ ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τῆς παρούσης Διασκέψεως, ἐν συναρτήσῃ πρὸς τὴν προηγηθεῖσαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸν ὑποκειμενικὸν παράγοντα.

Ὅπως καὶ ἂν ἔχουν τὰ πράγματα, εἶναι γεγονὸς ὅτι τὰ περισσότερα ἐκ τῶν πρώτων ὑπευθύνων προσώπων εἰς τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν ὑπῆρξαν ἐκ τῶν ἀντιστοίχως ὑπευθύνως ἐργασθέντων εἰς τὴν προηγηθεῖσαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὡς Ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ἢ ὡς Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν. Καὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ ἔχει τὴν σημασίαν καὶ τὴν βαρύτητά του. Ὑπάρχει μία σχετικῶς μὴ διακοπτομένη διαδοχὴ εὐθύνης τῶν προσώπων εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Καὶ αὐτὸ εἶναι μία ἰδιαιτέρα εὐνοία τῆς θείας Προνοίας. Ἡ διαδοχὴ αὕτη δημιουργεῖ καθεστῶς συνεχείας καὶ συνεπείας εἰς τὸ ὅλον ἔργον καὶ ἀποτελεῖ ἓνα παράγοντα μονιμότητος καὶ συνεχοῦς ἀνεπίξεως καὶ βελτιώσεως διὰ τὰ κείμενα καὶ τὰς ἐννοίας καὶ ἀληθείας, τὰς ὁποίας ἐκφράζουσιν.

Ἄλλ' εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ θέτω τὸ ἐρώτημα:

Ὅλα τὰ ἀνωτέρω δεσμεύουν τὰς Ἀντιπροσωπίας, καὶ ἐπομένως καὶ τὰς Ἐκκλησίας, εἰς τὴν παροῦσαν φάσιν τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅπως καὶ εἰς κάθε ἄλλην ἀνάλογον περίπτωσιν Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως; Τὸ ἐρώτημα εἶναι εὐρύτερον: Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις δεσμεύονται ἀπὸ τὰς Διορθοδόξους Προπαρασκευαστικὰς Ἐπιτροπὰς καὶ μέχρι ποίου σημείου;

Ἀπαντῶ: Βεβαίως καὶ ἀναντιρρήτως αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι τὸ ἐκάστοτε *μεῖζον Σῶμα* καὶ ἔχουν τὰ ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου προκύπτοντα ἰδιάζοντα γνωρίσματα καὶ πλεονεκτήματά των. Ὅλα τὰ σημεία ταῦτα ἔχουν καθορισθῇ λεπτομερῶς ἐπὶ πανορθόδοξου ἐπίπεδου. Ἡ ἐκάστοτε Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ κρίνῃ καὶ ἀξιολογήσῃ τὸ ἔργον τῆς ἢ τῶν Διορθοδόξων Προπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν, νὰ ἀποδεχθῇ τὰ ὑπ' αὐτῶν συνταχθέντα κείμενα ἢ νὰ τροπολογήσῃ καὶ βελτιώσῃ αὐτὰ - κυρίως νὰ βελτιώσῃ αὐτὰ — ἢ καὶ νὰ θεωρήσῃ αὐτὰ κατὰ περίπτωσιν ὡς ἀνεπαρκῆ καὶ ἀναπεμπτέα εἰς περαιτέρω διορθόδοξον διεργασίαν, ἔρευναν καὶ διατύπωσιν. Τὸ παράδειγμα τοῦ *θέματος τῆς Νηστείας* εἶναι ἓν ἐξ αὐτῶν.

Ἀλλὰ καί, παρὰ τὸ ἀναντίρρητον αὐτὸ δικαίωμα ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, αὕτη, κατὰ τινα τρόπον, περιγράφεται, καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ὀριοθετοῦνται ἀπὸ τὸ ἔργον τῆς ἐκάστοτε Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὑπάρχει ἡθικὴ τις δέσμευσις ἐπὶ τῶν εἰς ἴσον βαθμὸν πανορθόδοξως διενεργηθέντων ἐν τῇ Διορθοδόξῳ

Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή. Τοῦτο δέν σημαίνει μείωσιν ἢ περιορισμόν τῆς εὐθύνης καί τοῦ ἔργου τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἀμφότερα τά σώματα ταῦτα ἔπечουν θέσιν «*τεχνικῶν Ἐπιτροπῶν*» ἐπ' ἀναφορά πάντοτε πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐργάζονται καί συγκεκριμενοποιοῦν τά θέματα «*ad referendum*» πρὸς αὐτήν, ἡ ὁποία καί εἶναι ἡ μόνη τελικῶς ἀποφαινομένη καί θεσμοθετοῦσα ἀρχή ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ἀμφότερα εὐρίσκονται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου καί συνοδοιποροῦν εἰς τὴν γενικωτέραν πορείαν τῆς Ἐκκλησίας πρὸς αὐτήν, ὡς ἅμεσα ὄργανα αὐτῆς. Εἶναι τά ἐπιτελικῶς προοδοποιοῦντα τὴν Σύνοδον συλλογικά σώματα μελέτης καί προεργασίας δι' αὐτήν, τά ὁποία μέ ὅλην τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν ἐπιτελοῦν, καί τό ἔργον τῆς Συνόδου διευκολύνουν, ἀλλά καί τὴν εὐρύτεραν κοινήν συνείδησιν τῆς Ἐκκλησίας διαροφώνουν καί καλλιεργοῦν καθ' ὁδόν πρὸς τὴν Σύνοδον. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή, ὡς ἑλαττον σῶμα, εἶναι τό «*εργαστήριον*» τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καί αὕτη μέ τὴν σειρὰν τῆς, ὡς μείζον σῶμα, εἶναι ὁ ὀριστικός «*προθάλαμος*» τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Βεβαίως, ἡ τοιαύτη προσυνοδική διαδικασία, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν σήμερον, ἤμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὡς ξένη πρὸς τὴν εὐρύτεραν περὶ τὰς Συνόδους παράδοσιν καί πράξιν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Εἶναι γνωστόν ὅτι αἱ Σύνοδοι τῆς πρώτης χιλιετίας συνεκαλοῦντο καί ἀπεφαινοντο ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι καί εἰργάζοντο ὡς τά ἀπολύτως συλλογικά καί θεόπνευστα, προκειμένου περὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, ὄργανα τῆς Ἐκκλησίας, εἰς τά ὁποία οἱ συγκροτοῦντες αὐτά Πατέρες ἀπεφαίνοντο κατὰ τὴν συνοδικήν αὐτῶν συνείδησιν, αἱ δέ ἀγορεύσεις τῶν ἐκείναι ὠριοθέτουν καί καθορίζον τὴν ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τελικὴν ἀπόφασιν καί θέσπισιν τῆς Συνόδου.

Ἀλλά, θά πρέπει νά σημειωθῇ, ὅτι καί εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας προηγούμενοι μακροαὶ πρὸ ἐκάστης Συνόδου περίοδοι καλλιεργείας κλίματος - διὰ μικροτέρων συνάξεων καί ἀλληλοεπικοινωνιῶν ἐπισκόπων, διὰ πλουσίας συγγραφικῆς ἢ ἐπιστολιμαίας θεολογικῆς δραστηριότητος καί δι' ἄλλων ποικίλων κατ' ἄνθρωπον καί κατὰ περίπτωσιν τρόπων - περίοδοι, λέγω, καλλιεργείας εὐρύτερου κλίματος περὶ τὴν ἢ τὰς διδασκαλίας καί περὶ τὴν ἢ τὰς ἐκκλησιαστικο-κανονικὰς ρυθμίσεις, τὰς ὁποίας θά εἰσήγεν ἐκάστη Σύνοδος εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας. Ὅπωςδήποτε δέ δέν ἦσαν ἄγνωστοι καί αἱ καθ' ὁμάδας καί καθ' ὁμοιογενεῖς ὁμίλους, γεωγραφικῶς, ἐθνικῶς, γλωσσικῶς ἢ ἄλλως καθοριζομένους, ἐργασίαι ἐν ἐκάστη Συνόδῳ. Πάντα ταῦτα μαρτυροῦν, ὅτι ὑπῆρχε καί εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτάς τῶν πρώτων Συνόδων ποιά τις προσυνοδική καί ἐνδοσυνοδική διαδικασία, ἡ ὁποία καί ἐθεωρεῖτο ὡς ἡ ἀναγκαία, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐπιβαλλομένη καί κατὰ τό ἀνθρώπινον στοιχεῖον ἰσχύουσα προϋπὸθεσις ὁμαλῆς λειτουργίας τῆς ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι τελικῶς ἀποφαινομένης Συνόδου.

Ἐάν σήμερον, «*mutatis mutandis*», ἀκολουθεῖται ἡ ἥδη πανορθοδόξως καθορισθεῖσα διαδικασία καί μέθοδος, ἡ ἄγουσα ἡμᾶς εἰς τὴν Ἁγίαν καί Με-

γάλην ἡμῶν Σύνοδον, τοῦτο δέν σημαίνει ἀλλοτριώσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἀπό τήν συνοδικήν παράδοσιν καί πράξιν. Ὁ σκοπός καί στόχος τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ἀναλλοιώτως ὁ αὐτός· ἡ σύγκλησις τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἡμῶν. Αἱ κατ' ἄνθρωπον μέθοδοι καί διαδικασίαι δύνανται νά διαφέρουν ἢ νά ποικίλουν. Ἄλλ' ὁ αὐτός Παράκλητος εἶναι ὁ ὁδηγῶν τήν Ἐκκλησίαν, ὑπό πάσας τὰς φάσεις αὐτάς, πρὸς τόν τελικόν σκοπόν, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι ἀπόφασις καί θεσμοθέτησις τῶν τῆς Ἐκκλησίας πραγμάτων. Ὑπὸ ταύτην τήν προοπτικήν, ἀντιλαμβανόμεθα ὅλοι ὁποῖον καί ὅποσον ὑπεύθυνον καί ἱερὸν ἔργον ἔχομεν νά ἐπιτελέσωμεν ἐδῶ. Ἐχομεν τὸ ἱερὸν καθήκον νά διενεργήσωμεν τὰ πάντα ἐν φόβῳ Θεοῦ. Μακρὰν ἀπὸ κάθε ἰδιοτέλειαν ἐκκλησιαστικὴν ἢ προσωπικὴν. Μὲ μόνον κριτήριον τήν διακονίαν τοῦ πιστοῦ Λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Μὲ σύντονον προσοχὴν διὰ τὴν παντὶ σθένει διατήρησιν τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί αὐτονοήτως, κατὰ συνείδησιν. Κατ' ἀπολύτως ὀρθόδοξον συνείδησιν. Ἀναγνωριζομένης πάντοτε τῆς ἰδιαζούσης θέσεως, τὴν ὁποίαν κατέχει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον ἐν ἐκάστη φάσει τῆς ἐνδορθοδόξου ἐργασίας ἡμῶν.

Πατέρες καί Ἀδελφοί.

Δέν θά ἐπεκταθῶ εἰς τὴν παρουσίαν καί ἀνάλυσιν τῶν τεσσάρων γνωστῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἡμῶν. Τοῦτο θά κάμῃ ὁ Σεβ. Γραμματεὺς. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά θέσω ὑπ' ὧσιν σας τὰς δυναμένας νά ὑπάρξουν σκέψεις περὶ τὸ ἐφεξῆς *τέταρτον στάδιον* τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης ἡμῶν Συνόδου. Καί περισσότερον συγκεκριμένως, περὶ τὰ ἐναπομένοντα τέσσαρα τελευταῖα θέματα, τὰ ἀναγεγραμμένα εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν αὐτῆς. Ταῦτα εἶναι τὰ ἐξῆς:

α) *Ὁρθόδοξος Διασπορά.*

β) *Τὸ αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.*

γ) *Τὸ αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ.*

δ) *Δίπνυχα.*

Εἶναι γνωστὴ ἡ σημασία καί σπουδαιότης τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων. Ἀπὸ τὴν ὀρθὴν ἐνδορθόδοξον ἀντιμετώπισιν των καί ἀπὸ τὰ θετικὰ ἐπ' αὐτῶν ἀποτελέσματα τῆς διορθοδόξου διεργασίας καί συμφωνίας, ὡς καί ἀπὸ τὰς σχετικὰς τελικὰς ἀποφάσεις τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου θά ἐξαρτηθῇ αὐτὴ αὕτη ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡμεῖς, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καλούμεθα νά ὀριοθετήσωμεν τὴν ἐφεξῆς πανορθόδοξον ἐργασίαν ἡμῶν, ὅχι ἀπλῶς ὀρίζοντες τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Δ' ἢ καί Ε' προπαρασκευαστικῆς φάσεως τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἀλλὰ καί συνειδητοποιοῦντες τὸσον τὴν σπουδαιότητα τῶν θεμάτων αὐτῶν, ὅσον καί τὸ ἀλληλένδετον αὐτῶν καί τὴν ἐκκλησιολογικὴν περιχωρητικότητά των, μέ ὅλας τὰς ἐπὶ τῶν συνειδήσεων τῶν πιστῶν ἐπιπτώσεις καί ἐπεκτάσεις αὐτῶν, τὰ ὅποια, ὡς ἔχουν σήμερον, ὑποβαθμίζουν τὸ κῦρος τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ *Διασπορά*, μέ τὴν δύσκολον καί

περιπελεγμένην προβληματολογίαν της σήμερον, δέν εἶναι δυνατόν νά ἐξετασθῇ ἀνεξαρτήτως τῶν ἀρχῶν, αἱ ὁποῖαι θά ἰσχύσουν διὰ τήν ἐκχώρησιν καί ἀπόκτησιν τῆς *Αὐτοκεφαλίας* καί τῆς *Αὐτονομίας* ἐν τῇ Ὁρθοδοξίᾳ. Ἀλλ' οὔτε καί τὰ θέματα τῆς *Αὐτοκεφαλίας* καί τῆς *Αὐτονομίας* δύνανται νά λυθοῦν ἄνευ τῆς εὐρυτέρας διασυνδέσεως, τήν ὁποίαν παρουσιάζουν πρὸς τήν σύγχρονον πραγματικότητα περί τήν *Διασποράν*. Καί ἔτι περαιτέρω. Οὐδέ τό ὥς ἀπλούστερον ἐμφανιζόμενον θέμα τῶν Διπτύχων ἤμπορεῖ νά ἐξετασθῇ καί νά ἐπιλυθῇ χωρίς τήν παράλληλον διευκρίνησιν καί θεσμοθέτησιν τῶν ἰσχυουσῶν ἀρχῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ περί *Αὐτοκέφαλον* καί *Αὐτόνομον*, διότι μόνον ὅταν καθορισθοῦν αἱ ἀρχαί αὐταί τό θέμα τῶν *Διπτύχων* θά εὔρῃ τήν κανονικήν καί τήν ὑπό πάντων ἀποδεκτὴν δυναμένην νά γίνῃ λύσιν του.

Βεβαίως, ἰδεολογικαί ἐσωτερικῶς καί ἄλλαι ἐμπράγματοι προτεραιότητες ἤμπορουν νά ὑπάρξουν εἰς τήν ἐξέτασιν τῶν θεμάτων. Καί ἀσφαλῶς θά ληφθοῦν καί αὐταί ὑπ' ὄψιν ἀπὸ μέρους ἡμῶν. Πάντως, ἐν τῇ παρουσίᾳ Διασκέψεως, ἡ ὁποία καθορίζει, κατὰ τὰ πανορθοδόξως ἀποφασισθέντα, τὰ θέματα τῆς προσεχοῦς Διασκέψεως, καλούμεθα νά ὀρίσωμεν, ποῖα καί πόσα θέματα ἐκ τῶν ἐναπομενονόντων τεσσάρων θά περιλάβωμεν εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ' περιόδου τοῦ ἔργου ἡμῶν. Ἡ καί εὐρύτερον ἀκόμη: θά περιλάβωμεν ὅλα τὰ ὥς ἄνω τέσσαρα θέματα ὁμοῦ ἢ μερίδα μόνον αὐτῶν, καί ποῖα;

Ἡ ἔδρα αὕτη δέν ἐπιθυμεῖ νά ἐπηρεάσῃ τήν σκέψιν τῶν Συνέδρων πρὸς ταύτην ἢ ἐκείνην τήν κατεύθυνσιν. Ἀπλῶς ἐπισημαίνει τήν ὑπαρξίν τοῦ προβλήματος καί τὰς ὑπαρχούσας ἐξ ἀντικειμένου δυσκολίας πρὸς ἀντιμετώπισίν του. Ἐκείνο πάντως, τό ὁποῖον θά ἡδύνατο νά εἴπῃ εἶναι ὅτι, λόγῳ τῆς φύσεως τῶν ἐνώπιον ἡμῶν κειμένων τεσσάρων προσεχῶν θεμάτων, ἡ ἀναμένουσα τὰς Ἐκκλησίας μας ἐργασία θά εἶναι δύσκολος καί ἡ διανοιγόμενη περίοδος δύναται νά προβλεφθῇ ὥς ἀρκούντως μακρά.

Καί ἐάν μὲν κατ' ἀρχήν δέν διαχωρισθοῦν τὰ θέματα ἀπ' ἀλλήλων, θά χρειασθῇ μία μὲν, ἀλλὰ μακροτέρα προσυνοδική περίοδος, ὅπωςδήποτε δέ, ἐάν θέλωμεν νά γίνῃ καλή καί εἰς βάθος ἐργασία, θά ἀπαιτηθοῦν πλείονες συγκλήσεις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς πρὸ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐάν πάλιν προτιμηθῇ ὁ διαχωρισμός τῶν θεμάτων ἀπ' ἀλλήλων, θά χρειασθοῦν περισσότεραι τῆς μᾶς προσυνοδικαί περίοδοι, ὅσαι τουλάχιστον θά εἶναι καί αἱ δέσμαι τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα θά ἐπιλεγοῦν.

Ἀλλ' ἐπὶ πάντων τούτων τόν λόγον ἔχετε σεῖς, Πατέρες καί Ἀδελφοί. Ἴσως θά ἀπαιτηθῇ νά ὀρίσωμεν μίαν εἰδικήν μικράν Ὑποεπιτροπὴν μελέτης τοῦ σημείου τούτου τῆς προσεχοῦς ἡμερησίας διατάξεως καί νά ζητηθῇ ἀπὸ αὐτὴν νά ὑποβάλῃ τήν Ἐκθεσὶν της πρὸς τήν Ὀλομέλειαν μέ τὰς ἐν προκειμένῳ σκέψεις καί εἰσηγήσεις αὐτῆς, ἵνα ἡ Ὀλομέλεια κρίνῃ ἐπὶ τῶν ἐφ' ἑξῆς μέ βᾶσιν ὠρισμένας καί συγκεκριμένας πλέον προτάσεις. Περί αὐτοῦ ὁμως θά ἀποφασισθῇ τό δέον κατὰ τήν κατάλληλον στιγμήν τῶν συνεδριάσεων ἡμῶν.

Σεβάσμοι Πατέρες καὶ ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ἰδοὺ αἱ ἀποψεις τῆς ἔδρας ἐπὶ τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἔργου ἡμῶν κατὰ τὴν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Χαιρετίζων καὶ πάλιν ὑμᾶς ἐν ἀγάπῃ πολλῇ, εὐχομαι ἀδιάλειπτον τὴν παρουσίαν τοῦ Παρακλήτου ἐν μέσῳ ἡμῶν κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας καὶ ἐπικαλοῦμαι δαψιλῇ τὴν Χάριν Του ἐφ' ὅλους ἡμᾶς, ἵνα ἐπιτελέσωμεν τὸ ἐμπιστευθέν εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας μας ἔργον ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ζήλῳ ἀνυποκρίτῳ.

Ἐστω ὁ Κύριος βοηθὸς καὶ σκεπαστὴς τῆς Διασκέψεως ἡμῶν καὶ πάντων ἡμῶν.

Γένοιτο.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπίσημον αὐτὴν ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεώς μας, ἐν ὀνόματί τοῦ Θεοῦ καὶ πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν νὰ ἀκούωμεν τοὺς *Χαιρετισμούς* τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, ὁ Προϊστάμενος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, ὑπὸ τὴν ιδιότητά του αὐτὴν, θέλει νὰ χαιρετίσῃ τὴν ὁμήγυριν. Ἐν συνέχειᾳ, θὰ ἀναγνώσῃ ἐνημερωτικὸν σημείωμα, ὑπὸ τὴν ἐτέραν ιδιότητά του, τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαγανδιστικῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, Ἐνημερωτικὸν σημείωμα ἐπὶ τῶν παρεχομένων φακέλων. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΤΗΡΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

τοῦ Προϊσταμένου τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου
τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ὡς Προϊστάμενος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου αἰσθάνομαι ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ συγκίνησιν, ὑποδεχόμενος πάντας ὑμᾶς, τὰ ἐξέχοντα μέλη τῶν τιμίων ἀντιπροσωπιῶν πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ χαρὰ εἶναι αὐτονόητος, ἡ δὲ συγκίνησις μεγάλη, διότι κατὰ τὸ τρέχον ἔτος συμπληροῦται ἤδη μία ὀλόκληρος εἰκοσαετία ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Εἶναι λοιπὸν πρόσθετος ἡ εὐλογία Θεοῦ ἡ κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ σύγκλησις ἐνταῦθα τῆς τε Διορθοδόξου Προπαγανδιστικῆς Ἐπιτροπῆς κατὰ μῆνα Φεβρουάριον καὶ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Τὸ ἐξαιρετικὸν αὐτὸ γεγονὸς μοῦ ἐπιτρέπει νὰ ὑποσημειώσω δι' ὀλίγων λέξεων τὴν ἐπὶ μίαν συναπτὴν εἰκοσαετίαν συνέχειαν καὶ συνέπειαν αὐτοῦ, παρὰ τὰς τυχόν κατὰ καιροὺς διαπιστωθείσας ἐλλείψεις ἢ παραλείψεις, εἰς τὴν διακονίαν τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ τοιαύτη ὁργανικὴ συνέχεια ἀπορρέει ἀναμφιβόλως ἐκ τῆς αὐστηρᾶς προσηλώσεως εἰς τοὺς καθορισθέντας ἐν τῷ ἰδρυτικῷ Πατριαρχικῷ καὶ Συνοδικῷ Τόμῳ σκοποῦς.

Οἱ ἐν λόγῳ σκοποὶ ὑπηρετοῦνται πιστῶς διὰ τῶν ποικίλων δραστηριοτήτων τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου, ἦτοι:

α) διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συγκλήσεως πασῶν τῶν μετὰ τὴν ἱδρυσιν αὐτοῦ Διορθοδόξων Ἐπιτροπῶν καὶ Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, ὡς τῆς Δ' Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1968), τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (1971), τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1982), τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (Φεβρουάριος 1986) καὶ τῆς παρούσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις ἐπενεργητοῦν ἡ μετ' ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὁργάνωσις ἐιδικοῦ Συνεδρίου πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος τοῦ κοινοῦ ἐορτασμοῦ τοῦ Πάσχα (1977) καὶ συσκέψεως Ἐπιτροπῆς ἀστρονόμων πρὸς μελέτην τοῦ αὐτοῦ θέματος (1979),

β) διὰ τῆς τακτικῆς ὁργανώσεως τῶν ἐτήσιων Θεολογικῶν Σεμιναρίων μετὰ τὴν συμμετοχὴν κληρικῶν καὶ θεολόγων ἐκ πασῶν σχεδόν τῶν ἀγιώτατων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν,

γ) διὰ τῶν ἐκδόσεων τοῦ δεκαπενθημέρου δελτίου «*Ἐπίσκεψις*», τοῦ περιοδικοῦ «*Συνοδικά*», τῶν «*Θεολογικῶν Μελετῶν τοῦ Σαμπεζύ*» κ.ἄ.,

δ) διὰ τῆς φιλοξενίας τῶν Μεικτῶν Ἐπιτροπῶν, ἐν ὁλομελείᾳ ἢ καὶ εἰς ὑποεπιτροπὰς, πρὸς προετοιμασίαν ἢ διεξαγωγὴν τῶν ἐπισήμων Θεολογικῶν Διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν (1970, 1972, 1981), τῶν Παλαιοκαθολικῶν (1970, 1975, 1977, 1983), τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν (1979, 1985), τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν (1977, 1978), τῶν Λουθηρανῶν (1978) καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων (1986),

ε) διὰ τῆς συγκλήσεως σειρᾶς διομολογιακῶν ἀκαδημαϊκῶν Συνεδρίων καὶ τῶν πολλαπλῶν συναφῶν δραστηριοτήτων τοῦ ἐπιτελείου τοῦ Κέντρου κ.ἄ.

Διὰ τῶν δραστηριοτήτων αὐτῶν τὸ Ὁρθόδοξον Κέντρον κατέστησε πράγματι κατὰ τὴν διαρρευσάσαν εἰκοσαετίαν αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν αὐτοῦ εἰς τε τὰς διορθοδόξους σχέσεις καὶ εἰς τὸν σύγχρονον οἰκουμενικὸν Διάλογον. Ὡς ἔδρα τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου προσφέρει τὴν ὀφειλετικὴν διακονίαν του εἰς τὴν προετοιμασίαν καὶ τὴν ἐπίσπευσιν τῆς πορείας πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὡς Ὁρθόδοξον ἐν τῇ Δύσει Κέντρον ἀποτελεῖ ἀναμφιβόλως σημαντικὴν γέφυραν διὰ τὴν εὐχερεστέραν καὶ ισότιμον συνάντησιν συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας μετὰ τὸν δυτικὸν χριστιανικὸν κόσμον. Ἡ ἐμπειρία τῆς διαρρευσάσης εἰκοσαετίας, ἡ ὁποία ἐπιστέφεται διὰ τῆς ἐν αὐτῷ συγκλήσεως τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, θὰ ἡδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἀσφαλὲς κριτήριον διὰ τὴν ἀξιολόγησιν καὶ τῶν μελλοντικῶν προοπτικῶν δραστηριότητος τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Ὑποδέχομαι λοιπὸν πάντας ὑμᾶς εἰς τὸ Ὁρθόδοξον τοῦτο Κέντρον, εἰς τὸν «οἶκον», ὡς θὰ ἔλεγον, τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, εἰς τὸν οἶκον ὅλων ὑμῶν, εὐχόμενος πρὸς πάντας ὑμᾶς τὸ ὡς εὖ παρέ-

στητε καὶ πᾶσαν τὴν ἀπὸ Κυρίου εὐλογίαν εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν, Προϊστάμενον τοῦ Κέντρου τούτου, διὰ τὰ λόγια καλωσορισμοῦ, τὰ ὅποια ἀπηύθυνε πρὸς τὴν ὁμήγουριν. Νομίζω ὅτι ἔχομεν ἀρκετὸν χρόνον μέχρι τοῦ διαλείμματος, εἰς τρόπον ὥστε ὁ Σεβασμώτατος νὰ παρουσιάσῃ τοὺς φακέλους, τοὺς ὁποίους ἔχομεν ἐνώπιόν μας, καὶ ταυτοχρόνως, ἐάν θὰ χρειασθῇ, νὰ κάμωμεν μερικά διαδικασιακά πολὺ ἀπλᾶ, ὅπως εἶναι τὸ πρόγραμμα τῶν ἐργασιῶν καὶ τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμα μέ μιαν σχετικὴν ἀπόφασιν, τὴν ὁποίαν πρέπει νὰ λάβωμεν ἀναφορικῶς πρὸς τὰ τηλεγραφήματα πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΝ ΦΑΚΕΛΩΝ

Ἐνημερωτικὸν Σημείωμα
τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Κατὰ τὴν καθιερωμένην διαδικασίαν προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, κατόπιν καὶ σχετικῆς προτάσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (πρβλ. Ἀνακοινωθέν, ἐν: Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, Σαμπεζύ, 1986, ἔκδ. πολυγρ., σ. 168), ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου ὑπέβαλεν εἰς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους ἀγιώτατων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν τὰ Πρακτικά τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τῆς συνελεύσεως ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ ἀπὸ 15ης ἕως 23ης παρελθόντος μηνὸς Φεβρουαρίου, εἰς τὰς τρεῖς ἐπίσημους γλώσσας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἥτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἐκπληροῦσα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς (πρβλ. Ἀνακοινωθέν, αὐτόθι), ἐδημοσίευσεν ἐντὸς τῶν καθορισθέντων χρονικῶν ὁρίων, καὶ δὴ μετὰ τὴν 1ην Ἀπριλίου τρ. ἔ., τὰ τέσσαρα εἰσηγητικὰ κείμενα αὐτῆς, ἐξασφάλισα ἅμα τὴν κυκλοφορίαν αὐτῶν ἐλληνιστί, ρωσιστί καὶ γαλλιστί. Παραλλήλως, τὰ κείμενα ταῦτα ὑπεβλήθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας εἰς τοὺς Προκαθημένους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ εἰς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὅθεν, οἱ σεβάσμιοι σύνεδροι τῆς παρούσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἔλαβον ἐν καιρῷ τῷ δέοντι τὰ ἀπαραίτητα διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐνταῦθα ἐργασιῶν τῶν ἐπίσημα κείμενα. Ἐπιπροσθέτως, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς θέτει σήμερον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν σεβασμίων συνέδρων τῆς παρούσης Διασκέψεως πρόσθετον βοηθητικὸν ὑλικόν, τὸ ὅποιον θὰ ἡδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ διὰ τὴν ἐργασίαν τόσοσιν τῆς ὁλομελείας, ὅσον καὶ τῶν ὀρισθησομένων

ἐπιτροπών. Οὕτως, οἱ φάκελοι, οἱ ὅποιοι τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν ἐκάστου συνέδρου, πλὴν ὠρισμένων τεχνικῶν πληροφοριῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τοῦ ἡμερησίου προγράμματος, τοῦ προγράμματος ἐργασιῶν, τοῦ καταλόγου τῶν ἀντιπροσώπων κ.ἄ., περιέχουν:

1) Τὸν VI τόμον τῆς σειρᾶς «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*», περιέχοντα τὰς ἀνακοινώσεις καὶ μελέτας διακεκριμένων καθηγητῶν καὶ θεολόγων, ἡμετέρων καὶ μὴ, ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος «*Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*», θέμα τὸ ὅποιον διεπραγματεύθη τὸ βον Θεολογικὸν Σεμινάριον τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου.

2) Τὸν VII τόμον τῆς σειρᾶς «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*», περιέχοντα ὡσαύτως ἀνακοινώσεις καὶ μελέτας διακεκριμένων καθηγητῶν καὶ θεολόγων, ἡμετέρων καὶ μὴ, ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος «*Συμβολὴ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανικοῦ ιδεώδους τῆς εἰρήνης*», τὸ ὅποιον διεπραγματεύθη ἐπίσης τὸ βον Θεολογικὸν Σεμινάριον τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Ὁ τόμος οὗτος φέρει τὸν τίτλον «*Μία Ὁρθόδοξος θεώρησις τῆς εἰρήνης*».

3) Τόμον φέροντα τὸν τίτλον «*Θεολογικοὶ Διάλογοι - Μία Ὁρθόδοξος Προοπτικὴ*». Εἰς τὸν τόμον τοῦτον ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου παρουσιάζει ἐν εἰδικῇ μὲν μελέτῃ τὰς ἐπὶ μέρους πτυχὰς τῶν διμερῶν *Θεολογικῶν Διαλόγων*, ἐν παραρτήματι δέ ἅπαντα τὰ μέχρι σήμερον δημοσιευθέντα ἐπίσημα κείμενα τῶν Διαλόγων τούτων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβ. ἅγιε Γραμματεῦ εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν παρουσίαν ταύτην τῶν φακέλων, οἱ ὅποιοι ὁμολογουμένως περιλαμβάνουν χρήσιμον ὕλικόν, γενικώτερον μὲν διὰ τὸν ἐμπλουτισμὸν τῆς μελέτης τῶν θεμάτων ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ εἰδικώτερον ἐν ἀναφορᾷ ἀμέσῳ πρὸς τὰ κείμενα, τὰ ὅποια ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐντὸς ὀλίγων λεπτῶν θὰ τελειώσω τὰ διαδικασιακά. Πρῶτον, εἰς τὸν φάκελόν σας ἔχετε τὸ ἡμερήσιον πρόγραμμα, τὸ ὅποιον καθορίζει τίνι τρόπῳ θὰ κινηθῶμεν εἰς τὰς κατὰ τὰς ἐφεξῆς ἡμέρας ἀπὸ πλευρᾶς προγράμματος ἐργασίας. Νομίζω ὅτι τὰ πάντα ἔχουν ρυθμισθῇ καλῶς καὶ ὅτι τυγχάνει τῆς ἐγκρισεῶς σας τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τῶν ἡμερησίων ἐργασιῶν μας. Τὸ δεύτερον εἶναι τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἔγγραφον, τὸ ὅποιον εἶναι σχέδιον προγράμματος ἐργασιῶν, τί περὶ τοῦ δηλαδὴ θὰ κάνωμεν καθ' ἐκάστην ἡμέραν, ἀρχῆς γενομένης ἀπὸ τῆς σήμερον. Ὅπως βλέπετε εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἔγγραφον θὰ ἀκολουθήσουν οἱ *Χαιρετισμοί* τῶν Ἀντιπροσωπιῶν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀπὸ τῆς αὔριον θὰ ἀρχίσῃ ἡ εἰσηγητικὴ παρουσίασις ἐνὸς ἐκάστου τῶν θεμάτων μὲ ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ θὰ διαρκέσῃ ὅλην τὴν ἡμέραν. Τὴν Παρασκευὴν καὶ τὸ Σάββατον - τουλάχιστον, ὡς προβλέπεται, ἕως τὴν μεσημβρίαν τοῦ Σαββάτου - θὰ ἐργασθῶν αἱ Ἐπιτροπαί, διὰ τὴν κατάρτισιν τῶν ὁποίων θὰ λεχθῶν τὰ εἰκότα εἰς ἄλλην συνεδρίασιν. Τὴν Κυριακὴν εἶναι ἡ πανηγυρικὴ θεία Λειτουργία τῆς Διασκέψεως. Τὴν Δευτέραν καὶ Τρίτην θὰ γίνῃ ἡ παρουσίασις τῶν *Ἐκθέσεων καὶ Εἰσηγήσεων* τῶν Ἐπιτροπῶν διὰ τὰ ἐφεξῆς. Ἐν

τῷ μεταξύ προβλέπονται, ὅπως ἀναγράφεται εἰς τὴν β' σελίδα τοῦ κειμένου σας, τέσσαρες ἐπίσημοι ἐπισκέψεις. Μία εἰς τὰς πολιτικές ἀρχάς τῆς Γενεύης, μία δευτέρα εἰς τὸ Π.Σ.Ε., μία τρίτη εἰς τὴν Διάσκεψιν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.) καὶ μία τετάρτη εἰς τὴν ἔδραν τῆς Ἐθνικῆς Μετερρυθμισμένης Ἐκκλησίας τῆς Γενεύης. Προβλέπεται, ἀδελφοί, ὅτι ἡ ἐργασία μας σὺν Θεῷ θὰ τελειώσῃ περὶ τὴν μεσημβρίαν τῆς Τετάρτης. Ἐπισήμως ὅμως αἱ ἐργασίαι θὰ θεωρηθοῦν λήξασαι τὴν Πέμπτην, 6ην Νοεμβρίου, μετὰ τὴν θείαν Λειτουργίαν, ἢ ὅποια θὰ τελεσθῇ καθ' ὅμοιον τρόπον, ὅπως καὶ σήμερον, ἀπὸ σύνεδρον, μέλος τῆς Διασκέψεως αὐτῆς. Ὑποβάλλω τὸ σχέδιον αὐτὸ εἰς τὴν ἔγκρισίν σας (ἔχει ἤδη περάσει ἀπὸ τὴν ἔγκρισιν τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν) καὶ παρακαλῶ ὅπως τὸ θεωρήσῃτε ὡς ἀποπεφασισμένον. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Πρὶν ἢ φύγωμεν ἀπὸ ἐδῶ εἶναι καθήκον μας ἱερὸν, ἀδελφοί, ἅμα τῷ πέρατι τῆς πρώτης ἐν ὁλομελείᾳ συνεδρίας ἡμῶν νὰ σκεφθῶμεν τὰς Μητέρας Ἐκκλησίας μας καὶ τοὺς Προκαθημένους τῶν Ἐκκλησιῶν αὐτῶν καὶ κατὰ τὴν κρατήσανσαν τάξιν, νὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς αὐτοὺς τηλεγραφήματα, ἐξαιτουμένοι τὰς εὐχὰς τῶν ἐπὶ τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως καὶ ἐπὶ πάντας ἡμᾶς. Νομίζω, ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ ἔθος. Πρέπει νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν. Δέν ὑπάρχει ἀντίρρηση ἀσφαλῶς. Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ ἐν σχέδιον τηλεγραφήματος, τὸ ὁποῖον ἤδη κατήρτισεν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

«*Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἐπικλήσει Παρακλήτου, ἡρξάτο σήμερον, 29η ν' Ὀκτωβρίου, ἐργασιῶν αὐτῆς. Χαρὰ καὶ εὐλαβεῖα γνωρίζοντες τοῦτο Ὑμετέρα Παναγιότητι/Μακαριότητι ἐπικαλούμεθα θεοδέκτους προσευχὰς καὶ εὐλογίαν Αὐτῆς.*

Μύρων Χρυσόστομος, Πρόεδρος»

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἀποδεκτὸν καὶ δυνάμεθα νὰ ὁδεύσωμεν πρὸς τὸ ἡμῶρον διάλειμμα.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία (11.00 - 12.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πρίν ἢ δοθῇ ὁ λόγος εἰς τοὺς Σεβασμιωτάτους Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διὰ νά ἀπευθύνουν *Χαιρετισμόν* εἰς τήν συνέλευσιν, θά ἤθελα νά προωθήσω ἕν καθαρώς διαδικασιακόν θέμα, τό ὁποῖον μένει ἀκόμη ἐνώπιόν μας. Ὅπως γνωρίζετε, ἡ Β' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ 1982 εἶχε ἀναθέσει τήν ἐντολήν εἰς τήν παροῦσαν Διάσκεψιν νά καταρτίσῃ καί ἀποδεχθῇ ἕν κείμενον «*Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*». Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπὴ τοῦ Φεβρουαρίου ἀνέλαβε τήν εὐθύνην αὐτήν, ἡργάσθη κοπιωδῶς διὰ νά ἡμπορέσῃ νά ἀντεπεξέλθῃ εἰς τήν ὑποχρέωσιν της αὐτήν καί, ἐν συνεργασίᾳ μέ τήν Γραμματείαν καί τὰς ἐνδιαφερομένας Ἀντιπροσωπίας, κατηρτίσθη ἕν «*Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας*», τό ὁποῖον καί τελικῶς ἔλαβε τήν ὀριστικὴν του μορφήν, ἐγένετο ἀποδεκτόν καί περεπέμφθη εἰς τήν Διάσκεψίν μας διὰ τήν τελικὴν ἀποδοχήν. Ἔχετε ἤδη ἐνώπιόν σας κυκλοφορήσαν τό ὀριστικόν κείμενον τοῦ *Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων* καί παρακαλῶ τόν Σεβ. Γραμματέα νά λάβῃ τόν λόγον καί νά παρουσιάσῃ τό κείμενον, τό ὁποῖον καί θά ἀποδεχθῶμεν ἅμα τῷ πέρατι τῆς ἀναγνώσεώς του. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΣΧΕΔΙΟΝ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις

τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Ὡς τυγχάνει γνωστόν, κατόπιν σχετικοῦ αἰτήματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐνώπιον τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (πρβλ. Πρακτικά Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, σελ. 166), ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, καθ', ὃ εἶχε χρέος, συνεργασθεῖσα μετὰ τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, κατήρτισε τό ἀκόλουθον Σχέδιον Κανονισμοῦ, τό ὁποῖον ὑπέβαλεν εἰς τήν ὑπὸ τήν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου συνελθοῦσαν ἐμβόλιμον συνεδρίαν τῶν Ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν τήν 22αν Φεβρουάριου 1986.

Προταθέν Σχέδιον Κανονισμοῦ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι κανονικόν συλλογικόν ὄργανον τῆς Ὀρθόδοξου Ἐκκλησίας, τό ὁποῖον

συγκροτείται υπό των ὀριζομένων ἐκπροσώπων πασῶν τῶν κατὰ τόπους κανονικῶν Αὐτοκεφάλων καί Αὐτονόμων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαί Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετά σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διά Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνόμενων πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καί Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τά Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ὁλοκλήρως τῆς πανορθοδόξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καί τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθείσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καί τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκοῦς προετοιμασίας τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καί τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καί καλοῦν τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νά ὀρίσουν, κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τό θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπό τῆς προγενεστέρας Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καί πανορθοδόξως δεκτὸν γενόμενον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατή, μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἣν καί συνέρχεται ἡ Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις — Πρόεδρος - Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Αἱ Ἀντιπροσωπεῖαι τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἶναι τούλαχιστον ἰσάριθμοι πρὸς τὰ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Αὗται δύνανται νά συνοδεύωνται ὑπό ἐιδικῶν Συμβούλων. Οὗτοι, κληρικοὶ ἢ λαϊκοί, δέν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ αὐτὸς δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, παρίστανται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ολομελείας ἄνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως δι' ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις δικαίωμα λόγου, καί ἐπικουροῦν τό ἔργον τῆς Διασκέψεως διὰ τῆς ἀσκήσεως ἐιδικῶν καθηκόντων, ὀριζομένων ἐκάστοτε ὑπό τῆς Ολομελείας καί ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκεῖται ὑπό τοῦ πρώτου τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πα-

τριαρχείου.

Άρθρον 7. Ο Πρόεδρος συγκαλεί ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρὸ ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμὸν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καὶ εἴ τι ἄλλο σχετικὸν διαδικασιακὸν διὰ τὸν πληρέστερον καὶ ἀποτελεσματικώτερον συντονισμόν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δὲ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομελείαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι Σύσκεψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νὰ συγκαλῶνται καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Άρθρον 8. Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἑναρξιν καὶ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τὰς συζητήσεις ἄνευ σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου καὶ ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυθμον διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τὸν Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος περιορίζει τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὁμιλητῶν καὶ, εἰς περιπτώσιν καθ' ἣν δὲν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἑνὸς ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νὰ παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διὰ τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοικτῆς ψηφοφορίας.

Άρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως καὶ τῆς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐπικουρήσεως τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καὶ τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρὸς ἐπιτυχή διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μεριμνᾷ διὰ τὴν μετάφρασιν συνόλου τοῦ ἐπίσημου ὕλικου εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ρωσικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν διασφάλισιν αὐτομάτου διερμηνείας εἰς τὰς αὐτάς γλώσσας.

Ἔργασίαι τῆς Διασκέψεως

Άρθρον 10. Ἡ ἑναρξις καὶ ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσεται διὰ τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Άρθρον 11. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τὰ μέλη καὶ ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσε-

ων μετά των Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχί καί ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπό τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαὶ τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπό τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν εἰδικωτέρων ἐντολῶν, διὰ τὴν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τὰς Ἐργασίας, διευθύνει τὰς συζητήσεις καί εἰσηγεῖται τελικῶς τὰς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ συγκροτῇ Ὑποεπιτροπὰς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐπεξεργασίαν εἰδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συγκαλεῖται διὰ Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἐνός Ἀντιπροσώπου καί ἐνός θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δὲ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἄρθρον 14. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως καί τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν τὰ ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Ἄρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν ἀποστολὴν καί τὴν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καί προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὸ καθ' ἕκαστον θέμα Συμβολῆς τῶν κατά τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τὰ θέματα ὕλικου. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζητήσεις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καί ἡ καταγραφή τῶν κατὰ θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινόν κείμενον, τὸ

όποιον αποτελεί καί τήν ἐπί τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τήν ἐπομένην Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καί λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχή κειμένων — λήψεις ἀποφάσεων — χαρακτήρ αὐτῶν

Ἄρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφανσιν ἐπὶ διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἡ διασφάλις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτήρα πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, διό καί, καίτοι ἀποτυπώνουν τὴν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δὲν ἔχουν ἄμεσον δεσμευτικὸν κῦρος διὰ τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Ἄρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατὰ τὰς ἐν Ὁλομελείᾳ ἐπὶ τινος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καὶ τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τούτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθοδόξως καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τό οὕτω ἀναπεμφθέν θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἢ καὶ ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τίνος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν ὀλομελείᾳ συζήτησιν αὐτοῦ, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῖ τὸν ἄχρι τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὗτος ἀναπεμφθῇ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπισήμους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἥτοι τὴν ἐλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τὰ Πρακτικά τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, τό ταχύτερον δυνατόν, πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, αὐτὴ δὲ δημοσιεύει τὰς τε ἀποφάσεις καὶ τὰ πρακτικά ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετὰ τὴν

ἀποστολήν αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Κατόπιν ἐπιστάμενης συζητήσεως μεταξύ τῶν Ἀντιπροσώπων, κυρίως ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων (ἄρθρον 1), ἐπὶ τῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Προέδρου (ἄρθρον 8) ὡς καὶ ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας προκειμένου περὶ διαδικασιακῶν θεμάτων (ἄρθρον 16), ἐνεκρίθη ὁμοφώνως τὸ ἀκόλουθον κείμενον, τὸ ὁποῖον καὶ ἀνεκοινώθη εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τοῦτο ὑποβάλλω καὶ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως πρὸς τελικὴν ἔγκρισιν:

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι ἑκτακτοὶ συνελεύσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα ὑπὸ τῶν κανονικῶς ὀριζομένων ἀντιπροσώπων τῶν κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῇ τέλει ὅπως καλύπτωσι τὴν συλλογικὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διὰ Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνόμενων πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τὰ Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὁλοκλήρως καὶ τὴν πανορθοδόξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθείσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καὶ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκοῦς προετοιμασίας τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καὶ καλοῦν τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νὰ ὀρίσουν, κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, τοὺς Ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τὸ θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς προγενεστέρας Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καὶ πανορθοδόξως δεκτὸν γενόμενον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατή, μέ-

χει τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῷ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἣν καί συνέρχεται ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις — Πρόεδρος — Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Τὰ μέλη τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν δέν ὑπερβαίνουν τόν ἀριθμόν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Αἱ Ἀντιπροσωπίαί δύνανται νά συνοδεύωνται ὑπό ειδικῶν Συμβούλων. Οὗτοι, κληρικοί ἢ λαϊκοί, δέν ὑπερβαίνουν τόν ἀριθμόν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, παρίστανται εἰς τὰς συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας ἄνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως, ὡσάκις παρίσταται ἀνάγκη, δικαίωμα λόγου, καί ἐπικουροῦν τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως διὰ τῆς ἀσκήσεως ειδικῶν καθηκόντων, ὀριζόμενων ἐκάστοτε ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας καί ὑπὸ τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκεῖται ὑπὸ τοῦ Ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄρθρον 7. Ὁ Πρόεδρος συγκαλεῖ ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ πρὸ ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμόν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ Προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καί εἴ τι ἄλλο σχετικόν διαδικασιακόν διὰ τόν πληρέστερον καί ἀποτελεσματικώτερον συντονισμόν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δέ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται ὑπὸ τοῦ Προέδρου πρὸς Ἑγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι Συσκέψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νά συγκαλῶνται καί κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 8. Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἑναρξιν καί τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τὰς συζητήσεις μετὰ συντόμων κατὰ περίπτωσιν σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου καί ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διὰ τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρύθμιον διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τόν παρόντα Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος δύναται νά περιορίζῃ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὁμιλητῶν καί, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δέν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἐνός ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νά παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διὰ τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοιχτῆς ψηφοφορίας.

Ἄρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέ-

ψεως καί τῆς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐπικουρίας τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καί τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρὸς ἐπιτυχὴ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου μεριμνᾷ διὰ τὴν μετάφρασιν συνόλου τοῦ ἐπισήμου ὕλικου εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ρωσικὴν καί γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καί διὰ τὴν διασφάλισιν αὐτόματου διερμηνείας εἰς τὰς αὐτὰς γλώσσας.

Ἔργασίαι τῆς Διασκέψεως

Ἄρθρον 10. Ἡ ἐναρξίς καὶ ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως κηρύσσεται διὰ τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἄρθρον 11. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὀλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τὰ μέλη καί ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαὶ τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπὶ τῇ βάρσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν εἰδικωτέρων ἐντολῶν, διὰ τὴν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τὰς Ἔργασίας, διευθύνει τὰς συζητήσεις καί εἰσηγείται τελικῶς τὰς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ συγκροτῇ ὑποεπιτροπὰς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ἐπεξεργασίαν εἰδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτήρα διὰ τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπή

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συγκαλεῖται διὰ Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἐνός Ἀντιπροσώπου καί ἐνός θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατὰ τόπους Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ Ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δὲ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Άρθρον 14. Αί εργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὁλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως καὶ τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ'ἀναλογίαν τὰ ἄρθρα 11 καὶ 12 τοῦ παρόντος Κανονισμοῦ.

Άρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν ἀποστολὴν καὶ τὴν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καὶ προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τό καθ' ἕκαστον θέμα Συμβολῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τὰ θέματα ὑλικοῦ. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἢ ἐπὶ ἑκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζητήσεις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καὶ ἢ καταγραφὴ τῶν κατὰ θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινόν κείμενον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχὴν κειμένων — λήψις ἀποφάσεων - χαρακτὴρ αὐτῶν

Άρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἢ διασφάλις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, διό καί, καίτοι ἀποτυπώνουν τὴν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δὲν ἔχουν ἀμεσον δεσμευτικὸν κύρος διὰ τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Άρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατὰ τὰς ἐν Ὁλομελείᾳ ἐπὶ τίνος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καὶ τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τούτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθοδόξως καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τό οὕτω ἀναπεμπόμενον θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἢ καὶ ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τίνος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν Ὁλομελείᾳ συζήτησιν αὐτοῦ, ἢ Γραμμα-

τεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῖ τὸν ἄχρι τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὗτος ἀναπεμφθῇ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπισήμους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἥτοι τὴν ἐλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τὰ Πρακτικά τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται, τὸ ταχύτερον δυνατόν, ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἥτις καὶ δημοσιεύει τὰς τε ἀποφάσεις καὶ τὰ πρακτικά ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου *Κανονισμοῦ Λειτουργίας* τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅπως ἀντιλαμβάνεσθε καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου τούτου, εἶναι πρόδηλον ἐκ τοῦ ὅλου περιεχομένου τοῦ παρόντος «Κανονισμοῦ» ὅτι δι' αὐτοῦ, τὸν ὁποῖον καὶ ἐδέχθημεν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, κωδικοποιεῖται ἀπλῶς ἢ κατὰ τὰς μέχρι τοῦδε συγληθείσας Προσυνοδικὰς Πανορθοδόξους Διασκέψεις ἀκολουθηθεῖσα πρᾶξις καὶ καταγράφεται ἢ δι' αὐτῶν κτηθεῖσα ἐμπειρία. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸ σχέδιον ἀποτελεῖ ὅπωςδὴποτε ἀφ' ἑνὸς μὲν πρόσθετον ἐγγύησιν τῆς καὶ ἄλλως εὐρύθμου λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων, διὰ τὴν ὁποῖαν ὅλοι μας ἐνδιαφερόμεθα, ἀφ' ἑτέρου δέ σαφῶς καταγεγραμμένον πλαίσιον τῶν ἤδη πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν διὰ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τοῦ ἔργου τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἀπλῶς ἔχομεν ἐνώπιόν μας ἓν κείμενον, τὸ ὁποῖον ρυθμίζει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Μὲ αὐτὸ τὸ πνεῦμα καὶ μὲ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν προτείνω εἰς τὴν ἀποδοχὴν σας τὸ κείμενον αὐτό, τὸ ὁποῖον καὶ φυσικόν ὅτι, ἀποδεκτὸν γενόμενον, θά ἰσχύσῃ ἀπὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐάν δὲν ὑπάρχῃ ἀντίρρησης θά θεωρηθῇ τὸ κείμενον ὡς ἀποδεκτόν.

Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμιώτατε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας προτείνω νὰ γίνῃ δεκτὸν τὸ κείμενον τοῦτο τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Νομίζω ὅτι τὸ κείμενον τοῦ *Κανονισμοῦ* ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν πρᾶξιν ἐκείνην, τὴν ὁποῖαν

ήκολουθήσαμεν κατά τήν συνεργασίαν ἡμῶν ἐπὶ εἴκοσι καὶ πλέον ἔτη διὰ τήν προετοιμασίαν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Εὐνόδου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πάρα πολύ τόν Σεβ. ἅγιον Κιέβου. Ἡ πρότασις εὐρίσκεται ἐνώπιόν σας, ὑποστηρίζεται ἀπὸ μίαν Ἀντιπροσωπίαν καὶ ἐπομένως, ἐάν δέν ὑπάρχῃ καμμία ἀντίρρησης, νά γίνῃ ἀποδεκτή.

Οὐδενός ἀντιλέγοντος, τό θέμα γίνεται ἀποδεκτόν ὁμοφώνως.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν ἑτερον σημεῖον καθαρώς διαδικασιακόν εἶναι καὶ ἡ περίπτωσις τῶν πρακτικῶν τῆς διαγενομένης Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τά *Πρακτικά* συνετάχθησαν ὑπὸ τῆς Γραμματείας, ἀπεστάλησαν εἰς τὰς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς Ἀντιπροσώπους, ἐδόθη χρονικόν διάστημα ὥστε νά ὑποβληθοῦν αἱ ὑπάρχουσαι τυχόν ἐνστάσεις ἐπὶ τῶν διατυπώσεων. Δέν ὑπῆρξαν τοιαῦται ἐνστάσεις καὶ ἐπομένως τυπικῶς νομίζω ὅτι πρέπει νά ἀποδεχθῶμεν τὰ συνταχθέντα *Πρακτικά*. Τό ἴδιον θά γίνῃ καὶ διὰ τὰς ἐφεξῆς πάντοτε συνεδριάσεις, ὅπως λέγει πλέον καὶ τό σχετικόν ἄρθρον τοῦ Κανονισμοῦ μας.

Νομίζω, ὅτι καὶ τό σημεῖον αὐτό ἐγένετο ἀποδεκτόν.

Τά Πρακτικά τῆς προγενομένης Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γίνονται ὁμοφώνως ἀποδεκτά.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Καί ἤδη θά ἤθελα νά παρακαλέσω κατά τήν σειράν τὰς Ἀντιπροσωπίας νά χαιρετίσουν τήν Διάσκεψιν καὶ ταυτοχρόνως νά διατυπώσουν τὰς τυχόν γενικωτέρας ἀπόψεις των ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Παρακαλῶ ὁ ἅγιος Καρθαγένης, ὡς ἀρχηγός τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Πατριαρχείου Ἀλέξανδρείας, νά λάβῃ τόν λόγον.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ὡς ταπεινοὶ ἐκπρόσωποι τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, οἱ ἀδελφοὶ Μητροπολίται Ἑρμοπόλεως Παῦλος, Κεντρῶας Ἀφρικῆς Τιμόθεος, Ἀξώμης Πέτρος καὶ ἡ ἐλαχιστότης μου μεταφέρωμεν τόν ἀδελφικόν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Πατριαρχείου μας καὶ τόν ἀπόλυτον σεβασμόν μας πρὸς τήν Α. Θ. Παναγιότητα, τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην κ. κ. Δημήτριον, διὰ τήν ὑποδοχὴν καὶ φιλοξενίαν, ἡ ὁποία προσφέρεται εἰς τό Σταυροπήγιόν του. Ὡσαύτως, μεταφέρωμεν τόν ἀδελφικόν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἡμῶν πρὸς ὅλας τὰς ἀδελφὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας καὶ χαιρετίζομεν αὐτάς ἐκ μέρους τῆς ἱεραρχίας, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ μας εἰς ὅλην τήν Ἀφρικὴν, τῶν λευκῶν καὶ τῶν μαύρων. Συνοδοιοποροῦμεν μέ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τήν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Πρόδρομοι ὅλοι τῆς Συνόδου ταύτης, πρὸς τόν σκοπὸν τοῦτον ἐργαζόμεθα καὶ κοπιῶμεν. Εὐχόμεθα, ὅσον βεβαίως ἐξαρτᾶται ἐξ ἡμῶν, ἡ φωνὴ μας σήμερον καὶ αὔριον ἐν τῇ Ἀγίᾳ καὶ Μεγάλῃ Συνόδῳ νά μὴ εἶναι φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ. Τό ἔργον ἡμῶν, ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, θά δείξῃ τοῦτο. Ἡ ὁδός μας εἶναι ὁδός ἀληθείας καὶ ζωῆς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν μέ τήν βοήθειαν καὶ

ἐπιφοίτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ πορεία ἡμῶν αὐτὴ τῶν Ὁρθοδόξων, ἡ ὁποία ἤρχισε μετὰ τὸν Β΄ παγκόσμιον πόλεμον, ἀποβλέπει εἰς τὴν ὁμαλὴν λειτουργίαν καὶ ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν τὸν αἰοίδιμον Πατριάρχην Ἀθηναγόραν, ὁ ὁποῖος μετὰ τὴν τὸλμην του, τὸ θάρρος καὶ τὴν πίστιν του εἰς τὴν παράδοσιν ἐχάραξε τὴν γραμμὴν αὐτὴν, τὴν ὁποίαν ἀκολουθοῦμεν καὶ δὲν εἴμεθα πλέον εἰς τὸ περιθώριον τῆς ζωῆς, ἀλλὰ ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ζωῆς τοῦ κόσμου. Ὑψοῦμεν τὴν φωνὴν μας διὰ τὸ ποιμνίον μας καὶ τὸν κόσμον ὅλον. Αὕτῃ εἶναι ἡ πορεία μας πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τὸ ἔργον δὲν εἶναι εὐκόλον. Ἐξεφράσαμεν πολλάκις αἰσιοδοξίαν ἐν τῇ πορείᾳ τοῦ ἔργου μας. Νομίζω ταπεινῶς, ὅτι δέον ὅπως κινηθῶμεν ἐν Χριστῷ καὶ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ Του. Νὰ προδιαγράψωμεν τρόπον τινὰ καὶ νὰ διατυπώσωμεν ἀπόψεις διὰ τὸ μέλλον. Ἰσως τότε νὰ πλησιάσωμεν τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τὰ τέσσαρα προσεχῆ θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου θὰ δείξουν, ἂν ἀληθινὰ ἔχωμεν τὸλμην, ἀφοβίαν καὶ θάρρος νὰ εἴπωμεν καὶ νὰ τονίσωμεν τὴν ἀλήθειαν τῆς παραδόσεώς μας. Αὐταὶ εἶναι αἱ ταπειναὶ ἀποψεις τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας, τὸ ὁποῖον, ὁμοῦ μετὰ τοῦ μικροῦ ποιμνίου του, ἐπιθυμεῖ νὰ προσφέρῃ τὰς προσπαθείας καὶ τὴν συμβολὴν του εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν, ὥστε αὐριον, ὅσοι θὰ ὑπάρχωμεν ἐν ζωῇ - καὶ εὐχομαι ὅλοι νὰ ζῶμεν - νὰ ἀγωνισθῶμεν μετὰ πίστιν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν μας καὶ νὰ φανῶμεν ἄξιοι διὰδοχοὶ τῆς Παραδόσεως καὶ τῶν Πατέρων τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μας. Μακάριοι θὰ εἶναι ὅσοι ζήσουν καὶ θὰ εἶναι παρόντες εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, συνέχειαν τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν μας Συνόδων. Σὰς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβασμία Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας καὶ ἰδιαιτέρως Σεβ. ἅγιο Καρθαγένης, μετὰ πολλὴν συγκίνησιν ἠκούσαμεν τὸν *Χαιρετισμόν*, τὸν ὁποῖον ἀπηυθύνετε πρὸς τὴν Διάσκεψιν. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων τῶν παρόντων, ἐὰν εἴπω ὅτι συγκίνησίν μας αὕτῃ ἀποκορυφώνεται ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι πρότερον ὁ Προκαθήμενος τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας ἀπῆλθε πρὸς Κύριον. Εὐχόμεθα μακαρίαν ἀνάπαυσιν εἰς τὴν ψυχὴν του. Καὶ εὐχομεθα ὅλοι ἀπὸ κοινοῦ, μετὰ πολλὴν θέρμην, τὸ Πανάγιον Πνεῦμα νὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα, ὥστε ὡς οἶόν τε τάχιον καὶ ἐν ἀγάπῃ καὶ συνέσει πολλὴ νὰ ἐκλεγῇ ὁ διάδοχός του αἰοιδίμου Νικολάου, ὥστε ἡ ἀδελφὴ Ἐκκλησία Ἀλεξανδρείας νὰ συνεχίσῃ τὸν ἱστορικὸν δρόμον τῆς, εἰς τὸν ὁποῖον ὅλαι αἱ ἀδελφαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι στηρίζονται. Εὐχαριστῶ πάρα πολὺ.

Ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔχει τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἀντιοχειανῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Ἡ χαρὰ ἡμῶν σήμερον εἶναι νὰ κομίσωμεν τὴν μαρτυρίαν καὶ τὰς εὐχὰς τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Ἰγνατίου καὶ τῆς περὶ αὐτόν Συνόδου καὶ νὰ δεχθῶμεν τὴν ὑμετέραν εὐλογίαν καὶ τὴν τῶν Ἐκκλησιῶν ὑμῶν διὰ νὰ ζήσωμεν ἐν εἰρήνῃ καὶ πιστότητι. Ἦλθομεν παρ' ὑμῖν ἵνα ἐμπλουτισθῶμεν. Ἡ σοφία ὑμῶν θὰ

καταστή ἡμετέρα. Πάντες ἐλπίζομεν πράγματι εἰς μίαν ζωογόνον ἐνότητα, ἣτις θά καταστή δύναμις ἀναγεννήσεως, πηγὴ θάρρους καὶ ὁραματισμοῦ εἰς τὰς ἡμετέρας τοπικὰς Ἐκκλησίας. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ καταστήμεν ἀκροαταὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἐλπίζομεν πολὺ εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Ἐκκλησίαν, ἣτις καλεῖται νὰ ἐξέτασῃ τὰ ὑπὸ τῶν πιστῶν ἀντιμετωπιζόμενα πραγματικά προβλήματα. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ἀνατολῆς, εὐαισθητοποιούμενοι ἐν ἐνότητι πνεύματος, τὸ ὅποion θά ἀναπτυχθῇ, καὶ ἐν τῷ συνδέσμῳ τῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία συνάπτει κατὰ τρόπον συγκεκριμένον ἐν συνόδῳ, καθηγιασμένοι διὰ τῶν δακρύων, θά ἐνισχυθῶσι πολλῶ μᾶλλον ἐν τῇ πίστει. Τὸ κοινὸν χρέος ἡμῶν συνίσταται εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς συνοδικῆς διαδικασίας, εἰς τὴν παγίωσιν τοῦ ἔργου τοῦ οἴκου τούτου, ὁ ὁποῖος στεγάζει ἡμᾶς. Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν συνδυάζονται κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικώτερον διὰ τῶν ἀναπτυσσομένων προσπαθειῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν καὶ τῆς ἡμετέρας ἐνότητος ὑπὸ τοῦ Μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ, τὰς ὁποίας χαιρετίζω ἐνταῦθα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὸν θερμὸν *Χαιρετισμόν* τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς ἀδελφῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας καὶ ἰδιαίτερος διὰ τὰς εὐχὰς, αἱ ὁποῖαι διευτώθησαν ὑπὲρ τοῦ ἔργου καὶ γενικώτερον τῶν σκοπῶν, τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει ἡ παροῦσα Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Εὐχὴν ὅλων μας ἀποτελεῖ, πράγματι, νὰ ἀκούσωμεν τὸν Παράκλητον καὶ νὰ ὁδεύσωμεν κατὰ τὰς ὑποδείξεις αὐτοῦ. Εὐχαριστοῦμεν πολὺ.

Ὁ ἀδελφὸς ἅγιος Πέτρος ἔχει τὸν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ σύνοδοι. Εὐδοκίᾳ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ ἐντολῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν, συνερχόμεθα σήμερον ἐν τῷ σεπτῷ τούτῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἵνα, ὡς Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, μελετήσωμεν τὰ ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπονηθέντα κείμενα ἐπὶ τῶν ἀπασχολούντων αὐτὴν τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Εἶναι αὐτονόητον, ὅτι ἡ παροῦσα Διάσκεψις ἡμῶν δύναται νὰ ἀποδεχθῇ, νὰ βελτιώσῃ, νὰ ἀπορρίψῃ τὰ ἤδη ὑπάρχοντα ἢ καὶ νὰ ἐκπονήσῃ νέα κείμενα. Δεδομένου ὅμως ὅτι τὰ ὑπὸ κρίσιν κείμενα εἶναι τὰ μόνα κείμενα, τὰ ὁποῖα ἐξεπόνησεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ τὰ ὁποῖα ἔτυχον εὐμενοῦς κριτικῆς, νομίζω ὅτι τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως ταύτης θά εἶναι εὐχερές καὶ ὅτι θά ἀποφευχθῶσιν αἱ ἀτέρμονες συζητήσεις. Μὲ φόβον Θεοῦ, λοιπόν, μὲ συναίσθησιν εὐθύνης, μὲ σεβασμὸν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς Ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, λαμβάνοντες ταυτοχρόνως ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, ἃς χωρήσωμεν ἐπὶ τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ ἃς εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ πανσθενουργὸς δύναμις τοῦ Θεοῦ θά καθοδηγῇ καὶ θά εὐλογῇ τὰς προσπάθειάς ἡμῶν. Ἐρχόμενοι ἀπὸ τὴν Ἁγίαν Γῆν, μεταφέρομεν πρὸς ὑμᾶς τὴν χάριν καὶ εὐλογίαν τοῦ Παναγίου καὶ Ζωοδόχου Τάφου τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων σεβασμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν, τὰς

εὐχάς καί εὐλογίας τοῦ Προκαθημένου τῆς Σιωνίτιδος Ἐκκλησίας, Πατρός ἡμῶν καί Πατριάρχου κ.κ Διοδώρου, εἰς ἐνίσχυσιν ἡμῶν εἰς τήν προκειμένην διακονίαν. Τάς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων θά ἀναπτύξουν εἰς τάς Ἐπιτροπάς οἱ ἐκπροσωποῦντες αὐτήν Πανοσιολ. Ἀρχιμ. κ. Τιμόθεος, Ἑλλογιμ. Καθηγηταί κ.κ. Γ. Γαλίτης καί Βλ. Φειδᾶς καί ἐγώ προσωπικῶς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πάρα πολύ τόν ἀδελφόν ἅγιον Πέτρος τόσον διὰ τάς σκέψεις, τάς ὁποίας διετύπωσε περί τοῦ ἔργου τῆς Διασκέψεως μας, ὅσον καί, κυρίως, διότι ἐγένετο κομιστής τῶν εὐλογιῶν τοῦ Παναγίου Τάφου καί τῶν λοιπῶν προσκυνημάτων καί σεβασμάτων τῆς ἁγίας ἡμῶν πίστεως. Εὐχαριστοῦμεν ἐπίσης διὰ τὰ καλά αἰσθήματα τοῦ Μακ. Πατριάρχου Ἱεροσολύμων καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡ Διάσκεψις, μέ τās εὐχάς τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, θά ἐπιτελέσῃ τό ἀνατεθέν εἰς αὐτήν ἔργον. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ ἅγιος Κιέβου ἔχει τόν λόγον ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, σεβασμώτατοι ἱεράρχαι, κληρικοί καί ἀξιότιμοι ἐκπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, διὰ τήν ἡμετέραν ἀντιπροσωπίαν - ἀποτελούμενην ἀπό τόν Μητροπολίτην Μίνσκ καί Λευκορωσσίας Φιλάρετον, τόν Μητροπολίτην Κρουτίτσκι καί Κολόμνης Ἰουβενάλιον, τόν Ἐπίσκοπον Ντύσελντορφ Λογγίνον καί τούς συμβούλους - καί δι' ἐμέ προσωπικῶς εἶναι μεγάλη τιμή καί χαρά νά χαιρετίσωμεν ἐξ ὀνόματος τοῦ Ἀγιωτάτου Πατριάρχου Μόσχας καί πάσης Ρωσσίας Ποιμένος καί τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας τὰ μέλη τῆς ἐνταῦθα συγκληθείσης Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἡ ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέθεσεν εἰς ἡμᾶς τούς ἐκπροσώπους τῆς παρούσης Διασκέψεως τήν πράγματι τιμητικήν καί ὑπεύθυνον ἀποστολήν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καί τῆς ἱστορίας νά συνεχίσωμεν τήν ἤδη πρό εἴκοσι πέντε ἐτῶν ἀρξαμένην ἐργασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Πανορθοδόξου Συνόδου. Ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι πρό πάντων μαρτυρία τῆς ἐνότητος τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μαρτυρία πίστεως, διαφυλαχθείσης εἰς τόν αἰώνιον θησαυρόν τῆς παραδόσεως αὐτῆς καί εἰς τήν συνείδησιν τοῦ πληρώματος αὐτῆς. Τό ἡμέτερον καθήκον περικλείεται ἐν τούτῳ, ἵνα ὀρθῶς, ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ἀγάπης, καί ἐν συμφωνίᾳ πρὸς τήν παράδοσιν τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προκείμενα ἡμῶν διάφορα ζητήματα. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, ἔχουσα συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τήν ἐπίλυσιν τῶν πανορθοδόξων προβλημάτων, κατανοοῦσα τήν σπουδαιότητα τῶν νῦν ὑπὸ μελέτην θεμάτων καί τηροῦσα πιστῶς τās ἀρχάς τῆς πανορθοδόξου ἀδελφικῆς ἐνότητος, ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς εἰς τήν Συνοδικήν Ἐπιτροπήν αὐτῆς τὰ κείμενα, τὰ ὁποία προητοιμάσθησαν κατὰ Φεβρουάριον τ.ἔ. ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἔστειλε τήν ἀντιπροσωπίαν αὐτῆς, ἡ ὁποία ἔφθασεν εἰς τό φιλόξενον τοῦτο Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, πλή-

ρη εὐλικρινοῦς ἐπιθυμίας νά συμβάλῃ, κατὰ τό μέτρον τοῦ δυνατοῦ, εἰς τήν ἱερωτάτην ὑπόθεσιν καί μετά τῶν ἐκπροσώπων τῶν ἀδελφῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νά κάνῃ ἓν εἰσέτι βῆμα εἰς τήν ὁδόν πρός τήν ἐκκλησιαστικήν Μεγάλην Σύνοδον, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι ἐν τῇ παρούσῃ Διασκέψει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατευθύνει τάς προσπάθειάς ἡμῶν πρός τήν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἀγαθοῦ σκοποῦ. Ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας νά ἀπευθύνω ἀδελφικούς χαιρετισμούς καί θερμάς εὐχάς πρός τόν ἐκπρόσωπον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων Χρυσόστομον, ὑπό τήν προεδρίαν τοῦ ὁποίου καλούμεθα νά ἐξετάσωμεν ἐνταῦθα εἰς βάθος καί νά ἀποδεχθῶμεν τά τέσσαρα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, τοῦτ' ἐστίν τά θέματα τῆς *Νηστείας*, τοῦ *Οἰκουμενισμοῦ*, τῶν *Σχέσεων μετά τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου* καί, βεβαίως, τό πλέον ἐπίκαιρον σήμερον δι' ὅλην τήν ἀνθρωπότητα θέμα τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἀπευθύνω ἐπίσης μετά χαρᾶς χαιρετισμόν διά καλήν ὑγείαν εἰς τοὺς ἐνταῦθα παρόντας πρωτοπόρους τοσούτων διορθοδόξων καί διαχριστιανικῶν συναντήσεων καί χαιρετίζω τάς πολυαριθμούς σπουδαίας ἐπιτυχίας αὐτῶν, ἥτοι τήν πιστήν μαρτυρίαν αὐτῶν διά τά ἰδεώδη τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ἐν τούτοις, πρέπει νά ἀναγνωρίσωμεν μετά λύπης, ὅτι ἤδη δέν εὐρίσκονται μεθ' ἡμῶν ὠρισμένοι ἐκ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλομεν πολλά καί εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι ἀνέλαβον τόν μόχθον καί τήν ὑπόθεσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἡ ζωὴ ὁμως συνεχίζεται καί ζητεῖ ἀπό ἡμᾶς, ἵνα συνεχίσωμεν εἰς τήν προκειμένην ἀποστολήν ἡμῶν μέχρις ἐκπληρώσεως αὐτῆς, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος: “Μηδέν κατὰ ἐρίθειαν ἢ κενοδοξίαν, ἀλλά τῇ ταπεινοφροσύνῃ ἀλλήλους ἡγούμενοι ὑπερέχοντας ἑαυτῶν” (Φιλ. 2,3).

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. ἅγιον Κιέβου διά τοὺς ὄντως οἰκοδομητικούς λόγους του, διά τήν διαπίστωσιν τήν ὁποίαν ἔκαμε καί ἡ ὁποία εἶναι διαπίστωσις ὅλων ἡμῶν, ὅτι τό ἔργον τῆς Διασκέψεως αὐτῆς θά ἀποτελέσῃ μίαν μαρτυρίαν τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν πίστεως, ἡ ὁποία φυλάσσεται εἰς τό θησαυροφυλάκιον, τό αἰώνιον, τῶν παραδόσεών μας καί εἰς τήν συνείδησιν τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι καί διά μίαν ἀκόμη φορᾶν ἠκούσαμεν ὅτι ἡ ἀδελφὴ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐμελέτησε καί μελετᾷ, ὡς ἄλλωστε καί ὅλαι αἱ ἄλλαι Ἐκκλησίαι, μέ πολλήν προσοχήν καί εἰς βάθος τάς ἀποφάσεις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Καί ἀκόμη, ὅτι δίδει τήν ὑπόσχεσιν, τήν ἄλλωστε βεβαίαν ὑπόσχεσιν δι' ἡμᾶς, ὅτι μέ ὅλας τῆς τάς δυνάμεις ἡ ἐδῶ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θά συμβάλῃ εἰς τό ἔργον τῆς προωθήσεως τῶν ζητημάτων μας. Εἴμεθα εὐγνώμονες δι' ὅλα αὐτά τά αἰσθήματα καί συμμεριζόμεθα τήν εὐχήν καί παράκλησιν τοῦ ἀγίου Κιέβου, ὅπως τό ἔργον τῆς Διασκέψεώς μας εὐοδωθῇ. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Ἡ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σεβρίας δέν ἔχει φθάσει ἀκόμη.

Θά φθάση τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας. Ἐπομένως, τὸν *Χαιρετισμόν* τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας θά τὸν ἀκούσωμεν, ὅταν θά ἔλθῃ ἡ Ἀντιπροσωπία καὶ θά εἶναι παρούσα ἐδῶ. Παρακαλῶ τὴν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας καὶ ἰδιαίτερος τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀντώνιον, νά λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Ὡς πάντες γνωρίζετε ἡ Ἐκκλησία Ρουμανίας ἔχασε κατὰ τὸ θέρος αὐτὸ τὸν ἡγαπημένον Πατριάρχην αὐτῆς Ἰουστίνον, μετὰ ἑννέα ἔτη πατριαρχίαν καὶ ὑπερεικοσαετὴ ἀρχιερατείαν αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Τρανσυλβανίας καὶ Μολδαβίας. Ὁ Πατριάρχης Ἰουστίνος ὑπῆρξεν μεταξύ τῶν εἰσηγητῶν, ἀπὸ κοινοῦ μετὰ πολλῶν ἐξ ἡμῶν καὶ μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἐκλιπόντων, τῆς κινήσεως διὰ μίαν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδοξίας ἡμῶν. Εἰς τὴν Ρόδον, εἴτα ἐνταῦθα ἐν Σαμπεζύ, ὑπῆρξε μία συνεχὴς παρουσία, μία ἐνεργὸς παρουσία, συμφιλωτική, δημιουργικὴ καὶ ἐμπνευσμένη μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῆς στιγμῆς καθ' ἣν ἐξελέγη Πατριάρχης. Τώρα εἶναι νεκρὸς καί, συμφώνως πρὸς τὸν Καταστατικόν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ὁ Μητροπολίτης Μολδαβίας καθίσταται αὐτομάτως τοποτηρητής (*locum tenens*). Διὸ καὶ ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Μολδαβίας καὶ Σουτσεόβας Θεόκτιστος μοὶ παρεχώρησε τὴν θέσιν διὰ νά ἡγηθῶ τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας εἰς ταύτην τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ὑπὸ τὴν ιδιότητα τοῦ τοποτηρητοῦ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Θεόκτιστος μοὶ ἀνέθεσε νά διαβιβάσω τὰς καλλιτέρας τῶν εὐχῶν αὐτοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καὶ τὴν ἐπιθυμίαν αὐτοῦ ὅπως αὕτη καταλήξῃ εἰς πλήρη καὶ χρήσιμον συμφωνίαν. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀποτελουμένη ἐξ ἐμοῦ, τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου Νικολάου καὶ τοῦ Θεοφίλ. Ἐπισκόπου Νήφωνος, πατριαρχικοῦ βικαρίου, καὶ τοῦ Αἰδεσιμολ. πατρὸς Ion Bria, ὡς ἐπίσης καὶ δύο συμβούλων, τῶν Αἰδεσιμολ. καθηγητῶν Dumitru Popescu καὶ Stefan Alexe, ἔχει τὴν ἐντολήν νά συνεισφέρῃ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς συναντήσεως, ἵνα ἡ Ὁρθοδοξία καταστῇ μία ζῶσα παρουσία εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον, τόσον διὰ νά ἐργασθῇ διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς ἀληθοῦς ἡμῶν πίστεως, ὅσον καὶ διὰ νά προσφέρῃ εἰς τὸν κόσμον μίαν ἀξιόπιστον μαρτυρίαν, ἐργαζομένη διὰ τὴν ἐνότητα πάντων, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν προστασίαν τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Τὰ μέσα καταστροφῆς δὲν ἐδημοιουργήθησαν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Τὰ μέσα αὐτὰ εἶναι ἔργον τῆς ἀνθρώπινης ἀμαρτίας. Οἱ ἄνθρωποι λοιπὸν ὀφείλουν νά ἀπορρίψουν τὰ μέσα αὐτὰ, διὰ νά μὴ εἶναι ἡμέραν τινὰ «πολύ ἀργά».

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας χαιρετίζει τὴν σημαντικωτάτην διὰ τὸν σύγχρονον κόσμον ἐργασίαν διὰ τὰ τέσσαρα θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὀφείλομεν νά ἐργασθῶμεν, νά συζητήσωμεν καὶ νά ἀποφασίσωμεν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς. Πρὸ τινων ἐβδομάδων συμμετέσχον εἰς συνάντησιν διὰ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ Ὁμοσπονδιακῇ Δημοκρατίᾳ τῆς Γερμανίας, ἔνθα οἱ

συμμετασχόντες ἐζήτησαν τὴν ἐκπόνησιν μιᾶς *θεολογίας τῆς εἰρήνης*. Ἐν τούτοις, ἐπεσήμαναν ὅτι διὰ τὴν ἐκπόνησιν μιᾶς ἀληθοῦς θεολογίας τῆς εἰρήνης πρέπει προηγουμένως νὰ φθάσωμεν εἰς μίαν τοιαύτην θεολογίαν τῆς εἰρήνης, ἰδίᾳ ἐάν ἐπιθυμῶμεν ἡ θεολογία αὕτη νὰ ἀσκήσῃ πραγματικὴν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν καὶ ἐπὶ τῶν μεγάλων δυνάμεων. Ὀφείλομεν νὰ ἐργασθῶμεν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ *communicare* καὶ ὄχι τοῦ *ex-communicare*. Ὁ Χαιρετισμὸς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καὶ αἱ εὐχαὶ αὐτῆς εἶναι νὰ καταστή ἡ προπαρασκευὴ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου κίνητρον διὰ τὴν ἐνότητα καὶ διὰ τὴν εἰρήνην. Βεβαίως, θὰ καταλήξωμεν εἰς τὴν λήψιν ὑποχρεωτικῶν μόνον διὰ πάσας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας ἀποφάσεων ὑπὸ τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Αὐτὸ εἶναι βέβαιον. Μόνον τότε αἱ ἀποφάσεις θὰ εἶναι ὑποχρεωτικαί. Ἴσως ὅμως θὰ ἔδει σήμερον νὰ κάνωμεν ὠρισμένας συστάσεις πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν διὰ νὰ δοκιμασθοῦν αὗται ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς π.χ. αἱ συστάσεις ὡς πρὸς τὸν ἀγῶνα διὰ τὴν εἰρήνην, διὰ νὰ μὴ φθάσωμεν νὰ μὴ ἔχωμεν χρόνον διὰ τὴν σύγκλησιν τῆς Συνόδου, ἐάν ἤθελεν ὑπάρξει πόλεμος. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἔχομεν τώρα ἐνώπιον ἡμῶν τὰ κείμενα μιᾶς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὅποια θὰ βοηθήσουν ἡμᾶς διὰ νὰ εἴμεθα αὐτὴν τὴν φορὰν περισσότερον ἀποτελεσματικοί. Ὀφείλομεν νὰ εὐχαριστήσωμεν διὰ τοῦτο τὸν Γραμματέα Μητροπολίτην Δαμασκηνόν. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προσθέσω μίαν λέξιν: Ὁ κόσμος διερωτᾶται, ὅλος ὁ γνωρίζων ἡμᾶς κόσμος καὶ αἱ ἄλλαι Ὁμολογίαι, πότε θὰ συγκληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, καὶ ἂν πράγματι θὰ ἔλθῃ ὁ χρόνος, καθ' ὃν θὰ ὁργανωθῇ ἡ Σύνοδος αὕτη; Πρέπει λοιπὸν νὰ δημιουργήσωμεν τὴν πεποίθησιν εἰς τοὺς ἄλλους ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη θὰ συγκληθῇ. Καὶ δὲν δυνάμεθα νὰ ἐπιτύχωμεν τοῦτο ἄλλως, εἰμὶ ἐργαζόμενοι ἐπὶ τῶν κειμένων μὲ ἀκριβές, θετικὸν καὶ χρησίμον περιεχόμενον διὰ νὰ κατευθύνωμεν τοὺς πιστοὺς ἡμῶν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Ἡ δευτέρα χιλιετία τοῦ Χριστιανισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ χιλιετία τῆς διαιρέσεως. Ὀφείλομεν νὰ ἐνεργήσωμεν κατὰ τρόπον, ὥστε ἡ τρίτη νὰ καταστή ἡ τοιαύτη τῆς ἐνότητος. Χίλια ἔτη διαιρέσεων εἶναι ἀρκετά. Πρόκειται διὰ χίλια ἔτη ἀμαρτίας κατὰ τοῦ Χριστοῦ. Οἱ Χριστιανοὶ ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἔχωμεν εἰρήνην ἐν τῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἐπίσης καὶ εἰρήνην πρὸς ἀλλήλους. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἐπιθυμίας ταύτης πρέπει ἴσως νὰ πληρώσωμεν τὸ τίμημα. Εἰς τὴν Βίβλον ἀναγινώσκομεν, ὅτι ὁ Θεὸς πάντοτε ἠξίωσεν ἕν τίμημα. Τὸ τίμημα αὐτό, τὸ ὑφ' ἡμῶν πληρωτέον τίμημα, θὰ ἦτο νὰ ἐπιστρέψωμεν πρὸς τὸν Θεόν, νὰ στραφῶμεν πρὸς τὸ καλόν, τὴν ἀλήθειαν, τὴν ἰσότητα, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην. Ταῦτα ἀνήκουν εἰς τὰ θέματα, τὰ ὅποια ὀφείλομεν νὰ συζητήσωμεν ἐδῶ κατὰ τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας διαβιβάζει τοὺς Χαιρετισμοὺς αὐτῆς πρὸς πάντας τοὺς ἀντιπροσώπους τῶν ἀγίων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἐνοῦται ἐν τῇ προσευχῇ μετὰ πάντων ἀπὸ κοινοῦ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ιδιαίτερος τόν Σεβ. Ἅγιον Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον. Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλης τῆς ὁμηγύρεως, ἐάν εἶπω ὅτι συμμεριζόμεθα βαθύτατα τὴν θλίψιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ αἰοιδίμου καὶ μεγάλου Πατριάρχου Ἰουστίνου. Πράγματι, δεόν νά ὁμολογηθῇ ἐνταῦθα ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἰουστίνος, καί ὡς Μητροπολίτης Μολδαβίας ἀλλὰ καί ὡς Πατριάρχης, ἦτο εἰς ἀπό τούς μεγαλυτέρους ἐμπνευστάς τοῦ ἔργου τῆς πανορθοδόξου ἐνότητος καὶ τῆς πορείας τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εὐχόμεθα αἰωνίαν τὴν μνήμην του διὰ τὴν Ἐκκλησίαν συνόλης τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ εὐχόμεθα, ἀκόμη, ἡ διαδοχὴ του νά εἶναι ἀνταξία τῆς μεγάλης προσωπικότητός του. Εὐχαριστῶ ιδιαίτερος διὰ τὰς εὐχάς, τὰς ὁποίας μᾶς ἐκόμισεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος ἐξ ὀνόματος τοῦ Τοποτηρητοῦ τοῦ χηρεύοντος Θρόνου τῆς Ρουμανίας. Παρακαλῶ νά διαβιβασθοῦν εἰς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Θεόκτιστον τὰ ἀνάλογα αἰσθήματά μας. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης κ. Ἀντώνιος εἶχε τὴν καλὴν σύννην νά θίξῃ ὠρισμένα σημεῖα, τόσον εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄμεσον ἔργον μας ἐδῶ, ὅσον καὶ εἰς τὴν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Νομίζω ὅτι ἡ Διάσκεψίς μας θά ἔχῃ τὴν εὐκαιρίαν νά σκεφθῇ ἐπὶ τῆς διπλῆς φύσεως τῶν ἀποφάσεών της, ὡς ἀποφάσεων ὁδευουσῶν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον καὶ ἐν σχέσει πρὸς σημερινὰς ἐπικαιρότητας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν θά γίνῃ ἡ δέουσα συζήτησις ἐν τοῖς ἐφ' ἑξῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον θά πρέπει, πράγματι, νά ἐπισπεύσωμεν τὰς ἐργασίας μας, ὥστε νά δώσωμεν ἀπολογία εἰς τόν κόσμον ὅτι εἴμεθα ἔτοιμοι διὰ νά συγκαλέσωμεν τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδόν μας. Καὶ πάλιν εὐχαριστῶ, Σεβασμιώτατε.

Τόν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας.

Ο Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβασμιώτατε ἀδελφέ Πρόεδρε, Σεβασμιώτατοι καὶ Θεοφιλέστατοι, ἀγαπητοὶ ἐν Κυρίῳ Πατέρες καὶ Ἀδελφοί,

Γνωρίζομεν τούς λόγους τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἰακώβου «πολύ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη» καὶ ἐάν ἡ εὐχή εἶναι πρὸς τόν τρόπον τοῦ Θεοῦ σύμφωνος, τότε πολὺ πῖο δυναμικὴ καὶ δραστικὴ εἶναι ἡ συνοδικὴ προσευχὴ τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας μας, ἀμετακίνητη κεφαλὴ τῆς ὁποίας εἶναι ὁ Ἀρχιερεὺς Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός. Ἡ Ἐκκλησία, τὴν ὁποίαν ἐκεῖνος ἱδρυσεν καὶ ἡγάγετο διὰ τοῦ τιμίου αἵματός του εἰς Γολγοθάν. Ἐπιτρέψατέ μου, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας (Σεβ. Μητροπολίτου Βράτσης κ. Καλλινίκου, Σεβ. Μητροπολίτου Σλίβεν κ. Ἰωαννικίου, Θεοφιλ. Ἐπισκόπου Ζνέπολεκ κ. Δομητιανοῦ), ὡς καὶ τῶν συμβούλων (Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαου Σιβάρωφ, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, Ἐλλογιμ. κ. Πέτκο Μπαλτζιέφ, καὶ Ἐλλογιμ. κ. Ἀλεξάνδρου Γκοσποντίνωφ, διερμηνέως τῆς ἀντιπροσωπίας) ἀπὸ τὴν ἀνωτάτην Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος, οἱ ὅποιοι εἶναι ἀπεσταλμένοι καὶ διάκονοι διὰ νά συμμετάσχουν

εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, νά σᾶς εὐχαριστήσω ἐγκαρδίως διὰ τοὺς ἀδελφικούς *Χαιρετισμούς* καὶ τὰς εὐλικρινεῖς εὐχὰς ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῶν γενεθλίων τῆς Α.Α. τοῦ Πατριάρχου Βουλγαρίας κ. Μαξίμου. Εἴθε ὁ Κύριος διὰ τῶν συντόνων προσευχῶν σας νά ἐπιχύσῃ δαψιλῶς τὴν ἁγίαν χάριν εἰς τόν ἅγιον Πατριάρχην μας καὶ νά ἐνδυναμώσῃ αὐτόν ψυχικῶς καὶ σωματικῶς πρὸς τό καλόν τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξιας καὶ διὰ τὴν καρποφόρον ὑπηρεσίαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Α.Α. ὁ Πατριάρχης Μάξιμος, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας μας, τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ἐκφράζει μέσῳ τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσόστομου, Προέδρου τῆς Διασκέψεως, πρὸς ὅλους τοὺς ἀξιοτίμους Πατέρας καὶ Ἀδελφούς, τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ἀγιώτατων κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἀδελφικόν Χαιρετισμόν. Ζητῶν τὴν εὐλογίαν σας, Σᾶς τὸν ἀναγινώσκω:

*«Πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον,
Σεβασμώτατε,*

Ἡ Ἁγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς «στύλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας» (Α' Τίμ. 3,15), στοιχοῦσα ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Ἀρχιποιμένου καὶ Σωτῆρος τοῦ ἀνθρώπινου γένους Ἰησοῦ Χριστοῦ, πάντοτε ἰδίως ὁμῶς σήμερον ἔχει τὴν ἀποστολὴν νά παρέχῃ μαρτυρίαν περὶ τῆς θείας Ἀληθείας, νά στηρίξῃ τὴν ἐνότητα τῶν πιστῶν (Ἰω. 17,21) καὶ νά κηρύττῃ ἐν εἰρήνῃ καὶ φιλαδελφίᾳ ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν. Εὐχάριστον διαπίστωσιν προκαλεῖ τό γεγονός, ὅτι ὅλαι αἱ ἀδελφαὶ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς βουλγαρικῆς, μετὰ πολλῆς τῆς φροντίδος πράττουν τό θεάρεστον ἔργον των, ἐν συνειδήσει τῆς ὑψηλῆς εὐθύνης αὐτῶν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, «τοῦ Βασιλέως τῶν αἰώνων» (Α' Τίμ. 1,17), καὶ ἐνώπιον τῆς συγχρόνου ἀνθρωπότητος.

Κατὰ τὴν συνέλευσιν ταύτην τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἀπευθύνομεν θερμὰς προσευχὰς πρὸς τὸν δοτήρα τῶν πάντων Θεόν, ὅπως χαρίξῃ εἰς ὅλους τοὺς συμμετέχοντας πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως καὶ στηρίξῃ αὐτοὺς ἐν ἀμοιβαίᾳ ἀγάπῃ καὶ ὁμοφροσύνῃ, ὥστε ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, διὰ τῆς μετὰ θυσίας διακονίας των πρὸς τὸν Θεόν καὶ τὸν πλησίον, μαρτυρήσωσι τὴν ὀρθόδοξον πίστιν. Ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐφ' ὑμᾶς καὶ ὅλους τοὺς συμμετέχοντας εἰς τὴν Διάσκεψιν πρὸς ἐπιτυχὴ καὶ ἐπωφελῆ ἐπιτέλεσιν τῆς ἐν ᾧ ἡμῶν ἐργασίας.

*† Μάξιμος, Πατριάρχης Βουλγαρίας
Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου"*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς διὰ τοὺς θερμοὺς λόγους *Χαιρετισμοῦ*, τοὺς ὁποίους παρουσίασεν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας. Ὡντως, ἡ πίστις ὅλων ἡμῶν εἰς τὸν Κύριον

εἶναι μεγάλη, ὅτι θά ὀδηγήσῃ τά βηματά μας εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐλπίζομεν νά ἔχωμεν τήν συμπαράστασιν καί τόν φωτισμόν τοῦ Κυρίου διά τόν ἔργον μας αὐτό. Ἰδιαιτέρως σήμερον, ἡμέραν τῶν γενεθλίων του Μάκ. Πατριάρχου κ. Μαξίμου, ὁ *Χαιρετισμός* του λαμβάνει ὅλως ἰδιαιτέραν σημασίαν. Εὐχαριστοῦμεν τόν Μακαριώτατον διά τās εὐχάς του καί διά τό μήνυμά του, τό ὁποῖον ἀπηύθυνε πρὸς ἡμᾶς καί εὐχόμεθα ὁλοψύχως μακροζωίαν, ἀξίαν καί εὐλογημένην ἀπό Θεοῦ πατριαρχίαν διά τό καλόν της Ἐκκλησίας του καί διά τό καλόν συνόλης της Ὁρθοδοξίας. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ.

Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι πρέπει νά διακόψωμεν τήν προεινήν μας συνέλευσιν σήμερον. Θά συνεδριάσωμεν καί πάλιν ἐν ὁλομελείᾳ τό ἀπόγευμα.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(15.30 - 17.00)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, συνεχίζομεν τὰς ἐν γενικῇ συνελεύσει ἐργασίας τῆς ἡμέρας. Πρὶν ἢ δώσω τὸν λόγον εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διὰ τὰς συνεχίσουν τοὺς *Χαιρετισμούς* τῶν πρὸς τὴν Διάσκεψιν, θὰ ἤθελον νὰ χαιρετίσω ἐν μέσῳ ἡμῶν τὴν ἄρτι ἀφίχθεισαν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας Σερβίας μέ ἐπὶ κεφαλῇ τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Σουμαδίας κ. Σάββαν καὶ τὸ τρίτον μέλος τῆς Ἀντιπροσωπίας, τὸν Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέζιν. Ὁ κ. Γκόσεβιτς φθάνει αὖριον ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Καλωσορίζω τὸν Σεβ. Σουμαδίας κ. Σάββαν καὶ τὴν Σερβικὴν Ἀντιπροσωπίαν. Ἐχω ἐπίσης τὴν τιμὴν νὰ καλωσορίσω τὰ δύο ὑπολειπόμενα μέλη τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δημητριάδος κ. Χριστόδουλον καὶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης κ. Μελέτιον. Καλῶς ὤρισατε, ἀδελφοί, ἐν μέσῳ ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐνημερώνει δι' ὀλίγων τοὺς ἄρτι ἀφίχθέντας ἀντιπροσώπους περὶ τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τὰς πρωινὰς συνεδρίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Σουμαδίας κ. Σάββαν νὰ λάβῃ τὸν λόγον καὶ νὰ χαιρετίσῃ τὴν ὀλομέλειαν.

Ὁ Σεβ. Σουμαδίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἁγίας Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας καὶ ἐξ ὀνόματος τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος τοῦ Πατριάρχου τῶν Σέρβων Γερμανοῦ θὰ ἐπεθύμουν νὰ χαιρετίσω τὴν ἔξοχον ταύτην συνέλευσιν, θερμῶς παρακαλῶν τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα θερμάνωσι τὰς καρδίας ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν Πατέρα καὶ πρὸς τὸ ἐπὶ τῆς γῆς Σῶμα αὐτοῦ, ἥτοι τὴν Ἐκκλησίαν, πρὸς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὅποια ἀναμένει μίαν διανγεστάτην φωνὴν ἐκ τῆς Διασκέψεως ταύτης. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Σουμαδίας διὰ τὸν *Χαιρετισμόν*, τὸν ὅποιον ἐκόμισε πρὸς τὴν Διάσκεψίν μας. Παρακαλῶ τώρα τὴν Ἀντιπροσωπίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἱερά Σύνοδος τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, προθύμως ἀνταποκρινομένη εἰς τὴν ἀπὸ 12ης παρελθόντος μηνὸς Μαΐου πρόσκλησιν τῆς Α.Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Δημητρίου, ὥρισεν ὅπως ἡ ἐλαχιστότης μου, μετὰ τοῦ Σεβ. Χωρεπισκόπου Σαλαμίνας κ. Βαρνάβα, τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμ. Βασιλείου Καραγιάννη καὶ τοῦ Ἐλλογιμ. κ. Ἀνδρέου Μιτσίδου, ἐκπροσωπήσωμεν αὐτὴν εἰς τὴν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Αἶνον καὶ δοξολογίαν ἀναπέμπομεν ἐκ βάθους ψυχῆς πρὸς τὸν παντοδύναμον καὶ δοτῆρα παντός ἀγαθοῦ Θεόν, διότι κατηξίωσεν ἡμᾶς, ἵνα καὶ αὐθις ἐν ὑγείᾳ

προσέλθωμεν εἰς τό γνώριμον καί ἰδιαιτέρως συμπαθές εἰς ἡμᾶς περιβάλλον τοῦ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, συναντήσωμεν προσφιλεῖς εἰς ἡμᾶς ἀδελφούς, ἱεράρχας καί τῆς θεολογίας διδασκάλους ἐξ ὅλων τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν, καί ἐν ἀγαστῇ συμπνοίᾳ ἐργασθώμεν μετ' αὐτῶν διά τήν πραγμάτωσιν τῶν σκοπῶν, δι' οὓς συνεκλήθη ἡ Γ' αὕτη Προσυν-οδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Μετά τήν πρός τόν Ὑψιστον δοξολογίαν, ἀπευθύνομεν ὀφειλετικῶς θερμᾶς εὐχαριστίας πρός Ὑμᾶς, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, καί πρός τόν Προϊστάμενον τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν, διά τούς καταβληθέντας κόπους καί μόχθους πρός σύγκλησιν τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ὡς ἔχει ἤδη ὑφ' ὑμῶν λεχθῇ, ἔργον αὐτῆς εἶναι ἡ μελέτη, ἡ ἀξιολόγησις καί ἡ τελική διαμόρφωσις τῶν ὑπὸ τῆς συγκληθείσης κατὰ μήνα Φεβρουάριον τρέχοντος σωτηρίου ἔτους Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθέντων κειμένων ἐπὶ τῶν ὑπὸ ταύτης ἐξετασθέντων τεσσάρων θεμάτων.

Ἐλπίζομεν ὅτι καί τήν φορὰν ταύτην θά πρυτανεύσῃ μετὰ ἡμῶν τό πνεῦμα τῆς ἀδελφικῆς ἀγάπης καί τῆς ἀμοιβαίας κατανοήσεως καί ὅτι θά εὐλογηθῶσιν ἀπό Θεοῦ καί θά στεφθῶσιν ὑπὸ ἐπιτυχίας αἱ ἐργασίαι καί τῆς Διασκέψεως ταύτης. Ἐπιτραπήτω ἡμῖν ἐνταῦθα, ὅπως διερμηνεύσωμεν τήν σφοδράν ἐπιθυμίαν τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ δι' ἐπίσπευσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, διότι πιστεύομεν ὅτι ἐπέστη ὁ καιρός, ἵνα ἡ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία ἀποφανθῇ ἐπίσημως ἐπὶ καιρίων θεμάτων τῆς ζωῆς αὐτῆς καί δώσῃ τόν εὐαγγελισμόν καί τήν μαρτυρίαν αὐτῆς πρός τόν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος, κλυδωνιζόμενος ἐν τῷ μέσῳ παντοειδούς συγχύσεως, βασανιζόμενος ὑπὸ ποικίλων πικριῶν καί δοκιμασιῶν καί ἐξουθενωμένος ὑπὸ τῆς ἀβεβαιότητος καί τοῦ φόβου τῶν ἐπερχόμενων ἡμερῶν καί γεγονότων, ἐπιζητεῖ στήριγμα, παρηγορίαν καί ἀνακούφισιν, λύτρωσιν καί σωτηρίαν. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, διαβιβάζομεν τόσον πρός Ὑμᾶς, ἅγιε Πρόεδρε, ὅσον καί πρός πάντας τούς παρόντας, τόν Χαιρετισμόν τῆς ἀγάπης καί τόν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν τοῦ Προκαθημένου τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου, Μακ. Ἀρχιεπισκόπου κ. Χρυσόστομου καί τῆς περὶ Αὐτόν Ἀγίας καί Ἱερᾶς Συνόδου. Πρός τὰς Ἀντιπροσωπίας τῶν ἀγιωτάτων Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καί Ρουμανίας ἐκφράζομεν τήν εἰλικρινή συμπάθειαν ἡμῶν διά τήν πρόσφατον ἀπώλειαν τῶν Προκαθημένων αὐτῶν, καθὼς καί τήν διάπυρον εὐχὴν διά σύντομον ἀνάδειξιν ἀξίων διαδόχων αὐτῶν. Ἐπιπροσθέτως δέ ἀναμνησκόμεθα μετ' ἀγάπης καί συμπαθείας τοῦ ἐν ἀσθενείᾳ εὐρισκομένου Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Μελίτωνος, τοῦ χρηματίσαντος Προέδρου τῆς Α' καί τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καί εὐχόμεθα αὐτῷ ὀλοψύχως ταχεῖαν ἀνάρρωσιν. Κύριος ὁ Θεὸς ἔστω βοηθός καί ἀντιλήπτωρ ἐν τῷ ἔργῳ ἡμῶν.

Ἐν συνέχειᾳ, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος εἰση-

γείται τῇ ὀλομελείᾳ, ὅπως ἀποστείλῃ αὐτὴ τηλεγράφημα συμπαθείας καὶ χαιρετισμοῦ πρὸς τὸν οἰκουροῦντα Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Πάφου κ. Χρυσόστομον διὰ τὰς εὐστόχους παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔκαμε, κυρίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπίσπευσιν τῆς συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Νομίζω ὅτι ἀποτελεῖ γενικὸν πόθον καὶ μέ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν θὰ πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν τὰ ἐφεξῆς τῶν Διασκέψεών μας. Ἐπίσης, τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὁποία ἐξέφρασε καὶ πρὸς τὴν ἔδραν καὶ πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν, καὶ ἐπεκαλέσθη τὰ αἰσθήματα ἀμοιβαίας ἀγάπης καὶ κατανοήσεως διὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου μας. Ὁ Σεβ. ἅγιος Πάφου ἔκαμε μίαν πρότασιν, ὅπως σταλῇ Χαιρετιστήριον μήνυμα πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνα. Τοῦτο ἐγένετο ἤδη εἰς τὴν προηγουμένην συνάντησίν μας. Εἴμεθα εὐγνώμονες, διότι μέ τόσῃν ἀγάπῃ καὶ συμπάθειαν οἱ σύνεδροι ἐνθυμοῦνται τὴν προσωπικότητα τοῦ ἁγίου Χαλκηδόνος. Ἐάν ἡ Ὀλομέλεια ἐγκρίνῃ τὴν πρότασιν αὐτὴν, δέν ὑπάρχει κανένας λόγος παρὰ ἡ Γραμματεία εὐχαρίστως νὰ τὸ κάμῃ.

Ἡ πρότασις γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ καὶ ὁ Σεβ. Πρόεδρος εὐχαριστεῖ ἰδιαιτέρως τὴν Ὀλομέλειαν ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀσθενοῦντος Μητροπολίτου Γέροντος Χαλκηδόνος κ. Μελίτωνος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θὰ παρακάλουν τώρα τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Σεβ. Μητροπολίτην Κορίνθου κ. Παντελεήμονα, νὰ λάβῃ τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Σεβ. ἅγιοι ἀδελφοί, ἔλλογιμ. κ.κ. Καθηγηταί. Ἐκ μέρους τῶν ἁγίων ἀδελφῶν, τοῦ ἁγίου Δημητριάδος, τοῦ ἁγίου Περιστερίου καὶ τοῦ ἁγίου τῆς ἀποστολικῆς πόλεως Νικοπόλεως καὶ Πρεβέζης, μεταφέρω τὴν χαρὰν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Σερραφείμ καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὴν συνέλευσιν ἐδῶ, πρὸς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ τὴν εὐχὴν ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας εἰς τὸ βαρὺ, μέγα καὶ δύσκολον ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἐπωμισθῇ νὰ ἐπιτέλῃ καὶ νὰ φέρῃ εἰς πέρας. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ, καθὼς ἐπίσης καὶ ἡ Ἱερὰ Σύνοδος, μετὰ πολλῆς προσοχῆς ἐπεδόθησαν εἰς τὴν μελέτην ὅλων τῶν ἀποφάσεων καὶ τῶν προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Συνεδριάσαμεν ἐπανειλημμένως διὰ νὰ δώσωμεν πρὸς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τὰ πορίσματα καὶ τῆς ἰδικῆς μας μελέτης διὰ τὰ περαιτέρω. Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος - καὶ ἡ προλαβοῦσα καὶ ἡ παροῦσα - ἡσχολήθη ἐπανειλημμένως μέ τὰ θέματα αὐτά. Λέγω προλαβοῦσα καὶ παροῦσα, διότι ἡ σύνθεσις τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἀλλάζει. Ὅμως ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ παραμένει ἡ αὐτή. Διὰ τῆς ἀλλαγῆς ἐν τούτοις λαμβάνουν γνῶσιν καὶ μέρος πολὺ περισσότεροι ἐκ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὸ σύνολον τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

Ἔτσι, εἶδομεν καί εἰσηγήθημεν ἐφ' ὅλων αὐτῶν, τά ὅποια ἐδῶ μᾶς ἀπασχολοῦν. Καί πρῶτον μὲν, ἐκείνο τό ὅποῖον ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τῆς *Νηστείας*. Τό εὔρομεν πάρα πολύ καλόν, ἐπιμεμελημένον, ἐπεξεργασμένον, ὕστερον, ὅπως εἶναι γνωστόν, ἀπό τόσους κόπους καί μόχθους πού κατεβλήθησαν ἐδῶ. Μέ τήν εὐκαιρίαν αὐτήν, θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά μεταφέρω ἐδῶ μέ ὀλίγας λέξεις τās προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγιναν εἰς ὅλα τά θέματα καί ὄχι μόνον εἰς τό θέμα τῆς *Νηστείας*. Βεβαίως, οἱ προτάσεις αὐταί τῆς Ἐκκλησίας μας θά ἀναπτυχθοῦν εἰς τās Ἐπιτροπάς, ἀλλά καλόν θά ᾦτο καί ἡ Ὀλομέλεια νά τās γνωρίζῃ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τῆς *Νηστείας*, ἔχομεν μίαν δευτερεύουσαν πρότασιν. Τό κείμενον νά ἐμπλουτισθῇ μέ μερικάς ἀπόψεις ἀπό τόν μέγαν καί οὐρανοβάμονα ἀπόστολον τῶν Ἐθνῶν Παῦλον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τόν *Διάλογον μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν*, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖ ἓν σημαντικόν τμήμα τῆς ὅλης ἐργασίας, θέλομεν νά εἰπῶμεν ὅτι συμφωνοῦμεν - καί χαίρομεν διότι ἀπεφασίσθη ὁμοφώνως - νά προταχθοῦν τὰ χωρίζοντα καί ὄχι ἐκεῖνα τά ὅποια μᾶς ἐνοῦν. Τοῦτο, διότι δημιουργεῖται κατάστασις, κατὰ τήν ὁποίαν ἡμπορεῖ νά εἰσχωρήσῃ προπαγάνδα ἢ παραπλάνησις. Ἐν ἑτερον σημείον, τό ὅποῖον ἐθεωρήσαμεν σοβαρόν, εἶναι ὅτι οὐδαμοῦ τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαγανδαστικῆς Ἐπιτροπῆς γίνεται ἰδιαίτερος λόγος ἢ μνεῖα συστάσεως *Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς ad hoc* πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν ἀναφυομένων θεμάτων, τά ὅποια δυσχεραίνουν τόν *Διάλογον*. Καί οὔτε πρέπει νά τεθῇ τό θέμα αὐτό ἐνώπιον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἡ πρότασις μας εἶναι, ἐάν θέλωμεν καί ἐάν πρέπει νά τεθῇ τό θέμα αὐτό, νά διορίζωνται μέλη τῆς εἰδικῆς αὐτῆς Ἐπιτροπῆς ἐκ τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου, δυνάμενα νά ζητήσουν καί τήν συμβολήν συμβούλων. Πᾶσα ἄλλη λύσις, προβλέπουσα δημιουργίαν Ἐπιτροπῆς, πρέπει νά ἀπορριφθῇ, ὥς δημιουργοῦσα παρεκκλησιαστικόν θέμα. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τόν *Διάλογον μετά τῶν Ἀγγλικανῶν*, ἡ παράγραφος, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τό θεματολόγιον, ἐνδείκνυται νά ἐξαλειφθῇ καί τό κείμενον πρέπει νά σκληρυνθῇ. Ἡ ἄποψις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶναι ὅτι πρέπει νά διευκρινηθῇ περισσότερο τό μέγα αὐτό θέμα τῆς *χειροτονίας τῶν γυναικῶν* εἰς τήν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, διότι θά ὑπάρξουν πολὺ μεγάλαι διαφωναί καί δυσκολίαι. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τόν *Διάλογον μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν*, διεπιστώσαμεν ὅτι ὠρισμένα σοβαρά ἐμπόδια παραμένουν πρὶν ἢ δυνηθῇ νά ἐπιτευχθῇ ἡ ἔνωσις. Ἡ διακοινωνία τῶν Παλαιοκαθολικῶν μέ τήν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καί μέ τήν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γερμανίας εἶναι δυσχερεῖαι, αἱ ὁποῖαι ἐπεσημάνθησαν ἤδη καί ἐδῶ. Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις πρέπει νά καθορίσῃ περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι.

Μέ πολλήν μεγάλην εὐχαρίστησιν ἠκούσαμεν εἰς τόν λόγον τοῦ Σεβ. Προέδρου περὶ τῆς μελλοντικῆς ἐνασχολήσεως περὶ τήν *Διασποράν*, τό *Αὐτοκέφαλον*, τό *Αὐτόνομον* καί τὰ *Δίπτυχα*. Εἶναι συγκινητικόν αὐτό. Εἶναι μέγα. Εἶναι βαθύ. Εἶναι, ὅπως ἐλέχθη ἤδη, ἀπό τὰ πλέον δύσκολα θέματα. Ὅμως εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θά ἐπικρατήσῃ τό πνεῦμα τῆς ἀγάπης καί

τῆς συνέσεως, τό πνεῦμα τοῦ νά προτάσσωμεν τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας ἀπό ὅ,τιδήποτε ἄλλο. Καί θά συμβῇ, ὅπως συμβαίνει εἰς τήν φύσιν: ἔν ἀπό τά ὠραιότερα ἄνθη, ὅπως εἶναι τό ρόδον, ἔχει τά περισσότερα ἀγκάθια. Εἰς τήν βάσιν εἶναι τά ἀγκάθια καί εἰς τήν κορυφήν τό ἀρωματώδες τριαντάφυλλον. Ἔτσι θά πρέπει νά γίνῃ καί ἐδῶ. Παρά τās δυσκολίας, πού εἶναι δυνατόν νά συναντηθοῦν, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, ἡ σύνεσις καί ἡ ἀγάπη θά κάνουν, ὥστε νά ἐπικρατήσῃ τό ὀρθόν καί τό σαφές, ἐκεῖνο τό ὅποιον θά εἶναι πρὸς τό συμφέρον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τοῦ Π.Σ.Ε., ἔχει ἤδη λεχθῇ ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος τουλάχιστον ζητεῖ μίαν τροποποίησιν τοῦ *Καταστατικοῦ* του καί πορεύεται μέσῳ τῶν διαφόρων αὐτῶν διαδικασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἤδη ὑπάρχουν. Πέραν ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχουν καί ἄλλαι ἀπόψεις, αἱ ὁποῖαι θά ἐκτεθοῦν διά μακρῶν κατὰ τās ἐργασίας τῶν Ἐπιτροπῶν. Μέγα τό ἔργον, τό συντελεσθέν κατὰ τήν εἰκοσαετίαν αὐτῇ τῶν συνελεύσεων «ἐπὶ τό αὐτό». Δέν εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά παρακολουθήσω ὅλας τās συνελεύσεις. Ἦμπορεῖ νά ὑπῆρξαν διαφωνίαι καί διαμάχαι, ὅμως ἔγιναν καί γίνονται «ἐπὶ τό αὐτό». Μεγάλον πρᾶγμα καί σημαντικόν. Ἔγιναν καί γίνονται «*ὁμοθυμαδόν*», ὅπως θέλει ἡ Ἁγία Γραφή. Πράγματι ὅλαι αἱ ἀποφάσεις ἐλήφθησαν ἐδῶ «*ὁμοθυμαδόν*». Καί ἐάν ὑπῆρχον διαφωνίαι, ἅς μή λησμονῶμεν ὅτι πάντοτε ὑπῆρχον διαφωνίαι, ἀλλ' ἡ συγκίνησις κορυφούται, ὅταν κανεῖς ἀναλογισθῇ ὅτι, ὕστερα ἀπό χίλια ὀλόκληρα χρόνια, τήν τελευταίαν εἰκοσαετίαν εἴμεθα ἐπὶ τό αὐτό, ἐτοιμαζόμεθα διά τήν Θ' Οἰκουμενικήν Σύνοδον, ἡ ὁποία θά ἐπικυρώσῃ καί τήν Η'. Μέχρι καί δακρύων ἤμπορεῖ κανεῖς νά φθάσῃ δι' ὅλα αὐτά, τά ὁποῖα ἔγιναν καί γίνονται καί συντελοῦνται. Ὁμοθυμαδόν καί ἐπὶ τό αὐτό θά φθάσωμεν εἰς τό τέρας, διά νά δείξωμεν ἀκριβῶς τήν ἐνότητά μας. Δεκατέσσαρες ἐπὶ μέρους τοπικαί Ἐκκλησίαι καί ὅμως εἴμεθα ἡνωμένοι, ἀποτελοῦμεν τήν Μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καί Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς ἡμᾶς ἐναπόκειται, λέγω, νά δείξωμεν εἰς ὅλον τόν κόσμον, ὅτι ἀκριβῶς αἱ δεκατέσσαρες αὐταί Ἐκκλησίαι εἶναι ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τοῦτο θά μᾶς βοηθήσῃ, παρὰ τās ἀνθρωπίνους ἀδυναμίας, τās ἰδικάς μας ἀδυναμίας - αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν καί πρέπει νά ὑπάρχουν, διότι εἴμεθα ἄνθρωποι, ὄργανα ἀνθρώπινα καί ὅμως ὄργανα τοῦ Θεοῦ - θά μᾶς βοηθήσῃ ὁ Θεός. Ἐκεῖνος θά φέρῃ τό τέλος. Ἐκεῖνος θά φέρῃ τόν στέφανον. Ἐκεῖνος θά φέρῃ αὐτό πού πρέπει νά συντελεσθῇ. Καί αὐτό θά γίνῃ. Ἦμπορεῖ νά ἀργήσῃ, ἀλλὰ θά γίνῃ. Θά γίνῃ αὐτό, τό ὅποιον οἱ Πατέρες ἐπεδίωξαν πάντοτε, εἰς δόξαν Θεοῦ καί εἰς δόξαν τῆς Ἁγίας Ἐκκλησίας μας. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Κορίνθου κ. Παντελεήμονα διά τά αἰσθήματα, ἀλλὰ καί διά τās σκέψεις, τās ὁποίας διετύπωσε καί διά τήν παροῦσαν Διάσκεψιν καί διά τό ἐφεξῆς ἔργον μας. Εὐχαριστῶ ἰδιαιτέρως διά τās πληροφορίας, τās ὁποίας ἔδωκε περί τοῦ τρόπου ἐργασίας εἰς τήν ἀγιώτατην Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων αὐτῶν, τά ὁποῖα ἀποτελοῦν τήν ἡμερησίαν διάταξίν μας. Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος,

μελετοῦν μετὰ προσοχῆς καί τὰ κείμενα καί τὰς προτάσεις καί ἔρχεται προητοιμασμένη διά τήν ἐπιτέλεσιν τοῦ ἔργου ἡμῶν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς γενικάς ὑποδείξεις, εἰς τὰς ὁποίας προέβη ὁ Σεβασμώτατος Κορίνθου, ἀσφαλῶς καί αὔριον, ὅταν τὰ θέματα συζητῶνται ἔν πρός ἓν, θά ἔχωμεν τήν εὐκαιρίαν νά ἀκούσωμεν ἀναλόγους παρατηρήσεις καί εἰσηγήσεις, προερχομένας ἀπό διαφόρους Ἐκκλησίας. Ὅπωςδήποτε ἡμπορεῖ νά εἶναι βεβαία ἡ Ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὐταί θά ληφθοῦν σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν καί θά προωθηθοῦν, ὅσον εἶναι δυνατόν καί ὅπως εἶναι δυνατόν, κατόπιν συζητήσεως καί εἰς τήν Ὀλομέλειαν καί εἰς τὰς Ἐπιτροπάς. Εὐχαριστῶ πάρα πολύ ἅγιε Κορίνθου.

Τόν λόγον ἔχει ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος κ. Ἱερεμίας ἐκ μέρους τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Πολωνίας.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. Πρόεδρε, Σεβ. πατέρες καί ἀδελφοί, ὁ Μακαριώτατος Μητροπολίτης Βαρσοβίας καί πάσης Πολωνίας Βασίλειος καί ἡ Σύνοδος τῶν Ἐπισκόπων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἀνέθεσαν εἰς ἐμέ ἐξ ὀνόματος τοῦ Μακαριωτάτου, πάντων τῶν ἐπίσκοπων, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ, νά μεταφέρω εἰς τήν Αὐτοῦ Παναγιότητα τόν Πατριάρχην Δημήτριον λόγους εὐγνωμοσύνης διά τὰς προσωπικάς Αὐτοῦ καί τῆς ὅλης Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως προσπάθειας διά τήν προπαγανδατικὴν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί εἰδικώτερον διά τήν σύγκλησιν τῆς Γ' ταύτης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Λόγοι εὐγνωμοσύνης καί χαιρετισμοῦ ἐπευθύνονται πρός τόν Πρόεδρον τῆς Διασκέψεως, τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων Χρυσόστομον, τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας Δαμασκηνόν, Προϊστάμενον τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς προπαγανδατικῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν μελῶν: τοῦ Αἰδεσιμολ. π. Γιέρζυ Τοφιλούκ, τοῦ κ. Νικολάου Κοζλόφσκυ, καθηγητοῦ τοῦ Θεολογικοῦ Σεμιναρίου τῆς Βαρσοβίας καί ἐμοῦ.

Ἡ προπαγανδαστικὴ ἐργασία διά τήν σύγκλησιν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου φθάνει εἰς ἓν ἀποφασιστικόν σημεῖον. Αἱ ληφθησόμεναι ἀποφάσεις εἰς τήν παροῦσαν Διάσκεψιν θά εἶναι ἀναμφιβόλως μία καλὴ προετοιμασία διά τήν ἐπομένην φάσιν, ἡ ὁποία θά εἶναι κατὰ πάσαν πιθανότητα πολὺ δυσχερὴς ὄχι μόνον διατὶ αὐτό τοῦτο τό θέμα εἶναι κατ' οὐσίαν δύσκολον, ἀλλὰ καί διότι αὐτὴ θά εἶναι, ὥς ἐλπίζομεν, καί ἡ τελευταία φάσις. Ἦδη ἡ ἐργασία προπαγανδατικῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου βοηθεῖ καθ' ἑαυτὴν εἰς τήν μελέτην τῶν προβλημάτων, τὰ ὁποία ἀπασχολοῦν τοὺς ὀρθόδοξους χριστιανούς εἰς τήν σύγχρονον ἐποχὴν. Ἐκτός τούτου, θά ἔλθῃ καιρὸς εἰς τήν ἱστορίαν τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς ἀνθρωπότητος, ὅτε πολλοὶ ἔξωθεν, μὴ ὀρθόδοξοι, θά ἀναμένουν τήν δημοσίαν μαρτυρίαν τῆς ὀρθόδοξου θέσεως ἐπὶ τῶν ἐπικαίρων προβλημάτων τοῦ συγχρόνου κόσμου. Ὁ κόσμος ἐλπίζει καί εὔχεται νά ἀκούσῃ τήν φωνὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ζητήματα πνευματικῆς ζωῆς, θεολογίας καί ἠθικῆς, ὥς ἐπίσης καί εἰς ὠρισμένα προβλήματα πολιτικοῦ χαρακτῆρος. Εἴθε ὁ Κύριος

νά δώση εἰς ἡμᾶς λόγον καὶ δύναμιν νά καταστῶμεν μάρτυρες τῆς ἀληθοῦς καὶ ζώσης παραδόσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Βροτσλάβ κ. Τερεμιάν διὰ τὰ καλὰ λόγια καὶ τὰ αἰσθήματα, τὰ ὅποια ἐξέφρασεν ἐνώπιον τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ εὐρύτερον διὰ τοὺς κόπους, οἱ ὅποιοι καταβάλλονται πάντοτε ἐν ὀνόματι Κυρίου, ὥστε νά ὀδεύσωμεν, ὅσον τό δυνατόν συντομώτερον, πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τόσον ἐγὼ προσωπικῶς, ὅσον καὶ ὁ Σεβ. Προϊστάμενος εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰ καλὰ λόγια τοῦ ἀγίου ἀδελφοῦ. Ἀναμφιβόλως τό τέταρτον στάδιον τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά εἶναι τό δυσκολώτερον. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγάπη καὶ τό αἶσθημα κατανοήσεως, τό ὅποιον θά ἐπικράτησῃ, θά εἶναι ἀνάλογον, ὥστε σὺν Θεῷ νά λυθοῦν καὶ τὰ ἐπίμαχα αὐτὰ ζητήματα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ ἐφεξῆς σταδίου τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Σουχούμης καὶ Ἀμπχαζίας κ. Δαυίδ νά λάβῃ τὸν λόγον.

Ο Σεβ. Σουχούμης: Σεβ. Πρόεδρε, Σεβ. Γραμματεῦ, ἀγαπητοὶ Ποιμένες, Πατέρες καὶ ἀδελφοί. Ἐπιτρέψατέ μοι νά μεταφέρω ἐκ μέρους τοῦ Μακαριωτάτου Καθολικοῦ-Πατριάρχου πάσης Γεωργίας Ἡλίου τοῦ Β' τὴν εὐλογίαν καὶ τὰς καλλιτέρας τῶν εὐχῶν διὰ τὰς ἡυλογημένας ἐργασίας ἡμῶν. Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἐκπρόσωποι τῶν ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία καὶ ἡ παρούσα ἐνταῦθα ἀντιπροσωπία ἡμῶν, ἀποτελούμενη ἐκ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Τσκονδίδης κ. Ζωσιμίου, τοῦ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Γκουράμ Σαλαμπερίτζε καὶ τοῦ Ἑλλογμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, συμβούλου καὶ ἐμοῦ, ἐκφράζει τὴν μεγάλην εὐγνωμοσύνην αὐτῆς πρὸς τὸν Παναγιώτατον Πατριάρχην Δημήτριον διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην μέριμναν πρὸς προπαρασκευὴν καὶ πραγμάτωσιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐκφράζομεν τὴν εὐγνωμοσύνην ἡμῶν πρὸς τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸν Μητροπολίτην Ἑλβετίας Δαμασκηνόν καὶ τοὺς συνεργάτας αὐτοῦ, οἱ ὅποιοι πάντοτε καὶ νῦν ἐδημιούργησαν πάσας τὰς καταλλήλους προϋποθέσεις διὰ καλὴν ἐργασίαν.

Τὰ θέματα, ἧτοι ἡ *Νηστεία*, ὡς πνευματικὸν καὶ σωματικὸν ἀγώνισμα, ἡ *Οἰκουμενικὴ Κίνησις*, «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» (Ἰω. 17,21), ὁ *Διάλογος* τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μετὰ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τὰ *Χριστιανικὰ ἰδεώδη* τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν καὶ τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, εἶναι θέματα σημαντικὰ διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Γεωργίας. Διὰ τοῦτο ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀποδίδει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὴν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν. Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι αὕτη θά διεξαχθῇ ἐν πνεύματι ἀδελφοσύνης, ἀγάπης, ἀμοιβαίας κατανοήσεως καὶ ἐνότητος. Ὁ Μ. Βασίλειος ἔλεγεν: «οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας, δύναμαι ἄξιος

κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ». Εἴμεθα δούλοι Χριστοῦ. Εἴθε ὁ Θεός νά εὐλογῇ τὰς ἐργασίας ἡμῶν πρὸς δόξαν τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην κ. Δαυίδ διὰ τὰ καλὰ αἰσθήματά του καί διὰ τὰς εὐχαριστίας, τὰς ὁποίας διετύπωσε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως δι' ὅ,τι ἐπιτελεῖ ταπεινῶς πρὸς προώθησιν τῆς ἰδέας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἀναμφιβόλως, ἡ ὑπογράμμισις ἀπὸ μέρους του ὅτι ὠρισμένα θέματα κρατοῦν ἀμείωτον τὸ ἐνδιαφέρον τῆς Ἐκκλησίας του ἰσχύει καί διὰ τὰς λοιπὰς ἀντιπροσωπίας. Ὅλοι ἐδῶ μέ τὸ ἴδιον αἶσθημα ὑπευθυνότητος θά ἀντιμετωπίσωμεν τὰ ζητήματα, διότι πιστεύομεν, ὁμοῦ μετὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, ὅτι χωρὶς εἰρήνην δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα γνήσιοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου. Εὐχαριστῶ πολὺ ἀδελφοί.

Παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον νά χαιρετίσῃ τὴν Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Πράγας: Σεβασμιώτατε καὶ ἐν Κυρίῳ ἀγαπητέ Πρόεδρε, Μητροπολίτα Χρυσόστομε, αἰσθάνομαι μεγάλην χαρὰν νά μεταφέρω Ὑμῖν *Χαιρετισμόν* ὄχι γραπτόν, ἀλλὰ προσωπικόν, ἐξ ἐμοῦ καὶ ἐκ τῶν μελῶν τῆς Ἀγίας Συνόδου, πρόσωπον πρὸς πρόσωπον καὶ ἐκ καρδίας πρὸς καρδίαν, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῆς ηὐλογημένης ἐργασίας ἡμῶν. Χάριτι Θεοῦ καὶ εὐλογίᾳ τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος ἐλάβομεν πάντες τὴν πρόσκλησιν νά συμμετάσχωμεν εἰς τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διὰ νά ἐξετάσωμεν τὰ τέσσαρα θέματα. Οἱ ἐδῶ παρόντες ἐκπρόσωποι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας - Ἐπίσκοπος Πρέσοβ Νικόλαος, Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε Ἰωάννης καὶ Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάροσκυ, γραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καὶ ἐγώ - ἐλπίζομεν ὅτι ὁ Κύριος θά πέμψῃ τὴν χάριν καὶ τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ καὶ θά βοηθήσῃ ἡμᾶς νά περατώσωμεν ἐπιτυχῶς τὰ πρὸς συζήτησιν θέματα. Ἦκούσαμεν μετὰ χαρᾶς τὰ *Μηνύματα* τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ τοὺς Χαιρετισμούς αὐτῶν. Ὅλα εἶναι πλήρη ἀπὸ τὴν αἴσθησιν τῆς σταθερᾶς θελήσεως προπαρασκευῆς τῆς ὁδοῦ πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Διὰ τὴν πραγμάτωσιν τούτου ἐξεδηλώθη ἐξ ἀρχῆς τὸ σχέδιον τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ πρόσωπον τῆς Αὐτοῦ Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Ἀθηναγόρου, ὁ ὁποῖος ἀνεπαύθη ἐν Κυρίῳ καὶ τόν ὅποιον θά ἐνθυμούμεθα ἐν ταῖς προσευχαῖς ἡμῶν. Συνεχιστὴς τῆς ηὐλογημένης ταύτης προσπάθειας εἶναι ἡ Αὐτοῦ Παναγιότης ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος, ὁ ὁποῖος ἔθεσεν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἱερᾶς ταύτης ὑποθέσεως τοὺς καλλιτέρους τῶν συνεργατῶν αὐτοῦ, ὡς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μελίτωνα, διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὑγείας τοῦ ὁποίου προσευχόμεθα. Εἰργάσθη τοσοῦτον διὰ τόν ἱερόν αὐτὸν σκοπόν, ἡσθένησε δὲ φυσικῶς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νά μὴ δύναται νά συνεχίσῃ ὑπηρετῶν τὴν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ηὐλογημένην μεγάλην ταύτην ὑπόθεσιν. Τό καθήκον τοῦτο ἀνελάβετε Ὑμεῖς, Σεβ. Πρόεδρε καὶ Μητροπολίτα Μύρων Χρυσόστομε, καὶ συνεχίζετε ἐν ἀγάπῃ τὴν ἱεράν ταύτην ὑπόθεσιν.

Ἔχομεν συνείδησιν ὁποῖαν τεραστίαν ἐργασίαν ἀπαιτεῖ ἡ πραγμάτωσις τοῦ ἱστορικοῦ τούτου γεγονότος, ὡς ἡ σύγκλησις τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης

Συνόδου. Εἰς τὴν ἱεράν ταύτην ὑπόθεσιν ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ἐκάλεσε τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς στενοὺς συνεργάτας αὐτοῦ καὶ τοὺς ἠυλόγησε διὰ νὰ ἐκπληρώσουν τὴν ἀποστολὴν ταύτην καὶ νὰ πραγματώσουν τὰς μεγάλας προσδοκίας ἡμῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἀποδίδομεν μεγίστην σημασίαν διὰ τὴν μελλοντικὴν δραστηριότητα καὶ τὴν εὐτυχίαν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Ἄνευ τῆς πολυσημάντου ταύτης διακονίας, θὰ ἡδύνατό τις νὰ εἴπῃ ἀποστολικῆς, θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ πραγματοποιηθῇ πρόοδος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ὁ Μητροπολίτης Δαμασκηνός, Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὑποδέχεται ἡμᾶς ἐνταῦθα ἐν ἀγάπῃ, περιβάλλει ἡμᾶς δι' ἀγάπης καὶ θερμῶν αἰσθημάτων καὶ ἀπολαμβάνομεν τὴν μεγάλην φιλοξενίαν αὐτοῦ. Τὸν εὐχαριστοῦμεν ἀπὸ καρδίας καὶ πιστεύομεν ὅτι ἡ θεία πρόνοια ἐπ' ὠφέλειαν τῆς ἀγίας Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐξελέξατο τὸν μέγαν αὐτὸν ἐργάτην, ὡς διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, εἰπὼν: «...περισσότερον αὐτῶν πάντων ἐκοπίασα, οὐκ ἐγὼ δὲ ἄλλ' ἢ χάρις τοῦ Θεοῦ ἢ σὺν ἐμοί» (Α' Κόρ. 15,10). Ζητῶ συγγνώμην, διότι ἐπεξετάθην εἰς τὴν μεγάλην ταύτην ὑπόθεσιν, ἀλλ' ὀφείλομεν νὰ μὴ σιγήσωμεν διὰ τὴν μεγάλην διακονίαν, τὴν ὁποίαν προσφέρει εἰς ἡμᾶς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Νομίζω ὅτι θὰ ἦτο εὐχερὲς διὰ τὰς μεγάλας Ἐκκλησίας νὰ ὀργανώσουν ἐκάστη τοιαύτας συναντήσεις, ἀλλὰ διὰ τὰς μικράς Ἐκκλησίας τοῦτο θὰ ἐδημιούργει μεγάλας δυσκολίας. Χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῆς Αὐτοῦ Παναγιώτητος τοῦ Πατριάρχου Δημητρίου καὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ ἔχομεν ἀπαλλαγὴ τῆς φροντίδος ταύτης καὶ ἀπολαμβάνομεν μεγάλην φιλοξενίαν καὶ βοήθειαν. Ὅποια ἐργασία διὰ τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνὸν νὰ ἐξασφάλισι διὰ πάσαν Ἐκκλησίαν κατανοητὰς δι' αὐτὴν γλώσσας. Καὶ τοῦτο ὄχι μόνον διὰ τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριῶν ἡμῶν, ἀλλ' ἐπίσης καὶ ὑπηρεσίαν διερμηνείας εἰς τρεῖς γλώσσας, ἡ ὁποία ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ μελετήσωμεν ἐν λεπτομερείᾳ καὶ νὰ ὀδεύσωμεν μὲ ἐπιτυχίαν τὴν ὁδὸν τῆς πραγματώσεως τῆς μεγάλης καὶ θείας ὑποθέσεως τῆς συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐχωρήσαμεν εἰς τὴν ἐργασίαν ἡμῶν ταύτην, ἀφοῦ πρότερον ἐτελέσαμεν τὴν εὐχαριστιακὴν θ. Λειτουργίαν, ἐπικαλεσάμενοι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, τὴν Χάριν καὶ τὴν βοήθειαν Αὐτοῦ. Ὁδηγεῖ καὶ βοηθεῖ ἡμᾶς, ἵνα προετοιμάσωμεν πληρέστερον τὸ ἔργον ἡμῶν καὶ νὰ ἔχομεν, πράγματι, πλήρη συνείδησιν ὁποῖαν ὑπεύθυνον ὑπόθεσιν ἀνελάβομεν, ἥτοι νὰ ἐπεξεργασθῶμεν τὰ κείμενα, τὰ ὁποία θὰ ὑποβληθοῦν εἰς τὴν Σύνοδον καὶ τὰ ὁποία, μετὰ τὴν ὑπὸ τῆς Συνόδου ἀποδοχὴν τούτων, θὰ ἀποτελέσουν τὸν ὁδηγὸν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διὰ πολλὰς δεκαετίας ἢ αἰῶνας, τίς οἶδεν; Διὰ τοῦτο ἀντελήφθη διὰ μέσου τῶν συζητήσεων μίαν σταθεράν θέλησιν ὁμοθυμίου ἐργασίας πρὸς μελέτην, ὅσον τὸ δυνατόν καλλίτερον, τῶν κειμένων διὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εἶθε ὁ Θεὸς νὰ εἶναι ἀρωγὸς καὶ ἐνισχυτὴς ἡμῶν. Χαιρετίζω ἐπίσης ἀπὸ καρδίας πάντας τοὺς ἐκπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἐκφράζω τὰς καλλιτέρας εὐχάς, ἵνα ἐπιτελέσωμεν τὸ καθήκον ἡμῶν διὰ τὴν μεγάλην καὶ ἱεράν ὑπόθεσιν, ἀνταποκριθῶμεν εἰς τὰς ἀνατεθείσας ἡμῖν προσδοκίας

καί ὑπηρετήσωμεν τήν δόξαν τοῦ Θεοῦ πρὸς ὄφελος τῆς ἀγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πάντοτε οἱ λόγοι τοῦ Σεβ. Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας Τσεχοσλοβακίας εἶναι συμπαθεῖς διὰ τὰς Διασκέψεις μας. Ἰδιαίτερος σήμερον, ὁ Σεβασμιώτατος εἶχε τήν καλωσύνην νά προέλθῃ εἰς ἐκδηλώσεις εὐχαριστίας διὰ τό ἀπλοῦν καί ταπεινόν ἔργον, τό ὁποῖον ἐπιτελεῖται ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως πρὸς προώθησιν τῆς ιδέας τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς ἐκτιμήσεως, τοὺς ὁποίους ἀπηύθυνε καί πρὸς τήν Ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως καί πρὸς τὰς ταπεινότητάς μας, τόν ἅγιον Γραμματέα καί ἐμέ. Ἀπλῶς, εἴμεθα ὅλοι εἰς τήν διάθεσιν τῶν Ἐκκλησιῶν καί εἶμαι βέβαιος ὅτι ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι εἰς τήν διάθεσιν ἀλλήλων διὰ νά προωθηθῇ ἡ μεγάλη αὐτὴ ιδέα τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εὐχαριστῶ θερμῶς ἅγιε Τσεχοσλοβακίας.

Καί τώρα παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννην νά λάβῃ τόν λόγον καί νά χαιρετίσῃ τήν Διάσκεψιν.

Ο Σεβ. Ἐλσιγκίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, Σεβασμιώτατοι ἀγαπητοὶ ἐν Κυρίῳ πατέρες καί ἀδελφοί, εὐσεβάστως ἀσπάζομαι ὑμᾶς καί φέρω τόν ἐγκάρδιον *Χαιρετισμόν* τῆς ιεραρχίας, τοῦ κλήρου καί τοῦ λαοῦ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Φιλανδίας, ιδίως δέ τὰς καλὰς εὐχὰς τοῦ Σεβ. Ἀρχιεπισκόπου Καρελίας καί πάσης Φιλανδίας κ. Παύλου.

Δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους τῆς Φιλανδίας, οἱ ὅποιοι εὕρισκόμεθα εἰς τόν δυτικόν κόσμον καί καθημερινῶς ζῶμεν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δυνατῶν μὴ-ὀρθόδοξων περιστάσεων, εἶναι μεγάλης σημασίας ὅτι ἡ προετοιμασία διὰ τὴν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον προχωρεῖ. Ἐπειδὴ μόνον ἔτσι ἔχομεν συγκεκριμένας ἐλπίδας ὡς πρὸς τὴν δυνατότητα τῆς Ἀγιώτατης Ἐκκλησίας, ἵνα δώσῃ καθοδηγίαν διὰ τὴν ζωὴν τοῦ σημερινοῦ ἀνθρώπου ὑπὸ τοὺς ὅρους τῶν περιστάσεων τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Νέας διδασκαλίας δέν χρειαζόμεθα, ἀλλὰ χρειαζόμεθα τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ὡς πρὸς τὰ *νέα προβλήματα* καί τὰ *νέα ἐρωτήματα* τοῦ ἀνθρώπου, τὴν βάσιν τῆς ἀμεταβλήτου ἀποστολικῆς παραδόσεως. Τοῦτο εἶναι τό ἔργον ἡμῶν καί τό καθήκον ἡμῶν ἐνταῦθα. Τοῦτο ἀναμένει ὁ κόσμος. Διό αἰσθανόμεθα βαθέως εὐγνώμονες πρὸς τόν Πάνσεπτον Οἰκουμενικόν Θρόνον Κωνσταντινουπόλεως καί πρὸς τό Κέντρον τοῦτο διὰ τὴν μεγαλοπρεπὴ φιλοξενίαν καί διὰ τὴν σπουδαιοτάτην δραστηριότητα τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου ἐπ' ἀγαθῇ τῆς προετοιμασίας τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό μικρόν ὀρθόδοξον ποίμνιον τῆς Φιλανδίας προσεύχεται ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας καί τῶν θετικῶν ἀποτελεσμάτων τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως εἰς τό Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ θερμῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννην διὰ τοὺς λόγους Χαιρετισμοῦ, τοὺς ὁποίους ἐξέφρασε πρὸς τὴν Διάσκεψιν. Νομίζω, ὅτι ἐκπληρῶ καθήκον ιερὸν ὅλων τῶν συνέδρων, ἐάν καί ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς εὐχηθῶ πλήρη ἀποκατάστασιν τῆς

υγείας τοῦ Σεβ. Προκαθημένου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Φιλλανδίας. Εὐχόμεθα σύντομον τὴν ἀποθεραπείαν τοῦ καὶ τὴν συνέχισιν τοῦ θεαρέστου ἔργου τοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῆς Φιλλανδίας. Αἱ προσευχαί δέ τοῦ μικροῦ ποιμνίου τῆς Φιλλανδίας εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτοι δι' ἡμᾶς, διότι ἀσφαλῶς τό μικρόν ποιμνιον, κατὰ τὸν Ἀπόστολον Παῦλον, εἶναι πολλάκις τό πολυτιμότερον ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ στοιχείον. Εὐχαριστοῦμεν πάρα πολύ.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, μέ τὴν ὁμιλίαν καὶ τοῦ ἀγίου Ἐλσιγκίου συνεπληρώθη ὁ κύκλος τῆς παρουσιάσεως τῶν χαιρετιστήριων ἀγορευῶσεων πρὸς τὴν Διάσκεψίν μας. Συντομότερον ἀπὸ ὅ,τι προεβλέπετο ἔληξεν ἡ διαδικασία αὐτή, ἡ ἐκτάκτως συμπαθὴς εἰς ὅλους μας, καὶ αὐτό σημαίνει ὅτι δυνάμεθα νὰ ἀφιερῶσωμεν τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ἀποψινῆς συνεδριάσεώς μας εἰς τὴν κυρίως ἐργασίαν, ἡ ὁποία ἐναπόκειται ἐνταῦθα ἐνώπιον ἡμῶν. Εἰσηγοῦμαι εὐλαβῶς νὰ ἀρχίσωμεν ἀμέσως τὴν μελέτην ἐνός ἐκάστου ἐκ τῶν θεμάτων ἡμῶν μέ εἰσήγησιν καὶ παρουσίασιν τῶν κειμένων, ἔν πρὸς ἓν, καὶ μέ συζήτησιν ἐλευθέραν, ὅπως προβλέπει τό πρόγραμμα διὰ τὴν αὔριον. Τὴν ἐργασίαν αὐτὴν δυνάμεθα, νομίζω, νὰ τὴν ἀρχίσωμεν ἀπόψε διὰ νὰ μὴ χάσωμεν πολὺτιμον καιρόν. Ἐάν συμφωνεῖτε, θὰ παρακαλέσω ἀμέσως τὸν ἅγιον Γραμματέα, νὰ προβῇ εἰς τὴν παρουσίασιν τοῦ πρώτου κειμένου τοῦ πρώτου θέματος, δηλαδή τοῦ θέματος περὶ τῆς Νηστείας. Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον:

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

**ΑΝΑΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ
ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ**

**Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας
καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν**
Εἰσηγητικὴ παρουσίασις

τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἰσαγάγω ἐνώπιόν της Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τό ἐγκριθέν ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τελικόν κείμενον τοῦ πρώτου ἀναγεγραμμένου εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Διασκέψεως θέματος, ὡς ἐπιφορτισμένος τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως ἐνώπιον ὑμῶν τῶν εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Τό θέμα τῆς «Ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων» ἀνεπέμφθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1982) διὰ περαιτέρω συμπληρωματικὴν μελέτην καὶ ἐπεξεργασίαν τῆς περὶ τοῦ θεσμοῦ τῆς Νηστείας ὀρθόδοξου παραδόσεως. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συνεπλήρωσε πράγματι τὸν σχετικόν φάκελον, τὸν ὅποιον καὶ παρουσίασεν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευα-

στικήν Ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία, συνελθοῦσα κατὰ Φεβρουάριον ἐ.ἔ., εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τε παλαιῶν καὶ τῶν νέων συμβολῶν, ἦτοι:

- α) τῶν σχετικῶν εἰσηγήσεων καὶ μελετῶν τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιόχειας, Σεργίας, Κύπρου καὶ Πολωνίας,
- β) τῆς σχετικῆς εἰσηγήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971,
- γ) τῶν διεξαχθεισῶν ἐπὶ τοῦ θέματος συζητήσεων εἰς τὴν Β' Προ-συνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, καὶ
- δ) τῶν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς ἐμπλουτισμὸν τοῦ οἰκείου φακέλου ἀποσταλειςτῶν τῇ Γραμματείᾳ ἐνημερωτικῶν μελετῶν τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Κορίνθου κ. Παντελεήμονος καὶ Νικοπόλεως κ. Μελετίου, ἀτελῇ τινι εἰσέτι θεολογικῇ θεμελίωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας ὑπὸ τοῦ Πανοσιολ. καθηγ. κ. Ἀθανασίου Γιέφτιτς, ὡς καὶ τὴν λίαν ἐμπεριστατωμένην ἔρευναν τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Ἑλλογιμ. καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ.

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐχώρησεν εἰς τὴν ἐνδελεχῇ ἐξέτασιν αὐτοῦ, ἀφοῦ προηγουμένως ἤκουσε τὰς ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων εἰσαγωγικῶς ἐκφρασθείσας ἀπόψεις τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, τὴν ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου εἰσήγησιν τοῦ Ὁμιλοῦντος, ὡς καὶ τὰς ἐν προοιμίῳ γνώμας τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐκφραζόντων, ὡς εἰκός, τὰς ἀπόψεις τῶν οἰκείων Ἐκκλησιῶν. Τό οὕτω προκῦψαν Σχέδιον, συνταχθέν ὑπὸ Ἐπιτροπῆς ἐργασίας ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τσεχοσλοβακίας κ. Δωροθέου, ἐπικουρούμενου ὑπὸ τοῦ καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ ὡς Γραμματέως, ὑπεβλήθη ἐκ νέου εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Ἐπιτροπῆς, ἣτις καὶ προέτεινεν ἀλλαγὰς τινάς, προσθήκας καὶ βελτιώσεις, ἐγένετο δέ ἐν τέλει ὁμοφώνως ἀποδεκτόν. Τό κείμενον τοῦτο, ὡς τελικῶς διεμορφώθη, πρόκειται ἤδη ἐνώπιον ὑμῶν πρὸς ἔγκρισιν ὡς πρότασις πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ἄκρᾳ συντομίᾳ ὡς πρὸς τὸ ἱστορικόν τοῦ ὑποβαλλομένου κειμένου.

Ὡς πρὸς δέ τὰς διεξαχθείσας συζητήσεις κατὰ τὴν διαδικασίαν διαμορφώσεως τῆς τελικῆς μορφῆς τοῦ κειμένου θά ἡδύνατο νά λεχθῇ ὅτι αὐταὶ ἀντικατοπτρίζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικόν τὴν αὐστηράν προσήλωσιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν ἐναρμόνισιν τῆς συγχρόνου ποιμαντικῆς εὐθύνης πρὸς τὴν ἀμετακίνητον βάσιν τῆς πατερικῆς παραδόσεως. Κατ' ἀκολουθίαν, θά ἦτο σφάλμα, φρονῶ, νά θεωρηθοῦν αὐταὶ μὲν ὡς ἐκφράζουσαι τυχόν ἀντιτιθεμένας ἀπόψεις, τό κείμενον δέ καθ' ἑαυτὸ ὡς προϊόν οἰουδήτινος συμβιβασμοῦ ἢ ἀμοιβαίων ὑποχωρήσεων. Ὁρθότερον θά ἦτο νά λεχθῇ, ὅτι ἕκαστον μέλος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς συνεισέφερε δημιουργικῶς εἰς τὴν τελικὴν διατύπωσιν διὰ τῆς προβολῆς κατὰ τὰς συζητήσεις ὅψεως ἢ ὀψεῶν τινων τῶν ποιμαντικῶν προεκτάσεων τοῦ ὅλου θεσμοῦ, ἃς τό μέλος τοῦτο, ὡς ἐκ τῶν ἰδιαζουσῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς

όποιας ή ύπ' αὐτοῦ ἐκπροσωπούμενη Ἐκκλησία τελεί, ἤτο καλλίτερον τῶν ἄλλων εἰς θέσιν νά ἐκτιμήσῃ καί ἐξάρῃ. Οὕτως, ἀμοιβαίως συμπληρούμενοι καί πλουτιζόμενοι, οἱ ἐργασθέντες εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν ἐκπρόσωποι κατέληξαν εἰς τήν ἀποκρυστάλλωσιν κειμένου, ἀποτελοῦντος ὄντως τήν συνισταμένην τῶν καί σήμερον κρατουσῶν εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ποιμαντικῶν τάσεων καί ἀντιλήψεων περὶ τοῦ θεοουστάτου θεσμοῦ τῆς νηστείας. Διό καί δέν θά ἀφιστάμεθα πολύ τῆς πραγματικότητος, ἐάν ἐλεγόμεν ὅτι ἐκφράζει τήν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πατερικῆς παραδόσεως «ἐνιαίαν ὀρθόδοξον θέσιν», ἥτις, ὡς τοιαύτη, ὑποβάλλεται εἰς τήν παροῦσαν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχήν καί λήψιν ἀποφάσεως.

Τό κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γεν. 2,16-17) καί κατὰ τοῦτο ἀμετάβλητος. Κατά τόν Μ. Βασίλειον, «συνηλικιωτίς ἐστι τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη» (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικόν ἀγώνισμα καί ἡ κατ' ἐξοχὴν ἔκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ορθοδοξίας. Ἡ Ορθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καί τούς συνοδικούς κανόνας καί εἰς τήν καθόλου πατερικήν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τήν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τόν πνευματικόν βίον τοῦ ἀνθρώπου καί τήν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τόν λατρευτικόν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερική παράδοσις καί διδασκαλία διὰ τήν συνεχή καί ἀδιάπτωτον ἐργήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τούς πνευματικούς ἀγῶνας. Διό καί ὑμνεῖται ὡς χάρις πολύφωτος, ὡς ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὡς πνευματικῶν ἀγώνων ἀρχή, ὡς καλλίστη τρίβος ἀρετῶν, ὡς τροφή ψυχῆς, ὡς πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης, ὡς ἀφθάρτου διαγωγῆς καί ἰσαγγέλου πολιτείας τό μίμημα, ὡς μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῶν ἀρετῶν, καί ὡς εἰκὼν τῆς μελλούσης ζωῆς.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τήν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. 9,18. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνᾶς 3,5-7). Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Ματθ. 4,2) καί ἔδωκεν ὁδηγίαν ὡς πρὸς τόν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τήν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστᾶται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως, ἀσκηθεῖσα οὐ μόνον ὑπὸ τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καί ὑπὸ Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου καί τῶν Ἀποστόλων (Μάρκ. 1,6. Πράξ. 13,2. 14,23). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τήν ὑψίστην σημασίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τήν Τετάρτην καί τήν Παρασκευὴν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχὴ 8,1), ὡς ἐπίσης καί τήν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσέβιου, Ἐκκλ. Ἱστορία 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρὸς τήν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλεῖδην, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τόν πνευματικόν χαρακτήρα τῆς νηστείας.

ας, εἰς τὴν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοὶ νά ἀνταποκριθῶν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καὶ δυνατότητα, χωρὶς ὅμως νά παρέχῃται καὶ ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μὴ τις σέ πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς. Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δὲ οὐ δύνασαι, ὃ δύνῃ, τοῦτο ποίει. Περί δὲ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάστασον» (Διδαχή, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς ὑψιστον πνευματικὸν ἀγώνισμα, ἀπορρέει ἐκ τοῦ καθ' ὅλου ἀσκητικῶν ιδεώδους τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ συνδέεται πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν καὶ τὴν εἰλικρινὴ μετάνοιαν. «Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 1,3), ὡς ἐπίσης καὶ νηστεία ἀνευ ἔργων εὐποιίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἀνισος καὶ ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὁλοκλήρους λαοὺς. «Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καὶ πνευματικῶς, λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαρρήξωμεν στραγγαλιάς βιαιῶν συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καὶ πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους» (Στιχηρὸν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α' Ἑβδομάδας νηστείων). Ἡ νηστεία δὲν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλὴν καὶ τυπικὴν ἀποχὴν ἐκ τινων μόνον καθωρισμένων τροφῶν. Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτὴν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἀληθής. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 2,7). Ἡ κατὰ τὴν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινων καθωρισμένων τροφῶν καὶ ἡ κατ' αὐτὴν ὀλιγαρκία, οὐ μόνον κατὰ τὴν ποιότητα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος. «Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαινόμενον, τροφή δὲ οὐδὲν δικαιότερους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. Κατὰ δὲ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὥσπερ τοῖς καθένα ἐκ τροφῆς ἡ ζωὴ, ἡ δὲ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καὶ ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρή, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καὶ μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν» (Κλήμεντος Ἀλεξ., Ἐκλογαί, PG 9, 704-705). Οὕτως ἡ ἀληθὴς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τὴν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καὶ κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν θείαν λατρείαν καὶ ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τὴν μετοχὴν αὐτῶν εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «ὃ μὴ φύλαξαντες ἀποβεβλήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 45, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καὶ

συννεκρούμενος, αλλά και συννανιστάμενος και συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους, σύμφυτος γάρ γεγωνώς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔσῃ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία 13, τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τὸ ἰδεώδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δὲ διὰ τοῦτο ἡ ἀσκήσις καὶ ὁ πνευματικός ἀγὼν δὲν ἔχει μέτρον, ὅπως καὶ ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθοδόξου ὑψηλοῦ ἰδεώδους, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καὶ αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δούλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν καὶ ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμφίᾳ καὶ συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις των εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τὰ εἰς σωτηρίαν συμφέροντα καὶ προέταξε τοὺς ἱερούς καιροὺς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θεοῖς Πατράσι, φυλάσσει ἀπαρασάλευτως, ὡς καὶ πρότερον, τὰ ἱερὰ ἀποστολικά θεσπίσματα, τοὺς συνοδικούς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τὰς ἱερὰς νηστείας ὡς καλλίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν καὶ κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μονοήμερων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμῆς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, ὡς καὶ πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζομένων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία, ὀρίσασα τὰ πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου συμφέροντα ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς νηστείας καιροῖς, ἔθετο ἅμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διὸ καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην, ἢ καὶ διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν, ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπίσκοπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἵαιδήποτε ᾗν ὦσιν αὐταί. Ἀπασαί ὁμῶς αἱ περιπτώσεις

αὐται τῆς χαλαρώσεως τῶν περί νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεραι, εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μεριμνῆς ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τόν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τό ἐπιστρέψαι καί ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διά τούς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τήν τήρησιν τῶν ἰσχυρουσῶν περί νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβιώσις ἐν τῇ Διασπορᾷ κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαί συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπό πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμίας εὐρέσεως νηστίμων τροφῶν καί κοινωνικῶν δομῶν) ἐπαφίεται εἰς τήν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νά καθορίσουν τό μέτρον τῆς φιλανθρωποῦ οικονομίας καί ἐπεικειάς, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τό τυχόν «στύφον» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντός τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καί ἐπὶ τῷ σκοπῷ νά μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλόανθρωπος αὐτῇ συγκατάβασις δύναται νά ἀσκηθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὡπσοδήποτε δέ ἐπὶ τό ἐπεικέστερον διά τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἃς δέν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καί εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καί πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ... Καλόν τό νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τόν ἐσθιόντα μὴ κρινέτω. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τό ἐγχειρισθέν προσήκει ποιμνιον, πειθοί δέ μᾶλλον καί ἡπιότητι καί λόγῳ ἁλατι ἡρτυμένῳ...» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί τῶν ἀγίων νηστειῶν, 7).

9. Ὡσαύτως πρέπει νά ἐθισθῇ τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας, κλήρος καί λαός, νά νηστεύῃ καί εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς του, ἥτοι εἰς ἐνδειξιν μετάνοιας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινος σκοποῦ, εἰς καιροῦς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διά τούς προσερχομένους εἰς τό Βάπτισμα ἐνηλίκους), εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, πρὸ τῆς χειροτονίας, πρὸ τῆς θείας μεταλήψεως καί εἰς παρομοίας περιστάσεις.

* * *

Καί νῦν ὀλίγας διασαφητικὰς παρατηρήσεις εἰς τὰ ἐπὶ μέρους σημεῖα τοῦ ὑποβαλλομένου κειμένου:

1. Ἐν πρώτοις ἐπισημαίνω, ὅτι ὁ ἀρχικός τίτλος τοῦ θέματος («Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων») ἐκρίθη ὑπὸ τινων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὡς δυνάμενος ἴσως νά προκαλέσῃ παρεξηγήσεις μεταξὺ τῶν πιστῶν, οἱ ὅποιοι θά ἤγοντο ἐνδεχομένως δι' αὐτοῦ εἰς τήν ἐντύπωσιν ὅτι, ὅ,τι ἐπιχειρεῖται διά τοῦ κειμένου, εἶναι ἢ ἐν μέρει ἔστω κατάργησις ἢ ἀλλοίωσις τοῦ πατροπαράδοτου θεσμοῦ τῆς νηστείας δι' εἰσαγωγῆς νέων, ἀντιτιθέμενων εἰς τήν παράδοσιν καί τήν κρατοῦσαν τάξιν, διατάξεων. Διό καί προετάθη, ἀντὶ τοῦ τίτλου τούτου, ὡς νέος τίτλος: «Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχὴν», ὅστις καί προστίθεται κάτωθεν τοῦ πρώτου ὡς ἐναλλακτικὴ λύσις.

2. Εὐρεῖα συζήτησις διεξήχθη περὶ τοῦ ἐν § 1 ὅρου «ἀμετάβλητος».

Ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τινων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι ἀμετάβλητοι εἶναι μόνον οἱ δογματικοὶ Ὅροι τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ ὅτι θεσμοὶ ὡς ὁ τῆς νηστείας δύνανται νὰ μεταβάλλωνται κατὰ τὴν ἐκάστοτε ποιμαντικὴν εὐαισθησίαν καὶ ἀνάγκην τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἀρχὴ τῆς οἰκονομίας, τῆς ὁποίας ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησία ἐποιήσατο χρῆσιν διὰ τὴν προσαρμογὴν τῶν περὶ νηστείας διατάξεων εἰς τὰς ἐπὶ μέρους, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀτομικὰς, συνθήκας ζωῆς ἐκάστου πιστοῦ, φαίνεται ἀντιτιθέμενη εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῆς νηστείας ὡς «ἀμεταβλήτου». Τὸ ζήτημα ἐλύθη διὰ τῆς διασαφήσεως, ὅτι τὸ «ἀμεταβλήτου» τῆς νηστείας ἀναφέρεται εἰς τὸν θεσμὸν ὡς τοιοῦτον, ὅστις καὶ ἀποτελεῖ «*θεῖαν ἐντολὴν*», «*συνηλικιώτης*» ὢν, κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, «*τῆς ἀνθρωπότητος*», ἐφ' ὅσον «*ἐνομοθετήθη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ*». Ἐν γένει δέ, ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς συνεφώνησαν, ὅπως τονισθῇ ἡ ὑψίστη σημασία, τὴν ὁποίαν ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀπέδωκεν ἀνέκαθεν καὶ ἀποδίδει εἰς τὸν θεοσύστατον τῆς νηστείας θεσμὸν, τονίσασα πάντοτε τὴν ἀξίαν αὐτοῦ «*διὰ τὴν συνεχὴ καὶ ἀδιάπτωτον ἐργήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνας*».

3. Αἱ γενόμεναι παρεμβάσεις, ἰδίᾳ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Ἀλεξάνδρειας, τῆς Ἀντιοχείας καὶ τῆς Ρουμανίας, συνετέλεσαν εἰς τὴν βαθεῖαν συνειδητοποίησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ νηστεία, ἀρρήκτως συνδεδεμένη πρὸς τὸ ἀσκητικὸν ιδεῶδες τῆς Ὁρθοδοξίας, δὲν ἀποτελεῖ ἀπλῶς καὶ μεμονωμένως ἀποχὴν ἀπὸ τῆς τροφῆς, ἀλλὰ κυρίως καὶ πρωτίστως μέσον πνευματικῆς καὶ ψυχικῆς βελτιώσεως καὶ μετανοίας τόσον ἀτομικῶς, ὅσον καὶ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ εὐρυτέρου κοινωνικοῦ, καὶ δὴ καὶ τοῦ πανανθρώπινου, ιδεώδους τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς φιланθρωπίας. Τὸ τελευταῖον δέ τοῦτο ἀποκτᾷ μεγίστην σημασίαν, ἰδίᾳ σήμερον, ὅτε τόσα ἑκατομμύρια ἀνθρωπίνων υπάρξεων ζοῦν ὑπὸ τὸ φάσμα τῆς πείνης καὶ τῶν ὑλικῶν στερήσεων.

4. Ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς ἐπίσης καὶ ὑπὸ τινων μελῶν, ἐτονίσθη ἰδιαιτέρως ὁ δυναμικὸς χαρακτὴρ τῆς νηστείας ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικοῦ ἀγωνίσματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἕκαστος μετέχει κατὰ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, ἐν βαθεῖᾳ συνειδήσει τῆς ἑαυτοῦ ταπεινότητος καὶ ἀδυναμίας, ἀλλὰ καὶ ἐν πλήρει ἀναφορᾷ εἰς τε τὸ ἔλεος καὶ τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ἀναπληροῦντος τὰς ἀτελείας καὶ παραλείψεις τοῦ τὸν καλὸν ἀγῶνα ἀγωνιζομένου ἀνθρώπου.

5. Ὡς εὐστόχως ἐτονίσθη εἰς τὴν μελέτην τοῦ καθηγ. κ. Β. Φειδᾶ, ἡ νηστεία λαμβάνει ὁλόκληρον τὴν ψυχολογικὴν αὐτῆς σημασίαν διὰ τῆς *χριστοκεντρικῆς κατανόσεως* αὐτῆς καὶ δὴ καὶ διὰ τῆς συμμετοχῆς τοῦ πιστοῦ εἰς τὸ πνευματικὸν περιεχόμενον τῆς «*ὑπακοῆς*» τοῦ Κυρίου κατὰ τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν αὐτοῦ. Ὁ ἄρρηκτος δεσμὸς τῆς νηστείας ὡς «*ὑπακοῆς*» πρὸς τὴν πλήρωσιν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἐν τῷ Σταυρῷ, ἐρμηνεύει τὴν μεγίστην πνευματικὴν ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι οὕτω, «*σύμφυτοι γενόμενοι τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, κοι-*

νωνοί ἐσόμεθα καί τῆς ἀναστάσεως».

6. Τὴν ἀρχὴν τῆς «*αὐστηρότητος*» καί τῆς ἀμετακινήτου φυλάξεως τῶν ἱερῶν ἀποστολικῶν θεσπισμάτων, τῶν συνοδικῶν κανόνων καί τῶν ἱερῶν παραδόσεων ἀπῆγεί καί ἀποδίδει ἡ § 6, ἥτις καί ἀπαριθμεῖ ἀπάσας τὰς κανονικῶς καθιερωθεῖσας καί διὰ τῆς μακρᾶς παραδόσεως κυρωθεῖσας νηστείας τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τὰς νηστείας τῆς Μ. Ἑβδομάδος, τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καί τῆς Παρασκευῆς, τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ὡς καί τῶν μονοήμερων νηστειῶν τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί τῆς Ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου. Ἐκρίθη οὕτως ὅτι οὐδεμία κατάργησις νηστείας δύναται νά προταθῇ, τοῦτο μὲν διὰ τὸ ὑψηλὸν πνευματικὸν περιεχόμενον τοῦ θεσμοῦ, τοῦτο δέ πρὸς ἀποφυγὴν σκανδαλισμοῦ τοῦ πιστοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἔχεται τῶν πατρῶν καί μετὰ δυσφορίας θά ἔβλεπεν οἰανδήποτε ἀπομάκρυνσιν ἀπὸ τὴν κρατήσασαν διὰ μέσου τῶν αἰώνων τάξιν.

7. Τὴν ἀρχὴν τῆς *ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας* εἰσάγει ἡ § 7, θεμελιούσα αὐτὴν ἀφ' ἐνός μὲν εἰς τὴν ἀείποτε κρατήσασαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν ἱερῶν καιρῶν τῆς νηστείας, ἀφ' ἐτέρου δέ εἰς τὴν ἀνέκαθεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ κρατήσασαν ποιμαντικὴν πρᾶξιν, ἀπορρέουσιν ἐκ τῆς φιλανθρωποῦ στοργῆς αὐτῆς καί ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῆς μητρικῆς κατανοήσεως τῆς ἀσθενείας τοῦ σώματος, τῆς ἀδηρίτου ἀνάγκης ἢ καί τῆς χαλεπότητος τῶν καιρῶν.

8. Τὴν ἀρχὴν τῆς οἰκονομίας ἀναλύει εἰδικώτερον ἡ § 8, διὰ τὴν διατύπωσιν τῆς ὁποίας σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ συμβολὴ ἰδίᾳ τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀντιόχειας καί Ρωσσίας. Οὗτοι, πράγματι, ἐπέστησαν τὴν προσοχὴν τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ποικιλλουσῶν συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν σήμερον οἱ Ὁρθόδοξοι πιστοὶ ἀνά τὸν κόσμον, τῆς δυσχερείας ἐξευρέσεως νησιτίμων τροφῶν, τῆς ἀδυναμίας ὅπως αἱ τελευταῖαι αὗται ὀρισθοῦν ὁμοιομόρφως δι' ὅλας τὰς χώρας καί ὅλα τὰ κλίματα, τῶν κατ' ἰδίαν περιστάσεων ζωῆς (π. χ. τῆς στρατεύσεως, τῆς ἐν τῇ Διασπορᾷ διαβιώσεως κ.ο.κ.). Περί πάντων τούτων, ἡ Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, θά κρίνῃ κατὰ τὸ ἐκάστοτε ἐπιεικές, φροντίζουσα συγχρόνως, ὅπως γενικαί τινες ἀρχαί καί πάγια πλαίσια τηρῶνται ἀμετακίνητα, ἵνα μὴ ἡ ἄκρα οἰκονομία παρεκκλίνῃ εἰς ἀσυδοσίαν ἢ καί ἀναρχίαν.

9. Τέλος, εἰς τὴν ἀκροτελεύτιον παράγραφον ὑπενθυμίζεται ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὀργανικῶς συνδεδεμένη καί πρὸς τὴν καθόλου μυστηριακὴν μετοχὴν καί πνευματικὴν τελείωσιν τοῦ καθ' ἕκαστον πιστοῦ, δυναμένη νά ἀποβῇ ψυχωφελὴς εἰς ἰδιαιτέρας τινὰς περιστάσεις τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὡς π.χ. πρὸ τοῦ Βαπτίσματος, πρὸς προετοιμασίαν διὰ τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν, ἐπὶ ἐπιτιμίων, εἰς καιροὺς πειρασμοῦ κ.λπ.

Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τοιοῦτο τὸ ὑποβαλλόμενον σήμερον κείμενον. Κατὰ τὸ ἀνέφικτον βεβαίως ιδεῶδες τῆς τελειότητος κρινόμενον, δέν εἶναι δυνατόν, εἰ μὴ νά θεωρηθῇ ἀτελὲς ἔναντι τοῦ ὑψηλοῦ σκοποῦ, τὸν ὁποῖον φιλοδοξεῖ νά

ὑπηρετήση. Κατά τό ἀνθρώπινον μέτρον ὅμως, καί δὴ καί κατά τὰς συγκεκριμένας περιστάσεις, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν σήμερον οἱ ὀρθόδοξοι πιστοί, διασπαρμένοι ἀνά τόν κόσμον ἢ καί ἐντός τῶν ἰδίων πατρίδων ἀγωνιζόμενοι τόν καλόν ἀγῶνα, ἀλλ' ὑπὸ συνθήκας δυσχερεῖς ἢ καί ἐχθρικός ἐνίστε πρὸς τόν ὑψηλόν στόχον τῆς κατὰ Χριστόν τελειώσεως, ἴσως ἡ αὐστηρότης τῆς κρίσεως θά ἔδει νά μετριασθῇ καί τό κείμενον νά γίνῃ ὑπὸ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετ' εὐμενείας δεκτόν. Καί τοῦτο διότι, ὡς ἐλέχθη χαρακτηριστικῶς κατὰ τήν γενομένην συζήτησιν, «δέν ἀπομακρύνεται ἀπό τήν παράδοσιν καί τοὺς κανόνas, ἐξυπηρετεῖ τήν Ἐκκλησίαν καί βοηθεῖ ὅλους μας εἰς τό νά κατευθύνωμεν τόν λαόν μας εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ὅπου ζῶμεν». Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Γραμματέα, Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν, διὰ τήν παρουσίαν τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ ἀναγομένου εἰς τό θέμα τῆς Νηστείας. Εἰς τό πρῶτον μέρος δίδονται αἱ ἱστορικαί προϋποθέσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας κατηρτίσθη τό κείμενον. Ἐν συνέχειᾳ, εἶχομεν τήν εὐκαιρίαν νά ἀκούσωμεν τό κείμενον καί, τέλος, δίδονται ὀρισμένοι συμπληρωματικά καί συνοπτικά παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἐπαφιεμένης πάντοτε τῆς ἐλευθερίας τῆς διατυπώσεως γνώμης ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ εἰς ὅλην τήν Διάσκεψιν. Τήν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ θά συνεχίσωμεν μετὰ τό διάλειμμα, κατ' αὐτήν δέ ὅλοι ὅσοι ἐπιθυμοῦν δύνανται νά λάβουν τόν λόγον. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη 29 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰσερχόμεθα εἰς τὴν τετάρτην ἐν ὁλομελείᾳ συνεδρίαν τῆς σημερινῆς ἡμέρας. Ἡ συνεδρίασις αὕτη θὰ διατεθῇ διὰ τὴν συζήτησιν τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ *περὶ Νηστείας*. Μετὰ τὴν παρουσίαν, ἡ ὁποία ἔγινεν ἐνώπιόν μας, ἔχομεν μίαν πρώτην εἰσήγησιν ἢ πρότασιν τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, σχετικῶς μετὰ τὴν νηστείαν: νὰ προστεθῇ μία παράγραφος ἢ κάτι σχετικόν μετὰ τὴν παυλικὴν διδασκαλίαν περὶ νηστείας. Ἡ εἰσήγησις αὕτη, μαζί με ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποία θὰ λεχθῶν ἐνταῦθα, θὰ πρέπει νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία θὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὸν πρῶτον κείμενον. Καὶ ἤδη ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Ὅσοι ἐπιθυμοῦν νὰ ὁμλήσουν δύνανται νὰ ζητήσουν τὸν λόγον.

Τὸν λόγον ἐζήτησε πρῶτος ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μου νὰ εὐχαριστήσω καὶ νὰ συγχαρῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα διὰ τὸν κόπον, τὸν ὁποῖον ἔκανε νὰ εἰσαγάγῃ αὐτὸ τὸ κείμενον καὶ διὰ τὰς εὐστοχους παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔχει εἰς τὸ τέλος τῆς εἰσηγητικῆς παρουσιάσεώς του. Ἐγὼ μίαν ἀπορίαν, ἡ ὁποία ἀπορρέει ἀπὸ τὸ κείμενον αὐτοῦ τοῦ Σεβ. ἁγίου Γραμματέως. Εἶχα μείνει μετὰ τὴν ἐντύπωσιν τὸν Φεβρουάριον, ὅτι ὁ προταθεὶς τίτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*» θὰ ἦτο ἀπλῶς ὑπότιτλος, παραμένοντος τοῦ προγενεστεροῦ «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*». Ἡ διατύπωσις ὅμως εἰς τὸ κείμενον τοῦ Σεβ. Γραμματέως εἶναι ὅτι ἀντὶ τοῦ προηγουμένου τίτλου προετάθη καὶ ἔγινε δεκτός, ὡς ἐναλλακτικὴ λύσις, ὁ νέος αὐτός τίτλος. Ἦθελα νὰ διευκρινηθῇ τὸ πρᾶγμα. Θὰ μείνουν καὶ οἱ δύο τίτλοι ὡς τίτλος καὶ ὑπότιτλος ἢ θὰ ἀντικατασταθῇ ὁ πρῶτος τίτλος μετὰ τὸν δεύτερον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ Φεβρουαρίου ἐλέχθη ὅτι δὲν δύναται νὰ ἀλλάξῃ ὁ ἀρχικὸς τίτλος τοῦ περὶ νηστείας θέματος, ἀλλὰ, ἐπειδὴ ἡμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ ὠρισμένας δυσκολίας εἰς τὴν κατανόησίν του, καλὸν εἶναι νὰ διασαφηνισθῇ μετὰ ἓνα ὑπότιτλον. Καὶ ὁ ὑπότιτλος αὐτός ἔχει ὡς ἀκριβῶς ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον τοῦ ἁγίου Γραμματέως. Ἐπομένως, μένουσιν ὡς τίτλος μὲν «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*», ὡς ἀποσαφηνιστικὸς δὲ ὑπότιτλος «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*», ὑπότιτλος, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον κατήρτισεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρα-

σκευαστική Ἐπιτροπή.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συμφωνῶ ἀπολύτως, ἀλλ' ὑπάρχει μία μεγάλη διαφορά μεταξύ τοῦ τίτλου καί τοῦ ὑποτίτλου, διότι ὁ τίτλος ὁμιλεῖ περὶ «ἀναπροσαρμογῆς» καί ὁ ὑπότιτλος περὶ τῆς «σπουδαιότητος». Αὐτὰ εἶναι δύο τελείως διάφορα πράγματα. Ἐάν διατηρήσωμεν τὸν τίτλον, ὁ τίτλος εἶναι εἰς τίτλος! Ἐν τῷ κειμένῳ πάντως δέν ὑπάρχουν πολλά πράγματα διὰ τὴν ἀναπροσαρμογὴν, διότι ὁμιλοῦμεν περὶ ἐκείνου, τὸ ὅποιον ἤδη ὑπάρχει εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Τὸ κείμενον ἡμῶν εἶναι μία ἀπάντησις πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Ἐκκλησίαις ὁμῶν ἢ ὁμιλοῦν περὶ ἀναπροσαρμογῆς. Ἀλλ' ἡ ἀπόφασις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκείνης καὶ ἡ πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον προτάσεις εἶναι νά μὴ γίνουν ἀναπροσαρμογαί. Διὰ τοῦτο οἱ ἐπὶ τοῦ κειμένου ἐργασθέντες ἀνεζήτησαν ἕτερον τίτλον: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Τοῦτο ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Ἐάν διατηρήσωμεν τὸν παλαιότερον τίτλον, τοῦτο θά ἔσημαινεν ὅτι δέν ἐξητάσαμεν τὴν ἀναπροσαρμογὴν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβασμώτατον. Νομίζω ὅτι καὶ αὐτὸ εἶναι ἓν σημεῖον, τὸ ὅποιον πρέπει νά ἐξετασθῇ εἴτε ἐδῶ ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ, εἴτε ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ. Βεβαίως, εἰς τὸ κείμενον δέν ὁμιλοῦμεν περὶ ἀναπροσαρμογῆς. Ὑπῆρχεν ὅμως μία δέσμευσις ὄχι μόνον τῆς Ἀ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἀλλὰ ἤδη ἀπὸ τὴν Ἀ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου. Τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶχε τεθῇ ὑπὸ τὸν γενικὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ἐθεωρήθη σκόπιμον, ὅπως μὴ ἀλλάξῃ μὲν ὁ τίτλος, τεθῇ ὅμως ὁ ὑπότιτλος, ὁ ὅποιος θά ἐξηγοῦσε τὴν ἐργασίαν, τὴν ὁποίαν κάμνομεν διὰ τοῦ κειμένου μας. Ἐάν παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ Ὀλομέλεια νομίζῃ ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλείψωμεν τὸν παλαιὸν τίτλον καὶ νά μείνωμεν μόνον εἰς τὸν ὑπότιτλον, αὐτὸ ἐπαφίεται εἰς τὴν κρίσιν τῶν ἀγίων ἀδελφῶν.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ παρατήρησις τοῦ ἀγίου Τρανσυλβανίας νομίζω ὅτι εἶναι ἀπολύτως ὀρθή, διότι, ὁμολογουμένως, δέν ὑπάρχει καμμία ἀναπροσαρμογή. Μένομεν εἰς τὰ παλαιὰ μέ μίαν ὠρισμένην οἰκονομίαν καὶ τίποτε περισσότερον. Φρονῶ, λοιπόν, ὅτι ὁ δεύτερος τίτλος θά ἦτο ὁ τίτλος τοῦ κειμένου. Πάντως, εἶναι γεγονὸς αὐτό, τὸ ὅποιον ἐλέχθη, ὅτι εἰς τὴν Ἀ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν διὰ τὸ θέμα τῆς νηστείας εἶχον ἐῖπει καθαρά ὅτι θά ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Δι' αὐτὸ καλὸν θά εἶναι, ἡ Ἐπιτροπή, ἡ ὁποία θά τὸ ἐξετάσῃ, νά τὸ μελετήσῃ καλλίτερον καὶ νά σκεφθῇ.

Ο Σεβ. Πέτρας: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν πρέπει νά διαβιβάσωμεν τὸ θέμα αὐτὸ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἀλλὰ τώρα, ἐν ὀλομελείᾳ, νά ἀποφασίσωμεν.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἀ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου εἶχεν ἀποφασίσαι νά συζητηθῇ τὸ θέμα περὶ νηστείας καὶ ἔδωκε τὸν τίτλον «*Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Αὐτὸ δέν

ἐδέσμευε τὴν Προσυνοδικὴν Διάσκεψιν καὶ πολὺ περισσότερον τὴν Σύνοδον νὰ ἀποφασίσῃ ὅ,τι ἐκεῖνη, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι συσχεπτομένη καὶ ὑπὸ τὸν φωτισμὸν τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἔκρινε σκόπιμον καὶ ὀρθὸν καὶ ὀρθόδοξον. Συνεπῶς, τόσον εἰς τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν κατεφάνη ὅτι ἔπρεπε νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν γραμμὴν, ἡ ὁποία διευτυώθη εἰς τὸ κείμενον αὐτό. Συγχρόνως ὅμως διεπιστώθη, τόσον εἰς τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ὅσον καὶ εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, ὅτι ὑπῆρχε μία δυσαρμονία ὡς πρὸς τὸν τίτλον, ἡ ὁποία καὶ ἔπρεπε νὰ ἀλλάξῃ. Συνεζητήθη διὰ μακρῶν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἐάν θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφεθῇ ὁ τίτλος αὐτός ἢ ὄχι. Τελικῶς κατελήξαμεν εἰς τὸ συμπέρασμα - ὁμῶς ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας καὶ εἰς τὴν Β' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καὶ εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν - νὰ μὴ ἀλλάξῃ ὁ τίτλος μόνον καὶ μόνον διότι δὲν εἴχομεν δικαίωμα νὰ τὸν ἀλλάξωμεν, δηλαδή διὰ τυπικοῦς μόνον λόγους. Αὐτὸ τὸ δικαίωμα δὲν τὸ εἶχεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Τὸ ἔχομεν ὅμως, φρονῶ ταπεινῶς, ἡμεῖς ἐδῶ. Διότι ἄλλως θὰ ὑπάρξῃ μία δυσαρμονία μεταξύ τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ τίτλου. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Αἰσώμης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τὰ ἴδια ἀκριβῶς μέ τόν Σεβ. ἅγιον Πέτρος θὰ ἤθελα νὰ εἶπω. Φρονῶ ταπεινῶς ὅτι εἶναι προτιμότερον ἢ λέξις «ἀναπροσαρμογή» νὰ ἀντικαταστή με μίαν ἄλλην. Τοῦτο δέ ἐδῶ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ἅγιε ἀδελφέ ὅτι τὸ συζητούμενον δὲν εἶναι νὰ εὕρωμεν ἄλλην κατάλληλον λέξιν, ἀλλὰ νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν πρῶτον τίτλον καὶ νὰ περιορισθῶμεν μόνον εἰς τὸν ὑπότιτλον.

Ο Πανοσιολ. Αρχιμανδρίτης Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, βαθυτάτη καὶ ἀνέκφραστος συγκίνησις μέ διακατέχει, διότι, ἐπινεύσει τοῦ Μακ. ἡμῶν Πατρός καὶ Πατριάρχου κ. Διοδώρου καὶ ἀποφάσει αὐτοῦ, σήμερον παρίσταμαι καὶ ἐγὼ διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὰς ἐργασίας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως. Καί εἶναι φυσικόν, ὡς εἰκός, ὅτι συναισθάνομαι τὰς εὐθύνas, τὰς ὁποίας ἐπωμίζομαι ὡς ἐκπρόσωπος τῆς ἀγιώτατης Μητροῦς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ὡς συνεχιστὴς τοῦ ἔργου τῶν Πατέρων ἐνώπιόν τοῦ Θεοῦ, ἐνώπιον τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν ἔχω τὴν τιμὴν νὰ ἐκπροσωπῶ, καὶ ἐνώπιον τοῦ πληρώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διότι, ὡς εἶπον, καλοῦμαι νὰ γίνω συνεχιστὴς τοῦ ἔργου μεγάλων μορφῶν τῆς ἀγιώτατης ἡμῶν Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Συμφωνῶ μέ ὅσα πρὸ μικροῦ τόσον ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρος, ὅσον καὶ οἱ προλαλήσαντες ἅγιοι ἀρχιερεῖς καὶ ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγητὴς κ. Γαλίτης εἶπον σχετικῶς μέ τὸν τίτλον, τὸν ὁποῖον καὶ ἐγὼ φρονῶ ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἀντικαταστήσωμεν μέ τὸν μέχρι τοῦδε ὑπότιτλον. Καθότι ἤκουσα προηγουμένως τὰς ἀπόψεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κορινθίας σχετικὰ μέ τὸν ἐμπλουτισμὸν τοῦ κειμένου διὰ χωρίων ἐκ τῆς παυλείου διδασκαλίας, ἐν τούτοις ταπεινῶς φρονῶ ὅπως τὸ

κείμενον παραμείνη ὡς ἔχει καί θά ἐπεθύμουν, ἐκ μέρους τῆς Μητρός τῶν Ἐκκλησιῶν, τήν ὁποίαν ταπεινῶς ἐκπροσωπῶ μετὰ τοῦ ἁγίου Πέτρου καί τῶν λοιπῶν Ἑλλογιμ. Καθηγητῶν, νά ἐκφράσω τάς συγχαρητηρίους εὐχάς τοῦ Μακαριωτάτου μου Πατρός καί Πατριάρχου τοῖς συντελέσασιν εἰς τήν σύνταξιν τοσοῦτον ἐξόχου κειμένου, ἰδιαιτέρως πρὸς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Νικοπόλεως καί Πρεβέζης κ. Μελέτιον, τοὺς Ἑλλογιμ. Καθηγητάς κ.κ Βλάσιον Φειδάν καί Γεώργιον Γαλίτην, οἱ ὅποιοι σήμερον μεθ' ἡμῶν ἐκπροσωποῦσι τό Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων καί οἱ ὅποιοι ἠγωνίσθησαν διά τήν σύνταξιν αὐτοῦ τοῦ κειμένου, καί νά συγχαρῶ ἰδιαιτέρως, διότι τό κείμενον αὐτό ἐκφράζει τήν ὀρθόδοξον σκέψιν, πρᾶξιν καί παράδοσιν διά μέσου τῶν αἰώνων, καί ἡ ὁποία ἐπιτελεῖται μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἠθελα νά ἐπισημάνω καί ἐγώ ὅτι τό πνεῦμα τῆς συζητήσεως εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν τοῦ Φεβρουάριου ἦτο ὅτι ὁ καταλληλότερος τίτλος διά τό κείμενον αὐτό εἶναι ὁ ὑπότιτλος, ἀλλά λόγῳ τῆς δεσμεύσεως τήν ὁποίαν εἶχον ἐναντί τῆς προηγουμένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως δέν ἦτο δυνατόν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή, ὡς ἔλασσαν ὄργανον, νά ἀλλάξῃ τόν τίτλον. Καί ἀφέθη εἰς τήν Διάσκεψιν αὐτήν ἡ τυπική ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου, ἀλλά ὅχι καί ἡ οὐσιαστική συζήτησις, ἀφοῦ ἤδη συνεφωνήσαμεν ὅτι εἰς τό κείμενον ἀρμόζει ὁ ὑπότιτλος.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς παρούσης συζητήσεως, ἡ πλειοψηφία τάσσεται ὑπέρ τῆς ἀλλαγῆς τῆς ὀνομασίας τοῦ θέματος, ἡ ὁποία διευτυπώθη εἰς τήν Διάσκεψιν τῆς Ρόδου καί ἐγένετο δεκτὴ εἰς τήν Α' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ὑπάρχουν δύο ἐπιχειρήματα ὑπέρ τῆς ἀλλαγῆς. Τό πρῶτον ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι μία ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων προκαλεῖ ἀνησυχίας εἰς τοὺς πιστοὺς. Λέγουν ὅτι, ἐάν θέλωμεν νά προσαρμόσωμεν τό καθεστὼς τῆς νηστείας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον, θέλομεν ἐπίσης νά ἀλλάξωμεν τήν παράδοσιν ταύτην, τήν διδασκαλίαν τῶν ἁγίων Πατέρων περὶ νηστείας, διά τῆς ὁποίας ἔζησεν ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν ἐπὶ 2000 ἔτη. Καί ἂν ἀφήσωμεν τόν ὅρον «ἀναπροσαρμογὴ», τότε ἡμεῖς οἱ ἴδιοι δίδομεν τήν δυνατότητα ὀξείας κριτικῆς ἐναντίον τοῦ ἡμετέρου κειμένου, παρὰ τό γεγονός ὅτι αὐτό τοῦτο τό κείμενον δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τόν τίτλον. Τό δεύτερον ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου ἀνταποκρίνεται καλλίτερον εἰς τόν ὑπότιτλον: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχὴν*». Διὰ τοῦτο ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία τάσσεται ὑπέρ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ ὅρου «ἀναπροσαρμογὴ» καί ὑπέρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ὑποτίτλου, ἥτοι: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχὴν*». Τοῦτο θά γίνῃ καλῶς ἀποδεκτόν ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, τοῦτο ἀνταποκρίνεται εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου καί διὰ τοῦτο, νομίζω, ὅτι ἐπ' αὐτῶν συμφωνοῦμεν πάντες καί δυνάμεθα νά λάβωμεν τοιαύτην ἀπόφασιν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ὅλοι μας εἴμεθα

σύμφωνοι διά τήν ἐξάλειψιν τοῦ τίτλου «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Σήμερον, οἱ περισσότεροι ὁμιλήσαντες ἐτόνισαν ὅπως ἰδιαίτερος ὅτι ἡ παρουσία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τόν σημερινόν κόσμον πρέπει νά εἶναι ἔντονος, πρέπει νά εἶναι φωνή τῆς Ἐκκλησίας, φωνή τοῦ Θεοῦ καί φωνή τῆς παραδόσεως. Φρονῶ ταπεινῶς, ὅτι καί ὁ ὑπότιτλος δέν ἐκφράζει αὐτό τοῦτο τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Διότι, κατὰ τήν ταπεινήν μου γνώμην, οἰκονομία εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας δέν ἰσχύει καί δέν γίνεται λόγος περί τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ θεσμοῦ τῆς οἰκονομίας. Γίνεται λόγος περί οἰκονομίας εἰς τόν τρόπον ἐφαρμογῆς τῆς νηστείας. Ἐπομένως, ἀντί τῆς λέξεως «*τήρησις*» πρέπει νά εὐρωμεν μίαν ἄλλην λέξιν, ὡς ἐπὶ παραδειγματι «*Ἐφαρμογή τοῦ πνευματικοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας*». Ὅποτε θά δώσωμεν καί εἰς τό κείμενον μίαν διάστασιν δυναμικήν. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Σεβ. ἅγιο Περιστερίου, μήπως ἔχετε νά προτείνητε κανέναν ὅρον;

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἀντί τοῦ ὅρου «*τήρησις*», ἅγιο Πρόεδρε, προτείνω τόν ὅρον «*ἐφαρμογή*».

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἔχω νά κάνω παρατηρήσεις ἐπὶ ἄλλων σημείων. Ἔχω τό δικαίωμα νά προχωρήσω ἢ νά περιμένω νά λήξῃ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ τίτλου; Πῶς νομίζετε;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καλλίτερον, Σεβασμιώτατε, νά τελειώσωμεν μέ αὐτό τό θέμα καί εἰς τήν συνέχειαν νά λάβετε τόν λόγον διά τά ἄλλα σημεία. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, εὐρισκόμεθα εἰς τήν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καί ἀκολουθοῦμεν τήν σειράν τῶν θεμάτων, ὡς αὕτη ἔχει ὀρίσθῃ ἀπό τήν Α' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Οἱ ἅγιοι Πατέρες, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος εἰς τήν Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, ἔχουν ὀρίσει τό θέμα ὡς «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περί νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*». Ὁρίσαν τό θέμα κατὰ τόν τρόπον αὐτόν, σκεπτόμενοι ὅτι ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά δώσῃ κατευθύνσεις διά μίαν σχετικήν χαλάρωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τὰς συνθήκας ὑπό τὰς ὁποίας ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐπιτελεῖ τό ἔργον τῆς. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔλαβον μέρος καί εἰς τήν Α' καί εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, γνωρίζουν ὅτι ὠρισμένοι τοπικά Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀναλάβει τήν εὐθύνην νά ἐπεξεργασθοῦν τό περί νηστείας θέμα, εἶχον κάνει σχετικές προτάσεις διά μίαν σημαντικήν ἐλάφρυνσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας. Ἡ συζήτησις ὅμως εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἀπέδειξεν ὅτι, ἐπόμενοι τῇ παραδόσει καί τοῖς Πατράσι, δέν ἤμποροῦμεν νά φθάσωμεν εἰς μίαν σημαντικήν ἐλάφρυνσιν τῶν περί νηστείας διατάξεων, διότι ἀφ' ἑνός ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι θεόσδοτος καί ἀφ' ἑτέρου μία τοιαύτη ἀπόφασις θά ἤμπορούσε νά διασπᾷ τήν ἐνότητα τῶν πιστῶν εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας. Δι' αὐτό καί τό θέμα αὐτό ἐξητάσθῃ ἐκ νέου ὑπό τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς

Ἐπιτροπῆς καί ἡμεῖς ἐνταῦθα, ὡς Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἀσχολούμεθα καί πάλιν μέ τό θέμα αὐτό. Ὅπως βλέπομεν ἀπό τό κείμενον, τό ὅποιον ἔχομεν ἐνώπιόν μας, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἀγιοτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, οἱ ὅποιοι ἡργάθησαν κατά τόν μήνα Φεβρουάριον, προσεπάθησαν νά λάβουν ὑπ' ὄψιν τῶν τὰς ὁδηγίας τῶν κατά τόπους Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐδόθησαν ἀπό τῆς Β΄ Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καί ἐντεῦθεν, νά διατηρήσουν δέ τόν ἱερόν θεσμόν τῆς νηστείας ὡς ἰσχύει εἰς τήν παράδοσιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν καί τῶν Πατέρων. Τοῦτο ἱκανοποιεῖ ὅλας τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, ὁ πρῶτος τίτλος, ὁ ὁρισθεῖς εἰς τήν Α΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, ἦτο εἰς τίτλος, ὁ ὅποιος εἶχε συνδεθῇ μέ ἓν ἐντελῶς διαφορετικόν πλαίσιον. Καί ὅπως ὀρθῶς ὑπεγράμμισαν ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος καί ἄλλοι ἀδελφοί, ὁ τίτλος αὐτός δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τό κείμενον καί εἰς τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας ἐλάβομεν ὡς πρός τό θέμα. Ὁρθῶς ἐπίσης ἐλέγχθη, ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή δέν εἶχε τό δικαίωμα νά ἀλλάξῃ τόν τίτλον. Ἡ ἰδική μας ὁμως Γ΄ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἔχει ἀπολύτως τό δικαίωμα αὐτό. Ἡ Ἀντιπροσωπία μας προτείνει, ὅπως ἡ Διάσκεψις λάβῃ ὑπ' ὄψιν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή συνεζήτησε καί προέτεινε, καί λάβῃ ἀνάλογον ἀπόφασιν. Ὁ ὑπότιτλος ἀνταποκρίνεται ἀκριβῶς εἰς τό κείμενον. Ταῦτα ὡς πρός τό θέμα τοῦ τίτλου. Ἄν μοῦ ἐπιτραπῇ, θά ἐκφράσω ἀπόψεις ἐφ' ὧρισμένων σημείων τοῦ κειμένου. Ἡμεῖς ὅλοι εἴμεθα ἡ ἀγία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί προετοιμάζομεν τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Μέ ἀνησυχεῖ ἰδιαίτερος τό γεγονός ὅτι, ὅταν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον, λέγεται ὁ Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος κ.ο.κ., πράγμα τό ὅποιον εἰσάγει ὀρθολογιστικόν στοιχεῖον. Προτείνω, ὅθεν, ὅπου ἀναφέρονται οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας νά προστεθῇ ἡ λέξις «ἅγιος».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς διὰ τήν θετικήν προσέγγισιν, τήν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τό κείμενον, θά ἡδυνάμην δέ νά συνοψίσω τήν ὅλην συζήτησιν περὶ τό θέμα τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου μας ὡς ἐξῆς. Γενικῶς διετυπώθη ἡ εὐχή καί ἡ πρότασις νά ἐγκαταλειφθῇ ὁ παλαιός τίτλος «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων*» καί νά ἀντικατασταθῇ μέ τόν ὑπότιτλον, ὁ ὅποιος ἀνταποκρίνεται πληρέστερον εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Αὐτή εἶναι, νομίζω, ἡ κοινή ἐπιθυμία τῆς Ὀλομελείας. Ἡ Διάσκεψίς μας, ὡς ἰσότιμον σῶμα μέ προηγουμένην Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, ἔχει τό δικαίωμα νά ἀλλάξῃ ἢ νά τροποποιήσῃ τόν τίτλον ἑνός θέματος. Θά ἤθελα μόνον νά παρατηρήσω ὅτι, ὅταν εἰς τήν Α΄ Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου ἐτέθη τό θέμα περὶ ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας διατάξεων, ἀπό τό θέμα τοῦτο προέκυψεν εἰς πρώτην φάσιν τό πρῶτον κείμενον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971. Ἐν συνεχείᾳ ὁμως διεπιστώσαμεν ὅτι δέν προχωρεῖ τό κείμενον αὐτό, τό ὅποιον ἦτο σύμφωνον μέ τήν ἀναπροσαρμογήν, καί ἤλθομεν εἰς τόν παρόντα προ-

βληματισμόν περί νηστείας. Ἐπομένως, τό κείμενον, τό ὅποιον προητοιμάσαμεν καί ἔχομεν ἐνώπιόν μας, ἀνταποκρίνεται πλήρως πρός τόν ὑπότιτλον καί προτείνω νά γίνη ἀποδεκτόν αὐτό, τό ὅποιον οἱ ἀδελφοί προέτεινον: νά μείνῃ ὡς τίτλος τοῦ κειμένου ὁ ὑπότιτλος *«Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν»*. Συμφωνεῖτε;

Ο Θεοφιλ. Σαλαμίνος: Ἔχω μίαν ἐπιφύλαξιν. Δέν θά δικαιολογεῖται ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ συζήτησις τοῦ ὅλου θέματος. Διατί συνεζητήσαμεν τήν νηστείαν μόνον καί δέν συζητοῦμεν τόν ἐκκλησιασμόν ἢ τήν προοσευχήν;

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπῆρξα σαφῆς, νομίζω, ὅταν εἶπον ὅτι ἡ Διάσκεψις ἡσχολήθη μέ τό θέμα αὐτό, διότι τοῦτο ὠρίσθη ὡς θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως. Ἐάν ἀπό τήν *«ἀναπροσαρμογήν»* καταλήξωμεν εἰς τόν τονισμόν τῆς *«σπουδαιότητος»* τοῦ θεσμοῦ καί τῶν τρόπων ἐφαρμογῆς του, αὐτό εἶναι θέμα διαδικασίας καί πορείας τοῦ προγράμματος. Νομίζω, ἀδελφοί, ὅτι εἴμεθα σύμφωνοι νά ἀφεθῇ κατὰ μέρος ὁ τίτλος *«Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων»*. Αὐτό εἶναι ἀποδεκτόν;

Ἡ Διάσκεψις δέχεται τήν πρότασιν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐρχομαι εἰς τήν παρατήρησιν καί εἰσήγησιν τοῦ ἁγίου Περιστερίου, ὁ ὅποιος ὠμίλησε περὶ τοῦ ὅρου *«τήρησις»*, τόν ὅποιον θεωρεῖ ὡς μή ἀνταποκρινόμενον πρός τήν πραγματικότητα. Ἐσκέφθην ἐπὶ τῆς προτάσεως καί λέγω ὅτι ὁ ἀντίστοιχος ὅρος, τόν ὅποιον προτείνει, *«ἐφαρμογή»*, εἶναι βαρύτερος ἀκόμη. Θά ἤμπορούσαμεν, νομίζω, ἐάν συμφωνῇ ὁ ἅγιος Περιστερίου καί οἱ ἄλλοι ἀδελφοί, ἀντί νά εἴπωμεν *«ἡ τήρησις»*, νά εἴπωμεν ἀπλῶς *«τήρησις»*, ἄνευ ἄρθρου, δηλαδή *«Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν»*.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Θά ἤμποροῦσεν ἀπλῶς νά λεχθῇ: *«Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί οἱ κατ' οἰκονομίαν τρόποι ἐφαρμογῆς αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν»*. Πρέπει νά εἰσαχθῇ καί τό στοιχεῖον τῆς οἰκονομίας, ἀλλά μόνον ἐν ἀναφορᾷ πρός τήν σύγχρονον ἐποχήν.

Ο Ἐλλογim. Καθηγ. Φωτιάδης: Ὁ ὑπότιτλος ἀνταποκρίνεται εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Ἐν τούτοις, μία λέξις θά ἔπρεπεν ἴσως νά ἀλλάξῃ. Δέν δυνάμεθα νά εἴπωμεν *«ἡ τήρησις αὐτοῦ»*, διότι δέν τηρεῖται ὁ θεσμός. Ὁρθώτερον εἶναι νά λεχθῇ *«ἡ τήρησις αὐτῆς»*, δηλαδή τῆς νηστείας.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Λεκτικῶς ἔχετε δίκαιον κ. Φωτιάδη. Εἶναι σαφῶς ὀρθώτερον.

Ο Ἐλλογim. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ σκέψις μου, ὅταν παρακολουθῶ τήν συζήτησιν αὐτήν, στρέφεται περισσότερον εἰς τό οὐσιαστικόν *«σπουδαιότης»*. Ἡ σπουδαιότης εἶναι αὐτονόητος καί δέν γνωρίζω, ἐάν ἡ προβολή τῆς λέξεως αὐτῆς ἔχει σημασίαν. Ἐν ποιμαντικόν κείμενον θά ἀπῆται τήν λέξιν *«σπουδαιότης»*, ὅχι ὅμως καί ἐν συνοδικόν. Ἀρκεῖ νά λεχθῇ: *«Ἡ τήρησις τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί ἡ σημασία αὐτῆς κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν»*.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ὁ ὅρος «*ἡ τήρησις*» πρέπει νά μείνῃ μετά ἢ ἄνευ ἄρθρου ἀντί τοῦ ὅρου «*ἐφαρμογή*». Ὅπως καλῶς εἶπατε, ὁ δεύτερος αὐτός ὅρος εἶναι βαρύτερος τοῦ πρώτου. Ὁ ὅρος «*ἡ τήρησις*» εἶναι παραδοσιακός, καινοδιαθηκικός καί πατερικός, καί ἀποδίδει πολύ καλῶς τό περιεχόμενον. Φρονῶ ὅτι καί ἡ πρότασις τοῦ κ. Φειδᾶ καί ἡ πρότασις τοῦ κ. Φωτιάδη δίδουν κάποιαν λύσιν εἰς τό πρόβλημα. Θά ἤμποροῦσεν ὁ ὑπότιτλος νά διαμορφωθῇ εἴτε «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν*» (παραιρεμένου τοῦ ὅρου «*θεσμός*»), διότι ἔτσι ἀποφεύγεται τοῦ «*αὐτοῦ*» ἢ «*αὐτῆς*»), εἴτε, ὅπως ἐπρότεινε ὁ κ. Φειδᾶς. Καί νομίζω ὅτι αὐτό δίδει λύσιν καί εἰς τήν ἐπιφύλαξιν τοῦ ἁγίου Σαλαμίνος, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι δέν ὑπῆρχε λόγος νά ἀσχοληθῶμεν διά νά ὑπογραμμίσωμεν τήν «*σπουδαιότητα*», «*Ὁ θεσμός τῆς νηστείας καί ἡ τήρησις αὐτοῦ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν*» (ὅποτε τό βάρος πίπτει εἰς τήν τήρησιν κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν, ὑπάρχει δηλαδή τωρινή ἀναγκαιότης).

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω ὅτι ὁ ὅρος «*θεσμός*» δέν θά πρέπει νά λείψῃ ἀπό τόν τίτλον. Διότι τονίζεται ὅτι ἡ νηστεία εἶναι θεσμοθετημένη κατάστασις εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ἡ λέξις «*θεσμός*» νά μή λείψῃ. Αὕτη εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ο Σεβ. Βανάτου: Συγγνώμη, διότι λαμβάνω τόν λόγον μετά τόν ἀρχηγόν τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπίας, ἀλλ' ἐπιθυμῶ νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν ἡμῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τίτλος πρέπει νά εἶναι σύντομος καί σαφής, ἄνευ ἀσαφειῶν. Ὡς ἤδη παρατήρησαν ὠρισμένοι τῶν ἀδελφῶν ὑπάρχουν δυσχέρεια διά νά γίνῃ δεκτός ὁ ὅρος «*σπουδαιότης*» εἰς τόν ὑπότιτλον, ὁ ὁποῖος ὅρος εἶναι ἄλλως τε ὀλίγον σχολαστικός, καί ὁ ὅρος «*τήρησις*», ὁ ὁποῖος δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Προτείνω λοιπόν, ἐν συμφωνίᾳ μετά τοῦ καθηγητοῦ Βλ. Φειδᾶ, νά ἀναζητήσωμεν ἕνα σύντομον τίτλον. Ἐάν εἴπωμεν ἀπλῶς: «*Ἡ νηστεία καί οἱ Χριστιανοί σήμερον*», ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι δυνάμεθα νά ἐξουδετερώσωμεν οἰανδήποτε δυσκολίαν καί νά υἱοθετήσωμεν συγχρόνως ἕνα σαφή τίτλον.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. ἅγιον Βανάτου. Ὑπάρχει τώρα μία νεωτέρα πρότασις, ἡ ὁποία θά συζητηθῇ καί αὕτη.

Ο Σεβ. Βηρυττοῦ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις πρέπει νά χωρήσῃ περισσότερον εἰς βάθος. Παρατηρῶν τις τόν τίτλον «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας*» εἶναι ὡς ἐάν ἐλέγομεν «*ἡ σπουδαιότης τῆς προσευχῆς*». Νομίζω ὅτι θεωρεῖται δεδομένον ὅτι ἡ νηστεία εἶναι σπουδαία. Προτείνω ὅτι ὁ τίτλος θά ἡδύνατο νά εἶναι: «*Ἡ νηστεία καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*», διότι ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ὁ ὅρος «*σπουδαιότης*» δέν εἶναι ἀναγκαῖος. Ἡ ἀποδοχή ενός τίτλου ὡς «*Ἡ σπουδαιότης τῆς προσευχῆς*» δέν εἶναι ἀναγκαῖα, διότι εἶναι δεδομένον ὅτι ἡ προσευχή εἶναι σπουδαία διά τήν ζωὴν ἡμῶν. Δέν εἶναι ἀναγκαῖος ὁ ὅρος «*σπουδαιότης*». Οὕτω, γνωρίζω, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι διά πάντα χριστιανόν σπουδαία καί ὅταν λέγωμεν «*ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*», τοῦτο ὀφείλεται εἰς τό γεγονός ὅτι ἐγείρεται ζήτημα,

ὄχι ὡς πρὸς αὐτήν ταύτην τὴν νηστείαν, ἀλλ' ὡς πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ πιστοῦ ἀντιμετωπιζόμενας δυσχερείας. Οὕτω διαλεγόμενοι, πολλά στοιχεῖα τοῦ τίτλου εἶναι ἄσχετα. Προτείνω πάλιν ὁ τίτλος νὰ εἶναι μόνον: «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Πιστεύω ὅτι δέν ὑπάρχει πρόβλημα μέ τό κείμενον, ἔνθα δίδεται μία λύσις, διότι δέν ὑπάρχει πρόβλημα μέ τὴν νηστείαν καθ' ἑαυτήν. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Τόν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Περιστερίου καὶ νομίζω ὅτι πρέπει νὰ καταλήξωμεν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι τό νέον στοιχείον, τό ὅποιον παρουσιάζει τό κείμενον αὐτό, καὶ ἡ νέα ἀπόφαισις, τὴν ὁποίαν καλεῖται νὰ πάρη ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος, δέν εἶναι οὔτε ἡ «*σπουδαιότης*» οὔτε ἡ «*τήρησις*» τῆς νηστείας, ἀλλὰ εἶναι ἡ ἐπισημοποίησις μᾶς πράξεως, δηλαδή ἡ ἐπίσημος ἐφαρμογὴ τῆς οἰκονομίας εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας. Δι' αὐτό καὶ πιστεύω ὅτι εἴτε ἀφήσωμεν τόν ὅρον «*τήρησις*», εἴτε ἀφήσωμεν ὅποιονδήποτε ἄλλον ὅρον, πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ «*ἡ κατ' οἰκονομίαν τήρησις αὐτοῦ εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*».

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, ἡ συζήτησις βεβαίως ὠφελεῖ, ἀλλ' ἡ παρατεταμένη συζήτησις μᾶλλον βλάπτει κατὰ τὴν προσωπικὴν μου γνώμην. Νομίζω ὅτι καλόν θὰ εἶναι νὰ ἐξετασθοῦν δύο τίτλοι. Ὁ τίτλος τόν ὅποιον προτείνει ὁ κ. Φειδάς: «*Ὁ θεσμός τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*», καὶ ὁ ἄλλος τόν ὅποιον προτείνει ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ: «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*».

Ο Ελλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Καὶ ἐγώ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θὰ ἤθελα νὰ συμφωνήσω μέ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Εἰς τίτλος πρέπει νὰ εἶναι σύντομος καὶ νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ σύντομος, ἐάν δέν προτείνωμεν καὶ ἕνα ἄλλον πολὺ συντομώτερον. Ὅπως λέγομεν «*Τὰ Δίπτυχα*» ἢ «*Περὶ Αὐτοκέφαλου*», νὰ εἴπωμεν «*Περὶ Νηστείας*». Ἐάν αὐτό τό τόσον σύντομον ἀπορριφθῇ, θὰ εἶχον νὰ προτείνω τόν ἴδιον τίτλον μέ τόν ἅγιον Βηρυττοῦ. Ὡς πρὸς τὴν λέξιν «*τήρησις*», σχετικῶς μέ τόν ἐνδοιασμόν τοῦ ἁγίου Περιστερίου, θὰ ἤθελα νὰ εἴπω ὅτι ὅταν λέγομεν «*τήρησις*» ἐννοοῦμεν τὴν «*ἐφαρμογὴν*», δηλαδή τόν τρόπον τηρήσεως, μέ αὐστηρότητα ἢ ὄχι, μέ οἰκονομίαν ἢ μή.

Ο Σεβ. Κορίνθου: Θὰ ἤθελα, ἅγιε Πρόεδρε, νὰ εἴπω ὅτι ἡ διατύπωσις αὕτη ἡμπορεῖ νὰ μεταβληθῇ κατὰ τό ἐλάχιστον. Νὰ γίνῃ δηλαδή κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην ὡς ἑξῆς: «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς*». Διαχωρίζομεν τοιοῦτοτρόπως τόν θεσμόν ἀπὸ τὴν τήρησιν. Ὁ θεσμός εἶναι θεσμός καὶ παραμένει. Ἡ τήρησις ὅμως ποικίλλει. Καὶ αὐτό ἀκριβῶς ἐπιθυμοῦμεν νὰ τονίσωμεν. Αὐτό ἀκριβῶς προσεπαθήσαμεν νὰ ἐπιτύχωμεν τόν Φεβρουάριον. Ὁ θεσμός εἶναι ἀμετάβλητος. Ἡ τήρησις μεταβάλλεται, διότι ἄλλος τηρεῖ τὰ τῆς νηστείας ἄλλοιως καὶ ἄλλος ἄλλοιως. Οἱ ἀδελφοί ἀπὸ τὴν Ρωσσίαν μᾶς εἶπον ὅτι τό ψάρι θεωρεῖται νηστήσιμον. Νὰ εἴπωμεν, λοιπόν, «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*». Ἔτσι, δέν ἔχομεν οὔτε πολλὰ νὰ ἀλλάξωμεν, οὔτε νὰ φύγωμεν ἀπὸ τό πνεῦμα τοῦ κειμένου. Ἴσως

μέ την λέξιν «αὐτῆς» ἀντί «αὐτοῦ» νά εἰπωμεν πολλά περισσότερα. Θά μοῦ εἴπητε, βεβαίως, παίζομεν μέ τās λέξεις, ἀλλά δυστυχῶς εἰς τās θεολογικάς συζητήσεις δέν εἶναι ξένον τό νά παίζωμεν κάπως καί μέ τās λέξεις.

Ο Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ὅσον συνεχίζομεν τήν συζήτησιν ἐπὶ τῆς διατυπώσεως, τόσον περισσότερον θά διαφοροποιούμεθα καί δέν θά φθάσωμεν εἰς τινά συμφωνίαν. Ἔχω τήν γνώμην ὅτι εἶναι ἀναγκαία μία πολύ σύντομος διατύπωσις καί εἰς τήν σύντομον αὐτήν διατύπωσιν δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά ἐνσωματωθοῦν αἱ διάφοροι ἀντιλήψεις, ἥτοι τήρησις, θεσμός, οἰκονομία κ.λπ. Νομίζω ὅτι τό κείμενον ὁμιλεῖ ἀφ' ἐαυτοῦ καί ἐάν θέλητε νά ἀλλάξητε τό προηγούμενον θέμα, τότε μοῦ φαίνεται ὅτι θά ἦτο καλλίτερον νά διατυπωθῇ οὕτω: «*Περί τῆς νηστείας εἰς τήν σύγχρονον ἐποχήν*» καί τέλος.

Ο Σεβ. Ὁρὸς Λιβάνου: Θά ἐπεθύμουν ἐπίσης νά ὑποστηρίξω τήν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἢ τοῦ ἀδελφοῦ μου τῆς Βηρυττοῦ. Θά εἶχον μεγάλην δυσχέριαν μέ την λέξιν «θεσμός», διότι πρόκειται διά μίαν νομικήν λατινικήν ἔννοιαν, ἡ ὁποία εἶναι πολύ κακή. Ἄλλωστε, μεταφραζομένη εἰς τήν ἀραβικήν ὁδηγεῖ εἰς τήν νομικήν ἀντίληψιν, ὡς αὐτή ἐβίωθη εἰς τόν μουσουλμανικόν κόσμον, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία οὐδέποτε ἐγνώρισε τόν ὅρον αὐτόν. Ἐγνώρισεν ἀπλῶς τό ὅρον «*νηστεία*» μέ ὅλον τόν πλοῦτον αὐτοῦ.

Ο Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, κάνομεν μίαν συζήτησιν ἐπὶ προτάσεων ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου. Ἐάν εἰς τόν τίτλον περιληφθῇ ἡ διατύπωσις «*εἰς τήν σύγχρονον ἐποχήν*», πιστεύω ὅτι θέτομεν ὅρια εἰς τήν διαπραγμάτευσίν μας, δηλαδή τά ὅρια τῆς συγχρόνου ἐποχῆς. Ἡμεῖς ὅμως δέν γνωρίζομεν ποῖα ὅρια θά θέσουν αἱ ἐπόμεναι ἐποχαί. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά ἐπικυρώσῃ τά κείμενα τῆς Προσυνοδικῆς ἡμῶν Πανορθοδόξου Διασκέψεως, κείμενα τά ὁποία ἔχουν σημασίαν διά τήν περαιτέρω ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διό καί φρονῶ ὅτι ἡ ἔκφρασις «*σύγχρονος ἐποχή*» πρέπει νά ἀποφευχθῇ. Κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην, καλόν θά ἦτο ὁ τίτλος νά διατυπωθῇ ὡς ἐξῆς: «*Ἡ τήρησις τῆς ἀγίας νηστείας*». Ἕνας σύντομος τίτλος, ὁ ὁποῖος ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τό περιεχόμενον τοῦ κειμένου μας.

Ο Ἐλλογμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά ὑποβάλω δύο παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἐν σχέσει πρὸς τόν τίτλον: Νομίζω ὅτι πρέπει νά διατηρήσωμεν τήν λέξιν «*σήμερον*», διότι ὀφείλομεν νά ἀπευθυνθῶμεν αὐθεντικῶς εἰς τοὺς ἀνθρώπους καί εἰς τοὺς ὀρθοδόξους τῆς σήμερον διά νά τοὺς ἐνθαρρύνωμεν εἰς τήν κατανόησιν καί εἰς τήν πρακτικήν καί εἰς τήν τήρησιν τῆς νηστείας. Ἡ μέλλουσα Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἔχει ἐν πρώτοις τήν ποιμαντικήν φροντίδα, διότι ἐγκατελείφθησαν τά θεολογικά ζητήματα καί κατὰ συνέπειαν ἔχει προτεραιότητα ἡ ποιμαντική μέριμνα. Εἰς τήν προοπτικήν αὐτήν ἡ λέξις «*σήμερον*» θά ἀπέκλειε τήν χρῆσιν τοῦ ὅρου «*οἰκονομία*» ἢ ἄλλων παρεμφερῶν ὀρων. Δέχομαι νά λάβωμεν ὡς τίτλον: «*Ἡ νηστεία καί ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*» ἢ «*Ἡ ἀγία νηστεία καί ἡ ἀσκησις αὐτῆς σήμερον*». Ἡ δευτέρα παρατήρησις, Σεβασμιώτατε, ἀναφέρεται εἰς

τόν τρόπον διευθετήσεως τοῦ ζητήματος. Ἴσως τώρα, μετά τήν παρακολούθησιν τῶν διαφόρων γνωμῶν, ἀντί νά συνεχίσωμεν ἀπεριορίστως τήν συζήτησιν ταύτην, δυνάμεθα νά παραπέμψωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν τήν ὀριστικὴν ἐπιλογὴν ἐνός τίτλου, ὑπὸ τὸ φῶς τῆς γενικῆς ἐπ' αὐτοῦ συζητήσεως. Θά ἐπεθύμουν ἐπίσης νά ὑποδείξω ὅτι πρέπει νά ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὁ ἄνθρωπος τῆς σήμερον καὶ νά καταστῇ κατανοητὸν ὑπὸ τῶν ὀρθοδόξων, διατὶ ἡ νηστεία ἔχει ἀνανεωμένον ρόλον εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν ὁποῖον ζῶμεν. Δέν πρόκειται μόνον περὶ κληρονομίας τοῦ παρελθόντος. Εἶναι ἐπίσης μία νέα προοπτικὴ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἐπανεκτίμησιν τῶν σχέσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τήν δημιουργίαν, εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἀκεραιότητα τοῦ προσώπου, εἶναι περίφροντις διὰ τήν ἀλληλεγγύην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, περὶ τῶν ὁποίων ὁ ἅγιος Παῦλος ὠμῶς εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους Ἐπιστολὴν (13,3): *«μυνήσθε τῶν (...) κακονχουμένων ὡς καὶ αὐτοὶ ὄντες ἐν σώματι»*, ὡς ἐπίσης κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν ιδέαν ὅτι αὕτη αὕτη ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀνάγκη τῆς νηστείας ὡς λαὸς τοῦ Θεοῦ, διότι εὐρίσκεται ἀκόμη ἐν πορείᾳ, εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὴν ἔρημον, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι φέρει ἐν ἑαυτῇ τὴν ἐπαγγελίαν καὶ τὴν ἀπαρχὴν τῆς Βασιλείας. Θά διετήρουν λοιπὸν τὸ ὄρον *«σήμερον»* καὶ θά ἐβλεπον εἰσέτι ὁ ὅρος αὐτός νά ἐπηρεάσῃ ἰσχυρότερόν πως τὸ κείμενον ἐν συνεχείᾳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ τὸν κ. Λαχάμ. Πάντοτε εἶναι δυνατόν τὰ λεγόμενα ἐδῶ νά παρατεμφθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἀλλ' ἐάν εἶναι δυνατόν νά φθάσωμεν ἡμεῖς ἐδῶ εἰς μίαν ἀπόφασιν ἐπὶ τοῦ τίτλου, θά διευκολύνωμεν τὸ ἔργον καὶ τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Θά ἡδυνάμην νά ψηφίσω ὑπὲρ τοῦ συντομωτέρου τίτλου, ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐσκέφθη ἐπὶ μακρόν καὶ καλῶς, ὅτε προέτεινε τὸν ὑπότιτλον, τὸν ὁποῖον τώρα ἐπιθυμοῦμεν νά χρησιμοποιήσωμεν ὡς τίτλον. Νομίζω ὅτι ὁ ὅρος *«σήμερον»* ἀνταποκρίνεται εἰς τὸν παλαιότερον τίτλον *«ἀναπροσαρμογὴ»*. Διατὶ οἱ ἀποφασίσαντες τὸν τίτλον *«ἀναπροσαρμογὴ»* Πατέρες ἐσκέφθησαν μίαν *«ἀναπροσαρμογὴν»*; Ἔνεκα τῆς συγχρόνου καταστάσεως. Ὁ ὅρος λοιπὸν *«σήμερον»* ἀνταποκρίνεται εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ πρώτου τίτλου. Πρέπει λοιπὸν νά τὸν τηρήσωμεν. Ἄλλως δέν ἀνταποκρινόμεθα εἰς τὴν ἀρχικὴν πρόθεσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἀπεφάσισαν τὸ θέμα. Δεύτερον, ἐσκέφθησαν τότε ὅτι θά ἦτο δυνατὴ ἡ εἰσαγωγὴ ἀναπροσαρμογῶν. Ἰδού τώρα ἔχομεν τὴν γνώμην ὅτι τοῦτο δέν εἶναι δυνατόν καὶ ὅτι δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά χωρήσωμεν εἰς μίαν ἀναπροσαρμογὴν. Διατὶ λοιπὸν; Διότι ἡ νηστεία εἶναι πολὺ σπουδαία εἰς τὴν ζωὴν τῶν χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο ὁ ὅρος *«σπουδαιότης»* εἰσῆχθη εἰς τὸν ὑπότιτλον, διὰ νά ἀντικαταστήσῃ τὸν ὅρον *«ἀναπροσαρμογὴ»*. Ὑπάρχει μία λογικὴ εἰς τὸν ὑπότιτλον, μία λογικὴ ἰσχυροτάτη, διότι ὁ ὑπότιτλος εἶναι ἀπάντησις εἰς τὸν πρῶτον τίτλον, μία ἀντικατάστασις, ἀλλὰ καὶ μία ἀπάντησις. Θά ἡδύνατό τις νά εἴπῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: *«Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον»*.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον καί διά τό ἐξῆς. Εἰς τάς σκέψεις τάς ὁποίας καί ἐγώ εἶχα νά διατυπώσω, ἀλλά ἀπέφυγα διά νά μή ἐπηρεάσῃ ἡ ἔδρα τάς ἀντιλήψεις τῶν συνέδρων, ὁ ὅρος «*σπουδαιότης*» ἐξασφαλίζει ἰσορροπίαν τινά, εἶναι ἡ λέξις, ἡ ὁποία ἀντικαθιστᾷ καί δίδει τήν σημασίαν τῆς ἀναπροσαρμογῆς. Δέν κάμνομεν «*ἀναπροσαρμογήν*», διότι πιστεύομεν εἰς τήν «*σπουδαιότητα*» τῆς νηστείας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει συμφωνῶ μέ τό πρῶτον σημεῖον τοῦ ἀδελφοῦ. Ὡς πρός τό δεύτερον σημεῖον, «*καί ἡ σύγχρονος ἐποχή*» ἢ «*καί ὁ σύγχρονος κόσμος*», βλέπω ὅτι αἱ περισσότεραι γνώμαι, αἱ ὁποῖαι διευτυπώθησαν, εἴτε σύντομοι εἶναι εἴτε ὀλιγωτερον σύντομοι, πάντοτε ἀνάγονται εἰς τήν «*τήρησιν τῆς νηστείας σήμερον*», εἰς τήν «*τήρησιν τῆς νηστείας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον*» κ. ο.κ. Νομίζω ὅτι τό τελευταῖον αὐτό σημεῖον πρέπει νά μείνῃ ἀναφαίρετον.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μίαν μικράν συμβολήν εἰς αὐτό τό τελευταῖον σημεῖον, ὡς πρός τό ἐάν πρέπει νά μείνῃ ἡ λέξις «*σήμερον*» ἢ ὄχι. Θέλω μόνον ἀπλῶς νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἡ ἀρχική διατύπωσις τοῦ θέματος εἰς τήν Ρόδον τό 1961 ἦτο «*Ἀναπροσαρμογή τῶν περὶ νηστείας Ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων συμφώνως ταῖς ἀπαιτήσεσι τῆς συγχρόνου ἐποχῆς*». Αὐτό τό τελευταῖον σημεῖον ἐξέπεσε κατὰ τήν Α' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τοῦ 1976. Δέν ἤμουν παρὼν τότε. Ἦθελα νά ἐρωτήσω τοὺς παρόντας κατὰ τήν Διάσκεψιν ἐκείνην, ἐάν ἐγινε συζήτησις ἢ ἐάν ὑπῆρξεν εἰδικὸς λόγος διά νά ἀφαιρεθῇ αὐτό τό σημεῖον. Ἦτο τυχαῖον ἢ ὄχι;

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Ἄγιε Πρόεδρε, ἀπό τάς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν γύρω ἀπὸ τόν τίτλον τοῦ περὶ νηστείας θέματος, ἐπειδὴ ὑπάρχει κάποια ἐλαχίστη ἐμπειρία ἀπὸ τό 1961, τήν ἐποχὴν πού ἤμουν βοηθὸς γραμματεὺς σας τότε, νομίζω ὅτι ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἠργάσθησαν ἐπὶ τοῦ τίτλου εἶχαν ἐξακριβώσει τήν ἀναγκαιότητα τῆς ἀναπροσαρμογῆς τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καί διατάξεων. Αὐτό τό ὁποῖον ἀνέφερε προηγουμένως ὁ Σεβ. ἐκπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, ὅτι μετὰ μίαν εἰκοσαετίαν δέν ἀναφαίνονται νά ὑπάρχουν ἀνάγκαι, τάς ὁποίας πρὸ εἰκοσαετίας εἶχον δεῖ οἱ ἅγιοι Ἀρχιερεῖς καί οἱ προκατόχοι τῶν σήμερον παρόντων ἐδῶ, προσωπικῶς πιστεύω ὅτι συνεχίζει νά ὑπάρχῃ. Ἀλλά, ἐάν δέν χρησιμοποιήσωμεν τόν τίτλον «*ἀναπροσαρμογή*» καί διά τάς σημερινάς ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας καί θελήσωμεν νά τόν ἀντικαταστήσωμεν μέ «*σπουδαιότητα*», κατὰ τήν προσωπικὴν μου γνώμην, εἶναι καλλίτερον νά ἐξαλείψωμεν ὅλον τόν τίτλον καί νά ἐπιμείνωμεν ἐπὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, μέ τίτλον τόν ὁποῖον ἡ ταπεινότης μου προτείνει: «*Τό ἀμετάβλητον τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καί τό ἀμετάβλητον τῶν περὶ αὐτῆς ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καί διατάξεων*». Καί ἐξηγοῦμαι διατί: διότι ἐάν νομίζωμεν ὅτι δέν ὑπάρχει ἀνάγκη τροποποιήσεως καί ἐμμένωμεν πιστῶς εἰς τήν πατερικὴν παράδοσιν, τοὺς κανόνας, εἰς ὅλα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐνομοθετήθησαν κ.λπ., δέν ὑπάρχει ἀνάγκη συζητήσεως ἐπ' αὐτῶν ἐφ' ὅσον

βεβαιούμεν ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας εἶναι ἀμετάβλητος, ὅτι ἡ ποιμαίνουσα Ἐκκλησία διδάσκει ὅτι πρέπει νά τηροῦμεν τὰς νηστείας. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει ἡ ἀνάγκη τῆς προωθήσεως εἰς τὸν τίτλον “ἡ ἀναγκαιότης τῆς τηρήσεως τῆς νηστείας”.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας παραδίδει τὴν βεβαίαν ἀλήθειαν ὅτι αἱ ἱεραὶ Σύνοδοι τῆς Ἐκκλησίας ἐθέσπισαν ἱερούς κανόνες, ἀναφερόμενοι καὶ ἀντιμετωπίζουσαι ὑπαρκτὰ διαχρονικά προβλήματα τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, καὶ εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον τίθεται ἐνώπιόν μας, πρέπει νά ἐξετάσωμεν, ἐάν καὶ κατὰ πόσον ἀπαντᾷ εἰς μίαν σύγχρονον προβληματικήν. Διότι ἐάν δὲν συντρέχη αὕτῃ ἡ προϋπόθεσις, νομίζω ὅτι δὲν ὑπάρχει καὶ λόγος νά ἀσχοληθῇ ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος μέ ἐν θέμα, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐξ ὑπ’ ἀρχῆς καὶ ἐκ τῶν προτέρων λελυμένον. Ἡ Α’ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τῆς Ρόδου, θέσασα ὡς τίτλον τοῦ θέματος *«Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων»*, ἀσφαλῶς ἀπέβλεπεν εἰς τὴν διὰ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀλλαγὴν τοῦ συστήματος τοῦ διέποντος ἐν τῇ Ὁρθοδόξῃ Ἐκκλησίᾳ τὸν θεσμόν τῆς νηστείας. Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῇ Α’ Προσυνοδικῇ Πανορθοδόξῃ Διασκέψει, ἡ ὁποία, κρίνασα προφανῶς ὅτι δὲν ὑπάρχει σήμερον ἀνάγκη ἀναπροσαρμογῆς τῶν διατάξεων περὶ τῆς νηστείας, ὥρισε καὶ ἐν συνεχείᾳ καὶ αἱ ὑπόλοιποι Διασκέψεις, καθὼς καὶ ἐκείνη τοῦ παρελθόντος Φεβρουαρίου, τὸν ὑπότιτλον περὶ τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ τῆς τηρήσεώς της εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Φρονῶ ὅτι καλῶς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐκείνη ὥρισεν αὐτὸν τὸν ὑπότιτλον καὶ καλῶς γίνεται σήμερον λόγος διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ὑποτίτλου εἰς τίτλον, διότι σήμερον ἔχομεν ἢ μᾶλλον ἡ Ἐκκλησία εὐρίσκεται ἀντιμέτωπος μᾶς ἀμφισβητήσεως τῆς σπουδαιότητος τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ὁ τίτλος *«Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας»* πρέπει νά παραμείνῃ, διότι εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, κατὰ τὴν ταπεινὴν μου γνώμην, τίθεται ὁ τόνος. Σήμερον ὑπάρχουν πολλοὶ πιστοὶ ἀμφισβητοῦντες, ἐάν πρέπει νά τηρῇται ἡ νηστεία ἢ ὄχι. Καὶ καλῶς πράπτουσα ἡ Ἐκκλησία ἀποφαίνεται, ἐπαναλαμβάνουσα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν, ἀλλ’ ἐπισήμως πλέον, τὴν παγίαν θέσιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὄντως θεσμός ἱερός καὶ, ἐπομένως, ἔχει σπουδαιότητα διὰ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν πιστῶν. Τὸ δεύτερον σκέλος τοῦ ὑποτίτλου, ἀναφερόμενον εἰς τὴν *σύγχρονον ἐποχὴν* καὶ εἰς τὴν *ἄσκησιν τῆς οἰκονομίας*, νομίζω ὅτι ἔρχεται εἰς δευτερεύουσαν μοῖραν, διότι εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὁ θεσμός τῆς οἰκονομίας ἰσχύει, κρατεῖ, ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ δὲν ὑπάρχει ἰδιαιτέρος λόγος νά ἐπαναληφθῇ τώρα ὅτι ὑπάρχει αὐτό τὸ δικαίωμα. Ἐπομένως, κατὰ τὴν ἀποψίν μου, ἡ βαρύτες πρέπει νά δοθῇ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας, διότι αὕτη σήμερον ἀμφισβητεῖται καὶ, κατὰ συνέπειαν, ἡ Ἐκκλησία ἐπ’ αὐτοῦ τοῦ θέματος καλεῖται νά ἀποφανθῇ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ὅλους τοὺς λαλήσαντας ἀδελφούς. Θὰ ἠθελα νά συνοψίσω τὴν ὅλην συζήτησιν καὶ νά εἶπω ὅτι, ἐξ ὧσων

ἀντιλαμβάνομαι, ὑπάρχουν δύο σκέψεις, αἱ ὁποῖαι δέν ἀντιτίθενται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἢ μία εἶναι συντομωτέρα καὶ ἢ ἄλλη ὀλιγώτερον σύντομος. Τὴν ἄποψιν «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*» (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)» ὑπεστήριξε τελευταῖος ὁ ἅγιος Δημητριάδος καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτόν ὁ ἅγιος Κορίνθου, ὁ κ. Φωτιάδης, ὁ κ. Φειδᾶς καὶ ἄλλοι ὁμιληταί. Ὁ δεῦτερος τύπος τίτλου εἶναι «*Ἡ νηστεία καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*» (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)». Μὲ αὐτὴν τὴν ἄποψιν ἐτάχθησαν ὁ ἅγιος Βανάτου, ὁ ἅγιος Κιέβου, ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ, ὁ κ. Ζήσης καὶ ἄλλοι ὁμιληταί. Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἔχωμεν δύο διαφορετικούς τίτλους, οἱ ὁποῖοι δέν ἀφίστανται ἀπ' ἀλλήλων, ἀλλὰ ὁ ἓνας συντομώτερον ἐκφράζει τὴν πραγματικότητα αὐτὴν καὶ ὁ ἄλλος εὐρύτερον. Ἐπομένως, ἐάν θέλετε, ὑπὸ τὸν τύπον τῶν δύο αὐτῶν μορφῶν νὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, νὰ γίνη ἡ ἐπιλογὴ ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ νὰ ἔλθῃ ἐν συνέχειᾳ εἰς τὴν Ὀλομέλειαν. Ἐάν ὄχι, νὰ ἀποφασίσωμεν ἐδῶ ποῖον ἐκ τῶν δύο τύπων θέλομεν.

Ἡ Ὀλομέλεια ζητεῖ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ τίτλου διαρκούσης τῆς παρούσης συνεδρίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἀδελφοί, ἐπαναλαμβάνω τοὺς δύο τύπους. Ὁ ἓνας εἶναι «*Ἡ σπουδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν*» (ἢ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον)». Νομίζω εἶναι ἀρκετὰ ικανοποιητικός ὁ τίτλος αὐτός. Νὰ τὸ θέσωμεν εἰς ψηφοφορίαν ἢ ὄχι;

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Ἐάν τὸ θέσετε εἰς ψηφοφορίαν, θὰ ἠθελα νὰ ἐρωτήσω, ἐάν τὸ θέμα εἶναι διαδικασιακὸν ἢ οὐσιαστικόν. Ἐάν εἶναι διαδικασιακόν, ἠμπορεῖτε νὰ τὸ θέσετε. Ἐάν δέν εἶναι, δέν ἠμπορεῖτε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι κατ' ἀρχὴν διαδικασιακόν θέμα, ἀλλὰ θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ ἔλθωμεν εἰς μίαν συμφωνίαν, χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωμεν ψῆφον. Προτείνω ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ ἔχει ὑπ' ὄψιν τῆς τὰς δύο αὐτὰς προτάσεις καὶ νὰ φέρῃ εἰσήγησιν περὶ τοῦ πρακτέου.

Ἡ Ὀλομέλεια συμφωνεῖ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ θέμα τῆς νηστείας δέν θεωρεῖται λήξαν ἀπὸψε. Αὐριον τὸ πρωὶ θὰ ἐπανέλθῃ καὶ πάλιν ὡς πρῶτον θέμα, ἕως ὅτου ἐξαντληθοῦν αἱ ἐπ' αὐτοῦ παρατηρήσεις τῶν συνέδρων. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Οκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.15 - 10.30)

Μετά την ειθισμένην προσευχήν, **ὁ Σεβ. Πρόεδρος**: Θά συνεχίσω-
μεν σήμερον τήν συζήτησιν ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων-κειμένων, τὰ ὅποια
ἔχομεν ἐνώπιόν μας. Πρὶν ἢ ἀρχίσωμεν τήν ἐργασίαν μας θά ἤθελα νά χαι-
ρετίσω ἐν μέσῳ ἡμῶν τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Πλοεστίου κ. Νήφωνα, μέλος
τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας Ρουμανίας. Καλῶς ὠρίσατε ἐν τῷ μέσῳ
ἡμῶν ἀδελφέ. Χθές, πατέρες καὶ ἀδελφοί, συνεπληρώθη ἡ συζήτησις γύρω
ἀπὸ τὸν τίτλον τοῦ πρώτου κειμένου, τοῦ σχετικοῦ μέ τήν νηστείαν. Ἀπὸ
τάς ὑπαρχούσας προτάσεις δύο παρεπέμφθησαν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὅποια
θά ἐξετάσῃ τὸ θέμα καὶ θά ἐπιλέξῃ ἢ τὸν σύντομον τύπον τίτλου ἢ τὸν πλα-
τύτερον. Ἐν συνεχείᾳ, ὅταν ἐπανέλθουν αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς θά
ἔχωμεν νά ἀποφασίσωμεν. Ἡ συζήτησις ὅμως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας
δέν ἔχει λήξει, διότι ὑπάρχουν ἀδελφοί καὶ πατέρες, οἱ ὅποιοι ἠθέλησαν νά
ὁμλήσουν εὐρύτερον ἐπὶ τοῦ κειμένου. Τὸν λόγον, λοιπόν, ἔχει πρῶτος ὁ
Σεβ. Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά
ἐπισημάνω μέ δύο παρατηρήσεις μου τήν θεολογικὴν φύσιν τοῦ ζητήμα-
τος τῆς νηστείας καὶ ἀναφέρομαι εἰς τήν § 1 τοῦ κειμένου, ἡ ὅποια χαρα-
κτηρίζει τήν νηστείαν ὡς *ἀμετάβλητον*. Ὁ ὅρος αὐτός ἐγένεν ἀντικείμενον,
ὅπως μᾶς ἐπληροφόρησε καὶ ὁ ἅγιος Γραμματεὺς, συζητήσεως εἰς τήν
Ἐπιτροπὴν καὶ εὐρέθη ἡ διατύπωσις ὅτι ὁ ὅρος αὐτός ἀναφέρεται εἰς τὸν
θεσμόν καὶ ὄχι εἰς τήν τήρησιν. Νομίζω ὅμως ὅτι, παρὰ ταῦτα, ἐξακολουθεῖ
νά ὑφίσταται τὸ πρόβλημα καὶ θεωρῶ ὅτι εἶναι μᾶλλον ἀδόκιμος ὁ ὅρος
αὐτός «*ἀμετάβλητος*». Ἀντιπροτείνω νά τεθῇ ἡ φράσις «*ἀποτελεῖ ἱερὸν θε-
σμόν τῆς Ἐκκλησίας*». Μέ τήν διατύπωσιν αὐτὴν φρονῶ ὅτι ὑπερβαίνομεν
τήν δυσκολίαν ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὅρου «*ἀμετάβλητος*», ὁ ὁποῖος ὅρος, ὡς
ἔχει ἐπισημανθῇ, ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν μέ τήν ἄσκησιν οἰκονομίας ἐπὶ ἐνός
θεσμοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι *ἀμετάβλητος*. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη μου παρατήρησις.
Ἡ δευτέρα πορατήρησίς μου ἀναφέρεται εἰς τήν § 4, ἐκεῖ ὅπου παρατίθε-
ται τὸ χωρίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμά καὶ τὸ ὁποῖον ἀφήνει τήν
ἐντύπωσιν ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ὅρος σωτηρίας. Δέν εἶμαι ἄξιος νά κρίνω τὸν
ἅγιον Πατέρα, ἀλλὰ νομίζω ὅτι εἶναι ὑπερβολικὴ ἡ διατύπωσις. Μοῦ ἀφήνει
τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ νηστεία ἀναβιβάζεται εἰς τὸ ὕψος τοῦ ἁγίου Βαπτίσμα-
τος, ἐφ' ὅσον τὸ θεῖον Βάπτισμα εἶναι τὸ ὁμοίωμα τοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου
καὶ τῆς ἀναστάσεώς του. Ἐπειδὴ χρησιμοποιεῖται ἡ ἴδια ὀρολογία καὶ
διὰ τήν νηστείαν, φοβοῦμαι μήπως ὑπάρξῃ κάποια παρεξήγησις. Ἦθελα,
λοιπόν, νά προτείνω νά μελετηθῇ ἀπὸ τήν Ἐπιτροπὴν αὐτὴν εἰδικώτερον
ἢ § 4, ὥστε νά ἀποφευχθῇ ἡ τυχόν παρεξήγησις καὶ ἐνδεχομένως ἡ καθ'

ὑπερβολὴν διατύπωσης αὐτῆς τῆς θέσεως. Φρονῶ ὅτι ἡ νηστεία δέν ἀποτελεῖ ὅρον σωτηρίας, ὅπως εἶναι τό θεῖον Βάπτισμα, καί ἐπομένως δέν θά πρέπει νά τεθῇ ἔτσι τό θέμα, ὅπως ἤδη διατυπύεται. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι αἱ προτάσεις καί τροπολογίαι, αἱ ὁποῖαι θά διατυπωθοῦν ἐδῶ πρέπει νά σημειωθοῦν ἐπακριβῶς ἀπό τόν Γραμματέα καί νά μεταβιβασθοῦν εἰς τήν Ἐπιτροπήν, ἡ ὁποία θά πρέπει νά τās ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τῆς. Νομίζω ὅτι αὕτη εἶναι ἡ σωστή διαδικασία.

Ο Σεβ. Ὁρὸς Λιβάνου: Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τό κείμενον αὐτό πρέπει νά ἀναπτυχθῇ πρὸς δύο κατευθύνσεις. Ἐν πρώτοις, πρὸς τήν κατ' ἐξοχὴν *πνευματικὴν* ἢ *μυστικὴν* κατεύθυνσιν, ἐάν ἐπιθυμῇτε τήν θεμελίωσιν, καί εἶτα πρὸς τήν πλέον *πρακτικὴν* κατεύθυνσιν. Τά θεμέλια τῆς νηστείας, τὰ ὁποῖα προσφέρονται ἐνταῦθα, εἶναι βεβαίως βιβλικά, ἀλλὰ δέν ἔχομεν εἰ μὴ μόνον τās παραπομπάς εἰς τὰ χωρία. Ὅμως πρέπει νά παρουσιάσωμεν ἓν κείμενον ὃχι μόνον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, ἀλλ' ἐπίσης εἰς τοὺς ἄλλους χριστιανούς, εἰς ὠρισμένους χριστιανούς, οἱ ὁποῖοι ἀμφισβητοῦν τήν νηστείαν. Ἐχομεν λοιπὸν ἀνάγκην μεγαλυτέρας ἰσορροπίας μεταξὺ τῶν βιβλικῶν χωρίων καί τῶν πατερικῶν κειμένων. Εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι οἱ Πατέρες παρατίθενται ἀπλῶς. Θά ἡδυνάμην νά εἶπω ὅτι ἄρχεται ἡ θεμελίωσις τῆς νηστείας κατ' ἐξοχὴν διὰ τοῦ Μ. Βασιλείου, ἥτοι κατὰ τόν Δ' αἰῶνα, ἐνῶ ἔχομεν ἤδη ἀπὸ τοῦ Β' αἰῶνος μ.Χ. μίαν θεμελίωσιν, ἡ ὁποία ἀγνοεῖται ἐνταῦθα. Εἶναι ἡ θεμελίωσις τοῦ μερισμοῦ τῶν ἀγαθῶν. Οἱ χριστιανοί, ἔλεγεν εἰς ἀπολογία τῆς Β' αἰῶνος, ὅταν διαπιστώσουν τήν ὑπαρξίν πτωχοῦ μεταξὺ αὐτῶν ἀπέχουν τροφῆς καί προσφέρουν εἰς τήν οἰκογένειαν αὐτὴν τὰ ἀναγκαῖα χρήματα. Αὐτό εἶναι μία θεμελίωσις εἰς τὰ κείμενα τοῦ Β' αἰῶνος. Ὅθεν, ἐάν θέλετε, ὃχι μόνον ἡ ἀτομικὴ *ἀσκητικὴ* προοπτικὴ, ἀλλ' ἐπίσης ἡ περισσότερον *κοινωνικὴ* προοπτικὴ, ἡ προοπτικὴ ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τοὺς πτωχοὺς. Νομίζω ἐπίσης ὅτι εἰς τό «*Τριῶδιον*» ὑπάρχει μία προοπτικὴ, ἡ ὁποία δέν προεβλήθη, καί ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τήν ἐπιστροφὴν εἰς τόν παράδεισον. Ἡ νηστεία εἶναι μία ἐπιστροφή εἰς τόν παράδεισον, ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι ὁ Ἀδάμ δέν ἔτρωγε καί δέν ἐφόνευε ζῶα. Ὑπάρχει λοιπὸν μία συμφιλίωσις μέ τόν κόσμον διὰ τῆς νηστείας, ὑπάρχει μία πρακτικὴ κατὰ τῆς βίας. Αὕτη δέν ἐτονίσθη εἰς τὰ βιβλία, ἀλλ' εὐρίσκεται εἰς ὠρισμένα κείμενα τοῦ βιβλίου τοῦ *Τριωδίου*. Τέλος, μία πρακτικὴ παρατήρησις. Ὑπάρχει ἡ ὑπόσχεσις νά συζητήσωμεν περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων περὶ τῆς νηστείας, ἀλλὰ περιορίζεται νά ἀναφέρεται εἰς τās διαφόρους νηστείας τοῦ ἔτους. Οὐδεμία διάταξις. Δέν λέγεται ἐκ τίνων ἀπέχομεν, τίνος μετέχομεν καί τίνος δέν μετέχομεν. Εἰς τās μεσογειακὰς χώρας τρώγομεν ὠρισμένα θαλασσινά: πότε καθιερώθη ἡ πρᾶξις αὕτη; Οἱ Ρῶσσοι καταλύουν ἰχθύν: τοῦτο εἶναι σύμφωνον πρὸς τοὺς κανόνas τῆς ἐγκρατείας; Ἔτερον πρόβλημα εἶναι ὁ γάμος. Ὑπάρχει μία περίοδος, καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ τέλεσις γάμων. Γνωρίζομεν τήν ἀρχαίαν θεμελίωσιν τούτου, καθ' ὅσον ἡ ἐγκράτεια ἦτο πλήρης κατὰ τήν περίοδον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Τί τηροῦμεν ἐξ αὐτῶν; Μήπως εἴμεθα πολὺ αὐστηροὶ ἐπ' αὐτοῦ; Ἐάν ὁμιλῶμεν περὶ «*ἐκκλησιαστικῶν*

περί νηστείας διατάξεων», τότε πρέπει να όμλήσωμεν λεπτομερώς και να μή περιοριζώμεθα μόνον εις τας άρχάς. Εάν επιθυμώμεν να ρυθμίσωμεν συγκεκριμένα προβλήματα, τότε πρέπει πράγματι να αναπτύξωμεν τό κείμενον τουτο τόσον εις τας πνευματικές πηγάς αυτού, όσον και εις την έκτασιν της πρακτικής. Ευχαριστώ, Σεβασμιώτατε.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ευχαριστώ πολύ διά την συμβολήν αυτήν του αγίου Όρους Λιβάνου. Επιτρέψατέ μου να όμολογήσω ότι έκαμα έν μικρόν λάθος. Αναγνωρίζω μεταξύ ήμών την παρουσίαν του Αιδεσιμολ. π. Ion Bria, από την Αντιπροσωπίαν της Έκκλησίας Ρουμανίας, και του Έλλογιμ. κ. Buevsky, από την Αντιπροσωπίαν της Έκκλησίας της Ρωσσίας. Καλώς ώρίσατε έν τή μέσω ήμών.

Ο Σεβ. Πάφον: Άγιε Πρόεδρε, ήθελα να μου επιτραπή να αναφερθώ και εις τόν τίτλον του κειμένου της νηστείας. Πράγματι, ό τίτλος αυτός δέν εύρίσκεται εις άρμονίαν μέ τό κείμενον. Υπάρχει κάποιον λάθος. Άλλά ταπεινώς πιστεύω, ότι τό λάθος δέν εύρίσκεται εις τόν τίτλον, αλλά κάπου άλλοϋ. Οι πρό ήμών Πατέρες, τό 1961, έθεσαν αυτόν ακριβώς τόν τίτλον, διατί έπίστευαν ότι χρειάζεται κάποια αναπροσαρμογή όσον άφορᾷ εις την νηστείαν. Σήμερον ήμεις λέγομεν ότι δέν υπάρχει τέτοια άλλαγή. Έδω εύρίσκεται τό λάθος. Πιστεύω ότι τό πρόβλημα ύπήρχεν, ύπάρχει και θα έξακολούθηση να ύπάρχη, εάν δέν αντιμετώπισωμεν σωστά τό πρόβλημα. Νά μου επιτραπή να είπω ότι όταν έφύγαμεν τόν Φεβρουάριον από έδω και μαζί μέ τόν κ. Μιτσίδην έκάναμεν την έκθεσίν μας προς την Σύνοδον της Έκκλησίας της Κύπρου, όταν άνεγνώσαμεν τό κείμενον, άπευθυνόμενος ό Μακαριώτατος και έν μέρος όλης της Συνόδου, μάς είπε: «Τό κείμενον είναι πολύ ωραίον. Δέν βλέπω όμως πρακτικούς τρόπους επίλυσεως του όλου προβλήματος». Καί μέ σκεπτικισμόν και μέ κάποιαν λύτην ήρώτησε: «Μήπως ή Όρθοδοξία σήμερον δέν ήμπορεί να λύση προβλήματα, τά όποια την άπασχολούν;». Καί αναχωρούντες προχθές διά την Γενεύην μάς έξουσιοδότησεν να μεταφέρωμεν έδω την άνησυχίαν της Έκκλησίας της Κύπρου, ότι ή Πανορθόδοξος άδυνατει να άντιμετώπιση σωστά μερικά προβλήματα, τά όποια άπασχολούν την όλην Έκκλησίαν του Χριστου. Προσωπικώς, ως έπίσκοπος της Έκκλησίας του Χριστου, βλέπω ότι ύπάρχει πρόβλημα. Τό ποίμνιον μας, ένω εις την πλειοψηφίαν του είναι ένάρετον, βασίζει την ζωήν του εις άρετάς, έν τούτοις δέν νηστεύει. Έν πολύ μικρόν ποσοστόν του ποιμνίου μας νηστεύει. Πρέπει να άδιαφορήσωμεν διά τό υπόλοιπον του ποιμνίου μας; Έχομεν καθήκον να έκζητήσωμεν τό άπολωλός. Πρέπει να ένδιαφερθώμεν περισσότερο δι' εκείνους, οι όποιοι δέν νηστεύουν, διά τά άδύνατα και τά άπολωλότα. Ο Χριστός άφησε προς στιγμήν τά 99, διατί ήθελε και τά 100. Έτρεξε να βρη και τό έκατοστόν. Ημείς να άδιαφορήσωμεν διά τά 99; Καί εάν ήμεις, οι επικεφαλής του ποιμνίου, πολλάκις δέν νηστεύομεν, πώς τό ποίμνιον μας να νηστεύση; Μήπως είναι καλλίτερον από ήμάς ή μήπως έθελοτυφλούμεν; Θέλω να είμαι ειλικρινής. Πιστεύω ότι ύπάρχει τό πρόβλημα. Εάν δέν ήμπορούμε να

εὐρωμεν λύσιν εὐκόλως - καί εὐκόλη λύσις δέν ὑπάρχει - εἶναι καλλίτερον νά ὁμολογήσωμεν τήν ἀδυναμίαν μας, νά εἴπωμεν ὅτι τό πρόβλημα δέν λύεται, διότι θά σκανδαλίσωμεν τοὺς ἀδελφούς μας. Ἴσως θά χρειασθῇ νά γίνη κάποια παράγραφος καί θά παρεκάλουν ὁ τίτλος νά μείνῃ ὁ ἴδιος, διά νά φαίνεται ὅτι ὑπάρχει πρόβλημα καί ὅτι ἔμεινεν ἄλυτον. Ἐρχόμενοι ἐδῶ δέν νομίζω ὅτι ἐκπροσωποῦμεν τοὺς ἑαυτούς μας. Νομίζω ὅτι ἔπρεπε νά φέρωμεν μαζί μας τόν σφυγμόν τοῦ λαοῦ μας. Μήπως τόν ἔχωμεν πιάσει; Ξέρομεν τί θέλει ὁ λαός μας ἢ εὐρισκόμεθα ἔναντι τοῦ λαοῦ καί ὄχι ἐντός τοῦ λαοῦ μας; Πιστεύω ὅτι ἤλθομεν ἐδῶ χωρίς νά φέρωμεν τόν σφυγμόν τοῦ λαοῦ μαζί μας. Τήν φωνήν του δέν τήν ἔχομεν προσέξει, δέν τήν ἔχομεν ἀκούσει. Περατῶν θά παρεκάλουν ὁ τίτλος νά μείνῃ ὁ ἴδιος, διατί τό λάθος δέν εὐρίσκεται εἰς τόν τίτλον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, παρηκολούθησα τήν προβληματικήν, τήν ὁποίαν ἀνέπτυξεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος, καί νομίζω ὅτι ἡ προβληματική αὕτη, ὡς πρός τήν πρώτην παρατήρησιν, πηγάζει κυρίως ἀπό τό ἐλληνικόν μόνον κείμενον. Ἡ παρατήρησις του δηλαδή δέν ἰσχύει οὔτε διά τό γαλλικόν, οὔτε διά τό ρωσσικόν κείμενον. Ἡ λέξις «ἀμετάβλητος» θά ἠμποροῦσε νά προκαλέσῃ εἰς τό ἐλληνικόν κείμενον μερικᾶς εὐαισθησίας, ὡς ἐκείνας τάς ὁποίας παρουσίασεν ἡ σκέψις τοῦ ἁγίου Δημητριάδος. Νομίζω ὅτι ὑπάρχει θεραπεία εἰς τό ἐλληνικόν κείμενον, ἡ ὁποία δέν θά συνεπήγετο μεταφραστικὴν ἀλλαγὴν. Μοῦ τήν ἔχει ἐμπνεύσει ὁ κ. Φωτιάδης, ὁ ὁποῖος προέτεινεν, ἀντὶ τοῦ «ἀμετάβλητος» νά χρησιμοποιηθῇ εἰς τό ἐλληνικόν κείμενον ὁ ὅρος «ἀκατάλυτος». Μᾶς διευκολύνει πολὺ καί νομίζω ὅτι ὁ ἅγιος Δημητριάδος δέν θά ἔχῃ ἀντιρροήσεις. Εἰς τό δεῦτερον σκέλος ὅμως τῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τό χωρίον τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, ἐκεῖ εἶναι θεολογικὴ πλέον ἢ παρέμβασις τοῦ ἁγίου Δημητριάδος. Νομίζω ὅτι τό χωρίον αὐτό δέν ὀδηγεῖ εἰς τήν σύγχυσιν μεταξύ τοῦ χαρακτήρος τοῦ Βαπτίσματος καί τοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας. Ὁ ὅρος «σύμφυτος» εἶναι ὅρος ἄχρωμος καί προσλαμβάνει τό περιεχόμενον του ἀπὸ τήν θεολογικὴν ἀναγωγὴν, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τό μυστήριον, εἰς τήν πνευματικὴν ζωὴν κ.λπ. Ἐδῶ εἶναι καθαρά ἡ σκέψις τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καί κινεῖται εἰς τήν καρδίαν τῆς θεολογίας τῆς νηστείας. Καί νομίζω ὅτι δέν προκαλεῖ σύγχυσιν, διότι συνδέει τήν νηστείαν ὡς πνευματικόν ἀγώνισμα θεολογικῶς μέ τόν Τίμιον Σταυρόν, μέ τό Πάθος τοῦ Χριστοῦ.

Διὰ τῆς νηστείας, κατὰ τόν Γρηγόριον τόν Παλαμᾶν, ὁ πιστός βιώνει μετὰ τό Βάπτισμα τήν ἐν Χριστῷ ζωὴν, τήν ζωὴν ἡ ὁποία ἔδοθη εἰς αὐτόν διὰ τοῦ Βαπτίσματος. Βιοῖ διὰ τῆς νηστείας καί τήν ὑπακοὴν τοῦ νέου Ἀδάμ διὰ τήν θεραπείαν τῆς παρακοῆς τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ. Αὐτός εἶναι ὁ θεολογικὸς κύκλος τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ πιστοῦ εἰς τήν λατρευτικὴν ζωὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου. Δι' αὐτῆς τῆς θεολογικῆς συναφείας ἡ νηστεία ἀποκτᾷ ἰδιαιτέραν τυπολογικὴν σχέσιν μέ τόν Σταυρόν τοῦ Κυρίου. Τό χωρίον τοῦ Παλαμᾶ συνδέει τό «σύμφυτος» πρός τόν Σταυρόν καί τό Πάθος

τοῦ Κυρίου, «σύμφυτοι πρὸς τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου». Καί πράγματι ἡ νηστεία εἶναι συμμετοχὴ εἰς τὴν ὑπακοὴν τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ἐκορυφώθη εἰς τὸν Σταυρόν, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ νηστεία τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς. Ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, κωδικοποιῶν ἐνταῦθα τὴν ὅλην σχετικὴν πατερικὴν θεολογίαν, καταγράφει τὸ χωρίον αὐτό. Εἶναι κρίμα νὰ χαθῇ αὐτὴ ἡ θεολογία τῆς νηστείας, καθ' ἣν στιγμὴν μάλιστα δὲν δυνάμεθα νὰ ἀρνηθῶμεν ὅτι ἡ νηστεία ἔχει καὶ σωτηριολογικὸν χαρακτήρα. Ἡ νηστεία ἔχει σωτηριολογικὸν χαρακτήρα, ἀφοῦ ὁ πιστὸς καλεῖται νὰ ζῇσιν τὴν ζωὴν τοῦ Χριστοῦ, ὁ δὲ Χριστὸς ἐνήστευσε. Δὲν ἔμπορεῖ ὁ πιστὸς νὰ μὴ νηστεύῃ τουλάχιστον τὴν νηστείαν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τὴν ὁποίαν ὁ Κύριος ἐνήστευσε. Μὲ αὐτὴν τὴν ἐννοίαν εἶναι σωτηριολογικὴ ἡ ἀναγωγή. Οὕτως ἀπαντᾷ εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν καὶ οὕτω κατωχυρώθη εἰς τοὺς κανόνας τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπ' αὐτὴν τὴν ἐννοίαν, νομίζω ὅτι τὸ χωρίον αὐτό, χωρὶς νὰ ὀδηγῇ εἰς σύγχυσιν μὲ τὸ Βάπτισμα, προσφέρει μίαν κωδικοποιημένην μορφήν τῆς ὅλης σχετικῆς πατερικῆς θεολογίας διὰ τὴν νηστείαν, τουλάχιστον τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται καὶ ἀπὸ τὴν ὁποίαν - ἀπὸ μίαν ὁμιλίαν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου εἰς Κυριακὴν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς - ἔχει ληφθῇ τὸ χωρίον. Αὐτὰ μόνον θὰ ἤθελον νὰ εἶπω διὰ τὴν διευκόλυνσιν τοῦ ἔργου τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δὲν θὰ ἤθελα ὡς σύμβουλος νὰ ἀπασχολήσω πρὸ τῶν ἐκπροσώπων τὴν ὁμήγουριν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἅγιος Δημητριάδος καὶ ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου ἔθιξαν κάποιο πατερικὸν θέμα ὡς πρὸς τὴν διεύρυνσιν τοῦ κειμένου μὲ πατερικὰ χωρία, δι' αὐτὸ ἐζήτησα τὸν λόγον. Πράγματι, ἀναγιγνώσκων κανεὶς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχομεν πρὸ ἡμῶν, διαπιστώνει ὅτι ὑπάρχουν ἐλάχιστα πατερικὰ χωρία, τὰ ὁποῖα ἔμπορουν νὰ κατοχυρώσουν τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸν θεσμόν τῆς νηστείας. Καὶ ἐὰν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πατερικὴ διδασκαλία ἦτο πολὺ πλέον φιλελευθέρα ἀπὸ τὴν ἀντίληψιν, τὴν ὁποίαν τουλάχιστον βλέπω νὰ ἐπικρατῇ σήμερον ἐνταῦθα, θὰ εἶναι καλλίτερον νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὰ χωρία αὐτὰ διὰ νὰ ἴδωμεν πῶς, πράγματι, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πατερικῆς αὐτῆς διδασκαλίας διεμορφώθη ἡ παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ θὰ ἔλθω εἰς τὸ θέμα, τὸ ὁποῖον ἀνέφερε ὁ ἅγιος Ὅρους Λιβάνου. Πράγματι ἔχομεν λησμονήσει εἰς τὸ κείμενον τὴν περίοδον τοῦ Β' καὶ τοῦ Γ' αἰῶνος, ἀρχίζοντες ἀπὸ τοὺς καλουμένους ἀποστολικούς Πατέρας, μεταβαίνοντες εἰς τοὺς ἀπολογητάς καὶ κατόπιν εἰς τοὺς μεγάλους ἐκκλησιαστικούς Πατέρας. Εἶναι πολὺ ὀρθὴ ἡ διατύπωσις τοῦ ἁγίου Ὅρους Λιβάνου, ὅτι εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ νηστεία θεωρεῖται ὡς θεσμός, μὲ τὸν ὁποῖον οἱ πιστοὶ ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἀσκοῦν τὴν ἐλεημοσύνην καὶ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην. Καὶ αὐτὸ βασίζεται εἰς τὴν προφητικὴν ρῆσιν τοῦ Ἡσαίου, εἰς τὸ 58,4-10, εἰς τὸ ὁποῖον τόσον οἱ ἀποστολικοὶ Πατέρες, ὅσον καὶ ὁ Μ. Βασίλειος καὶ ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός στηρίζουν τὴν ἀποψίν των. Πρόκειται διὰ τὸν Βαρνάβαν, ὁ ὁποῖος ἀναφέρει ἐν μεταφράσει ὅλον τὸ κείμενον τοῦ Ἡσαίου. Δι' αὐτὸ καὶ προτείνω ὅπως εἰς τὴν § 3 — ὅπου ἀναφέρεται

τό στιχηρόν ιδιόμελον τῆς Τετάρτης τῆς Α΄ εβδομάδος τῶν Νηστειῶν - νά καταστή σαφές ὅτι τό κείμενον εἶναι εἰλημμένον ἀπό τόν Ἰησοῦν. Ὅλοι δέ οἱ ἀποστολικοὶ Πατέρες καί οἱ μετέπειτα στηρίζουν τήν διδασκαλίαν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐλεημοσύνης, βασιζόμενοι εἰς τό προφητικόν αὐτό κείμενον τοῦ Ἰησοῦ, φθάνοντες μέχρι τοῦ σημείου, ὅπως ὁ Μ. Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἀναφερόμενος εἰς τόν θεσμόν τῆς νηστείας λέγει ὅτι: « *Ἐγνωρίσαμεν γάρ τῶν νηστειῶν τήν χάριν ἐκ τοῦ Ἰησοῦ. Τόν μὲν ἰουδαϊκόν τῆς νηστείας τρόπον παρωσαμένον, τήν δέ ἀληθινὴν νηστείαν ἡμῖν παραδείξαντος. Μὴ εἰς κρίσεις καὶ μάχας νηστεύετε, ἀλλὰ λύε πάντα σύνδεσμον ἀδικίας*». Αὕτη εἶναι ἡ πατερικὴ ἀποψις. Ἀναφέρων δέ ὁ ἅγιος Ὁρὸς Λιβάνου καὶ τοὺς ἀπολογητάς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τόν Ἀριστείδην, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ἐάν θέλωμεν νά νηστεύσωμεν νά δώσωμεν τό περισσεύμα ἐξ αὐτοῦ, τό ὅποιον θά κατηναλίσκομεν εἰς τοὺς πτωχοὺς.

Ἐπανερχομαι εἰς τὴν § 4, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνεφέρθησαν ὁ ἅγιος Δημητριάδος καὶ ὁ κ. Φειδᾶς. Πράγματι νομίζω ὅτι ἡ παράγραφος αὕτη ὀφείλει νά διευρυνθῇ, διότι ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν τοῦ Κυρίου δέν εἶναι ὁ Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς, ὁ ὁποῖος ἤμπορεῖ νά ἐκπροσωπήσῃ ὅλην τὴν πατερικὴν παράδοσιν. Ἔχομεν πρὸ αὐτοῦ τόν Μ. Βασίλειον καὶ τόν Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς ὁρίζουν, διατί ὁ Κύριος ἐνήστευσε καὶ ποιοὶ ἦσαν οἱ λόγοι τῆς νηστείας του. Ἀναφέρομαι, λοιπόν, εἰς τό κείμενον ἐδῶ, ὑπενθυμίζων ὅτι καὶ ὁ Μ. Βασίλειος καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος λέγουν ὅτι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐνήστευσε τὴν τεσσαρακονθήμερον νηστείαν του καὶ μέ τόν ἀγῶνα του δι' αὐτῆς κατὰ τοῦ διαβόλου παρέδωκεν εἰς ἡμᾶς τό πρότυπον τῆς νηστείας, διὰ νά εἴμεθα ἐφωδιασμένοι. Καὶ καθ' ὁμοιότητα τοῦ Μ. Βασιλείου λέγει ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ὅτι ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ὄχι ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ διὰ νά μᾶς ἐκπαιδεύσῃ εἰς τὴν νηστείαν. Ἔχοντες, λοιπόν, τὰς δύο αὐτάς ῥήσεις, ὅτι «*ὁ Κύριος ἡμῶν νηστεία τὴν σάρκα ἦν ὑπὲρ ἡμῶν ἀνέλαβεν ὀχυρώσας, οὕτως ἐν αὐτῇ τοῦ διαβόλου τὰς προσβολὰς ὑπεδέξατο ἡμᾶς τε παιδεύων νηστείας*» νομίζω, ὅτι πρὸ τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν θά πρέπει νά τεθοῦν αἱ ἀπόψεις τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ Ἰωάννου τοῦ Χρυσόστομου. Τό τελευταῖον, τό ὅποιον θά μοῦ ἐπιτρέψετε νά εἶπω, ἀναφέρεται εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου, εἰς τὴν προετοιμασίαν διὰ τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν. Εἰς αὐτό ἀκριβῶς πρέπει νά δοθῇ ἡ μεγαλύτερα προσοχὴ τῆς ὁμηγύρεως. Διότι ὀφείλομεν νά καθορίσωμεν καὶ νά ἀποσαφηνίσωμεν πλήρως τό θέμα τῆς εὐχαριστιακῆς λεγομένης νηστείας. Τό λέγω αὐτό, διότι εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν αὐτό ἔχει μεγάλην σημασίαν. Ἐάν κανεὶς ἐνδιατρίψῃ κυρίως εἰς τόν Ἰωάννην τόν Χρυσόστομον θά ἴδῃ ὅτι ἀκόμη καὶ τὴν νηστείαν τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς δέν τὴν ὁρίζει τόσον διὰ τό Πάσχα, τό ὅποιον εἶναι λέγει ἐορτὴ χαρᾶς, ἀλλὰ νηστείαν διὰ τὰ ἁμαρτήματα ἡμῶν οὕτως ὥστε νά προετοιμασθῶμεν διὰ τὴν θεῖαν Μετάληψιν. Συνεπῶς, δέν ἤμπορεῖ νά ἀγνοηθῇ ἡ πατερικὴ παράδοσις καὶ ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, ἐδίσταζον ἐπὶ πολὺ, ἂν θὰ ἔπρεπε νὰ λάβω τὸν λόγον, πολλῶ μᾶλλον διότι τὸ κείμενον ἦτο γνωστὸν εἰς ἐμέ. Ἀπεφάσισα ὅμως νὰ ὑποβάλω ὑμῖν παρατηρήσεις τινάς ἐπ' ἐλπίδι ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ θὰ διευκολύνουν τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς, πολλῶ μᾶλλον διότι εἶμαι εἰς ἄλλην Ἐπιτροπὴν. Ἔχω τρεῖς σημεία: Γενικὰς παρατηρήσεις, εἴτα μίαν πρακτικὴν παρατήρησιν καὶ ἓν τρίτον σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς δύο λεπτομερεῖς παρατηρήσεις. Γενικὴ παρατήρησις: Τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη ἐνταῦθα εἰς τὴν Γ' Προσυν-οδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν φαίνεται ἀναμφιβόλως καλὸν κείμενον. Πάν ὅ,τι περιέχεται, ἢ σχεδὸν πᾶν, εἶναι ὀρθόν, ἀλλ' ὅχι καὶ ἐπαρκές. Εἶχον τὸ αἶσθημα τοῦτο καὶ προηγουμένως, τὸσον τὸν Φεβρουάριον, ὅσον καὶ τώρα, ἡκούσθησαν δὲ χθὲς ὠρισμέναι γνώμαι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν, ὅτι δηλαδὴ ἓάν ἐν τέλει τῶν ἐργασιῶν δεχθῶμεν τὸ κείμενον τοῦτο ὡς ἔχει, τότε οὐδὲν ἀλλάσσωμεν καὶ οὐδὲν προσφέρομεν. Ἦκουσα χθὲς τοιαύτας γνώμας ὠρισμένων μελῶν. Ὅφειλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἐπίεσα ἐμαυτὸν διὰ νὰ δεχθῶ τὸ κείμενον καὶ τώρα εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ μεταβάλω πῶς γνώμην. Διατί; Θὰ προσπαθῶ νὰ ἀποδείξω δι' ὠρισμένων παραδειγμάτων ἐκ τῆς γραμμῆς τῶν ἰδεῶν τοῦ κειμένου, ὅτι εἰς τὸ κείμενον πάντα εἶναι ὀρθὰ καὶ ὅμως ἐλλείπει τι. Νομίζω ὅτι εἰς τὸ κείμενον ὑπάρχει ἡ τάσις νὰ ἀποδοθῇ τεραστία ἢ καὶ ἀπόλυτος σημασία εἰς τὴν νηστείαν. Ἡ νηστεία δὲν παρουσιάζεται εἰς αὐτὸ ὡς μέσον πρὸς τελείωσιν τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλλὰ προφανῶς ὡς αὐτοσκοπός. Εἰς τὸ τέλος τῆς § 5 ἀναγινώσκομεν εἰς τὸ κείμενον: «Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος...», καὶ εἰς τὴν τελευταίαν φράσιν ἀναγινώσκω «ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας». Ἐδῶ ἔχω τὸ αἶσθημα τῆς ἀσαφείας. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος εἶναι ὀρθόν ὅπωςδήποτε. Ὁ Κύριος εἶπε: «Τοῦτο δὲ τὸ γένος οὐκ ἐκπορεύεται εἰ μὴ ἐν προσευχῇ καὶ νηστείᾳ» (Ματθ. 17,21). Ἀλλὰ συγχρόνως εἰς τὴν *Φιλοκαλίαν*, εἰς τοὺς Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τοὺς Πατέρας τῆς ἐρήμου, οἱ ὅποιοι ὅπωςδήποτε ἐνήστευον οὕτως, ὡς δὲν νηστεύομεν ἐν πάσῃ περιπτώσει οἱ ἐν τῇ κόσμῳ ζῶντες, εὐρίσκομεν συχνάκις εἰς πολλοὺς Πατέρας τῆς *Φιλοκαλίας* τὴν πρότασιν, εἰς τὴν ὁποῖαν τονίζουν ὅτι ἡ νηστεία εἶναι δυνατόν νὰ καταστῇ εἰσέτι αἰτία πτώσεως, διότι ἡ νηστεία εἶναι δυνατόν νὰ ὀδήγησῃ εἰς ὑπερηφάνειαν ὡς καὶ εἰς ἕτερα κακά.

Νομίζω ὅτι εἰς τὸ κείμενον εἶναι ἀδύνατον νὰ παραλείψωμεν τὸ πνεῦμα τῆς σχετικῆς *Ομιλίας* τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τὴν ὁποῖαν ἀναγινώσκομεν κατὰ τὸ Πάσχα, ὅτε λέγομεν: «*Νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες, εὐφράνθητε σήμερον. Ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες*». Καὶ ἐνταῦθα ἔρχεται ἡ ἐπομένη παρατήρησις: Ἔχομεν τὴν ἐπιμονὴν καὶ ἐργαζόμεθα ἤδη ἐπὶ μακρόν εἰς τὸ θέμα, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι τυχαῖον. Τοῦτο συνέβαινε οὕτω καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν, διότι ἡ νηστεία συνεδέετο πρὸς τὴν ἐκκλησιολογίαν - θὰ ἡδυνάμην νὰ εἶπω πρὸς αὐτὰ ταῦτα τὰ θεμέλια τῆς ἐκκλησιολογίας - καὶ πρὸς τὴν σωτηριολογίαν. Καὶ ἰδοὺ εἰς τὸ κεί-

μενον, εάν τό θέμα αναφέρεται εις τήν σωτηριολογίαν, τότε δημιουργείται εις ἐμέ ποιὰ τις ἐντύπωσις, ὅτι νηστεύοντες θά ἡδυνάμεθα νά σωθῶμεν. Ἐν τούτοις, τοῦτο δέν ἔχει οὕτω, διότι εἴμεθα ἤδη σεσωσμένοι, καί, εάν νηστεύσωμεν καί προσευχηθῶμεν περισσότερο, δέν δυνάμεθα νά σωθῶμεν διά τῶν ἰδίων δυνάμεων ἡμῶν. Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός σώζει ἡμᾶς καί ἀγωνιζόμεθα διά τῆς νηστείας νά ἐπιτύχωμεν ἐκεῖνο, νά ἀνοίξωμεν ἑαυτούς πρὸς τήν σωτηρίαν, τήν ὁποίαν ὁ Χριστός ἐδωρήσατο εις πάντας. Καί βεβαίως ἡ νηστεία συνδέεται ἐπίσης μέ τήν σχέσιν πρὸς τό ἡμέτερον σῶμα καί μέ τήν σχέσιν πρὸς τόν ἔξω κόσμον. Καί ἰδοὺ ἐκεῖνο, τό ὁποῖον εἶπεν ὁ Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου περὶ τῆς ἐπιστροφῆς εις τόν παράδεισον, εἶναι πολύ σημαντικόν. Ἡ Ἐπιστροφή θά ἡδύνατο ἴσως νά εὕρῃ τήν δυνατότητα νά ἐντάξῃ τοῦτο εις τό κείμενον κατὰ τόν ἕνα ἢ τόν ἄλλον τρόπον. Βεβαίως, εἶναι καλόν δι' ἡμᾶς ὄχι μόνον νά μὴ τρώγωμεν κρέας ζῶων, ἀλλ' ἐπίσης καί ἰχθύς καί θά ἦτο φυσικόν νά τρώγωμεν μόνον φυτά καί, ὡς λέγεται εις τήν Γένεσιν, καρπούς, ἢ ὡς ἅγιοι τινές ἢ ὡς ἡ ἁγία Μαρία ἡ Αἰγυπτία, ἡ ὁποία ἐλάμβανε κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐλάχιστην τροφήν, ὡς ἀναφέρεται καί εις πάντας τοὺς *Βίους* ὅτι ὁ ἅγιος Ζωσιμᾶς ἔφερεν εις αὐτήν τροφήν καί αὕτη ἔλαβε τρεῖς σπόρους ὀρύζης. Καί δέν γνωρίζομεν πῶς ἐτρέφετο. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιστροφή εις τόν παράδεισον καί εἶναι ὀρθόν. Ταῦτα οὕτως. Συγχρόνως γνωρίζομεν ὅτι εις τήν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν ἡ νηστεία ἦτο πολύ σκληρόν ἀγώνισμα, ἡ δέ Ἐκκλησία ἔθεσπιζεν αὐστηροὺς κανόνας ὡς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι καί αὕτη εἰσέτι ἡ ὑπὸ τινος γεῦσις κρέατος εἶναι κακόν καθ' ἑαυτό καί ἀποκόπτει αὐτόν ἐκ τῆς Ἐκκλησίας. Ἡμεῖς ἔχομεν τοιοῦτους κανόνας. Νομίζω ὅτι εις τό κείμενον αὐτό, τό ὁποῖον ἔχομεν πρό ἡμῶν, θά ἦτο δυνατόν νά τεθοῦν περιορισμοί τινές, ὑπὸ τό πνεῦμα νά μὴ ἀγνοηθῇ ἡ ἱστορία τῆς νηστείας. Λέγομεν ὅτι ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων ἀνεπτύχθη προοδευτικῶς πρὸς μίαν αὐστηροτέραν νηστείαν ἐκ τῆς ἀρχικῆς μονομέρου ἢ τριημέρου νηστείας πρὸς προπαρασκευὴν διά τήν ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων.

Ἴδου ὠρισμέναι γενικαὶ παρατηρήσεις. Ὑπάρχουν βεβαίως καί ἄλλαι, ἀλλὰ δέν ἐπιθυμῶ νά καταπονήσω τήν σκέψιν σας. Καταλήγω λοιπόν τώρα εις μίαν πρότασιν. Συνεινῆθη ἐκ τῶν λόγων τοῦ Μητροπολίτου Πάφου. Ὡμίλησε καθαρώτατα καί νομίζω ὅτι ἐκφράζει ὅπωςδῆποτε τήν γνώμην πολλῶν λαϊκῶν, ἐπισκόπων καί κληρικῶν. Θά ἦτο ἴσως μία λύσις εις τό πρόβλημα, εάν εις τό κείμενον προσεθέτομεν ἐν παράρτημα, εις τό ὁποῖον θά ἐγένετο λόγος διά τὰς κλιματολογικὰς καί γεωγραφικὰς προϋποθέσεις τῆς νηστείας. Τοῦτο ἀναφέρεται ἤδη εις τό κείμενον, ἀλλὰ θά ἔδει νά ἀναπτυχθῇ. Καί τώρα ἔν τρίτον πολύ σύντομον σημεῖον. Πρόκειται διά δύο λεπτομερείας εις τὰς § 6 καί 8. Εἰς τήν § 6: «*Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι, φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως...*» Θά ἐπεθύμουν νά προτείνω νά λεχθῇ ἐνταῦθα: «*Ἡ Ἐκκλησία φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως...*», διαγραφομένων τῶν λέξεων: «*Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατράσι*». Διατί; Διότι χρησιμοποιοῦμεν τόν ὅρον «*Ἐκκλησία*», πάντοτε ὑπὸ τήν διπλὴν ἔννοιαν, ἥτοι τήν Ἐκκλησίαν

ὡς σῶμα Χριστοῦ, ὡς νύμφην Χριστοῦ, ἀλάθητον, καί τὴν Ἐκκλησίαν ὡς τοπικὴν Ἐκκλησίαν εἰς τὴν ὁρατὴν ἐπίγειον μορφήν αὐτῆς. Ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πρώτης ἐννοίας, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι οἱ ἅγιοι Πατέρες ἠκολούθουν τὴν Ἐκκλησίαν. Εἰς τὴν § 8 ἐπίσης ὑπάρχει ἡ παραπομπή: «*Ἡ Ἐκκλησία, ... οὐδέποτε θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν*». Ἡ παραπομπὴ ἀναφέρεται εἰς τὸν Χριστόν, τὸν Θεόν. Δυνάμεθα νὰ τὴν χρησιμοποιήσωμεν ἐδῶ διὰ τὴν Ἐκκλησίαν; Νομίζω ὅτι δέν θὰ ᾔτο ὀρθόν. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ εἴρωμεν ἐδῶ ἄλλην διατύπωσιν. Εἶναι ὄροι, οἱ ὁποῖοι ἀναφέρονται εἰς τὸν Θεόν καὶ ὄχι εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὑπάρχει ἐδῶ μία λεπτὴ διαφορὰ, ἀλλ' ὑπάρχει. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχήν καὶ ζητῶ συγγνώμην.

Ο Σεβ. Καρθαγένης. Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅσον δύναμαι θὰ εἶμαι σύντομος, ἀλλὰ θέλω ἐπιείκειαν καὶ φιланθρωπίαν ἐκ μέρους σας. Εἶναι γεγονός ὅτι πρέπει νὰ εἶμαι εἰλικρινής. Γνωρίζω τὸν ἀγῶνα πού εἴχαμε γιὰ νὰ ἐτοιμασθῇ αὐτὸ τὸ κείμενον, γι' αὐτὸ βέβαια θὰ σὰς πῶ ὅτι ἔτοιμος ἤμουν νὰ τὸ δεχθῶ. Θὰ μοῦ πεῖτε γιατί; Γιατί ὑπάρχει ἡ λέξις «οἰκονομία» στὸ κείμενο καὶ μοῦ δίδει ἴσως τὸ δικαίωμα νὰ πῶ σ' αὐτόν πού ἔρχεται νὰ κοινωνήσῃ; «*Ἐλα γιατί ἡ ὥρα εἶναι δώδεκα παρὰ πέντε. Δέν νήστευες. Δέν πειράζει. Κοινωνήσε, ὁ Χριστὸς τὸ θέλει. Οἱ ἄνθρωποι σοῦ βάλανε κανόνες καὶ θέλουμε νὰ σοῦ δεσμεύσουμε τὴν ἐλευθερίαν καὶ καταντήσαμε νὰ κάνουμε τὴν νηστεία ἀποχὴ ἀπὸ ὠρισμένων τροφίμων, ἐνῶ ἡ νηστεία δέν εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ ὠρισμένων τροφίμων. Εἶναι ἀποχὴ ἀπὸ πολλῶν τροφίμων, εἶναι λιτότης, εἶναι ἐγκράτεια καὶ δέν εἶναι διατάξεις καὶ κανονισμοὶ ἀνθρώπινι ἀλλὰ θεῖοι*». Μὲ αὐτὸ μόνο εἶχα ἡσυχὴ τὴν συνειδήσή μου ὡς πρὸς τὸ κείμενο. Δέν ἀπαντᾷμε, ὅπως εἶπε ὁ ἅγιος Πάφου, στὰ προβλήματα τοῦ καιροῦ μας. Ἡ ζωὴ ἀλλάζει καὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι διαφορετικοί· δέν εἶναι οἱ παλαιοί. Οἱ νέοι μας εἶναι ἀλλοιώτικοι. Δέν τοὺς ἀπαντᾷμε σὲ τίποτε. Νομίζομε ὅτι τὰ ξεύρουμε ὅλα καὶ ὅτι λύνουμε τὰ προβλήματα μὲ κανόνες μᾶς ἐποχῆς πού πέρασε. Πρέπει νὰ ἔχωμε λίγο θάρρος καὶ κάποια τόλμη. Ἡ νηστεία χρειάζεται, δέν ὑπάρχει καμμία συζήτηση. Ἀλλὰ δέν λύνει τὸ πρόβλημα τοῦ ἀνθρώπου τοῦ σημερινοῦ, ὁ ὁποῖος γυρεύει κάτι πολὺ περισσότερον. Καὶ τὸ ζητεῖ μὲ τὸν κοινωνικὸ χαρακτήρα πού δίδει στὴν νηστεία. Δέν τρώει ὁ μαῦρος, δέν τρώει ὁ κίτρινος· εἶναι φτωχοί. Μὴ τρώς πολὺ καὶ δώσε το. Ἐμεῖς λέμε νὰ τρώς ἐλιές. Λύσις εἶναι αὕτη; Δέν τὸ πιστεύω. Αὐτὲς εἶναι οἱ θέσεις μᾶς ἄλλης ἐποχῆς καὶ μᾶς ἄλλης κοινωνίας πού θέλει τὸν Θεὸ πολὺ κοντά της. Σήμερα ἡ κοινωνία θέλει νὰ τὸν πιάσῃ τὸν Θεό, καὶ τὸν πιάνει ἀπὸ πολὺ διαφορετικὸ δρόμο, μὲ μία ἐπανάσταση κοινωνικὴ πού θὰ ἀλλάξῃ τὸ σύμπαν καὶ πού δέν τὸ λύνει ἡ νηστεία, ὅπως τοῦ τὴν δίνουμε: Τὸ λύνει ἡ ἀγάπη, τὸ λύνει ἡ θυσία, τὸ λύνει ἡ ἰσότης, τὸ λύνει τὸ νὰ μοιράσω ὅ,τι ἔχω μὲ τὸν ἄλλο, ὁ, τιδήποτε ἔχω. Ὅχι μόνον ἐλιές, ἀλλὰ καὶ κρέας. Ὅχι μόνον κρέας ἀλλὰ καὶ ἐλιές. Οἱ Ἐκκλησίαι παλαιότερα εἰσηγήθηκαν ποιὲς νηστεῖες πρέπει νὰ καταργηθοῦν καὶ ποιὲς πρέπει νὰ γίνουν πιὸ ἐλαφριές. Τὰ ἀφήσαμε ὅλα αὐτά. Καὶ ἔρχονται σήμερα οἱ ἴδιες οἱ Ἐκκλησίαι καὶ πα-

ραδέχονται τό κείμενο αυτό γιά νά ποῦμε ὅτι εἴμεθα «ὁμόφωνοι». Μέ τήν ὁμοφωνία δέν ἀπαντοῦμε στόν κόσμον καί εἶναι φοβερό αυτό. Καταλαβαίνω τίς δυσκολίες τῆς Ἐκκλησίας. Ἐρωτῶ ὅμως τόν καθένα μας: ἀπαντᾷμε στό πρόβλημα τῆς ἐποχῆς σήμερα μέ τό κείμενο αυτό; Δέν τό πιστεύω. Γι' αυτό νά μέ συγχωρήσετε γιά τόν τόνο. Μπορεῖ νά κάνω λάθος. Ὁμιλῶ ἐξ ἑαυτοῦ, ὡς ἄνθρωπος, διότι πιστεύω ὅτι κάθε ἐπίσκοπος εἶναι ὑποχρεωμένος νά πῇ αυτό πού νοιώθει καί νά ζητήσῃ συγχώρηση ἀπό τοὺς ἄλλους, ἐάν κάνῃ λάθος. Σᾶς παρακαλῶ νά μέ συγχωρήσετε.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ ἀκριβῶς διά τόν τόνον, ὁ ὁποῖος δίδει ὄχι ἀπλῶς χρώμα, ἀλλά ἴσως καί προσανατολισμόν καί τουλάχιστον μάς κάνει νά καταλάβωμεν τάς εὐθύνas μας. Ἐπαναλαμβάνω ὅμως ὅτι τόν λόγον ἔχει ἡ Ὀλομέλεια καί ὄχι ἡμεῖς τά ἄτομα.

Ὁ Σεβ. Σλίβεν: Ἐλέχθησαν πολλά γύρω ἀπό τήν νηστείαν καί βλέπω ὅτι θίγομεν τήν οὐσίαν τοῦ θέματος, θέλω νά εἶπω ἀπλῶς ὀλίγα λόγια πάνω εἰς τό θέμα τῆς αὐστηρότητος τῆς νηστείας, διά τό ὅποιον δέν ὁμιλοῦμεν εἰς τό κείμενόν μας. Οἱ ἅγιοι Πατέρες εἰς διαφόρους ἐποχάς ἔχουν ἐπαναλάβει εἰς τό ποιμνίόν τους διά τήν σπουδαιότητα καί διά τήν αὐστηρότητα τῆς νηστείας. Ὅταν οἱ πιστοί μας λάβουν γνώσιν τοῦ κειμένου θά ἐκπλαγοῦν, διαπιστώνοντες ὅτι δέν λέγομεν τίποτε διά τήν νηστείαν τῶν μοναζόντων. Οὔτε θά ἤμποροῦν νά καταλάβουν ἀπό τάς γραμμάs τοῦ κειμένου, ἐάν εἰς τήν ἐποχήν μας ὑπῆρχον μοναχοί, οἱ ὁποῖοι ἐτήρουν κατ' ἀκριβείαν καί μέ αὐστηρότητα τήν νηστείαν. Δι' αυτό, κατὰ τήν ταπεινήν μου γνώμην, θά ἔπρεπε νά προστεθῇ κάτι διά τήν αὐστηρότητα τῆς νηστείας, τήν ὁποίαν ἀσκοῦν σήμερα οἱ μοναχοί. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐνθυμοῦμαι αὐτήν τήν στιγμήν, ἀδελφοί, ὅτι εἰς τό πρότον κείμενον τοῦ 1971 ὑπῆρχεν ἰδιαιτέρα παράγραφος γιά τήν αὐστηρότητα τῆς νηστείας καί τό ἀναγκαῖον τῆς νηστείας διά τοὺς μοναχοὺs. Ἀλλά ἡ ἱστορία βαίνει πρὸς τά ἔμπρός καί, ἐπομένως, ἤμποροῦν ἄλλαι ιδέαι νά ἔλθουν καί ἄλλαι νά ἐγκαταλειφθοῦν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, λυποῦμαι πολύ διά τήν συζήτησιν, ἡ ὁποία ἐγίνε τώρα. Διότι οἱ περισσότεροι ἐξ ἡμῶν εἴμεθα καί εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν καί εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν, ὅταν τό θέμα τῆς νηστείας ἐτέθη καί συζητήθη. Καί πράγματα, τά ὁποῖα λέγονται εἰς τήν συνεδρίαν τῆς σήμερα, ἤδη ἐλέχθησαν, καί ἐπανερχόμεθα καί πάλιν εἰς τά ἴδια προβλήματα, ὥστε νά μοῦ δημιουργῆται ἡ ἐντύπωσις ὅτι ὁδηγοῦμεν καί πάλιν τήν Γ' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν εἰς τό ἴδιον ἀδιέξοδον, εἰς τό ὅποιον ἐφθάσαμεν εἰς τήν Β' Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Νομίζω ὅτι, ἐφ' ὅσον ὅλοι εἴμεθα σύμφωνοι διά τήν νηστείαν, νηστεία εἶναι ἡ «νηστεία τοῦ λογικοῦ», ὅπως λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Ἐπομένως, οἱ φιλελεύθεροι, εἰς τοὺς ὁποίους θέλω νά κατατάσσω τόν ἑαυτόν μου εἰς τό θέμα τῆς νηστείας, ἅs καταλάβωμεν τοὺς συντηρητικούς, οἱ ὁποῖοι ἔχουν μίαν ἄλλην ἀντίληψιν περὶ τῆς νηστείας καί ἀντιμετωπίζουν ὠρισμένα προβλή-

ματα μέ τό ποίμνιόν τους. Δέν δυνάμεθα νά ἐπιβάλωμεν εἰς τούς ἄλλους τήν γνώμην μας καί νά εἴπωμεν: αὕτη εἶναι ἡ φωνή τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ κάθε ἐπίσκοπος ἔχει τήν φωνήν του. Δι' αὐτό ἀκριβῶς ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή εὗρε τόν *modus vivendi*, τήν κατ' οἰκονομίαν ἄσκησιν τῆς νηστείας, εἰς τρόπον ὥστε ἕνας φιλελεύθερος ἐπίσκοπος ἢ μία φιλελευθέρα Ἐκκλησία νά ἀσκῇ τήν νηστείαν βάσει τῶν ὑπαρχουσῶν σήμερον ἀναγκῶν, καί εἰς τόν ἐπισκοπον συντηρητικῶν ἀρχῶν νά ἀσκῇ τήν νηστείαν κατὰ τήν πατερικήν ἀρχαίαν παράδοσιν. Ἐπομένως, ἅγιε Πρόεδρε, δέν εἶναι καλόν καί ἐποικοδομητικόν νά συνεχίσωμεν τήν ἰδίαν συζήτησιν. Ἐχω μίαν ἀπλήν παρατήρησιν: Διά νά κάνωμεν τό κείμενον ὀλίγον τι «μοντέρνον» νομίζω ὅτι ὁ θεσμός τῆς νηστείας δέν ἐπιβάλλεται σήμερον μόνον διά λόγους ποιμαντικούς, ἀλλά καί διά λόγους σωματικούς. Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ζῶμεν εἰς τόν δυτικόν κόσμον, γνωρίζομεν ὅτι ὑπάρχουν πολλά Ἰνστιτούτα, ὅπου πηγαίνει ὁ κόσμος διά νά ἀδυνατίσῃ. Ἡ νηστεία, τήν ὁποίαν ἐπιβάλλει ἡ Ἐκκλησία, συμβάλλει καί εἰς τό σημεῖον τοῦτο. Εἰς τήν § 1, λοιπόν, καί εἰς τήν σειράν 10 νά βάλωμεν «διά τόν ἐν γένει βίον τοῦ ἀνθρώπου, ἰδίᾳ δέ διά τόν πνευματικόν τοιοῦτον καί τήν σωτηρίαν αὐτοῦ». Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Καί πάλιν θά ὑπομνήσω ὅτι ἡ διά λόγους σωματικούς ἐπιβολή τῆς νηστείας ὑπῆρχεν εἰς τό κείμενον τοῦ 1971, ἀλλά δέν ὑπάρχει εἰς αὐτό. Δέν πειράζει.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ὑπενθυμίσω ὅτι εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν τό κείμενον αὐτό περὶ τῆς νηστείας ἐθαυμάσθη καί ἐξεφράσθη τότε ἀπό ὅλους τοὺς μετασχόντας, ἢ πλειονότης τῶν ὁποίων παρίστανται καί σήμερον, μόνον ἔπαινος διά τόν λόγον ὅτι τό κείμενον αὐτό κατώρθωσε νά τάμη τήν μέσσην καί χρυσήν ὁδὸν ἀνάμεσα εἰς τήν πατερικήν παράδοσιν τῆς *ἀνστηρότητας* καί *ἀσκητικότητος* καί ἀνάμεσα εἰς τὰ αἰτήματα τῶν καιρῶν, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν μίαν ἀντιμετώπισιν τοῦ προβλήματος τῆς νηστείας. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω, διά νά δώσω μίαν ἄλλην προοπτικήν εἰς τὰ λεχθέντα, ὅτι δέν ἀπαντοῦμε σήμερον εἰς τόν κόσμον. Ἐλέχθη αὐτό ἀπό πολλούς καί ὅτι κάτι λείπει ἀπό τό κείμενον αὐτό. Νομίζω ὅτι αὐτό πού σήμερον ζητάει ὁ κόσμος - ἤδη ἔκαμε μίαν παρατήρησιν ὁ ἅγιος Περιστερίου - αὐτό πού περισσότερον ζητάει σήμερον ἡ καταναλωτική κοινωνία καί αὐτό εἰς τό ὅποιον ἡμπορεῖ νά ἀπαντήσῃ κατ' ἐξοχήν ἀπὸ ὅλες τίς Ὁμολογίες ἢ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι μία ἀσκητικὴ ἀντιμετώπιση τῆς ζωῆς. Ἐάν ὁ Χριστιανισμός ἔχει χάσει τόν δυναμισμόν του καί τήν δυνάμιν του, καί ἔχει παραλύσει καί δέν ἡμπορεῖ νά ἐπίδραση ἐπὶ τοῦ κόσμου, αὐτό συμβαίνει ἐπειδὴ ἔπαυσε νά εἶναι ἀσκητικός. Ἄν φέρωμεν στὸν νοῦν μας τὰ παραδείγματα τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἀσκητῶν κ.λπ., τήν ζωὴν ὅλης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, θά δοῦμε ὅτι ἐκεῖνο πού πρέπει νά τονίσωμεν καί πού ἀποτελεῖ μῆνυμα σωτηρίας εἰς τόν κόσμον εἶναι ὁ ἀσκητικὸς χαρακτὴρ τῆς Ὁρθοδοξίας καί αὐτό τό κάνει ἄριστα τό κείμενό μας. Θά ἤθελα νά εἴπω ἐπίσης γιὰ τό παρατηρηθέν ὅτι δέν ὑπάρχουν πολλά πατερικά χωρία καί ὅτι ἐνδεχομένως λείπουν μερικά χωρία ἀπὸ ὠρισμένας

πατερικάς περιόδους: Θά πρέπει νά λάβωμε ὑπ' ὄψιν ὅτι τό κείμενον αὐτό δέν εἶναι μία πραγματεία περί νηστείας. Δέν εἶναι ἕνα συστηματικό ἔργο περί νηστείας, γι' αὐτό καί ἐπελέγησαν οἱ ἀντιπροσωπευτικώτεροι Πατέρες. Ὑπάρχει καί χωρίον ἀπό τήν περίοδον τῶν ἀπολογητῶν Πατέρων (τῆς Διδαχῆς), ὑπάρχει χωρίον τοῦ ἁγίου Εἰρηναίου Λουγδούνου. Νομίζω ὅτι ἡ πατερική ἐκτίμησις εἶναι ἐπαρκεστάτη. Τέλος, ὡς πρὸς τήν ἔννοιαν τῆς νηστείας ὡς ἐπιστροφῆς εἰς τόν Παράδεισον, ἡ ὁποία ἡμπορεῖ σήμερον νά μᾶς δώσῃ μίαν προοπτικήν διὰ νά ἀντιμετωπίσωμεν τήν προστάσιάν τοῦ περιβάλλοντος, ὑπάρχει εἰς τό κείμενον μία ἀναφορά καί εἰς τό σημεῖον αὐτό εἰς τήν § 1, ὅπου λέγεται ὅτι «*ἡ νηστεία συνηλικιωτίς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη*». Ὡς πρὸς τήν κοινωνικὴν διάστασιν τῆς ἐλεημοσύνης, ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλὰ ὅτι αὐτό ἀπετέλεσε μίαν παρατήρησιν πολλῶν συνέδρων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἐξ αἰτίας τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν ἐγινε μετὰ ἡ προσθήκη εἰς τήν § 3, ὅπου λέγονται τὰ σχετικὰ περί «*νηστείας ἀνευ ἔργων εὐποίας κενή*» κ.λπ. Κάνω ἔκκλησιν πρὸς τοὺς σεβαστοὺς συνέδρους ἐδῶ καί ὑπενθυμίζω ὅτι τό κείμενον τέμνει μίαν ἀρίστην ὁδόν. Νά παραμείνῃ αὐτὴ ἡ ἐντύπωσις, τήν ὁποίαν εἶχε καί ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἶμαι ἀπὸ μᾶς πλευρᾶς πολὺ ἱκανοποιημένος ἐκ τῶν συζητήσεων, ἀλλὰ δέν δύναμαι νά κατανοήσω τόν Μητροπολίτην Περιστερίου. Ἀρχίζομεν νά ἐπαναλαμβάνωμεν τὰ αὐτὰ πράγματα, τὰ ὁποία ἐλέγομεν καί εἰς τήν προηγουμένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῆς Ἁγίας Συνόδου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἐμελέτησε μετὰ προσοχῆς καί ἐν πάσῃ λεπτομερείᾳ τό ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς προταθέν κείμενον καί εὗρε αὐτό πολὺ καλόν. Εἶναι ἐξισορροπημένον ὑπὸ τοιοῦτον πνεῦμα, ὥστε νά ἱκανοποιῇ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὑποστηρίζουν αὐστηράς θέσεις ἐπὶ τῆς νηστείας. Παραλλήλως τό κείμενον παρέχει τήν δυνατότητα εἰς τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νά ἀντιμετωπίσουν τὰ μέλη ἐκεῖνα, τὰ ὁποία δέν δύνανται νά ὑποβληθοῦν εἰς αὐστηράν νηστείαν, μετὰ ὀρθῆς κατανοήσεως καί ἐπεικείας, ὡς ἤδη εἶπον. Διὰ τοῦτο, νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά ἀπομακρυνθῶμεν πολὺ ἐκ τοῦ ἐτοιμασθέντος κειμένου. Τό κείμενον εἶναι καλόν καί δύναται νά βελτιωθῇ καί πρέπει ἴσως νά βελτιωθῇ. Κατὰ τήν διάρκειαν τῶν ἡμετέρων συζητήσεων διευπλώθησαν ὠρισμένοι πολὺ ὥραϊαι ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι θά ἠδύναντο κατ' ἐμέ νά ἐνσωματωθῶν εἰς τό κείμενον ὑπὸ τήν ἔννοιαν τῆς βελτιώσεως. Ἀλλὰ δέν θά ἠθελον νά ἀπομακρυνθῶμεν πολὺ ἐκ τοῦ κειμένου. Ἐάν ἀγνοήσωμεν τό κείμενον τοῦτο καί τό ἐπεξεργασθῶμεν ἐκ νέου, φοβοῦμαι μήπως καταλήξωμεν νά τό ἀπαπέμψωμεν εἰς τήν Δ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν. Πρέπει νά μή λησμονῇται τό γεγονός ὅτι τό κείμενον εἶναι προπαρασκευαστικόν καί ὄχι θεολογικὴ περί νηστείας πραγματεία, διὰ τοῦτο καί δέν εἶναι δυνατόν νά συμπεριληφθοῦν ὅλαι αἱ περί νηστείας γνώμαι τῶν ἁγίων Πατέρων, τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνταῦθα, εἰς τό κείμενον δίδονται κατευθύνσεις, θεμελιώδεις θέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περί τῆς νηστείας.

ας, παραλλήλως δέ εις τό κείμενον παρέχεται ἐλευθερία εις τās κατά τóπους Ἐκκλησίας, εις τóυς πνευματικούς καί εις αὐτούς τóυτους τóυς ὀρθόδοξους Χριστιανούς, διότι, ἐάν ὁ ὀρθόδοξος Χριστιανός καθοδηγῆται ὑπό τοῦ κειμένου τούτου, κατανοεῖ ὁ ἴδιος ὅτι πρέπει νά νηστεύῃ καί ὅτι δύναται νά νηστεύῃ κατά τās δυνατότητας αὐτοῦ. Ἐνταῦθα γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀπαντήσεως, τὴν ὁποίαν ὁ σύγχρονος κόσμος ἀναμένει ἐκ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας καί κατενόησα τοῦτο ὑπό τό πνεῦμα τῆς ἐξασθενήσεως. Δύναμαι ὁμως νά εἶπω ὅτι ὁ σύγχρονος κόσμος ἀναμένει καί μίαν διάφορον προσέγγισιν περισσότερον αὐστηράν. Ὅφειλω ἐπίσης νά εἶπω ὅτι εις τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν μεταξύ τῶν νέων ὑπάρχει ἀναζητήσις αὐστηροτέρας νηστείας, προσδόσεως εις αὐτὴν τῆς πνευματικῆς σπουδαιότητος ἐκείνης καί τοῦ πνεύματος ἐκείνου, τό ὅποιον ἔζησεν ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία κατὰ τὴν πρώτην χιλιετίαν. Εἰς τό συμπέρασμα τοῦτο καταλήγει ἡ νεολαία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς πνευματικῆς ἀποσυνθέσεως, ἡ ὁποία ὑπάρχει εις τόν σύγχρονον κόσμον.

Μία εἰσέτι παρατήρησις, τὴν ὁποίαν θά ἐπεθύμουν νά κάνω: Ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ὀφείλομεν νά μὴ πορευθώμεν τὴν ὁδόν τῶν ἀνθρωπίνων ἀδυναμιῶν. Ὅφειλομεν νά εἴμεθα τό φῶς τοῦ κόσμου. Ἐννοῶ ὅχι τὰ πρόσωπα, ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία πρέπει νά εἶναι τό φῶς καί τό ἅλας τῆς Οἰκουμένης. Γνωρίζετε καλῶς τóυς λόγους ὅτι, ἐάν τό ἅλας ἀπολέσῃ τās ιδιότητας αὐτοῦ, εἶναι ἄχρηστον. Φοβοῦμαι ὅτι, ἐάν ἡ Ἐκκλησία χάσῃ τό ἅλας τῆς διδασκαλίας τῆς, τότε θά χάσῃ ὅλας τās ιδιότητας αὐτῆς καί θά ἀπορριφθῇ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς Ἐκκλησίας εις τόν σύγχρονον κόσμον συνίσταται ὅχι εις τὴν προσαρμογὴν πρὸς τόν κόσμον αὐτόν, ἀλλ' εις τὴν ἀπάντησιν, εις τὴν καθοδήγησιν αὐτοῦ εις τὴν ὀρθόδοξον ὁδόν. Τοῦτο εἶναι τό ἡμέτερον καθήκον καί ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος τὴν ὁδόν ταύτην πρέπει νά ὑποδείξῃ. Δέν πρέπει νά ἔχωμεν σύγχυσιν ἐπειδὴ ὀλίγοι ἴσως ἄνθρωποι στηρίζουν ἡμᾶς ἐν τῷ κόσμῳ. Ἐν ἀρχῇ οἱ Ἀπόστολοι δέν ὑπεστηρίχθησαν ὑπό τοῦ κόσμου, ἀλλ' ἐν ὀνόματι τῆς ἀληθείας τοῦ φωτός τοῦ Χριστοῦ, τό ἅλας ἦτοι, αὐτοὶ ἐνίκησαν. Ἡ πλειονοψηφία δέν εἶναι πάντοτε εις τὴν πλευράν τῆς ἀληθείας. Διὰ τοῦτο ὀφείλομεν, κατὰ τὴν κρίσιν ἡμῶν, νά χωρήσωμεν κατ' αὐτόν τόν τρόπον εις τό κείμενον τοῦτο. Ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ὀρθοδόξου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἔχει ὠρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κειμένου. Περὶ αὐτῶν δέν θά ὁμιλήσω, διότι θά προτείνωμεν τās ἐλαχίστας αὐτάς διορθώσεις εις τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐν τέλει, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, παρακαλῶ, ἐν ὀνόματι τῆς ἡμετέρας συνεργασίας καί διὰ τὴν προώθησιν τῆς ἐργασίας ἡμῶν, νά λάβωμεν ὡς βάσιν τό κείμενον τοῦτο καί νά τό βελτιώσωμεν κατὰ τι εις τὴν Ἐπιτροπὴν οὕτως, ὥστε νά δυνηθώμεν νά τό ἀποδεχθώμεν εις τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Δέν ἔχω νά εἶπω τίποτε ἐπὶ τῆς οὐσίας. Ἐκεῖνο τό ὅποιον θέλω νά εἶπω εἶναι ἡ ἀλήθεια, τό ὅποιον μέ ἔχει συγκλονίσει καί μέ διακατέχει. Ἐδιάβασα πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εις τās ἐφημερίδας ὅτι εις τὴν Γαλλίαν ὑπάρχει μία πολὺ μεγάλη μερίς τῆς νεολαίας, ἡ ὁποία πιστεύει καί λέγει ἀπερίφραστα: εἴμαστε Χριστιανοί. Προσθέτουν ὁμως ὅτι δέν θέλουμε νά μᾶς

λέτε τί θά φᾶμε καί τί θά πιοῦμε καί τί θά πράξουμε. Αὐτό εἶναι μία ἀκρότης καί ἡ Ἐκκλησία δέν συμφωνεῖ μέ αὐτό. Τό ὑπενθυμίζω ὅμως ἀπλῶς διά νά τό λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τό πῶς σκέπτεται σήμερον ὁ ἄνθρωπος καί πῶς πρέπει νά ἀποφεύγωμεν τά πολλά «μή». Ὑπάρχουν πολλά θετικώτερα πλευρά, τὰς ὁποίας ἤδη ὑπογραμμίζομεν εἰς τό κείμενόν μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Κορίνθου. Νομίζω ὅτι ἡ κοινή ἀντίληψις τῶν συνέδρων εἶναι ὅτι τό κείμενον εἶναι καλῶς συγχεταγμένον καί ἀπολύτως ἐξισορροπημένον. Γνωρίζομεν δέ ὅτι ὅλοι εἰργάσθημεν τόν Φεβρουάριον διά νά δώσωμεν ἓν κείμενον, τό ὁποῖον θά γίνη ἀποδεκτόν ἀπό τήν Ἐκκλησίαν μας. Μέ βάσιν, λοιπόν, ὅτι τό κείμενον εἶναι ἐξισορροπημένον καί μέ βάσιν ἀκόμη ὅτι ἤλθομεν ἐδῶ ὅχι διά νά κάνωμεν νέον κείμενον, ἀλλά διά νά βελτιώσωμεν τό ὑπάρχον, ἡ Ἐπιτροπή δύναται νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν τῆς μερικᾶς στοιχείας, τὰ ὁποία ἀνεφέρθησαν σήμερον κατὰ τήν συζήτησιν. Συνοψίζω τά περισσότερον «κτυπητά». Ὑπάρχει ἡ ἀποψις ὅτι πρέπει νά προστεθῇ ἡ παυλική διδασκαλία καί νά δοθῇ ἡ παυλική διάστασις εἰς τό θέμα τῆς νηστείας. Ὑπάρχει ἡ συζήτησις, ἐάν ὁ ὅρος «ἀμετάβλητος» εἶναι ἀρκετός ἢ ἐάν πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ κάποιος ἄλλος καί ἐγένετο ἀντιπρότασις νά χρησιμοποιηθῇ ὁ ὅρος «ἀκατάλυτος», καί τό πράγμα νομίζω ὅτι ἴσως ληφθῇ ὑπ' ὄψιν σοβαρῶς ἀπό τήν Ἐπιτροπήν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό χωρίον τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, νομίζω ὅτι ἐγινε ἀρκετή συζήτησις καί ἀπεσαφηνίσθη ἡ κατάστασις, ὅτι δηλαδή δέν ἔχει τόσον σημασίαν ἐξισώσεως τῆς νηστείας πρός τό Βάπτισμα, ἀλλ' ἔχει περισσότερον σωτηριολογικήν διάστασιν. Ὑπάρχει ἡ σκέψις καί ἡ πρότασις νά δοθῇ περισσότερα ἔμφασις εἰς τό στοιχεῖον τῆς θείας μεταλήψεως, τῆς νηστείας δηλαδή ὡς ἀπαραιτήτου στοιχείου διά τήν θείαν Εὐχαριστίαν. Ἐπίσης, ὑπάρχει τό στοιχεῖον τῆς ἐπιστροφῆς εἰς τήν παραδεισιακὴν κατάστασιν καί ὅτι ἡ νηστεία ἔχει τόν σκοπόν αὐτόν τῆς τρόπου τινά ἐπαναφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου εἰς τήν προοπτικὴν κατάστασιν. Ἐλέχθη, ὡσαύτως, ὅτι πρέπει νά ὑπάρχῃ τό στοιχεῖον τό χρυσοστομικόν ἀπό τό γνωστόν ἀνάγνωσμα τῆς Κυριακῆς τοῦ Πάσχα «ληστεύσαντες καί μή νηστεύσαντες...», στίς δώδεκα παρά πέντε, πού εἶπε ὁ ἅγιος Καρθαγένης. Προετάθη νά λεχθῇ κάτι διά τὰς κλιματολογικάς, κοινωνικάς καί ἄλλας συνθήκας, αἱ ὁποῖαι ἡμποροῦν νά ἐπηρεάσουν τήν τήρησιν τῆς νηστείας. Πιστεύω ἀκόμη ὅτι πρέπει νά προστεθῇ μία παράγραφος διά τήν αὐστηρότητα τῆς νηστείας τῶν μοναζόντων. Πρέπει νά τονισθῇ αὐτό ὅλως ἰδιαίτερος διά νά ὑπάρχῃ καί κάποια δυνατότης ἀντιθέσεως μεταξύ μοναζόντων καί τοῦ λοιποῦ πληρώματος. Καί τό τελευταῖον σημεῖον εἶναι ὅτι θά πρέπει νά λεχθῇ ὅτι ἡ νηστεία ἐπηρεάζει ὅλον τόν βίον, ἰδιαίτερος δέ τόν πνευματικόν. Αὐτά εἶναι τὰ σημεία. Καί θά συμφωνήσω μέ τόν ἅγιον Κιέβου ὅτι τό κείμενον πρέπει νά θεωρηθῇ ὡς ἀπολύτως ἐξισορροπημένον, καλῶς ἔχον, ἀλλά χρῆζον ἐμπλουτισμοῦ. Καί τόν ἐμπλουτισμόν αὐτόν θά παρακαλέσωμεν τήν Ἐπιτροπήν νά τόν ἐπιτύχῃ καί νά μᾶς τόν παρουσιάσῃ κατὰ τόν καλλίτερον τρόπον. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας λήγει ἐδῶ. Ἡ Α' Ἐπιτροπή θά ἀσχοληθῇ μέ τήν νηστείαν καί θά ἀκούσωμεν προσεχῶς τήν ἐκθεσιν καί τὰς εἰσηγήσεις τῆς. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά παρακαλέσω τόν Σεβ. Γραμματέα νά προβῇ εἰς τήν προβλεπομένην παρουσίαισιν τοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ δευτέρου θέματός μας, δηλαδή τῶν *Σχέσεων τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον*, ἄλλαις λέξεσι τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως
ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Τό ἐπὶ τοῦ ὡς δευτέρου ἀναγεγραμμένου εἰς τήν ἡμερησίαν διάταξιν θέματος ἐγκριθέν κείμενον ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀφορᾷ εἰς τὰς «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον*». Ἡ συγκροτηθεῖσα ὑπὸ τήν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὁρους Λιβάνου κ. Γεωργίου, γραμματεύοντος τοῦ κα-
θηγ. κ. Ἀνδρέου Μιτσιδῆ, Ἐπιτροπὴ ἐργασίας εἰργάσθη ἐπὶ τῇ βάσει:

α) τῶν *Εἰσηγήσεων* τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δι' ὠρισμένον ἢ καὶ διὰ πλείονας διμερεῖς Διαλόγους, ἥτοι τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας (Γενική ἐπισκόπησις), τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ Ρωσσίας καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν*, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν*, τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν* καὶ *μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν* καί, τέλος, τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ Διαλόγου *μετὰ τῶν Λουθηρανῶν*,

β) τῶν ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς χαραχθέντων πλασιῶν διὰ τήν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τῆς πορείας ἐνός ἐκάστου τῶν διεξαγομένων ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διμερῶν θεολογικῶν Διαλόγων,

γ) τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως εἰς τήν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὡς καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς διεξαχθεῖσιν συζητήσεων,

δ) τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Οἰκουμενικῶν Διαλόγων εἰσηγήσεων καὶ μελετῶν εἰς τό Δ' Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου, αἱ ὁποῖαι ἐδημοσιεύθησαν εἰς τήν σειρὰν «*Θεολογικαὶ Μελέται τοῦ Σαμπεζύ*»,

ε) τῆς ὑπὸ τὸν τίτλον «*Θεολογικοὶ Διάλογοι — Μία ὀρθόδοξος προοπτική*» ἡμετέρας μελέτης, καί

στ) εἰδικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος δημοσιευμάτων διαφόρων θεολόγων.

Τὸ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας ἐκπονηθέν σχέδιον κειμένου ὑπεβλήθη εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ὑπὸ τῆς ὁποίας μετὰ μακρὰς θεολογικὰς συζητήσεις ἐπηνέχθησαν διορθώσεις, προσθήκαι καὶ βελτιώσεις διὰ τὴν ἀρτιωτέραν διαμόρφωσιν τοῦ τελικῶς ἐγκριθέντος κειμένου, τὸ ὁποῖον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

* * *

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καὶ θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον. Κατὰ τὰ τελευταῖα δὲ ταῦτα ἔτη ἐχώρησεν εἰς Θεολογικόν Διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι διὰ τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἔκτος αὐτῆς, μέ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ, τῆς ὁδηγούσης εἰς τὴν ἐνότητα.

Βεβαίως, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν, διαλεγομένη μετὰ τῶν λοιπῶν χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιούτου ἐγχειρήματος. Ὅμως δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καὶ τὴν ἐπιστάσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχηθέντος «ἵνα πάντες ἐν ᾧσι» (Ἰω. 17,21).

Διὰ πάντα ταῦτα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μένει πιστὴ εἰς τὴν ἀρχήθεν χαραχθεῖσαν ὑπ' αὐτῆς γραμμὴν, ὅπως προωθῇ τοὺς Διαλόγους πρὸς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τούτων ἀναφύονται πολλαπλαῖ δυσκολίαι, αἱ ὁποῖαι καὶ χρήζουν ἐκάστοτε ἰδιαιτέρας ἀντιμετωπίσεως.

Πρὸς τούτοις, ἐπιβάλλεται, ὅπως ἀναληφθῇ προσπάθεια συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων Διορθοδόξων θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ ὑπάρχουσα ἄρρηκτος ὀντολογικὴ ἐνότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει νὰ ἀποκαλύπτηται καὶ ἐκδηλώνηται καὶ ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν Διαλόγων.

Α'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ διερμηνεύει τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὸ μέχρι σήμερον ἐπιτελεσθέν ἔργον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς.

Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν ὡς καὶ ζωῆς, λατρείας καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ ἡμετέρα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ ἐπιθυμεῖ νὰ παρατηρήσῃ συνάμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφείσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ Filioque ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δέν ἐτύχεν εἰσέτι

ἐπικυρώσεως. Ὁμοίως, παρὰ τὴν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐν Μόσχᾳ συνέλευσιν τῆς Μικτῆς θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς γενομένην Δήλωσιν τῶν Ὁρθοδόξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινὲς τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας προέβησαν εἰς τοιαύτας χειροτονίας.

Σοβαρὰν δυσχέρειαν εἰς τὴν ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τούτου ἀποτελοῦν καὶ αἱ ἐλαστικαὶ καὶ ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἡδύναντο νὰ σχετικοποιήσουν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ δυσκολία, ἡ προερχομένη ἐκ διαφορῶν ἀκραιῶν διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περὶ τοῦ θεματολόγιου δὲ τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον προκειμένου, ἡ Ἐπιτροπὴ συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τὴν παράλληλον ἔκθεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλὰ τονίζεται ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων.

Ἐπίσης θέματα, τὰ ὁποῖα ἐξητάσθησαν εἰς τὸ παρελθόν καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε συμφωνία, νὰ μὴ ἐπανέρχωνται πρὸς συζήτησιν.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἐκφράζει τὴν πλήρη ικανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξων καὶ Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὁ ὁποῖος βαίνει ὁσονοῦπω πρὸς τὴν ὁλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἔχουν ἤδη συνταχθῇ καὶ γίνεαι ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἴκοσιν ἐν ὧν κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν καὶ μαριολογικῶν θεμάτων, πρόκειται δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην, τελευταίαν ὡς ὑπολογίζεται, συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐξετασθῶν θέματα σχετικὰ μὲ τὴν μυστηριολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ ἡμετέρα Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ φρονεῖ, ὅτι δὲν θὰ ἔδει νὰ ἀγνοηθῶν ἐν προκειμένῳ, διὰ τὴν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Διαλόγου τούτου, τὰ ἑξῆς: (α) ἡ παλαιὰ πρᾶξις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ διατηρῇ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανείσαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αἱ τάσεις αὗται, καίτοι περιορισμέναι καὶ τοπικαί, συγκρινόνουν τὴν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καὶ (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν καθόλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ θέματα ταῦτα δέον νὰ ἀξιολογηθῶν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικάς καὶ ἐκκλησιαστικάς συνεπείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν

οργάνων της Ορθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νά καθορισθοῦν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικά προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχόν ἐπιτυχὴς περάτωσις τοῦ θεολογικοῦ τούτου Διαλόγου θά ἔχῃ εὐεργετικά ἀποτελέσματα διὰ τὴν πορείαν καὶ τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θά ἐνισχύσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ χαιρετίζει τὴν πρότινων μηνῶν ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου τούτου καὶ ἐξαίρει τὴν ἐπιλογὴν τοῦ θέματος τῆς Χριστολογίας ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ κρίνει ὅτι αἱ προοπτικαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου εἶναι ἀρισταί, ἐλπίζει δ' ὅτι θά εὐρεθοῦν λύσεις διὰ τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν ἀρρήκτῳ ἐνότητι πρὸς τὰς χριστολογικὰς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἄρσεως τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων κ.λπ.

Ἡ Ἐπιτροπὴ πιστεύει ὡσαύτως ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐνισχύετο διὰ τῆς παραλλήλου μελέτης καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν ποιμαντικῶν προβλημάτων, καθότι ἀμφότεραι αἱ οἰκογένειαι Ἐκκλησιῶν ἀφ' ἐνός μὲν ζοῦν εἰς κοινόν δι' αὐτάς περιβάλλον, ἀφ' ἑτέρου δέ ἔχουν κοινὰς ἐκκλησιαστικάς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νά συμβάλουν εἰς τὴν ἐπίλυσιν τούτων.

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἀναγνωρίζει τὴν θετικὴν μέχρι σήμερον πορείαν τοῦ Διαλόγου τούτου, ὅστις ὡδήγησεν εἰς τὴν σύνταξιν κοινῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ θέματος «Τό Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἀγίας Τριάδος» καὶ εἰς τὴν ἀπὸ κοινῶν μελέτην τοῦ θέματος «Πίστις, Μυστήρια καὶ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Ἐπιτροπὴ χαιρετίζει μεθ' ἱκανοποιήσεως τὰ γενομένα ἐποικοδομητικά βήματα καὶ διαδηλοῖ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπουδαίου τούτου Διαλόγου.

Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν ὑπαρξίν ὀρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δυσχεραίνουν τὴν ταχεῖαν καὶ ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν καὶ προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερπήδησιν κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καὶ βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Ἐπιτροπὴ ἡμῶν ἐπιθυμεῖ νά προβῇ εἰς ὀρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονοήτον εἶναι, ὅτι τὰ προτεινόμενα θά τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς κατὰ τὴν καθιερωμένην καὶ ἀπὸ κοινῶν δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τῶν Διαλόγων.

Ὡς πρὸς τὴν θεματολογίαν, ἡ Ἐπιτροπὴ εἰσηγείται τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τὸν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν «ἐνούντων» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν «χωριζόντων» αὐτάς, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησιολογίας.

Ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν, ἡ Ἐπιτροπὴ εἰσηγείται: (α) τὴν ὑπαρξιν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἐνός ὀρθοδόξου καὶ ἐνός ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ὑποεπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων, (β) τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντός τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, (γ) τὴν καθιέρωσιν δύο, καὶ οὐχὶ ἐνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἐνός εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ ἐνός εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς γλώσσης καὶ ὀρολογίας, καὶ (δ) τὴν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελύσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐπὶ ἴσοις ὅροις συμβαλλομένων εἰς τὸν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικώτερον, προκειμένου νὰ προαχθῇ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συντόμως συζήτησις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτόν ὠρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καὶ ὁ Προσηλυτισμός.

Ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἡ συνέχισις τοῦ ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας τόσον ὑπὸ τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς μορφάς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφὴν ἀσκούμενος προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοὶ διὰ τὸν ἡμέτερον διμερῆ Διάλογον.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτείνομεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καὶ ὁ δι' αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλως διενεργούμενος προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινα ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ.

Ὡσαύτως, ἐν ὄψει τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθῶν τὸ ταχύτερον δυνατόν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων πρακτικῶν λύσεων τοῦ προβλήματος τῆς Οὐνίας, ὡς καὶ τοῦ παραλλήλου προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ διαπιστοὶ μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλοὺς οἰωνοὺς καὶ ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν Ἐκκλησιολογίαν, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων διαφορῶν μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή ἐλπίζει ὅτι τόσοι κατά τάς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσων καί κατά τήν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θά διδῇται ἴση ἔμφασις τόσοι εἰς τό ἀκαδημαϊκόν στοιχεῖον, ὅσων καί εἰς τό ἐκκλησιαστικόν τοιοῦτον, καί ὅτι αἱ ἀντίθετοι θεολογικαί θέσεις καί αἱ διάφοροι ἐκκλησιολογικαί προϋποθέσεις τῶν δύο μερῶν δέν θά εἶναι ἐμπόδιον εἰς τήν ἀληθῆ ἔκφρασιν τῆς ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καί τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀποτεθησαυρισμένης θείας Ἀποκαλύψεως καί εἰς τόν ἀνάλογον τονισμόν τῆς ἀναγκαιότητος τῆς πνευματικῆς καί μυστηριακῆς ζωῆς τῶν πιστῶν, τῆς ὁποίας τήν πληρότητα ἐγγυᾶται τό περί τόν Ἐπίσκοπον ἱερατεῖον ἐν τῇ τελείᾳ τῆς θείας Εὐχαριστίας.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων

Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπό ἑναρξιν Θεολογικός Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἄρξηται καί ἐξελιχθῇ ἐν πνεύματι θετικῷ καί δημοουργικῷ. Ἐκφράζεται ὡσανύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐπωφεληθῇ τῆς κτηθείσης πείρας ἐκ τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἄλλων ἀντιστοίχων Θεολογικῶν Διαλόγων, υἱοθετῶν τάς θετικάς ἐξ αὐτῶν ἐμπειρίας καί ἀποφεύγων τήν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιούτων.

Συναφῶς πρὸς τοὺς δύο τούτους τελευταίους Διαλόγους, ἵτοι τοὺς μετὰ τῶν Λουθηρανῶν καί τῶν Μετερρυθμισμένων, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή ἐπισημαίνει τὰ δύο γενικώτερα εἰς τόν χώρον τοῦτον προβλήματα, τό τοῦ Προσηλυτισμοῦ ἐν γένει καί τό τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας μετ' ἄλλων Ὁμολογιῶν. Τόσον ὁ εἰς βάρος τῆς Ὁρθοδοξίας ἀσκούμενος προσηλυτισμός, ὅσων καί αἱ ὡς ἄνω μορφαί μυστηριακῆς κοινωνίας, παρακωλύουν οὐσιαστικῶς τοὺς ἀναληφθέντας ὑπ' αὐτῶν Διαλόγους μετὰ τῆς Ὁρθοδοξίας.

Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τό κείμενον προσφέρει πράγματι εὐσύνοπτον ἔκθεσιν τῶν τε γενικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος παρατηρήσεων τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί τῆς ἐπισημανθείσης ἐιδικῆς προβληματικῆς εἰς τόν καθ' ἕκαστον Θεολογικόν Διάλογον, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τε τῶν ἐπὶ τοῦ θέματος εἰσηγήσεων καί συζητήσεων ἐν τῇ ὀλομελείᾳ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί ἐκ τοῦ τεθέντος εἰς τήν διάθεσιν τῆς ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας σχετικοῦ φακέλου.

Εἶναι πράγματι δεδομένη ἡ ἐκφρασθεῖσα ὁμόφωνος θετική στάσις τῶν Ἀντιπροσωπίων τῶν ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τό θεολογικόν καί ποιμαντικόν χρέος τῆς Ὁρθοδοξίας διὰ τήν συμμετοχὴν αὐτῆς εἰς τοὺς διμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους καί εἰς τήν δι' αὐτῶν προώθησιν τῆς ἰδέας τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἡ θετική αὐτή στάσις οὐδόλως ἡγνόησε καί τὰ ὑφιστάμενα ἐιδικὰ ἢ γενικά προβλήματα εἰς ἅπαντας τοὺς διμερεῖς Διαλόγους ἢ καί εἰς ἕνα ἕκαστον τούτων. Ἀντιθέτως,

κατά τὰς ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος ἐγένοντο πολλαί καὶ εὐστοχοὶ παρατηρήσεις ὡς πρὸς τὴν μεθοδολογίαν, τὸ θεματολόγιον, τὰ κοινὰ κείμενα, τὸν συντονισμόν εἰς εἰδικὰς συνελεύσεις τῶν μελῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐπιτροπῶν πάντων τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, τὴν ἐνσωμάτωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν κοινῶν κειμένων εἰς τὴν θεολογίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὴν ζωὴν τῶν ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησιῶν, τὴν ἑτερότητα τῶν προοπτικῶν ἐκάστου Διαλόγου, τὰς ἐκκλησιολογικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς προεκτάσεις, κ.λπ.

Εἰδικώτερον ὅμως καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἔργον τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θά ἔδει νὰ ἐπισημανθοῦν ὠρισμένα σημεία:

α) Ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ θέματος: «*Σχέσεις τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*», ὁ ὁποῖος ὠρίσθη ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), παρατηρήθη εὐστόχως ὅτι ἡ πληθυντικὴ χρῆσις «*Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν*» θά ἔδει νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῆς ὀρθῆς ἐνικῆς χρήσεως τοῦ τίτλου «*Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*», διότι πράγματι διὰ τῆς πρώτης δίδεται προτεραιότης εἰς τὸ *διοικητικὸν κριτήριον* ἔναντι τοῦ *ἐκκλησιολογικοῦ* καὶ παρέχεται ἡ δυνατότης παρανοήσεων ἢ συγχύσεων εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον.

β) Ὡς πρὸς τὰς προοπτικὰς τῶν διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἐγένοντο κριτικαὶ ἀξιολογήσεις καὶ ὡς πρὸς αὐτοὺς εἰσέτι τοὺς εἰς αὐτοὺς τεθέντας σκοποὺς (Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Φιλάρετος), διότι ὑπεστηρίχθη ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα ἡ διάκρισις μεταξὺ τῶν ἐχόντων ὡς σκοπὸν τὴν ἐνότητα Διαλόγων (πρὸς τὴν *Παλαιοκαθολικὴν*, τὰς *Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς* καὶ τὴν *Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν*) καὶ τῶν ἔχοντων ὡς σκοπὸν τὴν ἀπλὴν θεολογικὴν προσέγγισιν καὶ συνεργασίαν (*Διάλογοι μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων*). Τυχόν ὅμως τοιαύτη παραδοχὴ θά εἶχεν ὡς ἄμεσον συνέπειαν ὅχι μόνον τὴν ἀνάγκην ἀναπροσαρμογῆς τῆς ὅλης μεθοδολογίας τῆς δευτέρας ομάδος Διαλόγων, ἀλλὰ καὶ τὴν κατ' ἐπέκτασιν ὑποχρέωσιν ἀναθεωρήσεως τῆς ὅλης ὀρθοδόξου συμμετοχῆς εἰς τὸν σύγχρονον Οἰκουμενικὸν Διάλογον.

γ) Ὡς πρὸς τὸ θεματολόγιον ὑπῆρξεν ὁμόφωνος ἡ τὰς μεταθέσεως τοῦ κέντρου βάρους κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν θεμάτων ἀπὸ τὰ *«ἐνοῦντα»* εἰς τὰ *«χωρίζοντα»* τὰς ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησίας θεολογικὰ ζητήματα καὶ δὴ ἐν τῷ πεδίῳ τῆς ἐκκλησιολογίας.

δ) Ὡς πρὸς τὴν προτεραιότητα συζητήσεως συγκεκριμένων θεολογικῶν προβλημάτων κατὰ τοὺς ἐν πορείᾳ Θεολογικοὺς Διαλόγους ἐδόθη διὰ τῶν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεων ἰδιαίτερα ἔμφασις εἰς τὴν μελέτην τῶν θεμάτων: τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς τὴν ἱερωσύνην (*Διάλογοι μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων*), τῆς Οὐνίας ὡς ἐκκλησιολογικοῦ προβλήματος καὶ ὡς συγχρόνου πρακτικῆς, ὡς καὶ τοῦ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενου προσηλυτισμοῦ (*Διάλογος μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας*) καὶ τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας

(*Διάλογος μετά των Παλαιοκαθολικών*).

ε) Ὡς πρὸς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Παλαιοκαθολικῶν*, ὁ ὁποῖος περατοῦται σὺν Θεῷ κατὰ τὴν ἐν ὁλομελείᾳ συνέλευσιν τοῦ προσεχοῦς ἔτους διὰ τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ ἀνατεθέντος εἰς τὴν Μικτὴν Θεολογικὴν Ἐπιτροπὴν θεολογικοῦ ἔργου, ἐγένοντο, παρὰ τινὰς μεμονωμένας ἐπιφύλαξεις, θετικαὶ ἀξιολογήσεις τῶν ὑφισταμένων προοπτικῶν. Αὗται θὰ ἐκτιμηθοῦν βεβαίως ὑπὸ τῶν ἐν διαλόγῳ Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι καὶ θὰ ἀποφανθοῦν τελικῶς διὰ τὸν τρόπον ἀξιοποιήσεως τοῦ ἔργου τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς τὴν ὅλην ἐκκλησιαστικὴν διαδικασίαν ἀποκαταστάσεως τῆς ἐνότητος.

Πέρα τούτων θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ ἐνημερώσω τὴν παροῦσαν Διάσκεψιν καὶ ἐπὶ τινῶν περαιτέρω ἐξελίξεων εἰς τὰς ἐργασίας τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ὠρισμένων διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὴν πληρότητα τῆς τελικῆς διατυπώσεως τοῦ ὑπὸ ἀξιολόγησιν κειμένου:

α) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Παλαιοκαθολικῶν* συνήλθεν ἡ Μικτὴ Ὑποεπιτροπὴ ἐν Μίνσκ τῆς Λευκορωσσίας (1-10.7.1986) καὶ συνέταξε σχέδια κοινῶν κειμένων ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς ἐπομένης συνελεύσεως τῆς ὁλομελείας τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἦτοι:

1. *Τὰ λοιπὰ μυστήρια: Μετάνοια, Εὐχέλαιον, Ἱερωσύνη, Γάμος,*
2. *Ἐσχατολογία,* καὶ
3. *Προϋποθέσεις καὶ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.*

β) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῆς *Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας* αἱ θετικαὶ προτάσεις τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς περὶ τὴν *θεματολογίαν* καὶ τὴν *μεθοδολογίαν* δέν φαίνονται νὰ προσκρούουν εἰς ἰδιαιτέρας δυσχερείας καὶ διαμορφώνουν ὡπσodήποτε νέας προοπτικὰς εἰς τὴν πορείαν τοῦ Διαλόγου, παρὰ τὴν διαπιστωθεῖσαν εἰς τὴν πρόσφατον ἐν Βατὶ συνέλευσιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς χαρκτηριστικὴν ἀδελφικὴν ἔντασιν ἐκ τῆς συγκυρίας παραπλεύρων ἀτυχῶν πρωτοβουλιῶν.

γ) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Λουθηρανῶν* συνήλθεν ἡ Μικτὴ Ὑποεπιτροπὴ (Bossey, Αὐγούστος 1986) καὶ συνέταξε σχέδιον κοινοῦ κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Γραφή καὶ Παράδοσις*», τὸ ὁποῖον καὶ θὰ ὑποβληθῇ πρὸς συζήτησιν καὶ ἀποδοχὴν εἰς τὴν ἐπομένην συνέλευσιν τῆς ὁλομελείας τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς. Αἱ ἀρχικαὶ δυσχέρειαι συντονισμοῦ τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουν προφανῶς παρακαμφθῇ διὰ τῶν προσφάτων προσπαθειῶν.

δ) Εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν *Μετερρυθμισμένων* ἡ πρόσφατος ἐνταῦθα συνέλευσις τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς (Μάρτιος 1986) διὰ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἐπραγματοποίησε θετικὸν βῆμα καὶ ἐπέλεξε τὸ πρῶτον πρὸς κοινὴν μελέτην θέμα ὑπὸ τὸν τίτλον: «*Ἡ περὶ Ἀγίας Τριάδος διδασκαλία ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας-Κων-*

σταντινουπόλεως». Ἡ Α.Θ. Παναγιώτης, ὁ Οἰκουμενικός Πατριάρχης κ. Δημήτριος μετά τῆς περὶ Αὐτόν Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου ἔκρινεν (Ἰούλιος 1986) ἐπαρκῆ τὴν ὑπὸ τῆς Μικτῆς Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς γενομένην προετοιμασίαν καὶ ἀπεφάσισε νὰ προτείνῃ πρὸς τὰς κατὰ τόπους ἀγιωτάτας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν ἐναρξιν τοῦ ἐπισήμου Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων. Ἀνάλογον ἀπόφασιν ἔλαβε καὶ ἡ Ἐκτελεστικὴ Ἐπιτροπὴ τῆς Παγκοσμίου Ὁμοσπονδίας Μετερρυθμισμένων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν πρόσφατον ἐτησίαν συνέλευσιν αὐτῆς, κατ' ἐφαρμογὴν καὶ τῆς προγενεστέρας ἀποφάσεως τῆς ἐν Ὄτταβα Γενικῆς Συνελεύσεως αὐτῶν (1982). Τό ἐπιλεγέν πρὸς μελέτην θέμα ἀποτελεῖ σημαντικὴν θεολογικὴν ἀφετηρίαν διὰ τὴν εὐαίσθητον ἀποστολὴν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία θὰ συνέλθῃ ἐν ὁλομέλειᾳ κατὰ Μάρτιον τοῦ 1988.

Βεβαίως, οὐδενὸς διαφεύγει τὴν προσοχὴν ὅτι πάντες οἱ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας διεξαγόμενοι διμερεῖς Θεολογικοὶ Διάλογοι εἰσέρχονται προοδευτικῶς καὶ σταθερῶς εἰς τὸν κρίσιμον διὰ τὴν περαιτέρω πορείαν αὐτῶν ἐκκλησιολογικὸν χώρον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐντάσσονται καὶ αἱ σοβαρώτεραι θεολογικαὶ δυσχέρειαι τοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἐν ᾧ καὶ τῶν νέων αὐτῶν προοπτικῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνθαρρύνονται καὶ εὐρύτερον εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θὰ ἔδει νὰ ἀξιοποιήσῃ τὴν ἐκκλησιολογικὴν διδασκαλίαν αὐτῆς ὅχι μόνον διὰ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν ὑπεύθυνον ἀξιολόγησιν τῆς μορφῆς ἐκκλησιαστικότητος τοῦ ἐκτός αὐτῆς χριστιανικοῦ κόσμου. Τοιαύτη ἀξιοποίησις τῆς πατερικῆς καὶ τῆς κανονικῆς παραδόσεως, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς πρὸς ταύτην συνεποῦς ἐκκλησιαστικῆς πράξεως, καθίσταται ὁσημέραι ἀναγκαία διὰ τε τὴν ὑπεύθυνον συμμετοχὴν εἰς τοὺς διμερεῖς καὶ τοὺς πολυμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους καὶ διὰ τὴν αὐθεντικωτέραν ἐκκλησιαστικὴν ἐκτίμησιν τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῶν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν πλέον ἀξιόπιστον μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον. Σὰς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίασιν καὶ τοῦ θέματος καὶ τοῦ κειμένου τούτου. Ὁμολογουμένως αἱ πληροφορίες, αἱ ὁποῖαι δίδονται εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ κειμένου τοῦ Σεβ. Γραμματέως εἶναι χρήσιμοι διὰ νὰ ἡξεύρωμεν πῶς εἰργάσθη ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ δὲ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας κάμνει εἰς τὸ τέλος, εἶναι ἀπολύτως χρήσιμοι, διότι μᾶς δίδουν τὴν μετὰ τὸν Φεβρουάριον δημιουργηθεῖσαν κατάστασιν διὰ τῆς περαιτέρω ἐξελίξεως τῶν Διαλόγων, ὅπου αὐτοὶ παρουσίασαν ἐξέλιξιν καὶ ὅπου αὐτοὶ ἔσχον νεωτέρας συνελεύσεις των. Ἐπομένως, ἔχομεν πλήρη εἰκόνα ἐνώπιόν μας περὶ τοῦ τί ἔγινε τόσο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς προπαρασκευῆς, ὅσον καὶ μετὰ μέχρι τῆς σήμερον.

Θὰ ἠθελα, ἀδελφοί, νὰ ἐπισημάνω τρία πρακτικὰ σημεία, πρὶν ἢ ἡ συ-

ζήτησις ἐπὶ τῶν ἐπὶ μέρους τοῦ κειμένου αὐτοῦ ἀρχίσι. Νομίζω καὶ προτείνω ταπεινῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι θὰ εἶναι ἀποτελεσματικώτερον νὰ λάβωμεν τοὺς Διαλόγους ἕνα πρὸς ἕνα καὶ ὄχι συλλήβδην ὅλον τὸ κείμενον. Ἐν συντομίᾳ καὶ ἀπλότητι νὰ κάνωμεν τὰς παρατηρήσεις μας δι' ἕνα ἕκαστον Διάλογον καὶ αἱ παρατηρήσεις αὐταὶ νὰ παραπεμφθοῦν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν δι' ἀξιοποιήσιν καὶ ἀνάλογον χρῆσιν. Τὸ *δεύτερον* σημεῖον εἶναι ὅτι αἱ Ἐπιτροπαὶ μετὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ κειμένου θὰ πρέπει νὰ ἐπισυνάψουν εἰς τὸ τέλος τῆς ἐκθέσεώς των μίαν παράγραφον, μέ τὴν ὁποίαν νὰ λέγουν ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο, εἴ γε καὶ ἤθελε γίνεαι ἀποδεκτὸν ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον ὁριστικῶς. Πρέπει νομίζω νὰ μᾶς ἔλθῃ μία τοιαύτη ὑπόδειξις καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποφασίσωμεν ὅτι ἕν ἕκαστον ἐκ τῶν κειμένων ἀναπέμπεται πλέον ὥς θέμα κεκλεισμένον εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐν *τρίτῳ* πρακτικόν σημεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπισημαίνω καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἤθελα τὴν προσοχὴν σας εἶναι τὸ ἑξῆς: Ἰδιαιτέρως εἰς τὸ κείμενον αὐτό, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἐφ' ἑξῆς κείμενα, ὑπάρχει τὸ κατ' ἀρχὴν θέμα τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων, τὸ ὁποῖον, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον γίνουν τὰ κείμενα ἀποδεκτά, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἀλλὰ ἡ φύσις τῶν θεμάτων, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται εἰς τὸ κείμενον αὐτό, οἱ Διάλογοι παρουσιάζουν ὠρισμένα στοιχεῖα ἐξελίξεως, ἐν πορείᾳ, τὰ ὁποῖα ἰσχύουν σήμερον, ἀλλὰ ἡμπορεῖ νὰ μὴ ἰσχύουν αὔριον, ὅταν ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος θὰ ἀσχοληθῇ μέ αὐτά. Ὑπάρχουν δηλαδή σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἐπισημάνωμεν ὥς ἀμέσως κινητοποιηθησόμενα, ὥς ἀμέσως κοινοποιητέα εἰς τὴν ἄλλην πλευράν καὶ ἐπομένως ὥς ἀμέσως προωθητέα ἀπὸ τὴν Διάσκεψίν μας αὐτήν, χωρὶς νὰ ἐλαττοῦται τὸ ἔργον τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἢ ὁποῖα θὰ ἐξετάσῃ τὸ σύνολον τῶν Διαλόγων καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ του καὶ ἐν ταῖς λεπτομερείαις του. Προτείνω ταπεινῶς ἢ Ἐπιτροπῇ, ἢ ὁποῖα θὰ ἀσχοληθῇ μέ τὸ κείμενον αὐτό εἰς τὴν ἐκθεσὶν τῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν νὰ βάλῃ μίαν τελικὴν παράγραφον μέ τὴν ὁποίαν νὰ λέγῃ: «*Τὸ κείμενον αὐτό, ἀποδεκτὸν γενόμενον ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν, παραπέμπεται εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπειδὴ ὅμως ἐν τῷ κειμένῳ ὑπάρχουν τὰ σημεῖα α, β, γ, δ, ταῦτα προτείνονται πρὸς τὰς Ἐκκλησίας καὶ καλοῦνται αἱ Ἐκκλησίαι νὰ τὰ κοινοποιήσουν καὶ νὰ τὰ προωθήσουν δεόντως*». Εἶναι ὁ πρακτικώτερος τρόπος τῆς συνδέσεως τοῦ ἔργου τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μέ τὴν τρέχουσαν καὶ ἐπιβεβλημένην ὑποχρέωσιν, τὴν ὁποίαν ἔχει ἡ Διάσκεψίς μας. Εἶναι μία ἀπλὴ πρακτικὴ πρότασις, τὴν ὁποίαν κάμνω, καὶ τὴν ὁποίαν, ἐάν τὸ ἐγκρίνετε, αἱ Ἐπιτροπαὶ θὰ πρέπει νὰ ἔχουν ὑπ' ὄψιν των εἰς τὰ ἐφεξῆς.

Ἐάν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, δυνάμεθα νὰ ἀρχίσωμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θὰ ἤθελα πρῶτον κατὰ καθήκον ἀδελφικόν νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου εἰς τὸν Γραμματέα μας, τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν. Πραγματικά, αἱ εἰσηγήσεις καὶ αἱ παρατηρήσεις του μᾶς βοηθοῦν, μᾶς κατατοπίζουν διὰ τὸ ὅλον ἔργον καὶ γενικὰ αἱ ἀπόψεις του γεννοῦν κίνητρα, τὰ ὁποῖα διὰ κάθε

Διάλογον είναι ωφέλεια μεγάλη καὶ δύναται κανεὶς νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ ἐρωτήματά του εἶναι καὶ γενικῆς φύσεως γιὰ ὅλους τοὺς Διαλόγους, τοὺς ὁποίους θὰ ἐξετάσωμεν. Προτοῦ εἰσέλθωμεν εἰς κάθε Διάλογον χωριστά θὰ ἤθελα νὰ ἐρωτήσω, ἐάν μπορῶ, λόγῳ ἑνὸς κινήτρου τὸ ὅποιον δίδει ὁ Γραμματεὺς καὶ τὸ ὅποιον ἀφορᾷ εἰς ὅλους τοὺς Διαλόγους, νὰ θίξω ἓν θέμα γενικῆς φύσεως. Τὸ θέμα αὐτὸ μέ ἀναγκάζει πολλές φορές νὰ εἶμαι ἐφεκτικὸς. Τὸ σημειώνει ὁ Γραμματεὺς εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου: «*Ὡς ἂν εἴπῃ τῶν νέων προοπτικῶν...*». Ὁμιλεῖ περὶ τοῦ ἐκτός της Ὁρθοδοξίας χριστιανικοῦ κόσμου. Πολλές φορές εἰς ὅλους τοὺς Διαλόγους μας μέ ὅλους διαλεγόμεθα ὡς πρὸς ἀδελφούς χριστιανούς. Ὅλοι τὸ παραδεχόμεθα αὐτό. Ἀλλὰ διερωτῶμαι: δέν εἶναι καιρὸς νὰ θεωρήσωμεν τὴν θέσιν μας αὐτὴν κάπως πιὸ εὐρύτεραν καὶ κάπως πιὸ ἀληθινήν; Ἐχῶ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι μερικαὶ ἄλλαι χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ἔχουν προχωρήσει ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Ἐγώ, ὅταν διαλέγωμαι μέ τοὺς Ρωμαιοκαθολικούς - εἶναι ἡ κρίσιμος ἐρώτησις - παραδέχομαι ὅτι εἶναι Ἐκκλησία ἢ ὄχι; Εἶναι ἓνα καίριον σημεῖον. Νὰ ποῦμε τί εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι. Δηλαδή ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη Ἐκκλησία καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι εἶναι ἐκτός τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ ἔχουν καὶ αὐτοὶ κάτι ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν; Τί εἶναι οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ καὶ τί εἶναι αἱ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι; Ἐάν παραδεχθῶ ὅτι εἶναι Ἐκκλησίαι, θὰ ἀρχίσω νὰ διαλέγωμαι τουλάχιστον πιὸ ἀδελφικά. Ἐάν ὅμως δέν εἶναι Ἐκκλησίαι, τότε τί γίνεται; Αὐτὴν τὴν ἀπορίαν ἔχω καὶ θὰ ἤθελα κάποιαν λύσιν. Ὅχι ἀμέσως. Ἀλλὰ νὰ ἀντιμετωπίζωμεν τὸ θέμα εἰς τοὺς Διαλόγους μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Καρθαγένης. Θὰ ὑπενθυμίσω εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ὅτι εἰς τὴν πρώτην φάσιν τῆς προσυνοδικῆς προπαρασκευῆς μας μεταξὺ τῶν θεμάτων μας εἴχομεν καὶ τὸ *θεολογικὸν θέμα τῆς οἰκονομίας ἐν τῇ Ὁρθόδοξῃ Ἐκκλησίᾳ*. Καὶ τοῦ λόγου ὄντος περὶ τῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποίαν δύναται ἢ πρέπει ἢ ἐπιτρέπεται νὰ ἐφαρμόσῃ ἡ Ὁρθοδοξία πρὸς τοὺς ἐκτός αὐτῆς, εἴχομεν μίαν μακρὰν παράγραφον περὶ τοῦ στοιχείου τῆς ἐκκλησιαστικότητος τῶν μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Ὅπου καὶ μέ κάποιαν δογματικὴν καὶ θεολογικὴν εὐαισθησίαν ἐλέγετο, διατὶ διαλεγόμεθα, πῶς διαλεγόμεθα καὶ εἰς ποῖον βαθμὸν ἐκκλησιαστικότητος θεωροῦμεν ὅτι εὐρίσκονται οἱ ἀδελφοί μας μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Δυστυχῶς, τὸ θέμα ἐκεῖνο ἐξέπεσε, ἀλλὰ τὸ κείμενον μένει. Ἔχετε δίκαιον νὰ ἐπισημαίνετε τὸ θέμα, ἀλλὰ ἀκριβῶς καὶ ἡ παρατήρησις τοῦ Γραμματέως μας ἀφορᾷ εἰς τοῦτο. Καὶ ἡμεῖς νὰ ἀποκτήσωμεν συνείδησιν τῆς αὐτοσυνειδησίας μας, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐξετάσωμεν ὅσον εἶναι δυνατόν τὸ στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιαστικότητος, τὸ ὅποιον ἀντιπροσωπεύουν οἱ μεθ' ὧν διαλεγόμεθα. Ἴσως θὰ χρειασθῇ ὄχι εἰς αὐτὴν τὴν φάσιν ποῦ ὁμιλοῦμεν περὶ Διαλόγων, ἀλλ' εἰς μίαν προσεχῇ φάσιν τῆς πορείας μας πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὅταν θὰ περάσῃ ἡ ἡμερησία διάταξις τῶν δέκα θεμάτων, νὰ ἐπιληφθῶμεν σοβαρῶς καὶ αὐτοῦ τοῦ θέματος, τὸ ὅποιον θὰ συμπληρώσῃ τὴν περὶ Διαλόγων διατύπωσίν μας ἐν τῷ μέλλοντι.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ ἅγιος Καρθαγένης ἔθιξε ἓν πολύ σημαντικόν θέμα, τό ὁποῖον ἤμποροῦμε νά ὀνομάσωμεν εἰς τήν θεολογικήν γλώσσαν τό θέμα τῶν *ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας*. Εἶναι ἓν πολύ μεγάλο θέμα, διά τό ὅποιο ἔγινε πρῖν ἓνα χρόνον ἓν συνέδριον εἰς τόν χώρον αὐτόν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου. Ἀσχολήθηκε τό Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Σαμπεζύ μέ τούς Διαλόγους τῆς Ἐκκλησίας καί ἓν κεντρικόν θέμα ἦταν καί τά ὅρια τῆς Ἐκκλησίας. Μέ τό θέμα αὐτό ἔχουν ἀσχοληθῇ πολλοί θεολόγοι (Florovsky, Bulgakov, Ἕλληνες κ. λπ.). Θέλω νά παραπέμψω καί εἰς τό θαυμάσιον αὐτό βιβλίον πού ἐλάβαμε ὅλοι καί ἔχει ἓν σχετικόν κεφάλαιον θαυμάσιον. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ ἐπιτρέψατέ μου νά συγχαρῶ καί νά ἐκφράσω τήν μεγάλη μου χαρά γιά τήν ὅλη ἐργασία αὐτή, τήν ὁποία παρουσιάζει ὁ Σεβ. Γραμματεὺς στό βιβλίον αὐτό, τό ὁποῖο εἶναι πολύ βοηθητικόν καί πληροφορικόν γιά τούς Διαλόγους, ἀλλ' ἐπίσης καί ὡς συλλογὴ κειμένων σχετικῶν πρὸς τούς Διαλόγους. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό κείμενον, τό ὁποῖον εὐρίσκεται ἐνώπιόν μας, θά ἐπεθύμουν νά εἶπω ὅτι τά στοιχεῖα τά ὁποῖα δίδει ὁ Γραμματεὺς εἰς τό τέλος τῆς Εἰσηγήσεώς του καλόν θά εἶναι καί πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὴν Ἐπιτροπὴν καί νά συμπεριληφθοῦν εἰς τό κείμενον διά τὴν ἀριωτέραν παρουσίαν του.

Ὁ Σεβ. Περιστερίων: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πρέπει νά συγχαρῶμεν τόν Σεβ. Γραμματέα. Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως θά ἠθελα νά εἶπω ὅτι δέν δύναμαι νά συμφωνήσω πλήρως μέ τὴν ἀξιολόγησιν πού κάνει εἰς τούς ἐπὶ μέρους Διαλόγους. Τό ἐρώτημά μου εἶναι: θά συζητήσωμεν ἐπὶ τῶν σημείων τῆς ἀξιολογήσεως τοῦ Γραμματέως ἢ ὄχι; Διότι μερικαὶ τῶν ἀξιολογήσεων αὐτῶν εἶναι σωσταί, μερικαὶ ἄλλαι ὅμως δέν μᾶς εὐρίσκουν συμφώνους. Εἶναι ἓν γενικόν θέμα καί πρέπει νά δοθῇ μία ἀπάντησις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν κάμνω τὴν ἀπολογίαν τοῦ Σεβ. Γραμματέως, ἀλλὰ θά ἠθελα νά δώσω μίαν ἐξήγησιν ἀπλὴν καί λογικὴν. Κυρίως εἰπεῖν, ἡ Γραμματεία δέν κάμνει ἀξιολόγησιν τῶν κειμένων, ἀλλὰ κάμνει μία ἀξιολόγησιν καί παράθεσιν τῶν γεγονότων. Εἶναι πολύ φυσικόν κάθε γεγονός νά φέρῃ μαζί του καί κάποιαν ἐπέκτασιν, νά ἔχῃ κάποιαν διάστασιν, ἢ ὁποῖα ἀντανάκλᾳ εἰς τούς Διαλόγους. Νομίζω ὅτι τό κείμενον τοῦ Γραμματέως εἶναι τελείως οὐδέτερον, δέν ἐπηρεάζει τὰς συζητήσεις μας, αἱ ὁποῖαι θά γίνουν ἐπὶ τοῦ κειμένου. Καί νομίζω ὅτι ἐκπροσωπῶ τὴν ἄποψιν ὅλων, ὅταν λέγω αὐτό τό πράγμα.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης ἔθεσε ἓν πελώριον θέμα πρὸς συζήτησιν, δηλαδή τό θέμα τῆς ἐκ μέρους μας θεωρήσεως τῶν ἐκτὸς τῆς ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας εὐρισκομένων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, μετὰ τῶν ὁποίων εὐρισκόμεθα ἐν διαλόγῳ. Ἐάν δέν λυθῇ τό θέμα αὐτό, νομίζω ὅτι «εἰς μάτην κοπιῶμεν». Ἐχαρακτήρισα τό ζήτημα αὐτό θεμελιώδες καί κεφαλαιώδες, διότι ἔχει ἄμεσον σύνδεσμον μέ τὴν ἐκκλησιολογικὴν αὐτοσυνειδησίαν μας. Κατὰ κάποιον τρόπον, ἀναστρέφον τό ἐρώτημα, θά διηρωτώμην: ἔχομεν ἡμεῖς ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν δέουσαν αὐτοσυνειδησίαν; Ποῖοι εἴμεθα ἡμεῖς;

Αυτό πρέπει νά εἰπωμεν προτοῦ ἐξετάσωμεν ποιοί εἶναι οἱ ἄλλοι. Τό λέγω αὐτό, καίτοι εἶναι αὐτονόητον. Διότι ἀλλοίμονον ἐάν προσερχώμεθα εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν ἐτεροδόξων χωρίς νά πιστεύωμεν ὅτι εἴμεθα ἡμεῖς ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία. Ἡ ἐρώτησις τοῦ Σεβ. Καρθαγένης θέτει ἴσως ἐπὶ τάπητος - τό λέγω μέ πολλήν ἐπιφύλαξιν - αὐτό πού εἶναι γνωστόν ὡς θεωρία τῶν κλάδων, θά παραδεχθοῦμε αὐτήν τήν θεωρίαν ἢ θά παραμείνωμεν εἰς τήν *Unam Sanctam*; Ἐν ὄψει αὐτοῦ τοῦ προβλήματος, ἐπειδή θεωρῶ αὐτονόητον ὅτι ὅλοι συναντῶμεθα εἰς τήν βᾶσιν, ὅτι ἡμεῖς εἴμεθα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, θά ἤθελα, ἅγιε Πρόεδρε, νά προτείνω εἰς τό προοίμιον, τό ὅποιον προτάσσεται τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων νά τεθῇ κάποια φράσις, ἀμέσως μετά τήν πρώτην, τονίζουσα τήν ἰδικήν μας αὐτοσυνειδησίαν, ἔστω καί ἂν αὐτό κακοφαίνεται ἐνδεχομένως εἰς τοὺς ἐκτός της ἰδικῆς μας Ἐκκλησίας εὐρισκομένους. Ἡ μία παρατήρησίς μου εἶναι αὕτη.

Εἰς τό σημεῖον τοῦτο ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἀναγινώσκει ἐκ τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ 1971 ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς οἰκονομίας τήν σχετικήν πρὸς τήν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας παράγραφον: *«Διό καί ἡ ἁγία ἡμῶν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῆς σημασίας καί σπουδαιότητος τῆς παρούσης δομῆς τοῦ συγχρόνου Χριστιανισμοῦ, ὅχι μόνον ἀναγνωρίζει, καίτοι αὕτη οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολική καί Ἀποστολική Ἐκκλησία, τήν ὄντολογικὴν ὑπαρξιν ὅλων τούτων τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καί θετικῶς πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς πάσας ταύτας σχέσεις αὐτῆς στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας καί ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καί τῆς παρ' αὐταῖς καθόλου δογματικῆς διδασκαλίας...»*

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Ἐνταῦθα τίθενται οὐσιωδῆ ζητήματα. Τό ζήτημα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς τήν αὐτοσυνειδησίαν ἡμῶν. Νομίζω ὅτι ἄνευ σαφούς καθορισμοῦ ὡς πρὸς τό τί ἐκπροσωπεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι πολὺ δύσκολον νά προχωρήσωμεν εἰς τό ζήτημα τῶν Διαλόγων. Εὐρισκόμεθα εἰς πεδῖον μὴ κατανοήσεως ὑπὸ τοῦ ποιμνίου ἡμῶν. Οἱ πιστοὶ ἡμῶν δύνανται νά ἀσκήσουν αὐστηράν καί δικαίαν κριτικὴν ἡμῶν, διότι εἰς τό κείμενον δέν ὀρίζεται μέ σαφήνειαν καί ἀκρίβειαν τό τί περὶ ἐαυτῆς φρονεῖ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Τοῦτο εἶναι τό πρῶτον. Τό δεύτερον ἐρώτημα ἀπευθύνεται πρὸς πάντας ἡμᾶς: Ἐχομεν πρὸ ἡμῶν τό κείμενον, τό ὅποιον προητοίμασεν ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Εἰς τό κείμενον αὐτό περιέχονται πάρα πολλά καί κατὰ πλειονότητα μεθοδολογικά ζητήματα. Σὰς ἐρωτῶ. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ὀφείλει νά λάβῃ ἀποφάσεις ἐπὶ μεθοδολογικῶν ζητημάτων; Ποῖα τὰ συζητηθέντα θέματα, κατὰ ποίαν τάξιν, δυσχερῆ ἢ εὐκολώτερα θέματα, ποῖα ἢ ἔκτασις τῶν κειμένων, εἰς ποίαν γλῶσσαν πρέπει νά συνταχθοῦν - εἰς τήν γαλλικὴν, τήν ρωσικὴν, τήν ἑλληνικὴν, τήν ἀραβικὴν ἢ ἄλλας γλώσσας; Τὰ προβλήματα αὐτὰ εἶναι ἄξια της Συνόδου; Ἐάν προτείνωμεν εἰς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον σχέ-

διον απόφασεως, θά ήδύνατό τις νά άντείπη ότι ή Σύνοδος δέν πρέπει νά άσχοληθή μέ τοιαύτα ζητήματα. Αύτά είναι δευτερευούσης σημασίας, έχουν καιρικόν χαρακτήρα καί ή Σύνοδος δέν θά άσχοληθή μέ τοιαύτα ζητήματα. Έπί τή βάσει τής προοπτικής ταύτης, όφείλομεν νά χωρήσωμεν εις τήν σύνταξιν κειμένου διά τήν Άγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Έννοώ ότι ή Σύνοδος πρέπει νά επίλυση θεμελιώδη ζητήματα έν σχέσει πρός τόν Διάλογον, τά δέ μεθοδολογικά ζητήματα, έχοντα καιρικόν χαρακτήρα, δέν ήμπορεί καί δέν πρέπει νά άπασχολήσουν τήν Σύνοδον. Εύχαριστώ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εύχαριστώ πολύ τόν άγιον Κιέβου. Πλησιάζει νομίζω τό τρίτον σημείον τών παρατηρήσεών μου, όταν έλεγα ότι ύπάρχουν καθαρώς περιστασιακά σημεία εις τό κείμενον αυτό καί ότι αύτά πρέπει νά έξαχθούν καί νά τύχουν άμέσου προωθήσεως από τήν Διάσκεψιν αυτήν.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, έχω τήν έντύπωσιν ότι τό θέμα, τό όποιον τίθεται μέ τήν εισήγησιν του Σεβ. Γραμματέως είναι έν ευρύτερον θέμα, όχι τόσον ως πρός τόν καθορισμόν τής αυτοσυνειδησίας τής Όρθοδόξου Έκκλησίας, τό όποιον δέν είναι θέμα μελέτης, αλλά θέμα όμολογίας - άφοϋ νομίζω ότι δέν ύπάρχει κανείς ό όποιος αισθάνεται τήν ανάγκην νά επιβεβαιώση τήν όμολογίαν τής πίστεως εις τήν Έκκλησίαν εις τήν όποιαν άνήκει - όσον ως πρός τό τί αντιπροσωπεύουν έξ έπόψεως έκκλησιολογίας αι έκτός της Όρθοδόξου Έκκλησίας χριστιανικά κοινότητες. Η κανονική παράδοσις καί ή πράξις τής Όρθοδόξου Έκκλησίας έχουν μεταβαλλομένας πρακτικάς καί ή σύγχρονος θεολογία προβληματίζεται. Είναι αναγκαία μία τοιαύτη μελέτη του θέματος ως πρός τό τί ήμπορεί νά ειπή ή Έκκλησία, επί τή βάσει τής κανονικής καί τής πατερικής παραδόσεως, συνεκτιμώσα πάσας τάς έτερότητας, αι όποiai παρουσιάζονται εις τάς κανονικάς πρακτικάς, καί ως πρός τό πώς δέχεται ή Έκκλησία τούς έτεροδόξους. Αυτό είναι έν κανονικόν κριτήριον διά νά ήμπορεί ή Έκκλησία νά προσδιορίξη, τί θεωρεί ότι είναι οι έτεροδόξοι. Μία «έκκλησιολογία» δηλαδή τών έκτός της Όρθοδόξου Έκκλησίας «Έκκλησιών». Πρέπει νά γίνη μελέτη διά νά γνωρίζομεν, πώς ήμπορεί νά συνειδητοποιηθή ή ιδική μας ευθύνη εις τούς Διαλόγους. Αυτό θά ήτο έν σημαντικόν, αλλά καί πολύ μεγάλο έργον. Τώρα άπλως γίνεται μία διατύπωσις. Ο Γ. Φλωρόφσκυ λ.χ. κάνει τήν διάκρισιν μεταξύ κανονικής καί χαρισματικής προσεγγίσεως τών όρίων τής Έκκλησίας. Ημπορεί όμως αυτό νά λεχθή; Καί θά είναι συνεπές; Πρέπει νά γίνη εργασία, διά νά διευκολυνθή καί ή Όρθόδοξος Έκκλησία εις τούς Διαλόγους. Αν αυτή είναι ή πρόθεσις, τότε δέν λύεται εις τό κείμενον αυτό. Είναι προγραμματισμός εργασίας.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εύχαριστώ. Νομίζω ότι υπήρξαν αρκετά διαφωτιστικά τά όσα έλέχθησαν επί του γενικού θέματος. Νομίζω άκόμη, ταπεινώς, ότι ή Έπιτροπή, ή όποία θά έξετάση τό κείμενον, θά πρέπει νά έχη υπ' όψιν της καί τά εδώ λεχθέντα γενικώς επί του όλου ζητήματος. Πιθανόν από τήν εργασία τής Έπιτροπής νά προκύψουν μία ή δύο παράγραφοι, αι όποiai θά καλύπτουν αυτήν τήν ανάγκην, τουλάχιστον διά τό κείμενον αυτό εις

αὐτὴν τὴν φάσιν. Θέτω, ἀδελφοί, τώρα ὑπὸ συζήτησιν τὸν πρόλογον τοῦ κειμένου καὶ εὐθύς ἀμέσως τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Εἰς τὴν τελευταίαν παράγραφον τοῦ προοιμίου, ἅγιε Πρόεδρε, γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀνάγκης ἀναλήψεως προσπαθείας συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων διορθοδόξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν. Δέν γνωρίζω τί ὑπονοεῖται κάτωθεν αὐτῆς τῆς φράσεως. Ἄλλ' ἐάν ἐννοεῖται ἡ δημιουργία ἑνὸς συντονιστικοῦ ὀργάνου, τό ὅποιον δέν ἡξεύρω ἀπό ποίους θά ἀπαρτίζεται, νομίζω ὅτι πρέπει νά ἐρευνηθῇ τό θέμα καί νά ἴδωμεν ποιοί θά εἶναι αὐτοί, οἱ ὅποιοι θά συμμετέχουν εἰς αὐτό καί οἱ ὅποιοι θά πρέπει νά ἔχουν μίαν ἄμεσον ἐπαφήν μέ τὴν διαδικασίαν τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων, δηλαδή νά μὴ εἶναι ξένοι πρὸς τοὺς ἐν πορείᾳ Διαλόγους, προκειμένου νά γνωρίζουν ἐκ τοῦ πλησίον τὰ ἐκάστοτε ἀναφυόμενα προβλήματα καί νά ἔχουν τὴν δυνατότητα ἀναζητήσεως καὶ ἀνευρέσεως τῶν καταλλήλων λύσεων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Νομίζω ὅτι ἀπὸ τό θέμα, τό ὅποιον ἐθέσατε ἐπισημαίνεται ὡς μία ἀνάγκη. Ἐάν καί ἐφ' ὅσον θά ἐγκριθοῦν ἐνταῦθα τὰ λεγόμενα ἐπὶ τῶν μεθοδολογικῶν καὶ θεματολογικῶν προβλημάτων πού ὑπάρχουν εἰς τοὺς Διαλόγους, ἐάν ἐγκριθοῦν, λέγω, καί προωθηθοῦν ἀμέσως μετὰ τὴν Γ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, θά πρέπει ὅπωςδῆποτε νά γίνῃ ἓν συντονιστικόν ἔργον μέ τοὺς ὑπευθύνους τῶν διορθοδόξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν ἐπὶ τῶν Διαλόγων. Καί, ἐπομένως, πρέπει νά ἐνημερωθοῦν καί οἱ πρόεδροι καὶ οἱ γραμματεῖς ἐπὶ τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Πιθανόν νά δημιουργηθῇ καὶ ἐν ἀνάγκῃ νά συγκληθῇ μία σύσκεψις τῶν προέδρων καὶ τῶν γραμματέων ὅλων τῶν Διαλόγων εἰς τρόπον ὥστε νά γίνῃ ἓνας ἀπολογισμός ἀπὸ μέρους τῶν τοῦ ὅλου ἔργου, τό ὅποιον ἔχουν κάμει ἕως σήμερον, καί ἀπὸ μέρους φυσικὰ ἡμῶν νά λεχθῇ εἰς αὐτοὺς ὅτι αὐταὶ εἶναι αἱ ἀποφάσεις τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, τοῦ μείζονος σώματος, τό ὅποιον καί συνιστᾷ, προτείνει ἢ καὶ ἐπιβάλλει νά γίνουν αὐτὰ καὶ αὐτά, ὥστε νά μὴ ὑπάρχῃ ἀντιφωνία καὶ ἀντίθεσις μετὰ τῶν Ἐπιτροπῶν τῶν Διαλόγων καὶ τῶν ἐνταῦθα ἀποφασιζομένων ἀπὸ τό μείζον σῶμα. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐρίσκομαι εἰς δυσκολίαν μέ τό κείμενον ἐν γένει καὶ εἰδικώτερον μέ τὴν εἰσαγωγὴν του, διότι αὐτό, τό ὅποιον τό κείμενον καὶ ἡ εἰσαγωγὴ παρουσιάζουν δέν εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, ἓν κείμενον διὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εἶναι κατὰ τό μάλλον ἢ ἥττον μία ἀξιολόγησις τῶν συγχρόνων Διαλόγων, μία περιγραφὴ τοῦ σημείου, εἰς τό ὅποιον εὐρισκόμεθα σήμερον. Οἱ Διάλογοι ὅμως εὐρίσκονται ἐν ἐξελίξει. Ὅ,τι σήμερον ἰσχύει ἐκ τοῦ κειμένου δέν θά ἰσχύῃ αὐριον. Ὅθεν, δέν εἶναι ἓν κείμενον διὰ νά ὑποβληθῇ εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Νομίζω ὅτι διὰ τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον σπουδαιότερα εἶναι ἡ εἰσαγωγὴ. Μία εἰσαγωγὴ, ἡ ὁποία θά προσέφερε τάς ἀρχάς, ἐπὶ τῶν ὁποίων θά ἔπρεπε νά στηρίζονται αἱ διάφοροι Ἐπιτροπαὶ ἢ οἱ ἀναμειγμένοι εἰς τὰς διεθνεῖς Ἐπιτροπὰς. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐταὶ δέν ὑπάρχουν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν.

Βεβαίως, συμφωνώ νά συζητήσωμεν ἐπὶ ἐκάστου Διαλόγου εἰδικώτερον, ἀλλ' ὡς ἐπεσήμανα πᾶν ὅ,τι λέγομεν θά ἀχρηστευθῇ εἰς τό μέλλον. Πρέπει λοιπόν νά λεχθῇ τι εἰς τήν εἰσαγωγήν περὶ τῆς μεθοδολογίας καί περὶ τῶν ἡμετέρων ἐκτιμήσεων εἰς τὰ πλαίσια τῶν Διαλόγων αὐτῶν. Λέγεται τι εἰς τήν εἰσαγωγήν, τό ὅποιον εἶναι πολύ σπουδαῖον: εἶναι ἡ θετική στάσις ἡμῶν ἐν σχέσει πρὸς τοὺς Διαλόγους. Ἀλλ' αὐτό εἶναι τό μόνον. Πάντα τὰ ἄλλα σημεῖα ἀναφέρονται εἰς τοὺς Διαλόγους. Δέν λέγομεν π.χ. εἰς τήν εἰσαγωγήν μέ ποίους χριστιανούς εἵμεθα ἔτοιμοι νά διαλεχθῶμεν. Ἡ παρατήρησις τοῦ Μητροπολίτου Κιέβου ἦτο πολύ καλή εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τόν διάφορον π.χ. χαρακτήρα τῶν Διαλόγων. Εἶναι ἄλλο πρόβλημα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν *Ρωμαιοκαθολικῶν*, τῶν *Παλαιοκαθολικῶν* καί τῶν *Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν* καί ἄλλο πρόβλημα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν *Μετερρυθμισμένων* ἢ τῶν *Λουθηρανῶν*. Μετὰ τῶν μὲν διαλεγόμεθα διὰ τήν ἐνότητα, μετὰ τῶν δέ διὰ μίαν μορφήν συμφωνίας. Ὑπάρχει ἄλλωστε μία ὠραιοτάτη διατύπωσις εἰς τήν εἰσήγησιν τοῦ Γραμματέως: «*Ὑπάρχουν διάλογοι οἱ ὅποιοι ἀποσκοποῦν εἰς τήν ἐνότητα, καί ὑπάρχουν διάλογοι, οἱ ὅποιοι ἀποσκοποῦν ἀπλῶς εἰς θεολογικὴν προσέγγισιν*». Πάντως εἰς τόν σύγχρονον κόσμον ὑπάρχουν ἀκόμη πολλοὶ χριστιανικαὶ ὁμάδες, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται εὐρύτατα καί συγκροτοῦνται, ὡς λέγουν, εἰς Ἐκκλησίας. Ἀναφέρω ὡς παράδειγμα τὰς ἐλευθέρας Ἐκκλησίας (*Free Churches*). Εἵμεθα ἔτοιμοι νά διαλεχθῶμεν μετ' αὐτῶν; Οὐδέν λέγομεν ἐπ' αὐτοῦ. Θεωροῦμεν τούτους χριστιανούς ἢ ὄχι; Διότι εἰς τόν τίτλον λέγομεν: «*Διάλογοι μετὰ τοῦ λοιποῦ χριστιανικοῦ κόσμου*».

Ἰδοὺ ὠρισμέναι παρατηρήσεις ἐν σχέσει πρὸς τήν εἰσαγωγήν. Θά προσέθετον ὅτι εἰς τήν εἰσαγωγήν ταύτην οὐδέν ὑπάρχει περὶ τῶν πρακτικῶν προβλημάτων, ἐπὶ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νά διαλεχθῶμεν. Τό πρόβλημα π.χ. τῆς εἰρήνης, τό ὅποιον θά ἐξετάσωμεν εἰς ἕτερον κείμενον. Ὑπάρχουν πολλὰ πρακτικά ζητήματα, τὰ ὁποῖα δυνάμεθα νά συζητήσωμεν κατὰ τοὺς Διαλόγους καί ἐπὶ τῶν ὁποίων δυνάμεθα νά συμφωνήσωμεν ταχύτερον ἐν σχέσει πρὸς τὰ θεολογικά ζητήματα. Εἶναι καί ταῦτα ὁδοί, αἱ ὁποῖαι θά ἠδύναντο ἐπίσης νά οδηγήσουν πρὸς τήν ἐνότητα.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀπὸ τήν γενομένην συζήτησιν διαφαίνεται ἡ ἀνάγκη ὅπως τεθοῦν ὠρισμέναι ἀρχαὶ προκειμένου περὶ τοῦ Διαλόγου καί ὅτι ὅ,τι εἶναι δυνατόν νά λεχθῇ περὶ τῶν ἀρχῶν τῶν ἰσχυουσῶν διὰ τό ἔργον τῶν Διαλόγων πρέπει νά ἐνταχθῇ εἰς ἓν εὐρύτερον προοίμιον τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Προοίμιον, τό ὅποιον θά εἶναι καί τό βασικόν μέρος τοῦ κειμένου μας διὰ τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Παρακαλῶ τήν Β' Ἐπιτροπὴν νά ἐπισημάνῃ ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα καί νά προβῇ εἰς μίαν ἀνάλογον ἐργασίαν.

Ἡ συζήτησις δέν ἔληξεν. Εἰς τήν ἀπογευματινὴν συνεδρίαν μας θά συζητήσωμεν ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(15.30 - 17.00)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀρχίζομεν τὴν ἀπογευματινὴν συνεδριάσιν τῆς σήμερον καὶ συνεχίζεται ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ εἰς τὰς σχέσεις τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον. Τὸ πρῶτ' ἐγένετο μίᾳ γενικῇ συζήτησις εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν κάλυψιν ἐνὸς μεγάλου καὶ βασικοῦ τομέως εἰς τὸ κείμενον αὐτό, ὅπως εἶναι ἡ *θεολογικὴ καὶ ἐκκλησιολογικὴ θεμελίωσις τῶν Διαλόγων* καὶ ἀκόμη ἡ ὑπάρχουσα καὶ διαφαινομένη ἀνάγκη, ὅπως ὑπάρξῃ εἰς τὸ κείμενον μίᾳ ἐπισήμανσις τόσον τῆς ἰδικῆς μας ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, ὅσον καὶ τῆς ἐκκλησιαστικότητος, τὴν ὁποίαν ἀποδίδομεν εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας ἢ Ὁμολογίας μετὰ τὰς ὁποίας εὐρισκόμεθα ἐν διαλόγῳ. Ἡ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία θὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὸ θέμα αὐτό, θὰ ἔχῃ τὴν δυνατότητα νὰ συντάξῃ ἢ καὶ νὰ ἀνασυντάξῃ τὸν πρόλογον τοῦ κειμένου αὐτοῦ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν καὶ θὰ ἔχωμεν οὕτως ἐνώπιόν μας μίαν ικανοποιητικὴν ἐπέκτασιν τοῦ κειμένου καὶ πρὸς τὸν χρόνον αὐτόν. Δυνάμεθα τώρα νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν συζήτησιν ἐνὸς ἐκάστου τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἶπατε, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπικαιρότης ὠρισμένων σημείων, τὰ ὁποία ἀφοροῦν εἰς τὴν θεματολογίαν καὶ εἰς τὴν μεθοδολογίαν τῶν Διαλόγων εἰς τρόπον ὥστε τὰ σημεία αὐτὰ νὰ ἐφαρμοσθοῦν πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὑπάρχουν ὅμως σημεία, τὰ ὁποία ἀναφέρουν τὰ κείμενα καὶ τὰ ὁποία τυχόν θὰ ἐφαρμοσθοῦν καὶ ἄλλα τὰ ὁποία δὲν θὰ ἐφαρμοσθοῦν, διότι θὰ ἀποδειχθοῦν ἀνεφάρμοστα ἐν τῇ ροῇ τοῦ χρόνου καὶ, τέλος, ὠρισμένα σημεία, τὰ ὁποία θὰ προκύψουν μετὰ ἀπὸ τὴν παρούσαν Διάσκεψιν. Προκειμένου ἢ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος νὰ ἔχῃ μίαν γενικὴν ὄψιν τῆς προβληματολογίας τῶν Διαλόγων, νομίζω ὅτι θὰ εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως, πρὸ τῆς συγκλήσεως ἢ κατὰ τὴν σύγκλησιν τῆς τελευταίας Πανορθοδόξου Διασκέψεως, εἰς τὸ τέλος τοῦ παρόντος κειμένου τεθῇ ὡς παράρτημα μίᾳ ἐπεξηγήσει ὡς πρὸς τὰ ποία σημεία ἐφηρμόσθησαν, ποία δὲν ἐφηρμόσθησαν καὶ ποία θὰ εἶναι ἢ ἐν τῷ μεταξύ προκύψασα προβληματολογία. Τὸ παράρτημα περὶ τοῦ ὁποίου ὁμῶς δύναται νὰ συνταχθῇ εἴτε ὑπὸ μᾶς τῶν προσεχῶν Διασκέψεων, εἴτε ὑπὸ τοῦ Προέδρου, εἴτε ὑπὸ τοῦ Γραμματέως — πρὸς τὸν ὁποῖον τρέφω ἰδιαιτέραν ἀγάπην, σεβασμὸν καὶ ἐκτίμησιν καὶ τὸ τονίζω αὐτό εἰς τρόπον ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχῃ καμμία παρεξήγησις καὶ παρερμηνεία τῶν ὧσιν ἐν τῇ προηγουμένῃ συνεδριάσει ἐλέγχθησαν ὑπ' ἐμοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι σαφές, Σεβασμώτατοι καὶ Ἐλλογιμώτατοι, ὅτι θὰ γίνῃ μίᾳ ἐργασία διαλογῆς ἐν τῷ περιεχομένῳ τοῦ κειμένου αὐτοῦ περὶ τῶν Διαλόγων. Αὐτὸ ἐλέγχθη σαφῶς. Ἐάν ὁ κύκλος θεωρηθῇ ἐπαρκής,

τό θέμα κλείει ἐδῶ καί δέν θά ἀσχοληθῇ ἄλλη Διάσκεψις πάλιν μέ αὐτό. Ἐάν δηλαδή θεωρηθῇ ικανοποιητική ἡ ἀνάπτυξις, τό θέμα αὐτό ὡς κλειστός πλέον φάκελος παραπέμπεται εἰς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπομένως ὅ,τι εἶναι νά γίνη, θά γίνη ἐδῶ, ἐάν καί ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐγκριθῇ τό κείμενον. Ἐάν δέν ἐγκριθῇ, θά παραπεμφθῇ εἰς δευτέραν σειράν συζητήσεων, ὅπως ἔγινε μέ τό θέμα τῆς νηστείας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συζητῶμεν τώρα περὶ τῶν Διαλόγων μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν οἰκογενειῶν καί συνειδητῶς ἀποφεύγω τόν ὄρον «Ἐκκλησιῶν». Τό πρόβλημα εἶναι ποῖος θά ἀξιολογήσῃ τοὺς διαφόρους Διαλόγους. Αἱ ἴδιαι αἱ Ἐπιτροπαί, αἱ ὁποῖαι ὠρίσθησαν διά νά διεξαγάγουν τοὺς Διαλόγους ἢ ἡ Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδος; Πρέπει νά ἀπαντήσωμεν εἰς τό ἐρώτημα αὐτό, διότι εὐρισκόμεθα ἤδη σχεδόν εἰς τό τέλος ἐνός Διαλόγου, ἥτοι τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Θά ἔχωμεν ἀποτελέσματα. Τά ἀποτελέσματα αὐτά θά εἶναι ὑποχρεωτικά διά πάσας τὰς Ἐκκλησίας διά τῶν μελῶν αὐτῶν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν ταύτην ἢ θά ἔδει τά ἀποτελέσματα αὐτά νά ἀξιολογηθοῦν καί νά ληφθῇ ἀπόφασις ὑπὸ τινος εὐρυτέρου σώματος; Κατὰ τὴν γνώμην μου, πρέπει νά σκεφθῶμεν μίαν μεθοδολογίαν, οὕτως ὥστε νά καταστήσωμεν τά ἀποτελέσματα τῶν Διαλόγων αὐτῶν κατάκτησιν θετικὴν, ἀποτελεσματικὴν καί γόνιμον διά τὰς διαφόρους Ἐκκλησίας. Εἶναι τό τιθέμενον ἐρώτημα, διότι πιστεύω ὅτι θά τεθῇ εἰς τό τέλος ὅλων τῶν ἄλλων Διαλόγων. Τό *δεύτερον πρόβλημα*, τό ὁποῖον θά ἐπεθύμουν νά θέσω ἐνταῦθα, ἀναφέρεται ἐπίσης εἰς τοὺς Διαλόγους μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Εἶχομεν εἰς Βαρὶ ὠρισμένας ἀπουσίας καί δέν θά ἤθελον νά συζητήσω τά αἴτια. Εἶμαι βέβαιος ὅτι οἱ ἀπουσιάζοντες εἶχον πολὺ ἰσχυροῦς πρὸς τοῦτο λόγους. Καί ἡ ἡμέτερα Ἐκκλησία θά ἠδύνατο ἡμέραν τινά νά ἔχῃ λόγους διά νά μὴ συμμετάσχη εἰς μίαν συνεδρίαν Διαλόγου τινός. Θέτω λοιπὸν τό ἐρώτημα: Τί ἤθελε συμβῆ, ἐάν μία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς οὐδεμίαν συμμετέχει συνεδρίαν Διαλόγου μετὰ μᾶς ἄλλης χριστιανικῆς οἰκογένειας; Ἐχει μία Ἐκκλησία τό δικαίωμα τῆς ἀρνησικυρίας (veto); Καί ἐάν μία Ἐκκλησία δέν συμμετέχει εἰς τινὰ Διάλογον, εἶναι ἰσχυρά τά ἀποτελέσματα τοῦ Διαλόγου τούτου παρὰ τὴν ἀπουσίαν μᾶς Ἐκκλησίας; Θά ἐπεθύμουν, συμπερασματικῶς, ἡ Προσυνοδικὴ αὐτὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις νά ἀποφασίσῃ τι σχετικῶς πρὸς τὴν συμμετοχὴν τῆς ὀρθόδοξου πλευρᾶς εἰς τοὺς διαφόρους Διαλόγους. Ποῖα εἶναι τὰ καθήκοντα καί ποῖαι αἱ ὑποχρεώσεις ἐκάστης Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τό θέμα αὐτό ἔμπορεῖ νά συζητηθῇ ἐπαρκῶς καί εἰς τὴν Διάσκεψίν μας. Θά ἤθελα προσωπικῶς νά εἴπω τὴν γνώμην μου ὅχι ἀπαντῶν εἰς τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ἀλλὰ λέγων ἀπλῶς τὴν σκέψιν μου, ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις. Τό θέμα ποῖοι ἀξιολογοῦν καί ποῖοι βγάζουν συμπεράσματα ἀπὸ ἕνα Διάλογον, ὅταν ὁ Διάλογος τελειώσῃ, εἶναι καθωρισμένον πανορθόδοξως ἀπὸ τὴν Δ' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν (1968). Ἡ σχετικὴ ἀπόφασις λέγει ὅτι ὅταν λήξῃ ἕνας Διάλογος, τὴν ἀπόφασιν λήξεως τοῦ Διαλόγου ἀνακοινώνει ὁ πρόεδρος

εἰς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην καί ἐκεῖνος διά Γραμμάτων του ζητεῖ τήν ἄποψιν τῶν Ἐκκλησιῶν περί τοῦ δέοντος ἐφεξῆς γενέσθαι. Τό φυσικώτερον εἶναι εἰς τοιαύτην περίπτωσιν νά συγκληθῇ μία *ad hoc* Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἡ ὁποία θά κάμῃ τήν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου καί θά ἀναζητήσῃ τοὺς τρόπους ἀποδοχῆς τῶν ἀποτελεσμάτων του καί τῆς προωθήσεως τῆς ἐνώσεως. Τό δεύτερον σημεῖον, ἐάν ἀπουσιάσῃ μία Ἐκκλησία τί γενήσεται καί κατὰ πόσον δεσμεύονται ὁ Διάλογος καί αἱ Ἐκκλησίαι ἀπό τήν ἀπουσίαν μᾶς ἢ δύο Ἐκκλησιῶν. Πράγματι τό θέμα αὐτό εἶναι πολύ σημαντικόν. Διότι ὄχι μόνον εἰς τό Βαρί ὑπῆρχεν ἡ περίπτωσις αὐτῆς ἀπουσίας μᾶς ἢ δύο Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὑπάρχει καί ἓνας Διάλογος εἰς τόν ὁποῖον δύο Ἐκκλησίαι τουλάχιστον δέν εἶναι διατεθειμέναι ἢ δέν μποροῦν ἢ διά λόγους τοὺς ὁποίους αὐταὶ γνωρίζουν δέν μετέχουν. Τό ζήτημα εἶναι σημαντικόν. Διότι ὁ Διάλογος αὐτός ἤρχισε πανορθόδοξως μέ ἀπόφασιν πανορθόδοξον καί συνεχίζεται σέ ἐπίπεδον πανορθόδοξον. Ὑπάρχει κάποια ἠθική δέσμευσις τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι δέν μετέχουν, εἰς μίαν δεδομένην στιγμὴν νά ἐπωμισθοῦν τὰς εὐθύνas των, ὅπως ἀπορρέουν ἐκ τῶν πανορθόδοξως ἐπιτευχθέντων ἀποτελεσμάτων. Παράδειγμα: ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δέν μετέσχεν εἰς τήν Β' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου (1963), ὅταν ἐπρόκειτο νά προταθῇ ὁ Διάλογος «ἐπὶ ἴσοις ὅροις» μέ τήν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡ Διάσκεψις συνήλθεν. Ἡ ἀπόφασις ἐλήφθη. Ἐκοινοποιήθη ἡ ἀπόφασις αὐτῇ εἰς τήν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία μετὰ σκέψιν μετέσχεν εἰς τὰ ἐφεξῆς καί μετέχει εἰς τόν Διάλογον. Συμφωνῶ πάντως μέ τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ὅτι πρέπει κάτι νά γραφῇ εἰς τό κείμενόν μας, κάτι τό ὁποῖον τουλάχιστον ἠθικῶς νά δεσμεύῃ τὰς Ἐκκλησίας, ὥστε νά συμπορεύονται εἰς τὰ πανορθόδοξως ἀποφασιζόμενα ἐπὶ τῶν Διαλόγων. Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Ἄγιε Πρόεδρε, εἰς τήν προηγουμένην Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν ὅταν ὠμίλησα μέ εἴπατε ἀπαισιόδοξον. Ἡ ἀπαισιόδοξία μου αὐτὴ συνεχίζεται ἀκόμη. Γίνεται πολλή συζήτησις διά τό θέμα τῶν Διαλόγων καί νομίζω ὅτι τό θέμα αὐτό πρέπει νά ἀπασχολήσῃ πολύ περισσότερον τήν παροῦσαν Διάσκεψιν παρὰ τήν μέλλουσαν νά συνέλθῃ Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Οἱ περισσότεροι Διάλογοι δέν θά φθάσουν μέχρι τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Θά ἐκπέσουν ἀφ' ἑαυτῶν, διότι πολλάκις συζητοῦμεν μέ Ὄργανισμούς καί ὄχι μέ Ἐκκλησίας. Αἱ διαδικασίαι διά τὰς ὁποίας ἐγίνε τότε συζήτησις, δέν εἶναι διαδικασίαι, αἱ ὁποῖαι θά ἀπασχολήσουν τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ συζήτησις, ἐπομένως, ἡ ὁποία γίνεται εἶναι πολύ μεγάλη καί ἐν πολλοῖς δέν ἔχει τόσην σημασίαν. Συμφωνῶ εἰς πολλά σημεία, τὰ ὁποῖα ἔθιξεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας. Διαφωνῶ ὅμως ὅτι, ὅταν μία Ἐκκλησία λάβῃ τήν ἀπόφασιν νά μὴ συμμετέχῃ εἰς ἓνα Διάλογον, πρέπει νά τῆς ἐπιβληθῇ κατόπιν νά ἀκολουθήσῃ ὁλόκληρον τήν Ἐκκλησίαν. Διὰ νά μὴ συμμετέχῃ εἰς ἓνα Διάλογον σημαίνει ὅτι ὑπάρχει κάποιος λόγος. Ἐκεῖνο πού θά παρεκάλουν εἶναι νά μὴ σταθῶμεν πολύ εἰς τὰς διαδικασίας αὐτάς. Ὑπάρχουν σπουδαιότερα σημεία πού πρέ-

πει νά συζητήσωμεν. Αἱ διαδικασίαι εἶναι θέμα τῶν Ἐπιτροπῶν Διαλόγου καί ὄχι τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ο Σεβ. Πάφου: Ἄγιε Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι διά τούς τρεῖς Διαλόγους - μετά τῶν *Παλαιοκαθολικῶν*, τῶν *Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν* καί τῶν *Ρωμαιοκαθολικῶν* - πρέπει νά μή παρουσιαζώμεθα ὡς κατά τόπους Ἐκκλησίαι, ἀλλά πρέπει πρό τῶν Διαλόγων νά συσχεπτώμεθα διά τό τί δέον γενέσθαι, οὕτως ὥστε ἐάν μία Ἐκκλησία ἔχη κάποιους λόγους νά μή πάη εἰς τόν Διάλογον, νά ἐξετασθῇ ἐσωτερικά, ἐνδορθόδοξα. Θά διασκεδάσωμεν πιθανῶς τούς φόβους ἢ θά πάρωμεν ἀπόφασιν ὅτι, ἐάν δέν ρυθμίση τάς σχέσεις αὐτῆς ἢ μεθ' ἧς διαλεγόμεθα Ἐκκλησία - ἡ Ρωμαιοκαθολική φερ' εἶπεν - μέ ὅλην τήν Ὁρθοδοξίαν καί ὄχι μόνον μέ μίαν ἐπί μέρους Ἐκκλησίαν, θά συμπεριφερθῶμεν ὡς σῶμα ὁρθόδοξον. Τοιουτοτρόπως, δέν θά φέρῃ τό βάρος μία Ἐκκλησία, πού πιθανῶς δέν θά συμμετέχῃ εἰς κάποιον Διάλογον. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας διά νά θέσω καί ἕν ἄλλο θέμα. Ἡμεῖς ὡς Ἐκκλησία Κύπρου ἔχομεν λάβει ἀπόφασιν, ἐάν οἱ Ἀγγλικανοί προχωρήσουν εἰς τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν νά διακόψωμεν τόν Διάλογον μετ' αὐτῶν. Καί ἀσφαλῶς θά φέρωμεν κάποιο βάρος. Δι' αὐτό πρέπει νά ἐξετασθῇ ἐνδορθόδοξα, ἐάν πράγματι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν εἶναι σωστή καί ἀφοῦ ἐξετασθῇ ἐνδορθόδοξα, τήν ἀποψιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου νά τήν ἀσπασθοῦν ὅλαι αἱ Ἐκκλησίαι καί ὅλοι νά θέσωμεν τό θέμα ἐπὶ τάπητος, ὅτι εἶναι ἀπαράδεκτος ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν καί ὅτι, ἐάν προβῇτε εἰς τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, θά διακόψωμεν τόν Διάλογον. Διατί νά τόν διακόψῃ ἡ Ἐκκλησία Κύπρου μόνον; Νά ἐρχώμεθα, δηλαδή, εἰς βοήθειαν τῆς ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας, ὅταν ἔχη κάποιο πρόβλημα. Θά ἤθελα νά προτείνω καί κάτι πού μάς ἔχει ἐπιφορτίσει ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας. Ἐάν εἶναι δυνατόν - καί κάνω μίαν πρότασιν τώρα - ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος πού ἔχει Θεολογικάς σχολάς νά ἀνελάμβανε τήν ἐργασίαν αὐτήν διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, νά ἔφερνε τά πορίσματα ἐδῶ καί μία μικρὴ Διορθόδοξος Ἐπιτροπὴ νά τὰ ἐπεξεργασθῇ ἐνδεχομένως περαιτέρω καί νά τὰ φέρῃ εἰς μίαν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν διά νά λάβωμεν γνώσιν ὅλαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, τί δέον γενέσθαι διά τό ζήτημα αὐτό. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πάφου. Κατ' ἀρχὴν ἡ διαφοροποίησις, τήν ὁποίαν κάμνετε μεταξύ Διαλόγων καί ὅτι εἰς τούς μὲν Διαλόγους μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, Παλαιοκαθολικῶν καί Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν πρέπει νά εἴμεθα ἡνωμένοι, ἐνῶ εἰς τούς ἄλλους Διαλόγους ἡμποροῦμε νά φανώμεν καί μή ἡνωμένοι ἢ νά ἐνεργώμεν ὡς μεμονωμένοι Ἐκκλησίαι, δέν μέ εὐρίσκει οὔτε ἐκκλησιολογικῶς οὔτε ἠθικῶς σύμφωνον. Ἀλλά εἶναι θέμα, τό ὅποιον ἡμπορεῖ νά συζητηθῇ. Διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἶναι γενικόν αἶτημα ὅτι πρέπει κάτι νά γίνῃ, ὅτι ἐνδορθόδοξως πρέπει νά ἀντιμετωπισθῇ καί νά ὑπάρξῃ μία θεολογική καί γενικωτέρα θεμελίωσις τοῦ *non possumus* διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἐπομένως, ἡ ἀποψὶς σας εἶναι σωστή ὅτι κάποιος κάπου πρέπει νά ἀναλάβῃ τήν εὐθύνην νά φέρῃ ἐπὶ

τό αυτό τούς ὀρθόδοξους θεολόγους ἢ τούς ἐκπροσώπους τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διά νά θεμελιώσουν τό διατί δέν συµμεριζόµεθα τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἐν σημείον ἀκόµη θά µοῦ ἐπιτρέψετε, ἅγιε ἀδελφέ, νά εἶπω ὅτι µεμονωμένως μία Ἐκκλησία δι' ἓνα συγκεκριµένον λόγον δέν θά πρέπει νά κοινοποιη τήν ἀπόφασίν της, ὅτι «ἐάν γίνῃ αὐτό θά ἀπόσχω». Τό αἷτηµα αὐτό πρέπει νά ἔρχεται εἰς τό σῶµα τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἐκεῖ νά συζητῆται, ἐκεῖ νά πείθεται ἢ νά πείθῃ καί ἐν συνεχείᾳ νά γίνωνται αἱ ἐνέργειαι πρὸς τὰ ἔξω. Ἀλλοίμονον, ἐάν ἡ Ἐκκλησία Κύπρου ἀνακοινώσῃ ἀπό τώρα τήν ἀπόφασίν της εἰς τήν Ἀγγλικανικήν Ἐκκλησίαν. Διότι ἡµπορεῖ ἡ ἅποψις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας νά εἶναι νά συνεχίσωµεν τόν Διάλογον καί παρὰ τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ὅπως τό κάµνωµεν µέ τούς Λουθηρανούς καί µέ τούς Μετερρυθµισµένους, µέ τούς ὁποίους ἤλθοµεν εἰς νέον Διάλογον ἐν πλήρει γνώσει ὅτι ἔχουν τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Αἱ ἐνστάσεις µας πρὸς ὠρισµένα ἀρνητικά σηµεῖα ἐνός Διαλόγου καί ἡ συµµετοχή µας εἰς τόν Διάλογον καθ' ἑαυτόν εἶναι δύο διαφορετικά πράγματα.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Τό ἀνέφερα αὐτό διά νά θίξω ἀκριβῶς τό πρόβληµα ὅτι δέν εἶναι σωστόν νά ἀπέχῃ μία Ἐκκλησία, ἀλλά προηγουμένως νά ἐξετάζεται τό θέµα ἐνδορθόδοξα.

Ὁ Ἐλλογιµ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἐκφρασθεῖσαν ἀπό πολλούς σεβαστοὺς συνέδρους ἅποψιν ὅτι ἡ διεργασία τῆς προετοιµασίας τῶν Διαλόγων ἐνδεχοµένως δέν θά προλάβῃ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον καί ἐποµένως ὅσα ἐδῶ λέγονται περὶ τῆς µεθοδολογίας καί τῆς θεματολογίας τῶν Διαλόγων εἶναι ἐκτός ἀντικείµενου. Θέλω νά ὑπενθυµίσω ὅτι ἓνας ἀπό τούς σοβαροὺς λόγους, διά τούς ὁποίους ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἠθέλησε νά συγκαλέσῃ τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον ἦταν ἀκριβῶς τὰ θέµατα τῆς σχέσεώς της πρὸς τόν λοιπὸν χριστιανικόν κόσµον καί πρὸς τήν Οἰκουµενικὴν κίνησιν. Ἄν ὑπάρχουν θέµατα, ἐπὶ τῶν ὁποίων χρειάζεται νά λάβῃ θέσιν ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος εἶναι ἀκριβῶς τὰ θέµατα αὐτά. Θέλω ἐπίσης νά ἐπισηµάνω ὅτι δέν πρέπει νά φαντασθῶµεν τό ἔργον τῆς μελλούσης Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου ὡς ἔργον, τό ὁποῖον θά περιορισθῇ εἰς τήν διατύπωσιν ὠρισµένων ὅρων. Ἄν ἴδῃ κανεὶς τὰ πρακτικά τῶν Οἰκουµενικῶν Συνόδων, θά διαπιστώσῃ ὅτι, µέχρις ὅτου φθάσουν οἱ συνοδικοὶ Πατέρες εἰς τήν διατύπωσιν Ὁρων, προηγείται µία μακρὰ περίοδος, κατὰ τήν ὁποίαν ἐκτίθενται καί ἀναλύονται προβλήµατα, ἀναλύονται θέσεις καί μελέται καί, ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς τῆς προεργασίας, καταλήγει ἡ ἅγια Σύνοδος εἰς τήν διατύπωσιν ὠρισµένων Ὁρων. Ἐποµένως, πιστεύω ὅτι ὅλη αὕτη ἡ προβληματική, τήν ὁποίαν ἐξέθεσεν ἡ Γραµµατεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς εἶναι - καί πρέπει νά εἶναι - *ad referendum* πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἡ ἀδυναμία δέν ἔγκειται εἰς αὐτό, ἔγκειται εἰς τό ὅτι ἐπικρατεῖ ἀνάµεσα εἰς τούς Ὁρθοδόξους ἐν κλίµα, ὅτι ἡ Σύνοδος πρέπει νά συνέλθῃ μετὰ τό 2000 καί ὅτι ὠθοῦµεν τήν σύγκλησιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου εἰς τήν τρίτην χιλιετίαν. Εἶπε χθές ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας, ὅτι ἡ *δευτέρα χιλιετία* τοῦ χριστιανισμοῦ ἦτο χιλιετία διασπάσεων

καί διαιρέσεων καί ὅτι θά πρέπει ἡ *τρίτη χιλιετία* νά γίνη χιλιετία ἐνότητος καί εἰρήνης. Συγχρόνως, πρέπει νά διεπιστώσαμεν ὅτι ἡ δευτέρα χιλιετία ἦταν χιλιετία ἀπουσίας τῆς συνοδικῆς λειτουργίας τῆς Ὁρθοδοξίας. Καί θά εἶναι μεγάλο κρῖμα, ἐάν ἐπιτρέψωμεν ἡ Σύνοδος τῆς Ὁρθοδοξίας νά συνέλθῃ εἰς τήν τρίτην χιλιετίαν. Μέ τήν προοπτικήν, λοιπόν, ὅτι δέν πρέπει νά θεωρῶμεν ὡς πολύ μακράν τήν περίοδον τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, δέν ἀντιλαμβάνομαι διά ποῖον λόγον ἔχομεν τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἡ μεθοδολογία καί ἡ θεματολογία θά πρέπει νά θεωρηθοῦν ὡς κάτι τό ὅποιον δέν ἔχει σχέσιν μέ τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ὅλοι οἱ Διάλογοι - ἂν ἐξαιρέσῃ κανεῖς τόν Διάλογον μέ τούς Παλαιοκαθολικούς - θά ἔχουν, νομίζω, ἀρκούντως μακράν ἱστορίαν καί θά φθάσουν τήν σύγκλησιν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ὥστε νά ἡμπορέσῃ νά ἀσχοληθῇ μέ αὐτούς. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Ὁ κ. Ζήσης ὁμίλησε περί «*ὄρων*». Νομίζω ὅτι δέν ἡμποροῦμε νά ὁμιλῶμεν περί «*ὄρων*», ὅτι ἡ μέλλουσα Ἀγία καί Μεγάλη Σύνοδος θά ἐκφέρῃ *ὄρους*, ἀλλά μόνον *κανόνας*. Μία διόρθωσις διά νά μή νομίζωμεν ὅτι θά ἀσχοληθῶμεν καί μέ δογματικά θέματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι πρέπει νά προωθήσωμεν τήν ἐργασίαν μας καί ὅτι ἀρκούντως διεφωτίσθησαν ὠρισμένα σημεία. *Πρῶτον*, ἀπό τήν πρωινήν συζήτησιν βγαίνει σαφῶς τό συμπέρασμα, ὅτι πρέπει ὅπωςδήποτε νά διευρυνθῇ ὁ πρόλογος τοῦ κειμένου περί Διαλόγων. Καί νά εὐρυνθῇ πρὸς τήν κατεύθυνσιν νά ὑπάρχουν ὠρισμένοι παράγραφοι, αἱ ὁποῖαι θά καλύπτουν τὰς *ἐκκλησιολογικάς προϋποθέσεις*, ὑπό τὰς ὁποίας καί διά τὰς ὁποίας κάμνομεν τόν Διάλογόν μας. Αὐτό τό καθήκον πρῶτον καί κατ' ἀρχήν πρέπει νά τό ἀναθέσωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν καί νά μᾶς φέρῃ συγκεκριμένην διατύπωσιν. Ἐάν κάνωμεν αὐτό ἤδη θά ἔχωμεν νά παραπέμψωμεν εἰς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον ἕν στοιχεῖον θεολογικώτερον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά ἡμπορῇ ἐν καιρῷ νά ἀποφανθῇ. *Δεύτερον*, συμφωνῶ ὅτι ὅλα τὰ ἐνταῦθα ἀποφασιζόμενα, ἀκόμη καί τὰ πρακτικώτερα, δέν ἡμποροῦν νά ἔχουν ἰσχύν παρὰ μόνον ἐν ὧσιν καί κατ' ἀναφοράν πρὸς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι προβλήματα σήμερον ἀντιμετωπιζόμενα, ὁ καλλίτερος τρόπος ἀντιμετωπίσεως εἶναι αὐτός, τόν ὅποιον ἐξεθέσαμεν ὅλοι μας τό πρωί. Τά σημεία, τὰ ὁποῖα ἔχουν περιστασιακὸν χαρακτήρα, νά ἐπισημανθοῦν καί αὐτά νά προωθηθοῦν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας μας ὡς διορθωτέα, ὡς χρήζοντα ἀντιμετωπίσεως καί ἐπιλύσεως κατὰ τήν πορείαν τῶν Διαλόγων. Δέν εἶναι δυνατόν νά ἔχωμεν συνεχῶς παράπονα ἀπὸ τούς μεθ' ὧν διαλεγόμεθα καί νά μή τοὺς λέγωμεν ποῦ θέλομεν νά διορθωθοῦν τὰ πράγματα. Ἐάν ἰσχύουν αὐτά, τὰ ὁποῖα λέγω, δυνάμεθα νά εἰσέλθωμεν εἰς τήν συζήτησιν τῶν ἐπὶ μέρους Διαλόγων ἕνος πρὸς ἕνα. Εἰς τήν συνέχειαν θά ἴδωμεν τί θά συστήσωμεν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν ὡς πρὸς τό ἔργον, τό ὅποιον ἔχει νά κάμῃ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβασμιώτατε, θά ἐπεθύμουν νά διευκρινίσω δύο

ζητήματα. Τό πρώτον αναφέρεται εἰς τήν προετοιμασίαν τοῦ περὶ τῶν Διαλόγων κειμένου διὰ τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Τό δεύτερον ζήτημα, ἀναφέρεται εἰς τήν προετοιμασίαν μᾶς πανορθόδοξου ἀποφάσεως ἐπὶ τῆς διεξαγωγῆς, ἥτοι τῆς μεθόδου τῶν Διαλόγων. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν διεξαγωγήν καὶ τήν μέθοδον τῶν Διαλόγων, ἡ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις δύναται νά ἀποφασίσῃ οὕτως ὥστε, νά μή παραπεμφθῇ δι' ἀπόφασιν εἰς τήν Σύνοδον. Παρακαλῶ τήν Ὀλομέλειαν νά δώσῃ ἐντολήν εἰς τήν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῶν Διαλόγων νά ἐργασθῇ πρὸς αὐτήν κυρίως τήν κατεύθυνσιν, ἥτοι ἀφ' ἑνὸς μὲν νά συντάξῃ ἐν κείμενον περὶ τῶν Διαλόγων διὰ τήν Σύνοδον καὶ ἀφ' ἑτέρου, κεχωρισμένως ἐν κείμενον διὰ τήν μέθοδον διεξαγωγῆς τῶν Διαλόγων, τό ὅποῖον πρέπει νά γίνῃ δεκτόν ὑπὸ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως διὰ κοινήν ἡμετέραν καθοδήγησιν εἰς τήν διεξαγωγήν ὅλων τῶν Διαλόγων, περὶ τῶν ὁποίων θά ὁμλήσωμεν περαιτέρω. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμπίπτουν αἱ ἀπόψεις μας. Κατά τοῦτο μόνον δέν ἔχω σαφὴ ἔννοιαν, ἐάν τὰ ἐπὶ μέρους αὐτὰ μεθοδολογικά πρέπει παρ' ὅλα αὐτὰ νά ὑπάρχουν εἰς τὸν φάκελον τὸν πρὸς τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Διότι ὅ,τι καὶ ἐάν κάμνωμεν, τό κάμνομεν *ad referendum* πρὸς τήν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Εἶμαι προσωπικῶς σύμφωνος νά γίνῃ αὕτη ἡ διττὴ ἐργασία. Ἐντὸς τοῦ φακέλου ὅμως περὶ Διαλόγων νά ὑπάρχουν καὶ αὐτὰ πού θά κάμνωμεν ἀμέσως, εἰς τρόπον ὥστε ἡ Ἁγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος νά ἔχῃ πλήρη εἰκόνα τοῦ τί ἔχει γίνεῖ μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Κατ' ἀρχὴν ἡμπορῶ νά συμφωνήσω μέ τήν μεθοδολογίαν καὶ τήν θεματολογίαν, τήν ὁποίαν θά ὀρίσωμεν. Ἀλλ' ὅπως γνωρίζετε, οἱ Διάλογοι δέν γίνονται μέ ἡμᾶς, γίνονται καὶ μέ ἄλλους. Καί πρέπει νά συνεννοηθῶμεν καί μέ τοὺς ἄλλους, ἐάν θέλουν, τήν μεθοδολογίαν καὶ θεματολογίαν αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Πρὶν ἢ ἀρχίσῃ ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, θά ἤθελα νά διευκρινήσω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἐκρίθη σκόπιμον νά μή συμπεριληφθῇ εἰς τήν εἰσηγητικὴν παρουσίαν τοῦ θέματος ἡ πρόσφατος συνεδρία τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου. Τό Steering Committee συνεδρίασε τέλος Σεπτεμβρίου εἰς Μ. Βρεταννίαν μέ σκοπὸν νά ἀνασκοπήσῃ τὰ γενόμενα μετὰ τό κοινόν κείμενον τῆς Ἰρλανδίας καὶ νά ὀρίσῃ τὰ τοῦ νέου κύκλου συζητήσεων. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν περιλαμβάνει, *πρῶτον*, τό στοιχεῖον τῆς θετικῆς ἀποτιμήσεως, τῆς ἱκανοποιήσεως τήν ὁποίαν ἔχομεν ὡς Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί, *εἰς τὴν συνέχειαν*, περιγράφει μερικὰ σημεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὑπάρχει ποιά τις κατάστασις ἀνεπαρκείας ἐν τῷ Διαλόγῳ, τήν ὁποίαν ἐπισημαίνει ἡ ὀρθόδοξος πλευρά. Τὰ σημεῖα αὐτὰ εἶναι τέσσαρα: (α) ἡ μὴ ἀπάλειψις τοῦ Filioque, παρὰ τήν ὑπάρχουσαν συμφωνίαν, (β) ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν, (γ) αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, καί (δ) ὠρισμένοι διακηρύξεις, αἱ ὁποῖαι θίγουν τό κύρος καὶ τῆς θεολογίας καὶ τοῦ Διαλόγου καθ' ἑαυτόν. Τὰ τέσσαρα αὐτὰ σημεῖα

είναι έξ εκείνων, τά όποία πρέπει νά έπισημανθούν διά νά προωθηθούν.

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. Άγιε Πρόεδρε, ή άναφορά τών τεσσάρων σημείων, τά όποία έπεσημάνατε καί έσεις εις τό κείμενον, γίνεται κατά κάποιον τρόπον διαπιστωτικώς. Δηλαδή μνημονεύονται τά τέσσαρα αυτά σημεία ως παρεμβάλλοντα δυσκολίας εις τήν όμαλήν πορείαν του Διαλόγου μετά τών Άγγλικανών. Έπιθυμών νά συμπληρώσω τήν πρότασίν σας, θά προέτεινα νά προχωρήσωμεν άκόμη έν βήμα καί νά καταστήσωμεν σκληροτέραν τήν τοποθέτησίν μας. Πρόκειται περί σοβαρών πράγματι σημείων - όπως ή χειροτονία τών γυναικών καί αι άτυχείς δηλώσεις επί δογματικών θεμάτων — τά όποία δυναμιτίζουν ούτως ειπείν τήν πορείαν του Διαλόγου. Μήπως θά έπρεπε νά δηλώση ή Όρθόδοξος Έκκλησία σαφώς ότι ή άρσις τών έμποδίων αυτών τίθεται ως προϋπόθεσις διά τήν περαιτέρω όμαλωτέραν πορείαν του Διαλόγου. Η πρότασίς μου είναι νά σκληρύνωμεν κάπως τήν γλώσσαν μας έν όψει τών δυσκολιών, αι όποίαι παρεμβάλλονται.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Έναπόκειται εις τήν Έπιτροπήν νά δώση τόν τόνον εις τό κείμενον καί άσφαλώς θά ληφθοούν ύπ' όψιν αι άπόψεις ότι πρέπει νά σκληρυνθώ κάπως ή θέσις μας.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβασμιώτατε, ως μέλος της Έπιτροπής Διαλόγου μετά τών Άγγλικανών δύναμαι νά ειπω ότι τά σημεία, τά όποία δίδονται έδώ άποδίδουν πλήρως, δι' όλίγων καί συνοπτικώς, τήν πραγματικότητα του Διαλόγου. Τό κάθε έν από αυτά είχε συζητηθώ διά μακρών εις τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Έπιτροπήν καί τό κείμενον άποδίδει τό νόημα αυτών που έλέχθησαν. Εις τήν έπομένην σελίδα του κειμένου λέγεται ότι «ή Έπιτροπή συνιστά όπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εις τήν παράλληλον έκθεσιν καί περιγραφήν των εκατέρωθεν θέσεων». Αυτό συμβαίνει μόνον εις περιπτώσεις κατά τάς όποιάς ύπάρχει διαφωνία μεταξύ Όρθοδόξων καί Άγγλικανών καί σαφώς εκ των συζητήσεων διαπιστούνται διαμετρικώς αντίθετοι άπόψεις, όποτε καί ή λύσις είναι νά καταγραφούν έξ άμφοτέρων τών μερών. Καί μία παρατήρησις διατυπώσεως. Εις τό τέλος της § 3 προτείνω νά προστεθώ «ή πρότασις άπαλείψεως του *Filioque* δέν έτυχεν άνταποκρίσεως εκ μέρους των Άγγλικανών». Εύχαριστώ.

Ο Σεβ. Αξώμης: Σεβ. Άγιε Πρόεδρε, επί του έρωτήματος του άγίου Δημητριάδος έχω νά άναφέρω ότι κατά τήν τελευταίαν άκριβώς συνεδρίαν της Έπιτροπής Διαλόγου Όρθοδόξων - Άγγλικανών (28 Σεπτεμβρίου - 2 Οκτωβρίου 1986) εις τήν Άγγλίαν, ή όρθόδοξος πλευρά έσκήληνε τρόπον τινά τήν θέσιν της καί έζήτησε ρητώς πλέον ή Άγγλικανική Έκκλησία νά μάς δώση τήν έπίσημον θέσιν που λαμβάνει έναντι τών δηλώσεων του έπισκόπου του Durham. Μερικοί εκπρόσωποι μάλιστα τών Έκκλησιών ήπειλυσαν μέ άποχώρησιν εκ του Διαλόγου, εάν τά θέματα αυτά δέν τεθούν όριστικώς. Ήρchiσε, δηλαδή, μία νέα μεθοδολογία. Έγράφησαν μάλιστα καί πολλά νέα θέματα προς συζήτησιν. Δέν άδιαφορεί, μέ άλλα λόγια, ή Διορθόδοξος Έπιτροπή ως προς τό θέμα του Διαλόγου, άλλ' ούτε καί περί της στάσεως, τήν όποίαν πρέπει νά τηρήση. Εύχαριστώ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἐκαλύφθην ἐν τινι μέτρῳ ἀπὸ τὸν κ. Γαλίτην. Ἐν σχέσει πρὸς ὅσα εἶπε ὁ ἅγιος Δημητριάδος, θά ἤθελα νά εἶπω ὅτι ἴσως αὕτη δέν εἶναι ἡ κατάλληλη στιγμή πού θά πρέπει νά ἐπιλεγῇ διὰ τήν σκλήρυνσιν τῆς τακτικῆς εἰς τόν Διάλογον μέ τούς Ἀγγλικανούς σχετικῶς μέ τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Θά πρέπει πρῶτον οἱ Ὁρθόδοξοι, δι' αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς, διὰ τῆς ὁποίας σκεπτόμεθα νά μελετήσωμεν τό θέμα, νά ἔχῃ μερικά θεολογικά συμπεράσματα ὡς πρὸς τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν διὰ τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, οὕτως ὥστε ἡ σκλήρυνσις νά εἶναι θεμελιωμένη σέ θεολογικούς λόγους.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνῶ μέ τόν κ. Φειδᾶ. Νομίζω ὅτι ἡ Ἐπιτροπή θά ἔχῃ καί τό δύσκολον αὐτό ἔργον νά ἐκθεολογήσῃ τήν ὅλην ὑπόθεσιν.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Ἄγιε Πρόεδρε, ἅγιοι ἀδελφοί, τό λεχθέν ὑπό τοῦ ἁγίου Δημητριάδος εἶναι καί μία ἀπόφασις τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλ' ὅπως ἀντελήφθημεν ἐκ τῶν ὧσων ἐλέχθησαν, ἤδη εἰς αὐτόν τοῦτον τόν Διάλογον ἔλαβε χώραν κάποια σκλήρυνσις ἐκ μέρους τοῦ ὀρθόδοξου συμ-
προέδρου. Ὁ κ. Φειδᾶς εἶπε ὅτι δέν εἶναι ἀκόμη ἡ στιγμή νά σκληρύνωμεν τήν στάσιν μας. Πιθανόν. Τό ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά σκληρυνθῇ ἡ θέσις μας εἶναι γεγονός. Τό πότε καί πῶς θά γίνῃ αὐτό εἶναι ἄλλο θέμα. Θέμα σταθμίσεως καί τακτικῆς. Νά γίνῃ μία προπαρασκευή. Ἐλέχθη πολύ σωστά καί αὐτό ἀπὸ τόν κ. Φειδᾶ. Ἡ πρότασίς μας εἶναι νά γίνῃ διορθόδοξον ἀκαδημαϊκόν Συμπόσιον, τό ὁποῖον θά ἐκπονήσῃ θεολογικόν κείμενον ἐπὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν διὰ νά διευκρινισθῇ ἔτι περισσότερον ἡ τοποθέτησις τῆς Ἐκκλησίας μας ἐπὶ τοῦ θέματος. Αὐτό εἶναι πλέον ἡ ἀπαραίτητον. Ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι ἔχομεν τήν χειροτονίαν καί γνωρίζομεν τά τῆς χειροτονίας, ἔχομεν τήν ἀποστολικήν διαδοχήν καί εἴμεθα ἐπηρεασμένοι ἀπὸ αὐτό, ὁμιλοῦμεν περὶ χειροτονίας. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως εἰς τούς Ἀγγλικανούς, πρόκειται πρῶ-
γματι περὶ χειροτονίας; Αὐτοί οὗτοι οἱ Ἀγγλικανοί ἐπίσκοποι καί πρεσβύτε-
ροι ἔχουν χειροτονίαν καί ἱερωσύνην; Κατά τινες δέν ἔχουν, κατ' ἄλλους ἔχουν. Εἶναι ἐν πρόβλημα. Ἄς τό ἀφήσωμεν καί ἄς προχωρήσωμεν, ἀφοῦ ἤδη ἔχουν γραφή πολλά ἐπ' αὐτοῦ. Ὑπάρχουν Διάλογοι μετ' ἄλλων Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦν ἤδη κατά τήν τελετουργίαν γυναῖκες. Ἐχουν ἱερωσύνην αἱ γυναῖκες αὐταί; Εἶναι «κεχειροτονημένα»; Ὅταν ὅμως οἱ Διαμαρτυρόμενοι ἀπορρίπτουν τήν ἱερωσύνην καθ' ἑαυτήν, πῶς ἡμεῖς ἡμποροῦμεν νά ὁμιλῶμεν περὶ τῆς ἱερωσύνης τῶν γυναικῶν; Κατ' ἐμέ πρόκειται μᾶλλον περὶ «διδασκαλισσῶν». Καί «διδασκαλίσσας» ἔχουν καί αἱ ἄλλαι προτεσταντικαί Ὁμολογίαι, «διδάσκαλοι» δέ εἶναι καί οἱ ἄνδρες κεχειροτονημένοι. Τό ἴδιον θά ἰσχύῃ καί διὰ τούς Ἀγγλικανούς. Ἐπομένως εἶναι ἀνάγκη νά ἐξετασθῇ τό θέμα ἀπὸ ὅλας τὰς πλευράς διὰ νά ἀποφεύγωνται ἀκριβῶς αἱ προστριβαί. Καί ἐκεῖνο πού τελικῶς θά πρέπει νά ἐπικρατήσῃ εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἄποψις, διότι ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία εἶναι ἡ ἀλήθεια καί ἡ ἀλήθεια πρέπει νά ἐπικρατῇ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά στρέψω τήν προσοχήν ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ὀλομελείας εἰς τό ἐξῆς θέμα: Ἐπὶ τῇ βάσει τίνος κρι-

τηρίου ἐγένετο ἡ κατάταξις τῶν Διαλόγων; Διατί οἱ Ἀγγλικανοὶ ἐτέθησαν εἰς τὴν πρώτην θέσιν, μετὰ οἱ Παλαιοκαθολικοί, αἱ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι, οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ κ.λπ. Ὑπάρχει ποιά τις ἀρχὴ ἢ ἔχουν καταταχθῇ κατ' ἀλφαβητικὴν σειρὰν; Νομίζω ὅτι τοῦτο ἔχει σημασίαν, ἥτοι εἰς ποῖαν σειρὰν κατατάσσομεν τοὺς Διαλόγους, καὶ θὰ ἤθελον νὰ ἀκούσω τὴν γνώμην ὑμῶν. Δέν θὰ ἔδει νὰ γίνῃ ἡ κατάταξις τῶν Διαλόγων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ κριτηρίου, ἐάν αὕτη ἢ ἐκείνη ἡ Ἐκκλησία ἢ Ὁμολογία εὐρίσκεται πλησιέστερον πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν; Καὶ ἂν ἐπιλέξωμεν τὸ κριτήριον τοῦτο, τότε δέν θὰ ἔδει νὰ κατατάξωμεν τοὺς Ἀγγλικανούς εἰς τὴν πρώτην θέσιν, ἀλλὰ νὰ εὗρωμεν μίαν θέσιν, ἡ ὁποία ἀνταποκρίνεται καλλίτερον εἰς τὴν τοιαύτην ἱεράρχησιν τῶν Διαλόγων. Μία τοιαύτη κατάταξις τῶν Διαλόγων θὰ δηλῶνῃ κατὰ πόσον αὕτη ἢ ἐκείνη τῶν Ἐκκλησιῶν εὐρίσκεται πλησιέστερον εἰς τὴν ὁρθόδοξον κατανόησιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἴσως, κατὰ τὴν γνώμην μου, θὰ ἔδει νὰ τοποθετήσωμεν εἰς τὴν πρώτην θέσιν τὰς Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας ἢ τοὺς Παλαιοκαθολικούς. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ τὸ συζητήσωμεν, ἀλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει, κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ αἱ Ἀρχαῖαι Ἀνατολικαὶ Ἐκκλησίαι εἶναι ἐγγὺς τῆς Ὁρθοδοξίας καὶ πρέπει νὰ τοποθετηθοῦν εἰς τὴν πρώτην θέσιν. Εἶτα ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν, τῶν Ἀγγλικανῶν, τῶν Λουθηρανῶν καὶ, τέλος, τῶν Μετερρυθμισμένων. Νομίζω ὅτι τοῦτο ἔχει θεμελιώδη σπουδαιότητα, διότι εἰς τὸ προοίμιον ἢ εἰς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ἀπευθύνεται εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ καθορισθῇ ἡ θεμελιώδης διδασκαλία τῆς Ὁρθοδοξίας περὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ποῖαι Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται ἐγγύτερον εἰς ἡμᾶς. Οὕτω θὰ ὑπάρχῃ ποιά τις ἔννοια καὶ συνέπεια καὶ διὰ τοῦτο, ἐάν καθορισθῇ ὑφ' ἡμῶν τοιαύτη ἀρχή, τότε δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν Διαλόγους μετὰ πάντων - ἥτοι μέ Παλαιοκαθολικούς, Ἀρχαίας Ἀνατολικὰς Ἐκκλησίας, Ρωμαιοκαθολικούς, Ἀγγλικανούς, Λουθηρανούς, Μετερρυθμισμένους, ἀλλ' οἱ Διάλογοι αὐτοὶ φέρουν διάφορον χαρακτήρα, ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν ἐγγύτητος ἢ ἀποστάσεως ἐκ τῆς Ὁρθοδοξίας. Ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου ὁρθῶς εἶπεν ὅτι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν εἶναι ἀρνητικὸν στοιχεῖον εἰς τὸν Διάλογον ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ καὶ οἱ Λουθηρανοὶ ἐπίσης ἔχουν τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Οἱ Μετερρυθμισμένοι ἐπίσης ἔχουν γυναῖκας πάστορας. Συνεχίζομεν τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀλλ' ὁ χαρακτήρ τοῦ Διαλόγου εἶναι διάφορος. Τοῦτο πρέπει νὰ διευκρινηθῇ ἐξ ἀρχῆς. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐρώτημα τοῦ ἀγίου Κιέβου ἔχω νὰ παρατηρήσω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ εἰς τὸ κείμενόν της περὶ τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον κατεχώρισεν ἀπλῶς τὰς Ἐκκλησίας μέ βάσιν τὸ *χρονικὸν κριτήριον* τῆς διορθόδοξου προετοιμασίας καὶ ἐνάρξεώς των καὶ ὄχι μέ βάσιν τὴν ἐκκλησιολογικὴν ἀξιολόγησίν των.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τὸ κριτήριον τὸ ἱστορικὸν εἶναι τὸ καλλίτερον ἀπὸ ὅλα καὶ χωρὶς νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς μίαν λογικὴν ἢ ἐκκλησιολογικὴν

ἡ θεολογικὴν σειρὰν παρακάμπτομεν τὴν δυσκολίαν. Εἶναι ἐπαρκὲς τὸ κριτήριον αὐτό, ὥστε νὰ μὴ χρῆζη περαιτέρω συζητήσεως.

Ὁ Σεβ. Πλοεστήου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν νομίζω ὅτι θὰ ἔδει νὰ ἀναφέρω ὠρισμένα στοιχεῖα, σχετικὰ πρὸς τὴν συζήτησιν αὐτὴν καὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ τονίσω τὴν ιδέαν ὅτι ὁ Διάλογος εὐρισκέται εἰσέτι ἐν ἐξελίξει καὶ ὅτι ὠρισμένοι Ὁρθόδοξοι καὶ οἱ Ἀγγλικοὶ τῆς Ἐπιτροπῆς λέγουν ὅτι ὁ Διάλογος εὐρίσκεται εἰς τὴν πλέον δημιουργικὴν φάσιν αὐτοῦ, ἀκριβῶς ἕνεκα τῶν τριῶν ἀμφηρίστων θεμάτων, τὰ ὅποια ἐθέσαμεν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Διαλόγου. Ὅσον ἀφορᾷ λ.χ. εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, οἱ Ἀγγλικοὶ ἐπιμένουν ὅτι οἱ Ὁρθόδοξοι, προετοιμάζοντες τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ὀφείλουν νὰ κάνουν σαφὴ δήλωσιν ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ ἀπαντήσουν διατί εἶναι ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔχουν μίαν δι' ὑψηλῆς θεολογίας ἡτιολογημένην ἀπάντησιν, διατί εἴμεθα ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Βοηθοῦνται πολὺ εἰς τὸ θέμα, ἰδίως ἕνεκα τῆς μελλοντικῆς συνελεύσεως τοῦ Canterbury τὸ 1988. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸ ἄλλον ζήτημα σχετικῶς πρὸς ὠρισμένους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι προέβησαν εἰς προκλητικὰς ἢ καὶ σκανδαλώδεις εἰσέτι δηλώσεις περὶ τὴν πίστιν καὶ τὴν διδασκαλίαν — ὡς ἡ περίπτωση τοῦ ἐπισκόπου Jenkins — εἶναι ἐπίσης ἀντίθετοι. Δέν εἶναι γενικὸν φαινόμενον. Εἶναι ὑπὲρ τοῦ Διαλόγου, ἡ δὲ ἐντὸς τοῦ Διαλόγου ἀτμόσφαιρα εἶναι πολὺ δημιουργικὴ καὶ ἀτενίζουσαν πρὸς τὸ μέλλον μέ ἀισιοδοξίαν. Δέν πρέπει νὰ ἀπογοητευθῶμεν καὶ νὰ εἴμεθα ἀπαισιόδοξοι δι' αὐτό. Μόνον ἓν παράδειγμα διὰ νὰ τελειώσω: δύο ἐπισκοπὲς τῆς Β. Ἀμερικῆς ἐτύπωσαν τὸ *Prayer Book* χωρὶς τὸ *Filioque*, ὡς ἀποτέλεσμα τῆς Συμφωνίας τῆς Μόσχας. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἤθελα νὰ ἐρωτήσω τὸ ἐξῆς εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ὠμίλησαν διὰ σκλήρυνσιν τῆς ὀρθοδόξου στάσεως ἐναντὶ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ὑπο τὴν σκλήρυνσιν τί ἀκριβῶς ἐννοεῖται; Ἡ διακοπὴ τοῦ Διαλόγου; Τότε πῶς θὰ δικαιολογοῦνται οἱ Διάλογοί μας, ὅπως ἀνέφερε ὁ ἅγιος Κιέβου καὶ εἵπατε καὶ σεῖς, ἅγιε Πρόεδρε, μέ τούς Λουθηρανούς καὶ τούς Μετερρυθμισμένους, πού ἀρχίσαμε ἐπὶ ἴσοις ὅροις, ἐφ' ὅσον καὶ αὐτοὶ ἔχουν τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Συνεπῶς, δέν νομίζω ὅτι ἡμπορεῖ νὰ εἶναι ἡ διακοπὴ τοῦ Διαλόγου. Ἡ σκλήρυνσις ὡς πρὸς τὴν γλώσσαν ἢ τὸν τρόπον ἐκφράσεως τῶν ὀρθοδόξων ἀπόψεων ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ ἐτῶν. Ὅταν εἶχε τεθῇ τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἔλαβαν θέσιν οἱ Προκαθημένοι τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν. Καὶ ἔχω ὑπ' ὄψιν μου τὴν ἐπίσκεψιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Καντουαρίας τὸ 1977 εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅταν ἦτο ἀκόμη θερμὸν τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν διὰ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν, ὅταν εἰς τὴν προσφώνησίν του σαφῶς καὶ πολὺ καθαρά ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἐτόνισεν ὅτι ὁ Διάλογος, μέ τὸν τρόπον πού ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία προχωρεῖ εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἑνωσιν καὶ ἀπὸ τούς σκοπούς, οἱ ὅποιοι

είχον τεθή πρό τεσσαρακονταετίας. Ἀφ' ἑτέρου τό 1978 εἰς τόν Διάλογον μεταξύ Ὁρθοδοξῶν καί Ἀγγλικανῶν, οἱ Ὁρθοδοξοὶ ἔκαναν δήλωσιν διά τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν καί εἶπαν ποία εἶναι ἡ ὀρθόδοξος ἀποψις. Συνεπῶς, οἱ Ἀγγλικανοὶ δέν ἀγνοοῦν τήν ὀρθόδοξον ἀποψιν.

Πλήν τούτων μᾶς βοηθεῖ ἀκόμα καί τό Γράμμα πού ἔστειλε ὁ Πάπας τῆς Ρώμης πρός τόν Καντουαρίας. Εἰς αὐτό ὁ Πάπας ἀναφέρεται εἰς τό θέμα τῶν σχέσεων μεταξύ τῶν δυῶ Ἐκκλησιῶν καί ἀναφέρει τὰς ἀπόψεις τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν καί διά τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι δέν θά ἡμπορέσουν νά προχωρήσουν μεταξύ τῶν δυῶ Ἐκκλησιῶν. Ἡ δέ Ἐκκλησία τῆς Ρώμης εἶχε δημοσιεύσει πρό τετραετίας καί ὁλόκληρον κείμενον περί τοῦ θέματος καί τοῦτο ἀποκλειστικῶς διά τούς Ἀγγλικανούς. Συνεπῶς, ἐκείνο τό ὅποιον θέλω νά ὑπογραμμίσω εἶναι ὅτι ὁποιαδήποτε σκληρή στάση καί ἂν λάβωμεν, ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία δέν πρόκειται νά ἀλλάξῃ σήμερα τόν δρόμον, τόν ὅποιον ἀκολουθεῖ. Δυστυχῶς, αὕτη εἶναι μία διαπίστωσις. Ὅλαι αἱ κατά τόπους Ἀγγλικανικαὶ Ἐκκλησίαι ἔχουν ἐφαρμόσει τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ἐκτός ἀπό τήν μητρόπολιν, ὅπου ὑπάρχει ἔστω καί μικρά μερίς ἐπισκόπων, κληρικῶν καί λαϊκῶν, οἱ ὁποῖοι ἐπιμένουν καί λέγουν ὅτι θά ἐπέλθῃ - ὅπως ἐπῆλθεν εἰς τήν Ἀμερικὴν - σχίσμα. Εἶναι ἐκεῖνοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι παραμένουν πιστοὶ εἰς τόν Διάλογον μετά τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι ὁ Διάλογος μέ τούς Ἀγγλικανούς ἤρχισε πρό τεσσαρακονταετίας μέ πολύ καλοῦς οἰωνούς, διότι πρό τοῦ 1946 ἦτο ἡ καθαρὴ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία - χωρισμένη βεβαίως εἰς τήν *High* καί τήν *Low Church* - ἀλλ' ἦτο Ἐκκλησία ἡ ὁποία ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ ἓν κέντρον. Μέ τήν πάροδον ὅμως τοῦ χρόνου τὰ πράγματα ἔχουν ἀλλάξῃ. Σήμερον δέν ἡμπορεῖ νά ἐπιβάλλῃ ὁ Καντουαρίας ἡ ἡ Κληρικολαϊκὴ Συνέλευσις τήν γνώμην τῆς εἰς τόν ἐπίσκοπον, ὁ ὁποῖος ἐξεφράσθῃ ἐνάντιον εἴτε τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἴτε ἄλλων. Οὔτε καί ὅλοι οἱ κληρικοὶ εἰς τήν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν θά ἀναγνώσουν τό Σύμβολον χωρὶς τό *Filioque*. Ὅπως δέν θά περιμένωμεν τό ἴδιον πρᾶγμα καί ἀπὸ τούς Παλαιοκαθολικοὺς.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὀλίγα μόνον λόγια διά τήν ἔννοιαν τοῦ Διαλόγου πού ἔχομεν μέ τόν κόσμον καί μέ ὅλες τῖς Ἐκκλησίες. Διάλογος, γιά μένα, καί πρό παντός χριστιανικός καί ἐκκλησιαστικός Διάλογος, δέν σημαίνει σκληρότητα, δέν σημαίνει ὅρους. Σημαίνει συζήτηση ἀπλῇ, εἰλικρινῇ, γεμάτῃ ἀγάπῃ καί γεμάτῃ ἀλήθειᾳ. Δέν ἀλλάσσουν οἱ καταστάσεις. Δέν εἶναι καθόλου εὐκόλο. Θά συναντήσουμε καί ἄλλες δυσκολίες πολὺ μεγαλύτερες. Νά ἡμποροῦμε ὅμως νά καθόμαστε στό ἴδιο τραπέζι καί νά μιλάμε, ἡσυχα καί ἀπλά, χωρὶς νά ἐπιμένουμε, ἀλλὰ καί νά ὑπομένουμε ὁ ἓνας τόν ἄλλο. Καί θά βρεθῇ ἡ ὥρα, ὅχι ἡ δική μας, γιατί δέν εἶναι δική μας ἡ ὥρα τῆς ἐνότητος, εἶναι ἡ δική Του. Αὐτός ἓνα ζητάει ἀπὸ ἐμᾶς: ἀντικρύσατε ὁ ἓνας τὰ μάτια τοῦ ἄλλου καί μιλήστε σάν ἀπλοὶ ἄνθρωποι καί σάν ἀδελφοί. Τίποτε παραπάνω. Ὅχι ὅρους. Ὅπως ἐγὼ δέν θέλω ὅρους, γιατί εἶμαι ὀρθόδοξος, ἔτσι καί ὁ ἄλλος δέν θέλει ὅρους. Τό πῶ εὐκόλο πρᾶγμα εἶναι νά μὴ ἔχομε Διαλόγους.

Ο Σεβ. Όρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πιστεύω ὅτι θά ἔδει νά ἀποφύγωμεν αὐτό, τό ὅποιον μοῦ φαίνεται ὅτι εἶναι «πολιτικόν» πνεῦμα, διότι ὁμιλοῦντες περὶ «σκληρύνσεως» εἰσερχόμεθα εἰς τὰς ἀμέσους δυσκολίας μιᾶς ἄλλης Ἐκκλησίας ἢ καί τῆς ἡμετέρας. Ἐσκληρύναμεν οἱ πλείονες ἐξ ἡμῶν τὰς θέσεις ἡμῶν πρό τινων μηνῶν πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν. Εἶναι δυνατόν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα νά καταστοῦν ἡπιώτεροι. Μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν ὑπάρχει ἡ ἐπιθυμία διὰ τὴν ἐνότητα ἢ διὰ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν προσέγγισιν. Ἐάν ὅμως ἐπιθυμῇ τις νά ὁμιλήσωμεν διὰ τὰς δυσχερείας μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὑπάρχουν ὅπωςδήποτε πλείονα ἐμπόδια τῶν τεσσάρων μνημονευθέντων ἐνταῦθα, ἐξ ὧν ὠρισμένα μοῦ φαίνονται περιστασιακά. Τό γεγονός ὅτι εἰς ἡ ἕτερος ἐπίσκοπος ἡρνήθη τὴν θεότητα ἢ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι προφανῶς καταστροφικόν, ἀλλ' ἤδη πρό τούτου ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰς τό μοναδικόν ἐπισήμως παραδεκτόν κείμενον, ἥτοι τὰ 39 Ἄρθρα, ἐτοποθετήθη τουλάχιστον ἀσαφῶς ἔναντι πλειάδος ὁρθόδοξων δογμάτων. Διατί νά μὴ ζητήσωμεν ἀπὸ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν νά δεχθῇ τὰς ἐπτὰ Οἰκουμενικάς συνόδους καὶ ὄχι μόνον τὰς τέσσαρας πρώτας; Ἐχομεν σοβαρὰς ἢ σχεδὸν ἀνυπερβλήτους δυσχερείας μετὰ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν καὶ θά ἔδει νά προσέξωμεν τὰ ἐμπόδια αὐτά. Ἐάν εἰς ἀγγλικανὸς ἐπίσκοπος ἀρνήται τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, πλείονες τοῦ ἡμῶν τῶν ἐπισκοπῶν, τῶν κληρικῶν καὶ τῶν λαϊκῶν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς ἀρνοῦνται τὴν πραγματικὴν παρουσίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Εὐχαριστίαν. Ὡς πρὸς τό ζήτημα -παρέμβλητον εἰσέτι - τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἔχω τό αἶσθημα ὅτι τείνομεν νά συρθῶμεν εἰς κινούμενον ἔδαφος, δηλαδή τείνομεν νά ἐπιβάλωμεν ἓν ἀνύπαρκτον διὰ τὴν ὁρθόδοξον συνείδησιν πρόβλημα. Οὐδεὶς ὁρθόδοξος ὑπάρχει, ὁ ὅποιος θά ἐπεθύμει τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Εἰς οὐδεμίαν ὁρθόδοξον χώραν ἤκουσα νά διεκδικοῦν γυναῖκες χειροτονίαν. Εἶναι καθαρῶς δυτικόν πρόβλημα, τό ὅποιον ἐπεβλήθη ἡμῖν ἔνεκα τῶν Διαλόγων καὶ δέν νομίζω ὅτι ὀφείλομεν ἡμεῖς νά καθορίσωμεν τὴν θέσιν ἡμῶν ἔναντι τοῦ προβλήματος τούτου. Θά ἡδύνατό τις μόνον νά εἴπῃ αὐθορμήτως - διότι δέν ὑπάρχει εἰσέτι ἐν γνώσει μου ἐξαντλητικὴ πράγματι ὁρθόδοξος μελέτη τοῦ προβλήματος τούτου - ὅτι δέν ἐπιθυμοῦμεν νά εἰσέλθωμεν εἰς τὴν προβληματικὴν ταύτην, διότι πρόκειται διὰ προβαλλομένην ἡμῖν ὑπὸ τῆς Δύσεως πρόκλησιν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε ἀδελφέ. Νομίζω ὅτι ἔχετε δίκαιον ὅταν λέγετε ὅτι ὑπάρχουν πλείστα ὅσα βαθύτερα προβλήματα, τὰ ὅποια μᾶς χωρίζουν. Ἀλλὰ αὐτὰ ἀκριβῶς ἀποτελοῦν τό ἀντικείμενον τοῦ Διαλόγου καὶ θά ἐπανέλθουν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Διαλόγου. Τὰ ἐπεισοδιακά γεγονότα, τὰ ὅποια ἀναφέρονται ἐδῶ εἶναι ἐκεῖνα πού ἀνακόπτουν ἢ δυσκολεύουν τὸν Διάλογον, δι' αὐτὸ καὶ ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον αὐτό.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Θά ἐπεθύμουν νά ὁμιλήσω κατὰ περισσότερον αἰσιόδοξον τρόπον σχετικῶς πρὸς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν. Βεβαίως ὑπάρχουν μεγάλαι δυσχέρειαι. Ὅπωςδήποτε ὅμως ὀφείλομεν νά ἱεραρχήσωμεν ταύτας. Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ π.χ. εἰς τό *Filioque*, ὠρισμένοι

ἤλλαξαν καὶ ὠρισμένοι δέν ἤλλαξαν. Ἡ ἀλλαγὴ ὅμως αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν θά ὀλοκληρωθῇ κατὰ τὴν ἐπικύρωσιν τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ Διαλόγου. Τό αὐτό ἰσχύει καὶ διὰ τοὺς Καθολικούς. Ἐνίστε ἀναγινώσκουν τό Σύμβολον χωρὶς τό *Filioque*. Εἰς τό Μόναχον ὠμλήσαμεν περὶ τοῦ *Filioque* καὶ κατελήξαμεν εἰς μίαν ὁρθόδοξον θέσιν. Ἐφ' ὅσον ὅμως ὁ Διάλογος δέν ἔχει κυρωθῇ, οὐδεὶς ὀφείλει νά ἀλλάξῃ ὁτιδήποτε. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐλαστικότητα τῆς θεολογίας παρὰ τοῖς Ἀγγλικανοῖς, αὕτη πράγματι ὑπάρχει. Οἱ πάντες τό γνωρίζομεν, ἀλλὰ διαλεγόμεθα μετὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας καὶ ὄχι μετὰ τῶν ἐκτός αὐτῆς, μετὰ τῶν περιθωριοποιημένων καὶ εἰς αὐτάς εἰσέτι τὰς Ἐκκλησίας αὐτῶν. Πρέπει λοιπόν νά ἔχωμεν πρό ὀφθαλμῶν τόν Διάλογον ἡμῶν μετὰ τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας. Τοῦτ' αὐτό ἰσχύει καὶ διὰ τὰς ἀκραίας δηλώσεις, διότι οἱ ἐξτρεμισταὶ δέν ἐκφράζουν τὴν θέσιν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐκφράζουν προσωπικὰς θέσεις. Ὁ *Robinson* μέ τὴν θεολογίαν του δέν ἤλλαξε τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας. Ἐχομεν καὶ ἡμεῖς ἐπίσης ἐξτρεμιστάς. Ἐάν αἱ κοιναὶ συμφωνίαι δέν τύχουν σεβασμοῦ, θά ἔχωμεν τὴν δυνατότητα καὶ τό δικαίωμα νά ἀντιδράσωμεν. Τάσσομαι λοιπόν ὑπὲρ τῆς ἀποφυγῆς τοῦ ὅρου «*σκλήρυνσις*». Ὡς πρὸς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ἔχομεν κοινὴν τακτικὴν; Ὁ Μητροπολίτης Ὁρσους Λιβάνου εἶπεν ὅτι ἔχομεν κοινὴν διδασκαλίαν. Εἶναι ἀληθές. Ἐν τούτοις, μετέσχον πρό δεκαετίας ἴσως εἰς τινα συνέλευσιν εἰς *Klingenthal* καὶ εἰς ἑλλην ὁρθόδοξος θεολόγος ὑπεστήριξε τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν καὶ ὠρισμέναι ὁρθόδοξοι κυρίαι ἐκ Γαλλίας ὑπεστήριξαν ἐπίσης τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Συμφωνῶ νά ἔχωμεν μίαν θεολογίαν ἐπὶ τοῦ θέματος, ἵνα αἱ Ἐπιτροπαὶ τῶν Διαλόγων, αἱ ὁποῖαι συζητοῦν τό θέμα, ἔχουν ἓν ἰσχυρόν καὶ κοινόν σημεῖον. Ἐκεῖ, ἔνθα δέν συμφωνῶ μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν ἄλλων, εἶναι ὅτι δέν σέβονται τό *statu quo* καὶ ὅτι λαμβάνουν Ἀποφάσεις πρὶν ἢ ὑπογράψωμεν τὰ κείμενα τοῦ μετ' αὐτῶν Διαλόγου. Πρέπει, ὡς προέτεινόν τινες, νά ἔχωμεν μίαν συνάντησιν οἱ Ὁρθόδοξοι διὰ νά διατυπώσωμεν μίαν θεολογίαν ἐν σχέσει πρὸς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν.

Ὁ Σεβ. Ἀξώμης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, Ἀνέφερα διὰ τὴν *σκλήρυνσιν* τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐγένετο διότι δέν ὑπῆρξε συνεπὴς ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία τόν τελευταῖον καιρὸν ἔναντι τῶν συμφωνιῶν τῆς Μόσχας καὶ τοῦ Δουβλίνου. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία, ἅγιε Πρόεδρε, εἶναι μία Ἐκκλησία πού αἰσθάνθηκε τὴν ἀντικανονικότητά της πρὶν ἀπὸ ὅλες τίς Ἐκκλησίας. Αἰσθάνθηκε ἀπομονωμένη ἀπὸ τόν ἄλλον χριστιανικόν κόσμον καὶ ἐζήτησε τόν διάλογον αὐτόν. Τό 1967, τουλάχιστον, εἰς τό Βελιγράδι ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία ἐξέφρασε τὴν ἐγκατάλειψιν εἰς τὴν ὁποίαν βρισκόταν καὶ ἐζήτησε τὴν βοήθειαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Σήμερα, δυστυχῶς, διέρχεται μεγάλη ἐσωτερικὴ κρίσις. Ἐχει ἐσωτερικὰ σχίσματα καὶ εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά τὴν βοηθήσωμεν, διότι ἡ ἐσωτερικὴ της κατάστασις δέν εἶναι καθόλου καλή.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Θά ἤθελα νά εἶπω ὅτι ἡ διατύπωσις τῆς προτάσεως διὰ τὴν *σκλήρυνσιν* τῆς γλώσσας μας εἰς τό προκείμενον κείμενον

ἀφεώρα εἰς δύο πρακτικούς στόχους. Ἀφ' ενός μὲν εἰς τὴν ἐπισήμανσιν τοῦ γεγονότος ὅτι ἡ χειροτονία τῶν γυναικῶν ἢ καὶ τὰ ἄλλα σημεῖα πού ἀναγράφονται ἐδῶ συνιστοῦν ἓνα ἐπὶ πλέον ἐμπόδιον εἰς τὴν κοινὴν πορείαν τοῦ Διαλόγου καὶ εἶναι ἀρκετὰ τὰ ὑπάρχοντα ἐμπόδια, ὥστε νὰ μὴ χρειάζεται νὰ προστίθενται νέα. Ἀφ' ἑτέρου δέ εἰς τὴν ὑποστήριξιν τῶν ἐντὸς τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας ὑφισταμένων συντηρητικῶν στοιχείων, περὶ τῶν ὁποίων ὠμίλησεν ὁ Ἐπίσκοπος Νήφων, δηλαδή ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ζητοῦν τὴν στιγμὴν αὐτὴν — ἐξ ὧσιν καὶ ἐγὼ ἔχω ἐμπειρίαν — χεῖρα βοηθείας ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Ὁρθόδοξων προκειμένου νὰ ἐπιτευχθῇ, εἰ δυνατόν, ἡ ἀπόκρουσις τῆς καθιερώσεως τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Ἐπίσης, θὰ ἤθελα νὰ ἐπισημάνω ὅτι ἡ γλῶσσα, τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου θέματος ἐχρησιμοποίησεν ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κατὰ τὴν ἐπίσημον προσφώνησίν του εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας, ὅταν οὗτος ἐπεσκέφθη τὸ Φανάριον τὸ 1977, κινεῖται ἀκριβῶς ἐπάνω εἰς αὐτὰ τὰ πλαίσια. Ἐνθυμούμαι ἓν μικρὸν ἀπόσπασμα, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ τὸ ποθοῦμενον. Ἔλεγε τότε ὁ Παναγιώτατος: «Ἀποκρούομεν πανορθόδοξως τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν ὡς ἀντιαποστολικὴν ἐνέργειαν, ἡ ὁποία μᾶς εὐρίσκει τελείως ἀντιθέτους». Δέν θὰ ἠμπορούσαμεν νὰ υἱοθετήσωμεν αὐτὴν τὴν γλῶσσαν; Νὰ εἴπωμεν τὸ ἴδιον πράγμα; Νομίζω ὅτι αὐτὸ ἐκφράζει τὴν πανορθόδοξον συνειδήσιν ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, «καὶ ταῦτα μὲν οὕτως». Δηλαδή ἀπὸ ὁρθόδοξου πλευρᾶς εἰς τὴν Γ' ταύτην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν εἴπομεν πολλὰ πράγματα, ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον αἰσιόδοξα, διὰ τὸν Διάλογον μὲ τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν ἢ Κοινωνίαν. Ὅλοι ὅμως συμπίπτομεν εἰς τὴν ἀναγκαιότητα συνεχίσεως τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ, εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδομεν σημασίαν καὶ σπουδαιότητα. Ἀπὸ τὴν ἄλλην ὅμως πλευράν, ἡ Ἀγγλικανικὴ Κοινωνία - ὅπως ἀπέδειξεν ἡ Γεν. Συνέλευσις τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Συμβουλευτικοῦ Συμβουλίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν - ἔχει μίαν τάσιν ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Ἐάν, δηλαδή, συγκρίνωμεν τὴν σημασίαν, πού ἀποδίδουν οἱ Ἀγγλικανοὶ εἰς τὸν Διάλογόν των μὲ τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, μὲ τὴν σημασίαν καὶ τὴν σπουδαιότητα, πού ἀποδίδουν εἰς τὸν Διάλογον των μὲ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, βλέπομεν μίαν μεγάλην διαφοράν. Ὑπάρχει τὰ τελευταῖα ἔτη μία τάσις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου των μὲ τὴν Ὁρθοδοξίαν. Καὶ θὰ πρέπει, φρονῶ ταπεινῶς, νὰ εὑρεθῇ τρόπος ἐκφράσεως αὐτῆς τῆς δυσανεξείας τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας διὰ τὴν τάσιν αὐτὴν πού παρατηρεῖται εἰς τὴν Ἀγγλικανικὴν Ἐκκλησίαν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, θὰ ἤθελα νὰ κατακλείσωμεν τὸ κεφάλαιον περὶ Ἀγγλικανῶν. Νομίζω ὅτι ἐπεσημάνθησαν ἐπαρκῶς τὰ διάφορα σημεῖα, τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν τῆς ἡ Ἐπιτροπῆς. Ὅπως ἐλέχθη ἤδη εἰς τὸ κείμενον: (α) θὰ πρέπει νὰ ἐπισημανθοῦν τὰ σημεῖα, τὰ ὁποῖα σήμερον ἐπηρεάζουν ἀρνητικῶς τὸν Διάλογον, (β) νὰ ἐκφρασθῇ ἡ λύπη τῆς ὁρθόδοξου πλευρᾶς, διότι ὠρισμένα ἀπὸ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἠμποροῦν

νά ἔχουν ἀρνητικὴν ἐπίπτωσιν ἐπὶ τῆς πορείας τοῦ Διαλόγου, καὶ (γ) ὥς πρὸς τὰς Ἐκκλησίας μας νά ἐπισημανθῇ ἡ ἀνάγκη τῆς *θεολογικῆς θεμελιώσεως* τοῦ *non possumus* διὰ τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, ὥστε αἱ Ἐκκλησίαι μας νά λάβουν ἀφορμὴν ἀπὸ μίαν τοιαύτην πρότασιν καὶ ὑπόδειξιν τῆς Διασκέψεώς μας καὶ νά προβοῦν εἰς τὸ δέον διὰ τὴν σύγκλησιν *Θεολογικοῦ Συμποσίου* ἢ *Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς* καὶ νά συζητήσουν τὸ θέμα, ὥστε νά ὑπάρῃ μία σαφὴς τοποθέτησις τῆς Ὁρθοδοξίας ἔναντι τοῦ θέματος τούτου. Νομίζω ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ κύρια σημεῖα, τὰ ὅποια πρέπει νά ἐξετάσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ καὶ νά μᾶς φέρῃ εἰσήγησιν καὶ τροποποιημένον τὸ κείμενον τῆς ἐκθέσεώς μας. Εὐχαριστῶ πολύ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Πέμπτη 30 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐκινήθημεν μέ πολλήν ἄνεσιν ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου καὶ ἀπὸ ἀπόψεως διατυπώσεως τῶν ἀπόψεών μας. Δυστυχῶς ὅμως ὁ χρόνος τρέχει καὶ δημιουργοῦνται ὠρισμένοι δυσκολίαι λειτουργίας τῶν Διασκέψεών μας. Θὰ ἤθελα νὰ παρακαλέσω δύο τινά: (α) εἰς τὴν ἐφεξῆς συζήτησιν, τουλάχιστον εἰς τὸ κείμενον αὐτὸ τῶν Διαλόγων, νὰ περιορισθῶμεν εἰς ὅ,τι λέγει τὸ κείμενον καὶ νὰ κάνωμεν εἰσηγήσεις καὶ προτάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς τὸ κείμενον, καὶ (β) ἐκεῖ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ μὴ γίνῃ τροποποιήσις τοῦ κειμένου, νὰ μὴ ζητῶμεν πράγματα, τὰ ὁποῖα θὰ δυσκολεύσουν καὶ τὸ ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ καὶ τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως. Ἐρχόμεθα εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν*. Ὁ Διάλογος καθ' ἑαυτὸν εἶναι εἰς ἕκ τῶν καλλίτερον ἐξελιχθέντων. Καὶ ὅλοι ἡμεῖς ἔχομεν συνειδησιν τοῦ πράγματος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ κείμενον κάμνει τὴν θετικὴν αὐτὴν ἀποτίμησιν. Διὰ τὸν Διάλογον αὐτὸν δὲν ἔχομεν, νομίζω, νὰ ἐκφράσωμεν οὔτε περισσότερα παράπονα, οὔτε καὶ νὰ ἀλλάξωμεν τὴν διατύπωσιν ἀπὸ τὴν θετικὴν αὐτὴν προοπτικὴν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸ κείμενόν μας τὸν ἐξετάζει. Φρονῶ ταπεινῶς, ὅτι θὰ ἔπρεπεν ἀπλῶς νὰ ὑπάρξῃ εἰς τὸ τέλος μία ὑπόδειξις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν ἐπὶ τοῦ ἐξῆς σημείου: ὅτι ἅμα τῷ πέρατι τοῦ *Θεολογικοῦ Διαλόγου*, μετὰ ἓν ἢ δύο ἔτη, νὰ κληθοῦν αἱ Ἐκκλησίαι νὰ προβοῦν εἰς τὸ δέον, προκειμένου νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὰ ἐκ τοῦ *Θεολογικοῦ Διαλόγου* ἀπορρέοντα συμπεράσματα. Ἐάν ὑπάρξῃ εἰς τὸ τέλος μία τέτοια παράγραφος, τὸ θέμα τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὡς ὠλοκληρωμένον. Παρ' ὅλα αὐτά, τὸ θέμα εἶναι ἀνοιχτόν ἐνώπιόν σας καὶ παρακαλῶ νὰ εἴπητε ἐλεύθερως τὰς γνώμας σας.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ἐχω τρεῖς μικρὰς παρατηρήσεις, ἅγιε Πρόεδρε. Ἡ πρώτη ἀφορᾷ εἰς τὴν § 2, ἀπὸ τὴν ὁποίαν πρέπει, κατὰ τὴν γνώμην μου, νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ λέξις «τελευταίαν». Διότι ὑπάρχει μία προβληματολογία, ἡ ὁποία ἴσως θὰ ἀναγκάσῃ τὴν Μικτὴν Ἐπιτροπὴν Διαλόγου νὰ ἔχῃ ἀκόμη δύο ἢ τρεῖς ἐν ὀλομελείᾳ συνεδριάσεις. Δεύτερον, εἰς τὴν § 3, ἔχομεν δύο σημεία καὶ νομίζω ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ προστεθῇ καὶ ἓν τρίτον, τὸ ὁποῖον ἐμφανίζεται σήμερον εἰς τὴν Δυτικὴν Γερμανίαν καὶ τὸ ὁποῖον προωθεῖ ὁ νέος παλαιοκαθολικὸς Ἐπίσκοπός τῆς Δυτικῆς Γερμανίας καὶ ἀφορᾷ εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Ἡ τελευταία μου παρατήρησις ἀφορᾷ εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον, ὅπου δὲν διασαφηνίζεται ἐπαρκῶς ὁ ὅρος «*τῶν ἀρμοδίων ὀργάνων*». Πρόκειται περὶ τῶν Ἱ. Συνόδων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ἢ περὶ τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς; Διότι εἰς τὴν παράγραφον 2 μετὰ τῶν καθηκόντων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγράφεται καὶ ἡ ἐξέτασις τοῦ θέματος «*Αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς*

κοινωνίας». Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω, πατέρες καὶ ἀδελφοί, ὅτι ἡ πρώτη παρατήρησις τοῦ ἁγίου Περιστερίου πρέπει νά ἀναφερθῇ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία καὶ θά ἐξετάσῃ, ἐάν πρέπει νά ὑπάρχῃ ἡ λέξις «τελευταία» ἢ ὄχι. Ἡ δευτέρα παρατήρησις περὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, ἐμέ προσωπικῶς δέν μέ εὐρίσκει σύμφωνον. Ἐκεῖ ὅπου δέν ὑπάρχει φωτιά, δέν πρέπει ἡμεῖς νά ἀνάπτωμεν τὴν φωτιά. Εἰς τὸ τρίτον σημεῖον θά ἀπάντησῃ, νομίζω, ὁ ἅγιος Γραμματεὺς.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Τὰ «ἀρμόδια ἐκκλησιαστικά ὄργανα» εἶναι αἱ Ἐκκλησίαι αὐταὶ καθ' ἑαυτάς. Τὸ τελευταῖον θέμα, μέ τὸ ὁποῖον θά κλείσῃ ὁ Διάλογος τὸ προσεχές ἔτος - ὅπως ὑπολογίζομεν - ἀναφέρεται εἰς τὰς προϋποθέσεις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας, ὡς καὶ εἰς τὰς συνεπείας τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς κοινωνίας. Ἀφοῦ ἡ Ἐπιτροπὴ τελειώσῃ τὸ ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον ἐκλήθη νά ἐργασθῇ, θά ὑποβάλλῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὸν ὅλον φάκελον τοῦ Διαλόγου προκειμένου νά γίνῃ αὐτό, τὸ ὁποῖον πρέπει νά γίνῃ ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας πλέον. Ἡ Ἐπιτροπὴ θά περατώσῃ τὸ ἔργον τῆς μέ τὸ τελευταῖον θέμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεφέρθη.

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνος: Ἄγιε Πρόεδρε, ἀναφέρομαι εἰς τὴν § 2, ὅπου γίνεται λόγος περὶ κειμένων, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο ἀπὸ κοινοῦ δεκτά. Εἰς τὴν τελευταίαν συνεδρίαν προέκυψαν διαφωνίαι εἰς τὰ μυστήρια Βάπτισμα, Θεία Εὐχαριστία, Ἱερωσύνη, καὶ ἀπλῶς εἰς τὰ κείμενα κατεγράφη ἡ γραμμὴ, τὴν ὁποίαν ἀκολουθεῖ ἡ κάθε Ἐκκλησία. Λέγω τοῦτο διὰ νά μειώσω κάπως τὴν αἰσιοδοξίαν. Ἐχομεν διαφοράς. Ἐχομεν μίαν παράλληλον πορείαν τῶν δύο μερῶν.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ὡς πρὸς τὸ θέμα τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων, νομίζω ὅτι ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία καὶ εἰσηγήθη τὸ κείμενον, ἠννόει τὰ ἀρμόδια ὄργανα ἐκάστης αὐτοκέφαλου Ἐκκλησίας. Ἡμπορεῖ νά εἶναι ἡ Πατριαρχικὴ Σύνοδος, ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας, ἡ Διαρκὴς Ἱερά Σύνοδος καὶ προφανῶς διὰ νά μὴ τὰ προσδιορίσῃ ἐπέλεξε τὴν διατύπωσιν αὐτήν. Προσωπικῶς, θά ἤθελα νά ἐπισημάνω ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι θά λάβουν γνῶσιν ὅτι ἐπερατώθη τὸ θεολογικόν ἔργον ποῦ ἀνέθεσαν εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς, θά πρέπει ὅπωςδήποτε νά ἐνημερωθοῦν καὶ ἀξιολογικῶς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον καὶ τὴν προβληματικὴν, τὴν ὁποίαν ἀντιμετώπισαν τὰ μέλη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ. Ἡ ἔκθεσις, δηλαδή, θά πρέπει ἴσως νά συνταχθῇ εἰς χωριστὴν συνεδρίαν τῶν Ὁρθοδόξων μελῶν μετὰ τὸ πέρας τῶν συζητήσεων τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τρόπον ὥστε νά ὑπάρχῃ καὶ μία ἐνιαία προοπτικὴ τοῦ τί θά προτείνωμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Πιστεύω ὅμως ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι θά σταθμίσουν καὶ ἄλλας εὐθύνas, αἱ ὁποῖαι προκύπτουν μετὰ τὸ πέρας τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου καὶ αἱ ὁποῖαι δέν εἶναι ἀντικείμενον τῆς ἰδικῆς μας ἀποστολῆς εἰς τὸν Διάλογον. Ἡμεῖς ἐπιτελοῦμεν κυρίως τὸ θεολογικόν ἔργον εἰς τὸν Διάλογον, τοῦτο δέ καὶ καταθέτομεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Πάντως δέν νομίζω ὅτι ἡμπορεῖ νά κλείσῃ

ὁ Διάλογος χωρίς ἢ Ἐκθεσίς μας νά εἶναι ἐκτενῶς ἀναλυτική ὡς πρός τάς πιθανότητας, τά προβλήματα, τάς δυνατότητας, τάς ἐμπειρίας καί ὡς πρός τήν δεοντολογία, τά ὁποῖα θά ἔπρεπε πιθανῶς νά ἀκολουθήσουν αἱ Ἐκκλησίαι εἰς τήν ὅλην διαδικασίαν μετά τό πέρας τοῦ θεολογικοῦ μέρους τοῦ Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁμιλῶ τουλάχιστον ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας μου. Θεωρεῖται παρ' ἡμῖν ὅτι ἡ Διορθόδοξος Θεολογική Ἐπιτροπή τοῦ Διαλόγου μέ τούς Παλαιοκαθολικούς δέν θά καταθέσῃ τήν ἐντολήν ἅμα τῇ λήξει τοῦ Διαλόγου εἰς μικτόν ἐπίτεδον, ἀλλά θά ἔχῃ ἀκόμη νά ἀντιμετωπίσῃ διά μίαν μικράν περίοδον τό χρέος νά ὑποδείξῃ εἰς τάς Ἐκκλησίας τό δέον γενέσθαι ἐπὶ τῶν ἤδη ἀπό κοινοῦ ἀποφασισθέντων μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ἄλλωστε, αἱ Ἐκκλησίαι θά εὗρεθoῦν ἐνώπιον ἐνός τεραστίου φακέλου συμφωνιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπῆλθον μεταξύ τῶν δύο μερῶν, καί δέν θά ἡξεύρουν πῶς νά ὁδεύσουν περαιτέρω.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἡ ἀξιολόγησις, τήν ὁποίαν θά κάμῃ ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπή Διαλόγου, θά εἶναι ἀκριβῶς σύντομος, διά νά μή χρειασθῇ νά ἐπανεέλθῃ. Μόνον αἱ Ἐκκλησίαι ἡμποροῦν νά ἀποφασίσουν ὡς πρός τό περιεχόμενον αὐτῶν, εἰς τά ὁποῖα θά ἀναφέρεται ἡ Ἐκθεσις τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Δέν θά εἶναι θέματα, τά ὁποῖα δύναται νά λύσῃ ἡ Ἐπιτροπή Διαλόγου αὐτή καθ' ἑαυτήν, θά εἶναι θέματα Ἐκκλησιῶν. Ἡ Ἐκκλησία θά ἀποκαταστήσῃ τήν κοινωνίαν ὑπὸ τὰς προϋποθέσεις, τὰς ὁποίας σαφῶς θά καταγράψῃ καί θά μεταφέρῃ εἰς αὐτήν ἡ Διορθόδοξος Ἐπιτροπή Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐάν ἀντιλαμβάνωμαι ὀρθῶς, καί νομίζω ὅτι εἶναι ἡ ἀποψὶς σας, ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν θά γίνῃ ἀπὸ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν. Τό δέον γενέσθαι θά ὑποδειχθῇ ἀπὸ τήν Ἐπιτροπὴν. Καί αὐτό θά γίνῃ πάντοτε πρός τὰς Ἐκκλησίας καί ὄχι πρός ἓν οἰονδήποτε ἄλλο σῶμα.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Ἀπολύτως, ἅγιε Πρόεδρε.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δύο παρατηρήσεις εἰς τὴν § 2. Πρῶτον, γίνεται λόγος περὶ «*μαριολογικῶν θεμάτων*». Ὁ ὅρος εἶναι ἄγνωστος εἰς τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καί δέν πρέπει νά νομιμοποιήσωμεν καὶ καλύψωμεν μέ τό κύρος μας ὅρους τῆς ρωμαιοκαθολικῆς θεολογίας. Δεύτερον, ὁ ὅρος «*πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας*» δημιουργεῖ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἔχομεν μία ἀτελεῖ ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν καί θά ἀποκτήσωμεν μίαν πλήρη. Θά πρέπει νά ἀπαλειφθῇ τό «*πλήρους*» διά νά ἀποφευχθοῦν αἱ ἀσάφειαι.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά εἶμαι σύντομος καί θά περιορισθῶ εἰς τὴν ἐπισήμανσιν αὐτῶν τῶν ὁποίων παρατηρήθησαν. Μετέχω τοῦ Διαλόγου αὐτοῦ καί πιστεύω ὅτι πρέπει νά δοθοῦν ὠρισμένοι διευκρινήσεις. Δέν καταλαβαίνω τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ὁ ἅγιος Περιστερίου δέν θέλει νά τελείωσῃ αὐτός ὁ Διάλογος. Ὁ Διάλογος τελιώνει. Τὰ θέματα καθωρίσθησαν ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἐλέγχθη σαφῶς ὅτι ἡ προσεχὴς συνέλευσις θά εἶναι ἡ τελευταία. Ἦδη ἡ Ὑποεπιτροπὴ ἠτοίμασε

τά τελευταία κείμενα καί μάλιστα τό κείμενον τῆς ἐσχατολογίας, τό ὅποιον καί θά εἶναι τό «ἔσχατον». Ὁ Διάλογος αὐτός δέν πρέπει νά παραταθῇ καί πρέπει νά κλείσῃ διά σοβαροῦς λόγους. Διότι, ὅπως ὀρθῶς τονίζει καί ὁ Σεβ. ἅγιος Γραμματεὺς εἰς τὴν εἰσηγητικὴν του παρουσίαν καί εἰς τὰ σχόλια, ἂν εἰς τὸν Διάλογον αὐτὸν δέν φθάσωμεν εἰς κάποιον τέλος καὶ ἐάν αἱ Ἐκκλησίαι δέν τοποθετηθοῦν ἀποφασιστικῶς ἔναντι ἐνὸς Διαλόγου, ὁ ὁποῖος τελειώνει, χάνει ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τὴν ἀξιοπιστίαν της καὶ ἀπέναντι ὅλων τῶν ἄλλων Διαλόγων. Ἐξ ἄλλου ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἤχθη καὶ μίαν ἄλλην φορὰν εἰς πέρας εἰς τὴν ἱστορίαν. Τό 1931 ἐπετεύχθη συμφωνία ἐπίσημος ἀνάμεσα εἰς τὰς δύο Ἐκκλησίας καὶ ἐπερίμεναν καί τότε οἱ Παλαιοκαθολικοί, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θά ἀντιμετώπιζε τό πρόβλημα τῆς ἐνώσεως μέ τούς Παλαιοκαθολικούς. Δυστυχῶς ὁμως ἀπεγοητεύθησαν τότε καί εἰς δημοσιεύματα παλαιοκαθολικῶν θεολόγων καί ἐκκλησιαστικῶν προσωπικοτήτων ἐκφράζουν τὴν πικρίαν των, διότι ἐπανήρχισε μία πορεία, ἡ ὁποία εἶχεν ἤδη συντελεσθῇ. Θέλω ἐπίσης νά προσθέσω ὅτι εἶναι πολὺ σωστή ἡ παρατήρησις τοῦ κ. Γαλίτη. Νά ἀποφευχθῇ ἡ χρήσις τοῦ ὅρου «μαριολογικῶν», διότι πρόκειται ὄντως περὶ δυτικῆς προβληματικῆς. Ὡς πρὸς τό τί πρόκειται νά γίνῃ μετὰ τό τέλος αὐτοῦ τοῦ Διαλόγου, αὐτό ἔχει ἀντιμετωπισθῇ καὶ ἐπανειλημμένως ἔχει λεχθῇ καί εἰς τὸν ἴδιον τόν Διάλογον καί ἔχει διαβιβασθῇ καί εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Τό 1973 ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισε καὶ διεβίβασεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰ ἑξῆς: «*Συντελεσθείσης τῆς ἐξετάσεως ἀπάντων τῶν θεμάτων τοῦ καθ' ὅλου Διαλόγου τὰ ὑπογεγραμμένα κοινὰ κείμενα ὑποβληθῶσιν ἀφ' ἐνὸς μὲν τῷ Παναγιωτάτῳ Οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ καὶ τοῖς Μακαριωτάτοις Πατριάρχαις καὶ Προέδροις τῶν Ὁρθοδόξων Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν, ἀφ' ἑτέρου δέ τῷ Σεβασμιωτάτῳ Ἀρχιεπισκόπῳ Οὐτρέχτης, Προέδρῳ τῆς Διεθνούς Παλαιοκαθολικῆς Ἐπισκοπικῆς Συνόδου, καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις Σεβασμιωτάτοις Ἐπισκόποις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας πρὸς κρίσιν, ἀνακλήρῳξιν ἐνδεχομένως τῆς λήξεως τοῦ Διαλόγου καὶ ἀπόφανσιν ἐπὶ τῶν περαιτέρω*». Ἐπομένως, αἱ Ἐκκλησίαι θά ἀποφασίσουν μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Ἐνδεχομένως, νά δοθῇ ἐντολή εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν νά σκεφθῇ περὶ τῶν περαιτέρω. Ὡς πρὸς τὴν παρατήρησιν τοῦ ἀγίου Σαλαμίνος ὅτι δέν ἔχουν ὑπογραφῇ καθ' ὁλοκληρίαν κοινὰ κείμενα, ἐπιτρέψατέ μου νά παρατηρήσω ὅτι δέν εἶναι ἀκριβές. Ἀπλῶς εἰς ἓν ἢ δύο κείμενα, τὰ ὁποῖα ὑπεγράφησαν ὡς κοινὰ κείμενα, ἐτέθη μία ὑποσημείωσις ὅτι, π.χ. εἰς τό θέμα τοῦ Χρίσματος ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἀκολουθεῖ μίαν ἄλλην παράδοσιν. Ἀλλὰ αὐτό δέν σημαίνει ὅτι δέν ἔχει ὑπογραφῇ τό κοινόν κείμενον περὶ τοῦ Χρίσματος. Ὅλα τὰ κείμενα ἔχουν ὑπογραφῇ ὡς κοινὰ θεολογικά κείμενα. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νά ἐρωτήσω ἀπλῶς τό ἑξῆς: Ἀποφασίζομεν τό προσεχές ἔτος ὡς Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ Διαλόγου τὴν λειτουργικὴν ἐνσωμάτωσιν τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ἀπάντησις τῶν Παλαιοκαθολικῶν θά εἶναι εὐθύς ἐξ ἀρχῆς: «*πρέπει νά ἐρωτήσωμεν τίς*

κοινότητες καὶ κατόπιν θά ἀπαντήσωμεν». Διότι δέν πρόκειται περί θεμάτων δογματικῶν μόνον. Πρόκειται περί ὠρισμένων τεχνικῶν θεμάτων, τὰ ὅποια πρέπει νά συζητήσῃ ἡ Μικτή Θεολογική Ἐπιτροπή καί τὰ ὅποια ἀπαιτοῦν ὠρισμένας συνεδριάσεις. Δι' αὐτόν τόν λόγον λέγω ὅτι δέν ἔμπορεῖ νά εἶναι ἡ τελευταία συνεδριάσις. Ὅχι ὅτι εἶμαι ὑπέρ τοῦ μή τερματισμοῦ τοῦ Διαλόγου. Εἶμαι ὑπέρ ενός τερματισμοῦ, ὁ ὁποῖος δέν θά ἀφήσῃ οὐδέν κενόν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβασμιώτατε, ἐπιτρέψατε μου νά ἐκθέσω τήν ἄποψιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἐν σχέσει πρὸς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἔχει πρὸ πολλοῦ εἰσέλθει εἰς τόν Διάλογον αὐτόν καί τόν θεωρεῖ μετὰ μεγάλης συμπαθείας, ὡς παρετήρησε καί ὁ καθηγητής Ζήσης. Συμφωνῶ πρὸς τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο ὑπὸ τῶν συναδέλφων μου καί ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν. Συμμετέχω εἰς τόν Διάλογον αὐτόν. Ἐπιθυμῶ νά κάνω μίαν διευκρίνησιν εἰς τήν φράσιν τοῦ κειμένου, ἐνθα γίνεται λόγος διὰ τό ἀρμόδιον ἐκκλησιαστικόν ὄργανον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, τό ὁποῖον θά ἀποφανθῇ ὀριστικῶς περί τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς. Νομίζω ὅτι δυνάμεθα ἐνταῦθα νά ἐκφρασθῶμεν μέ ἀκρίβειαν, διότι ὑπάρχουν κανόνες τοῦς ὁποῖους ἐδέχθημεν, ἥτοι μετὰ τό τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς τὰ κείμενα θά ὑποβληθοῦν πρὸς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην καί τοῦς Ἀρχηγούς ὅλων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ τήν τελικήν αὐτῶν γνώμην. Αἱ Ἐκκλησίαι θά ἐπιλέξουν αἱ ἴδιαι τήν μέθοδον, διὰ τῆς ὁποίας θά ἀξιολογήσουν τὰ κείμενα αὐτά καί εἰς ποῖον ἐπίπεδον, ἥτοι εἰς ἐπίπεδον ἀρχιερέων, κληρικῶν, λαϊκῶν. Τοῦτο εἶναι ὑπόθεσις ἐκάστης Ἐκκλησίας. Ἐπίσης νομίζω ὅτι διὰ τελευταίαν ἴσως φοράν κατὰ τό προσεχές ἔτος θά ἔχωμεν συνάντησιν μετὰ τῶν ἀδελφῶν Παλαιοκαθολικῶν, ἀλλά θά ἐπεθύμουν νά εἶναι αὕτη ἡ τελευταία. Εἰς τήν πρώτην φράσιν ὑπάρχει εἰς ὅρος, ὁ ὁποῖος μέ ἐνοχλεῖ: «*τὴν πλήρη ἱκανοποίησιν αὐτῆς*». Θά ἤρκει ἴσως ἀπλῶς «*τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς*». Δέν δυνάμεθα νά χρησιμοποιήσωμεν τόν ὅρον «*πλήρης*», διότι ἡ φάσις αὕτη τοῦ Διαλόγου ἀπαιτεῖ μεγάλην εἰσέτι προσπάθειαν. Συμφωνῶ ἀκόμη μέ τήν πρότασιν νά μή μνημονεύσωμεν τόν ὅρον τῆς *μαριολογίας*. Ἐξαιρουμένων τῶν παρατηρήσεων αὐτῶν, τό σύντομον αὐτό κείμενον, ἀντικατοπτρίζει πλήρως τήν ἡμετέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου. Εὐχαριστῶ διὰ τήν προσοχήν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἔμπορῶ νά εἶπω ὅτι αἱ διορθώσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου εἶναι ἐποικοδομητικά.

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνο: Δέν εἶπα, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν ὑπεγράφησαν τὰ κείμενα. Ἀσφαλῶς ὑπεγράφησαν. Ἀλλά ἐτόνισα ὅτι ὑπεγράφησαν μέ διαφοράς. Ὑπάρχουν διαφοραὶ καί εἰς τὰ κείμενα περί Βαπτίσματος καί θείας Εὐχαριστίας. Ἀπλῶς ὑπεγράμμισα ὅτι δέν ἐπῆλθε πλήρης συμφωνία ὡς πρὸς τὰ τρία κείμενα.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἐν πρόβλημα συντάξεως. Εἰς τήν § 3 ἡ δια-

τύπων “mise en valeur” είναι πολύ θετική. Έπειδή πρόκειται περί προβλημάτων, θά ήτο προτιμότερον νά λεχθῇ «evaluation».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, τό θέμα τῶν Παλαικαθολικῶν νομίζω ὅτι ἔμπορεῖ νά θεωρηθῇ ὅτι ἔληξεν ὡς θέμα συζητήσεως. Ἡ Ἐπιτροπή θά λάβῃ ὑπ’ ὄψιν τῆς τᾶς παρατηρήσεις αὐτάς καί θά ἐπισυνάγῃ μίαν τελικήν φράσιν μέ τᾶς συστάσεις τῆς πρὸς τᾶς Ἐκκλησίας περὶ τοῦ δέοντος γενέσθαι. Καί ἐρχόμεθα εἰς τόν *Διάλογον μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν*. Αὐτά τὰ ὁποῖα ἐλέχθησαν διὰ τοὺς Παλαιοκαθολικούς ἔμπορουν νά λεχθῶν καί διὰ τᾶς *Ἀρχαίας Ἀνατολικᾶς Ἐκκλησίας*. Εἰς τᾶς τρεῖς φράσεις τοῦ κειμένου ἔχομεν μίαν πλήρη ἀπεικόνισιν τῆς ὅλης καταστάσεως. Εκφράζομεν τὴν ἱκανοποίησίν μας καί χαιρετίζομεν τὴν ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου, δεύτερον μίαν ἐλπίδα ὅτι ἡ συζήτησις καί ὁ Διάλογος θά ἐπεκταθῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῶν Συνόδων καί γενικώτερον τῆς Δ’ ἐν Χαλκηδόνι Οἰκουμενικῆς Συνόδου καί τῶν Ἀναθεμάτων καί, τέλος, λέγομεν ὅτι θά πρέπει νά ληφθῶν ὑπ’ ὄψιν ὠρισμένα ποιμαντικά προβλήματα. Τό τελευταῖον σημεῖον προσετέθη κατόπιν μακρᾶς εἰσηγήσεως τοῦ ἀδελφοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου. Δέν νομίζω ὅτι ἔχομεν ἐδῶ νά παρατηρήσωμεν τίποτε τό ἰδιαίτερον. Πρὶν ἢ χωρήσωμεν εἰς ἄλλο θέμα θά ἤθελα νά χαιρετίσω τὴν παρουσίαν τοῦ κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς, τόν ὁποῖον καί καλωσορίζω ἐκ μέρους ὅλων ἡμῶν.

Ὁ *Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν*, πατέρες καί ἀδελφοί, εἶναι ἀνοιχτός ἐνώπιόν σας διὰ περαιτέρω συζήτησιν. Δέν πρόκειται νά εἰσηγηθῶ τίποτε. Εἰς τό τμήμα αὐτό τοῦ κειμένου μας ἐκτίθενται ἀρκετά σαφῶς καί ἀντιπροσωπευτικῶς αἱ ἀπόψεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας. Εἰσηγούμεθα ὠρισμένα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐξ ἐκείνων πού πρέπει νά προωθηθῶν καί οὐχὶ ἐν ἀναμονῇ ἀποφάνσεως τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἀδελφέ Πρόεδρε, τόν Φεβρουάριον, ὅταν συνεκλήθη εἰς τό Ὁρθόδοξον Κέντρον ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή καί ἤρχισε τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τοῦ Διαλόγου μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅλοι σχεδόν οἱ ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε παρόντες, μέ πολλήν ἀνησυχίαν ἐπέστησαν τὴν προσοχήν μας εἰς ἓν λυπηρόν γεγονός, καθ’ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τᾶς σχέσεις μας μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας. Τό γεγονός αὐτό εἶναι ἡ Οὐνία. Ἡ Οὐνία ὡς παρελθόν, παρόν καί μέλλον. Πράγματι, εἰς τό ἐνώπιον ἡμῶν εὐρισκόμενον κείμενον ὑπάρχει μία παράγραφος, ὅπου ἀναφέρεται ἡ ἀρνητικὴ ἐπὶ τοῦ Διαλόγου ἐπίδρασις τῆς Οὐνίας. Νομίζω ὅμως ὅτι ὅσα λέγομεν εἰς τό κείμενον δέν ἔχουν σαφήνειαν, διότι τό θέμα δέν εἶναι μόνον ὅτι ἡ Οὐνία εἶναι ἓνα γεγονός εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καί γεγονός, τό ὁποῖον ἐπιδρᾷ εἰς τᾶς σχέσεις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν σήμερον μέ τᾶς σημερινὰς προσηλυτιστικὰς ἐκδήλωσεις. Γνωρίζομεν καλῶς ὅτι οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ ἀδελφοί βλέπουν τόν Διάλογον μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς μίαν προέκτασιν τῆς Οὐνίας. Καί δέν εἶναι μυστικόν ὅτι τόσον ἡ ἱεραρχία, ὅσον καί οἱ θεολόγοι τῆς Ἐκκλησίας ταύτης προσπαθοῦν νά ἔχουν ὡς πρόσ-

θετον βάσιν τῶν προσπαθειῶν των καί τό θέμα τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου, ἅν καί δέν ἔχουν κανέν ιστορικό στήριγμα διά τās κατά καιρούς δηλώσεις των ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου. Ἐάν ὁ ἅγιος Μεθόδιος ἔλαβε τήν χειροτονίαν εἰς τόν βαθμόν τῆς ιερωσύνης ἀπό τόν πάπαν καί ἐστάλη ὡς Ἀρχιεπίσκοπος Μοραβίας, προήρχετο ὁμως ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καί εἶναι ἅγιος καί ἱσαπόστολος. Οἱ γερμανοὶ ρωμαιοκαθολικοὶ κληρικοὶ ὄχι μόνον τόν ἔστειλαν εἰς τήν ἐξορίαν, ἀλλά καί συνετέλεσαν εἰς τόν θάνατόν του. Ἐφέτος θά ἐορτάσωμεν τὰ 1100 ἔτη ἀπό τήν ἐπιστροφὴν τῶν μαθητῶν τῶν ἁγίων Κυρίλλου καί Μεθοδίου εἰς τήν Ἀνατολήν. Γίνονται ὁμως προσπάθειαι νά ἀποδειχθῇ ὁ ἰσχυρισμός ὅτι οἱ ἅγιοι εἶναι ἱεραπόστολοι τῆς Δύσεως πρὸς τήν Ἀνατολικήν Ἐκκλησίαν. Καί εἰς τό κείμενόν μας πρέπει νά ἐκφρασθῶμεν σαφῶς περὶ τῆς Οὐνίας. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νά ἐνισχύσωμεν τό σημεῖον, ὅπου λέγομεν ὅτι ἡ Οὐνία συνδέεται μέ τόν προσηλυτισμόν καί ὅτι ἀποτελεῖ διά τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς τρόπον ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Στάρας Ζαγοράς. Νομίζω ὅτι τό αἶτημά του θά ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς, εἰς τρόπον ὥστε ὁ χαρακτηρισμός τῆς Οὐνίας νά γίνῃ κατά τόν πρέποντα τρόπον.

Ο Αἰδεσιμολ. Ποάσκου: Πορὰ τό γεγονός ὅτι συμφωνῶ μέ τό κείμενον αὐτό, θά ἐπεθύμουν νά κάνω μίαν πρότασιν. Εἶναι ἀληθές ὅτι ὀφείλομεν νά συζητήσωμεν τήν Οὐνίαν καί τόν προσηλυτισμόν. Εἶναι ἐπίσης ἀληθές ὅτι αἱ προκαταλήψεις, τās ὁποίας ἐδημιούργησεν ἡ Οὐνία εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν διά μέσου τῶν αἰώνων εἶναι ἀναντίρρητοι. Ἐν τούτοις, δέν θά ἔδει νά προσέξωμεν μονομερῶς τόν προσηλυτισμόν, ὁ ὁποῖος βεβαίως ἀποτελεῖ ἀρνητικόν στοιχεῖον εἰς τās σχέσεις ἡμῶν, ἀλλά νά ἀντιμετωπίσωμεν καί ὠρισμένα ἄλλα στοιχεία, τὰ ὁποία ἐκπροσωποῦν θετικά σημεῖα. Ἀναφέρομαι πρὸ πάντων εἰς ὅσα συνέβησαν ἀπό τῆς Β' Βατικανῆς Συνόδου, ἔνθα ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία μετὰ τόσους αἰῶνας ὠμίλησε περὶ τῆς συλλογικότητος τῶν ἐπίσκοπων (*collegialité*) καί περὶ τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ. Εἶναι ἀληθές ὅτι αἱ δύο αὐταὶ θέσεις ἐχρησιμοποιήθησαν ὑπό τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας μέ συγκεκριμένην ἔννοιαν, διάφορον τῆς ἡμετέρας, ἀλλ' ἡ συζήτησις παραμένει ἀνοικτή. Κατά τήν ἡμετέραν γνώμην αὐτό ἔχει μεγάλην σπουδαιότητα, διότι ἡ συλλογικότης τῶν ἐπισκόπων καί ὁ λαός τόν Θεοῦ ὁδηγοῦν πρὸς τήν *συνοδικήν δομὴν* τῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐτὴ ἐβίωθη κατά τήν πρώτην χιλιετίαν. Ὀφείλομεν νά ἐπιδειξώμεν ἀποφασιστικότητα ὡς πρὸς τήν Οὐνίαν καί τόν προσηλυτισμόν, ἀλλ' ὀφείλομεν νά ἐπιδειξώμεν καί εὐρύτητα, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὠρισμένα θετικά στοιχεία καί τοῦ γεγονότος εἰσέτι, ὅτι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία κατήργησεν εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις τό *Filioque* εἰς τό Σύμβολον Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως. Εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Τό ἐκκλησιολογικόν θέμα ἔρχεται καί ἐμπραγμάτως εἰς τήν πρώτην γραμμὴν τοῦ Διαλόγου, ἀλλά καί ἐδῶ συνιστᾶται, ὅπως τό θέμα τοῦ προσηλυτισμοῦ καί τῆς Οὐνίας ἔλθουν ὡς ἐκκλησιολογικαὶ προ-

τεραιότητες. Τούτου τεθέντος, αντιλαμβάνομαι πλήρως τήν άποψιν του π. Ποπέσκου ότι υπάρχουν και θετικά στοιχεία εις την ρωμαιοκαθολικήν θεολογίαν. Άλλ' αυτά θα αποτελέσουν αντιζείμενον του Διαλόγου και όχι φυσικά της ιδικής μας Διασκέψεως.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Μέ έκαλύψατε, Σεβ. άγιε Πρόεδρε. Θα ήθελα μόνον να παρατηρήσω ότι ή «*collegialité*» είναι αυστηρώς ρωμαιοκαθολική παράδοσις. Η όρθόδοξος παράδοσις είναι ή «*synodalité*». Υπάρχει πολύ μεγάλη εκκλησιολογική διαφορά μεταξύ των δύο. Η θεωρία της «*collegialité*» είναι ξένη και άπορριπτέα ως ιεροκρατική από την όρθόδοξον παράδοσιν και από την όρθόδοξον συνοδικήν συνείδησιν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, εις την τελευταίαν παράγραφον γίνεται λόγος περί της έξευρέσεως των άπαραιτήτων λύσεων διά τό πρόβλημα της Ουνίας και του προσηλυτισμού. Νομίζω, ταπεινώς, ότι πρέπει να δοθή σημασία εις την πρότασιν αυτήν, διότι άνευ της επιλύσεως των προβλημάτων αυτών ή πορεία του Διαλόγου καθίσταται, άν μή αδύνατος, τουλάχιστον προβληματική δι' ήμάς τούς Όρθοδόξους.

Ο Σεβ. Κιέβον: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, θα επεθύμουν να προτείνω όπως τό ζήτημα της Ουνίας, ως άρνητικής μεθόδου διά την επίτευξιν της ένώσεως μεταξύ της Όρθοδόξου και της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας, ένταχθή εις τό προοίμιον. Είναι αναγκαίον να γίνη λόγος όχι μόνον εις τό κεφάλαιον περί του Διαλόγου μετά της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας, άλλ' επίσης και εις τό προοίμιον, ίνα ή Άγία και Μεγάλη Σύνοδος λάβη άπόφασιν επί του ζητήματος της Ουνίας. Ο λόγος διά τόν όποίον θεωρώ τό ζήτημα αυτό σοβαρόν είναι ότι σήμεραν εις την ήμετέραν Έκκλησίαν υπάρχει ή γνώμη μεταξύ μερικών ομάδων Χριστιάνων, ότι ό σύγχρονος Διάλογος Όρθοδόξων και Ρωμαιοκαθολικών είναι μία νέα μορφή Ουνίας. Ούτω λοιπόν, προς άποφυγήν μιάς τοιαύτης έσφαλμένης έντυπώσεως, νομίζω ότι ή Σύνοδος πρέπει να άποφανθή κατά τρόπον σαφή και ακριβή και να ειπή ότι ή Όρθόδοξος Έκκλησία, καίτοι επιθυμεί την άποκατάστασιν της ένότητος μετά της Ρωμαιοκαθολικής Έκκλησίας, άπορρίπτει την όδόν της Ουνίας ως τοιαύτης. Διά τουτο πρέπει αυτό να είναι άπόφασις άρχής. Διά να κλείσω τάς σκέψεις αυτές, επιθυμώ τουτο να αναφερθή εις τό προοίμιον του κειμένου.

Ο Έλλογιμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, θα επεθύμουν να προτείνω την άποσύνδεσιν του ζητήματος της Ουνίας εκ του ζητήματος του προσηλυτισμού. Η αντίθεσις προς την Ουνίαν διά να σταματήση ό προσηλυτισμός είναι εις πρώτος στόχος. Πιστεύω ότι θα έδει να υπάρχει γενική συμφωνία μέ την Ρώμην διά την κατάργησιν του προσηλυτισμού ως όρος διά την συνέχισιν του Διαλόγου. Η σύστασις μιάς κοινής Επιτροπής, ή όποία θα έμελέτα τάς συγχρόνους μορφάς προσηλυτισμού, είναι εις τύπος συνεργασίας μεταξύ των Έκκλησιών ήμών διά να επισημανθή ότι εκεί ή έκει ήσκήθη προσηλυτισμός επί τψ τέλει της παρεμποδίσεως αυτού. Μετά ταύτα θα ήδύνατό τις να αντιμετώπιση τό πρόβλημα της Ουνίας, τό όποίον

είναι πολύ περισσότερον ἐκτενές διά μελέτην. Ὁ Διάλογος τουλάχιστον συν-επάγεται τήν κατάργησιν παντός, τό ὁποῖον θά ἡδύνατο νά χαρακτηρισθῇ ἀνθρωπίνως ὡς ἐχθρότητες μεταξύ Καθολικῶν καί Ὁρθοδόξων.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἤθελα νά εἶπω ὅτι δέν βλέπω νά γίνεται διάκρισις μεταξύ Οὐνίας καί Καθολικῶν. Τόν προσηλυτισμόν σήμερον ἀσκεῖ περισσότερον παντός ἄλλου αὐτή αὕτη ἡ Ρωμαιοκαθολική Ἐκκλησία παρὰ ἡ Οὐνία. Ἡ Οὐνία ἔχει ἕν ἔνδυμα, μίαν μορφήν, μίαν ταυτότητα καί εἶναι δυνατόν νά καταπολεμηθῇ. Οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ ἔχουν πολλά τάγματα, τά ὁποῖα κινοῦνται μεταξύ τῶν Ὁρθοδόξων καί προσηλυτίζουν μέ μυρίους τρόπους. Ὁ Καθολικισμός, παρ' ὅλας τὰς ὑποσχέσεις πού δίδει εἰς τήν Ὁρθοδοξίαν, παρὰ τήν σύστασιν μικτῶν Ἐπιτροπῶν εἰς τόν χώρον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, ἀσκεῖ προσηλυτισμόν μέ ὅλα τὰ μέσα πού διαθέτει.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἡ § 3 τοῦ κειμένου ἡμῶν εἶναι καλή, ἀλλά ἐμφανίζεται βραδέως. Δύναμαι νά σᾶς βεβαιώσω ὅτι εἰς τήν Ἐπιτροπὴν τοῦ Διαλόγου ἔχομεν ἤδη φθάσει εἰς δύσκολα ζητήματα καί προβλήματα. Διὰ νά ἀναφέρω ἕν παράδειγμα, τό ἐπόμενον θέμα θά εἶναι τό παπικόν πρωτεῖον. Ὡς πρὸς τήν § 4 εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος. Δέον ὅπως πάντοτε ἀναλογιζώμεθα ὅτι ὑπάρχει εἰς *Κανονισμός* μεταξύ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τήν ἐξέλιξιν τοῦ Διαλόγου. Ὅθεν, διὰ νά ἀλλάξωμεν ὠρισμένα πράγματα, ὀφείλομεν νά ὑποβάλωμεν τὰς ὑποδείξεις ἡμῶν εἰς τόν πρόεδρον τῆς ὁρθόδοξου πλευρᾶς τοῦ Διαλόγου διὰ νά τὰς γνωστοποιήσῃ εἰς τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ συζήτησίς μας ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἐποικοδομητική. Ἡ Ἐπιτροπὴ θά κἀνῃ τὰς σχετικὰς διορθώσεις. Μένουν ἀκόμη δύο Διάλογοι. Πρόκειται περὶ Διαλόγων, οἱ ὅποιοι μόλις ἤρχισαν καί περὶ μίας ἀποτιμήσεως ἀρκετά θετικῆς. Ἡ τελευταία παράγραφος, ἡ συμπληρώνουσα τοὺς Διαλόγους - ὅπου γίνεται λόγος περὶ προσηλυτισμοῦ καί περὶ μυστηριακῆς κοινωνίας - εἶναι ἀρκετά ρεαλιστική καί ἀρκετά αὐστηρή εἰς ὕψος, ὥστε *Λουθηθρανοὶ καί Μετερρυνθμισμένοι* νά καταλάβουν τί θέλομεν νά εἴπωμεν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Θά ἐπεθύμουν, ἅγιε Πρόεδρε, νά ἐπανέλθω εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Προτείνω εὐλαβῶς ὅπως ἡ ἡμέτερα Προσυνοδικὴ Διάσκεψις προβῇ δι' ἐπισήμου πανορθοδόξου δηλώσεως εἰς καταδίκην τῆς Οὐνίας καί τοῦ προσηλυτισμοῦ. Τοῦτο φαίνεται ἀπολύτως ἀναγκαῖον καί θά προβληματίσῃ ἔτι περισσότερον τήν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, δοθέντος ὅτι ὅταν εἰς τήν Κρήτην ἡ Διορθόδοξος Θεολογικὴ Ἐπιτροπὴ προσεπάθησε νά κάμῃ μίαν τοιαύτην ἐπίσημον δήλωσιν, ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐδυσφόρησε καί ὅλη ἡ προσπάθεια τῶν Ὁρθοδόξων ἐναύαγησε. Τό θέμα, λοιπόν, ἐπανερχεται καί πάλιν ἐδῶ εἰς τήν Ὀλομέλειάν μας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρότασις εἶναι ἀρκετά σοβαρή. Ἀλλὰ ἔχει τήν ἱστορίαν της. Τόσον ἀπὸ τήν Μικτὴν Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν τοῦ

Διαλόγου, ὅσον καί εἰς ἄλλας ἀνάλογους περιπτώσεις ἐγένοντο δηλώσεις καταδικαστικάί τῆς Οὐνίας. Ἐάν κατάλαβα καλῶς τὰς ἀπόψεις ὠρισμένων ἀδελφῶν, καί ἰδίως τοῦ ἁγίου Κιέβου, μία τοιαύτη σημαντική πρᾶξις πρέπει νά ἀφεθῇ εἰς τὴν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον, ἢ ὅποια νά ἀποφανθῇ καί νά καταδικάσῃ καί τὴν Οὐνίαν καί τὸν προσηλυτισμόν. Φοβοῦμαι ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν φάσιν, ἐάν προβῶμεν εἰς μίαν ἀκόμῃ καταδίκην, ἀποδυναμώνομεν τὸ ἔργον τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου ἐν τῷ μέλλοντι. Αἱ διατυπώσεις τοῦ κειμένου μας περὶ Οὐνίας καί περὶ προσηλυτισμοῦ ὡς γεγονότος ἀρνητικοῦ - ἐάν μάλιστα ἐνισχυθοῦν καί με αὐτὰ τὰ ὅποια εἶπεν ὁ ἅγιος Στᾶρας Ζαγοράς - εἶναι καλαί. Ἀρκεῖ ἡ ἐπισήμανσις τοῦ γεγονότος. Ἀλλὰ τὸν λόγον ἔχει ἡ Ὀλομέλεια. Ἄν νομίζετε ὅτι πρέπει νά γίνῃ μία καταδίκη, ἢ συζήτησις εἶναι ἀνοικτὴ. Νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει κανεὶς, ὁ ὁποῖος θέλει νά ὁμιλήσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως αὐτῆς. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν καί ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων: Νομίζετε ὅτι εἶναι ἐπαρκῶς διατετυπωμένα τὰ πράγματα εἰς τὰς δύο αὐτὰς παραγράφους; Ἐάν ναί, παραπέμπομεν καί τὰ σημεῖα αὐτὰ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καί, με τὴν προοπτικὴν τῶν εὐρύτερων συζητήσεων πού ἐγιναν διὰ τοὺς ἄλλους Διαλόγους, νά σκεφθῇ ἂν ὑπάρχῃ καί ἐδῶ, κάτι τὸ ὁποῖον πρέπει νά λεχθῇ ἢ ἡμπορεῖ νά λεχθῇ. Ἐάν οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα, δυνάμεθα νά κατακλείσωμεν τὴν σημερινὴν ἐργασίαν μας.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.15 - 10.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἐναπομένουν δύο ἀκόμη κείμενα, τὰ ὅποια πρέπει νὰ συζητηθοῦν ἐν Ὁλομελείᾳ, πρὶν ἢ ἀρχίσουν αἱ ἐργασίαι ἐν Ἐπιτροπαῖς. Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα νὰ προβῇ εἰς τὴν εἰσηγητικὴν παρουσίᾳσιν τοῦ θέματος «*Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις*».

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Εἰσηγητικὴ παρουσίασις
τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί, ἡ τρίτη Ἐπιτροπὴ ἐργασίας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, προεδρευομένη ὑπὸ τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Βροτσλάβ κ. Ἱερεμίου, γραμματεύοντος τοῦ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Τσέτση, εἰργάσθη ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν:

- α) τὰς προγενεστέρas Πανορθοδόξους ἀποφάσεις,
- β) τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος ὑπὸ τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀποσταλείσας μελέτας,
- γ) τὰς Εἰσηγήσεις τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ὡς καὶ τοῦ Γραμματέως ταύτης,
- δ) τὰς ἐν Ὁλομελείᾳ διεξαχθείσας συζητήσεις, καὶ
- ε) θεολογικὰς μελέτας τινὰς ἐπὶ τοῦ θέματος, αἱ ὁποῖαι παρουσιάσθησαν εἰς τὸ σχετικὸν Θεολογικὸν Σεμινάριον ἐν τῷ Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ.

Τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον ἐγένετο δεκτὸν κατόπιν φραστικῶν τινῶν μόνον βελτιώσεων, διαρθροῦνται εἰς 12 παραγράφους, εἰς τὰς ὁποίας ἰσορροποῦνται ἀρμονικῶς ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ διὰ μέσου τῆς καθόλου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως διήκουσα ἐνιαία γραμμὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς καὶ αἱ ὑψηλαὶ ἀρχαί, αἱ ὁποῖαι ἐνέπνευσαν καὶ διέμορφωσαν ταύτην, ἀφ' ἑτέρου δέ αἱ κριθεῖσαι ἀναγκαῖαι ὑποδείξεις διὰ τὴν ἐκ βάθρων ἐπανατοποθέτησιν καὶ ἐκκλησιολογικὴν διασάφησιν τῆς θέσεως ἐν γένει τῆς Ὁρθοδοξίας ἐντὸς τῆς κινήσεως ταύτης, καὶ δὴ καὶ ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε.

Τὸ ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθέν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ

αὐτοσυνειδησία ὅτι ἀποτελεῖ φορέα καί δίδει μαρτυρίαν τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν καί μοναδικὴν θέσιν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου, ἐπὶ τῇ τέλει τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας.

2. Ἡ Ορθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «ὑπὲρ εὐσταθείας τῶν Ἁγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν καί τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καί συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καί περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ βαθύτερον οἰκουμενικὸν πνεῦμα τῆς Ορθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς αἰῶνας ε', ια' καί ιστ'. Διό καί ἡ ὀρθόδοξος μετοχή εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἀποτελεῖ νεωτέραν προσπάθειαν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καί πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

3. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους Ἀγιώταται Ορθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καί διεθνή ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς καί εἰς διαφόρους διμερεῖς καί πολυμερεῖς Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς παρουσιαζομένας δυσκολίας καί κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὐτὴ οἰκουμενιστικὴ δραστηριότης πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καί ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καί αἱ κοιναὶ προσπάθειαι πρὸς μίαν χριστιανικὴν ἐνότητα τυγχάνουν οὐσιώδεις: «ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δώμεν τῇ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α' Κορ. 9,12).

4. Ἐν ἐκ τῶν προνομιούχων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι καί τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι δέν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἁπάσας τὰς Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καί ὅτι καί ἄλλοι οἰκουμενικοὶ ὀργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον μίαν συγκεκροτημένην οἰκουμενικὴν ἀδελφότητα. Πλείσται Ορθόδοξοι Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικά μέλη αὐτοῦ καί κατὰ τὴν ροὴν τῆς ἱστορίας ἅπασαι αἱ Ορθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ἡ Δ' Πανορθόδοξος Διάσκεψις (1968) ὑπεγράμμισε τὴν γενικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας συνειδήσιν, ὅτι «ἀποτελεῖ ὀργανικὸν μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν, καί τὴν στερεὰν ἀπόφασιν αὐτῆς ὅπως δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων, θεολογικῶν καί ἄλλων, συμβάλῃ εἰς τὴν προαγωγὴν καί εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν».

5. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καί εἰς τὴν διδα-

σκαλίαν τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὄργανισμῳ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδόλως παραδέχεται τὴν ιδέαν τῆς «ισότητος τῶν Ὁμολογιῶν» καὶ οὐδόλως δύναται νὰ δεχθῇ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὥς τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ ἐνότης ἢ ὅποια ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε. δὲν δύναται νὰ εἶναι προϊόν θεολογικῶν συμφωνιῶν μόνον. Ὁ Θεὸς καλεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει τῆς πίστεως βιουμένην ἐνότητα ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ.

6. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον-βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδόσεις αὐτοῦ. Ἐχουν δὲ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς Δηλώσεως τοῦ Toronto (1950), τιτλοφορουμένης «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν», εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. Ὅθεν, αὐτονόητον, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δὲν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει πρέπει νὰ καταστή ὑπερ-Ἐκκλησία: «Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δὲν εἶναι νὰ διαπραγματευθῇ ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζωσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν μελέτην καὶ συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσις τοῦ Toronto, § 2).

7. Θεολογικαὶ μελέται καὶ ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ Ἐπιτροπὴ Πίστις καὶ Τάξις, ἥτις συνεχίζει τὸ ἔργον τῆς «Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως». Ἀναγνωρίζεται ὅτι τὸ κείμενον «Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργημα», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, ἀποτελεῖ σημαντικὸν οἰκουμενιστικὸν κείμενον βασικῶν συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων, κείμενον, ὅπερ ἐκφράζει ἐμπειρίαν, διανοίγουσαν νέον στάδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

8. Τὸ Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν—μελῶν αὐτοῦ, δὲν ἀσχολεῖται μόνον μέ τοὺς Θεολογικοὺς Διαλόγους. Αἱ πολὺπλευροὶ δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθρησκειακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ιδεωδῶν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικὰς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ κόσμου σήμερον καὶ παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καὶ δράσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐξετίμησε τὴν πολυδιάστατον ταύτην δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνειργάσθη πλήρως εἰς τοὺς προμνημονευθέντας τομεῖς.

9. Μετὰ τὴν ΣΤ' Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέαι προοπτικαὶ διὰ μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχὴν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τῆς ὀριζοντίου καὶ καθέτου διαστάσεως τοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἥτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, αἱ μελέται ἐπὶ τῶν

θεμάτων «Πρός μίαν κοινήν ἔκφρασιν τῆς Ἀποστολικῆς Πίστεως σήμερον», «Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας καί ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», καί «Ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη καί ἡ ἀκεραιότης τῆς δημιουργίας», ὡς ἐπίσης καί ἡ Παγκόσμιος Διάσκεψις ἐπὶ τοῦ θέματος «Γεννηθῆτω τό θέλημά Σου: Ἱεραποστολή ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τοῦ Χριστοῦ», διανοίγουν νέας ὁδούς πρὸς δι-
είσδυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς δραστη-
ριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

10. Ἀποτελεῖ ὁμῶς γεγονός, ὅτι μία οὐσιαστικὴ Ὁρθόδοξος μαρτυρία καί ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ δύναται νὰ τεθοῦν ἐν κινδύνῳ, ἐάν δὲν ἀνερευθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκείναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργήσουν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογίας καὶ συμφώνως πρὸς τὸν ἰδικόν των τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι.

Ἀναφορικῶς πρὸς τοῦτο ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τὴν συνεχι-
ζομένην ἄνευ διακρίσεως ἀποδοχὴν ποικιλίας ἐκκλησιῶν καὶ χριστιανικῶν
κοινοτήτων ὡς μελῶν τοῦ Π.Σ.Ε. Τοιαύτη ἐξέλιξις θὰ μειώσῃ μακροπρόθε-
σμως τὴν εἰς τὰ διάφορα διοικητικὰ καὶ συμβουλευτικὰ σώματα τοῦ Π.Σ.Ε.
ὀρθόδοξον παρουσίαν καὶ θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος ἐνός ὑγιοῦς Οἰκουμενικοῦ
Διαλόγου ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου. Πρέπει νὰ γίνουν νέαι καταστατικαὶ καὶ
ἄλλαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθοδοξία δυνηθῇ νὰ
δώσῃ ἐντὸς του Συμβουλίου τὴν μαρτυρίαν καὶ θεολογικὴν αὐτῆς συνεισ-
φοράν, τὴν ὁποῖαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατὰ τὰ ἤδη μεταξὺ αὐτοῦ
καὶ τῶν Ὁρθόδοξων-μελῶν αὐτοῦ ἐκατέρωθεν συμπεφωνημένα (*Desiderata*
Σόφιας).

11. Ἐξ ἄλλου, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῆς ὀφείλει
ὅπως ἀνεύρῃ τρόπους χαράξεως κοινῆς οἰκουμενικῆς τακτικῆς καὶ συμ-
φώνου ἀπόψεως, ἰδίως ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Πίστεως καὶ Τάξεως, ὡς αἱ
συζητοῦνται θέματα ἀπτόμενα τῆς πίστεως. Εἰς τοιαύτας συζητήσεις
ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ὀφείλει ὅπως ἐμφανίζεται ὡς τό ἓν Σῶμα τοῦ
Χριστοῦ, ὁμολογοῦσα καὶ δίδουσα μαρτυρίαν τῆς πίστεως τῆς Μιᾶς, Ἀγίας,
Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ
Οἰκουμενικὴ Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ
εἰς τὰς νέας συνθήκας καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρό-
νου κόσμου. Προσευχόμεθα ὅπως ἡ ἡμέρα εἶναι ἐγγύς, κατὰ τὴν ὁποῖαν
ὁ Κύριος θὰ ἐκπλήρῳσῃ τὴν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία
ποιμνὴ, εἷς ποιμὴν» (Ἰω. 10,14), ἵνα ἡνωμένοι ἐν τῇ πίστει, ἀποβῶμεν πλέον
ἀξιόπιστοι διάκονοι ἐν τῷ Ἀμπελῶνι τοῦ Κυρίου.

* * *

Σεβ. ἅγιοι Πρόεδροι, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τό ὑποβαλλόμενον διὰ τῆς παρούσης Εἰσηγήσεως ἐνώπιόν τῆς Γ'
Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τελικόν κείμενον τῆς Διορ-
θοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ τρίτου θέματος τῆς

ήμερησίας διατάξεως, ἀφορώντος εἰς τὰς *Σχέσεις τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν*, ἔχει κατ' ἀρχὴν διπλὸν χαρακτήρα. Ἀποβλέπει τοῦτο μὲν εἰς τὴν ἐπανενθύμωσιν - ὡς τονίζεται καὶ εἰς τὴν ἐνώπιον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγνωσθεῖσαν *Ἐκθεσιν* τοῦ Σεβ. Προέδρου αὐτῆς - ὅλων ἐκείνων τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια συνθέτουν τὴν εἰκόνα τῆς διὰ μέσου τῶν ἐτῶν διαμορφωθείσης συνεποῦς στάσεως τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἐν γένει καὶ τοῦ Π.Σ.Ε. εἰδικώτερον, τοῦτο δὲ εἰς μίαν ἐκ νέου συνθετικὴν ἀποτίμησιν τῶν σχέσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἐξαίρομένου ὄχι μόνον τοῦ ἐποικοδομητικοῦ ρόλου αὐτῆς ἐντὸς τῆς Κινήσεως, ἀλλ' ὅπωςδήποτε καὶ τῆς συμβολῆς τῆς τελευταίας ταύτης εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν αἰσθημάτων προσεγγίσεως, ἀλληλεγγύης, ἀδελφοσύνης καὶ ἐνότητος, ἅτινα διαπνέουν τὰς Ἐκκλησίας πρὸς ἀλλήλας, καὶ ὑπογραμμιζόμενων πάντοτε τῶν τυχόν ἐλλείψεων ἐν τῇ ἀπὸ κοινοῦ ἀναζητήσει τῶν τρόπων ἐνώσεως καὶ τῆς ἀπὸ κοινοῦ ἐκφράσεως τῆς ἀποστολικῆς πίστεως σήμερον.

Πέραν ὅμως τῶν διαπιστώσεων τούτων, τὸ ὑποβαλλόμενον κείμενον φιλοδοξεῖ νὰ θέσῃ τὸν δάκτυλον ἐπὶ τῶν τύπων τῶν ἡλίων διὰ τῆς σαφοῦς ἀπαριθμήσεως καὶ τοῦ ἐξονομασμοῦ ὅλων ἐκείνων τῶν δεδομένων, τὰ ὅποια χρῆζονται σήμερον ἐπανεξετάσεως, οὕτως ὥστε ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν ἐργασίαν, εἰδικώτερον τοῦ Π.Σ.Ε., νὰ καταστήτῃ περισσότερον ἐνεργὸς καὶ ἀποδοτικὴ, παραμεριζόμενων ἐμφιλοχωρησασάντων τινων παρεξηγήσεων καὶ ἄλλων παραγόντων, οἱ ὅποιοι ἐπιδρῶν ἀρνητικῶς, τὸ γε νῦν ἔχον, εἰς τὴν κατὰ πάντα ἀρμονικὴν ἔνταξιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὰ θεσμικὰ πλαίσια τοῦ Συμβουλίου τούτου. Οὕτως, εἰδικώτερον - ὡς ἐτόνισε καὶ εἰς τὴν πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν σχετικὴν *Εἰσήγησιν* του καὶ ὁ ὁμιλῶν - ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἶναι ὑποχρεωμένη, πέραν τῶν παλαιότερων προτάσεων καὶ ὑποδείξεων αὐτῆς, τῶν ἀναφερόμενων π.χ. εἰς τὴν ἀνάγκην περισσότερον ἰσορροποῦ ἐκπροσωπήσεως ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Συμβουλίου τῆς καθέτου καὶ τῆς ὀριζοντίου γραμμῆς (Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, 1976) ἢ τοῦ εὐστοχωτέρου τρόπου ἐπιλογῆς τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὰ διοικητικὰ καὶ συμβουλευτικὰ σώματα τοῦ Συμβουλίου καὶ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκπροσώπων τούτων κ.ο.κ., νὰ ἐπιδιώξῃ καὶ βαθυτέρας τινὰς διευκρινήσεις καὶ ἀλλαγὰς. Ὡς τοιαύτας ἀνέφερε:

(α) τὸν συντονισμόν τῶν προσπαθειῶν τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς ἀποσαφήνισιν τῶν *ἐκκλησιολογικῶν κριτηρίων* διὰ τὸν προωθούμενον ἐκκλησιολογικὸν Διάλογον καὶ πρὸς καθορισμόν τῶν προϋποθέσεων ἀποκαταστάσεως τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας·

(β) τὴν ἐπανεξέτασιν ἀπὸ κοινοῦ ὑπὸ τῶν Ὁρθοδόξων τῆς σημασίας τῶν κοινῶν κειμένων, ἰδίᾳ τῆς Ἐπιτροπῆς «*Πίστις καὶ Τάξις*», διὰ τὴν ὀρθόδοξον θεολογίαν καὶ ζωὴν, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τοὺς διμερεῖς *Θεολογικοὺς Διαλόγους* τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας·

(γ) τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν, καὶ δὴ καὶ

τὴν μελέτην τῶν *κανονικῶν κριτηρίων* ὡς πρὸς τὴν *περὶ τῶν ὁρίων τῆς Ἐκκλησίας* ὁρθόδοξον παράδοσιν, διότι οὕτω μόνον εἶναι δυνατὴ ἡ τήρησις ἐνιαίας στάσεως ὅλων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν κατὰ τὴν συζητήσιν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων·

(δ) τὸν προσδιορισμὸν πανορθόδοξως τῶν ἀναγκαίων προϋποθέσεων διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς πλήρους ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας·

(ε) τὴν λήψιν μέτρων «*πρὸς ἀποφυγὴν ἐμφιλοχωρήσεως συγκρητιστικῶν τάσεων εἰς τὸ Π.Σ.Ε.*».

Αἱ προϋποθέσεις αὗται θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ἀναγκαῖα ἐκκλησιαστικά πλάισια, ὅχι μόνον διὰ τὸ ἔργον τῶν ὁρθόδοξων ἐκπροσώπων εἰς τὸ Π.Σ.Ε., ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν γενικωτέραν γόνιμον καὶ ἀποτελεσματικὴν μαρτυρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τε τὸ Π.Σ.Ε. καὶ τοὺς διμερεῖς Θεολογικοὺς Διαλόγους.

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμιοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Τοιοῦτον τὸ ὑποβαλλόμενον κείμενον. Εἶναι, κατὰ τὴν ταπεινὴν γνώμην μου, ἀρκούντως *περιεκτικόν* καὶ *προσεκτικόν* εἰς τὰς κρίσεις καὶ διατυπώσεις του, δέν στερεῖται ὅμως κατὰ τὴν τελικὴν αὐτοῦ διατύπωσιν τοῦ παλμοῦ ἐκεῖνου, ὁ ὁποῖος θὰ πείσῃ τόσον τὸ ὁρθόδοξον ποιμνιον, ὅσον καὶ τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον, ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ὅχι ἀπλῶς ἔχει ἐξαίρετον θέσιν εἰς τοὺς κόλπους τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλὰ καὶ ὅτι διαπνέεται ὑπὸ τοῦ πάθους νὰ ἀγωνισθῇ, ἐπὶ τῇ βάσει ἀντικειμενικῶς ὁρθῶν κριτηρίων, διὰ τὴν τῶν πάντων ἐνότητα, ἥτις καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὄραμα, τὴν πίστιν καὶ τὸν ἀμετακίνητον στόχον τῆς. Σὰς εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα διὰ τὴν παρουσίαν καὶ τοῦ τρίτου τούτου κειμένου τῆς Διασκέψεως ἡμῶν. Τὸ θέμα εἶναι ἀνοικτὸν ἐνώπιόν σας διὰ πᾶσαν μορφήν συζητήσεως. Θὰ συμφωνήσω μὲ τὸν ἅγιον Γραμματέα, ὅτι τὸ κείμενον εἶναι καὶ προσεκτικῶς συντεταγμένον, ἀλλὰ καὶ *περιεκτικόν*.

Ὁ Σεβ. Νικοπόλεως: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε καὶ ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, τὸ κείμενον, ὅπως παρατηρήσατε, εἶναι πολὺ καλὸν καὶ πολὺ προσεκτικῶς γραμμένον. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ προτείνω ὠρισμένας λεκτικὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἡμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅτι ἔχουν καὶ κάποιαν ἰδιαιτέραν σημασίαν. Συγκεκριμένως, εἰς τὴν § 1 πρέπει νὰ καταστῇ περισσότερον σαφές ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ «*τόν*» φορέα καὶ δίδει «*τὴν*» μαρτυρίαν τῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν § 2 θὰ ἦταν καλὸν νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ φράσις «*ὑπὲρ εὐστάθειας τῶν ἀγίων τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησιῶν*», διότι μέσα εἰς τὴν συνάφειαν τοῦ κειμένου δίδει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ φρονῶ ὅτι εἶναι κάπως ξένον πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας νὰ προσεύχεται ὑπὲρ εὐστάθειας Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι εἶναι κατὰ τὴν κρίσιν τῆς ὅχι ὁρθόδοξοι. Εἰς τὴν § 4, ἡ λέξις «*προνομύχων*» θὰ ἦταν καλὸν νὰ ἀντικατασταθῇ μὲ τὴν λέξιν «*κυρίων*», δηλαδή «*Τὸ Π.Σ.Ε. ἀποτελεῖ ἓν ἐκ τῶν κυρίων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς*

κινήσεως». Εἰς τὴν § 7, τὸ κείμενον χρήζει κάποιας ἀνασυντάξεως, διότι εἰς μίαν καὶ μόνην παράγραφον ἀπαντᾷ τρεῖς ἢ λέξεις «κείμενον».

Ὁ Σεβ. Βράτσης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐπειδὴ θὰ λάβω μέρος εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, θέλω νὰ προσανατολισθῶ ἤδη ἀπὸ τώρα, ὥστε ἡ συμμετοχή μου νὰ εἶναι ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερον ἀποτελεσματική. Ἡ ἐκτίμησίς μου εἶναι, ὅτι τὸ κείμενον εἶναι καλόν καὶ ἐκφράζει τὴν ὀρθὴν ὀρθόδοξον ἀποφιν ἐπὶ τοῦ θέματος. Εἰδικώτερον, μέ ἐνετυπώσιασεν τὸ σημεῖον 4 τοῦ κειμένου. Καὶ ἐπειδὴ τὸ κείμενον τοῦτο θὰ λάβῃ ἐπίσημον χαρακτῆρα, ὅταν ἐγκριθῇ ἀπὸ τὴν Διάσκεψίν μας, θὰ ἤθελα νὰ εἶναι ἀκριβές. Ἐξ ὅσων γνωρίζω, εἰς τὴν ἰδρυτικὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τοῦ Amsterdam ἔλαβον μέρος μόνον τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον καὶ δύο ἢ τρεῖς ἄλλαι Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Εἰς τὸ ρωσσικόν ὅμως κείμενον ἀναγράφεται «πλείσται Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικά μέλη αὐτοῦ». Προτείνω, λοιπόν, ἀντὶ τοῦ «πλείσται» νὰ εἰπώμεν «ὠρισμένα».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Εἶναι ὀρθή ἡ παρατήρησις τοῦ ἀγίου Βράτσης καὶ θὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐξ ὀνόματος τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐκφράσω τὴν ἱκανοποίησιν ἡμῶν διὰ τὰ κείμενα. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας διαδραματίζει ἀπὸ εἰκοσιπενταετίας ἐνεργὸν ρόλον εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ χάρις εἰς τὴν συμμετοχὴν αὐτὴν ἀπέκτησεν αὕτη μεγάλην ἐμπειρίαν εἰς τὴν οἰκουμενικὴν ἐργασίαν. Εἰς τὸ κείμενον αὐτό, τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, παρατηροῦμεν μίαν ἀντικειμενικὴν ἐκτίμησιν τῆς σπουδαιότητος τῆς συμμετοχῆς τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ὡς σώματος εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ἐχομεν ἐπίσης νὰ ὑποβάλωμεν ὠρισμένας παρατηρήσεις διὰ τὸ κείμενον, ἀλλ' ὅμως νομίζω ὅτι δέν εἶναι ἀναγκαῖον νὰ πράξω τοῦτο ἀμέσως καὶ νὰ ἀποσπάσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν. Θὰ ἦτο περισσότερον ἐποικοδομητικόν, ἐάν ὑπεβάλλωμεν τὰς σκέψεις αὐτάς εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐπιθυμῶ καὶ πάλιν νὰ ἐκφράσω τὴν γενικὴν συμφωνίαν ἐπὶ τῶν κειμένων καὶ νὰ εὐχαριστήσω τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν διὰ τὴν ὥραίαν ἐργασίαν καὶ τὴν Γραμματεῖαν διὰ τὰς ὥραιάς καὶ ἐποικοδομητικὰς προτάσεις διὰ τὰς περαιτέρω ἐργασίας τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχήν.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ εὐχαριστήσω ἐν πρώτοις τὸν Μητροπολίτην Δαμασκηνόν διὰ τὰ σημεῖα 3, 4 καὶ 5 τῆς τελευταίας σελίδος τῆς Εἰσηγήσεώς του. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν εἶναι πολὺ σημαντικόν διὰ τὸ ἐξεταζόμενον θέμα καὶ νομίζω ὅτι θὰ πρέπει νὰ τὰ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν εἰς τὸ κείμενον. Δεύτερον, νομίζω ὅτι ὁ Μητροπολίτης Νικοπόλεως ἔχει δίκαιον διὰ τὴν § 1. Πρέπει νὰ τροποποιηθῇ. Τὸ τρίτον σημεῖον, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπεθύμουν νὰ σημειώσω, ἔχει γενικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶναι τὸ ἀκόλουθον: Πρέπει νὰ προσπαθήσωμεν ὥστε νὰ δηλώνεται εἰς τὰ κείμενα ἡ ἀληθὴς ὀρθόδοξος ἐκκλησιολογία. Νομίζω ὅτι τόσον εἰς τὸ παρόν κείμενον,

ὅσον καί εἰς ἕτερα κείμενα τασσόμεθα πρὸς τὴν πλευράν τῆς κατανοήσεως τῆς Ἐκκλησίας ὡς ὁργανώσεως, ἢ ὁποία ὀφείλει νά ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς, καί σκεπτόμεθα ἐλάχιστα περὶ τῆς Ἐκκλησίας ὡς ζώντος ὁργανισμοῦ - σώματος Χριστοῦ, πλήρους Πνεύματος Ἁγίου, πλήρους ζωῆς καί χαρισμάτων, προσφερούσης τὴν ζωὴν ταύτην εἰς τὸν κόσμον. Αὐτό εἶναι πολὺ σημαντικόν. Δέν θά ἤθελον νά ἐπεκταθῶ ἐδῶ καί νά καταχρασθῶ τὸν χρόνον ἡμῶν, ἀλλ' εἶναι μία θεμελιώδης θέσις δι' ὅλα τὰ κείμενα, ὥστε νά μὴ ἀγνοῖται μὲν ἡ κατανόησις τῆς Ἐκκλησίας ὡς θεσμοῦ, ἀλλ' ἐπίσης νά προβάλλεται ἡ ὀρθόδοξος διδασκαλία περὶ Ἐκκλησίας ὡς ζώντος σώματος, ὡς ζώντος ὁργανισμοῦ, ἐνθα ὁ Χριστός εἶναι πραγματικῶς παρὼν, ὄχι θεωρητικῶς, ἀλλὰ πραγματικῶς. Εἶναι παρὼν ὁ ἴδιος. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχήν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νὰ εὐχαριστήσω τὸν ἅγιον Γραμματέα διὰ τὸ ὡραῖον κείμενον πού ἀπέδωσε ὅλας τὰς συζητήσεις πού ἔχουν γίνει εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν. Θά ἤθελα νά κάνω μίαν γενικωτέραν καί μίαν ἐιδικὴν παρατήρησιν. Ἡ γενικὴ παρατήρησις ἀφορᾷ εἰς τὴν § 10. Συνδυάζω τὰ ὅσα λέγονται εἰς τὴν παρὰγραφον αὐτὴν μὲ τὰ διαδραματισθέντα εἰς τὸ Vancouver. Δέν γνωρίζω ἐάν ὠφελῇ τὴν Ὁρθοδοξίαν ἢ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ὅπως ἐκφράζεται ἀπὸ τὸ Π.Σ.Ε. ἡ συμμετοχὴ εἰς τὰ διοικητικὰ ὅργανα τοῦ Π.Σ.Ε. ἢ μήπως εἶναι προτιμότερα ἢ πρακτικὴ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία συμμετέχει εἰς ὅλα πλήν τῆς διοικήσεως. Αὐτὸ ὅπωςδήποτε δέν εἶναι θέμα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θά ἀποφασίσωμεν ἡμεῖς. Εἶναι θέμα γενικώτερον τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας, πού δέν ἤξεύρω ἐάν ἡ μέλλουσα νὰ συνέλθῃ Σύνοδος θά θελήσῃ νά τὸ ἀντιμετωπίσῃ ἐγγύτερον. Ἐχὼν ὅμως ὑπ' ὄψιν ὅλα αὐτά, τὰ ὁποία διεδραματίσθησαν εἰς τὸ Vancouver, ὅπου οἱ Ὁρθόδοξοι ἔχασαν ἔδρας ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν κατόπιν ἀποφάσεως τῆς πλειοψηφίας, ἢ ὁποία ἦτο προτεσταντικὴ. Νομίζω τὸ 1/5 τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι καί συνεχῶς μειοῦνται τὸ ποσοστὸν αὐτὸ λόγῳ τῆς προσελεύσεως μὴ Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Θέλω νὰ ἐκφράσω τὴν σκέψιν μου ὑπὸ τύπον προτάσεως. Συμπεραίνω ἀπὸ τὴν § 10, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔμπορεῖ νὰ ζητήσῃ ἀλλαγὴν τοῦ Καταστατικοῦ, μὲ τὴν ἐννοίαν ὄχι ἀλλαγῆς τῆς βάσεως, ἀλλὰ τοῦ τρόπου διοικήσεως. Ἡ πρότασίς μου, λοιπόν, εἶναι ἡ ἐξῆς: κάθε ἀπόφασις τοῦ Π.Σ.Ε. νὰ λαμβάνεται ὄχι κατὰ πλειοψηφίαν ὅλων - Ὁρθόδοξων καί Προτεσταντῶν μαζί - ἀλλὰ κατὰ χωριστὴν πλειοψηφίαν. Δηλαδή, νὰ ἀποφασίζουσιν οἱ Προτεστάνται χωριστά καί οἱ Ὁρθόδοξοι χωριστά. Καί ὅπως σέ πολλὰ κράτη ὑπάρχουσιν δύο Βουλαι - ἡ Ἄνω καί Κάτω Βουλὴ, τὸ Κογκρέσσον καί ἡ Γερουσία, ἢ Βουλὴ τῶν Λόρδων καί ἡ Βουλὴ τῶν Κοινοτήτων - μὲ τὸν ἴδιον τρόπον, κάθε ἀπόφασις τοῦ Π.Σ.Ε. νὰ λαμβάνεται καί μὲ τὴν πλειοψηφίαν τῶν Ὁρθόδοξων. Δηλαδή, ἂν δέν συμφωνοῦν οἱ Ὁρθόδοξοι μὲ κάτι, νὰ μὴ γίνεται. Ἡ ἐιδικὴ παρατήρησίς μου ἀφορᾷ εἰς τὴν § 1. Θά προέτεινα νὰ λεχθῇ: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει βαθεῖαν πεποίθησιν καί ἐκκλησιαστικὴν αὐτοσυνειδησίαν ὅτι ἀποτελεῖ

τόν φορέα της Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καί ὡς τοιαύτη προωθεῖ τήν ἐνότητα....».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Αἱ ἐπί μέρους παρατηρήσεις σας θά πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ἀπό τήν Ἐπιτροπήν. Ὡς πρὸς τὸ γενικόν θέμα, τὸ ὁποῖον εἰσάγετε, περὶ καταστατικῶν ρυθμίσεων, βεβαίως ἡ Ὁρθοδοξία ἠμπορεῖ ἀνά πάσαν στιγμὴν νά ζητήσῃ τοιαύτας ρυθμίσεις. Ἀλλὰ ὑπάρχει ὁλόκληρος διαδικασία, ἡ ὁποία ἀκολουθεῖται καί ἡ ὁποία πολλάκις δέν ἠμπορεῖ νά ἀποβῇ ἐπ' ὠφελείᾳ τῆς Ὁρθοδοξίας. Θά εἶναι τότε μείζον τὸ κακὸν ἐάν, προσπαθοῦντες νά ἐπιτύχωμεν μίαν καταστατικὴν ρύθμισιν, ὑποστώμεν μίαν καθίζησιν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. Πάντως, ἀποτελεῖ δικαίωμα τῆς Ὁρθοδοξίας νά ζητήσῃ ὅποιανδήποτε καταστατικὴν ρύθμισιν.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ θερμῶς Σεβασμώτατε. Τὸ παρῴσθησθαι κείμενον εἶναι πολὺ καλὸν κείμενον. Ἐκτιμῶ τὴν ἐργασίαν τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν τούτοις, θά ἠυχόμην ὅπως ἡ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία θά ἐξετάσῃ τὸ κείμενον τοῦτο, νά εἶναι περισσότερον ἀκριβὲς καί σαφὲς εἰς ὠρισμένα σημεῖα. Ἐλέγχθη ὅτι τὸ κείμενον εἶναι ἀκριβὲς καί συνετὸν. Θά ἔλεγον ὅτι εἶναι ὀλιγότερον ἀκριβὲς ἀπὸ συνετὸν. Αὐτὸ εἶναι κατανοητὸν. Ἐνεκα συνέσεως οἱ συντάκται ἀπέφυγον νά εἶναι ἀκριβεῖς. Κατανοοῦμεν ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, ἀλλ' ὀλίγον μεγαλυτέρα σαφήνεια θά ἦτο ἀναγκαία, δεδομένου ὅτι τὸ κείμενον θά ἀναγνωσθῇ ὄχι μόνον ὑφ' ἡμῶν, ἀλλὰ καί ὑπ' ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Ἐχομεν εἰς τὸ κείμενον ὠρισμένας διατυπώσεις, αἱ ὁποῖαι δέν εἶναι ἐπαρκῶς σαφεῖς. Ἄς λάβωμεν ὡς παράδειγμα τὰς διατυπώσεις τῆς § 7 εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸ κείμενον ΒΕΜ. Ἰσως ὃ,τι λέγεται ἐδῶ νά εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ δέν εἶμαι βέβαιος ὅτι πάσαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμφωνοῦν μὲ τὴν διατύπωσιν αὐτήν. Κατὰ τὸ θέρος αὐτό, προεδρεύων τῆς συνελεύσεως τοῦ Τμήματος Ι τοῦ Π.Σ.Ε., διεπίστωσα ὅτι ὑπάρχουν πολλαὶ ἐπιφυλάξεις διὰ τὸ κείμενον τοῦ ΒΕΜ. Καί ἡμεῖς εἰσέτι, ὅτε ἡξιολογήσαμεν τὸ κείμενον τοῦτο ἐν Βοστώνῃ, διεπιστώσαμεν ὅτι ὑπάρχουν εἰσέτι ἀδιευκρίνητα σημεῖα, ἰδίᾳ εἰς τὸν τομέα τῆς Ἱερωσύνης. Ἡ § 10 ἐπίσης προβλέπει ὅτι ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας θά ἡδύνατο νά ἀντιμετωπίσῃ κινδύνους. Δέν τὸ πιστεύω. Παραμένομεν Ὁρθόδοξοι εἰς πάσας τὰς συζητήσεις καί εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὰς ὁποίας μετέχομεν ἐν τῷ Π.Σ.Ε. Εἶτα εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον ἐκφράζεται ἡ «ἀνησυχία ἡμῶν», ἀλλ' ἡ ἀνησυχία αὕτη ἐξηγεῖται ἐλάχιστα. Ἐάν ὑποδεικνύωμεν ἀλλαγὰς τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Π.Σ.Ε., ὀφείλομεν νά εἴμεθα πολὺ περισσότερον ἀκριβεῖς, ἄλλως τὰ ἡμέτερα αἰτήματα θά παρείχον τὴν δυνατότητα ἐσκεμμένων ἐρμηνειῶν. Αὐτὸ εἶναι ἐπικίνδυνον. Ὀφείλομεν νά εἴπωμεν ρητῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον θέλομεν νά εἴπωμεν.

Ἐκτιμῶ πολὺ τὸ λεγόμενον διὰ τὴν ἀνάγκην μιᾶς «κοινῆς προοπτικῆς τῆς Ὁρθοδοξίας» εἰς τὰ θεολογικὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὑπάρχουν εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τοῦ Π.Σ.Ε. Ἐν ὑπόδειγμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν εἶναι ἡ *συμφωνία τῆς Σόφιας*. Ἦτο μία σταθερὰ καί σφαιρικὴ ὀρθόδοξος

θέσις. Ἐτερον ὑπόδειγμα εἶναι ἡ ἀξιολόγησις τοῦ κειμένου BEM εἰς Βοστώνην. Πρέπει ὅμως νά πολλαπλασιάσωμεν τοιοῦτου εἶδους παραδείγματα. Ὅσakis εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά ἀντιμετωπίσωμεν δογματικά προβλήματα, πρέπει νά συγκαλῶμεν τοιαύτας συναντήσεις διὰ νά ἔχωμεν κοινὰς θέσεις. Ἐρχομαι εἰς τό σημεῖον 5. Ὑπάρχει τι, τό ὁποῖον δέν κατανοῶ. Οἱ πάντες λέγομεν πάντοτε εἰς τὰς οἰκουμενικάς συνελεύσεις ὅτι ἡ ἐνότης θά πραγματοποιηθῇ ἐπὶ θεολογικῶν βάσεων. Τό κείμενον ὅμως βεβαίως ὅτι ἡ ἐνότης δέν δύναται νά εἶναι προϊόν θεολογικῶν συμφωνιῶν. Δέν θά εἶναι λοιπόν ἡ θεολογική συμφωνία ἡ βάση διὰ τήν ἐνότητα; Ἄν δέν συμβαίῃ τοῦτο, ὀφείλομεν νά τό εἴπωμεν, διατί ὀφείλομεν νά εἴμεθα σαφέστεροι. Διὰ νά κατακλείσω θά ἐπαναλάβω τήν παρατήρησιν, τήν ὁποίαν ἔκαμα εἰς τό κείμενον περὶ τῶν Διαλόγων. Πολλά προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ἐδῶ, θά εἶναι παρωχημένα κατὰ τήν στιγμήν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Πρέπει λοιπόν νά διαιρέσωμεν εἰς δύο τό κείμενον διὰ νά ἀναδείξωμεν ἀφ' ἐνός μὲν πᾶν ὅ,τι ἰσχύει διὰ τήν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, ἀφ' ἑτέρου δέ πᾶν ὅ,τι πρέπει ἀμέσως νά λυθῇ ἢ νά ξεπερασθῇ. Ὁ νέος Γενικός Γραμματεὺς τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι διατεθειμένος νά ικανοποιήσῃ πολλά ἡμέτερα αἰτήματα, νά αὐξήσῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Ὁρθόδοξων εἰς τό προσωπικόν, νά παραχωρήσῃ σημαντικὴν θέσιν εἰς τήν ὀρθόδοξον θεολογίαν κ.λπ. Τὰ προβλήματα αὐτὰ λοιπόν θά ἐξαλειφθοῦν σὺν τῷ χρόνῳ, ἀλλ' ὑπάρχουν ἕτερα, ὡς ἡ ὀρθόδοξος ἐκπροσώπησις εἰς τό Π.Σ.Ε. ἢ ὁ τρόπος ψηφοφορίας. Ὁ μηχανισμὸς ψηφοφορίας τοῦ Π.Σ.Ε. παρέχει τήν δυνατότητα εἰς τήν προτεσταντικὴν πλειοψηφίαν νά ἐξουδετερώσῃ ἡμᾶς ὅποτεδήποτε. Μόνον ἔνεκα τῆς εὐσπλαχνίας τῶν Προτεσταντῶν ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι παραμένομεν εἰς τὰς διαφόρους Ἐπιτροπὰς καὶ Ὁργανισμοὺς τοῦ Π.Σ.Ε. Εἶναι ὅμως δικαίωμα καὶ καθήκον μας νά ζητήσωμεν μὲ τό κείμενον αὐτό μίαν καλλιτέραν μορφήν ἐκπροσώπησης καὶ ψηφοφορίας εἰς τό Π.Σ.Ε. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας, τοῦ ὁποῖου αἱ παρατηρήσεις εἶναι ὀρθαί. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω μόνον, ὅτι προκειμένου περὶ τῆς ψηφοφορίας, τὰ παράπονά μας ἔχουν ἤδη εὖρει μίαν πρώτην ἀνταπόκρισιν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. Αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι μετέχουν εἰς τὰς ἐργασίας τῶν Κεντρικῶν Ἐπιτροπῶν θά ἐνθυμοῦνται ὅτι εἰς τὴν Δρέσδην ἐπετεύχθη τό ἐξῆς: ἐάν Ἐκκλησία τις ἐπὶ συζητήσεως δογματικῶν θεμάτων διαπιστώσῃ ὅτι διασαλεύεται ἢ διακυβεύεται ἡ ἐκκλησιολογική της ταυτότης, ἔχει δικαίωμα νά ἀντιδράσῃ καὶ νά εἴπῃ ὅτι δέν ψηφίζει, ὅποτε καὶ σταματᾷ ἡ ὅλη ψηφοφορία. Εἶναι ἓν βῆμα πολὺ θετικόν πρὸς τήν γραμμὴν αὐτήν, τήν ὁποίαν ἐπιδιώκομεν. Βεβαίως, τό θέμα τῆς ψηφοφορίας πρέπει νά τεθῇ κάποτε πολὺ πιό ἔντονα. Ἀλλὰ αἱ κατακτήσεις εἰς τοὺς μεγάλους Ὁργανισμοὺς γίνονται σιγά-σιγά. Νομίζω, ὅτι ἡ πρώτη αὐτῇ ἐπιτυχία, ἡ ὁποία ἐπισημοποιήθη διὰ τῆς ἀναγραφῆς εἰς τοὺς *Κανονισμούς* (Rules) τοῦ Π.Σ.Ε., εἶναι ἤδη μία ἀγαθὴ προϋπόθεσις διὰ τό μέλλον.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ § 10, ἡ ὁποία ἐκφράζει τὴν καρδίαν τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ

τοῦ Π.Σ.Ε., πρέπει νά συνταχθῇ ἐκ νέου καί νά διαλευκανθοῦν ὠρισμένα σημεῖα. Ἐπί παραδείγματι, δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους, τό γεγονός ὅτι τό Π.Σ.Ε. δέχεται νά γίνουν μέλη αὐτοῦ ὠρισμένοι κοινότητες δέν θίγει μόνον τήν παρουσίαν μας εἰς τά συμβουλευτικά σώματα, ἀλλά κυρίως, ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιολογικῆς, τό Π.Σ.Ε. γίνεται φορεῦς τῆς διατηρήσεως τῆς διαίρεσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐάν τό Π.Σ.Ε. παύσῃ νά δέχεται τὰς κοινότητας αὐτάς ὡς μέλη καί τὰς παρακινεῖ εἰς τρόπον ὥστε νά ἐνσωματωθοῦν εἰς μεγαλυτέρας κοινότητας ἢ Ἐκκλησίας, τότε θά προσφέρῃ θετικήν ὑπηρεσίαν εἰς τήν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἐν δεύτερον σημεῖον εἶναι ὅτι πρέπει νά γίνῃ λόγος περὶ τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας πρὸς τό Π.Σ.Ε., ἀναθεώρησις ἡ ὁποία νά ἐπιτευχθῇ διὰ νέων *καταστατικῶν ρυθμίσεων*. Τό κείμενον πρέπει νά γίνῃ σαφέστερον. Ἡ ἀναγκαιότης *καταστατικῶν ρυθμίσεων* δέν σημαίνει ἀναγκαστικά ἀναθεώρησιν τῶν σχέσεων μας πρὸς τό Π.Σ.Ε., πράγμα τό ὁποῖον ἐπείγει ἰδιαίτερος καί ὀφείλει νά ὑπογραμμισθῇ εἰς τό κείμενον. Ἡ τρίτη παρατήρησίς μου ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τῆς ψηφοφορίας, περὶ τοῦ ὁποίου θά εἴπω ἀπλῶς ὅτι πρέπει ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος νά ἀσχοληθῇ καί νά ἀποφασίσῃ, ἐάν καί κατὰ πόσον εἶναι προσφορώτερον διὰ τήν Ὁρθόδοξον ἡμῶν Ἐκκλησίαν νά ἐπανέλθῃ εἰς τό παλαιόν σύστημα τῶν *χωριστῶν Δηλώσεων*. Διότι σήμερον τά κείμενα τοῦ Π.Σ.Ε. εἶναι καί ὀρθόδοξα καί προτεσταντικά καί ὁ,τιδήποτε ἄλλο. Εἶναι συγκρητιστικά κείμενα, τά ὁποία ἱκανοποιοῦν τοὺς πάντας καί δέν ἱκανοποιοῦν κανένα. Νομίζω ταπεινῶς ὅτι θά προσφέρωμεν περισσοτέραν ὑπηρεσίαν εἰς τήν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν μέ μίαν ὀρθόδοξον δογματικήν Δήλωσιν. Τέλος, νομίζω ὅτι πρέπει νά ἐκφράσωμεν τήν εὐχὴν νά συσταθῇ ἕν ὄργανον, τό ὁποῖον θά ἀναλάβῃ ἀκριβῶς τήν ρύθμισιν τῶν σχέσεων μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. καί Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐν ὄργανον, τό ὁποῖον θά ἔχῃ πανορθόδοξον κύρος, πανορθόδοξον ἐκπροσώπησιν καί τό ὁποῖον θά διαπραγματευθῇ μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. διὰ τό θέμα τῆς ἀναθεωρήσεως τῶν σχέσεων Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καί Π.Σ.Ε. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε Περιστερίου. Θά ἤθελα νά παρατηρήσω εἰς τό πρῶτον σημείον σας, ὅτι ἀποτελεῖ πολλάκις κεφάλαιον καί δυσαρρεσκείας καί ἀγανακτήσεως διὰ τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ὅταν παρουσιάζονται ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας ὑποψηφιότητες κοινοτήτων τριῶν ἢ πέντε χιλιάδων ἀνθρώπων. Τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἀρχήθεν εἶναι ἡ μόνη ἐκ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πού καταψηφίζει τὰς περιπτώσεις αὐτάς. Καί μετὰ λύπης βλέπει ὅτι μόνον δύο ἢ τρία χέρια Ὁρθόδοξων ὑψώνονται εἰς καταψήφισιν τῆς εἰσδοχῆς ὡς μελῶν τοιούτων κοινοτήτων ἢ Ἐκκλησιῶν. Καί διερωτῶμαι, ἅγιε Περιστερίου, διατί δέν ἔχετε τήν ἰδίαν εὐαισθησίαν καί ἐσεῖς καί ὅλαι αἱ ἀδελφαί Ἐκκλησίαι; Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό τελευταῖον σας σημείον, ἀπλῶς ἀπαντῶ, ὅχι ὑπὸ τήν ιδιότητά μου ὡς προέδρου, ἀλλ' ὡς ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Θά ἤθελα νά σᾶς παρακαλέσω νά σκεφθῆτε ὅτι τά ὅργανα τῆς Ὁρθοδοξίας, τά πανορθόδοξα, εἶναι αὐτά τά ὁποία ἔχουν θεσπισθῇ. Δέν

ήμπορεί διά πάν αναφυόμενον θέμα, μικρόν ἢ μέγα, νά ζητῶμεν ἀπό τήν Ὁρθοδοξίαν νά δημιουργή ὄργανα ἐπὶ ὀργάνων. Θά δημιουργηθῇ μία Βαβυλών, ἡ ὁποία δέν ἡξεύρομεν ποῦ θά μᾶς ὀδηγήσῃ. Αὐτό τό ὅποιον εἶπεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας εἶναι τό καλλίτερον. Ὅταν ὑπάρχουν γενικωτέρου ἐνδιαφέροντος ζητήματα νά συγκαλῇται ἐν συμπόσιον, μία συνέλευσις, μία συνάντησις Ὁρθόδοξων καί νά ἀντιμετωπίζεται τό ζήτημα. Ὅχι ὅμως ὄργανα ἐπὶ ὀργάνων ἐντός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Αὕτη εἶναι ἡ ἀποψις τῆς Ἐκκλησίας μου.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Δέν ἐννοῶ ὄργανον, εἰς τό ὅποιον θά μετέχουν ὅλαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Θά ἡμποροῦσε, ἐπὶ παραδείγματι, τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον, ἐξ ὀνόματος τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, νά κάμῃ τόν Διάλογον αὐτόν τῆς ἀναθεωρήσεως.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπ. Τσέτης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Αἱ πέντε παρατηρήσεις τοῦ ἁγίου Γραμματέως εἶναι πολύ σωστές καί πρέπει νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν κατὰ τήν χάραξιν τοῦ πλαισίου τῶν περαιτέρω σχέσεων μας μέ τό Π.Σ.Ε. Τό κείμενον πού ἔχομεν ἐνώπιόν μας τιτλοφορεῖται «*Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις*» καί ἐνῶ μέν εἰς τὰς τρεῖς πρώτας παραγράφους δίδεται τό γενικόν πλαίσιον τῆς συμμετοχῆς μας εἰς τήν Οἰκουμενικήν κίνησιν, εἰς τό ὑπολοιπὸν κείμενον γίνεται ἀποκλειστικὰ λόγος διά τό Π.Σ.Ε. Τό ὅτι αἱ ἐπτὰ ἄλλαι παράγραφοι ὁμιλοῦν περὶ τοῦ Π.Σ.Ε. ὀφείλεται εἰς τό ὅτι καί τόν Φεβρουάριον ἡ συζήτησις ἐστράφη κυρίως περὶ τοῦ Π.Σ.Ε. Νομίζω ὅμως ὅτι αὐτά, τὰ ὁποία λέγονται διά τό Π.Σ.Ε., ἰσχύουν ἐξ ἴσου καί διά ἄλλα Συμβούλια Ἐκκλησιῶν - καί μᾶς τό ἀπέδειξεν ἡ πείρα τοῦ καλοκαιριοῦ - ὅπως ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Καί ἐκεῖ ἀκριβῶς εἴχομεν τὰ ἴδια προβλήματα πού ἔχομεν μέ τό Π.Σ.Ε. Δι' αὐτό νομίζω ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ πού θά ἀσχοληθῇ μέ τό θέμα αὐτό καλόν θά ᾔτο νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν καί τήν πρόσφατον αὐτὴν ἐμπειρίαν καί νά ἀναφέρῃ καί ἄλλους Ὄργανισμούς μέ τοὺς ὁποίους ἔχομεν προβλήματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Αἰδεσιμολ. π. Ἄλλεν: Σεβασμώτατε, νομίζω ὅτι εἶναι πολύ σημαντικόν νά γνωρίζωμεν, πῶς ὁ λαὸς ἡμῶν κατανοεῖ ἡμᾶς εἰς τό σημεῖον τοῦτο. Τοῦτο εἶναι καίριον ζήτημα. Εἶμαι ἐδῶ ὁ μόνος ἐκ Β. Ἀμερικῆς καί θά ἐπεθύμουν νά τονίσω ὅτι εἶναι βασικόν διά τήν ὅλην ἐργασίαν ἡμῶν νά καταστήσωμεν τήν θέσιν ἡμῶν ἀπολύτως σαφῇ. Ὡς πρὸς τήν σχέσιν ἡμῶν ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ὅτι δέν εἶναι μία *ὑπέρ-Ἐκκλησία*, εἰς τήν ὁποίαν ἡμεῖς ἀπλῶς ἐνετάχθημεν. Εἰς τό δυτικόν ἡμισφαίριον, εἴτερ ποτε καί ἄλλοτε, τοῦτο προεβλήθη σαφέστατα, διότι εὐρισκόμεθα εἰς τόν μέγαν κίνδυνον νά προβάλωμεν τήν ἐσφαλμένην ταύτην ἐντύπωσιν τόσον εἰς τό ὀρθόδοξον ἡμῶν πλῆρωμα, ὅσον καί εἰς ἐτέρας χριστιανικὰς ομάδας ἀντὶ νά καταστήσωμεν, ὡς νομίζω, σαφῇ τήν θέλησιν ἡμῶν νά συζητήσωμεν ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου, διότι παραμένομεν κατὰ τήν ἐντολήν τῆς ἀγάπης καί δι' οὐδένα ἕτερον λόγον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Κορίνθου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, αἰσθάνομαι τήν ἀνάγκην νά ἐκφράσω συγχαρητήρια πρὸς τόν ἅγιον Γραμματέα, ὁ ὁποῖος συνέταξεν ὄχι

μόνον τήν σημερινήν Εισήγησιν, ἀλλά ὅλας τὰς Εἰσηγήσεις, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαύγασμα ὅλων ἐκείνων, τὰ ὅποια ἐλέχθησαν ἤδη καί εἶναι ἡ συνισταμένη ὅλων αὐτῶν. Πράγμα τό ὅποιον σημαίνει ὅτι ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔκαμε πολὺ μεγάλον κόπον. Ἐπίσης, νά τόν εὐχαριστήσω δι' αὐτό. Νά τόν εὐχαριστήσω καί προκαταβολικῶς διά τόν ἄλλον κόπον πού θά κάνῃ. Διότι ὅλα ἐκεῖνα ἔγιναν βάσει αὐτῶν πού ἐλέχθησαν. Καί τώρα ἔχει νά τά συμπληρώσῃ πάλιν ἀπό τήν ἀρχήν μέ αὐτά πού ἐλέχθησαν ἐδῶ. Αὐτό σημαίνει πολύν κόπον, πολλήν κατανάλωσιν χρόνου καί πολλήν κατανάλωσιν φαιᾶς οὐσίας. Συγχαρητήρια, λοιπόν, καί εὐχαριστίας. Ἔρχομαι τώρα εἰς τήν παρατήρησίν μου ἐπὶ τοῦ κειμένου, ἡ ὁποία εἶναι συνέχεια τῶν παρεμβάσεων τοῦ κ. Γαλίτη καί τοῦ ἁγίου Τρανσυλβανίας, πού ἀφοροῦν εἰς τήν ἀναμόρφωσιν τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Π.Σ.Ε. Ἡ θέσις μας ὡς Ὁρθόδοξον πρέπει νά εἶναι ἐιδική μέσα ἐκεῖ, διότι ἤδη εἶναι σημαντική. Καί εἶναι σημαντική, διότι ἐάν δέν ἦσαν οἱ Ὁρθόδοξοι, τό Π.Σ.Ε. δέ θά ἦτο Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ἐν Παν-προτεσταντικόν Συμβούλιον. Αὐτό εἶναι ἐν πολὺ μεγάλον προτέρημα, τό ὅποιον ἔχομεν καί τοῦ ὁποίου σωφρόνως καί διά τό ὄφελος τῆς Ὁρθοδοξίας πρέπει νά κάνωμεν χρῆσιν. Ἐάν ὅμως δέν θέλωμεν αὐτό - καί θά πρέπει ὅπωςδῆποτε νά τό θέλωμεν ὅλοι - ὑπάρχει καί κάτι ἄλλο. Ἐλέχθη ἐδῶ ὅτι ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι εἴμεθα τό 1/5 στό Π.Σ.Ε. Ἄρα εἴμαστε μία μειοψηφία. Ἡμποροῦμεν νά ἀπαιτήσωμεν τὰ δικαιώματα τῆς κάθε μειοψηφίας. Εἰς κάθε συλλογικόν ὄργανον καί εἰς τὰ κράτη καί εἰς τὰ ἔθνη εἶναι σεβαστά, ἀπόλυτα σεβαστά, τὰ δικαιώματα τῆς κάθε μειοψηφίας. Καί ὡς μειοψηφία, λοιπόν, ἡμποροῦμεν νά ζητήσωμεν τήν ἐιδικήν αὐτήν θέσιν. Ἐν τρίτον σημείον, τοῦ ὁποίου δέν θά κάμωμεν χρῆσιν βεβαίως, ἀλλά τό ἀναφέρω ἀπλῶς. Ἐάν ἡ κάθε κοινότης ἔχει μίαν ψήφον καί διά ψήφον ἔρχεται ἐκεῖ, τότε ὡς Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔχει 90 ἐπισκοπάς. Θέλωμεν λοιπόν 90 ψήφους. Τό ἴδιον καί αἱ ἄλλαι ἀδελφαί Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι. Δέν θά φθάσωμεν βέβαια εἰς τό σημείον αὐτό. Τά δύο πρῶτα εἶναι ἀρκετά διά νά φθάσωμεν εἰς τήν ἀναμόρφωσιν τοῦ Κανονισμοῦ.

Ὁ Σεβ. Σουμαδιάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τήν § 6 λέγεται ὅτι τό Π.Σ.Ε. «δέν εἶναι καί δέν πρέπει νά καταστή ὑπερ—Ἐκκλησία». Θά ἔλεγον ὅτι ἡ λέξις «δέν πρέπει» θά ἦτο καλλίτερον νά ἀντικατασταθῇ μέ τό «δέν δύναται».

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐρίσκομαι εἰς τό Π.Σ.Ε. πολλά χρόνια. Ξέρω ὅτι συνεχῶς παλαιομέν ἐκεῖ γιά νά προσφέρωμεν κάτι καί ἡμεῖς, οἱ ὅποιοι εἴμεθα ἡ μία Ἐκκλησία. Ἡ μία Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι μέσα εἰς τό Π.Σ.Ε. Εἶναι βέβαια λίγο παράδοξον. Δέν ξεύρω, ἐάν τό Π.Σ.Ε. εἶναι μέσα εἰς τήν μίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλ' ἡ μία Ἐκκλησία εἶναι καί πρέπει νά εἶναι μέσα στό Π.Σ.Ε. Πρέπει καί αὕτη νά προσφέρῃ. Εἶναι μεγάλο τό θέμα. Ζητοῦμε καί ἔχομεν δίκαιον νά ζητοῦμε τήν θέσιν μας, ἀλλά μέ πάθος πρέπει νά προσφέρωμεν. Ἐχω ὅμως τήν ἐντύπωσιν ὅτι δέν προσφέρομεν ὅ,τι πρέπει νά προσφέρωμεν. Ἡ οὐσία εἶναι μία: πιστεύομεν εἰς τήν ἀποστολήν τοῦ Π.Σ.Ε. ἢ ὄχι; Νά ἐρωτήσῃ ὁ καθένας μας τή συνειδήσιν του. Εἶναι μεγάλο

αυτό. Όχι μόνον όταν τό ἔχομεν ἀνάγκην. Πέραν αὐτοῦ, μᾶς ἔχει ἀνάγκην. Καί ἐπειδή μᾶς ἔχει ἀνάγκην, γι' αὐτό καί ἐμεῖς πρέπει νά φανώμεν ἄξιοι τῆς ἀποστολῆς μας ὡς Μιάς Ἐκκλησίας, τῆς μόνης Ἀποστολικῆς καί Καθολικῆς. Νά φανώμεν ἄξιοι αὐτῆς τῆς ἀποστολῆς μας. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐκφράζω καί ἐγώ τήν βαθυτάτην ἱκανοποίησίν μου διά τήν ἐπί ἀσφαλοῦς ἐκκλησιολογικῆς ὁρθοδόξου βάσεως θεμελιώσιν τοῦ κειμένου αὐτοῦ καί βεβαίως τά ἀδελφικά συγχαρητήριά μου καί εἰς τήν Ἐπιτροπὴν καί εἰς τόν ἅγιον Γραμματέα. Ἔχω ἐν τούτοις τήν ἐντύπωσιν ὅτι ὑπάρχουν δύο σημεία εἰς τό κείμενον, τά ὁποῖα συνιστοῦν κάποια ἐπικίνδυνον, θά ἔλεγα, ἀντινομίαν. Εἰς τήν § 1 γίνεται καί ὁρθῶς λόγος ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία συνιστᾷ τόν φορέα τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τήν § 11 ὅμως ὁμολογεῖται ὅτι αἱ ἐπὶ μέρους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δέν ἔχομεν κοινόν δογματικόν προσανατολισμόν, μέ ἀποτέλεσμα νά ἐμφανίζώμεθα εἰς τό Π.Σ.Ε. διαφωνοῦντες ἐπὶ δογματικῶν ζητημάτων καί ζητεῖται εἰς τήν παράγραφον αὐτήν, ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία *«ἐμφανίζεται ὡς τό ἐν Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁμολογοῦσα καί δίδουσα μαρτυρίαν τῆς πίστεως τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας»*. Δέν εἶναι ἀντίφασις αὐτό; Ἴσως εἶναι ἀληθές, ἀλλά δέν πρέπει νά γραφῇ ἐδῶ. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νά ἀπαλειφθῇ τελείως ἡ § 11 ὡς ἀφορῶσα τὰς ἐνδορθοδόξους σχέσεις καί ἐν πάσῃ περιπτώσει ἐκθέτουσα ἡμᾶς εἰς τά μάτια τῶν ἄλλων. Ἡ δευτέρα παρατήρησίς μου ἐκκινεῖ ἀπό τήν § 5, εἰς τό τέλος τῆς ὁποίας ὁμολογεῖται καί πάλιν ὁρθῶς, ὅτι ἡμεῖς ἐκλαμβάνομεν τήν ἐνότητά ὡς *«ἐν τῷ μυστηρίῳ καί τῇ παραδόσει βιουμένην ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ»*. Αὐτό εἶναι πολύ σημαντικόν. Ἴσως εἶναι ἡ καρδιά τῆς αὐτοσυνειδησίας μας. Ἐν τούτοις, εἰς τήν § 7, ὅπου γίνεται ἡ ἀποτίμησις τοῦ κειμένου τοῦ «Β.Ε.Μ.», ἔχω τόν φόβον μήπως ἡ τόσον θετική ἀπό μέρους μας ἀποτίμησις αὐτοῦ τοῦ κειμένου ἀναιρεῖ κατὰ κάποιον τρόπον τήν προηγουμένην θεολογικὴν βάσιν. Καί τό λέγω αὐτό, διότι ἔχω ὑπ' ὄψιν μου ὅτι ἐξ ἐπόψεως ὁρθοδόξου ἔχουν γίνει καί ἀρνητικαί κριτικαί τοῦ κειμένου τοῦ «Β.Ε.Μ.», ἡ δέ ἡμετέρα Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἡρνηθῇ νά συμμετάσχῃ εἰς τήν διαδικασίαν, τήν ὁποίαν τό Π.Σ.Ε. ἔθεσε, δηλαδή νά γίνῃ ἀποδοχή τοῦ κειμένου αὐτοῦ, διότι ἐθεώρησε ὅτι διά τῆς διαδικασίας αὐτῆς τό Π.Σ.Ε. ἀνυψώνεται εἰς μίαν *ὑπέρ-Ἐκκλησίαν*, ἡ ὁποία θέτει ὅλας τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας νά συνεννοοῦνται μεταξύ των ὑπὸ τήν ὑψηλὴν ἐποπτεῖαν καί αἰγίδα του, ὅτι δηλαδή διαλέγεται τό ἴδιον τό Π.Σ.Ε. μέ ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ἡ πρότασίς μου, ἐπομένως, εἶναι μήπως καί ἐδῶ εἰς τήν § 7 διαμορφωθῇ κάποια ἄλλη διατύπωσις, ἡ ὁποία δέν θά ἔρχεται εἰς ἀντίφασιν μέ τήν κυρίως ἐκκλησιολογικὴν μας βάσιν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Ἡ πρώτη παρατήρησίς σας εἶναι πολύ ὁρθή καί θά πρέπει νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπό τήν Ἐπιτροπὴν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν δευτέραν, διά τό κείμενον τοῦ Β.Ε.Μ., λέγεται ἀπλῶς ὅτι εἶναι *«κείμενον συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων»* καί ὡς τοιοῦτο δέν ὑποβάλλεται εἰς τὰς Ἐκκλησίας πρὸς ἀποδοχὴν, ἀλλὰ μόνον πρὸς

ἀπάντησιν. Εἶναι σαφές ἡ διαφοροποίησις, τὴν ὁποίαν κάμνομεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ τοῦ Συμβουλίου, ὅτι ἄλλο εἶναι «reception» καὶ ἄλλο εἶναι «response». Αἱ Ἐκκλησίαι ἀπαντοῦν, ἀλλὰ δέν εἶναι ὑποχρεωμένοι νά ἀποδεχθῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ Ἐπιτροπὴ πρέπει νά ἐπανασκεφθῇ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου διὰ νά μὴ ὑπάρξῃ καμμία ἀντίδρασις ἀπὸ μέρους τῶν Ἀντιπροσωπιῶν.

Ὁ Αἰδεσμιολ. Μποροβόι: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἔχω, θά τὰς ἐκφράσω βεβαίως εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἀλλ' ἐδῶ ἐπιθυμῶ νά ἀποσπᾶσω δι' ὀλίγον τὴν προσοχὴν τῆς Ὀλομελείας εἰς ἓν πολὺ σημαντικόν δι' ἅπαντας ζήτημα. Εἶναι σαφές ὅτι δέν δυνάμεθα τώρα πλέον νά ψηφίσωμεν κερχωρισμένως κατὰ ὁμολογίαν ἢ καθ' ὁμάδα ἢ, ὥς ἄλλοτε, νά κάνωμεν χωριστάς δηλώσεις, διότι τοῦτο θά ὠδήγῃ εἰς μίαν ὀπισθοδρομήσιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως καὶ θά ἐκλόνιζε πολὺ τὴν ἐνότητα τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν. Τὰ συμφέροντα τῆς Ὁρθοδοξίας, ἐπὶ τῶν ὁποίων τώρα συζητοῦμεν, ἐξεφράσθησαν κατ' ἑξοχὸν τρόπον κατὰ τὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Σόφιας. Πρέπει νά ἐπιστρέψωμεν εἰς τοιαύτας προτάσεις, διὰ τὰς ὁποίας τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν ἐπραξέ πᾶν τὸ δυνατόν διὰ νά τὰς ἀπορρίψῃ ἢ διὰ νά μὴ τὰς εἰσαγάγῃ εἰς τὴν ζωὴν του. Τοιαῦται ὑπῆρξαν αἱ προτάσεις τῆς Πανορθοδόξου Διασκεψέως τῆς Σόφιας. Δέν ὑπεστήριξαν τὰς προτάσεις αὐτάς πᾶσαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀλλὰ αὐταὶ εἶναι ἡ μόνη ὁδός, διὰ τῆς ὁποίας δυνάμεθα νά φθάσωμεν εἰς τὴν ἀληθὴ ἔννοιαν τῆς μαρτυρίας ἡμῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε., διὰ τὰ λοιπὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι. Πρᾶγματι, τὸ Π.Σ.Ε. καὶ ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις ἔχουν τοῦτο τὸ ἐξαιρετικόν, ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι ἐνεργοῦν ἀπὸ κοινοῦ ἐκεῖ ἔνθα ἔχουν κοινὰ ἐνδιαφέροντα. Κατὰ τὰ ἄλλα πᾶσαι αἱ τοπικαὶ Ἐκκλησίαι ἔχουν κατ'εὐθείαν σχέσεις μὲ τὸ Π.Σ.Ε., ὅτε ὅμως τὰ κοινὰ ἐνδιαφέροντα αὐτῶν τὸ ἀπαιτοῦν συνέρχονται κατὰ καιροὺς εἰς γενικὰς συνελεύσεις. Καὶ ἡμεῖς ἐπίσης δυνάμεθα νά ἐνεργήσωμεν ὁμοίως. Ἡ ὁδός δι' ἡμᾶς εἶναι ἐκεῖνη, ἡ ὁποία ὑπεδείχθη κατὰ τὴν συνάντησιν τῆς Σόφιας. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Αἰδεσμιολ. Μπρία: Σεβασμιώτατε, εἶμαι ἀπολύτως σύμφωνος μὲ τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον προετάρθη, καὶ μὲ τὴν ἀξιολόγησιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Σεβ. Γραμματέως. Θά ἐπεθύμουν νά ὑποβάλω τρεῖς συντόμους παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τὸν τίτλον τοῦ θέματος ἡμῶν. Νομίζω ὅτι εἶναι σημαντικόν νά ἐπιστήσωμεν τὴν προσοχὴν τῆς Ἐπιτροπῆς ὅτι δέν ἐξετάζομεν μόνον τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ Π.Σ.Ε., διότι τὸ θέμα ἡμῶν εἶναι «Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ Κίνησις». Νομίζω λοιπὸν ὅτι ὀφείλομεν νά βοηθήσωμεν τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν νά εἰπουν τι περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως γενικώτερον, περὶ τοῦ μεγάλου θέματος τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Τὸ Π.Σ.Ε. εἶναι βεβαίως ἓν κεφάλαιον τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ἀλλὰ δέν δυνάμεθα νά περιορίσωμεν τὴν οἰκουμενικὴν συνείδησιν εἰς τὴν συμμετοχὴν ἡμῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Ὁ Οἰκουμενισμός εἶναι εὐρύτατον ριπίδιον, εἰς πολὺ σημαντικὸς δι' ἡμᾶς τομεύς, ἀλλὰ δέν πρέπει νά περιορίσωμεν μόνον εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Πιστεύω ὅτι εἶναι μεγάλη εὐκαιρία διὰ τὴν Σύνοδον νά ἐκφρασθῇ ἐπὶ τοῦ Οἰκουμενισμοῦ. Ἡ Σύνοδος ὀφείλει νά διατυπώσῃ

τήν θέσιν αὐτῆς, λαμβάνουσα ὑπ' ὄψιν τήν ἡμετέραν οἰκουμενικὴν παράδοσιν. Δεύτερον, νομίζω ὅτι τὸ σημεῖον 2 εἶναι κεφαλαιώδης. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀναπτυχθῇ, διότι πρόκειται διὰ τὸ μόνιμον τμήμα, τὴν βάσιν, ἢ ὁποῖα θὰ παραμείνῃ μέχρι τῆς Συνόδου. Ἐπὶ πλέον, πρέπει νὰ εἴπωμεν ὅτι εἴμεθα παρόντες εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀποφάσεων τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν. Ἐκεῖνα ἀπεφάσισαν νὰ εἶναι μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἡμεῖς προσφέρομεν μέχρι σήμερον σημαντικὴν συμβολὴν εἰς τὸν Ὄργανισμὸν αὐτόν καὶ εἰς τὴν εὐρυτέραν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ὅμως ἐδῶ δὲν γίνεται σαφές, ποῖα ὑπῆρξεν ἡ ἐπίδρασις ἡμῶν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. καὶ εἰς τὴν σύγχρονον Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Ἐπὶ παραδείγματι, τὸ Π.Σ.Ε. ἐνεργεῖ τώρα ἐπὶ τῇ βάσει ὀρθοδόξων διατυπώσεων. Γνωρίζετε ὅτι ἡ ὅλη κατανόησις τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐγένετο δεκτὴ ἀπὸ τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν καὶ τὸ Π.Σ.Ε. Γνωρίζετε ὅτι ἡ κατανόησις τοῦ Οἰκουμενισμοῦ «in time» ἀποτελεῖ μέρος τῆς ὁρολογίας τοῦ Π.Σ.Ε. Γνωρίζετε ἐπίσης ὅτι ἡ ἰδέα τῆς κατανόησεως τῆς τοπικῆς Ἐκκλησίας, ὡς αὐτὴ ὁρίζεται ὑφ' ἡμῶν, ἀνήκει πλέον εἰς τὴν οἰκουμενικὴν κληρονομίαν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν εἰς τὴν προοπτικὴν αὐτήν. Τρίτον, νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις περὶ «ὑπέρ- Ἐκκλησίας» εἶναι πλέον παρωχημένη. Οὐδεὶς εἰς τὸ Π.Σ.Ε. δέχεται ὅτι αὐτὸ εἶναι «ὑπέρ- Ἐκκλησία». Λέγομεν ἐπίσης εἰς τὸ ἡμέτερον κείμενον, ἐπανερχόμενοι εἰς τὴν δήλωσιν τοῦ Τορόντο, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. «δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαπραγματεύεται τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν». Τὸ Π.Σ.Ε. ἔχει ὅρια. Δημιουργεῖ τὴν κατάλληλον ἀτμοσφαῖραν πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συζητήσεων, ἀλλὰ δὲν εἶναι ὄργανον, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ συζητήσῃ τὴν ἐνότητα τῶν Ἐκκλησιῶν. Διὰ νὰ κατακλείσω, θὰ ἔλεγον ὅτι ὀφείλομεν νὰ διευρύνωμεν τὸ ἐκκλησιολογικὸν τμήμα τοῦ κειμένου, διατυπώντας τὰς οἰκουμενικὰς ἀρχὰς τῆς Ὀρθοδοξίας, καὶ νὰ προσθέσωμεν εἰς τὸ δεύτερον μέρος πᾶσαν τὴν ὀρθόδοξον συμβολὴν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω ὅτι κατακλείομεν ἐδῶ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς *Οἰκουμενικῆς κινήσεως*. Αἱ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἦσαν ἀπολύτως ἐποικοδομητικαὶ καὶ ἔχουν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἀπὸ τὸ Γραφεῖον. Θὰ παραπεμφθῶν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, τὴν ὁποίαν καὶ θὰ παρακαλέσωμεν νὰ κάμῃ τὰς σχετικὰς βελτιώσεις.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.15)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πρὶν ἢ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν παρουσίασιν τοῦ τετάρτου κειμένου μας, θὰ ἤθελα νὰ ἀπασχολήσω τὴν Ὀλομέλειαν δι' ὀλίγα μόνον λεπτά καὶ νὰ εἶπω ὅτι ἔχουν ἤδη ἔλθει ὀρισμέναι εὐχετήριοι ἀπάντησεις τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὸ τηλεγράφημά μας, τὸ ὁποῖον ἐκάμαμεν κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν. Κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος τὰ τηλεγραφήματα αὐτά τῶν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν τῶν Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρέπει νὰ ἀναγνωσθοῦν καὶ νὰ ἀκουσθοῦν ἐν εὐγνωμοσύνῃ ἀπὸ τὴν Ὀλομέλειαν. Παρακαλῶ τὸν ἅγιον Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ τὰ ἀφιχθέντα τηλεγραφήματα.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

«Ἱερώτατον

Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον,

Πρόεδρον Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Χαιρετίζοντες χαρᾷ μεγάλῃ ἑναρξιν θεία εὐδοκία ἐργασιῶν Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως καὶ εὐχαριστοῦντες καὶ δοξάζοντες ἐπὶ τούτῳ τὸ ὄνομα εὐδοκοῦντος Θεοῦ, ἀπευθύνομεν πρὸς ἅπαντας ἀγαπητοὺς καὶ τιμίους ἐκπροσώπους ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν ἐγκάρδιον χαιρετισμόν, θερμὰς εὐχὰς καὶ ὀλόθυμον πατριαρχικὴν ἡμῶν εὐλογίαν. Ἐπικαλούμενοι ἐπὶ πάντα ἐνίσχυσιν Παρακλήτου, εὐχόμεθα ἐκ βαθέων εὐδώσιν ἐργασιῶν Διασκέψεως ἐπ' ἀγαθῇ ἀγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ πρὸς δόξαν Θεοῦ.

Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Δημήτριος

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 28ῃ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον

Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Πρόεδρον Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Εἰς Σαμπεζύ

Ὁλοκαρδίως χαιρετίζοντες ὑμᾶς καὶ ὅλους τοὺς ἐξονομασθέντας ἀντιπροσώπους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, συνελθόντας ἐν Σαμπεζύ διὰ τὴν Γ' Προσυννοδικὴν Πανορθόξον Διάσκεψιν ἐπὶ τῇ τέλει, ἵνα ἐν ἀρμονίᾳ μετ' ἀγάπης συζητήσωσιν τὰ θέματα τῆς νηστείας, τοῦ οἰκουμενισμοῦ, τῶν Διαλόγων καὶ τῆς εἰρήνης. Εἴθε ὁ Θεὸς νὰ φωτίσῃ ὑμᾶς καὶ ὁδήγησῃ τὰς ἐν ὧν προσπαθείας ὑμῶν διὰ τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὸ καλὸν τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Μετ' ἀγάπης ἐν Χριστῷ.

Πατριάρχης Ποιμὴν

Ἐν Μόσχᾳ, τῇ 27ῃ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων
κ. Χρυσόστομον,
Πρόεδρον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
Ἀπευθύνοντες χαιρετισμόν πρὸς ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Διασκέψε-
ως, εὐχόμεθα εἰς τὸν Κύριον καρποφόρον ἐργασίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς
Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Γερμανός, Πατριάρχης τῶν Σέρβων
Ἐν Βελιγράδι, τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων
κ. Χρυσόστομον,
Πρόεδρον.
Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐνάρξεως ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Δι-
ασκέψεως ἀπευθύνομεν προσωπικῶς πρὸς τὴν Ὑμετέραν Σεβασμι-
ότητα, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν
Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, θερμοτάτας προσρήσεις, εὐχόμενοι πλουσί-
αν εὐλογίαν παρὰ Κυρίου, ἵνα αἱ ἐργασίαι ὑμῶν ἀποφέρωσι πλουσί-
ους καρποὺς διὰ τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν καὶ διὰ τὴν εἰρήνην τοῦ κό-
σμου. Ὑμέτερος ἐν Χριστῷ ἀδελφός.

Ὁ Μολδαβίας καὶ Σουτσεάβας Θεόκτιστος
Τοποτηρητὴς τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου
Ἐν Βουκουρεστίῳ, τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον
Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Εἰς Σαμπεζύ
Σεβασμιώτατε, μετ' ἀδελφικῆς ἐν Χριστῷ ἀγάπης, ἡ Ἱερά Σύνοδος
τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας αἰτεῖται ἐν προσευχαῖς
τὴν εὐλογίαν τοῦ Θεοῦ διὰ καρποφόρον ἐργασίαν ἐπ' ἀγαθῷ τῆς
Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ παρούσῃ προπαρασκευαστικῇ Διασκέψει διὰ τὴν
Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Πανορθόδοξον Σύνοδον.

Πατριάρχης Βουλγαρίας Μάξιμος
Πρόεδρος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
Ἐν Σόφίᾳ, τῇ 27ῇ Ὀκτωβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον
Ἐπὶ ἐνάρξει ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
εὐχόμεθα πλούσιον τὸν παρὰ τοῦ Κυρίου φωτισμόν καὶ τὰς εὐλογίας
Αὐτοῦ ἐπὶ πάντας τοὺς συμμετέχοντας τῆς Διασκέψεως σεβασμίους
καὶ τιμίους ἐκπροσώπους τῶν ἀδελφῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς
ἐπιτυχίαν ἔργου καὶ στόχων αὐτῆς ἐπ' ἀγαθῷ Ὁρθοδοξίας.

*Ὁ Κύπρου Χρυσόστομος
Ἐν Λευκωσίᾳ, τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον
Χαιρετίζοντες ἑναρξιν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέ-
ψεως, εὐχόμεθα ὑμῖν ἐνίσχυσιν παρὰ Κυρίου καὶ εὐόδωσιν ὑψηλοῦ
ὑμῶν ἔργου ἐπ' ἀγαθῷ Ἀγίας Αὐτοῦ Ἐκκλησίας.
Ὁ Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ Πρόεδρος
Ἐν Ἀθηναῖς, τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην
Μύρων κ. Χρυσόστομον
Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς δι' ὑμέτερον τηλεγράφημα. Εὐχόμεθα
εὐόδωσιν ἐργασιῶν Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.
Μετ' ἐν Χριστῷ ἀγάπης.
Ὁ Φιλλανδίας Παῦλος
Ἐν Κονόπιω, τῇ 30ῇ Ὀκτωβρίου 1986»*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα τῆς Ὀλομελείας, ἐάν εἶπω ὅτι ἐν βαθείᾳ εὐγνωμοσύνῃ ἠκούσαμεν καὶ ἐδέχθημεν τὰς εὐχὰς καὶ εὐλογίας τῶν Προκαθημένων τῶν Ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστοῦμεν θερμότατα διὰ τὰ ἀφιχθέντα αὐτά τηλεγραφήματα.

Ὑπάρχουν ὡσαύτως καὶ ἄλλαι ἐκδήλωσεις πρὸς τὴν Συνέλευσίν μας, εἴτε διὰ τηλεγραφημάτων εἴτε καὶ ἄλλως, μεταξύ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ τὸ τηλεγράφημα τοῦ Ρωμαιοκαθολικοῦ Ἐπισκόπου Λωζάννης, Γενεύης καὶ Φριβούργου, Σεβ. κ. Pierre Mamie. Ἀναγνώσατέ το, ἅγιε Γραμματεῦ, διότι εἶναι τοῦ τοπικοῦ Ἐπισκόπου τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

*«Σεβ. Μητροπολίτην Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνόν
Μετ' ἀδελφικῶν χαιρετισμῶν, μετ' ἐγκαρδίων εὐχῶν, μετὰ διαβεβαι-
ώσεως περὶ τῆς προσευχῆς ἡμῶν πρὸς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ἵνα ὁ Θεός
εὐλογῇ τὰς ἐργασίας ἐκείνων, οἱ ὅποιοι προετοιμάζουν τὴν Πανορ-
θόδοξον Σύνοδον. Ἡνωμένοι ἐν Κυρίῳ Ἰησοῦ.*

*Pierre Mamie
Ἐπίσκοπος Λωζάννης, Γενεύης, Φριβούργου»*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν τὸν Σεβ. Ἐπίσκοπον Mamie διὰ τὸ τηλεγράφημά του αὐτό. Καὶ ἤδη εἰσερχόμεθα εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ τετάρτου κατὰ σειρᾶν θέματος. Θέλω νὰ ἐλπίζω ὅτι θὰ τελειώσωμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ κατὰ τὴν παροῦσαν συνεδρίαν, ὥστε νὰ δυνηθῶμεν τὸ ἀπόγευμα νὰ ἀρχίσωμεν τὰς ἐργασίας μας ἐν Ἐπιτροπαῖς. Αὐτό δέν σημαίνει ὅτι θὰ περιορίσωμεν τὸν λόγον. Ἀπλῶς ἐκφράζω τὴν εὐχὴν νὰ

εἶμεθα σύντομοι, ὥστε αἱ Ἐπιτροπαὶ νὰ ἔχουν περισσότερον χρόνον διὰ νὰ ἐργασθῶν. Παρακαλῶ τὸν Σεβ. Γραμματέα νὰ ἀναγνώσῃ τὴν εἰσήγησίν του.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς:

**ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΙΣ
ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΔΩΝ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ,
ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ
ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ**

Εισηγητικὴ παρουσίασις
τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου

Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβάσμοι Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Προβαίνων εἰς τὴν εἰσηγητικὴν παρουσίασιν τοῦ τετάρτου θέματος τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἡμῶν, ἀφορῶντος εἰς τὴν «*Συμβολὴν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*», ὀφείλω κατ' ἀρχὴν νὰ δηλώσω ὅτι συμμερίζομαι πλήρως τὴν ἄποψιν τοῦ Σεβ. Προέδρου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, καθ' ἣν «ἐγένετο κατ' ἔμπνευσιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀσφαλῶς ἡ ἔνταξις τοῦ θέματος τούτου μεταξύ τῶν δέκα θεμάτων τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, καὶ ἀποτελεῖ τιμὴν διὰ τὴν Ἐπιτροπὴν ἡμῶν τό ὅτι εἰς αὐτὴν ἔλαχεν ἡ εὐθύνη νὰ ἀποτυπώσῃ εἰς ἓν πρῶτον κείμενον τὰς θεμελιώδεις ἀντιλήψεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν κυρίων τούτων προβλημάτων, ἅτινα ἀπασχολοῦν τὴν παγκόσμιον κοινὴν γνώμην καὶ κατακαίουν τὰς ψυχὰς τῶν πιστῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὅποια, εἴτερ ποτε καὶ ἄλλοτε σήμερον, μέσα εἰς τὸν ἀναμοχλευόμενον ἐκ ποικίλων καταστάσεων, ταλαιπωριῶν καὶ προβλημάτων κόσμον, αἰσθάνονται ἐπιτακτικωτέραν τὴν ἀνάγκην νὰ ἀκούσουν τὴν αὐθεντικὴν φωνὴν τῆς Ἐκκλησίας τῶν ἐπ' αὐτῶν καὶ νὰ ἴδουν ταύτην λαμβάνουσαν θέσιν, σαφὴ καὶ συγκεκριμένην».

Αἱ ἐργασίαι ἐν τε τῇ Ὀλομελείᾳ καὶ ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ ἐργασίας τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει:

- α) τῶν συμβολῶν τῶν ἀγιώτατων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας, Ἑλλάδος καὶ Τσεχοσλοβακίας,
- β) τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τῶν ἐπ' αὐτῆς χαρακτηριστικῶν ἐν ὀλομελείᾳ συζητήσεων, καὶ
- γ) τῶν ἀνακοινώσεων εἰς τό περὶ εἰρήνης Θεολογικόν Σεμινάριον τοῦ Σαμπεζύ τοῦ ἔτους 1985, ἔχοντος ὡς θέμα τὴν «*Συμβολὴν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης*».

Τὸ πρόβλημα, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου εὗρέθη ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Κιέβου κ. Φιλαρέτου, γραμματεύοντος τοῦ Ἑλλογιμ.

Καθηγ. κ. Θεοδώρου Ζήση, τετάρτη Ἐπιτροπή ἐργασίας, συνοψίζεται ἄριστα εἰς τὰς ἐν ὀλομελείᾳ δηλώσεις τοῦ πρώτου. Εἶπεν οὗτος: «Εἰς τὴν ἐποχὴν μας εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ φθάσωμεν εἰς συμφωνίαν διὰ κοινόν κείμενον περὶ εἰρήνης. Τοῦτο δέ διότι, ἂν ἐξαιρέσῃ κανεὶς τὰς κατ' ἰδίαν μελέτας ὠρισμένων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τώρα μόλις ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι ἠρχίσασμεν, ὡς ἐνιαῖον ὀρθόδοξον πλήρωμα, νὰ μελετῶμεν τὸ θέμα αὐτό, θὰ πρέπει δέ νὰ ἔχωμεν συνείδησιν ὅτι τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι καὶ πολὺπλοκον καὶ σοβαρόν, ἢ δέ λύσις του δυσχερεστάτη. Βεβαίως, ὅλοι οἱ Ὁρθόδοξοι δυνάμεθα νὰ στηριχθῶμεν ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐπιχειρημάτων, ἐφ' ὅσον ἔχομεν καὶ τὴν αὐτὴν ὀρθόδοξον διδασκαλίαν, τοὺς αὐτοὺς ἁγίους Πατέρας, καὶ ἐπὶ τῶν δεδομένων τούτων αἱ ἀπόψεις μας δέν εἶναι δυνατόν παρὰ νὰ συμπίπτουν. Ὅμως πάντα ταῦτα ἀφοροῦν εἰς τὴν κάθετον θεμελίωσιν τοῦ θέματος τούτου. Σήμερον, ἀντιθέτως, εὐρισκόμεθα ἀντιμέτωποι πρὸς τὴν ὀριζόντιον ὄψιν αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰς τὰ πλαίσια τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἡ *κάθετος* καὶ ἡ *ὀριζόντιος γραμμὴ* θὰ πρέπει νὰ συνδυασθοῦν. Ὅσον δέ προχωροῦμεν πρὸς τὴν ὀριζόντιον γραμμὴν, τόσον δέν δυνάμεθα νὰ ἀποφύγωμεν τὰς συνθήκας, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῶμεν». Τοῦτο, πράγματι, ἀποτελεῖ τὸν «σταυρόν» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ ἐνός ἐκάστου ἐξ ἡμῶν προσωπικῶς προκειμένου νὰ δώσωμεν πειστικὴν ἀπάντησιν εἰς τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐθέσαμεν, ἢ μᾶλλον τὸ ὁποῖον αὐτὴ αὕτη ἡ σημερινὴ πραγματικότης, ὡς βιοῦμεν αὐτὴν καθ' ἡμέραν, μᾶς ἔθεσε. Πῶς θὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν; «Δέν ὑπάρχουν ἀθῶοι ὄροι», παρετήρησεν ὀρθῶς ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος. «Τίποτε δέν εἶναι ἀθῶον, οὔτε ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἢ ἐκείνου τοῦ χωρίου τῆς Βίβλου. Ὅλα ἔχουν λάβει πολιτικὸν νόημα. Εἰρήνη - Ἐλευθερία: ὑπὸ ποίαν σημασίαν προφέρονται αἱ λέξεις αὐταί; Εἰς τὴν πραγματικότητά, ὅλη ἡ πολιτικὴ θεωρία τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου ἀπορρέει ἀπὸ τὴν βυζαντινὴν συμφωνίαν αὐτοκρατορίας καὶ Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ ἂν οἱ Ὁρθόδοξοι ζοῦν πλέον ἄλλοι ὑπὸ μουσουλμανικόν, ἄλλοι ὑπὸ ἄλλα, ἄσχετα πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν, καθεστῶτα».

Τὸ ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐργασίας συντεθέν καὶ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Διορθοδόξου Προπαγανδαστατικῆς Ἐπιτροπῆς ἐγκριθέν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

* * *

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν σήμερον ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐξεδήλωσε κατὰ τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν, συνελθοῦσαν τὸ 1976 εἰς Σαμπεζύ, τὴν ἐπιθυμίαν της «νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν, δι' αὐτῆς δέ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, καὶ τοιοῦτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ιδεῶν της ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευήματος». Ἐπὶ πλέον ἀνέγραψεν εἰς τὴν ἡμερησίαν διά-

ταξιν τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου τό θέμα: «Συμβολή τῶν κατά τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων». Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: Ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς καί, ὑπὸ διαφόρους μορφάς καί ἀποχρώσεις, ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν προβληματισμόν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος ὡς πρὸς τὴν τύχην καί τό μέλλον της.

Ποία ὅμως θά εἶναι ἡ κοινὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ιδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ιδεωδῶν αὐτῶν καί ποίας προτάσεις δύνανται αὐτὴ νά κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένας ἐνεργείας νά προβῇ, διὰ νά συμβάλῃ τό κατ' αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ιδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ κατέληξεν εἰς τὰς ἀκολουθούσας θέσεις, τὰς ὁποίας ὑποβάλλει τῇ Γ' Προσυνοδικῇ Πανορθόδοξῳ Διασκέψει ἐν τῇ συνειδήσει ὅτι δι' αὐτῶν ἐκφράζει οὐχὶ μόνον τὴν ἐν Κυρίῳ καύχησιν διὰ τὰ ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιτελεσθέντα, ἀλλὰ καί τό βαθύ αἶσθημα τῆς μετανοίας διὰ τὰς κατὰ τό ἀνθρώπινον παραλείψεις.

1. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην

Ἐχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νά τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὁποία θά τὴν ἐταῦτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν προπρωτικὴν των ἀκεραιότητα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καί ἀνέπνεεν ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καί τὴν εἰρήνην μεταξύ Θεοῦ καί ἀνθρώπων.

Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου της, ἡ Ὁρθοδοξία ὑπῆρέτησε μέ συνέπειαν, συνέχειαν καί ζήλον τό μεγαλεῖον αὐτό τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου μέ ὅλην τὴν ἀπολυτότητα καί καθολικότητα, μέ τὰς ὁποίας συνεδέθη τοῦτο εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κορύφωσις καί συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας καί ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν πλασθεὶς τοῦ Δημιουργοῦ του, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τό καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς της εἰς τὸν κόσμον καί τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό ἀρχέγονον μεγαλεῖον καί κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» ἐταῦτίσθη ἀπολύτως μέ τὴν ἀποστολήν της. Καί αὐταὶ ἀκόμη αἱ καθαρῶς θεολογικαὶ ἔριδες τῆς Ἐκκλησίας, αἱ καταλήξασαι εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καί τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκόπουν, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς αὐθεντικότητος καί τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς

διδασκαλίας διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν σωτηρίαν του.

Ἡ ιερότης καὶ θεϊότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγή ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργὸς «οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς, ... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον» (Ὁμ. 45,7. PG 36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ Χριστός, νέον τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον ἀποτελῶν» (Ἰπολύτου, Κατὰ αἱρέσεων, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τὸν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» (Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τὸν παλαιὸν Ἀδάμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὕτω καὶ εἰς τὸν νέον Ἀδάμ συνεκεφαλαιώθη ὁλόκληρον ἐπίσης τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τὸ γένος ἅπαν» (Ὁμ. 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τὴν ιερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ὑπῆρξε μέχρι τῶν νεωτέρων χρόνων ἡ μοναδικὴ καὶ ἀνεξάντλητος πηγή οὐχὶ μόνον κάθε ἀνθρωπολογικῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ κάθε προσπαθείας διὰ τὴν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

2. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

Ἐπιστάγμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τόσον ὡς μεμονωμένου φορέως τῆς εἰκόνης τοῦ προσωπικοῦ θεοῦ, ὅσον καὶ ὡς κοινωνίας προσώπων ἀντανακλώντων, διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾷ συγχρόνως τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέγῃ μεταξύ του καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Γέν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ μὲν ἱκανὸν νὰ προσδεύῃ συνεχῶς κατὰ ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τὸν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἔναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καὶ, δι' αὐτῆς, τῆς πτώσεως. Ἐξ οὗ καὶ ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν. Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις: ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκλυσὶς τῶν ἠθῶν, τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καὶ τὰ τούτων ἀπὸτοκα κοινωνικὰ κακά, ἥτοι ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἀνισος κατανομή ἢ καὶ ἡ παντελὴς ἐλλείψις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμός, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων

ἄνθρωπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις, τό προσφυγικόν χάος καί αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τά προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καί τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητας, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουν τό ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητας. Μιᾶς ἀνθρωπότητας ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων της, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τήν συνείδησιν, ὅτι περικλείει τά σπέρματα τῆς ὀντολογικῆς ἐνότητας τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τό ὁποῖον, ὅπως διά τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τόν Δημιουργόν, οὕτω καί διά τοῦ δευτέρου Ἀδάμ τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός.

Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ δυτικοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τό κήρυγμα, τήν θεολογίαν, τήν λατρείαν καί τό ποιμαντικόν ἔργον της, τό πρόσωπον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου. Εἰς τό καθήκον τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπολογίας της εὐρίσκεται εἰς τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποίαν τόν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του καί ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τό μέτρον, κατὰ τό ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρτήτως τοῦ Δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς Αὐτόν καί εἰς τό σχέδιον, τό ὁποῖον Οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

3. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπή τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου.

Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὁποῖον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροίαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί τῆς ἁμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατὰ συγκατάβασιν τοὺς ἀμυντικούς πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης.

Δέν ἔχει διά τοῦτο κανένα δισταγμόν νά διακηρύξῃ ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν καί πυρηνικῶν, ἰδιαίτερος δέ ἐναντίον τῶν πυρηνικῶν, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικός πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τήν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τήν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δέ ὀφείλει νά τό πράξῃ πολὺ περισσότερον σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τήν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὅπλων. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι τρομακτικαί, ὄχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμόν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καί διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθοῦν ἀνίατοι ἀσθένειαι καί θά προκληθοῦν γενετικά ἀλλαγá, αἱ ὁποῖαι θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καί τὰς ἐπομένας γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως πρὸς γνώμας εἰδικῶν ἐπιστημόνων, ἄλλη φοβερὰ συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «πυρηνικός χειμὼν»· θά προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τόν πλανήτην μας καί θά ἐκλείψῃ ἡ ζωή.

Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικός πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καὶ ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θανάσιμον ἀμάρτημα ἔναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποίου καταστρέφει. Καθῆκον λοιπόν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νά προλάβουν αὐτόν τόν κίνδυνον.

4. Ἀποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καὶ ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνοῦς Διαλόγου πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθόλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νά ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Ἡ περὶ θείας προελεύσεως καὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τὴν ἱερότητα, τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, εὐρίσκεται ὑπολανθανόντως εἰς τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνοῦς Διαλόγου διὰ τὴν εἰρήνην, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ἰδεωδῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θά ἦτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὴν ὀντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τό ἀρχέτυπον ζεῦγος τῆς θείας δημιουργίας καθίσταται ἡ μοναδική πηγὴ τῆς καθολικῆς ὀντολογικῆς ἀναφορᾶς εἰς πάντα ἄνθρωπον τῶν ἰδεωδῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ δὲ χριστιανικὴ διδασκαλία διὰ τὴν ἐν Χριστῷ «ἀνακεφαλαίωσιν» τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τό ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διό καὶ διεκηρύχθη ὅτι «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γάρ εἰς ἐστέ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη δέν εἶναι κάτι στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἐχει ἀπέραντον δυναμισμόν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυγχανομένης ἐνότητος, κατὰ τό πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Ὑπὸ τό πνεῦμα τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν. Αὕτη αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, «εἰρηνοποιήσας διὰ

τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ» τὰ πάντα (Κολ. 1,20), «εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακράν καὶ τοῖς ἐγγύς» (Εφ. 2,17) καὶ κατέστη «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Εφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὕτη, ἡ «πάντα νοῦν ὑπερέχουσα» (Φιλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του κατὰ τὴν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εἶναι εὐρυτέρα καὶ οὐσιαστικωτέρα ἀπὸ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν, οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν» (Ιω. 14,27). Καὶ τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπὸς τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνης Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ἐν αὐτῷ ὀργανικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον, διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «Σῶμα Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης» τοῦ κόσμου (Ὁριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἥτοι τῆς πραγματικῆς καὶ καθολικῆς εἰρήνης, οἷαν εὐηγγελίσατο ὁ Χριστός. «Ἡμεῖς», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «τό εἰρηνικόν γένος» (Παιδαγ. 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «εἰρηνικοὶ στρατιῶται» τοῦ Χριστοῦ (Προτρεπτ. 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμὸν τῆς δικαιοσύνης (Στρῶμ. 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «οὐ δύναμαι πείσαι ἑμαυτόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεῦναι πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιός κληθῆναι δούλος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐπιστ. 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον διὰ τὸν Χριστιανόν, ὥστε «οὐδὲν οὕτως ἰδιόν ἐστι Χριστιανοῦ ὡς τό εἰρηνοποιεῖν» (Ἐπιστ. 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία κατευθύνει τό ἀνθρώπινον γένος πρὸς τὴν τελικὴν καταλλαγὴν τοῦ μέ τόν οὐράνιον Πατέρα του: «κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πάσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιοῦντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην, καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καὶ ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρὶ» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περί θ. ὀνομ. 11,2,4. PG 3,953).

Ὁφείλομεν συγχρόνως νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τό πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτάται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην συνεργίαν. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικά δῶρα ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάβασις τῆς ἀνθρώπινης καρδίας πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῇ κανεῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπάθειάς εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α Θεσ. 1,3).

Ὁμιλοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἁμαρτία εἶναι

πνευματική ασθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι μέ τās τραγικὰς τῶν συνέπειας. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά ἐξαλείψῃ ὅχι μόνον τὰ ἐξωτερικά συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλά καί τήν αἰτίαν αὐτῶν, τήν ἁμαρτίαν.

Συγχρόνως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τήν εἰρήνην (Ρώμ. 14,19) καί ἀνοίγει τήν ὁδόν πρός τήν ἀδελφοσύνην, τήν ἀληθῆ ἐλευθερίαν καί τήν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξύ ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρὸς, ὡς καί μεταξύ ὅλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τήν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Ἡ Ἐκκλησία εὐλογεῖ τās προσπαθείας, τās ἀποσκοπούσας εἰς τās δικαίας καί φιλανθρωπous σχέσεις.

Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως ἡ ἔχθρα καί ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάζουσαι τήν διεθνή ἀτμοσφαῖραν, παραχωρήσωσι τήν θέσιν εἰς τήν φιλίαν καί τήν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμιλλα εἰς τόν ἐξοπλισμόν ἀντικατασταθῇ ὑπό ὀλοκληρωτικοῦ καί πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῇ διά παντός ἀπό τήν ζωὴν τῆς κοινωνίας.

5. Ὁρθοδοξία καί φυλετικά διακρίσεις

Ὁ Κύριος, ὡς Βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης (Ἐβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τήν βίαν καί τήν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τήν ἀπάνθρωπον στάσιν πρός τόν συνάνθρωπον (Μάρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τήν βασιλείαν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τήν γῆν, καί ἔχει κατ' ἐξοχὴν πνευματικόν χαρακτήρα, δέν ὑπάρχει τόπος οὔτε διά τὰ ἐθνικά μίσση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καί μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρώμ. 12,10).

Ἰδιαιτέρα μνεῖα θά πρέπει νά γίνῃ εἰς τό σημεῖον αὐτό διά τήν θέσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἔναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι, ἐν προκειμένῳ σαφής: ἡ Ὁρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέν τε ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καί ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἔνι Ἰουδαῖος οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἔνι δούλος οὐδέ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καί θήλυ· πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρός τήν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τās φυλετικάς διακρίσεις, ἔστω καί ὑπό ἡπίαν μορφήν, ἐφ' ὅσον αὗται προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καί συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δέ τήν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καί τῆς παροχῆς δυνατότητος ὀλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δέν περιορίζει τήν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τήν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τό χρώμα τῆς φυλῆς καί ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχάς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλά ἐπεκτείνει αὐτήν καί εἰς τήν καταπολέμησιν ὅλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρος διαφόρων μειονοτήτων.

6. Ορθοδοξία, ἀδελφοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν λαῶν

Ἡ τελευταία αὐτὴ διαπίστωσις μᾶς ὁδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθυτέραν σύλληψιν τῆς ἰδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξύ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοσύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς τῶν δραστηριοτήτος, εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τὸ ἡπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων, διαφερουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὁργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὗται ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφοσύνης, καὶ πρέπει νὰ ἀναπτυχθῶν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρὺ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὗται ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των προβάλλουν εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὸ ἰδεῶδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

Οὕτω, κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλόκληρων λαῶν, κυρίως εἰς τὸν Τρίτον Κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ οἰκονομικῶς προηγμένοι λαοὶ ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δὲ διὰ δύο κυρίως λόγους:

- α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντρίβει ὀλοκληρωτικὰ τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καὶ
- β) διότι ὁ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένος χριστιανικὸς κόσμος, μέ τὴν ἄδικον ἢ καὶ, συχνά, ἐγκληματικὴν κατανομήν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλει ὄχι μόνον τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἐτατίσθη πρὸς τὸ πρόσωπον αὐτό.

Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κάθε Χριστιανοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρὸς εἰς τὸ τρομακτικόν σύγχρονον σύνδρομον τῆς πείνης ὀλόκληρων λαῶν θὰ ἐτατίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφήν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καθαρῶς πνευματικόν. Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὑψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ ὀργανώσουν ἀμέσως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειάν των πρὸς τοὺς πεινῶντας συνανθρώπους των. Εἰς τὰς ἀναληφθείσας εὐρύτερον πρωτοβουλίας πρέπει νὰ ἐξαρθῇ καὶ

ή πρόσφατος σχετική πρωτοβουλία του Μακαριωτάτου Προκαθημένου της Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία, ὑπό τήν διάστασιν διεθνoῦς Συνεδρίου διά τήν πείναν, ἔτυχεν ἤδη τῆς δεοῦσης πανορθοδόξου καί παγκριστιανικῆς ὑποστηρίξεως. Αὐτή, πράγματι, ἀνοίγει τήν ὁδόν τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τό ἀντικείμενον τοῦτο ὄχι μόνον μεταξύ των, ἀλλά καί μέ τὰς ἄλλας χριστιανικάς Ἐκκλησίας καί Ὁμολογίας, μέ τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καί μέ τοὺς Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἐτάχθησαν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Ὁ ἀφοπλισμός δέν θά ἐξουδετέρωνε μόνον τόν κίνδυνον τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλά θά ἐξοικονομοῦντο καί ἀφθονα χρήματα διά τήν ἀνακούφισιν τῶν πεινῶντων καί τῶν ἐνδεῶν.

Ἄς μὴ ἀπατώμεθα. Ἡ πείνα καί ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τήν ἀνθρωπίνην κοινότητα, καταδικάζει τήν ἐποχὴν μας τὸσον εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῆς ὅμματα, ὅσον καί εἰς τὰ ὅμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καί τοῦτο διότι τό θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρὸς τήν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, τοῦ τώρα καί τοῦ ἐδῶ (*hic et nunc*), μᾶς ὑποχρεώνει νά ὑπηρετήσωμεν τόν ἀνθρώπον εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τόν Χριστόν χωρὶς διακοινικὴν ἀποστολήν χάνει τήν σημασίαν της. Τό νά εἴμεθα Χριστιανοί σημαίνει νά μιμούμεθα τόν Χριστόν καί νά εἴμεθα ἔτοιμοι νά τόν ὑπηρετήσωμεν εἰς τό πρόσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καί γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοηθείας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια διά νά ἴδωμεν τόν Χριστόν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρὸς αὐτόν, ὁ ὁποῖος χρειάζεται βοήθειαν, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλή θεωρία.

7. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης

Πέραν ὅμως καί ὑπεράνω τῆς κοινωνικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς, ἡ εἰς τὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τήν εἰρήνην, τήν ἐλευθερίαν, τήν δικαιοσύνην καί τήν ἀδελφoσύνην μεταξύ τῶν λαῶν, θά πρέπει νά εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δέ αὐτή θά πρέπει νά δίδεται πάντοτε, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐπὶ μέρους συνθηκῶν, ὑπὸ τὰς ὁποίας ζῇ σήμερον μία ἐκάστη τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, κατόπιν ὅμως σφύρονος, βεβαίως, καί ρεαλιστικῆς ἐκτιμήσεως τῶν δυνατοτήτων, τὰς ὁποίας αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας αὐτάς. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νά ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τό Εὐαγγέλιον καί τήν παράδοσίν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τό καθήκόν της νά μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καί τῆς ἀδελφoσύνης, ὡς καί τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καί τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπouμένης εἰκόνης Θεοῦ. Κατά τήν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τήν

ὑποχρέωσιν νά φροντίζουν διά τήν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τό ὅποιον ἐτάχθησαν νά κατευθύνουν εἰς τήν ὁδόν τοῦ Εὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτωσιν τούτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θά γαλβανίσῃ τήν θέλησιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν των τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλά καί μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουν σήμερον τήν μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καί ἐλπίδος - εἰς ἓνα κόσμον ὁ ὁποῖος, περισσότερον ἴσως ἀπὸ ποτέ ἄλλοτε, ἔχει τήν ἀνάγκην αὐτῆς.

Ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τό νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τό χρέος νά ἀγωνιζώμεθα διά τήν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καί τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιώνομεν τήν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα ἀδιάφοροι διά τήν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τήν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τήν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διά μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τόν κόσμον καί διά τήν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τήν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καί μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τήν ἐνανθρωπῆσιν τοῦ Θεοῦ καί τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καί ὅλους τοὺς λαούς. Ἐπειδὴ βιώνομεν τήν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τό ἀπολυτρωτικόν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νά προβάλωμεν πληρέστερα τήν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἄνθρωπον καί κάθε λαόν. Ἐπειδὴ τρεφόμεθα μέ τό σῶμα καί τό αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θεῇ Εὐχαριστίᾳ, κατανοοῦμεν πληρέστερον τήν πείναν καί τήν στέρησιν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καί καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θά ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καί τώρα (*hic et nunc*) διά τήν ἀναγέννησιν καί τήν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καί τῆς κοινωνίας.

Ἡ μαρτυρία μας δε αὐτή καί ἡ δι' αὐτῆς ἄρδενσις τοῦ ἀνχημοῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην, ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θά ἀποτελέσῃ ἴσως τόν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τήν εἰρήνην καί τὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποία τήν συνοδεύουν καί τήν πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νά συνεργήσουν εἰς τήν ἐπακράτησιν τῆς ἀγάπης καί τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν.

* * *

Σεβ. ἅγιοι Πρόεδροι, Σεβασμοὶ Πατέρες, ἀγαπητοὶ Ἀδελφοί,

Ἡ Ἐπιτροπὴ εὐρισκομένη ἐνώπιον δύο ἐκ πρώτης ὕψεως ἀντιτιθεμένων ἀρχῶν, ἡτοι ἀφ' ἐνός μὲν τῆς ἀνάγκης ὅπως μὴ ἀρκεσθῇ εἰς τήν κάθετον-θεολογικὴν, ἀλλὰ νά προχωρήσῃ καί εἰς τήν ὀριζόντιον-ποιμαντικὴν διάστασιν τοῦ προβλήματος, ἀφ' ἑτέρου δέ τοῦ ἀκανθώδους διλήμματος μεταξύ θέσεων ἐκφραζουσῶν εἴτε γενικῶς τήν ὀρθόδοξον ἀποψιν, εἴτε, εἰδικώτερον, συγκεκριμένως περιστάσεις καί ἐπιλογάς, ἐπέλεξε τελικῶς

τήν μέσην ὁδόν. Οὕτως, ἡδυνήθη, ἀποφεύγουσα τὰς ἀκρότητας, νά συντάξῃ κείμενον ἐκ τοῦ ὁποίου νά ἀπορρέουν καί ἐξειδικευμένοι καί θαρραλέαι ἀντιμετώπισεις τῶν φλεγόντων προβλημάτων τοῦ συγχρόνου κόσμου. Καί βεβαίως, παρὰ τινος περί τοῦ ἀντιθέτου γνώμας μελῶν τινων τῆς Ἐπιτροπῆς, τό κείμενον ἀπέφυγε νά καταδικάσῃ ρητῶς ὠρισμένας κοινωνικάς δομάς, αἱ ὁποῖαι, κρινόμεναι ὑπό τῶν ὁπαδῶν διαφορετικῶν κοινωνικῶν συστημάτων, δυνατόν νά ἐρμηνευθοῦν ὡς δημιουργοῦσαι ἀντικειμενικάς καταστάσεις κραυγαλέων κοινωνικῶν ἀδικιῶν, πράγμα τό ὁποῖον μοίραιως ὠδήγησεν καί εἰς τόν παραμερισμόν θεολογίων τινων εὐρέως κυκλοφορουμένων σήμερον μεταξύ τῶν θεολόγων τοῦ δυτικοῦ Χριστιανισμοῦ («*Θεολογία τῆς ἀπελευθερώσεως*» ἢ τῆς «*ἐπαναστάσεως*» κ. ο. κ.).

Τοῦτο ὁμως ἐκρίθη ἀναγκαῖον, ἵνα διασφαλισθῇ ἀκριβῶς ἡ ἀρχή, καθ' ἣν ἡ μέλλουσα νά συγκληθῇ Σύνοδος θά πρέπει νά μαρτυρήσῃ ἀπό κοινοῦ καί ἐν ὀνόματι ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων. Δέν ἀπέφυγε δέ, παρὰ τὰ ἐν προλόγῳ λεγόμενα, καί τινά *θριαμβολογικόν τόνον*, ἐνῶ μία περισσότερον «*κενωτική*» αὐτοσυνειδησία ὄχι τῆς Ὁρθοδοξίας, ἀλλά τῶν κατὰ ἐποχάς ἀνθρωπίνων φορέων τῆς θά ἦτο πολύ ἐγγύτερον πρὸς τό πνεῦμα τοῦ Εὐαγγελίου. Παρὰ ταῦτα ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις δύναται νά ἀποδεχθῇ τό κείμενον, ὡς δύναται καί ἐπὶ τινων ἐκ τῶν ὡς ἄνω σημείων νά ἀποφανθῇ διαφοροτρόπως, κυρίαρχος οὖσα νά διαμορφώσῃ ἡ ἰδία τό τελικόν κείμενον *ad referendum* πρὸς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.

Σὰς εὐχαριστώ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Γραμματέα τῆς Διασκέψεως διά τήν ὥραιαν αὐτὴν παρουσίαν τοῦ κειμένου καί διά τὰς παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας ἐπισυνάπτει ἐν μεγάλῃ συντομίᾳ εἰς τό τέλος τῆς παρουσιάσεώς του.

Ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία ἐγένετο ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐγένετο μετὰ πολλῆς συνέσεως καί πολλῆς ἀντιδόσεως ἀπόψεων καί ἀντιλήψεων, μέ ἀγαθὴν συνάντησιν πολλῶν καί πολλαχόθεν ἐρχόμενων σκέψεων ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εἰρήνης, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἐλευθερίας καί τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καί, τελικῶς, χωρὶς νά σημαίνει ὅτι προέβημεν εἰς συμφωνίας ἀναγκαστικάς, εὐρέθημεν σύμφωνοι εἰς τό νά διατυπώσωμεν μέ ἐλευθερίαν καί μέ σύνεσιν καί μέ μέτρον τὰς ἀπόψεις αὐτάς εἰς τό κείμενον αὐτό, τό ὁποῖον καί, γενικῶς εἰπεῖν, πρέπει νά θεωρηθῇ ὅτι ἐγένετο εὐχαρίστως καί θετικῶς ἀποδεκτόν ἀπό μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν μας.

Ἐπομένως, ἡ μεγάλη ἐργασία ἐπὶ τοῦ κεντρικοῦ αὐτοῦ θέματος πρέπει νά θεωρηθῇ ὅτι ἔχει γίνει. Ὅπως κατὰ κόρον εἴπομεν, βελτιώσεις ἐν τῷ κειμένῳ ἤμπορουν νά γίνουν. Ἀλλά δέν νομίζω ὅτι ἤμπορεῖ νά γίνη ἄλλη ἐργασία πρωτόβουλος τήν στιγμὴν αὐτήν, καθ' ἣν τό κείμενον αὐτό ἡτοιμάσθη μετὰ πολλοῦ κόπου εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν. Τό κείμενον καί φυσικά τό ὅλον θέμα εἶναι ἀνοικτόν ἐνώπιόν

σας διά συζήτησιν.

Προσωπικῶς, ἔχω μίαν τεχνικὴν παρατήρησιν. Θά ἐπεθύμουν νά ὑπάρχῃ ὡς τίτλος μᾶς παραγράφου: *ἡ περί εἰρήνης διδασκαλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*. Προτείνω ταπεινῶς ὅπως ὁ ὑπότιτλος αὐτός προστεθῇ εἰς τὴν σελ. 6, τῆς § 4. Μία δευτέρα δομικὴ παρατήρησις. Ἡ § 3 νά πάῃ μετὰ τὴν διατύπωσιν τῶν γενικῶν ἀρχῶν περὶ εἰρήνης, δηλαδή πρὸ τῆς § 5. Θά ὑπάρχῃ μία ἱεράρχησις τῶν θεμάτων. Τέλος, εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον τοῦ κειμένου, ἀντὶ «*ἡμεῖς οἱ χριστιανοί...*», νά λεχθῇ «*ἡμεῖς οἱ ὀρθόδοξοι χριστιανοί...*», διότι πρόκειται περὶ τῆς ὀρθοδόξου συμβολῆς εἰς τὸ θέμα τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης κ. λπ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, ἡ σημασία τοῦ κειμένου αὐτοῦ υπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς Ἐκκλησίας, διότι πρέπει νά υἱοθετήσωμεν διατύπωσιν τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ συγχρόνως νά ἀντιμετωπίσωμεν τὰ προβλήματα μέ τὰ ὁποῖα ζεῖ. Διὰ νά ὁμλήσῃ τις ἐπὶ συνόλου τοῦ ὑποβληθέντος κειμένου καὶ ἰδίᾳ διὰ νά μὴ χάσῃ τὴν προοπτικὴν τῆς εἰσηγήσεως τοῦ ἡμέτερου Γραμματέως, τοῦ Μητροπολίτου Δαμασκηνοῦ, εἶναι δυνατόν νά λεχθῇ ὅτι τὸ κείμενον ἐν γένει εἶναι καλῶς δομημένον καὶ ὅτι δύναται νά τεθῇ ὡς βᾶσις διὰ τὸ τελικόν κείμενον, τὸ ὁποῖον θά γίνῃ δεκτόν καὶ θά ὑποβληθῇ εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐν τούτοις, θά ἤθελον νά μὴν ὁμλήσω ἐδῶ διὰ τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἀλλὰ νά ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τῶν ἐλλείψεων τοῦ κειμένου. Ἐν ἀρχῇ ὑπάρχει μία παραπομπή εἰς τὴν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τοῦ 1976, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐπιθυμίας διὰ συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Εἰς τὸ ἡμέτερον κείμενον τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν ἐξετάζεται, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εἶχον μίαν τοιαύτην συνεργασίαν κατὰ τὸ παρελθόν ἔτος. Θά ἐπεθύμουν ὡς παράδειγμα νά σημειώσω ἐδῶ τὰς δύο παγκοσμίους *Διαθρησκειακάς Διασκέψεις* τοῦ 1977 καὶ τοῦ 1982. Πέρα τῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν, πρέπει νά ἐνσωματωθῇ ἐπίσης εἰς τὸ κείμενον ἡ συνεργασία μετὰ τῶν λαϊκῶν ὁργανώσεων, δηλαδή μετὰ τῶν μὴ θρησκευόντων ἀδελφῶν, ὡς συνηθίζεται νά λέγεται, μετὰ τῶν καλῆς θελήσεως ἀνθρώπων. Περὶ τῶρα εἰς τὰς παρατηρήσεις μου, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τὸ κεφάλαιον 3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἐψήφισε τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον μίαν δήλωσιν περὶ τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τὴν πυρηνικὴν ἐποχὴν. Εἰς αὐτὴν ἐφιστάται ἡ προσοχή ἐπὶ μᾶς νέας μορφῆς ἐξοπλισμοῦ εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον - περὶ τῆς ὁποίας μόλις πρὸ ὀλίγου ἐγένετο λόγος - τοῦ θέματος τῆς *στρατικοποιήσεως τοῦ Διαστήματος*. Εἰς τὴν δήλωσιν αὐτὴν τονίζεται ὅτι ἡ *στρατικοποίησις τοῦ Διαστήματος* αὐξάνει τὸν κίνδυνον ἐμφανίσεως μᾶς τοιαύτης καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἄνθρωποι, παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν των, δὲν θά δύνανται νά ἀποτρέψουν μίαν πυρηνικὴν καταστροφὴν. Ἡ συνάντησις τῶν ἀρχηγῶν τῶν δύο μεγάλων δυνάμεων εἰς *Reykjavik* ἀπέδειξε σαφῶς ὅτι ἡ πρόθεσις στρατικοποιήσεως τοῦ Διαστήματος εἶναι τὸ κύριον ἐμπόδιον διὰ τὸν πυρηνικὸν ἀφοπλισμὸν καὶ ὅτι

αὐτή ἀπειλεῖ νά προσδώσῃ νέαν μορφήν εἰς τόν πυρηνικόν ἐξοπλισμόν. Ὁφειλομένον ἐπίσης νά συζητήσωμεν τήν ἠθικὴν πλευράν τοῦ νέου αὐτοῦ φαινομένου. Πρέπει νά ἐπιστήσωμεν τήν προσοχήν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ αὐξάνων κίνδυνος μᾶς πυρηνικῆς καταστροφῆς καὶ τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτῆς ὁδηγοῦν ὠρισμένους Χριστιανούς νά σκεφθοῦν ὅτι ἡ γενικὴ αὐτὴ ἀπειλὴ εἶναι σημεῖον τῆς *δευτέρας Παρουσίας* τοῦ Κυρίου. Πρέπει νά θέσωμεν τέρμα εἰς μίαν τοιαύτην ἀντίληψιν - μεταξύ εἰσαγωγικῶν - «*τῆς πυρηνικῆς προοπτικῆς τῆς ἐσχατολογίας*». Τέλος, αἱ ἐπὶ τῆς § 5 σκέψεις μου: εἶναι ἀπαραίτητον νά ἐμβαθύνωμεν εἰς τήν θεολογικὴν πλευράν καὶ νά ἐπιστήσωμεν σοβαρῶς τήν προσοχήν ἐπὶ τοῦ πολὺ συγχρόνου προβλήματος τῆς ἐποχῆς, ὡς αἱ φυλετικαὶ διακρίσεις καὶ τό *apartheid*. Ἐπὶ πάντων τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία ἔχει νά παρουσιάσῃ γραπτὰς προτάσεις. Ἔχομεν ἐπίσης ὠρισμένας διορθώσεις ὕφους ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀλλὰ περὶ αὐτῶν δέν θά ὁμιλήσωμεν τώρα. Θά τὰς παρουσιάσωμεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, διότι εἶναι δευτερευούσης σημασίας, ὑφολογικοῦ μόνον χαρακτήρος. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολὺ. Τὰ στοιχεῖα αὐτά θά ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ θά ἀναζητηθοῦν τρόποι ἐνσωματώσεως των ὅπου καὶ ὅπως εἶναι δυνατόν.

Ὁ Σεβ. Βηρυττοῦ: Σεβασμιώτατε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί, προέρχομαι ἀπὸ μίαν χώραν, ἀπὸ μίαν περιοχὴν, ἡ ὁποία ὑποφέρει δώδεκα ἔτη, βασανίζεται ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀπὸ τὴν ἀδικίαν καὶ ἀπὸ ὅ,τιδήποτε θά ἠθέλατε νά ὀνομάσητε αὐτό. Μετέχων διὰ πρώτην φορὰν εἰς τὴν ἱερὰν αὐτὴν σύναξιν καὶ παρακολουθῶν τὰ καλῶς συντεταγμένα κείμενα, εἶχον τό συναίσθημα ὅτι εὐρίσκομαι εἰς ἀκαδημαϊκὴν ἀτμοσφαῖραν, ἡ ὁποία χρησιμοποιοῖ πᾶσαν περιπτωσεολογίαν καὶ ἀσκησιν τοῦ νοῦς. Παρακολουθῶν πᾶσας τὰς θεολογικὰς θεωρίας, ἥδη ἀπὸ τοῦ πρώτου κειμένου περὶ τῆς νηστείας, ἡσθάνθην ὅτι ἀνησυχοῦμεν τόσον πολὺ διὰ τοὺς Πατέρας καὶ τὴν Παράδοσιν καὶ ἀποφεύγομεν τό οὐσιώδες, τὸν λαόν, τό ποίμνιον, τὸν ἄνθρωπον. Αὐτό τό κείμενον εἶναι ἐξαιρετόν, εἶναι πολὺ ὠραῖον κείμενον, ἀλλ' ἀκούων αὐτό αἰσθάνομαι διεψευσμένος καὶ πλήρης θλίψεως, διότι ζῶμεν εἰς ἓνα κόσμον ἰδεῶν, εἴμεθα - ὡς εἶπε κάποτε ὁ πατήρ Φλωρόφσκυ - «Ἕλληνες» ἢ «πλατωνικοί» εἰς τὴν σκέψιν. Εἶμαι ὀρθόδοξος προερχόμενος ἐκ Λιβάνου. Δέν ἤκουσα μίαν λέξιν Ἐκκλησίας τινός ἐκ τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου νά ἐρωτᾷ δι' ἐμέ. Δέν ἔλαβον ἐπιστολήν ὀρθοδόξου τινός ἐπισκόπου νά ἐρωτᾷ διὰ τὸν ὀρθόδοξον λαόν τοῦ Λιβάνου. Οὐδέποτε εἶδον ἱερέα ἢ διάκονον ἢ μοναχόν ἢ ἐπίσκοπον νά ἐπισκεφθῇ τὸν λαόν τοῦ Λιβάνου, ἐνῶ κάθε μῆνα ἔχομεν ἓνα καρδινάλιον, προερχόμενον ἐκ Ρώμης, διὰ νά ἐνδιαφερθῇ περὶ τῶν χριστιανῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ὀρθόδοξων. Ἐπισκέπτεται ἡμᾶς καὶ πᾶς ἐπισκέπτης ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς. Οἱ Ὀρθόδοξοι ἐδιώχθησαν καὶ ὑπέφερον οἰκονομικῶς, ἔχασαν τὰς οἰκίας αὐτῶν, μετῴκηθησαν καὶ οὐδεὶς ἀπέστειλεν εἰς ἡμᾶς τεμάχιον ἄρτου. Παρακολουθῶν τό ὠραῖον, καλογραμμένον καὶ καλῶς τεθεμελιωμένον κείμενον διερωτῶμαι: Τί ἐννοοῦμεν διὰ

τῶν «κενωτικός», «ποιμαντικός», «συμπάσχων μετὰ τῶν ἄλλων»; Ὅμιλετε περὶ τῆς νηστείας καὶ μετέσχον εἰς μίαν Λειτουργίαν, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἐκοινώνησα, διότι οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἐκοινώνησεν. Ὅμιλοῦμεν περὶ θεολογίας καὶ εἴμεθα ἴσως οἱ καλλίτεροι θεολόγοι, ἀλλὰ ἀφήνομεν τὸν λαὸν ἡμῶν εἰς τοὺς Καθολικούς, τοὺς Μαρωνίτας, εἰς ὁποιονδήποτε. Καὶ ὅμως ἀκούω εἰσέτι ὅτι εἴμεθα οἱ φορεῖς τοῦ θησαυροῦ. Λυποῦμαι πολὺ καὶ ζητῶ συγγνώμην, ἀλλ' εἶναι γεγονός ὅτι εἰς τὸν Λίβανον δὲν εἶδομεν ὀρθόδοξον ἀδελφόν, ὁ ὁποῖος νὰ ἦλθε διὰ νὰ ἴδῃ ἡμᾶς καὶ νὰ ἐνδιαφερθῇ, ἐὰν ἀκόμη ζῶμεν ἢ ὄχι. Δὲν ἀρκεῖ ἡ θεολογία, πρέπει νὰ μεταβῶμεν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ νὰ ἴδωμεν, ἐὰν εἶναι καρποφόρος ἢ ὄχι. Συγγνώμη, ἀλλὰ προέρχομαι ἀπὸ ἓνα χῶρον, ἔνθα οἱ Ὁρθόδοξοι ὑποφέρουν καὶ φοβοῦνται ὅτι θὰ ἐκδιωχθοῦν ἐκ τῆς χώρας μακρὰν ἢ ἐγγύς. Καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ὑποφέρουν περισσότερον εἰς τὸν Λίβανον, εἶναι ὁ ὀρθόδοξος λαός. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἡ κραυγὴ αὐτὴ πόνου, ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ ἓνα ἀδελφόν πού ἐκπροσώπει ταλαιπωρημένον ποίμνιον, πρέπει νὰ μᾶς συνταράξῃ. Δὲν εἶναι μικρόν τό γεγονός, ὅτι ἀνεφέρθησαν γεγονότα, διὰ τὰ ὁποῖα πρέπει αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν νὰ αἰσθάνωνται ὄχι πολὺ καλὰ. Νομίζω ὅτι, συζητουμένου τοῦ θέματος περὶ εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἀγάπης καὶ φυλετικῶν διακρίσεων, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν τοὺς χεимаζομένους ἀδελφούς, νὰ ἀκούσωμεν τὴν φωνὴν των.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό κείμενό μας εἶναι καλὸ καὶ εὐχαριστῶ καὶ συγχαίρω ὅσους συνέβαλαν στὴ σύνταξή του καὶ πρῶτον ἀπὸ ὅλους τὸν Σεβ. Γραμματέα μας. Ἐπιτρέψατέ μου πάντως νὰ εἶπω ὅτι εἶναι καὶ κείμενον θριαμβολογικόν. Ἡ μόνη φράσις πού πάει νὰ πῇ κάτι καὶ σταματᾷ εἶναι στὴν πρώτη παράγραφῳ τῆς σελίδας 3: «ἀλλὰ καὶ τό βαθύ αἶσθημα τῆς μετανοίας διὰ τὰς κατὰ τό ἀνθρώπινον παραλείψεις». Αὕτῃ ἡ φράσις πρέπει νὰ μεγαλώσῃ. Νὰ ποῦμε πόσο φταίμε. Νὰ ποῦμε πόσο ἔνοχοι εἴμεθα ἔναντι τῶν Ὁρθόδοξων καὶ ἔναντι τοῦ κόσμου. Αὐτό πρέπει νὰ τό ποῦμε μέ εὐλικρίνεια. Καὶ ἔρχομαι σέ ἓνα θέμα πού, ὁμολογῶ, δὲν ξεύρω ἂν ἔχω τό δικαίωμα νὰ τό πῶ καὶ παρακαλῶ νὰ μὴ παρεξηγηθῶ. Δὲν τό ἐνώνω μέ κανέναν ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ ἂν θέλετε, τό ἐνώνω μέ ὅλους μας, μέ ὅ,τι ἀντιπροσωπεύομεν ὡς Ἐκκλησίαι, ὡς ἔθνη, ὡς κράτη, ὡς κόσμος. Μιλᾶμε διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Καὶ εἴμεθα βέβαια ἄνθρωποι πού ἀνήκουμε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὴν θρησκείαν. Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ποῦμε κάτι γι' αὐτοὺς - καὶ ὑπάρχουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, εἴτε ἀνατολικὸ εἴτε δυτικὸ - πού δὲν ἔχουν τό δικαίωμα ἢ φοβοῦνται νὰ λατρεύσουν τὸν Θεὸν των, πού δὲν μποροῦν νὰ ἐξασκήσουν τὴν ἐλευθερίαν των, νὰ γονατίσουν καὶ νὰ κάνουν τὴν προσευχὴν των. Καὶ ζοῦμε σέ ἓνα κόσμον, ὁ ὁποῖος πάει νὰ πνίξῃ τὴν θρησκείαν. Παντοῦ. Τιθέμεθα εἰς τό περιθώριον. Ἡ θρησκεία βγαίνει ἀπὸ τὸν κόσμον. Χάνεται. Ὑπάρχει μία τάσις νὰ τὴν πνίξῃ. Σ' αὐτό τό θέμα, ἂν μπορούμε, ἅς ποῦμε κάτι - εἶναι δύσκολο, τό νοιώθω - καὶ ἂν δὲν μπορούμε ἐμεῖς, στὰ Ἑνωμένα Ἔθνη τό συζήτησαν 25-30 χρόνια συζήτησαν διὰ νὰ βγάλουν 5 γραμμὲς περὶ τῆς ἐλευθερίας τῆς θρησκείας. Καὶ ἐμεῖς

πού είμεθα - λέμε - ἄνθρωποι τοῦ Χριστοῦ, ἂν μπορούμε, νά πούμε κάτι, γιατί ἄς θυμηθοῦμε τά λόγια Του: μή φοβηθεῖτε ἀπό ἐκείνους πού πάνε νά σκοτώσουν τό σῶμα, φοβηθεῖτε ἀπό ἐκείνους πού πάνε νά σκοτώσουν τήν ψυχή μας. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιο Καρθαγένης. Αἱ συνεδριάσεις μας βαίνουν ἀπό κραυγήν εἰς κραυγήν. Ἀλλά, δόξα τῷ Θεῷ, διότι ἀκούονται αἱ φωναί αὐταί καί τουλάχιστον συνειδητοποιοῦμεν μόνοι μας τήν τραγικότητα τῶν καιρῶν. Συμφωνῶ μαζί σας, ὅτι ὁ Θεός πρέπει νά συγχωρήσῃ ὅλους μας.

Θά συνεχίσωμεν τάς ἐργασίας μας ἐν Ὁλομελείᾳ τό ἀπόγευμα, ἀπό 14.30 ἕως 15.45, διά νά δυνηθοῦν αἱ Ἐπιτροπαί νά ἐργασθοῦν ἀπό αὐθιῶν.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(14.30 - 15.45)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχω ἐνώπιόν μου, ἀδελφοί, τόν κατάλογον τῶν ζητησάντων τόν λόγον. Αἱ συζητήσεις μας θά συνεχισθοῦν μέχρι τῆς ἐξαντλήσεως τοῦ θέματος. Τόν λόγον ἔχει ὁ ἅγιος Στάρας Ζαγοράς.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἀδελφέ Πρόεδρε, κατά τόν μῆνα Φεβρουάριον, ὅταν συνεδρίαζεν εἰς τό Κέντρον αὐτό ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή, μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νά προσφέρω, ὡς ἐκπρόσωπος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, τήν ταπεινὴν μου συμβολήν εἰς τὴν προετοιμασίαν τοῦ κειμένου, τό ὁποῖον ἀποτελεῖ σήμερον τό ἀντικείμενον τῶν συζητήσεών μας. Πράγματι, ἡ ἀγνωστὴ Ὁρθόδοξος ἡμῶν Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῆς σπουδαιότητος τῶν προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀνησυχοῦν σήμερον ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα, ἐξέφρασε, κατὰ τὴν Ἀ' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τό 1976, τὴν γνώμην ὅπως γίνῃ δεκτὴ ὑπὸ τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου μία ἀπόφασις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Διό καὶ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἀνεγράφη τό θέμα: «*Ἡ συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μετὰ τὰς τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*». Τό θέμα αὐτό εἶναι ἰδιαίτερος ἐπίκαιρος εἰς τὴν σύγχρονον ἡμῶν πυρηνικὴν ἐποχὴν. Ὁ Προκαθήμενος καὶ ἡ Ἱεραρχία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας μετὰ προσοχῆς ἐμελέτησαν τό ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καταρτισθέν κείμενον καὶ μετ' ἰδιαίτερας ικανοποιήσεως διεπίστωσαν, ὅτι τὰ ἐν τῷ κειμένῳ τοῦτῳ λεγόμενα ἐκφράζουν τὴν περὶ εἰρήνης καὶ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν ιδεωδῶν χριστιανικὴν ἀνησυχίαν. Διὰ νά βελτιωθῇ πῶς τό κείμενον τοῦτο ἐδόθησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα Ἀντιπροσωπίαν ἡμῶν αἱ ὁδηγίαι, ὅπως κατὰ τὴν συζήτησιν αὐτοῦ γίνουν ὠρισμένα προσθήκαι. Ταύτας θά προτείνωμεν κατὰ τὰς ἐργασίας τῆς Ἐπιτροπῆς.

Κατὰ τὴν παροῦσαν ἐν Ὁλομελείᾳ συζήτησιν θά ἐπεθύμουν νά προτείνω, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἀντιπροσωπίας ἡμῶν, ὅπως προστεθῇ εἰς τό σημεῖον 3, «*ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου*», τό ἐξῆς: «*νά μὴ ἐπιτρέψωμεν τὴν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος*». Ὡς γνωστόν, εἰς τὸν πλανήτην μας ἔχει συσσωρευθῇ τεραστία ποσότης πυρηνικῶν ὀπλῶν. Ὁ κῶσμος εὐρίσκεται πρᾶγματι εἰς τό χεῖλος τῆς καταστροφῆς. Ἕνας μελλοντικός πυρηνικός πόλεμος - ὁ ὁποῖος μέ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ ἐλπίζομεν νά μὴ ἐκραγῇ - θά καλύψῃ ὅλην τὴν γῆν μέ ἓν μαῦρον νέφος καὶ θά μετατρέψῃ αὐτὴν εἰς μίαν ἔρημον χωρὶς ἔχνος ζωῆς. Τὰ συσσωρευθέντα πυρηνικὰ ὄπλα ἀπειλοῦν ἤδη ὄχι μόνον μίαν συγκεκριμένην χώραν ἢ περιοχὴν, ἀλλὰ τόν

πλανήτην όλόκληρον. Ἐάν συνεχισθῇ ἡ στρατικοποίησις καί τοῦ διαστήματος, ἡ ἀπειλή αὐτῇ ἑκατονταπλασιάζεται. Ὁ πυρηνικός χειμὼν, ἡ αἰωνία νύκτα, θά εἶναι τότε δύσκολον νά ἀποφευχθῇ. Ἡ στρατικοποίησις τοῦ διαστήματος θά ἐσήμαινε τήν ἀπαρχήν μιᾶς νέας ἰδιαίτερας ἀπειλῆς καί τήν προσθήκην ἐνός νέου ἐμποδίου διά τόν ἀφοπλισμόν. Ἐνώπιον, λοιπόν, τῆς πραγματικῆς αὐτῆς ἀπειλῆς, εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νά πράξωμεν πᾶν ὅ,τι δυνάμεθα διά νά ἀποτρέψωμεν τήν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος καί νά διατηρήσωμεν οὕτω τήν ζωήν ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας. Εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι αἱ ἔρευναι εἰς τό διάστημα πρέπει νά συνεχισθοῦν. Τό διάστημα ὁμως πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ ἀποκλειστικῶς καί μόνον δι' εἰρηνικούς καί ἐποικοδομητικούς σκοπούς. Τοῦτο οὐδόλως ἀντιτίθεται εἰς τό θέλημα τοῦ Θεοῦ, τό ὅποιον ἀκριβῶς ἔθετο τόν ἄνθρωπον κυρίαρχον ἐπὶ τῆς γῆς καί ἐπὶ τῶν ἄλλων δημιουργημάτων, προκειμένου ἵνα μετά συνέσεως καί σοφίας ἐπωφελῇται πάντων τῶν ἀγαθῶν. Εἰς τό κείμενον ἡμῶν, λοιπόν, πρέπει ρητῶς νά καταδικασθοῦν τά σχέδια στρατικοποιήσεως καί τοῦ διαστήματος. Νά προστεθῇ κάτι ὥστε νά φαίνεται ὅτι ἐπιθυμοῦμεν ἕν εἰρηνικόν διάστημα. Οἱ λαοί καλοῦνται σήμερον νά προσθέσουν ἕν νέον κεφάλαιον εἰς τήν μακροαίωνα ἱστορίαν τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Ἐν κεφάλαιον, τό ὅποιον θά δίδῃ τήν εἰκόνα ἐνός κόσμου ἄνευ ὅπλων καί ἄνευ πολέμων. Αὐτό ζητεῖ ἀπό ἡμᾶς ὁ Κύριος, ὁ δημιουργός πάντων τῶν ὁρατῶν καί τῶν ἀόρατων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς. Ἡ ἀγιωτάτη Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἡ ὁποία εἶναι ἐν τῷ κόσμῳ διά τήν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, ἔχει ἀποστολήν νά συμβάλῃ τόσον διά τῆς προσευχῆς, ὅσον καί τῶν πράξεων αὐτῆς εἰς τήν πραγματοποίησιν τοῦ εὐλογημένου τούτου σκοποῦ. Σᾶς εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογμ. κ. Λαχάμ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν εἰς τό γεγονός ὅτι τό κείμενον ἀφιερώνει ἕν κεφάλαιον εἰς τήν *εἰρήνην*, ἕν εἰς τήν *ἐλευθερίαν*, ἀλλά δέν βλέπω κεφάλαιον διά τήν *δικαιοσύνην* καί εἰδικώτερον τήν *κοινωνικὴν δικαιοσύνην*. Νομίζω ὅτι ἡ ἐν τῷ κόσμῳ εἰρήνη ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἡμῶν εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τήν κοινωνικὴν δικαιοσύνην τόσον εἰς τὰς ἐθνικάς, ὅσον καί εἰς τὰς διεθνεῖς σχέσεις. Εἰς τόν τομέα αὐτόν τῆς δικαιοσύνης, νομίζω ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἔχει πλουσίαν παράδοσιν σκέψεως, ἡ ὁποία κινεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει κοινὰς διδασκαλίας περὶ τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, τὰ ὅποια ἐχορηγήθησαν εἰς τήν ἀνθρωπότητα, εἰς τό ἀνθρώπινον γένος, εἰς τόν Ἀδάμ ὡς ἐνότητα: περὶ τοῦ ἀνθρώπου ὡς διαχειριστοῦ καί οἰκονόμου τῶν ἀγαθῶν τοῦ κόσμου τούτου, περὶ τῆς ἀσκήσεως καί τοῦ σταυροῦ ὡς κέντρου διανομῆς μεταξύ ἐχόντων καί μὴ ἐχόντων, περὶ τοῦ σταυροῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι καθ' ἑαυτὸν τό θεμέλιον τῆς εἰρήνης ἡμῶν, διότι διά τοῦ σταυροῦ ὁ Κύριος συνεφιλίωσε τοὺς δύο λαοὺς καί ἐδημιούργησεν ἐξ αὐτῶν ἕνα. Ἐπομένως νομίζω ὅτι ἄνευ ἐνός κεφαλαίου, τό ὅποιον νά δεικνύῃ τήν σχέσιν τῆς εἰρήνης πρὸς τήν δικαιοσύνην καί τῆς ἐλευθερίας πρὸς τήν δικαιοσύνην, θά εὗρεθῶμεν ὀλίγον ἔξω τοῦ καθαρώς ἱστορικοῦ πλαισίου. Ἄνευ τῆς σχέσεως μεταξύ τῆς δικαιοσύ-

νης, ὡς κατανοεῖ ταύτην ὁ ὀρθόδοξος χριστιανός εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτοῦ, καὶ τοῦ σταυροῦ τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία ὠθεῖ ἡμᾶς συνεχῶς πρὸς μείζονα δικαιοσύνην εἰς τὰς διανθρωπίνας σχέσεις, ἔχομεν κάτι, τὸ ὁποῖον δέν εἶναι πλήρες εἰς τὴν παρουσίαν. Ἡ δευτέρα παρατήρησις, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀναφέρεται εἰς εἰδικόν σημεῖον τοῦ κειμένου. Διερωτῶμαι κατὰ πόσον ἡ φράσις «*Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τὸ ἀρχέτυπον ζεῦγος*» εἶναι ὀρθή. Διερωτῶμαι ἐάν ἡ «*πηγὴ ἀναφορᾶς*» εἰς τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἀδελφοσύνην καὶ τὴν ἰσότητα δέν ὑπάρχῃ κατ' ἀρχὴν εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγάπη, εἰς τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ εἰς τὴν ἐν Χριστῷ πραγμάτωσιν τῆς τελείας ταύτης εἰκόνας, ἡ ὁποία, βεβαίως, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ «*καθολικός*» ἄνθρωπος. Δέν γνωρίζω, ἐάν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος δέν εἶναι ἐδῶ περισσότερο τὸ σύμβολον ἢ ἂν ἀκόμη θέλετε τὸ μυστήριον, παρὰ ἡ ὄντολογικὴ πηγὴ τῆς ἐλευθερίας.

Διαπιστώνω ἐπίσης, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι χρησιμοποιοῦμεν τὴν φράσιν «*ὁ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένος χριστιανικὸς κόσμος*». Δέν νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ ὁμιλῶμεν περὶ χριστιανικοῦ κόσμου. Θὰ ἐπεθύμουν ἡ ἀναφορὰ αὐτὴ εἰς τὸν χριστιανικὸν κόσμον νὰ ἐξετασθῇ μέ μεγαλυτέραν προσοχὴν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Τέλος, εἰς τὴν προτελευταίαν παράγραφον λέγομεν «*ἡμεῖς οἱ Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας...*». Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ χρησιμοποιήσωμεν μᾶλλον τὸ ρῆμα «*ὀφείλομεν*» ἢ τὰ ρήματα μέθετικὴν ἔννοιαν «*ἀγωνιζόμεθα*», «*πράττομεν*», κ.λπ. Τοῦτο ἀνταποκρίνεται περισσότερο εἰς τὴν ἡμετέραν πραγματικότητα. Δέν ἀγωνιζόμεθα ἐπαρκῶς, γνωρίζομεν ὅτι «*ὀφείλομεν νὰ ἀγωνισθῶμεν*». Διὰ νὰ κατακλείσω, ἐν σχέσει καὶ πρὸς ὅσα ὁ Μητροπολίτης Βηρυτοῦ εἶπε τὴν πρωίαν, διερωτῶμαι, ἐάν ὡς κορωνίδα τοῦ κειμένου τούτου θὰ ἦτο δυνατόν αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν νὰ συμφωνήσουν εἰς τὴν δημιουργίαν ὑπηρεσίας *Πανορθόδοξου διακονίας*, ἡ ὁποία θὰ ἀντιτίθετο ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου εἰς τὰς φροντίδας συνόλου τοῦ πληρώματος τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ ἡ ὁποία θὰ ἐξέφραζεν οὕτω συνεχῶς ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ, πρακτικοῦ καὶ ὑλικοῦ πεδίου συγχρόνως τὴν ἀλληλεγγύην τῶν Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τοὺς ἀπανταχοῦ ὀρθόδοξους λαούς, ὅπουδήποτε καὶ εὗρισκωνται, καί, συγχρόνως τὴν ἀλληλεγγύην τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ ὀρθόδοξου λαοῦ πρὸς τὸν κόσμον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ κ. Λαχάμ διὰ τὴν ἐπέμβασιν καὶ διὰ τὰς παρατηρήσεις σας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ πολὺ Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀγαπητοὶ ἀδελφοί. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀρχίσω μέ αἵτησιν συγγνώμης. Ἴσως ὠρισμέναι λέξεις, τὰς ὁποίας θὰ χρησιμοποιήσω ἐδῶ, νὰ φανοῦν ὑπερβολικῶς σκληροαί, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἡ ἔκφρασις μιᾶς εἰλικρινοῦς προσωπικῆς γνώμης καὶ τῆς γνώμης ἐπίσης τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Ὅτε ἔλαβον τὸ κείμενον, εἶπον: ἰδοὺ ἓν καλῶς ὠργανωμένον κείμενον, τὸ ὁποῖον ἔχει ποιὰν τινα ἔκτασιν καὶ ὠρισμένον περιεχόμενον καλῶς ἐπεξεργασμένον, καὶ ἐσκέφθην τὸ

«*Gaudium et spes*». Είπα διεπίστωσα επίσης ότι τό κείμενον καί θεολογικῶς εἶναι πράγματι πολύ καλόν. Δέν δύναται τις νά κάνη πολλές παρατηρήσεις ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς. Ὅμως εἶναι ἕν εὐσεβές κείμενον, τό ὁποῖον ὁμοιάζει πρὸς κήρυγμα, εἶναι ἕν κείμενον, τό ὁποῖον θά ἡδύνατο νά ἀναγνωσθῇ εἰς τοὺς ναοὺς σήμερον καί αὔριον, ἀλλ' ἐπίσης καί κατὰ τό παρελθόν, κατὰ τόν Ζ' ἢ τόν Θ' αἰῶνα. Τό θετικόν πάντως στοιχείον συνίσταται εἰς τό γεγονός ὅτι τό κείμενον αὐτό ἀποτελεῖ ἀπόδειξιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διά τήν ὑπόθεσιν τῆς εἰρήνης. Πλήν ὅμως τό περιεχόμενον δέν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς ὅ,τι ἀναμένομεν ἐξ ἐνός τοιούτου κειμένου. Ὅμιλεῖ πολύ καλῶς, π.χ. διά τὰς διακρίσεις, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τήν εἰρήνην ἐλλείπουν πολλά καί ἰδίᾳ τό κείμενον δέν εἶναι ἱκανόν νά κινητοποιήσῃ τόν σύγχρονον κόσμον. Μᾶς προτρέπει νά προσευχώμεθα, νά σεβώμεθα τὰς ὀρθόδοξους ἀρχάς, ἀλλ' ὡς εἶπε τις παρ' ἡμῖν «*ὀφείλομεν νά προσευχώμεθα ὡς ἐάν τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ Θεοῦ καί ὀφείλομεν νά ἐργαζώμεθα ὡς ἐάν τὰ πάντα ἐξαρτῶνται ἐξ ἡμῶν*». Πρέπει λοιπόν νά προσέξωμεν τοὺς λόγους τοῦ ἀποστόλου Παύλου «*συνεργοί Θεοῦ ἐσμεν*». Νομίζω ὅτι ἡ προοπτική αὐτὴ τῆς συνεργασίας ἀπουσιάζει ἀπὸ τό κείμενον. Θά ἤθελον νά γίνω καλῶς κατανοητός. Δέχομαι πᾶν ὅ, τι λέγεται εἰς τό κείμενον, ἀλλὰ δέν εἶναι ὅλα, ὅσα ἔχομεν νά εἴπωμεν. Ὁ τόνος ἐτέθη εἰς τήν μαρτυρίαν τῶν ἀρχῶν. Πρόκειται δι' ἀνανέωσιν τῶν ὀρθόδοξων θέσεων - βιβλικῶν καί πατερικῶν - περὶ τῆς εἰρήνης, ἀλλ' ἀπουσιάζει πλήρως ἡ ὀριζοντία διάστασις. Ἡ διάστασις αὐτὴ εἶναι εἰς τὰς ἡμέρας μας πολύ ἐπίκαιρος καί θά εἶναι περισσότερο εἰς τό μέλλον. Συμφωνῶ μέ τόν κ. Laham λέγοντα ὅτι λείπει ἡ σχέσις μεταξύ τῆς εἰρήνης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἡ εὐθύνη τῶν ἀνθρώπων καί τῶν χριστιανῶν διά τήν πραγμάτωσιν ταύτην τῆς εἰρήνης διά τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Δέν εἶναι δυνατόν νά ὑπάρξῃ εἰρήνη ἄνευ κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἔχομεν εἰς τήν Ἁγίαν Γραφήν καί εἰς τοὺς Πατέρας πολλές μαρτυρίας ὡς πρὸς τήν σχέσιν μεταξύ εἰρήνης καί κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Εἰς τό κείμενον οὐδέν λέγεται π.χ. διά τήν νέαν οἰκονομικὴν τάξιν τοῦ συγχρόνου κόσμου, ἡ ὁποία θά ἡδύνατο νά εἶναι μία λύσις διά τὰς σχέσεις μεταξύ εἰρήνης καί κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἀρκεῖ νά σκεφθῶμεν τὰς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων, ὡς τήν περίπτωσιν τοῦ Ἀνανίου καί τῆς Σαπφείρας. Εἶναι ἕν καθαρῶς οἰκονομικόν ἐπεισόδιον.

Τό ἡμέτερον κείμενον, τό ἐπαναλαμβάνω, εἶναι καλόν, ἀλλ' ἀγνοεῖ τὰς συγχρόνους συγκρούσεις, ὡς ὁ ἀδελφός ἡμῶν Μητροπολίτης Βηρυττοῦ μᾶς εἶπε τό πρωί. Ὑπάρχουν σήμερον εἰς τόν κόσμον περισσότεραι τῶν 60 ἐνόπλων συγκρούσεων. Δέν ἔχομεν πράγματι νά εἴπωμεν τίποτε διά τὰς συγκρούσεις αὐτάς; Ἡ ἐντύπωσίς μου λοιπόν εἶναι ὅτι τό κείμενον δέν ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν «Χριστιανῶν τῆς σήμερον». Δέν συνδέεται μέ τὰ σύγχρονα προβλήματα, τὰ ὁποία δημιουργοῦν τὰς ἐντάσεις καί τοὺς κινδύνους πολέμου. Ἐν ἄλλο παράδειγμα: Τό κείμενον οὐδέν λέγει διά τήν προσπάθειαν, τήν ὁποίαν ἔκαναν ὠρισμένοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησιαί, ὠρισμένα χώρᾳ, τήν πρακτικὴν προσπάθειαν διά τήν πραγμάτωσιν τῆς εἰρήνης. Βεβαίως

ἀναφέρεται μία πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ὅρθως. Ἀλλά νομίζω ὅτι αἱ λύσεις τῶν συγχρόνων προβλημάτων - καίτοι συμφωνῶ μέ τόν κ. Laham διά τήν ἀνάγκην μᾶς Διακονίας - εἶναι αἱ αὐταί, ὡς εἰς τοὺς χρόνους τοῦ Μ. Βασιλείου ἢ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ὅτε ἡ ἐλεημοσύνη ἦτο τό κύριον ἐπιχείρημα τῶν Χριστιανῶν διά νά λύσουν τά κοινωνικά προβλήματα τῆς ἐποχῆς. Ἡ ἐλεημοσύνη καί ἡ διακονία παραμένουν, ἀλλά σήμερον εἶναι ἀναγκαῖα καί ἕτερα μέσα. Δέν ἔχομεν νά εἴπωμεν τίποτε διά τήν ἐκεχειρίαν (*moratorium*) ὠρισμένων χωρῶν καί ὠρισμένων Ἐκκλησιῶν πρὸς κατὰπτυσιν τῶν πυρηνικῶν δοκιμῶν; Τίποτε δέν λέγεται διά τὰς πρωτοβουλίας ὅλων τῶν θρησκειῶν εἰς Μόσχαν κ.λπ. Εἴχομεν εἰς Ρουμανίαν τρεῖς συνέδρια διά τήν εἰρήνην μέ συμμετοχὴν ὅλων τῶν χριστιανῶν καί μέ ἐκπροσώπους ὅλων τῶν θρησκειῶν. Ἦτο μία πρωτοβουλία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας. Δέν θά ἡδυνάμεθα νά εἴπωμεν κάτι διά τὰς πρωτοβουλίας, ὡς ἐκείνην τῆς χώρας μας, ἡ ὁποία προέτεινε τὴν μείωσιν κατὰ 5% τῶν δαπανῶν διά τοὺς ἐξοπλισμούς; Ἔχομεν αὐτόν τὸν μῆνα δημοψήφισμα διά τό ζήτημα αὐτό. Ἐπὶ πλέον, δέν ἔχομεν τίποτε νά εἴπωμεν δι' ὠρισμένας συγχρόνους θεωρίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πανταχοῦ σχεδόν τοῦ συρμοῦ; Διά τήν θεωρίαν π.χ., καθ' ἣν πρέπει νά συνεχισθῇ ὁ ἀνταγωνισμός τῶν ἐξοπλισμῶν διά νά ἀπειληθῇ ὁ ἐχθρὸς καί νά ἀποθαρρυνθῇ νά ἐμπλακῇ εἰς πόλεμον. Εἴμεθα σύμφωνοι μέ μίαν τοιαύτην θεωρίαν; Μήπως ἀγνοοῦμεν πράγματι ὅσα συμβαίνουν εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον; Εἶναι ἰδικόν μας καθήκον νά δημιουργήσωμεν γέφυραν μεταξύ τῆς ἡμετέρας ὀρθοδόξου πίστεως καί τῶν συγχρόνων προβλημάτων τοῦ κόσμου. Ἄλλως, παραμένομεν εἰς «γκέττο» καλῶν προθέσεων. Θά ἔλεγον ἐπίσης ὅτι εἰς τό ἡμέτερον κείμενον δέν γίνεται μνεῖα μᾶς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανῶν καί τῶν ἄλλων θρησκειῶν. Θά ἔδει νά τονισθῇ ἡ προοπτικὴ αὐτή. Δέν προτείνω νά ἀναμιχθῶμεν εἰς τὰς διαμάχας μετὰ τῶν ἰδεολογιῶν. Διά τοῦτο ἴσως τό κείμενον παρέμεινε κάθετον. Ἀλλ' ἔχομεν ὅπωςδήποτε τό καθήκον νά διακηρύξωμεν ὅτι ὑποστηρίζομεν τὴν εἰρήνην καί ὅτι διά νά λυθῇ τό πρόβλημα προτείνομεν τὴν ὁδὸν τοῦ Διαλόγου. Εὐχαριστῶ θερμῶς.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τό κείμενον αὐτό εἶναι τόσον θαυμάσιον, τόσον αὐταρκες καί ἀποτελεσματικόν τοιῶν διεργασιῶν εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν, ὥστε δέν θά ἔπρεπε νά χαλάσωμεν τὴν δομὴν του. Θά ἦταν πολὺ κρίμα νά ἀλλάξωμεν τὴν δομὴν καί νά τό χαλάσωμεν καί θά ἦταν πολὺ δύσκολον νά ξαναβροῦμε τὴν ἰσορροπίαν. Δέν θά εἶχα βεβαίως ἀντίρρησην, ἐάν καί ἡ Ὀλομέλεια τό ἀπαιτήσῃ, νά ἀναφεροῦν τὰ ὅσα καί ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις καί ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας ἐξέθεσαν. Νά ἀπαριθμηθοῦν μαζί μέ τό παράδειγμα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί αἱ προσπάθειαι τῶν Ἐκκλησιῶν περὶ τῆς εἰρήνης, ὅπως ἐκείναι τοῦ 1977 καί τοῦ 1982 τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας καί αἱ τρεῖς προσπάθειαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καί ἡ τελευταία τῶν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία πρὸ ἐλάχιστων ἡμερῶν ἐτελείωσε. Θά εἶχα ὁμως σοβαρὰς ἐπιφυλάξεις ἐάν θά προχωροῦσαν αἱ προσθήκαι εἰς θέματα

πολιτικής. Π.χ. εάν όμλήσωμεν περί τής στρατικοποιήσεως του διαστήματος, περί νέας οικονομικής τάξεως, φοβούμαι ότι θά δώσωμεν πολιτικήν χροιάν εις τό κείμενον καί θά πρέπει τότε νά όμλήσωμεν καί περί άλλων πραγμάτων όπως, φερ' ειπείν, τό θέμα τής ειρηνικής χρήσεως τής πυρηνικής ενέργειας, τό όποιον ευρέως συζητείται εις τόν δυτικόν λεγόμενον κόσμον κατόπιν του τελευταίου ατυχήματος που έγινε πρό όλίγων μηνών. Συνεπώς, νομίζω ότι οι άναγνώσται του κειμένου μας είναι αρκετά έξυπνοι διά νά πάρουν τό μήνυμα, τό όποιον θέλομεν νά τους δώσωμεν καί νά βγάλουν τά αναγκαία συμπεράσματα, τά όποια θέλομεν νά τους δώσωμεν καί δι' αυτών νά αναχθούν εις εκείνα, τά όποια θέλομεν τυχόν νά βάλωμεν εις τό κείμενον. Δέν χρειάζεται, λοιπόν, νά ειπωμεν εμείς αυτά τά πράγματα. Νά ανακατέψωμεν, δηλαδή, τό μήνυμά μας μέ τήν πολιτικήν καί νά κινδυνεύσωμεν νά απορριφθῇ τό μήνυμά μας μαζί μέ τήν πολιτικήν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Σεβασμώτατοι καί αγαπητοί άδελφοί, επιτρέψατέ μου μίαν γενικήν παρατήρησιν. Τόν Φεβρουάριον, όταν επελήφθημεν του ζητήματος αυτού, όλοι γνωρίζομεν τήν δυσκολίαν, ή όποία ύπάρχει γύρω από τήν διατύπωσιν σκέψεων εις έν τόσον σημαντικόν θέμα. Προσεπαθήσαμεν νά διατηρηθῇ μία έξισορροπημένη διατύπωσις από όλας τάς πλευράς. Ιδιαίτερος επισημαίνω τό γεγονός, ότι καί εις τάς κατ' ιδίαν συνομιλίαις μας καί εις τήν συνεδρίασιν των Άρχηγών των Άντιπροσωπιών εγένετο έν είδος «*gentlements agreement*», μία «*συμφωνία κυρίων*», νά αποφευχθῇ όπωςδήποτε πάσα πολιτικοποίησις του θέματος αυτού. Είμεθα χριστιανοί καί, έτι περισσότερο, είμεθα όρθόδοξοι χριστιανοί. Γνωρίζομεν τά προβλήματα, συγκινούμεθα από τήν κατάστασιν, θέλομεν νά είμεθα σαφείς καί όριστικοί εις αυτό τό όποιον, θά ειπωμεν, αλλά ουδόλως νά ξεχάσωμεν τάς βασικάς χριστιανικάς αρχάς επί των λεγομένων. Ύπενθυμίζω απλώς ότι αυτή ήτο «ή συμφωνία κυρίων».

Ο Σεβ. Εύδοκιάδος: Σεβ. Άγιε Πρόεδρε, επιτρέψατέ μου νά όμλήσω ρωσιστί, διότι εκ των τριών επίσημων γλωσσών αυτήν γνωρίζω καλλίτερον. Τό ήμέτερον κείμενον είναι μία εκκλησις διά τήν ειρήνην καί ή εκκλησις αυτή πρέπει νά είναι πειστική. Διά νά είναι όμως πειστική, πρέπει νά αποφευχθῇ πάσης μορφής υπερβολή, πάσης μορφής ακρότης. Ύπό τήν έννοιαν αυτήν, επιθυμώ νά ευχαριστήσω τους συντάκτας του κειμένου. Τό κείμενον αυτό δύναται βεβαίως νά είναι μία λαμπρά μαρτυρία τής θελήσεως τής Όρθοδοξου Εκκλησίας νά διαφυλάξῃ τήν ειρήνην. Δυστυχώς, ως προς έν πρακτικόν ζήτημα, δέν δύναμαι νά ειπω ότι πάσαι αι μεταφράσεις συμφωνούν πλήρως προς αλληλάς. Οφείλω νά ειπω ότι εις τήν γαλλικήν μετάφρασιν υπάρχουν ώρισμένα υπερβολαί, αι όποια δέν υπάρχουν ούτε εις τό ελληνικόν πρωτότυπον, ούτε εις τήν ρωσικήν μετάφρασιν. Νομίζω ότι πρέπει νά γίνῃ επαλήθευσις των τριών κειμένων καί θά προέτεινον προθύμως, εάν τούτο είναι αναγκαίον, τήν βοήθειάν μου. Διά νά μήν εισέλθω εις μίαν ανάλυσιν του κειμένου, τό όποιον αναφέρεται εις σύγχρονα ζητήματα, δίδω μόνον έν μικρόν παράδειγμα: Εις τό κείμενον λέγεται: «Επειδή τρε-

φόμεθα μέ τό σώμα καί τό αίμα...». Εἰς τήν γαλλικήν μετάφρασιν ὑπάρχει ἡ φράσις «*τρεφόμεθα πνευματικῶς*» (*nourris spirituellement*). Νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι ὡς πᾶσι ἡμέτεροις μία ἐλεύθερα μετάφρασις. Δυστυχῶς, τοιαῦται διαφοραί ἐμφανίζονται ἐπίσης εἰς σημεία, τά ὅποια ἀναφέρονται εἰς σύγχρονα ζητήματα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Σουχούμης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ διότι μοῦ ἐδώσατε τόν λόγον. Θά ἤθελον νά εἶπω ὅτι τό τέταρτον θέμα, τό ὅποιον περιλαμβάνει τά θέματα τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, ἡ Βίβλος ὁμιλεῖ περί αὐτῶν ὡρισμένας φορές. Διά τόν λόγον αὐτόν, τό ὑποβληθέν κείμενον εἶναι πλήρως ἀποδεκτόν ἐξ ἐπόψεως τόσον θεολογικῆς, ὅσον καί ποιμαντικῆς. Θά ἐπεθύμουν λοιπόν νά εὐχαριστήσω εὐκρινῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνόν διά τήν σύνταξιν τοῦ λαμπροῦ τούτου κειμένου. Ἡ εἰρήνη εἶναι ἓν ζήτημα, τό ὅποιον ἀπασχολεῖ ὄχι μόνον τόν χριστιανικόν κόσμον, ἀλλ' ἐπίσης ὁλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα. Θά ἔλεγον ὅτι ἡ μεγαλύτερα ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας εἶναι τό ἀνθρώπινον δικαίωμα τῆς ζωῆς. Ὑπό τήν ἔννοιαν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Γεωργίας ἀγωνίζεται καί προσεύχεται διά τήν εἰρήνην καί τήν δικαιοσύνην. Σήμερον, ὅτε τά πυρηνικά ὄπλα συνεσωρεύθησαν εἰς τοιοῦτον σημεῖον εἰς τόν κόσμον, ὥστε ἡ γῆ νά εἶναι δυνατόν νά καταστραφῇ πολλάκις, ἡμέτερον καθήκον εἶναι νά ὑψώσωμεν τήν φωνήν διά τήν πλήρη καταστροφὴν παντός πυρηνικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τήν *στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος* δέν δύναμαι νά συμφωνήσω μέ τούς προλαλήσαντας καί νά εἶπω ὅτι ὁ ὁμιλῶν περί τῆς στρατικοποιήσεως τοῦ διαστήματος κάνει πολιτικήν. Δέν ὑπάρχει ἐδῶ πολιτική. Εἶναι ἀσέβεια ἐκ μέρους τῶν ἐπιθυμούντων τήν στρατικοποίησιν αὐτήν καί προσβολή εἰς τόν πιστόν ἄνθρωπον, εἴτε εἶναι χριστιανός ὁρθόδοξος εἴτε ὁπαδός μᾶς ἄλλης θρησκείας. Ἰδού, θά ἔλεγον ὅτι οὕτω ἀγνοεῖται ὁ ἄνθρωπος. Φαντασθεῖτε, προσευχόμεθα, ἐπικαλούμεθα τόν Παντοδύναμον καί ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν ἐπικρέμαται ἡ ἀτομική βόμβα. Πῶς νά κατανοηθῇ τοῦτο; Δέν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἡμέτερα Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις στρέφει τήν ἰδιαιτέραν προσοχήν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου. Ἐδῶ δέν ὑπάρχει πολιτική. Βεβαίως, τά θέματα τῆς εἰρήνης ἄπτονται εἰς τινα βαθμό καί τῆς πολιτικῆς, ἀλλά δέν ἀναμειγνύμεθα εἰς οἰανδήποτε πολιτικήν ἢ εἰς ὅποιονδήποτε σύστημα. Δέν καλοῦμεν οἰανδήποτε κυβέρνησιν νά μεταφερθῇ εἰς ἄλλην βάσιν. Ὅχι, αὐτό εἶναι ἰδικήν των ὑπόθεσις. Ὡς ὁρθόδοξοι ὅμως χριστιανοί ἔχομεν καθήκον νά προβάλλωμεν ἐκεῖνο, τό ὅποιον ἐγγίζει τήν ἀνθρωπίνην ζωήν. Οὐδένα καί οὐδέν πρέπει νά φοβούμεθα. Ὡς πρὸς ὅ,τι ἀνέφερεν ἐδῶ ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ, θά ἐπεθύμουν νά ἐκφράσω ταπεινὴν συγγνώμην. Ὡς ὁρθόδοξοι Χριστιανοί θά ἔδει ἀναμφιβόλως νά ἐπιδεικνύωμεν μείζον ἐνδιαφέρον, ἀλλά θά ἔλεγον ταπεινῶς ὅτι διά τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου δέν εἶναι ἀδιάφορον. Εἶχον τήν εὐκαιρίαν νά ὁμιλήσω δύο φορές εἰς τό ραδιόφωνον τῆς Μόσχας διά τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου καί ἀνέπτυξα ἐκεῖ

τήν λύπην μου καί τῆς Ἐκκλησίας μου διά τό ζήτημα αὐτό. Θά ἐπεθύμουν ἀκόμη νά εἶπω εἰς τόν ἐκ Λιβάνου ἀδελφόν ἡμῶν ὅτι ἐντός μηνός θά ἐμφανισθῇ τό βιβλίον μου μέ τίτλον «*Ζεῖν ἐν εἰρήνῃ καί δικαιοσύνῃ*». Τό ζήτημα τοῦ Λιβάνου, τό παλαιστινιακόν πρόβλημα καί τό θέμα τῆς εἰρήνης, τά ὅποια ἀπασχολοῦν τόσον τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ὅσον καί τόν κόσμον, ἀναφέρονται ἐκεῖ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, φρονῶ ταπεινῶς ὅτι πρό πάσης πράξεως, σκέψεως καί ἀποφάσεως τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως περί ἀλλαγῆς τοῦ κειμένου ἢ περί προσθηκῶν τινων, πρέπει ἀπαραιτήτως νά ληφθῇ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν ἡ πάσι θυσία διατήρησις τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητος τῆς ἁγίας Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία κινδυνεύει εἰς τήν παρούσαν περίπτωσιν νά κλονισθῇ ἢ νά διαρραγῇ διά τῆς μεταφορᾶς εἰς τήν συζήτησιν ταύτην καί, κατὰ συνέπειαν, εἰς τό πανορθόδοξον τοῦτο περί εἰρήνης τοῦ κόσμου κείμενον τῆς προβληματολογίας ὠρισμένων δυνάμεων, αἱ ὁποῖαι ἀντιλαμβάνονται καί ἐρμηνεύουν τό θέμα τῆς εἰρήνης, τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων καί τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τόν ἴδιον αὐτῶν τρόπον καί συμφώνως πρός τήν ἰδίαν αὐτῶν κοινωνιολογικήν καί φιλοσοφικήν ἰδεολογίαν. Συμμετέχουμεν ἐνταῦθα ὡς ἐκπρόσωποι ἀποκλειστικῶς καί μόνον τῶν Ἐκκλησιῶν καί οὐχί ἄλλων Ὁργανισμῶν, οἱ ὁποῖοι τυχόν εὐρίσκονται ἐν ἰδεολογικῇ διαμάχῃ καί κοινωνικῇ ἢ πολιτικῇ διαστάσει μεταξύ των. Γεγονός εἶναι ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι εὐρίσκονται ὑπό διαφορετικά καθεστῶτα, τά ὁποῖα διαφορετικῶς ἐρμηνεύουν καί ἐφαρμόζουν τά δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καί τήν ἐπίτευξιν τῆς εἰρήνης. Διό καί ἀδυνατοῦμεν νά λάβωμεν - καί δέν πρέπει νά λάβωμεν - θέσιν ὑπέρ τῶν θέσεων τῆς μᾶς ἢ τῆς ἄλλης ἰδεολογικῆς παρατάξεως, παραμένοντες πιστοί εἰς τήν βασικὴν ἀρχήν, ἡ ὁποία ἡκολουθήθη ἐν τῇ συντάξει τοῦ κειμένου τούτου καί ἡ ὁποία συνίσταται εἰς τήν ἀποφυγὴν τῆς πολιτικοποιήσεως τοῦ μηνύματος τούτου, τό ὁποῖον ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά δώσῃ εἰς τόν κόσμον.

Ἐάν καταργηθῇ ἡ θεμελιώδης αὕτη ἀρχή, χάρις εἰς τήν ὁποίαν ἐπετεύχθη μία ἐξισορρόπησις εἰς τό κείμενον καί μία ἀντίδοσις τῶν ιδεῶν καί τῶν αἰτημάτων, τότε διά τῆς τυχόν ἀποδοχῆς μᾶς προβληματολογίας, τήν ὁποίαν ἀντιμετωπίζει μία τοπικὴ Ἐκκλησία καί εἰσδοχῆς αὐτῆς εἰς τό κείμενον, κινδυνεύομεν νά δημιουργήσωμεν προβλήματα εἰς ἑτέραν Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εὐρίσκεται ὑπό διαφορετικὴν κατάστασιν, καί τοιούτοτρόπως νά θέσωμεν, ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως, ἐν κινδύνῳ αὐτὴν ταύτην τήν ἐπιβίωσιν τῆς ἐτέρας Ἐκκλησίας. Θεωρῶ, λοιπόν, σκόπιμον νά ἀποφύγωμεν τήν ἀντιπαράθεσιν τῶν ιδεῶν, διαβεβαιοῦντες ἐν τούτοις ὅτι ἡ σημερινὴ ἀνάπτυξις τῶν πυρηνικῶν καί τῶν συμβατικῶν ὅπλων μᾶς υποχρεώνει νά ἀγωνισθῶμεν ὅλοι μαζί ἐναντίον αὐτῶν καί νά βεβαιώσωμεν τόν λαόν μας - καί ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς - ὅτι ἢ θά ζήσωμεν ὁμοῦ, ἢ θά ἀποθάνωμεν ὁμοῦ. Τοῦτο καθίσταται ἔτι περισσότερον φανερόν, ἐάν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἐν περιπτώσει ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου δέν θά δυνάμεθα νά διακρίνωμεν

τήν στάκτην τῶν ἐρειπίων, ἡ ὁποία θά προέλθῃ ἐκ τῶν πυρηνικῶν ὄπλων τῆς μιᾶς ὑπερδυνάμεως, ἐκ τῆς στάκτης, ἡ ὁποία θά προέλθῃ ἐκ τῶν ιδίων ὄπλων τῆς ἄλλης. Πρέπει νά εἴμεθα ρεαλισταί. Τό ἐμπερίστατον ὠρισμένων ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν κωλύει ἡμᾶς νά εἴπωμεν μερικά πράγματα, τά ὁποία πρέπει νά εἴπωμεν, δέν τά λέγομεν ὁμῶς διά νά μή φέρωμεν εἰς δύσκολον θέσιν κάποιαν ἀδελφήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, ἡ ὁποία εἶναι ὑποχρεωμένη νά ἀκολουθῇ τήν γραμμήν, τήν ὁποίαν ἀκολουθεῖ προκειμένου, ἵνα ἐπιβιώσῃ. Ἐν κατακλείδι λέγω, ὅτι τό κείμενον, ἐάν δέν εἶναι ἄριστον, τουλάχιστον εἶναι καλόν καί ἰσορροπημένον καί ὡς τοιοῦτον δύναται κάλλιστα νά γίνη ἀποδεκτόν ὑφ' ὅλων.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ λόγοι τοῦ Μητροπολίτου Βηρυττοῦ δέν θά ἔδει νά ἀφήσουν ἡμᾶς ἀδιαφόρους. Τόν εὐχαριστοῦμεν, διότι διά τῶν λόγων αὐτῶν ἀφύπνισε τήν συνείδησιν ἡμῶν. Συμφωνῶ μέ τούς λόγους καί τά αἰσθήματα, τά ὁποία ἐξέφρασε ὁ Πρόεδρος ἡμῶν, ὁ Μητροπολίτης Χρυσόστομος, κατ' ἀναφοράν πρὸς τήν παρέμβασιν αὐτήν. Εἰς αὐτά θά ἠθελον νά προσθέσω μίαν μικράν πληροφορίαν – πράγμα τό ὁποῖον ἐλλεῖπει συνήθως εἰς ἡμᾶς. Νομίζω ὁμῶς ὅτι εἶναι πολύ σημαντικόν ὅτι παρακολουθοῦμεν μέ πόνον καί βαθεῖαν συμπάθειαν τά γεγονότα τοῦ Λιβάνου. Δέν εἴμεθα πάντοτε πάντες εἰς θέσιν νά πράξωμεν ἐκεῖνο, τό ὁποῖον θά ἠθέλομεν, ἀλλ' ἐνθυμούμεθα ὅτι κατὰ τήν πρώτην ἀνακοίνωσιν τοῦ βομβαρδισμοῦ τῆς Βηρυττοῦ, ἰδίᾳ τοῦ ἀεροδρομίου αὐτῆς, Ἀρχιεροὶ Ἐκκλησιῶν, ἐν οἷς καί ὁ Πατριάρχης Μόσχας, διεμαρτυρήθησαν δημοσίως, τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ Χριστιανική Διάσκεψις διά τήν εἰρήνην, παρακολουθοῦν μέ προσοχήν τά γεγονότα τοῦ Λιβάνου. Τό Π.Σ.Ε. ἀπέστειλεν ἐπὶ τόπου ἐιδικήν ἀποστολήν, ἡ ὁποία ὑπέβαλεν λεπτομερεστάτην ἔκθεσιν εἰς τήν Κεντρικὴν Ἐπιτροπὴν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας τό Π.Σ.Ε. ἔκανε τήν δημοσίαν δήλωσιν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας, ἐν συμφωνίᾳ μέ τόν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἰγνάτιον, βοηθεῖ κατὰ τό δυνατόν καί κατὰ τούς δυνατούς εἰς τήν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν τρόπους ἰδιαιτέρως διά τούς κατεστραμμένους ἢ βομβαρδισμένους ναοὺς καί προσφέρει διά τῶν ἀντιστοίχων ἐκπροσώπων ἡμῶν ἀντικείμενα λατρείας, εἰκόνας καί λειτουργικά ἅμφια. Ἐχομεν συνείδησιν ὅτι αὐτό δέν εἶναι ἀρκετόν, ἀλλὰ πράττομεν πᾶν ὅ,τι εἶναι δυνατόν. Ἡ σημερινή παρέμβασις τοῦ Μητροπολίτου Βηρυττοῦ κινεῖ ἡμᾶς νά ἐγκύψωμεν μετὰ μείζονος προσοχῆς εἰς τά προβλήματα τῶν ἀδελφῶν Ἐκκλησιῶν καί, ἐν γένει, τῶν λαῶν καί αἰσθανόμεθα οὕτω περισσότερον ἀλληλέγγυοι διά τὰς κακουχίας τῶν ἀνθρώπων, ἐνθυμούμενοι τήν εὐαγγελικὴν εἰκόνα τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Εὐχαριστῶ διά τήν προσοχήν ὑμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ Σεβασμώτατε. Μετά ἀπό ὅσα ἐλέχθησαν τόσον ἀπὸ τήν ἑδραν, ὅσον καί ἀπὸ τόν ἀδελφόν ἅγιον Μίνσκ, καταφαίνεται ὅτι τό ἐνδιαφέρον τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι μικρόν διά τὰς Ἐκκλησίας τοῦ Λιβάνου καί γενικῶς διά τήν κατάστασιν

τοῦ Λιβάνου. Διεπιστώθη εἰς συνομιλίας ὅτι καί ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος προέβη καί προβαίνει εἰς ὠρισμένας προσφοράς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Βηρυττοῦ καί τοῦ Λιβάνου. Τό δέ Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἔσπευσε καί διά μηνυμάτων του νά παρασταθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Λιβάνου, εἰς δέ τὴν Ἀντιπροσωπίαν τοῦ Π.Σ.Ε. ἐζήτησε καί ἐπέτυχε νά ὑπάρχῃ ἐκπρόσωπός του, ὁ Ἐπίσκοπος Πισβούργου Μάξιμος. Ἀλλά ὅλα αὐτά, ὅπως εἶπεν ὁ ἅγιος Μίνσκ, δέν ἀρκοῦν. Χρειάζεται νά γίνῃ κάτι τό πιό σημαντικόν καί τό πιό ἔμπρακτον. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Κόρινθου: Εὐχαριστῶ, ἅγιε Πρόεδρε. Ἅγιοι ἀδελφοί ἤδη μέ προελάβετε. Ἀλλά ἤθελα νά εὐχαριστήσω ἰδιαίτερα τόν ἅγιον Γραμματέα διά τό κείμενον, τό ὁποῖον εἰς τὴν μορφήν του εἶναι τέλειον, διά τόν λόγον ὅτι εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῶν ἐργασιῶν πού ἔγιναν εἰς τὴν Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπὴν. Νά μὴ ξεχάσωμεν καί μίαν ἄλλην ἐργασίαν πού ἔκανε ὁ ἅγιος Γραμματεὺς: τὴν συλλογὴν, ἡ ὁποία ἐξεδόθη πάνω εἰς αὐτό τό θέμα, τό ὁποῖο συζητοῦμεν, «*Un regard orthodoxe sur la paix*». Εἶναι καί αὐτό ἐξαιρετικό ἔργο καί συμβάλλει πολὺ εἰς τό ὅλον θέμα, τό ὁποῖον τόσον πολὺ μᾶς ἀπασχολεῖ καί διά τό ὁποῖον τόσα πολλὰ ὠραία καί κατατοπιστικά ἠκούσθησαν ἐδῶ. Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ ἐπίσης νά προσθέσω, ὅτι ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος ἔδωσε καταφύγιον εἰς τοὺς φυγάδας τοῦ Λιβάνου, ἔδωσε πνευματικὴν τροφήν, ναόν καί ιερέα εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους τοῦ Λιβάνου εἰς τὴν Ἀθήνα, καί, ἐπὶ πλέον, εὐρίσκεται περὶ τό τέρμα νά πᾶνε καθηγηταὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Μπαλαμάντ. Ὑπάρχει ὁμως καί μία ἄλλη φωνὴ ὁδύνης, ἡ ὁποία δέν ἔχει σταματήσει, μία φωνὴ ὁδύνης τόσων ἐτῶν, ὅσον καί ἡ φωνὴ ὁδύνης τοῦ Λιβάνου. Ἡ φωνὴ τῆς ὁδύνης τῆς Κύπρου. Εἶναι καί αὐτό μία σπουδαία περίπτωσις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῆς εἰρήνης. Παρ' ὅλα ταῦτα, ἡ Κύπρος ἔγινε τό καταφύγιον τῶν φυγάδων ἀπὸ τόν Λίβανον καί τὴν Βηρυττόν. Ὀδυνομένη συνοδυνάται καί βοηθεῖ εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν. Θά τελειώσω μέ μίαν ἄλλην φωνὴν ὁδύνης. Ὁ ἅγιος Περσιτερίου εἶπεν ὅτι μερικά πράγματα δέν τά λέμε. Ἀλλά κάποτε πρέπει νά τά ποῦμε. Ὑπάρχουν χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι καί εἰς τὴν Ἀλβανίαν. Αὐτοὶ δέν ἔχουν οὔτε ναοὺς, τοὺς γκρέμισαν ἢ τοὺς ἔκαναν πολιτιστικά κέντρα καί θέατρα, δέν ἔχουν οὔτε ἐπισκόπους οὔτε ἀρχιεπίσκοπους, ἂν καί εἶναι Ἐκκλησία αὐτοκέφαλος, δέν ἔχουν ιερεῖς καί διακόνους, δέν ἔχουν τίποτε. Οἱ χριστιανοὶ καταπιέζονται τόσον πολὺ, ὥστε ἀντιμετωπίζουν τὴν ποινὴν τοῦ θανάτου, ἐάν κάμουν καί μόνον τόν σταυρόν τους. Δέν ἔχουν μυστήρια- δέν βαπτίζονται- δέν ἀγιάζονται. Ὑπάρχει δηλαδὴ πλήρης ἐξολόθρευσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκεῖ. Κάποτε ἔπρεπε νά τό ποῦμε. Καί δυστυχῶς εἶμαι εἰς τὴν δυσάρεστον θέσιν νά τό εἴπω ἐγώ. Καί τό λέγω. Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ. Καί, ἂν λύπησα κανέναν, ζητῶ συγγνώμην.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Μετά ταῦτα οἱ Ἀρχηγοὶ τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, συνοδευόμενοι καί ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, ἐπισκέπτονται τὰς πολιτικὰς ἀρχάς τῆς Γενεύης.

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Παρασκευή 31 Ὀκτωβρίου 1986)

Ἀπογευματινὴ Συνεδρία
(17.30 - 18.30)

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί θά παρακαλέσω νά εἴμεθα σύντομοι, ὥστε νά τελειώσωμεν ἀποψε τήν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου περὶ εἰρήνης καὶ ἀκούσωμεν τήν εἰσήγησιν τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχούσας Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Πρέπει νά τελειώσωμεν ἀπόψε διὰ νά δυνηθοῦν αἱ Ἐπιτροπαὶ νά ἐργασθοῦν αὐριον, Σάββατον, δι' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Ὁ Σεβ. Τσεχοσλοβακίας: Σεβ. Πρόεδρε, παρηκολούθησα μετὰ βαθύτατης προσοχῆς τήν εἰσήγησιν ἐπὶ τοῦ τετάρτου θέματος, τὸ ὅποιον συζητοῦμεν ἐνταῦθα. Ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν προσέφερε τήν ταπεινὴν συμβολήν αὐτῆς εἰς τὸν τομέα αὐτόν. Χαίρω ἰδιαίτερος διὰ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ διὰ τὴν ἀπόλυτον συμφωνίαν ἰδεῶν εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν περιφρούρησιν τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης. Χαίρομεν διὰ τὴν ὁμοφωνίαν καὶ ὁμοψηφίαν πάντων τῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν διὰ τὸ γεγονός, ὅτι ἀνταπεκρίθημεν εἰς τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ ἐνετάξαμεν εἰς τὸ πρόγραμμα ἡμῶν διὰ τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τὸ ζήτημα τῆς υπερασπίσεως τῆς εἰρήνης εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὡς ἐπίσης καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῆς ἀδελφότητος καὶ τῆς σημασίας αὐτῆς. Ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου προσέφερε τήν ταπεινὴν συμβολήν αὐτῆς καὶ ἡ ἡμετέρα Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Τσεχοσλοβακίας. Οἱ πάντες ἔχομεν πλήρη συνείδησιν, ὑφ' οἵανδήποτε περὶπτωσιν, ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι ἐν συγκινητικόν δῶρον τοῦ Θεοῦ. Οὐδεὶς δύναται νά ἐξουδετερώσῃ τὴν βούλησιν τοῦ ἀνθρώπου, ὥστε οὗτος νά μὴ ταχθῇ ὑπὲρ τῆς υπερασπίσεως τῆς εἰρήνης, ὑπὲρ τῆς υπερασπίσεως τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὑπὲρ τῆς υπερασπίσεως τῆς ζωῆς πάντων τῶν ἀνθρώπων. Τοῦθ' ὅπερ συγκινεῖ ἡμᾶς εἰδικώτερον εἶναι αἱ ἀθῶαι ὑπάρξεις, τὰ παιδιὰ, τὰ ὅποια θά ἐκινδύνεον νά ἀποθάνουν ἐκ τινος πυρηνικοῦ πολέμου. Αἱ ἀθῶαι αὐταὶ ὑπάρξεις εἶναι ἄγγελοι. Τὸ αἷμα αὐτῶν θά ἀνεζήτει τὸν Θεόν ὡς τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ Ἄβελ. Ἡμεῖς εἴμεθα ἁμαρτωλοί. Ὁ Θεὸς ἡμῶν θά ἠδύνατο νά τιμωρήσῃ ἡμᾶς διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' ἐκεῖνα εἶναι ἀθῶα καί, ἐν ὀνόματι ὅλων ἐκείνων τῶν ὑπάρξεων, πάντες ἡμεῖς ὁμοφώνως ἐπιδιώκομεν νά συμπληρώσωμεν πᾶν ὃ,τι λείπει εἰς τὸ κείμενον ἡμῶν. Οὕτως, μετὰ χαρᾶς θά ἀναχωρήσωμεν ἐντεῦθεν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας ἡμῶν διακηρύσσοντες τὴν εἰρήνην ἐκείνην, ἡ ὅποια ἐκηρύχθη ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ ἅγιος Βηρυττοῦ εἰς τὴν συγκινητικὴν πράγματι ἀγόρευσίν του, σὺν τοῖς ἄλλοις, ἐπεσήμανεν ὅτι ἀκόμη καὶ εἰς τὸν τίτλον τοῦ κειμένου περὶ εἰρήνης, ὅπου γίνεται λόγος περὶ «*ιδεωδῶν*», ἔχει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὸν κόσμον τῶν πλατωνικῶν ἰδεῶν καὶ ὅτι τὸ κείμενόν μας δέν ἔχει πολλήν ἐπαφήν μέ τὴν

πραγματικότητα. Δέν συμφωνῶ ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου, τὸ ὁποῖον πραγματικά ἔχει πολλήν ἐπαφήν μέ τήν πραγματικότητα. Ἀλλά ἴσως, διὰ νά μή δημιουργηται αὐτή ἡ ἐντύπωσις, ἔχω νά κάνω μίαν συγκεκριμένην πρότασιν σχετικῶς μέ τήν χρῆσιν τῶν λέξεων «*ιδεῶν*» καί «*ιδεωδῶν*» καί εἰς τόν τίτλον καί ὅπου μέσα εἰς τὸ κείμενον γίνεται χρῆσις αὐτῶν. Θά ἤμποροῦσε ὁ τίτλος νά εἶναι «*Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπακράτησιν ἐπὶ τῆς γῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν*». Ἐκτός ἀπὸ τήν συγκεκριμένην μου αὐτὴν πρότασιν, θά ἤθελα νά παρατηρήσω ὅτι, ὅπως καί ἐσεῖς Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε καί ὁ ἅγιος Γραμματεὺς παρατηρεῖ εἰς τὰ σχόλιά του, τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον ἔχομεν ἐνώπιόν μας εἶναι ἐν κείμενον ἰσορροπημένον, τὸ ὁποῖον, ἐπιτρέπατέ μου νά χρησιμοποιήσω τήν ἐκφρασιν, ἐξήχθη μετὰ ἀπὸ ἓνα «κονταροκτύπημα» ἀντιθέτων ἀπόψεων καί εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καί εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Ἐπιτροπῆς. Νομίζω ὅτι δέν ἀποδίδει τὴν πραγματικότητα ὡς πρὸς τὸ κείμενον ἡ ἐκφρασθεῖσα ἄποψις - ἀπὸ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας - ὅτι τὸ κείμενον δέν εἶναι ἰσορροπημένον καί ὅτι ὑπάρχει μόνον ἡ κάθετος διάστασις καί ἀγνοεῖται ἡ ὀριζόντιος. Εἶναι ἐν κείμενον σύνθετον, τὸ ὁποῖον ἔλαβε ὑπ' ὄψιν καί τὰς δύο αὐτὰς διαστάσεις. Θέλω ἐπίσης νά παρατηρήσω, ὅτι ἐγένοντο πολλαὶ παρατηρήσεις ἐκ μέρους σεβασμίων μελῶν τῆς παρούσης Διασκέψεως, σχετικῶς μέ ὁρισμένα ἀσθενῆ, κατὰ τὰς ἀπόψεις των, σημεῖα τοῦ κειμένου. Θέλω νά ὑπενθυμίσω ὅτι τὰ ἀσθενῆ αὐτὰ σημεῖα τοῦ κειμένου ἐπεσημάνθησαν καί εἰς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν καί ὅτι ἡ Ὑποεπιτροπὴ προσεπάθησε νά ἱατρεύσῃ τὰ ἀσθενῆ αὐτὰ σημεῖα. Ἐγένετο τότε αὐτὴ ἡ ἱατρεία καί μετὰ ἀπὸ τὴν ἱατρείαν αὐτὴν τὸ κείμενον ἦλθε καί πάλιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν καί ἐθεωρήθη ὡς ἀποδίδον πρᾶγματι τὰς ἀπόψεις τῆς ὀλομελείας. Θά ὑπενθυμίσω χαρακτηριστικῶς ἐν μόνον ἡ δύο σημεῖα, τὰ ὁποῖα καί σήμερον ἐτονίσθησαν. Πράγματι, ἐτονίσθη καί τότε καί σήμερον ὅτι τὸ κείμενον εἶχεν χαρακτήρα θριαμβολογικόν. Καί ὅτι ἔλειπε τὸ στοιχεῖον τῆς μετανοίας. Καί προσετέθη τὸ στοιχεῖον αὐτό. Τὸ ἐτόνισε καί ὁ ἅγιος Καρθαγένης. Θέλω ἐπίσης νά ὑπενθυμίσω ὅτι προετάρθη ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας κείμενον περὶ πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν καί ὅτι ὁλόκληρος ἡ § 3, ἡ ὁποία ἔχει ὡς τίτλον «*Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου*», δέν ὑπάρχει καθόλου εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον καί προσετέθη μετὰ ἀπὸ τὴν εἰρημένην πρότασιν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰς προτάσεις περὶ συνεργασίας μέ ἀνθρώπους ἄλλων Ὁμολογιῶν καί ἄλλων θρησκειῶν, εἶναι πρᾶγματι ἐν σημείον πού δέν ἔπρεπε νά περάσῃ ἀπαρατήρητον καί ἔπρεπε νά λεχθῇ. Ἀλλά ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον. Καί συνεφώνησαν ὅλοι τότε ὅτι ἡ διατύπωσις εἶναι ἐπαρκής.

Παρατηρήθη ἐπίσης ὅτι δέν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον μνεῖα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ παρατήρησις αὐτὴ ἔχει δίκαιον ὅχι ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ θέματος, ὡς πρὸς τὴν ἀπουσίαν μόνον τοῦ τίτλου. Τίτλος πρᾶγματι μέσα εἰς τὸ κείμενον πού νά ἀναφέρεται εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης δέν ὑπάρχει. Ἀλλά ὑπάρχει τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν § 6,

«Ὁρθοδοξία, ἀδελφосύνη καὶ ἀλληλεγγύη». Ἐκεῖ, ἀρκετά ἐν ἐκτάσει γίνεται λόγος περὶ τοῦ φαινομένου τῆς πείνης καὶ τῆς ἀδίκου κατανομῆς τῶν ὑλικῶν. Ὅμως, ὅταν γίνεται ἐν ἐκτάσει λόγος περὶ τῆς ἀδίκου κατανομῆς τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, δέν θίγομεν τό πρόβλημα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης; Συναφῶς πρὸς τό θέμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης θέλω νά ἐπισημάνω μίαν παρατήρησιν, ἐκφράζων καὶ ἀπόψεις μελῶν τῆς Διασκέψεως, ὅτι ἐνῶ διευτυπώθη ἡ ἄποψις ὅτι τό κείμενον αὐτό δέν ἔχει πολύ ὀριζόντιον διάστασιν, πολλά μέλη τῆς Διασκέψεως πιστεύουν ὅτι τό κείμενον ἔχει περισσότερον τοῦ δέοντος ὀριζόντιον διάστασιν καὶ ὅτι ἔπρεπε νά τονισθῇ περισσότερον ὁ πνευματικός χαρακτήρ εἰς τό θέμα τῆς εἰρήνης. Θέλω ἀκόμη νά ἐπισημάνω ὅτι ἡ διατυπωθεῖσα ἄποψις - ἀπό τόν ἅγιον Τρανσυλβανίας - ὅτι ἡ εἰρήνη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, τήν ὁποίαν ἀποψιν ἠθέλησεν ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας νά θεμελιώσῃ καὶ ἐπὶ τῆς Ἀγίας Γραφῆς καὶ ἐπὶ τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δέν εἶναι ὀρθή. Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας δέν θεμελιώνουν τήν εἰρήνην ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀλλά ἐπὶ πολλῶν ἄλλων παραγόντων. Ὁμιλοῦντες περὶ εἰρήνης καὶ περὶ ἀγάπης, τονίζουν πάντοτε πνευματικές ἀρετάς καὶ πνευματικά κριτήρια. Εἰς τό συγκεκριμένον περιστατικόν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, ὑπάρχει ἕν θαυμάσιον χωρίον τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τό ὁποῖον θά πρέπει νά δώσῃ τήν ἄλλην διάστασιν τῆς Διασκέψεώς μας, ὅπου ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, ἀναφερόμενος εἰς ἐκείνην τῆς «κοινοκτημοσύνης» καὶ τήν «κοινωνικὴν δικαιοσύνην» τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, ἐρωτᾷ: «εἰπέ δέ μοι ἡ ἀγάπη τήν κοινοκτημοσύνην ἔτεκεν ἢ ἡ κοινοκτημοσύνη τήν ἀγάπην;». Καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ ἰδίου πατρὸς εἶναι: «ἡ ἀγάπη τήν κοινοκτημοσύνην». Ἐπομένως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν περιορίζει τὰς ἐπιδιώξεις της μόνον εἰς τὰς ἑξωτερικὰς ἐκδήλωσεις τῆς ἀπουσίας ἀγάπης καὶ δικαιοσύνης. Ἀλλά θέλει νά κατορθώσῃ τήν δικαιοσύνην καὶ τήν εἰρήνην καὶ τήν ἀγάπην διὰ τῆς ἐσωτερικῆς καλλιιεργείας. Διὰ νά τελειώσω, θά εἶπω ὅτι, ἐνῶ ὁμιλῶμεν περὶ ὀριζοντίου καὶ καθέτου διαστάσεως, λείπει παντελῶς ἀπὸ τό κείμενον ἡ ἐσχατολογικὴ διάστασις καὶ ἡ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ. Καὶ ἡ θέσις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι ὅτι ἂν οἱ χριστιανοὶ εἴχομεν ἐσχατολογικὴν προοπτικὴν καὶ ἂν ἐκρίνομεν ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ παρόντος, τῆς δικαιοσύνης, τοῦ πλούτου, τῆς πενίας, τῶν δικαιωμάτων κ.λπ. ὑπὸ ἐσχατολογικὴν προοπτικὴν, καὶ ἐβλέπομεν ὅτι ἡ παρούσα μορφή τῆς γῆς δέν εἶναι ὀριστική, θά ὁδηγούμεθα εἰς ἄλλας λύσεις. Εὐχαριστῶ πολύ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Ἐπειδὴ μένει ἕνας μόνον ὁμιλητὴς ἐπέτρεψα στὸν κ. Ζήση νά μακρηγορήσῃ. Ὁ κ. Ζήσης ὅμως, μεταξὺ ἄλλων, ἔθεσε καὶ τό θέμα ἀλλαγῆς τοῦ τίτλου. Γιά νά γίνῃ ὅμως ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τίτλου, ὁ ὁποῖος ἔχει καθορισθῇ πανορθοδόξως, χρειάζεται νά δώσωμεν ἡμεῖς νεωτέραν ἐντολήν ἐπὶ τοῦ προκειμένου. Καὶ ἐρωτῶ: νομίζει ἡ Ὁλομέλεια ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία θά ἀσχοληθῇ μέ αὐτό τό κείμενον, ἡμπορεῖ νά ἐπιφέρει τήν ἀλλαγὴν, τήν ὁποίαν προτείνει ὁ κ. Ζήσης; Ἐάν ναί, τό θέμα νά παραπεμφθῇ εἰς τήν Ἐπιτροπὴν.

Ἡ πλειονότης τῶν συνέδρων τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἀπόψεως ὁ τίτλος νά μείνῃ ὡς ἔχει.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Ἐχῶ τὴν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν ἀπὸ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας, ἐάν ἀναγθοῦν εἰς τὴν διατύπωσιν τοῦ τίτλου ἔχουν κατὰ κάποιον τρόπον μίαν δικαίωσιν. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ κείμενον εἶναι εἰσηγητικὸν κείμενον πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, εἶναι εὐνόητον ὅτι ἡ δομὴ ποῦ ἐδόθη ἀναφέρεται περισσότερον εἰς αὐτό, τὸ ὅποιον ἡ Σύνοδος θὰ ἤμποροῦσε νά προσφέρῃ ὡς ἀποτύπωσιν τῆς ὅλης διδασκαλίας τῆς διὰ τὴν εἰρήνην καὶ νά κληροδοτήσῃ εἰς τὸ μέλλον μίαν προσαρμογὴν εἰς τὴν σύγχρονον ἀναζητήσιν. Νομίζω ὅτι τὸ κείμενον ἔκανε τὴν ἰδανικὴν ἐπιλογὴν, ἥτοι νά μὴ ἐξαντληθῇ εἰς περιγραφὴν τῶν δραστηριοτήτων ἢ τῶν πιθανῶν δραστηριοτήτων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ νά δώσῃ ἓν σύστημα ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἤμποροῦσαν νά θεμελιωθοῦν αἱ δραστηριότητες αὐταί. Τὸ μεγάλον πρᾶγμα ποῦ προβάλλει αὐτὸ τὸ κείμενον καὶ ποῦ ὅπωςδήποτε ἀποτελεῖ κρῖσιν τοῦ διεθνούς συστήματος σήμερον, εἶναι ἡ ἀναγωγὴ ὡς ἀπολύτου τοῦ κριτηρίου τῆς ἱερότητος καὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς ὑποκείμενον τῶν δικαιωμάτων του. Αὐτὸ γίνεται κριτήριον καὶ κρῖσις τῶν ἀπροσώπων καὶ ἀκτιβιστικῶν συστημάτων, τῶν εἰρηνολογικῶν κατακλυσμῶν, εἰς τὰ ὁποῖα δὲν ἔχει τὴν πρέπουσαν θέσιν τὸ ἀνθρώπινον πρόσωπον. Μὲ αὐτὴν τὴν προοπτικὴν, νομίζω ὅτι τὸ κείμενον μᾶς βοηθεῖ νά διαπιστώσωμεν ὅτι πρέπει νά γίνῃ μία ὑπέρβασις τοῦ ἰσχύοντος συστήματος. Κριτήριον, δὲν εἶναι μόνον τὸ κράτος ἢ ἡ ἰδεολογία, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος ὡς αὐταξία, ὡς διμορφώθη διὰ τῆς ἐν Χριστῷ προσλήψεως αὐτοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. Πρόεδρε, ὡς πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς, ἡ ὁποία ἐπωμίσθη τὴν σύνταξιν τοῦ κειμένου τούτου, ὀφείλω βεβαίως νά ὑπερασπισθῶ τοῦτο. Κατὰ τὴν γνώμην μου, ἡ ὁποία εἶναι καὶ γνώμη τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας, τὸ κείμενον αὐτὸ εἶναι ἐν γένει καλόν. Ἐτονίσθη ἐπίσης καὶ ὑπὸ ἄλλων ὁμιλητῶν ἐδῶ ὅτι τὸ κείμενον εἶναι καλόν, εἰδικώτερον δέ εἰς τὸ θεολογικόν μέρος αὐτοῦ. Νομίζω ὅτι τοῦτο εἶναι σημαντικόν εἰς τὸ κείμενον ἡμῶν. Εἰδικώτερον ὀφείλομεν νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὸ γεγονός ὅτι τοῦτο εἶναι σχέδιον κειμένου, τὸ ὅποιον πρέπει νά γίνῃ δεκτόν ὑπὸ Συνόδου, ὑπὸ ἐκκλησιαστικῆς Συνόδου. Διὰ τοῦτο καὶ ἡ γλῶσσα τοῦ κειμένου αὐτοῦ πρέπει νά εἶναι ἐκκλησιαστικὴ, βασισμένη εἰς τὰς Ἀγίας Γραφάς, εἰς τοὺς ἁγίους Πατέρας. Δέν πρέπει νά παραθεωρηθῇ ἡ ἰδιαιτερότης αὐτῆς τοῦ ἡμετέρου κειμένου. Ἐπίσης, ὀφείλομεν νά ἔχωμεν ἐν νῷ καὶ ἕτερον πολὺ σημαντικόν παράγοντα, ὅτι δηλαδὴ ἡ Σύνοδος θὰ ὁμιλήσῃ εἰς τὸν κόσμον. Θὰ ἀπευθυνθῇ ὄχι μόνον εἰς τὸ ποίμνιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἰς πάντας τοὺς χριστιανούς, εἰς τὰς ἄλλας θρησκείας καὶ εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἐάν τοῦτο οὕτως ἔχῃ - καὶ θὰ ἔχῃ οὕτως -, τότε ὁ κόσμος πρέπει νά ἀκούσῃ τὴν ἀπάντησιν τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὰ σύγχρονα προβλήματα, περὶ τῶν ὁποίων μετὰ τοιαύτης ἐντάσεως ὁμιλήσεν ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ

τοῦ Λιβάνου. Αὐτό τό ὅποιον εἶπεν ὁ ἀδελφός εἶναι ἀντίδρασις ὄχι μόνον αὐτοῦ ὡς Μητροπολίτου Βηρυττοῦ, τό ποιμνιον τοῦ ὁποίου εὐρίσκεται εἰς ἔνοπλον σύγκρουσιν, ἀλλά καί ὅλων τῶν ἀνθρώπων ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εὐρίσκονται εἰς ἀνάλογους συνθήκας. Ἐάν ὁ Μητροπολίτης Βηρυττοῦ δέν ὠμίλησεν εἰμή μόνον διά τήν περιοχὴν τῆς Βηρυττοῦ, ἡμεῖς ὀφείλομεν νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ὑπάρχουν πολλάι τοιαῦται περιοχαί εἰς τόν κόσμον καί ἡ Σύνοδος ὀφείλει νά ἀντιμετωπίσῃ ὅλας τὰς σχετικὰς περιπτώσεις εἰς τόν κόσμον. Ἐκ τῶν σκέψεων αὐτῶν ἐξάγεται, νομίζω, τό συμπέρασμα ὅτι ἡμεῖς ὀφείλομεν νά ἔχωμεν ὑπ' ὄψιν τοῦτο, ὅτι θά δεχθῶμεν τήν τελικὴν διατύπωσιν τοῦ ἡμετέρου κειμένου. Δέν λέγω ὅτι τὰ ζητήματα αὐτά δέν ἀντιμετωπίσθησαν εἰς τό κείμενον ἡμῶν. Συνεζητήθησαν καί συμφωνῶ μέ τόν καθηγητὴν Ζήσιν ὅτι τὰ προβλήματα αὐτά ἀντιμετωπίζονται εἰς τό κείμενον. Παρατηρήθη κατὰ τήν ἐδῶ συζήτησιν ὅτι δέν ἐμνημονεύθησαν ὠρισμένα πολὺ σοβαρά προβλήματα.

Ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι ἀποστολὴ τῆς Ἐπιτροπῆς ἦτο ἡ βελτίωσις τοῦ κειμένου. Νομίζω ὅμως ὅτι οὐδεὶς ὑπάρχει λόγος νά ἐπεξεργασθῶμεν καί νά μεταβάλωμεν τό κείμενον τόσον ἐξ ἐπόψεως δομῆς, ὅσον καί ἐξ ἐπόψεως νοήματος. Πρέπει μόνον νά ἐργασθῶμεν πρὸς τήν κατεύθυνσιν τῆς βελτιώσεως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν τὰς δύο ἰδιαιτερότητας, ἥτοι ὅτι τό κείμενον θά γίνῃ δεκτόν ὑπὸ Συνόδου καί ὅτι ἡ Σύνοδος θά ἀπευθυνθῇ πρὸς τόν σύγχρονον κόσμον. Διὰ τοῦτο θά πρέπει νά ἐξετασθοῦν σύγχρονα προβλήματα. Τώρα ἐπιθυμῶ νά ὁμιλήσω διά τήν συζήτησιν. Κατὰ τήν ἐδῶ συζήτησιν ἐτονίσθη ὅτι δέν πρέπει νά ἀναμιχθῶμεν εἰς τήν πολιτικὴν. Συμφωνῶ ὅτι τό ἡμέτερον κείμενον δέν εἶναι πολιτικὴ πράξις καί ἡμεῖς δέν εἴμεθα πολιτικοί. Τοῦτο ὅμως ἐτονίσθη εἰς τήν σχέσιν πρὸς τόν κόσμον. Ὁρισμένοι νομίζουν ὅτι καί τό νά ὁμιλῇ τις διά τόν κόσμον εἶναι ἐπίσης μία πολιτικὴ πράξις. Μία ἄλλη πολιτικὴ. Ὀφείλομεν ὅμως, ἀγαπητοὶ Πατέρες καί ἀδελφοί, νά ἐξετάσωμεν τό πρόβλημα τοῦ κόσμου ὑπὸ μίαν μὴ πολιτικὴν ἀποψιν. Ὀφείλομεν νά ἐξετάσωμεν τό ζήτημα τοῦ ἐξοπλισμοῦ τοῦ κόσμου, τῆς στρατικοποιήσεως, ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιαστικῆς καί ἠθικῆς. Αὕτη εἶναι ἡ ἀποστολή μας καί δέν ἐπιδιδόμεθα εἰς τήν πολιτικὴν. Ζητῶ λοιπὸν ἀπὸ τήν Ἐπιτροπὴν καί δέν γνωρίζω κατὰ ποῖον τρόπον θά λυθῇ τό πρόβλημα - νά ἐξετάσῃ τό ζήτημα τῆς στρατικοποιήσεως τοῦ κόσμου ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιαστικῆς καί ἠθικῆς. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τό θέμα τῆς συνεργασίας μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ἔχω τήν γνώμην, ὅτι τοῦτο δι' ἡμᾶς τοὺς Ὁρθοδόξους εἶναι πολὺ ἐνδιαφέρον, ἂν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν τό γεγονός ὅτι τώρα ἡ Ρώμη κάνει τὰ πρῶτα βήματα πρὸς μίαν συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν, ἀπόδειξις δέ τούτου εἶναι ἡ προσευχὴ εἰς τήν Ἀσσίζην. Ἡμεῖς δέν πρέπει νά νομίσωμεν ὅτι ἡ Ρώμη ὑπῆρξε ἡ πρώτη, ἡ ὁποία ἤρξατο τήν συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν, διότι γνωρίζομεν πολὺ καλῶς ὅτι ἡ μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν συνεργασία ἤρξατο πολὺ πρὶν ἀπὸ τήν Ἀσσίζην. Ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα ὑποστηρίζω ὅτι τό ἡμέτερον κείμενον θά ἔδει ἴσως νά ὁμιλῇ περισσότερον διά τήν συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων θρησκειῶν εἰς θέματα εἰρήνης.

ἔχω ἀκόμη ὠρισμένας σκέψεις, ἀλλά, νομίζω, ὅτι ταῦτα ἀρκοῦν. Εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν οἱ ἐκπρόσωποι τῆς ἀντιπροσωπίας ἡμῶν θὰ ἐκθέσουν σκέψεις καὶ προτάσεις, τὰς ὁποίας ἔχει ὑπ' ὄψιν αὐτῆς ἡ ἡμέτερα ἀντιπροσωπία. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δύο συντόμους προτάσεις ἔχω νὰ ὑποβάλω εἰς τὴν ὁμήγουριν, ποὺ κατὰ τὴν γνώμην μου θὰ συμβάλουν εἰς τὴν πληρεστέραν διατύπωσιν τοῦ ἤδη ἀρίστου τούτου κατὰ πάντα κειμένου. Εἰς τὴν § 2 γίνεται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν συνεπειῶν τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὸν κόσμον κακοῦ. Μεταξὺ αὐτῶν τῶν συνεπειῶν ἀναφέρονται ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκλυσις τῶν ἠθῶν, τὰ προβλήματα τῆς συγχρόνου νεότητος κ.ἄ. Θὰ ἤθελα, λοιπόν, νὰ προστεθοῦν εἰς τὰ κακὰ αὐτὰ «*ἡ στέρσις τοῦ δικαιώματος τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας*», «*ἡ χρήσις βασανιστηρίων*», «*ἡ ψυχολογικὴ πίεσις*» καὶ «*ἡ δίωξις τῶν ἀντιφρονούντων*». Νομίζω ὅτι οὕτω συμπληροῦνται ἡ ἀπαρίθμησις τῶν κακῶν. Εἰς τὴν σελίδα 8, πρὶν ἀπὸ τὴν § 6, γίνεται μνεῖα διὰ τὰς φυλετικὰς διακρίσεις, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς καὶ ἐντοπίζονται εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας. Μήπως θὰ ἔπρεπε καὶ αὐτὸ τὸ σημεῖον νὰ ἐμπλουτισθῇ; Ἀντὶ νὰ λέγεται «*τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς*», νὰ λέγεται «*τὸ χρῶμα, ἡ φυλὴ, τὸ θρήσκευμα*». Ἐπειδὴ καὶ αὐτὰ εἶναι, δυστυχῶς, κριτήρια διακρίσεων. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιε ἀδελφέ διὰ τὴν συμβολὴν σας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Χαίρω, διότι οἱ ἐδῶ παρόντες ἀδελφοὶ κατενόησαν καλῶς αὐτό, τὸ ὁποῖον εἶπον εἰς τὴν προηγουμένην παρέμβασίν μου. Εἶχον ζητήσῃ νὰ κατανοηθῇ ὀρθῶς καὶ εἶμαι εὐγνώμων πρὸς τὸν κύριον Φειδᾶν, ὁ ὁποῖος ἀνεγνώρισεν ὅτι τὰ ὑπ' ἐμοῦ λεχθέντα ἀναφέρονται εἰς αὐτόν τοῦτον τὸν τίτλον τοῦ κειμένου μας. Εἶναι λοιπόν ἓν πρόβλημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ ἐγκύψωμεν. Δεύτερον, θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀναφερθῇ εἰς τὴν συνάντησιν ἡμῶν μετὰ τῶν πολιτικῶν ἀρχῶν τῆς Γενεύης. Ἐξηγήσατε, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πολὺ καλῶς τὸν σκοπὸν τῆς παραμονῆς μας ἐδῶ καὶ τὸ πνεῦμα τῶν ἐργασιῶν μας. Καὶ ὅτε ἐφθάσατε εἰς τὴν παρουσίαν τοῦ τετάρτου θέματός μας καὶ ἐπεσημάνατε τὴν θέλησίν μας νὰ εἴμεθα εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸν κόσμον, ἠσθάνθην ὅτι οἱ οἰκοδεσπότες μας ἦσαν ὁ «*κόσμος*» οὗτος. Ἄλλωστε, ὁ Μητροπολίτης Κιέβου ὀρθῶς διηυκρίνησεν ὅτι τὸ κείμενον τοῦτο δέν ἀπηρυθύνετο εἰς μόνους τοὺς Ὁρθοδόξους. Συνωψίσατε λοιπόν, Σεβασμώτατε Πρόεδρε, τὸ τέταρτον αὐτὸ κείμενον, εἰπὼν ὅτι συζητοῦμεν περὶ τῆς εἰρήνης καὶ τῆς δικαιοσύνης ἐν τῷ κόσμῳ. Εὐχαριστῶ πολὺ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, καταλήγομεν μὲ τὴν συζήτησιν αὐτὴν καὶ τοῦ τετάρτου θέματος. Ἡ ὅλη συζήτησις ὑπῆρξεν ἐποικοδομητικὴ καὶ ἐπωφελής. Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς ὅλους ὅσοι ἔλαβαν τὸν λόγον καὶ ἐξέθεσαν μὲ τόσῃ ἐλευθερίᾳ καὶ ἄνεσιν τὰς ἀπόψεις των. Ἡ ὅλη ἐργασία ἐναπόκειται τώρα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, εἰς τὴν ὁποίαν καὶ πρέπει νὰ δοθοῦν ὠρισμέναι κατευθύνσεις.

Ἐπιτρέψατέ μοι νὰ συνοψίσω τὴν ὅλην ἐδῶ γενομένην συζήτησιν καὶ νὰ βγάλω μερικὰ γενικά συμπεράσματα:

(α) Όλοι συμφωνούμεν ὅτι τό κείμενον καλῶς ἔχει εἰς τήν βάσιν του καί κατά τήν μορφήν, τήν ὁποίαν παρουσιάζει καί, ἐπομένως, ὡς τοιοῦτον δέν πρέπει νά ἀλλάξῃ ἢ νά ἀντικατασταθῇ.

(β) τό τόσον καλόν κριθέν κείμενον τοῦτο χρήζει μερικῶν συμπληρώσεων, δίκην βελτιώσεων, ἐπὶ ὠρισμένων σημείων, τά ὁποῖα εἴτε περιλαμβάνονται εἰς τό κείμενον, ἀλλ' ἀνεπαρκῶς, εἴτε καί ὡς μή σαφῶς περιλαμβανόμενα πρέπει νά θιγοῦν εἰς τήν νέαν μορφήν τοῦ κειμένου μας.

(γ) ὅλοι συμφωνούμεν ὅτι αὐτό τό ὁποῖον ἀπετέλεσεν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τήν συμφωνίαν κυρίων, ὅτι δέν πρέπει νά πολιτικοποιήσωμεν τά προβλήματα αὐτά, ἰσχύει καί διὰ σήμερον καί κατά μείζονα λόγον θά ἰσχύσῃ φυσικά καί διὰ τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Δέν κάμνομεν πολιτικήν, ἀλλ' ἀπλῶς ἐκθέτομεν τά χριστιανικά ἰδεώδη καί ἀπευθυνόμεθα πρὸς τοὺς πιστοὺς μας, πρὸς τόν χριστιανικόν κόσμον καί εὐρύτερον πρὸς ὅλον τόν κόσμον.

(δ) ἐάν θά γίνουν προσθήκαι εἰς τό κείμενον, θά πρέπει νά προσέξωμεν τό ἐξῆς βασικόν στοιχεῖον: Νά μή θελήσωμεν νά εἰσαγάγωμεν ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι εἶναι προσίται ἢ εὐχάριστοι εἰς ὠρισμένας Ἐκκλησίας, ἀλλ' εἶναι δυσάρεστοι ἢ καί ἀπαράδεκτοι δι' ἄλλας Ἐκκλησίας, λόγῳ τῆς διαρθρώσεως τῶν ὀρθόδοξων πραγμάτων.

(ε) νά συμπληρωθῇ τό κείμενον καί ἐπισημαίνω μερικά ἀπό τά βασικώτερα σημεία τοῦ κειμένου πρὸς συμπλήρωσιν: τό ἐσχατολογικόν ὄραμα εἰς τήν ὅλην ὑπόθεσιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν, ἡ προσπάθεια καί ἡ τάσις νά θελήσωμεν νά κρατήσωμεν τό κακόν τοῦ πολέμου εἰς τόν πλανήτην μας καί νά μή τόν ἐπεκτείνωμεν καί ἔξω ἀπό τόν πλανήτην μας - δέν εἶναι ἀνάγκη νά ὀμιλήσωμεν περὶ στρατικοποιήσεως τοῦ σύμπαντος, ἀρκεῖ νά εἴπωμεν ὅτι δέν θέλωμεν τό κακόν τοῦ πολέμου νά ἐκφύγῃ ἀπό τά ὅρια τοῦ πλανήτου μας καί νά ἀπὸ τὴν πολύ εὐρύτερον· εἶναι τό ἴδιον πρᾶγμα.

Ἡ *διαθρησκειακὴ συνεργασία*. Ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ θά ἤθελα νά ὑπογραμμίσω τά ἐξῆς δύο δεδομένα: Πρῶτον, ἡ Α' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις τοῦ 1976 εἰς τό μεθοδολογικόν της (§ 4 τῶν ἀποφάσεων) ἀναφέρεται εἰς τήν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν καί τήν δι' αὐτῆς ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ καί συμφιλίωσιν τῶν λαῶν. Ἦδη, λοιπόν, ἔχομεν λάβει ἐντολήν ἀπὸ τῆν Α' Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν νά δώσωμεν τήν διάστασιν αὐτήν εἰς τὰς ἐργασίας μας καί τὰς ἀποφάσεις μας. Ὡς δεύτερον δεδομένον, ἀναφέρω τήν ὑπόμνησιν τοῦ Γραμματέως κατὰ τήν εἰσηγητικὴν παρουσιάσιν του ἐνώπιον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Επιτροπῆς, ὅτι πρέπει νά λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τήν σύστασιν ταύτην τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καί δώσωμεν καί *διαθρησκειακὴν διάστασιν* εἰς τό περὶ χριστιανικῶν ἰδεωδῶν κείμενόν μας.

Ἐν ἑτέρον σημείον, τό ὁποῖον θά ἔπρεπε ἰδιαίτερος νά προσεχθῇ καί νά λεχθῇ κατὰ σαφέστερον τρόπον εἶναι αἱ *φυλετικαὶ διακρίσεις* καί εἶμαι εὐγνώμων πρὸς τόν ἅγιον Δημητριάδος, διότι τό θέμα αὐτό τό ἔφερεν ὑπὸ τήν καλλιτέραν καί πλατυτέραν του μορφήν.

Ἐν ἄλλο σημεῖον εἶναι ἡ *θρησκευτική ἐλευθερία*. Νομίζω ὅτι καί περὶ αὐτῆς θά πρέπει νά λεχθῇ κάτι τό συγκεκριμένον, διότι αἱ καταπιέσεις εἰς τόν χώρον αὐτόν εἶναι ἀξιοσημεῖοι, χωρὶς νά γίνεται βεβαίως διαφοροποιήσις Βορρᾶ ἢ Νότου, Ἀνατολῆς ἢ Δύσεως.

Μέ αὐτάς τάς προϋποθέσεις ἡ Δ' Ἐπιτροπή ἔμπορεῖ νομίζω νά κάμῃ ὡς ἄριστα τό καθήκον της. Εὐχόμεθα εἰς αὐτὴν καλὴν ἐπιτυχίαν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἤθελα τώρα νά εἰσαγάγω τό θέμα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχοῦς προπαρασκευαστικῆς περιόδου τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, διότι ἔχομεν νά σκεφθῶμεν ἐν Ὁλομελείᾳ ποῖα θέματα θά ἐξετάσωμεν εἰς τό προσεχές στάδιον τῆς προπαρασκευαστικῆς μας ἐργασίας. Ἡ Γραμματεία ἔχει κάνει ἐπὶ τοῦ προκειμένου μίαν συνοπτικὴν ἐργασίαν. Παρακαλῶ τόν ἅγιον Γραμματέα νά λάβῃ τόν λόγον καὶ παρουσιάσῃ τὴν εἰσήγησιν ταύτην.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε.

ΤΑ ΥΠΟΛΕΙΠΟΜΕΝΑ ΤΕΣΣΑΡΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΔΙΑΤΑΞΕΩΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ

Ἐνημερωτικὴ παρουσίασις
τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου.

Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπόφασιν τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἐκλήθησαν ὅπως δηλώσουν εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας ποῖον ἢ ποῖα θέματα ἐκ τῶν ὀρισθέντων δέκα τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Συνόδου θά ἀναλάβῃ ἐκάστη πρὸς διαπραγμάτευσιν (πρβλ. Ἀποφάσεις τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, Β' 2, ἐν: Συνοδικὰ ΙΙ, Σαμπεζύ, 1978, σ. 127).

Ὁρισμέναι Ἐκκλησίαι, λαβοῦσαι ὑπ' ὄψιν τὰς ὑποδιαίρεσεις τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ὡς αὐταὶ διευτυπώθησαν εἰς τόν Κατάλογον θεμάτων τῆς Ρόδου (πρβλ. Κείμενα—Πρακτικά τῆς Α' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, Ρόδος 24.9. - 1.10.1961. Ἐκ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, 1967, σσ. 116 κ.ἐ. ὡσαύτως ἐν: Συνοδικὰ ΙΙ, σσ. 140 κ.ἐξ.), περιώρισαν τό εὖρος τῶν μελετῶν, τὰς ὁποίας ἀνέλαβον. Οὕτως, αἱ δηλωθεῖσαι ἀναλήψεις ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν (πρβλ. Ἐπίσκεψις, Ἀριθμ. 163 - 1.3.1977, σσ. 2 κ.ἐ.) ὡς πρὸς τὰ ὑπολειπόμενα τέσσαρα θέματα τῆς ἡμερησίας διατάξεως εἶχον ὡς ἀκολουθῶς:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Δίπτυχα

Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
α) Τό Αὐτοκέφαλον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
β) Καθορισμός τῶν ὅρων ἀναγνώρισεως Ἐκκλησίας τινός ὡς αὐτόνομου

Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά

Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων

1. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
α) Τό Αὐτοκέφαλον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ
β) Καθορισμός τῶν ὅρων ἀναγνώρισεως Ἐκκλησίας τινός ὡς αὐτόνομου

Πατριαρχεῖον Ρωσσίας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ

Πατριαρχεῖον Ρουμανίας

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Ἐκ τοῦ θέματος «Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ»:
α) Τό Αὐτόνομον ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ

Ἐκκλησία Κύπρου

1. Δίπτυχα

Ἐκκλησία Ἑλλάδος

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά
2. Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Τό Αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
4. Δίπτυχα

Αἱ περισσότεραι Ἐκκλησίαι ἐτήρησαν τήν ἀπόφασιν τῆς Β' Προσυνδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, κατὰ τήν ὁποίαν «*πᾶσα Ἐκκλησία, ἀναλαμβάνουσα τήν διαπραγματεύσιν ενός τῶν θεμάτων τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἀποστέλλει τῇ Γραμματείᾳ ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τήν ἐργασίαν αὐτῆς ἐντός ἑξαμήνου ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως τῆς εὐθύνης, τό ἀργότερον δέ, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν ὑφίσταται ἀποχρῶν λόγος, ἐντός ἔτους*» (πρβλ. Συνδικά II, σ. 127). Τοιουτοτρόπως, ἐστάλησαν

εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς αἱ ἀκόλουθοι ἐργασίαι τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπεβλήθησαν ἐν συνεχείᾳ ὑπ' αὐτῆς καθιζόντως εἰς ὅλας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας εἰς τὰς τρεῖς ἐπισήμους γλώσσας ἐργασίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων, ἥτοι τὴν ἐλληνικὴν, τὴν ρωσσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν:

1. Ὁρθόδοξος Διασπορά:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων), Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας (Β' ἐργασία: Παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος...), Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

2. Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος Ἀνακηρύξεως αὐτοῦ:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

3. Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος Ἀνακηρύξεως αὐτοῦ:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων) Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας, Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας, Πατριαρχεῖον Ρουμανίας.

4. Τά Δίπτυχα:

Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, Πατριαρχεῖον Ρωσσίας (ἐργασία ἀναληφθεῖσα ἐκ τῶν ὑστέρων), Ἐκκλησία Ἑλλάδος.

Σύμφωνος πρὸς τὴν διαδικασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι ἡ ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας καὶ Ρωσσίας ἀποστολὴ εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου ἐργασιῶν ἐπὶ θεμάτων, τῶν ὁποίων δὲν εἶχον ἀνάλαβει αὐταὶ τὴν διαπραγματεύσιν διαρκούσης τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (πρβλ. Ἀπόφασιν Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, 6 β, ἐν: Συνοδικὰ VI, Σαμπεζύ, 1982, σ. 78). Σύμφωνος ὡσαύτως πρὸς τὴν διαδικασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου εἶναι καὶ ἡ ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας Ρωσσίας ἀποστολὴ «Παρατηρήσεων» ἐπὶ τῶν εἰσηγητικῶν μελετῶν τοῦ θέματος τῆς Ὁρθοδόξου Διασποράς (πρβλ. Ἀπόφασιν Δ' Πανορθόδοξου Διασκέψεως, 6 ε, ἐν: Συνοδικὰ VI, σ. 78).

Συντόμως θὰ ἀποσταλοῦν εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Συνόδου αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων «Ὁρθόδοξος Διασπορά», «Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ», «Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ», ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ θέματος «Δίπτυχα».

Τοιοτοτρόπως θὰ εὐρίσκωνται εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὅλαι αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Παραλλήλως, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

συνεκέντρωσε καί ἄπασαν σχεδόν τήν ἐπί τῶν ὡς ἄνω θεμάτων σχετικήν βιβλιογραφίαν διά τήν κάλυψιν πάσης τυχόν ἀναζητήσεως πρὸς περαιτέρω ἐπ' αὐτῶν ἐνημέρωσιν ὑπὸ τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατ' ἀκολουθίαν, ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς διαδικασίας τῆς συγκροτήσεως τῶν φακέλων ἐπὶ τῶν τεσσάρων ὑπολειπόμενων θεμάτων καί ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἐπ' αὐτῶν σχετικοῦ ὕλικου προσφέρουν συγκεκριμένας θετικές προϋποθέσεις διὰ τόν ἄμεσον ὑπὸ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Διασκέψεως προγραμματισμόν τοῦ ὅλου ἔργου. *Ἡ κατὰ τήν προετοιμασίαν τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξον Διασκέψεως ἀκολουθηθεῖσα διαδικασία ἀποτελεῖ ὅπωςδῆποτε ἡλεγμένον καί καθιερωμένον ἤδη ὑπόδειγμα τῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξον Διασκέψεως, ὡς καί τῆς πορείας πρὸς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον.*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Γραμματέα διὰ τήν λεπτομερῆ αὐτὴν παρουσίαν τῆς καταστάσεως, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκεται τό ὅλον θέμα. Νομίζω, ἀδελφοί μου, ὅτι θά πρέπει νά ὑπενθυμίσω ταπεινῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔλεγον εἰς τόν ἐναρκτήριο λόγον μου εἰς ὃ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν περαιτέρω ἐργασίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν τέσσαρα σημαντικώτατα θέματα, τὰ ὁποῖα εἶναι τελείως ἀλληλένδετα πρὸς ἄλληλα, καί ὀφείλομεν νά ἐπιλέξωμεν τὰ πλέον ὁμοιογενῆ ἐξ αὐτῶν ἢ νά προτιμήσωμεν τὴν ἐξέτασιν καί τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων ὁμοῦ, ὁπότε, φυσικά, καί ἡ διαδικασία τῆς προπαρασκευῆς θά εἶναι ἀνάλογος. Ἐπειδὴ δέ εἶχον τὴν ταπεινὴν ιδέαν τῆς συστάσεως μᾶς *τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς* καί διεπίστωσα ὅτι εἶναι μᾶλλον σύμφωνος ἡ γνώμη τῆς Ὀλομελείας, προτείνω καί πάλιν τό ἐξῆς. Ταυτοχρόνως πρὸς τὰς τέσσαρας Ἐπιτροπὰς νά ἐργασθῇ μία *τεχνικὴ Ἐπιτροπὴ* ἐκ τριῶν προσώπων μέ ἐπικεφαλῆς τόν Σεβ. Γραμματέα. Ἐάν μοῦ ἐπιτρέπετε, θά προτείνω δύο ἐκ τῶν ἀδελφῶν μας καθηγητῶν, τόν Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Βιτάλιο Μποροβόι καί τόν Αἰδεσιμολ. Πρωθιερ. Στέφανον Ἀλέξε.

Ἡ Ὀλομέλεια δέχεται ὁμοφώνως τὴν γενομένην πρότασιν.

Μετά ταῦτα, ἐπιτελῶν τό ἐκ τοῦ *Κανονισμοῦ* ἀπορρέον καθήκον αὐτοῦ, ὁ Σεβ. Γραμματεὺς παρουσιάζει τῇ Ὀλομελείᾳ τὴν σύνθεσιν τῶν τεσσάρων Ἐπιτροπῶν, ἥτις κατηρτίσθη κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν:

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Α΄

Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων
Σεβ. Μητροπολίτης Σουηδίας κ. Παῦλος

Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Ἑρμούπολεως κ. Παῦλος
Αἰδεσιμολ. κ. Ἰωσηφ Ἄλλεν
Σεβ. Μητροπολίτης Πέτρας κ. Γερμανός
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ντύσελντορφ κ. Λογγίνος
Αἰδεσιμολ. Πρωθιερ. κ. Νικόλαος Γκουντιάεβ, σύμβουλος
Σεβ. Ἐπίσκοπος Σουμαδίας κ. Σάββας
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πλοεστίου κ. Νήφων
Σεβ. Μητροπολίτης Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιος
Ἐλλογιμ. κ. Πέτκο Μπαλτζιέφ, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Πάφου κ. Χρυσόστομος
Σεβ. Μητροπολίτης Νικοπόλεως κ. Μελέτιος
Αἰδεσιμολ. κ. Γεώργιος Τοφιλούκ
Σεβ. Ἐπίσκοπος Τσκονδίδης κ. Ζωσίμος
Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Β΄

*Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν
χριστιανικὸν κόσμον*

Σεβ. Μητροπολίτης Φιλαδελφείας κ. Βαρθολομαῖος :
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἑμμανουήλ Φωτιάδης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Καρθαγένης κ. Παρθένιος
Σεβ. Μητροπολίτης Βηρυττοῦ κ. Ἡλίας
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Βλάσιος Φειδᾶς
Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καί Γαλικίας κ. Φιλάρετος
Ἐλλογιμ. κ. Γρηγόριος Νικολάεβιτς Σκομπέι, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Στόγιαν Γκόσεβιτς
Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Ντουμίτρου Ποπέσκου, σύμβουλος
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Ζνεπολέκ κ. Δομητιανός
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Νικόλαος Σιβάρωφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀνδρέας Μιτσίδης
Σεβ. Μητροπολίτης Περιστερίου κ. Χρυσόστομος
Ἐλλογιμ. κ. Νικόλαος Κοζλόφσκυ
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. κ. Τκουράμ Σαλαμπερίτζε
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Πρέσοβ κ. Νικόλαος
Αἰδεσιμολ. π. Βέικκο Πούρμονεν

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Γ΄

Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις

Σεβ. Ἀρχιεπίσκοπος Εὐδοκιάδος κ. Γεώργιος
Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτσης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Κεντρῶας Ἀφρικήs κ. Τιμόθεος

Ἐλλογιμ. κ. Ἀλμπέρ Λαχάμ
Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Τιμόθεος
Σεβ. Μητροπολίτης Μίνσκ καί Λευκορωσίας κ. Φιλάρετος
Ἐλλογιμ. κ. Μίλος Βέσιν
Αἰδεσιμολ. Καθηγ. κ. Ἰων Μπρία
Σεβ. Μητροπολίτης Βράτσης κ. Καλλίνικος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Τότιου Κόεβ, σύμβουλος
Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτης κ. Βασίλειος Καραγιάννης
Σεβ. Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Χριστόδουλος
Σεβ. Ἐπίσκοπος Βροτσλάβ κ. Ἱερεμιάς
Ἐλλογιμ. κ. Μπόρις Γκάγκουα, σύμβουλος
Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Δρ Γιαροσλάβ Σουβάρσκυ
Σεβ. Μητροπολίτης Ἐλσιγκίου κ. Ἰωάννης

ΕΠΙΤΡΟΠΗ Δ'

*Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπακράτησιν τῶν
χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης
καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρί-
σεων*

Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεόδωρος Ζήσης, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Ἀξώμης κ. Πέτρος
Σεβ. Μητροπολίτης Ὁρους Λιβάνου κ. Γεώργιος
Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Γεώργιος Γαλίτης
Σεβ. Μητροπολίτης Κρουτίτσκης καί Κολόμνης κ. Ἰουβενάλιος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξιος Σεργκίεβιτς Μπουέβσκυ, σύμβουλος
Σεβ. Μητροπολίτης Βανάτου κ. Νικόλαος
Σεβ. Μητροπολίτης Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιος
Ἐλλογιμ. κ. Ἰβάν Δημητρώφ, σύμβουλος
Ἐλλογιμ. κ. Ἀλέξανδρος Γκοσποντίνωφ, διερμηνεὺς τῆς
ἀντιπροσωπείας
Θεοφιλ. Χωρεπίσκοπος Σαλαμίνο κ. Βαρνάβας
Σεβ. Μητροπολίτης Κορίνθου κ. Παντελεήμων
Σεβ. Μητροπολίτης Σουχούμης καί Ἀμπιχαζίας κ. Δαυίδ
Θεοφιλ. Ἐπίσκοπος Μιχαλόβτσε κ. Ἰωάννης

Ἡ σύνθεσις αὕτη τῶν Ἐπιτροπῶν γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ.
Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς ὑπομνήσκει, ὅτι, κατὰ τὸ ἰσον ἄρθρον τοῦ
Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Δια-
σκεψέων, ἐκάστη Ἐπιτροπὴ ἐκλέγει τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Γραμμα-
τέα αὐτῆς.

Λύεται ἡ συνεδρία.

— 195 —

Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Σάββατον 1η Νοεμβρίου 1986)

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

Ε΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ –
(Κυριακή, 2 Νοεμβρίου 1986)

Τὴν Κυριακὴν ἐτελέσθη ἡ θεία Λειτουργία, ἐν συλλειτουργίᾳ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν Παύλου τοῦ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Πατριαρχικοῦ Σταυροπηγίου, προεξάρχοντος τοῦ Προέδρου τῆς Διασκέψεως Σεβ. Μητροπολίτου Μύρων κ. Χρυσοστόμου, καὶ συλλειτουργούντων τῶν Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς κ. Τιμοθέου, Ὁρους Λιβάνου κ. Γεωργίου, Πέτρας κ. Γερμανοῦ, Κιέβου κ. Φιλαρέτου, Σουμαδίας κ. Σάββα, Τρανσυλβανίας κ. Ἀντωνίου, Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκρατίου, Πάφου κ. Χρυσοστόμου, Δημητριάδος κ. Χριστοδοῦλου, Βροτσλάβ κ. Ἱερεμίου, Σουχούμης κ. Δαυίδ, Πράγας κ. Δωροθέου, καὶ Ἑλσιγκίου κ. Ἰωάννου (Παράρτημα 2: Τάξις Ἀρχιερατικῆς Συλλειτουργίας). Εἰς τὸ τέλος τῆς θείας Λειτουργίας ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Διασκέψεως, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸ ἐκκλησίασμα, ἐξεφώνησε τὴν ἐξῆς Ὁμιλία:

ΟΜΙΛΙΑ

τοῦ Προέδρου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως
Ἀγαπητοὶ μου ἀδελφοί,

Ἰδοὺ καὶ πάλιν ἡμεῖς, ὡς μέλη τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως τὴν φορὰν αὐτήν, ἐνώπιόν σας, ἔτοιμοι νὰ δώσωμεν μαρτυρίαν τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀνέθεσαν αἱ Ἐκκλησίαι μας καὶ τὸ ὁποῖον μέ πολλήν φροντίδα, ἀλλὰ καὶ πολλήν ταπείνωσιν προσπαθοῦμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν κατὰ τὰς ἡμέρας αὐτάς. Συνήλθομεν διὰ δευτέραν φορὰν — ἡ προηγουμένη ἦτο τὸν παρελθόντα Φεβρουάριον — μέ τὸν συγκεκριμένον σκοπὸν νὰ ὁλοκληρώσωμεν τὴν τρίτην φάσιν τῆς προετοιμασίας τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Συμπληροῦται ἐφέτος εἰκοσιπενταετία ἀφ' ὅτου ἤρχισεν, ἀπὸ τὴν Α' Πανορθόδοξον Διάσκεψιν τῆς Ρόδου, τὸ ἔτος 1961, ἡ περίοδος αὐτῆς τῆς πορείας τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδόν της. Καὶ ἡ περίοδος αὐτῆς ὑπῆρξε γόνιμος καὶ θετικὴ εἰς σταδιακὴν προετοιμασίαν τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν τελικόν σκοπὸν τῆς Συνόδου, ἀλλὰ καὶ ἀποδοτικὴ εἰς τὴν δημιουργίαν συνειδήσεως εἰς τὸ πλήρωμα διὰ τὴν ἔννοιαν τῆς Συνόδου καὶ τῆς συνοδικότητος τῆς Ἐκκλησίας.

Δοξάζομεν τὸν Θεόν, διότι ἐπιτρέπει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν Του, μέ τὴν συλλογικὴν εὐθύνην τῶν ποιμένων της καὶ τὴν συνέργειαν τῶν λειτουργῶν τῆς ἱερᾶς ἐπιστήμης, νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὠρισμένα τουλάχιστον ἀπὸ τὰ φλέγοντα θέματα εἰς τὴν ζωὴν τῆς Ὁρθοδοξίας, καὶ νὰ καταστήσῃ ἀκουστήν τὴν φωνὴν της καὶ τὴν ἀπόφασίν της ἐπάνω εἰς θέματα, τὰ ὁποῖα δομοῦν καὶ ὑφαίνουν τὴν ὑπόστασίν της καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων προβληματίζεται ὁ πιστὸς λαὸς τοῦ Θεοῦ. Ταῦτα, ἅπαξ λυόμενα, θὰ παρουσιάσουν τὴν Ὁρθοδοξίαν εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ τὴν καλλιτέραν της μορφήν.

Θεωρώ καθήκον μου νά ἐπισημάνω, ὡς Πρόεδρος τῆς Πανορθοδόξου ταύτης Διασκέψεως, τό γεγονός ὅτι, αὐτό τό ὁποῖον ἐπετελέσθη ἕως σήμερον καί αὐτό ὅπερ ἀπομένει νά γίνη εἰς τό ἀμέσως προσεχές μέλλον, εἰς τοῦτο καί μόνον ἀποβλέπει: εἰς τό νά ἀπαλλάξῃ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τοὺς οἰουσδήποτε προβληματισμούς των καί νά ἐπανασφίγῃ τοὺς ἀκαταλύτους δεσμούς τῆς ἐνότητος, οἱ ὅποιοι συνδέουν τὴν Ὁρθοδοξίαν, καθισταμένης ταυτοχρόνως ἀκουστής τῆς φωνῆς τῆς ἐπάνω σέ φλέγοντα θέματα τῆς ἀνθρωπότητος.

Εἶπα προηγουμένως διὰ τό ἔργον, ὅπερ ἐπετελέσθη. Εἰς αὐτό θά ἀφιερῶσω ὀλίγας σκέψεις μου. Ἠσχολήθημεν καί προσπαθοῦμεν νά ὀριστικοποιήσωμεν τὴν ἀποψιν τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἐξῆς τεσσάρων θεμάτων:

Πρῶτον, ἐπὶ τῆς *Νηστείας*, τὴν ὁποίαν θεωροῦμεν ἀκατάλυτον θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἠθικὴν τελείωσιν καί ὁ ὁποῖος πρέπει νά συμπορεύεται μὲ τὴν ἀπὸ μέρους τῆς Ἐκκλησίας φιλόανθρωπον οἰκονομίαν, διὰ νά ἡμποροῦν νά τὸν τηροῦν οἱ ἄνθρωποι ὅπως πρέπει, ὅπου πρέπει καί ὅταν πρέπει, μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεως, ἀλλὰ καί τοῦ πνεύματος τῆς συγκαταβάσεως πρὸς τὸν ἄνθρωπον.

Δεύτερον, ἐπὶ τῶν *Διαλόγων*, πρὸς τοὺς ὁποῖους εἵμεθα ἀπολύτως ἀνοικτοὶ καί τοὺς ὁποῖους ὁμῶς θέλομεν νά διεξάγωμεν ἐν ἀγάπῃ, ἀλλὰ καί ἐν ἀληθείᾳ, τηρουμένων τῶν ὅρων τῆς ἀμοιβαιότητος, καί πρὸ πάντων μὲ τὰ μέσα τῆς θεολογικῆς συζητήσεως καί τῆς πειθοῦς, διὰ νά ἀναφανῇ ἡ μόνη ἀλήθεια τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τὸν ἕνα ποιμένα, τὸν Χριστόν.

Τρίτον, ἐπὶ τῆς *Οἰκουμενικῆς Κινήσεως*, τῆς ὁποίας θεωροῦμεθα καί εἵμεθα φυσικά καί ἀναφαίρετα μέλη μὲ τὴν πρωτόβουλόν ἑνταξίν μας ἀρχήθεν εἰς αὐτήν, καί εἰς τὴν ὁποίαν μετέχομεν, διὰ νά ἔχωμεν ἀνοικτὸν Διάλογον πρὸς ὅλους τοὺς ἀδελφούς μας χριστιανούς, διὰ νά καλλιεργῶμεν αἰσθήματα καί σχέσεις ἀμοιβαιότητος, ἀλληλεγγύης, ἀλληλοκατανοήσεως καί ἀδελφικῆς συνεπικουρίας, δίδοντες μαρτυρίαν τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως καί ἐμπλουτιζόμενοι ἀμοιβαίως.

Τέταρτον, ἐπὶ τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν καί τῆς ἄρσεως τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Πλησιάζοντες εἰς τό τέλος τῆς δευτέρας ταύτης χιλιετηρίδος τοῦ Χριστιανισμοῦ, τῆς χιλιετηρίδος ἣ ὁποία βαρύνεται μὲ σχίσματα, μὲ αἱρέσεις, μὲ πάσης μορφῆς ἀντιδικίας, μὲ κοινωνικὰ ἀναστατώσεις, ταξικὰς συγκρούσεις καί φαινόμενα βίας, ἀκόμη δέ καί μὲ δύο παγκοσμίους πολέμους καί μὲ τὴν ἀπειλὴν ἐνός τρίτου, τρομακτικωτέρου δέ καί ὀπωσδήποτε ὀλεθριωτέρου διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, πολέμου, τὸν ὁποῖον προετοιμάζουν ἐξωφρενικοὶ ἐξοπλισμοί, οἱ ὅποιοι ξεπερνοῦν τὰ ὅρια τοῦ πλανήτου μας καί οἱ ὅποιοι ἀπειλοῦν τὴν ἀνθρωπότητα διὰ καταστροφῆς ἀπὸ τό ὑπερέραν. Εἰς τό τέλος τῆς δευτέρας ταύτης χιλιετηρίδος, λέγω, πλησιάζοντες, αἰσθανόμεθα, ὡς Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, τὴν ἀνάγκην νά κατα-

στήσωμεν άκουστήν τήν φωνήν μας επάνω εις όλας αυτάς τάς θεμελιώδεις άρχάς τής ειρήνης, τής έλευθερίας, τής άδελφосύνης, τής άγάπης μεταξύ τών λαών και τής άρσεως τών φυλετικών διακρίσεων. Έχομεν βεβαίαν τήν έλπίδα, ότι μέσα εις τήν χαώδη αντιφωνίαν τών άπειλών και τών διεκδικήσεων, ή ειρηνεύουσα και ρεαλιστική φωνή τής όρθοδόξου πνευματικότητος θά άποτελέση στήριγμα διά τάς κλονιζομένας συνειδήσεις τής συγχρόνου ζωής.

Τά κείμενά μας επί τών θεμάτων αυτών θά κυκλοφορήσουν προσεχώς, θά γνωσθούν εις τό όρθόδοξον πλήρωμα, εις τόν ευρύτερον χριστιανικόν κύκλον τών Έκκλησιών και Όμολογιών, και άκόμη ευρύτερον εις όλόκληρον τόν κόσμον. Εις όλα αυτά, άδελφοί μου, υπάρχει πολύς κόπος και πολλή προσπάθεια, άλλ' ό,τι γίνεται, γίνεται διά τόν Θεόν και διά τόν λαόν του Θεού. Όχι καθ' ύπεροχήν λόγου ή σοφίας, άλλ' έν πνεύματι Θεού και έν φόβω Θεού. Όπωςδήποτε δέ χωρίς έγκαύχησιν και χωρίς όποιανδήποτε διάθεσιν θριαμβολογίας. Ό απόστολος Παύλος τό λέγει εις τήν σημερινήν περικοπήν του κατά τρόπον πολύ σαφή: «Υπέρ δέ έμαυτού ου καυχήσομαι, ειμή έν ταίς ασθeneíαις μου» (Β' Κορ. 12,5). Γνωρίζετε ότι πολλά είναι τά ασθενή σημεία τών καταβαλλομένων προσπαθειών, αλλά έρχεται άρωγός ή προς τόν απόστολον Παύλον φωνή του Κυρίου: «άρκει σοί ή χάρις μου· ή γάρ δύναμίς μου έν ασθενεία τελειούται» (ένθ. άν., 12,9).

Και ταυτα μέν τά ήδη έπιτελούμενα. Αλλά άνεφέρθην και εις τό ένώπιον ήμών διανοιγόμενον νέον στάδιον προετοιμασίας τής Άγίας και Μεγάλης Συνόδου μέ τά ύπολειπόμενα τέσσαρα θέματα, επί τών όποίων θά αποφανθής αυτή. Αναγνωρίζομεν ότι είναι τά δυσκολώτερα και πολυπλοκώτερα. Ανάγονται εις τήν σημερινήν δομήν τής Όρθοδόξου Έκκλησίας ανά τόν κόσμον. Και πρέπει νά έπιλυθούν. Αι Έκκλησίαι μας είναι αποφασισμένα νά τά έπιλύσουν. Μέ τήν χάριν του Θεού. Μέ τήν συμπαράστασιν του Παρακλητού. Μέ τήν επιδειχθησομένην πανταχόθεν καλήν διάθεσιν. Αλλά, άδελφοί μου, και μέ τάς ιδικάς σας έκτενείς προσευχάς. Και υπό τό φώς τής παραδόσεως, τής ιστορίας και τής κανονικής τάξεως έν τή ζωή τής Έκκλησίας.

Πρώτον θέμα, ή Όρθόδοξος Διασπορά, δηλαδή ή εις τά πέρατα τής Οίκουμένης διεσπαρμένη, ζώσα και δραστηριοποιουμένη Όρθοδοξία, ή όποία ζητεί τήν κανονικήν δομήν και όργάνωσίν της. Μέ τήν όψιν τήν όποιαν παρουσιάζει σήμερα ή Διασπορά υποβαθμίζει τήν ένότητα τής Όρθοδοξίας εις τά όμματα τών έκτός. Μέ τήν έπίλυσιν του προβλήματος θά βγής κερδισμένη ή Όρθοδοξία και αι κατά τόπους Όρθόδοξοι Έκκλησίαι θά έχουν έπιτελέσει τό ιερόν των καθηκον άπέναντι τής ιστορίας, άπέναντι τής κανονικής τάξεως και άπέναντι τών προσδοκιών του λαού του Θεού. Δεηθώμεν του Κυρίου, άδελφοί!

Δεύτερον θέμα, ή Αυτοκεφαλία και τό συναφές προς αυτήν τρίτον θέμα, ή Αυτονομία, δηλαδή τό ισχύον σύστημα, τό όποιον συγκροτεί τό έν σώμα τής Όρθοδόξου Έκκλησίας. Πρέπει νά τεθούν αι βασικαί άρχαί εις

τόν χρόνον αὐτόν. Νά παύσῃ ἡ ποικιλομορφία καί ὁ πλουραλισμός εἰς τούτους τρόπους ἐφαρμογῆς τοῦ συστήματος αὐτοῦ, τρόποι οἱ ὅποιοι διασαλεύουν τήν τάξιν καί τήν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι ιδεώδης ἡ ισχύουσα δομή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, μέ βάσιν τήν ἐλευθερίαν, τόν αὐτοδυναμισμὸν καί τό αὐτοδιοίκητον ἐσωτερικῶς ἐκάστης Ἐκκλησίας. Στοιχεῖα ποῦ δέν διασαλεύουν καί δέν διασποῦν τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἄλλ' ἀπὸ τῆς στιγμῆς ποῦ θά ὑπαισέλθουν ἀτυχεῖς παρεκκλίσεις εἰς τήν ἐφαρμογὴν τοῦ συστήματος, τό ἀποτέλεσμα γίνεται ἀρνητικόν. Πρέπει νά λυθῇ καί τό θέμα αὐτό. Αἱ Ἐκκλησίαι εἶναι ἀποφασισμέναι νά λύσουν καί τό ζήτημα αὐτό, ἀνομολογοῦσαι τὰς ἀδυναμίας των, ἀλλὰ καί προτάσσουσαι τό γενικόν καλόν τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπεράνω κάθε ιδιοτελείας. Δεηθώμεν τοῦ Κυρίου, ἀδελφοί!

Τρίτον θέμα, τὰ Δίπτυχα εἰς τήν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Δέν εἶναι θέμα μικροφιλοτιμιῶν, οὔτε παρερμηνείας τῆς ιστορίας καί τῶν ιστορικῶν καί κανονικῶν δεδομένων ἢ σειρὰ ποῦ ἀκολουθοῦν αἱ Ἐκκλησίαι μας σήμερον. Εἶναι θέμα ἀρχῆς, τό ὅποιον διήκει διὰ μέσου τῶν αἰώνων καί εὐρίσκει τήν δικαίωσίν του — τό ὅποιον πρέπει νά εὕρῃ τήν δικαίωσίν του — εἰς μίαν ἀνιδιοτελή, πρόθυμον καί ἀντικειμενικὴν ἔρευναν, μελέτην καί ἐπίλυσιν αὐτοῦ. Πρέπει νά ἐπιλυθῇ καί τό ζήτημα αὐτό. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐπιθυμοῦν νά λύσουν καί τό θέμα τοῦτο. Δεηθώμεν τοῦ Κυρίου, ἀδελφοί!

Ἰδοὺ τό νέον στάδιον, ὅπερ διανοίγεται ἐνώπιον τῶν Ἐκκλησιῶν μας ὡς ἡ τετάρτη φάσις — καί εὐχόμεθα νά εἶναι ἡ τελευταία — εἰς τήν πορείαν πρὸς τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Θά ἔλθωμεν καί πάλιν ἐδῶ, διὰ τὰς ἐπὶ μέρους ἐργασίας μας, τὰς ὁποίας προβλέπει καί ἡ φάσις αὕτη, καί θά ἐμφανισθώμεν ἐνώπιόν σας, πληροφοροῦντες τήν διακονίαν μας καί δίδοντες μαρτυρίαν τῆς καλῆς θελήσεώς μας διὰ τήν ἐπίλυσιν τῶν ζητημάτων αὐτῶν. Ἐλπίζομεν νά εἴμεθα θετικοί εἰς ὅσα θά ἔχωμεν νά σᾶς εἴπωμεν. Εἰς ὅσα θά ἔχουν νά εἴπουν αἱ Ἐκκλησίαι πρὸς ἀλλήλας. Εἰς ὅσα θά ἔχη νά εἴπῃ ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πρὸς τόν Δομήτορα τῆς Ἐκκλησίας Χριστόν, ὁ Ὅποιος θέλει ὅπως οἱ εἰς Αὐτόν πιστεύοντες εἶναι ἡνωμένοι ἐν τῇ αὐτῇ πίστει καί τῇ αὐτῇ ἀγάπῃ. Δεήθητε, ἀδελφοί, ὑπὲρ τῆς εὐοδώσεως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἔργου τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας.

Περαίνων ἐπιθυμῶ, ὑπὸ τήν ιδιότητά μου ὡς Ἀρχηγοῦ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, νά κομίσω πρὸς ὅλους σας τὰς εὐχὰς καί εὐλογίας τῆς Αὐτοῦ θειοτάτης Παναγιότητος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου καί τῆς κατ' Αὐτόν Ἀγίας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας, μέ τήν ἐκφρασίν τῶν χρηστῶν ἐλπίδων τῆς Μητρὸς Ἐκκλησίας, ὅτι θά προκόπτετε καί θά αὐξάνετε ἐν Κυρίῳ, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύνην ἐν φόβῳ Θεοῦ.

Ἀμήν.

ΣΤ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Δευτέρα, 3 Νοεμβρίου 1986)

ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ

Τό απόγευμα, οί Αρχηγοί τών Αντιπροσωπιών, συνοδευόμενοι καί
ὑπό τοῦ Σεβ. Γραμματέως, ἐπισκέπτονται ἐπίσημως τήν ἐν Γενεύῃ
ἔδραν τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καί τῆς Διασκέψεως
Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν.

Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(09.00 - 10.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και αδελφοί, πριν ή προβώμεν εις τήν ανάγνωσιν τῶν Ἐκθέσεων, θά ἤθελα νά συγχαρῶ τόν ἀδελφόν Μητροπολίτην Σλίβεν κ. Ἰωαννίκιον, τῆς Ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Βουλγαρίας, ἄγοντα σήμερον τά ὀνομαστήριά του. Ἐπιτρέψατέ μου νά ἐκφράσω ἐξ ὀνόματος τῆς Ὀλομελείας τās εὐχάς μας καί νά ἐπαναλάβωμεν εἰς αὐτόν τόν πολυχρονισμόν του, ὀλοψύχως εὐχόμενοι μακράν καί καρποφόρον ἀρχιερατείαν. Νά ζήσετε, ἅγιε ἀδελφέ, χρόνια πολλά.

Μετά ταῦτα, ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἐνημερώνει τά μέλη τῆς Διασκέψεως περὶ τῶν ἐπισκέψεων τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν εἰς τήν ἔδραν τοῦ Π.Σ.Ε. καί τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἀναφερόμενος εἰς τās γενομένας συζητήσεις καί ἀνταλλαγάς ἀπόψεων.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί αδελφοί, συνεχίζουν φθάνοντα τά τηλεγραφήματα τῶν Μακαριωτάτων καί Σεβασμιωτάτων Προκαθημένων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Παρακαλῶ τόν ἅγιον Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τά ληφθέντα μηνύματα.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

*«Ἱερώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Ἐπὶ ἐνάρξει Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
δεόμεθα ἀπὸ Παναγίου Τάφου πλήρη ἐπιτυχίαν ἐργασιῶν ἐπ'
ἀγαθῇ συμπάσῃς Ἐκκλησίας.»*

*Διόδωρος, Πατριάρχης Ἱεροσολύμων
Ἐν Ἱεροσολύμοις, τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1986»*

*«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Σεβασμιώτατε, ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἐργασιῶν τῆς
Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἀποστέλλω τόν
πλέον ἐγκάρδιον χαιρετισμόν μου, δέομαι τοῦ Κυρίου ὑπέρ
τῶν ἀποτελεσμάτων αὐτῆς καί διατελῶ μετὰ πολλῆς ἀδελφικῆς
ἀγάπης.»*

*Βασίλειος, Μητροπολίτης Βαρσοβίας
καί πάσης Πολωνίας
Ἐν Βαρσοβίᾳ, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»*

*«Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Πρόεδρον*

*Σεβασμιώτατε, ἐγκαρδίως χαιρετίζομεν τά μέλη τῆς Γ'
Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Εὐχόμεθα
ἐπιτυχίαν καί χάριν τοῦ Θεοῦ. Ἐλπίζομεν ὅτι τά ἀποτελέσματα
τῆς Διασκέψεως θά εἶναι καρποφόρα καί ἀποδεκτά δι' ὅλας*

τάς Ἐκκλησίας.

Μετ' ἀδελφικῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγάπης
Ἡλίας Β', Καθολικός Πατριάρχης πάσης Γεωργίας
Ἐν Τιφλίδι, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχομεν ἐπίσης δύο ἄλλα τηλεγραφήματα: Ἐν ἀπό
τόν Σεβ. Μητροπολίτην Γέροντα Χαλκηδόνο κ. Μελίτων καί ἕν μακρόν
καί θερμόν τηλεγράφημα τῆς Α.Χ. τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου Καντουαρίας κ.
Runcie, εὑρισκομένου ἐν Ἑλβετίᾳ τὰς ἡμέρας ταύτας.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον
Πρόεδρον

Εὐγνώμονῳ καὶ προσεύχομαι δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ ὑμῶν καὶ διὰ
τό προκείμενον ὑμῖν ἱερόν ἔργον. Ἐλάχιστος

Χαλκηδόνος Μελίτων

Ἐν Φαναρίῳ, τῇ 1ῃ Νοεμβρίου 1986»

«Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐπισκέψεως Ἀρχιεπίσκοπον Καντουαρίας εἰς
Ἑλβετίαν, ὡς προσκεκλημένου τῆς Ὁμοσπονδίας Μετερροθυμισμένων
Ἐκκλησιῶν Ἑλβετίας, ἐν προσευχαῖς καὶ εὐχαριστίαις μνημονεύομεθα ὑμῶν,
συνηγμένων ἐν Σαμπεζύ διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης
Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὁ Θεός, διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος,
ἅς κατευθύνῃ καὶ εὐλογῇ τὰς συζητήσεις ὑμῶν. Εἴθε νὰ ἀποκαταστήσῃ πλή-
ρως τὴν μεταξὺ ἡμῶν ἐνότητα, διὰ τὴν ὁποίαν προσηυχῆθῃ ὁ Ἰησοῦς καὶ
ἀξιώσῃ ἡμᾶς νὰ δώσωμεν ἀπὸ κοινοῦ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Εὐαγγελίου Του.

Robert, Ἀρχιεπίσκοπος Καντουαρίας
Ernst Meili, Πρόεδρος τῆς Ἐκκλησίας Ζυρίχης
Ἐν Ζυρίχῃ, τῇ 3ῃ Νοεμβρίου 1986»

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀρχίζομεν τώρα τὴν ἐργασίαν
μας μέ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς πρώτης ἐκθέσεως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς νηστείας.
Παρακαλῶ τόν Σεβ. Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, Μητροπολίτην Πράγας καὶ
πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον, νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἐκθεσιν.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς: ἀναγινώσκει τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον:

Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὀλομέλειαν

τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Δια-
σκέψεως ὁρισθεῖσα Α' Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ περὶ Νηστείας θέματος,
συνελθοῦσα, ἐν πρώτοις προέβη εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου
Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωροθέου, ὡς Προέδρου, καὶ τῶν
Σεβ. Μητροπολίτου Σουηδίας κ. Παύλου καὶ Ἑλλογιμωτάτου καθηγητοῦ
κ. Βασιλείου Ἀναγνωστοπούλου, ὡς Γραμματέων αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ, ἡ

Ἐπιτροπή ἤρξατο τοῦ ἀνατεθέντος αὐτῇ ἔργου βάσει τῆς ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως διεξαχθείσης συζητήσεως καί τῶν γενομένων κατ' αὐτήν παρατηρήσεων.

Ἡ Ἐπιτροπή, ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ *περὶ Νηστείας* κειμένου κατέληξεν ὅτι ὁ πλέον ἀνταποκρινόμενος εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου τίτλος θὰ ἔδει νὰ εἶναι: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Ἐπίσης κατόπιν εὐρείας συζητήσεως καὶ ἀνταλλαγῆς ἀπόψεων ἐπήνεγκεν εἰς τὸ κείμενον τὰς κατὰ τὴν γνώμην αὐτῆς βελτιώσεις.

Τὸ οὕτω καταρτισθὲν κείμενον ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπή ὑποβάλλει εὐσεβάστως πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986

ὁ Τσεχοσλοβακίας Δωρόθεος

ὁ Σουηδίας Παῦλος

Βασίλειος Ἀναγνωστόπουλος

Ὁ Σεβ. Τσεχοσλοβακίας: Ἡ ὁμάς ἡμῶν συμμετέσχε πλήρως εἰς τὴν ἐργασίαν. Ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν, βεβαίως, τὸ πρωταρχικόν ἐνδιαφέρον τοῦ θέματος καὶ τὸ ἐθέσαμεν ὡς βάσιν εἰς τὴν ἡμετέραν ἐργασίαν. Ἀπ' ἀρχῆς τῆς ἐργασίας ἡμῶν ἐστρέψαμεν τὴν προσοχὴν εἰς πάσας τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο κατὰ τὴν ἐν Ὀλομελείᾳ συνεδρίαν καὶ συμπεριελάβομεν βεβαίως ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι ἠδύναντο νὰ ἐμπλουτίσουν τὴν *Ἐκθεσιν* ἡμῶν. Μετὰ βαθεῖαν μελέτην τοῦ θέματος ἐξεθέσαμεν τὰς σκέψεις, τὰς ὁποίας ὁ Κύριος ἐνέπνευσεν εἰς ἡμᾶς, διὰ νὰ ἐνισχύσωμεν τὸ πρῶτον κείμενον ἡμῶν πρὶν ἢ τὸ παρουσιάσωμεν εἰς τὴν τελικὴν μορφήν αὐτοῦ ἐν τῇ συνεδρίᾳ τῆς Ὀλομέλειας. Ἐπειδὴ τὸ κείμενον συνετάχθη εἰς τὴν ἐλληνικὴν παρακαλῶ τὸν ἀδελφόν ἡμῶν, καθηγητὴν κ. Ἀναγνωστόπουλον, τὸν γραμματέα, νὰ τὸ ἀναγνώσῃ.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ἀναγνωστόπουλος: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὡς ἀνέφερεν ἤδη ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς μας, Σεβ. Μητροπολίτης Πράγας καὶ πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεος, τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει πρὸ ἡμῶν εἶναι προϊόν ἐπεξεργασίας (1) τοῦ κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, (2) τῶν παρατηρήσεων τῆς Ὀλομελείας, αἱ ὁποῖαι μᾶς ἐδόθησαν προκειμένου ἵνα προβῶμεν εἰς τὰς δεούσας τροποποιήσεις, καὶ (3) τῶν κατὰ τὰς συζητήσεις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν διατυπωθεισῶν παρατηρήσεων, οὕτως ὥστε νὰ λάβῃ τὴν μορφήν, μέ τὴν ὁποίαν τὸ παρουσιάζομεν σήμερον. Τὸ πρῶτον πρᾶγμα, τὸ ὁποῖον μᾶς ἀπασχόλησεν ἤτο τὸ θέμα τοῦ τίτλου. Ἐλάβομεν ὑπ' ὄψιν τὰς δύο ὑποδείξεις τῆς Ὀλομελείας καὶ κατελήξαμεν εἰς τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Ἡ σπουδαιότης τῆς νηστείας καὶ ἡ τήρησις αὐτῆς σήμερον*». Ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἤτο ὁ πλέον ἀρμόζων ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ κειμένου. Εἰς τὴν § 1, ἐθεωρήσαμεν καλόν νὰ παραλείψωμεν τὸν ὅρον «ἀμετάβλητος», διότι ἐφ' ὅσον λέγωμεν ὅτι πρόκειται περὶ θείας ἐντολῆς δέν εἶναι ἀνάγκη νὰ χαρακτηρίσωμεν τοῦτο περαιτέρω. Ἐπομένως, ἡ φράσις διευτυπώθη: «*Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή*». Ἡ παράγραφος δέν

ἔχει ἄλλας ἀλλαγάς. Εἰς τὴν § 2, μεταξύ τῶν διαφόρων παλαιοδιαθηκικῶν κειμένων, εἰς τὰ ὅποια παραπέμπομεν, προσετέθη μετὰ τὸ Δευτ. 9,18, Ἦσ. 58,4-10. Προσεθέσαμεν ἐπίσης εἰς τὰς καινοδιαθηκικάς τὴν Α' Κόρ. 8,8. Εἰς τὴν § 3 προσθέσαμεν Ἦσ. 58,4-10. Εἰς τὴν § 5, ἡ Ὀλομέλεια εἶχε ζητήσει τὴν προσθήκην μνείας τῆς νηστείας τῶν μοναχῶν. Ἡ Ἐπιτροπὴ ἐθεώρησε σκόπιμον νὰ μὴ ἀναμειχθῶμεν εἰς τὸ θέμα τοῦτο, διότι πολλαὶ μοναστικαὶ κοινότητες ἔχουν πολὺ αὐστηρὰς διατάξεις, ἐνῶ ὑπάρχουν ἄλλαι μὲ ἐλαφροτέρας διατάξεις. Ἐπομένως, δὲν προσετέθη τίποτε εἰς τὴν παράγραφον αὐτήν. Ἡ § 6 ἔγινε συντομωτέρα. Παρελείψαμεν ἓν μέρος αὐτῆς καὶ ἐχωρήσαμεν εἰς τὸν ὁρισμὸν θεσμικῶν καὶ μὴ θεσμικῶν νηστειῶν μὲ τὰς ἐξῆς ἐκφράσεις: «.. αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων» καὶ «.. τῶν ἐκ παραδόσεων εἰλημμένων». Εἰς τὴν § 8 ἡ φράσις: «Ἡ φιλόανθρωπος αὐτὴ συγκατάθεσις δύναται νὰ ἀσκηθῇ», διευπλώθη: «Ἡ φιλόανθρωπος αὐτὴ συγκατάθεσις πρέπει νὰ ἀσκηθῇ». Εἰς τὴν § 9 ἐθεωρήσαμεν ὅτι ἡ ἀνάγκη νηστείας πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως πρέπει νὰ τεθῇ πρὸ τῶν εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς τοῦ πληρώματος νηστειῶν. Ἐξ ἄλλου παρελείψαμεν τὴν φράσιν «κλῆρος καὶ λαός», ἐννοοῦντες ἀμφότερους διὰ τοῦ ὅρου «πλήρωμα». Σεβ. ἅγιοι Πρόεδροι, οὕτως ἔχουν αἱ γενόμεναι ἀλλαγαί. Θὰ ἤθελα καὶ ἐγὼ νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας μου πρὸς ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς, τὰ ὅποια μὲ μεγάλην κατανόησιν ἐτήρησαν ὅλας τὰς ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας δοθείσας ὁδηγίας καὶ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν συζητήσεων, ἐβοήθησαν τὸ συντακτικὸν ἔργον τῆς Ἐπιτροπῆς.

Τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Α' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γεν. 2,16-17). Κατὰ τὸν Μ. Βασίλειον, «συνηλικιωτὶς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη» (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικὸν ἀγώνισμα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ὀρθοδοξίας. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καὶ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλον πατερικὴν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τὴν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸν λατρεῖ-ακὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερικὴ παράδοσις καὶ διδασκαλία διὰ τὴν συνεχή καὶ ἀδιάπτωτον ἐργήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικὸς ἀγῶνας. Διό καὶ ὑμνεῖται ὡς χάρις πολύφωτος, ὡς ὄπλον ἀκαταμάχητον, ὡς πνευματικῶν ἀγώνων ἀρχή, ὡς καλλίστη τρίβος ἀρετῶν, ὡς τροφή ψυχῆς, ὡς πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης, ὡς ἀφθάρτου διαγωγῆς καὶ ἰσαγγέλου πολι-

τείας τό μίμημα, ὡς μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καί τῶν ἀρετῶν, καί ὡς εἰκὼν τῆς μελλούσης ζωῆς.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. 9,18. Ἠσ. 58,4-10. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνᾶς 3,5-7), βεβαιοῦται δέ ὑπὸ τῆς Καινῆς. Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Ματθ. 4,2) καί ἔδωκεν ὁδηγίας ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστᾶται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καί πνευματικῆς ἀνατάσεως (Μαρκ. 1,6. Πράξ. 13,2. 14,23. Α' Κορ. 8,8). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τὴν ὑψίστην σημασίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τὴν Τετάρτην καί Παρασκευὴν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχὴ 8,1), ὡς ἐπίσης καί τὴν πρὸ τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσεβίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρὸς τὴν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, Ἐπιστολὴ πρὸς Βασιλείδην, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τὸν πνευματικὸν χαρακτήρα τῆς νηστείας, εἰς τὴν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοὶ νά ἀνταποκριθοῦν, ἕκαστος κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καί δυνατότητα, χωρὶς ὅμως νά παρέχεται καί ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «ὄρα μὴ τις σέ πλανήσῃ ἀπὸ ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τὸν ζυγὸν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δέ οὐ δύνασαι, ὃ δύνῃ, τοῦτο ποιεῖ. Περί δέ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάσασον» (Διδαχὴ, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς πνευματικὸν ἀγώνισμα, συνδέεται πρὸς τὴν ἀδιάλειπτον προσευχὴν καί τὴν εἰλικρινή μετάνοιαν. «Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 1,3), ὡς ἐπίσης καί νηστεία ἄνευ ἔργων εὐποίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δέ κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, καθ' ἣν ἡ ἄνισος καί ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καί αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὁλοκλήρους λαοῦς. «Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς· λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας διαρρήξωμεν στραγγαλίᾳς βιαίων συναλλαγμάτων· πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινῶσιν ἄρτον, καί πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους» (Στιχηρὸν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α' Ἑβδομάδος νηστειῶν. Πρβλ. Ἠσαίου 58,4-10). Ἡ νηστεία δέν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλὴν καί τυπικὴν ἀποχὴν ἐκ τινων μόνον καθωρισμένων τροφῶν. «Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἐαυτήν ἡ ἀποχὴ βρωμάτων πρὸς τὴν ἐπαινετὴν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτριώσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχὴ, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἀληθής. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν» (Μ. Βασιλείου, Περί νηστείας 2,7). Ἡ κατὰ τὴν νηστείαν ἀποχὴ ἐκ τινων καθωρισμένων τροφῶν καί ἡ κατ' αὐτὴν ὀλιγαρχία, οὐ μόνον κατὰ τό εἶδος, ἀλλὰ καί κατὰ τὴν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητὸν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος. «Ἡ νηστεία ἀποχὴ τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαίνόμενον, τροφή δέ οὐδέν δικαιο-

τέρους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. Κατά δέ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὥσπερ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἢ ζωῆς, ἢ δέ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καί ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καί μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν» (Κλήμεντος Ἀλεξ., Ἐκλογαί, PG 9,704-705). Οὕτως, ἡ ἀληθῆς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τήν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καί κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τήν θείαν λατρείαν καί ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τήν μετοχήν αὐτῶν εἰς τήν ὑπακοήν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «ὅ μὴ φυλάξαντες ἀποβεβλήκαμεν, φυλάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Λόγος 45, Εἰς τό ἅγιον Πάσχα, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτήρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τήν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καί συννεκρούμενος, ἀλλὰ καί συνανιστάμενος καί συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γάρ γεγονώς διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καί τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔσῃ καί τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία 13, τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατὰ τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τό ἰδεώδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καί ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δέ διὰ τοῦτο ἡ ἄσκησις καί ὁ πνευματικός ἀγὼν δέν ἔχει μέτρον, ὅπως καί ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθοδόξου ὑψηλοῦ ἰδεώδους, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καί αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δοῦλοι ἀχρεῖοι ἔσμεν καί ὃ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τήν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμφίᾳ καί ἐν συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις των εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὄρθόδοξος Ἐκκλησία, θεωροῦσα τήν νηστείαν «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλλοτρίου, ὡς φιλόστοργος μήτηρ προέταξε τοὺς ἱερὸς καιροὺς τῆς νηστείας καί κηρύσσει τήν ἀνάγκην τηρήσεως τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καί τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων, καί τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου καί τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, τῶν ἐκ παραδόσεως εἰλημμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία, ὀρίσασα τά πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου συμφέροντα ἐν τοῖς ἱεροῖς τῆς νηστείας καιροῖς, ἔθετο ἅμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διό καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καὶ διὰ τὴν χαλεπότητα τῶν καιρῶν ἀνάλογον ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγωρίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἵαυδήποτε καὶ ὥσιν αὐταί. Ἀπασαί ὅμως αἱ περιπτώσεις αὗται τῆς χαλαρώσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεραι, εἴτε ἀτομικαί, δέον ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἀμαρτωλοῦ ὥς τὸ ἐπιστρέψαι καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ κ.λπ.), εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαί συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμία εὐρέσεως νηστίμων τροφῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν) ἐπαφίεται εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας καὶ ἐπεικειάς, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «σύμφον» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δέ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερός θεσμός τῆς νηστείας. Ἡ φιλόανθρωπος αὕτη συγκατάβασις πρέπει νὰ ἀσκηθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὅπωςδὴποτε δέ ἐπὶ τὸ ἐπεικέστερον διὰ τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἃς δὲν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καὶ εἰς ἀπασας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. «Καλὸν τὸ νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρίνέτω. Ἐν τοῖς τοιούτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγχειρισθὲν προσήκει ποιμνιον, πειθοὶ δέ μᾶλλον καὶ ἡπιότητι καὶ λόγῳ ἅλατι ἡρτυμένῳ...» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Περί τῶν ἀγίων νηστειῶν, 7).

9. Ὡσαύτως πρέπει τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας νὰ νηστεύῃ πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως καὶ εἰς ἰδιαιτέρας περιστάσεις τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ἥτοι εἰς ἐνδειξιν μετανοίας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινός σκοποῦ, εἰς καιροὺς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, πρὸ τῆς χειροτονίας καὶ εἰς παρομοίας περιστάσεις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστοῦμεν θερμῶς τὸν Πρόεδρον, τοὺς Γραμματεῖς καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀρίστην ἐργασίαν των. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου κ. Φιλᾶρετος

ἐξήτησε πρῶτος τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Θεωροῦμεν τὸ κείμενον καλὸν καὶ βελτιωμένον καὶ εἴμεθα εὐτυχεῖς, διότι ἡ Ἐπιτροπὴ ἔλαβεν ὑπ' ὄψιν αὐτῆς τὰς ὑπὸ τῶν μελῶν γενομένας προτάσεις. Ἡ παρατήρησίς μου ἀναφέρεται εἰς τὴν § 6. Ἐπειδὴ τὸ ρωσσικὸν κείμενον εἶναι ἐπίσης ἐπίσημον, ὑποθέτω ὅτι πρέπει νὰ ταυτίζεται πρὸς τὸ ἑλληνικόν. Εἰς τὸ ρωσσικὸν ὅμως κείμενον ἐλλείπει ἡ μνεῖα τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων. Θέτω ἓν ἐρώτημα εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν: Εἶναι σκόπιμον ἢ συμπτωματικόν; Ἐάν εἶναι συμπτωματικόν, ζητῶ νὰ συμπεριληφθοῦν ἐπίσης καὶ εἰς τὸ ρωσσικὸν κείμενον ἡ νηστεία τῶν Χριστουγέννων καὶ ἡ νηστεία τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων, ὡς εἰς τὸ ἑλληνικόν καὶ εἰς πάντα τὰ ἄλλα κείμενα. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Σεβ. Πρόεδρε, ἔχω καὶ ἐγὼ ἐπίσης ὠρισμένα προβλήματα μεταφράσεως. Θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ ἀπεφασίζετο νὰ ληφθῇ ὡς βάσις τὸ πρωτότυπον κείμενον καὶ νὰ ἀφεθῇ ποῖα τις ἐλαστικότης εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι χρησιμοποιοῦν τὸ κείμενον ἐν μεταφράσει.

Ὁ Ἑλλογίμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν § 1 ὑπάρχει παραπομπή εἰς τὴν Γένεσιν. Ἐπειδὴ ἡ παραπομπή αὐτὴ δὲν ἀνταποκρίνεται πλήρως εἰς τὸ νόημα, ἡ πρότασίς μου εἶναι νὰ πάῃ εἰς τὴν § 2 πρὸ τοῦ Δευτερονομίου. Εἰς τὴν § 6 γίνεται διάκρισις μεταξὺ νηστειῶν «μαρτυρουμένων ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων» καὶ νηστειῶν «μὴ μαρτυρουμένων ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων». Ἡ διάκρισις αὕτη δὲν πρέπει νὰ γίνῃ. Οἱ ἱεροὶ κανόνες εἶναι παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αἱ ἐπικρατήσασαι νηστεῖαι τῶν Χριστουγέννων κ.λπ. ἀποτελοῦν ὡσαύτως παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι καλλίτερον νὰ παρουσιάσωμεν ὅλας τὰς νηστείας ἀνεξαιρέτως ὡς παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τὴν § 6 νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ ἔκφρασις ὡς «φιλόστοργος μήτηρ». Ἡ Ἐκκλησία δὲν προτάσσει καιροῦς τῆς νηστείας ὡς φιλόστοργος μήτηρ. Ὡς τοιαύτη ἀσκεῖ τὴν οἰκονομίαν. Συμφωνῶ μὲ τὸν κ. Ζήσιν νὰ μεταφερθῇ τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως εἰς τὴν § 2. Ὅταν λέγωμεν «ὁ Κύριος ἤρχισε τὸν δημόσιον βίον τοῦ νηστεύσας» καὶ παραπέμπομεν εἰς τὸν Ματθαῖον, πρέπει, νομίζω, νὰ προσθέσωμεν καὶ τὸ κατάλληλον χωρίον Λουκᾶ 4,1-2, ὅπου εἶναι πλέον σαφὴς ἡ νηστεία τοῦ Κυρίου ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας. Μία βασικὴ παρατήρησις εἶναι ὅτι ἐλέγχθη ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας ὅτι δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ κείμενον παυλικὴ διάστασις εἰς τὴν νηστείαν. Καὶ πράγματι λείπουν μαρτυρίαι τοῦ Παύλου. Πρέπει, λοιπόν, νὰ προστεθοῦν διότι, *πρῶτον*, τὸ ἐξήτησεν ἡ Ὀλομέλεια, καὶ, *δεύτερον*, αἱ μαρτυρίαι τοῦ Παύλου δίδουν μίαν διάστασιν «πνευματικότητος». Δύο τουλάχιστον χωρία θὰ πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν: τὸ Α' Κορ. 8,13 καὶ τὸ Ρώμ. 14,21.

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ: Σεβ. Πρόεδρε, εἰς τὴν § 1, πρώτην φράσιν, θὰ ἦτο ἴσως καλὸν νὰ ἐκπέσῃ ἡ παραπομπή εἰς τὴν Γένεσιν, καὶ νὰ μείνῃ: «Ἡ νηστεία εἶναι θεῖα ἐντολή», νὰ ἀφαιρεθοῦν δὲ τὰ ἐντὸς παρενθέσεων, διότι ὁ ἀναγνώστης, ἀναγινώσκων τὰ βιβλικά αὐτὰ χωρία, δὲν βλέπει αὐτομάτως εἰς αὐτὰ τὴν καθιέρωσιν τοῦ θεσμοῦ τῆς νηστείας. Ἐπ' αὐτοῦ ὠμίλησεν ἡδη

ὁ καθηγητής Ζήσης. Εἰς τὴν § 5, περὶ τὸ μέσον, καὶ μετὰ τὴν φράσιν: «*Καὶ αὐταί, παρ' ὅτι...*» θὰ ἡδύνατο νὰ προστεθῇ ἡ φράσις λ.χ. «*Εἶναι ἀναγκαῖα εἰδική σύννεσις, ὥστε ἡ νηστεία νὰ μὴ καταστῇ πηγὴ ὑπερηφανείας*». Μία τοιαύτη διατύπωσις ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ εἶναι τελεία, ἀλλὰ μία τοιαύτη πρότασις κρίνεται ἀπὸ ἐμέ ἀναγκαῖα. Νομίζω, ὅτι ἀπορρέει ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν ἁγίων Πατέρων. Φοβοῦμαι ὅτι ὁ ὅρος «*τό πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας*» θὰ ὁδηγήσῃ πολλοὺς εἰς παρανοήσεις. Θὰ ἡδύνατο νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τῶν ὅρων «*οἱ πιστοί*», ἢ «*τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας - κληρικοὶ καὶ λαϊκοί*»; θὰ ἦτο ἴσως περισσότερον κατανοητόν, διότι συνήθως ὁ ὅρος «*πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας*» ὑπονοεῖ τὴν δύναμιν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν Ἁγίαν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν θριαμβεύουσαν Ἐκκλησίαν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν προσοχήν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἐπειδὴ ὑπάρχει ἀντίδρασις δύο ἀδελφῶν ὡς πρὸς τὸν ὅρον «*πλήρωμα*», θὰ προέτεινα τὴν διατύπωσιν «*τό σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας*».

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μία παρατήρησις ἀρχῆς, ἡ ὁποία ἀφορᾷ εἰς τὴν § 6. Φρονῶ, ὅτι ἡ παράγραφος αὕτη ἦτο πολὺ καλλιτέρα εἰς τὸ προηγούμενον κείμενον. Ἐπειδὴ δέ ἀποτελεῖ τὴν καρδίαν καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου κειμένου, προτείνω νὰ ἀφεθῇ ὡς εἶχεν εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον. Εἰς τὴν § 9 νὰ προστεθῇ εἰ δυνατόν καὶ μία ἄλλη περίπτωσις: «*κατὰ τὸν καιρὸν τῶν ἱερῶν ἀποδημῶν*». Ὑπάρχει εἰς τὴν παράδοσιν μία θεολογία τῶν ἱερῶν αὐτῶν ἀποδημῶν. Εὐχαριστῶ.

Προτάσει τοῦ Σεβ. Προέδρου, ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ἀναγνωστόπουλος ἀναγινώσκει τὴν § 6 ὡς εἶχεν εἰς τὸ ἀρχικόν κείμενον.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Τό «*στοιχοῦσα τοῖς Πατράσιν*» ὑπάρχει ἤδη εἰς τὴν § 1, δι' αὐτὸ δέ καὶ παρελείφθη. Ὡς πρὸς τὰς «*ιεράς παραδόσεις*» ἐγένετο μακρὰ συζήτησις εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ὑπάρχει διάκρισις μετὰξὺ «*Παραδόσεως*» καὶ «*παραδόσεων*». Παρελείφθη ὡσαύτως τὸ «*πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν*—», διότι ταυτίζεται κατ' οὐσίαν μέ ὅσα λέγονται εἰς τὸ τέλος τῆς § 9. Αὐτοὶ εἶναι, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ἐπεφέρομεν τὰς τροποποιήσεις ταύτας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τό θέμα εἶναι βασικῆς σημασίας. Ὑπάρχει συγκεκριμένη πρότασις τοῦ ἁγίου Περιστερίου. Ἐδόθησαν αἱ ἐξηγήσεις ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς. Τό θέμα ἐναπόκειται εἰς τὴν κρίσιν τῆς Ὀλομέλειας.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ διάκρισις, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὸ κείμενον εἶναι σωστή, ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία τὴν κάμνει. Ἡ «*Μεγάλη*» καὶ ἡ «*Μικρά*» Τεσσαρακοστή εἶναι καθιερωμένη συνείδησις καὶ πράξις τῆς Ἐκκλησίας μας, διό καὶ ἡ λατρευτικὴ πράξις διαφέρει. Ἐχομεν λειτουργίαν τῶν Προηγιασμένων κατὰ τὴν περίοδον τῆς νηστείας τῶν Χριστουγέννων; Ὁχι. Ἐχομεν τὰς ἀπαγορεύσεις, αἱ ὁποῖαι ἰσχύουν κατὰ τὴν νηστείαν τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς - ἐορτῶν ἁγίων, μυστηρίων, κ. λπ. - κατὰ τὰς ἄλλας περιόδους νηστείας; Ὁχι. Αὐτὸ πού ἔκανε ἡ Ἐπιτροπὴ δέν εἶναι λοιπὸν λάθος, διότι ὑπῆρχεν ἤδη εἰς τὸ κείμενον καὶ

είναι ή αὐθεντική καταγραφή τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ σχετική παράγραφος τοῦ ἀρχικοῦ κειμένου ἦτο πρὸ πλουσία. Νά ἐπιχειρήσωμεν, ὅθεν, συνδυασμόν.

Ὁ Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ μέ τήν διατύπωσιν «τεθεσπισμένων» καί «μή τεθεσπισμένων» νηστειῶν. Ἡ διάκρισις αὐτή πρέπει νά γραφῇ, διότι ἐκφράζει μίαν ἀλήθειαν. Αἱ κατὰ καιροῦς ἐξελίξεις δέν εἶναι κανόνες τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ κανόνες δέν ἦσαν ποτέ αὐστηροί. Ἡμεῖς θέλομεν νά ἐφαρμόσωμεν αὐστηροτάτην νηστείαν διὰ τόν κόσμον. Πιστεύομεν εἰς τό ἀσκητικόν ἰδεώδες, ἀλλά τό ἰδεώδες αὐτό δέν εἶναι δι' ὅλους. «Ὁ δυνάμενος χωρεῖν, χωρεῖτω...».

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ διατύπωσις τοῦ προηγουμένου κειμένου ἦτο καθ' ὅλα ἀρίστη. Πρέπει νά παραμείνῃ εἰς ὅλα τά σημεία ὡς ἔχει ἡ προηγουμένη παράγραφος. Τό κείμενόν μας εἶναι ποιμαντικοῦ χαρακτήρος καί ὄχι ἐπιστημονική πραγματεία. Διό καί δέν εἶναι ὀρθόν νά προβῶμεν εἰς διάκρισιν μεταξύ τῶν νηστειῶν.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἡ ἴδια ἡ Ἐκκλησία δίδει σαφῶς τήν διαφοροποίησιν τῶν νηστειῶν. Ἡ ἀπόκρισις τῆς διακρίσεως τί νόημα ἔχει; Ἀρνούμεθα νά καταγράψωμεν τήν αὐτοσυνειδησίαν τῆς Ἐκκλησίας περὶ τῆς διακρίσεως τῶν νηστειῶν;

Ὁ Σεβ. Εὐδοκιάδος: Προσωπικῶς τάσσομαι ὑπέρ τῆς διαφοροποιήσεως μεταξύ τῶν νηστειῶν, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τοὺς ἱερούς κανόνας, καί τῶν ἄλλων νηστειῶν, αἱ ὁποῖαι δέν ἀναφέρονται εἰς αὐτούς. Νομίζω ὅμως ὅτι ἐνταῦθα ὑπάρχει δυσχερεία τις, ἔν μικρόν πρόβλημα: ἐξ ὅσων ἔχω εἰς τήν μνήμην μου ἡ νηστεία τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων ὑπάρχει εἰς τόν κανόνα τοῦ Ἁγίου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, ὁ ὁποῖος ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Τρούλλῳ συνόδου.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ συζήτησις γίνεται ἐπὶ ἐσφαλμένης βάσεως. Ἐάν μία νηστεία μαρτυρεῖται ἀπὸ τοὺς κανόνας ἢ τήν ἱεράν παράδοσιν δέν ἀποτελεῖ θέμα, διότι καί οἱ ἱεροὶ κανόνες εἶναι μέρος τῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, εἰς τήν συνείδησιν τοῦ λαοῦ, ὅλες οἱ νηστείες αὐτές δέν ἔχουν τήν διαβάθμισιν, τήν ὁποίαν ἐμεῖς δίδομεν. Ἡ διάκρισις θά βοηθήσῃ τοὺς ποιμένας, ὁ λαός ὅμως δέν θά ἐπηρεασθῇ. Νομίζω, ὅτι τό προηγούμενον κείμενον εἶναι σαφῶς καλλίτερον.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Ἄγιε Πρόεδρε, τό κείμενον εἶναι καλόν, σαφές καί δέν ἐνοχλεῖ καθόλου. Δέν πρέπει νά φοβούμεθα νά λέγωμεν τήν ἀλήθειαν. Ἡ διάκρισις αὕτη πρέπει νά παραμείνῃ εἰς τό κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πέτρας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐγὼ εἰσηγήθην τήν μεταβολήν αὐτὴν καί δι' αὐτό πρέπει νά τήν ὑποστηρίξω. Αἱ νηστεῖαι τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς ὡς καί αἱ νηστεῖαι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν κανόνων. Διὰ νά μή ἀφήνωμεν τὰς λοιπὰς νηστείας «αἰωρουμένας» ἐθεωρήσαμεν καλόν νά σημειώσωμεν ὅτι εἶναι εἰλημμέναι ἐκ τῆς ἱεράς παραδόσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχει κοινὴ ὁμολογία ὅτι ἡ προηγουμένη δια-

τύποις τῆς παραγράφου εἶναι καλλιτέρα. Ἐάν οὕτως ἔχῃ τό πρᾶγμα, θά ἤθελα νά εἰσηγηθῶ τήν ἐξῆς διατύπωσιν: «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τά εἰς τήν σωτηρίαν συμφέροντα καί προέταξε τούς ἱερούς καιρούς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον φυλακτήριον τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατρᾷσι φυλάσσει ἀπαρασαλεύτως ὡς καί πρότερον τά ἱερά ἀποστολικά θεσπίσματα, τούς συνοδικούς κανόνας καί τās ἱεράς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τās ἱεράς νηστείας ὡς ἀρίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καί σωτηρίας τῶν πιστῶν καί κηρύσσει τήν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, καί τῆς Τετάρτης καί Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπό τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς καί τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καί τῶν μονοήμερων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καί τῆς Ἀποτομῆς τῆς τιμίας κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πρὸς ταύταις δέ καί πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατὰ τήν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων». Γίνεται ποιά τις διάκρισις, χωρὶς ὅμως νά προβαίνωμεν εἰς διαφοροποιήσιν μεταξὺ κανόνων καί παραδόσεων. Ἡ πρότασις αὕτη προσπαθεῖ νά συνδυάσῃ τās δύο ἀπότητες.

Ἡ πρότασις γίνεται ὁμοφώνως δεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Βανάτου: Εἶμαι σύμφωνος πρὸς τήν πρότασιν ὑμῶν. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά στρέψω τήν προσοχὴν εἰς τό γεγονός ὅτι ἡ ἐκφρασις «τηρεῖ ἀπαρασαλεύτως» προεκάλεσε συζητήσεις εἰς τās συνεδρίας τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δυνάμεθα νά εἴπωμεν ἀπλῶς: «φυλάσσει ὡς καί πρότερον τά ἱερά θεσπίσματα».

Ὁ Ἐλλογίμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οἱ ἐνδοιασμοὶ τοῦ ἁγίου Βανάτου δέν ἀπαιτοῦν νά φύγῃ τό «ἀπαρασαλεύτως». Οἱ κανόνες εἶναι πολλῶ μᾶλλον ἀνοικτοὶ εἰς τήν οἰκονομίαν, ἀπὸ τήν οἰκονομίαν τήν ὁποίαν ἡμεῖς ἐφαρμόζομεν. Μακάρι νά ἐφηρομόζομεν τήν οἰκονομίαν «ἀπαρασαλεύτως». Ἐπειδὴ ἀναφερόμεθα ἀκριβῶς εἰς τήν «ἀπαρασάλευτον τήρησιν τῆς κανονικῆς παραδόσεως διὰ τήν νηστείαν», γι' αὐτό ἡ παράδοσις, ἡ ὁποία συμπεριλαμβάνει τόσον τήν ἀσκήσιν τῆς οἰκονομίας, ὅσον καί τήν διάκρισιν τῶν νηστειῶν, παρακαλῶ νά μείνῃ ὡς ἔχει. Προσφέρομεν κάτι τό νέον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τήν προκειμένην περίπτωσιν τό «ἀπαρασαλεύτως» ἀναφέρεται εἰς τό «προβάλλει τās νηστείας εἰς τήρησιν».

Ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Βανάτου γίνεται ἀποδεκτὴ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ο Πανοσιολ. Αρχιμ. Τιμόθεος: Εάν προστεθῇ ἡ § 6 τοῦ προηγουμένου κειμένου, πρέπει νά ἀφαιρεθῇ ἡ § 7, ἡ ὁποία ἔχει τό ἴδιον περιεχόμενον.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐχετε δίκαιον. Ἡ § 7 δύναται νά ἀρχίζη: «Ἡ Ἐκκλησία ἔθετο ἅμα...»

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Διά νά φαίνεται ἡ ἀντίθεσις, νά λεχθῇ: «Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἔθετο ἅμα...»

Ο Σεβ. Σλίβεν: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ διά τās πρὸς τό πρόσωπόν μου ἀπευθυνθείσας εὐχάς καί συγχαρητηρίους προσρήσεις. Ὁ ἅγιος Ἰωαννίκιος ὁ Μέγας ἦτο ἀγωνιστής τῆς Ὁρθοδοξίας. Ἡ σημερινή, ἐορτή του μᾶς καλεῖ νά εἴμεθα προσεκτικοί. Ἡ Ἐκκλησία μας στηρίζεται εἰς τούς ἀγῶνας καί τήν μαρτυρίαν τῶν ἀγίων της. Παρακαλῶ, λοιπόν, νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ἤδη ἐκφρασθεῖσα παρατήρησίς μου καί νά προστεθῇ ἡ λέξις «ἅγιος» εἰς ὅλας τās παραπομπάς, αἱ ὁποῖαι ἀναφέρονται εἰς τούς Πατέρας.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς πρὸς τό χωρίον τῆς Γενέσεως, συμφωνῶ νά μεταφερθῇ. Τό χωρίον ὅμως τοῦ Μ. Βασιλείου μένει τοιουτοτρόπως ἀδικαιολόγητον. Θά ἤμποροῦσε, ἐπομένως, νά συνοδεύῃ τήν παραπομπήν τοῦ Μ. Βασιλείου. Ἡ νά λεχθῇ «ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολή τοῦ Θεοῦ πρὸς τόν ἄνθρωπον».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ χρησιμοποιουμένη ἐκφρασις «θεία ἐντολή» εἶναι πολύ δυνατή. Θά προέτεινα, λοιπόν, τήν διατύπωσιν: «Ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη πρὸς τόν ἄνθρωπον θεία ἐντολή». Καί τό χωρίον τῆς Γενέσεως νά μείνῃ.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς: Νά μή εἴπωμεν «ἡ πρώτη θεία ἐντολή». Ἴσως δίδεται τοιουτοτρόπως οὐσιαστική προτεραιότης εἰς τήν νηστείαν, ἔναντι ἄλλων ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ. Ἀρκεῖ νά λεχθῇ «θεία ἐντολή».

Ο Σεβ. Κιέβον: Σεβ. Πρόεδρε, τό χωρίον τοῦτο τῆς Γενέσεως δι' ὠρισμένους, οἱ ὁποῖοι δέν λαμβάνουν μέρος εἰς τās συζητήσεις ἡμῶν, καί διά τήν πλειονότητα τῶν πιστῶν δέν θά εἶναι κατανοητόν, διότι εἰς αὐτό δέν γίνεται εὐθέως λόγος περὶ τῆς νηστείας. Διά τοῦτο εἶναι δυνατόν νά προκαλέσῃ σύγχυσιν καί παρανοήσεις. Ἡ πρότασις ἡμῶν εἶναι νά ἀφαιρεθῇ ἡ παραπομπή ἐκ τοῦ κειμένου τούτου.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Αναγνωστοπουλός: Εάν ἀπαλειφθῇ τό χωρίον τῆς Γενέσεως, τό αὐτό νά ἰσχύσῃ καί διά τό χωρίον τοῦ Μ. Βασιλείου.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἡ παραπομπή, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, λειτουργεῖ διά νά ἀποδειχθῇ ἡ ἀρχαιότης τῆς νηστείας. Ἐχει ὅμως ἀπόλυτον σχέσιν μέ τήν ὅλην δομὴν τοῦ κειμένου. Ὁλόκληρον τό θεολογι-

κόν υπόβαθρον τῆς νηστείας στηρίζεται εἰς τὴν βαθεῖαν θεολογικὴν σχέσιν προπρωτικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς μετοχῆς εἰς αὐτὴν διὰ τῆς τεσσαρακονθήμερου νηστείας τοῦ Κυρίου.

Ὁ Σεβ. Νικοπόλεως: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἔχω τὴν γνώμην ὅτι ἄρισται εἶναι αἱ παρατηρήσεις καὶ ὅτι πρόκειται περὶ θείας ἐντολῆς καὶ ὅτι τὸ χωρίον τῆς Γενέσεως εἶναι βασικόν. Ἡ πατερικὴ παράδοσις ποιεῖται εὐρὲως χρῆσιν τοῦ χωρίου αὐτοῦ διὰ νὰ ὑπενθυμίσῃ ὅτι ἡ νηστεία εἶναι ἡ πρώτη ἐντολὴ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐάν ἀποσυνδέσωμεν τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ περὶ νηστείας ἀπὸ τοῦ χωρίου αὐτό, ἐρχόμεθα εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν πατερικὴν παράδοσιν, ἀντίθεσις ἡ ὁποία δέν εἶναι οὔτε δυνατὴ, οὔτε ἐπιτρεπτὴ. Τὸ κείμενον δέν ἔχει χαρακτηρὰ ποιμαντικόν, ἀλλ' εἶναι κείμενον εἰσηγητικόν πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν § 6 θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ προσεπάθησε νὰ τὴν ἀπλουστεύσῃ. Καί μάλιστα νὰ ἀποφύγῃ μίαν ἀνακρίβειαν. Δέν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «*Ἡ Ἐκκλησία στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατρᾶσιν...*». Οἱ Πατέρες στοιχοῦσιν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Τὸ ἀπλουστευμένον καὶ συντομευμένον αὐτὸ κείμενον εἶναι πολὺ προτιμότερον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ Ὀλομέλεια ἀπεφάσισε ὡς πρὸς τὸ θέμα αὐτό. Ἔχετε ὅμως δίκαιον. Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «ἀκολουθοῦσα τοῖς Πατρᾶσιν».

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ ἐπανεέλθω εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἡμετέρου κειμένου. Ἐχων ὑπ' ὄψιν πᾶν ὅ,τι ἐνταῦθα ἐλέχθη κατὰ τὴν συζήτησιν καὶ συμφωνῶν ἐσωτερικῶς πρὸς πάντα ταῦτα, νομίζω, ὅτι, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὰς διαφωνίας καὶ τὰς ἀντιθέσεις, συμφωνοῦμεν νὰ ἀφήσωμεν τὴν πρώτην ταύτην φράσιν ὡς ἔχει μετὰ τῆς παραπομπῆς. Καί ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι οὕτω δέν θὰ ἔχωμεν διαφοροποιήσεις καὶ δέν θὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου συζήτησις.

Ὁ Σεβ. Βηρυττοῦ: Εἰς τὴν § 8 ἀναφέρομεν τὴν περίπτωσιν τῆς «*Διασπορᾶς*». Ἐκ πείρας γνωρίζω, ὅτι ἡ διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ δέν δημιουργεῖ προβλήματα εἰς τὴν τήρησιν τῆς νηστείας. Ὄντως, τοπικαὶ τινες Ἐκκλησίαι ἔχουν πολὺ περισσότερα προβλήματα ἀπὸ τὸν ἐν διασπορᾷ εὐρισκόμενον λαόν των.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κατὰ βάσιν ἡ παρατήρησις τοῦ ἁγίου Βηρυττοῦ εἶναι σωστή. Τὸ θέμα ἀπασχόλησε τὴν Ἐπιτροπὴν. Ὑπάρχουν συνθήκαι διαβιώσεως εἰς τὴν Διασποράν, αἱ ὁποῖαι δημιουργοῦν ὠρισμένας δυσκολίας, ὠρισμένας περιοριστικὰς καταστάσεις. Πατέρες καὶ ἀδελφοί, νομίζω ὅτι δυνάμεθα νὰ σταματήσωμεν τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ κειμένου τῆς νηστείας. Οἱ δύο γραμματεῖς τῆς Ἐπιτροπῆς κατέγραψαν τὰς γενομένας προτάσεις καὶ παρατηρήσεις.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος ἀπαριθμεῖ συνοπτικῶς τὰς προταθείσας βελτιώσεις καὶ ἐρωτᾷ, ἐάν ἡ Ὀλομέλεια δέχεται ὅπως τὸ κείμενον τοῦτο γίνῃ ἀποδεκτόν καὶ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ἡ πρότασις τοῦ Σεβ. Προέδρου γίνεται ὁμοφώνως ἀποδεκτὴ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ ἅγιοι ἀδελφοί. Δυνάμεθα τώρα νά προχωρήσωμεν πρὸς τὸ δεύτερον θέμα, τὸ ἀναγόμενον εἰς τὰς *Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡργάσθημεν ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς συνεργασίας, ἀναζητοῦντες νά εὕρωμεν φραστικὰς διατυπώσεις ἰσορρόπους καὶ μεμετρομένας, δηλαδή ἐκφράσεις ἀνοίγματος πρὸς τὴν ἐνότητα, ἀλλ' ἐπίσης ἐκφράσεις ἐμμονῆς εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ, εἰς τὰ τῆς πίστεως. Ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐστηρίχθη εἰς τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, τὸ ὁποῖον παρουσιάσθη διὰ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ἐλάβομεν ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι διεξήχθησαν ἐν Ὁλομελείᾳ. Θὰ ἡδυνάμην νά σὰς διαβεβαιώσω ὅτι συνεζητήσαμεν ὅλα τὰ σχόλια, τὰ ὁποῖα ἐγένοντο εἰς τὴν Ὁλομέλειαν. Τὰ σχόλια αὐτὰ ἀκριβῶς μᾶς ὡδήγησαν νά τροποποιήσωμεν τὸν τίτλον, νά προσθέσωμεν ἐν ὁλόκληρον τμῆμα μέ τὸν χαρακτηρισμὸν «*εἰσαγωγή*» καὶ νά τροποποιήσωμεν ὠρισμένα σημεῖα τοῦ κειμένου.

Ἐν συνεχείᾳ, ὁ Πρόεδρος τῆς Β' Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτης Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιος, ἀναγινώσκει τὸ διαβιβαστικὸν ἔγγραφον ὡς καὶ τὰς προτεινομένας προσθήκας, βελτιώσεις καὶ ἀλλαγὰς.

«Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὁλομέλειαν
τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως
Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὁρισθεῖσα Β' Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος: «*Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*», συνελθοῦσα προέβη κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Τρανσυλβανίας κ. Ἀντωνίου ὡς Προέδρου καὶ τοῦ Ἑλλογίμ. Καθηγ. κ. Βλασίου Φειδᾶ ὡς Γραμματέως αὐτῆς.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐπιτροπῆς ἐγένοντο ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ παρουσιασθέντος διὰ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τῶν ἐν Ὁλομελείᾳ συζητήσεων, ἀφ' ἑνὸς μὲν ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ θέματος καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ περιεχομένου τοῦ εἰσαγωγικοῦ (θεωρητικοῦ) πρώτου τμήματος, ἀφ' ἑτέρου δέ ὡς πρὸς τὴν ἀναθεώρησιν τοῦ σχετικοῦ πρὸς τοὺς ἐν πορείᾳ συγκεκριμένους Θεολογικοὺς Διαλόγους δευτέρου τμήματος τοῦ κειμένου.

Οὕτως, ἡ Ἐπιτροπὴ

(α) προτείνει ὁμοφώνως ὡς πρὸς τὸν τίτλον τοῦ κειμένου τὴν ἐν αὐτῷ χρησιμοποίησιν τοῦ ὅρου Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀντὶ τῆς πληθυντικῆς χρήσεως Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν καὶ τὴν τελικὴν διαμόρφωσιν τοῦ τίτλου ὡς ἀκολουθῶς: «*Σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον*»

β) ανασυντάξε μετά μακράς συζητήσεις τό πρώτον εισαγωγικόν τμήμα τοῦ κειμένου, τό ὅποιον, μετά τήν τελικήν ἐπεξεργασίαν αὐτοῦ, προσέλαβε τήν ἐν τῷ συνημμένῳ κειμένῳ μορφήν καί προτείνεται πρὸς τήν Ὀλομελείαν δι' ἔγκρισιν, καί

(γ) ἐπήνεγκεν ὠρισμένας βελτιώσεις εἰς τό δεύτερον μέρος τοῦ κειμένου, συμφώνως ἀφ' ἑνός μὲν πρὸς τὰς γενομένας παρατηρήσεις κατὰ τὰς ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεις, ἀφ' ἑτέρου δέ πρὸς τὰς ἐν τῇ Ἐπιτροπῇ συζητηθείσας προτάσεις. Αἱ εἰς τό τμήμα αὐτό εἰσαχθεῖσαι βελτιώσεις δέν ἐπήνεγκον οὐσιώδη διαφοροποιήσιν εἰς τό πνεῦμα τοῦ κειμένου, συμφώνως, ἄλλως τε, καί πρὸς τήν σχετικήν ἐντολήν τῆς Ὀλομελείας.

Τέλος ἡ Ἐπιτροπή ἔκρινεν ὅτι εἰς τό κείμενον δύναται νά προστεθῇ ἡ ἀκόλουθος ὑποσημείωσις:

«Καίτοι ἡ Β' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διασκεψίς ὥρισεν ὅτι αἱ μέχρι τῆς συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου λαμβανόμεναι ὑπὸ τῶν Προσυννοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων ἀποφάσεις δέν ἔχουσι κανονικήν ἰσχὺν πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάνσεως τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου, ἀλλ' ὅμως, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ θέματος κρίνεται ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως ὅτι αἱ οὕτω λαμβανόμεναι εἰσηγητικαὶ ἀποφάσεις δύνανται νά ἔχουν ἄμεσον ἐφαρμογήν».

Εἰδικώτερον ὡς πρὸς τὰς ἐπενεχθεῖσας εἰς τό δεύτερον μέρος τοῦ κειμένου βελτιώσεις παρατηροῦμεν:

Α'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

1. Εἰς τὴν § α' προσετέθη ἡ φράσις: «...παρά τὰς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου».
2. Εἰς τὴν § β'
 - (I) ἀντικατεστάθη ἡ φράσις: «...κατὰ τὴν αὐτὴν ἐν Μόσχᾳ συνέλευσιν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς...» διὰ τῆς φράσεως «...ἐν Ἀθήναις 1978».
 - (II) διωρθώθη ἡ φράσις «δέν ἔτυχεν εἰσέτι ἐπικυρώσεως» ὡς ἀκολουθῶς: «δέν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἐπικυρώσεως».
 - (III) διωρθώθη ἡ φράσις «...προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας» ὡς ἀκολουθῶς: «συνέχισαν νά προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας».
 - (IV) Προσετέθη ἡ φράσις: «Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νά ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου».

3. Εἰς τὴν τελευταίαν § προσετέθη ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις: «θά ἠδύναντο ἐπίσης νά ἐνταχθοῦν...».

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

1. Εἰς τὴν § α' ἀπληείφθη τό «πλήρης» εἰς τὴν διατύπωσιν «πλήρη

2. Εἰς τὴν § β' *ἱκανοποίησιν*». (I) ἀντικατεστάθη ὁ ὅρος «*μαριολογικῶν*» διὰ τῆς φράσεως «*τῶν περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος...*». (II) ἀπηλείφθησαν αἱ λέξεις «*τελευταίαν, ὡς ὑπολογίζεται*».
3. Εἰς τὴν § γ' ἀναδιετυπώθη ἐπὶ τό σαφέστερον ἡ εἰσαγωγικὴ φράσις.
4. Εἰς τὴν § δ' (I) ἡ εἰσαγωγικὴ φράσις «*Τὰ θέματα ταῦτα*» ἀπεσαφηνίσθη ὡς ἀκολούθως: «*Τὰ δύο ταῦτα θέματα*». (II) ἀπηλείφθησαν οἱ ἀσαφεῖς ὅροι «*ἐκκλησιαστικῶν*» ὀργάνων καὶ «*πλήρους*» ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ανατολικῶν Ἐκκλησιῶν

- Εἰς τὴν § β' ἡ φράσις «... εἶναι ἄρισται, ἐλπίζει δ' ὅτι...» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς φράσεως «*...Παρέχουν βασίμους ἐλπίδας...*»

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

1. Εἰς τὴν § δ' ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις «*...ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐκκλησιῶν...*» διωρθώθη ὡς ἀκολούθως: «*... ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν...*».
2. Εἰς τὴν § στ' ἡ ἀκροτελεύτιος φράσις «*... Διὰ τὸν ἡμέτερον διμερῆ Διάλογον...*» ἀντικατεστάθη διὰ τῆς φράσεως «*...προβληματίζοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου*».
3. Εἰς τὴν § η' ἀπαλείφεται ἐν τέλει ἡ φράσις «*...τοῦ προβλήματος τῆς Οὐνίας, ὡς καὶ τοῦ παραλλήλου προβλήματος τοῦ Προσηλυτισμοῦ*».

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

- Εἰς τὴν § β' ἀντικαθίσταται ἡ φράσις «*... καὶ ὅτι αἱ ἀντίθετοι θεολογικαὶ θέσεις...*» διὰ τῆς φράσεως: «*Ἄν καὶ δυνάμεθα ἤδη νὰ προβλέπωμεν μελλοντικὰς δυσχερείας...*».

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων

- Εἰς τὴν § β' ἀντικατεστάθη διὰ τῆς νέας ὁλόκληρος ἡ παλαιὰ διατύπωσις.

Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε, ἡ ἡμέτερα Ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει τό οὕτω καταρτισθέν κείμενον εἰς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.

† Ὁ Τρανσυλβανίας Ἀντώνιος
καθηγητῆς Βλάσιος Φειδᾶς

Ἡ Ὀλομέλεια τῆς Διασκέψεως ἐκφράζει μετὰ ταῦτα τὴν ἐπιθυμίαν

ὥπως ἀναγνωσθῇ τό προοίμιον τοῦ κειμένου, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ προσθήκης, ἢ ὁποία δέν ὑπῆρχεν εἰς τό ὑπό τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς προταθέν σχέδιον κειμένου. Τῆς προτάσεως γενομένης ἀποδεκτῆς, ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκει τό περὶ οὗ ὁ λόγος τμήμα τοῦ κειμένου.

Τό ὑπό τῆς Β' Ἐπιτροπῆς ἐργασίας προτεινόμενον τῇ Ὁλομελείᾳ κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Β' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καί θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον τόσον διὰ θεολογικούς, ὅσον καί διὰ ποιμαντικούς λόγους. Κατά τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐχώρησε πράγματι εἰς Θεολογικόν Διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι διὰ τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτός αὐτῆς, μέ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλείανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν ἐνότητα.

Ἡ ἀγία ἡμῶν Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα πλήρη συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅχι μόνον ἀναγνωρίζει, καίπερ αὐτὴ οὐσα ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, τὴν ὄντολογικὴν ὑπαρξίν ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καί θετικῶς πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς πάσας ταύτας σχέσεις αὐτῆς στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὅσον ἔνεστι ταχύτερας καί ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καί τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καί ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκφράζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικὸν τὴν συνείδησιν ταύτην τῆς Ὁρθοδοξίας.

Βεβαίως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διαλεγομένη μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιούτου ἐγχειρήματος, κατανοεῖ ὅμως ταύτας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καί ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τό ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, θά ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τοὺς Θεολογικοὺς διαλόγους δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καί τὴν ἐπιστάσιν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχρηθέντος «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» (Ἰω. 17,21).

Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι, κηρυχθέντες ὑπὸ Πανορθοδόξων Διασκέψεων, ἐκφράζουν τὴν ὁμόθυμον ἀπόφασιν πασῶν τῶν

κατά τόπους άγιωτάτων Όρθόδοξων Έκκλησιών, αί όποίαι έχουν ύψιστον χρέος νά συμμετέχουν ένεργώς και συνεχώς είς τήν διεξαγωγήν αὐτῶν, ἵνα μή παρακωλύηται ή όμόφωνος μαρτυρία τής Όρθοδοξίας πρός δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. Ἐν ἣ περιπτώσει Έκκλησία τις ἤθελεν αποφασίσει νά μή όρίση εκπροσώπους αὐτῆς είς τινα Διάλογον ἢ συνέλευσιν Διαλόγου, εάν ή απόφασις αὐτή δέν εἶναι πανορθόδοξος, ό Διάλογος συνεχίζεται. Πρὸ τῆς έναρξεως τῆς συνελεύσεως ἢ τοῦ Διαλόγου ἀντιστοίχως, ή άπουσία Έκκλησίας τινός δέον ὥπως συζητηθῇ ὅπωςδῆποτε ὑπό τῆς Όρθοδόξου Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου ἀφ' ενός μέν πρὸς ἔκφρασιν τῆς ἀλληλεγγύης και τῆς ενότητος τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας, ἀφ' ἑτέρου δέ πρὸς πρόσκλησιν τῆς ἐν λόγῳ Έκκλησίας δι' ἀναθεώρησιν τῆς αποφάσεως αὐτῆς.

Τά προβλήματα, τά όποία ἀνακύπτουν κατά τās θεολογικάς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν και άφορῶν είς παραδεδομένας ἢ και είς νέας θεολογικάς διαφοράς, δέν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκή αἰτιολόγησιν μονομεροῦς ἀνακλήσεως τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἢ και όριστικῆς διακοπῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ὑπό τινος κατά τόπον Όρθοδόξου Έκκλησίας. Τοῦτο προϋποθέτει πανορθόδοξον απόφασιν, καταβαλλομένων τῶν δεουσῶν διορθοδόξων προσπαθειῶν διά τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ὁλοκληρίας τῆς ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ ὀρθοδόξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

Ἡ κατά τήν διεξαγωγήν τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἀκολουθουμένη μεθοδολογία ἀποσκοπεῖ ὄχι μόνον είς τήν ἀναζήτησιν τῶν κοινῶν στοιχείων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ἀλλά και είς τήν ὑτέρβασιν τῶν παραδεδομένων θεολογικῶν διαφορῶν ἢ και τῶν τυχόν νέων διαφοροποιήσεων. Ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ὑπερβάσεως συγκεκριμένης τινός θεολογικῆς διαφοράς ό Θεολογικός διάλογος συνεχίζεται, καταγεγραφομένης τῆς διαπιστωθείσης ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος θεολογικῆς διαφωνίας και ἀνακινουμένης τῆς διαφωνίας ταύτης πρὸς πάσας τās κατά τόπους Όρθοδόξους Έκκλησίας.

Εἶναι εὐνόητον ὅτι κατά τήν διεξαγωγήν τῶν Θεολογικῶν διαλόγων κοινός πάντων σκοπός εἶναι ή τελική ἀποκατάστασις τῆς ἐν τῇ ὀρθῇ πίστει και τῇ ἀγάπῃ ενότητος. Ὅπωςδῆποτε ὅμως αί ὑφιστάμεναι θεολογikai και ἐκκλησιολογikai διαφοραί ἐπιτρέπουν ποιάν τινα ἱεράρχησιν ὡς πρὸς τās ὑφισταμένας δυσχερείας διά τήν πραγμάτωσιν τοῦ πανορθοδόξως τεθειμένου σκοποῦ. Ἡ ἑτερότης τῶν προβλημάτων ἐκάστου διμεροῦς Διαλόγου προϋποθέτει διαφοροποίησιν μέν τῆς τηρηθησομένης ἐν αὐτῷ μεθοδολογίας, ἀλλ' οὐχί και διαφοροποίησιν σκοποῦ, διότι ό σκοπός εἶναι ἐνιαίος είς πάντας τούς Διαλόγους.

Ἐν τούτοις, ἐπιβάλλεται, ὥπως ἀναληφθῇ προσπάθεια συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων διορθοδόξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν τοσοῦτον μᾶλλον, ὅσῳ ή ὑπάρχουσα ἄρρηκτος ὄντολογική ενότης τῆς Όρθοδόξου Έκκλησίας πρέπει νά ἀποκαλύπτηται και ἐκδηλοῦται και ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν Διαλόγων. Εἰς τό συντονιστικόν ὄργανον δέον νά μετέχουν οἱ Πρόεδροι και οἱ Γραμματεῖς πάντων τῶν ἐν ἐξελίξει Διαλόγων, ὡς και ἐν μέλος

Ὁρθόδοξον Ἐπιτροπῆς Διαλόγου τινός πρὸς ἐκπροσώπησιν Ἐκκλησίας, ἐκ τῶν ἀντιπροσωπιῶν τῆς ὁποίας δὲν ἔχει ἐκλεγῆ Πρόεδρος ἢ Γραμματεὺς εἷς τινα Διάλογον.

Ἡ περάτως οἰουδήποτε ἐπίσημως κηρυχθέντος Θεολογικοῦ διαλόγου συντελεῖται διὰ τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀντιστοίχου Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅποτε ὁ Πρόεδρος τῆς Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει ἐκθεσιν πρὸς τὸν Οἰκονομικὸν Πατριάρχην, ὁποῖος, ἐν συμφωνίᾳ καὶ μετὰ τῶν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, κηρύσσει τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Οὐδεὶς Διάλογος θεωρεῖται περατωθεὶς πρὶν ἢ κηρυχθῇ λήξας διὰ τοιαύτης πανορθόδοξου ἀποφάνσεως.

Ἡ μετὰ τὴν τυχόν ἐπιτυχὴ ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινος διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρεῖδῃται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἢ τουλάχιστον ἐπὶ τῆς μὴ ἀντιθέσεώς τινος τούτων.

Α΄. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν ικανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὸ μέχρι σήμερον, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου, ἐπιτελεσθέν ἔργον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθόδοξου καὶ Ἀγγλικανικῆς. Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν, ὡς καὶ ζωῆς, λατρείας καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Διάσκεψις παρατηρεῖ συνάμα ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφεῖσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ *Filioque* ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δὲν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἐπικυρώσεως. Ὁμοίως, παρὰ τὴν ἐν Αθήναις (1978) γενομένην Δήλωσιν τῶν Ὁρθόδοξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινές τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας συνέχισαν νὰ προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας. Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νὰ ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Σοβαρὰν δυσχέρειαν εἰς τὴν ὁμαλὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τοῦτου ἀποτελοῦν ἐπίσης αἱ ἐλαστικαὶ καὶ ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ σχετικοποιήσουν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ δυσκολία, ἡ προσερχομένη ἐκ διαφορῶν ἀκραίων διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον, ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τὴν παράλληλον ἐκθεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων. Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ θεματολόγιον καὶ θέματα πνευματικότητος, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ διαλόγου, ὁ ὁποῖος βαίνει ὁσονοῦπω πρὸς τὴν ὁλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἐχουν ἤδη συνταχθῇ καὶ γίνει ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἶκοσιν ἐν ὧν κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν, ὡς καὶ τῶν περὶ τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος θεμάτων, πρόκειται δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐξετασθῶν θέματα σχετικὰ μὲ τὴν μυστηριολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ Διάσκεψις κρίνει, ὅτι διὰ τὴν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου τούτου δὲν θὰ ἔδει νὰ ἀγνοηθῶν τὰ ἑξῆς: (α) ἡ παλαιὰ πρᾶξις τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας νὰ διατηρῇ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανέισαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αἱ τάσεις αὗται, καίτοι περιορισμέναι καὶ τοπικαί, συρρικνῶνουν τὴν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καὶ (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν καθόλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ δύο ταῦτα θέματα δεόν νὰ ἀξιολογηθῶν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικάς καὶ τὰς ἐκκλησιαστικάς συνεπείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὁργάνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ καθορισθῶν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχόν ἐπιτυχὴς περάτωσις τοῦ Θεολογικοῦ τούτου διαλόγου θὰ ἔχῃ εὐεργετικά ἀποτελέσματα διὰ τὴν πορείαν καὶ τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θὰ ἐνισχύσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ανατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Γ' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει τὴν πρὸ τινων μηνῶν ἔναρξιν τοῦ Διαλόγου τούτου καὶ ἐξαίρει τὴν ἐπιλογὴν τῆς Χριστολογίας ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Αἱ προοπτικαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου παρέχουν βασίμους ἐλπίδας ὅτι θὰ εὐρεθῶν λύσεις διὰ τὰ ὑφιστάμενα προβλήματα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἐν ἀρρήκτῳ ἐνότητι πρὸς τὰς χριστολογικάς ἀποφάσεις τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τῆς ἄρσεως τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων, κ.λπ.

Ὁ Διάλογος οὗτος θὰ ἐνισχύετο ὅπωςδῆποτε διὰ τῆς παραλλήλου μελέτης καὶ ἀντιμετωπίσεως τῶν ὑπαρχόντων κοινῶν ποιμαντικῶν προβλη-

μάτων, καθ' ὅτι ἀμφοτέραι αἱ οἰκογένειαι Ἐκκλησιῶν ἀφ' ἑνός μὲν ζοῦν εἰς κοινόν δι' αὐτάς περιβάλλον, ἀφ' ἑτέρου δέ ἔχουν κοινὰς ἐκκλησιαστικὰς προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι δύνανται νά συμβάλουν εἰς τήν ἐπίλυσιν τούτων.

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀναγνωρίζει τήν θετικήν μέχρι σήμερον πορείαν τοῦ Διαλόγου τούτου, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τήν σύνταξιν κοινῶν κειμένων ἐπὶ τοῦ θέματος «Τό Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καί τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τῷ φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἁγίας Τριάδος» καί εἰς τήν ἀπό κοινῶν μελέτην τοῦ θέματος «Πίστις, Μυστήρια καί Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Διάσκεψις χαιρετίζει μεθ' ἱκανοποιήσεως τὰ γενόμενα ἐποικοδομητικά βήματα καί διαδηλοῖ τήν θέλησιν καί ἀπόφασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπουδαίου τούτου Διαλόγου.

Ἀλλ' ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καί τήν ὑπαρξίν ὀρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καί ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα δυσχεραίνουν τήν ταχείαν καί ἀποτελεσματικήν διεξαγωγήν καί προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερπήδησιν κατὰ τό δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καί βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Διάσκεψις ἐπιθυμεῖ νά προβῇ εἰς ὀρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονόητον εἶναι ὅτι τὰ προτεινόμενα θά τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καί τῆς ἑτέρας πλευρᾶς, κατὰ τήν καθιερωμένην καί ἀπό κοινῶν δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὡς πρὸς τήν θεματολογίαν, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται τήν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τόν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καί μόνον ἐκ τῶν «ἐνούντων» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καί ἐκ τῶν «χωριζόντων» αὐτάς, καί ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς Ἐκκλησιολογίας.

Ὡς πρὸς τήν μεθοδολογίαν, ἡ Διάσκεψις εἰσηγεῖται: (α) τήν ὑπαρξίν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἑνὸς ὀρθοδόξου καί ἑνὸς ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τήν ἀρχὴν καί τήν βάσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ὑποεπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων (β) τήν διεξαγωγήν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντὸς τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς (γ) τήν καθιέρωσιν δύο, καί οὐχὶ ἑνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἑνὸς εἰς τήν ἑλληνικήν καί ἑνὸς εἰς τήν γαλλικήν, καί τήν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καί πατερικῆς γλώσσης καί ὁρολογίας, καί (δ) τήν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελύσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν, ὡς ἐπὶ ἴσοις ὅροις συμβαλλόμενων εἰς τόν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικώτερον, προκειμένου νά προαχθῇ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νά γίνῃ συντόμως συζήτησις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτόν ὀρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καί ὁ Προσηλυτισμός. Ἡ ὑπαρξίς καί ἡ συνέχισις

τού ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας, τόσον ὑπὸ τὰς ἱστορικές αὐτῆς μορφάς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενος Προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοί, προβληματίζοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτείνομεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καὶ ὁ δι' αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλως διενεργούμενος Προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινὰ ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ. Ὡσαύτως, ἐν ὄψει τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καὶ τοῦ Προσηλυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθῶν τὸ ταχύτερον δυνατὸν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων πρακτικῶν λύσεων.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Γ' Προσυννοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστοῖ μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλούς οἰωνούς καὶ ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν Ἐκκλησιολογίαν, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων θεολογικῶν διαφορῶν.

Ἡ Διάσκεψις ἐλπίζει ὅτι τόσο κατὰ τὰς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θὰ δίδηται ἴση ἔμφασις εἰς τε τὸ ἀκαδημαϊκὸν στοιχεῖον καὶ εἰς τὸ ἐκκλησιαστικὸν τοιοῦτον. Ἄν καὶ δυνάμεθα ἤδη νὰ προβλέψωμεν μελλοντικὰς δυσχερεῖας εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου, ἐν τούτοις ἐλπίζομεν ὅτι θὰ καταστῇ σὺν Θεῷ καρποφόρος καὶ ἐπωφελής.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων

Ἡ Γ' Προσυννοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπὸ ἐναρξιν Θεολογικός Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἄρξηται ἐπισημῶς καὶ ἐξελιχθῇ ἐν πνεύματι θετικῷ καὶ δημιουργικῷ. Ἐκφράζεται ὡσαύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θὰ ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἄλλων Θεολογικῶν Διαλόγων, νιοθετῶν τὰ ἐξ αὐτῶν θετικά συμπεράσματα καὶ ἀποφεύγων τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιούτων.

Ἡ εὐλογος ἀνησυχία ὠρισμένων κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἄσκησιν ὑπὸ τῶν Λουθηρανῶν καὶ τῶν Μετερρυθμισμένων προσηλυτισμοῦ εἰς βάρος τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος δύναται νὰ δημιουργήσῃ περιπλοκάς καὶ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τῶν Διαλόγων τούτων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ τόν Μητροπολίτην Τρανσυλβανίας κ. Ἀντώνιον διά τήν παρουσίαν τῆς ἐκθέσεως ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τόν λοιπόν χριστιανικόν κόσμον. Εὐχαριστῶ τήν Ἐπιτροπὴν διά τήν ἐργασίαν τῆς καί ἐπιθυμῶ νά ζητήσω συγγνώμην διά μίαν παράλειψιν: νά εὐχαριστήσω θερμῶς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Πράγας καί πάσης Τσεχοσλοβακίας κ. Δωρόθεον, τοὺς δύο γραμματεῖς καί τὰ μέλη τῆς Ἀ' Ἐπιτροπῆς, οἱ ὅποιοι τόσον φιλοτίμως εἰργάσθησαν διά νά παρουσιάσουν τό κείμενον περὶ νηστείας.

Ἡ ἐργασία, ἡ ὁποία ἐχειγίνεται ἐν τῇ Β' Ἐπιτροπῇ, εἶναι ὁμολογουμένως ἐκτάκτως ἱκανοποιητική. Καί ὡς ἐργασία, ἀλλὰ καί ὡς παρουσίασις τῆς ἐργασίας αὐτῆς. *Ἰδιαιτέρως ἱκανοποιητικόν εἶναι τό νέον εἰσαγωγικόν τμήμα τοῦ κειμένου, τό ὁποῖον καί αὐτομάτως καθιστᾷ τό κείμενόν μας περὶ τῶν Διαλόγων κείμενον τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.* Διότι, μέ τήν ἀπόφασιν τήν ὁποίαν λαμβάνομεν νά ἐφαρμοσθοῦν καί νά προωθηθοῦν τὰ περὶ τῶν Διαλόγων ἐνταῦθα λεγόμενα, θά ἔμενεν ἀπογυμνωμένον τό κείμενον ἐνώπιον τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Μέ τόν Πρόλογον αὐτόν ὁ χώρος αὐτός καλύπτεται ἄριστα καί πρέπει νά εἴμεθα εὐγνώμονες διά τήν γενομένην ἐργασίαν. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή πρὸς σχολιασμόν τόσον τοῦ προοιμίου, ὅσον καί τῶν ἐπὶ μέρους στοιχείων τοῦ Διαλόγου.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν θά ἀναφερθῶ εἰς τήν ἀξίαν τοῦ ὅλου κειμένου, τό ὁποῖον εἶναι πολύ καλόν, ἀλλὰ θά ἐπεθύμουν νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν σας εἰς δύο σημεία, τὰ ὁποῖα, κατά τήν γνώμην μου, θά ἠδύναντο νά δημιουργήσουν ποιάν τινα παρανόησιν καί παρεξήγησιν. Πρόκειται διά δύο παράλληλα σημεία εἰς τοὺς Διαλόγους μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καί μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Ἐν σχέσει πρὸς τὰ προταθέντα θέματα εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, εἰς τό τελευταῖον ἐδάφιον λέγεται ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ «*συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νά ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων*». Ἐπανερχόμενοι εἰς τό ἀναφερόμενον εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν κείμενον ἀναγινώσκομεν: «*Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον, ἢ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων, ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν, ἀλλ' ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νά ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων*». Νομίζω ὅτι αἱ θέσεις αὗται εἶναι κατανοηταὶ ὑφ' ἡμῶν, συμμετέχοντες εἰς τήν συζήτησιν, διότι, κατά τήν γνώμην ἡμῶν, ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν πρέπει νά λάβῃ ἄλλον χαρακτήρα χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Ὅταν ὅμως τὰ κείμενα θά δημοσιευθοῦν καί θά τεθοῦν διάθεσιν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δέν γνωρίζουν τό θέμα τῆς συζητήσεως, αὐτοὶ θά ἠδύναντο νά σχηματίσουν κακὴν γνώμην διαφορετικῆς κρίσεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν Διαλόγων Ἀγγλικανῶν καί τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Διὰ νά ἀποφευχθῇ ἡ φαινομενικὴ αὐτὴ ἀντίθεσις θά ἐπεθύμουν νά προτείνω μίαν διόρθωσιν. Εἰς τό τελευταῖον

ἐδάφιον, ἔνθα ὁ λόγος περὶ τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, μετὰ τὴν λέξιν «συνιστῶ» νὰ ἐκπέσῃ ἡ συνέχεια καὶ νὰ αντικατασταθῇ διὰ τῆς φράσεως: «παρὰ τὰ ἐμπόδια τῶν προαναφερθεῖσων δυσχερειῶν, νὰ συνεχισθῇ ἐπίσης ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν δογματικῶν θεμάτων». Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ πολύ. Νομίζω, ὅτι ὑπάρχει πρᾶγματι μία ἀντίφασις μεταξὺ αὐτῶν πού λέγονται διὰ τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ ἐκείνων πού λέγονται διὰ τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Δέν νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ὑπάρχει ἀντίφασις. Εἰς τόν Διάλογον μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν ἡ διάκρισις «ἐνούντων – χωριζόντων» σαφῶς ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐπιλογὴν τῶν θεμάτων, ἐνῶ εἰς τόν Διάλογον μέ τούς Ἀγγλικανούς ἀναφέρεται εἰς τὴν διαδικασίαν, μέ τὴν ὁποίαν ἐργάζεται ἡ Μικτὴ Ἐπιτροπὴ. Εἰς τὴν πρώτην περίπτωσιν ἀναφερόμεθα εἰς τὸ *θεματολόγιον*, ἐνῶ εἰς τὴν δευτέραν εἰς τὴν *μεθοδολογίαν*. Ἡ διαφοροποίησις εἶναι σαφής.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἴσως θὰ ἡδυνάμεθα νὰ ἐπιχειρήσωμεν κάποιαν διασάφησιν, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τυχόν παρερμηνείας ἢ δυσχερείας κατανοήσεως.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐτόνισα ἐπανειλημμένως ὅτι δέν μέ εὐρίσκει σύμφωνον ἡ ἰδέα τῆς ἀλλαγῆς τῆς μεθοδολογίας καὶ τῆς θεματολογίας τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν. Τὰ ὅσα λέγονται εἰς τὸ προοίμιον, ὅσον ἀφορᾷ εἰς «τὴν ἑτερότητα τῶν προβλημάτων ἐκάστου Διαλόγου» καὶ τὴν ἀνάγκην «διαφοροποιήσεως τῆς τηρουμένης μεθοδολογίας» (§ 7), δύνανται ἴσως νὰ διασκεδάσουν τούς ἐνδοιασμούς τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης. Ἡμποροῦμε νὰ ἀλλάξωμε μεθοδολογίαν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῶν Διαλόγων, ἀλλ' ὁ σκοπὸς παραμένει πάντοτε ὁ ἴδιος.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Ἡ Ὑμέτερα Σεβασμότης προέτεινε μίαν διόρθωσιν εἰς τὴν διατύπωσιν αὐτὴν, ἀλλὰ παραμένει ἡ φράσις: «ὅπως μὴ δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τὴν παράλληλον ἔκθεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων». Νομίζω ὅτι ἡ ἀκολουθοῦσα φράσις αὕτη δέν εἶναι ἐπίσης σαφής. Πρέπει νὰ ἀπαλειφθῇ, διότι κατὰ τὰς συναντήσεις ἡμῶν μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν, πρὶν ἢ οὗτοι λάβουν ἀπόφασιν περὶ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, οἱ ἐκπρόσωποι τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ἐπεσήμαιναν ὅτι ἡ τοιαύτη ἀπόφασις θὰ ἦτο αἰτία ἀλλαγῆς αὐτοῦ τούτου τοῦ χαρακτηρὸς τοῦ Διαλόγου. Τώρα εὐρισκόμεθα προ τετελεσμένου γεγονότος. Ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εὖνοεὶ τὴν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν εἰς τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας αὐτῆς. Ἡ φράσις «ὅπως μὴ δίδηται...» φαίνεται νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκ τῆς παραδόσεως αὐτῶν ὡς πρὸς τὴν περὶ ἱερωσύνης διδασκαλίαν. Οὕτω, θὰ ἐπεθύμουν ἅπαξ εἰσέτι νὰ ζητήσω ἀπὸ τόν Πρόεδρον νὰ σκεφθῇ τὴν δυνατότητα ἀποφυγῆς τῆς φράσεως, ἢ ὁποία θὰ ἡδύνατο εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀποδυναμώσῃ τὴν θέσιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τόν Διάλογον.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Τὸ κείμενον, ἅγιε ἀδελφέ, προσπαθεῖ

νά αποφυγή τήν παράλληλον ἔκθεσιν τῶν ἐκατέρωθεν θεολογικῶν ἀπόψεων. Πράγμα τό ὅποιον ἀκριβῶς δέν βοηθεῖ τόν Διάλογον.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου μετά τῶν Ἀγγλικανῶν θά ἤθελα νά ἐπισημάνω ὅτι ἐκεῖ ὅπου ὑπάρχουν συμφωνίαι ἀπόψεων καταρτίζεται κοινόν κείμενον. Ἐάν δέν ἐπιτευχθῇ τοιαύτη συμφωνία, τότε καταγράφονται αἱ διαφωνίαι ἐκατέρας πλευρᾶς εἰς τό κοινόν κείμενον. Τηρεῖται δηλαδή κατ' οὐσίαν ἡ ἀρχή, τήν ὁποίαν προβάλλει τό προτεινόμενον προοίμιον, ὅταν λέγει: «ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ὑπερβάσεως συγκεκριμένης θεολογικῆς διαφορᾶς...» (§ 7).

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Νομίζω ὅτι θά ἦτο καλλίτερον νά ἀπαλειφθῇ ἡ φράσις «ὅπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν καί περιγραφῇ τῶν ἐκατέρωθεν θέσεων».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Παραλείπεται ἡ φράσις «ἥτις προδίδει μᾶλλον ἀσυμφωνίαν».

Ο Σεβ. Γραμματεὺς: Θά ἡδυνάμεθα ὥσαύτως νά παραλείψωμεν καί τό «ὅπως μή δίδηται μεγάλη σημασία εἰς τήν παράλληλον ἔκθεσιν».

Ο Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς: Νά ἀπαλειφθῇ ἡ μεταξὺ τῶν δύο κομμάτων φράσις καί νά ἀναγνωσθῇ «ὅπως τονίζεται».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Γραμματέως καλύπτει καί τὰς δύο πλευράς.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. Πρόεδρε, ἐπανερχομαι εἰς τήν πρώτην πρότασίν μου. *Πρῶτον*, θά ἐπεθύμουν νά γίνῃ σαφές: θά ἀλλάξωμεν ἢ ὄχι τόν χαρακτήρα τοῦ ἡμετέρου Διαλόγου μετά τῶν Ἀγγλικανῶν μετά τήν ἀπόφασιν αὐτῶν διά τήν ιερωσύνην τῶν γυναικῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ; Ἐάν ἀντιλαμβάνομαι καλῶς, ὄχι. Κατά συνέπειαν, ἡ ἡμετέρα διατύπωσις θά ἡδύνατο νά εἶναι ὡς ἀκολούθως: «*Εἰδικώτερον ὡς πρός τό θεματολόγιον τοῦ Διαλόγου ἡ Ἐπιτροπή προτείνει*», ἀπαλείφεται ἡ ἐπομένη φράσις καί ἀντικαθίσταται διά τῆς φράσεως: «*παρά τὰ ἐκ τῶν προαναφερθεισῶν δυσχερειῶν σχετικά ἐμπόδια, συνεχίζεται ἐπίσης ἡ συζήτησις ἐπὶ τῶν δογματικῶν θεμάτων*». Ἐν συνεχείᾳ ἐνδείκνυται νά ὑποδειχθῇ ὅτι καί ἕτερα θέματα δύνανται νά ἐπιλεγοῦν.

Ο Σεβ. Περιστερίον: Συμμερίζομαι τήν ἀποψιν τοῦ ἀδελφοῦ ἁγίου Κεντρῶας Ἀφρικῆς.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, νά προστεθῇ καί «ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων διαχωριζόντων τὰς δύο Ἐκκλησίας». Συμφωνεῖτε ἅγιε Κρουτίτσκης;

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Μάλιστα, ἅγιε Πρόεδρε. Εὐχαριστῶ.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Ζ΄ ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τρίτη, 4 Νοεμβρίου 1986)

Άπογευματινή Συνεδρία
(15.00 - 16.45)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Συνεχίζομεν τήν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ δευτέρου κειμένου. Ὁ ἅγιος Τρανσυλβανίας ἐζήτησε τὸν λόγον διὰ νὰ κάμῃ μίαν διόρθωσιν.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Εὐχαριστῶ. Θὰ ἤθελον νὰ εἶπω τι εἰς τὴν σελίδα 2 τῆς εἰσαγωγῆς, ἐκεῖ ἔνθα ὁμιλοῦμεν περὶ προσπαθείας διὰ τὸν συντονισμόν τῶν Διαλόγων. Πρέπει νὰ καταστήσωμεν σαφές ὅτι δέν πρόκειται ἐδῶ νὰ δημιουργήσωμεν μίαν νέαν Ἐπιτροπὴν. Διὰ τοῦτο μετὰ τὴν λέξιν «ἐπιβάλλεται» θὰ ἔδει νὰ προσθέσωμεν «ἐν περιπτώσει ἀνάγκης». Ἐπίσης, ἐάν συμφωνήτε, θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀπαλείψωμεν τὴν τελευταίαν φράσιν, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς ἓν συντονιστικὸν ὄργανον, διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ιδέαν ἐνὸς διαρκοῦς ὁργάνου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον Τρανσυλβανίας διὰ τὴν ἐπεξηγήσιν. Οἱ Διάλογοι διεξάγονται ἀπὸ ὑπεύθυνα σώματα, τὰ ὁποῖα ὁρίζονται ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας τῶν. Ἐπομένως, χρειάζεται νὰ γίνῃ μίᾳ ἀπλῇ προσαρμογῇ αὐτῶν πού γίνονται εἰς τοὺς Διαλόγους, ἐδῶ εἰς τὴν Διάσκεψιν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς προτείνει ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς φράσεως. Μόνον ἐάν παραστῇ ἀνάγκη θὰ ὑπάρξῃ προσπάθεια συντονισμοῦ ἀπὸ κάποιον ὅμιλον προσώπων.

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν § 2 ἀντὶ «καίπερ οὐσα ἡ ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» νὰ εἴπωμεν «καίπερ ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι...». Ὀλίγον κατωτέρω, ἐκεῖ ὅπου γίνεται λόγος περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος», διατὶ ἀναφέρομεν μόνον τὰ μυστήρια, τὴν χάριν, τὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν; Ὑπάρχουν καὶ ἄλλα θέματα, τὰ ὁποῖα συνδέονται μὲ τὴν ἐκκλησιολογίαν καὶ χρειάζονται κάποιαν συζήτησιν καὶ διευκρίνησιν. Θὰ προέτεινα νὰ μὴ ἀπαριθμήσωμεν τὰ ἐπὶ μέρους θέματα.

Εἰς τὴν § 3 ὑπάρχει μίᾳ ἀνακρίβεια, διότι δέν «πορευόμεθα πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν». Ἡ Ὁρθοδοξία εὐρίσκεται ἐντὸς τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν § 4 θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ λεχθῇ ὅτι οἱ διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι «στοιχοῦσι τῇ ὁμοφώνῳ ἀποφάσει». Εἰς τὴν § 2 τῆς δευτέρας σελίδος ἡ λέξις «ὑπέρβασις» μπορεῖ νὰ σημαίνῃ καὶ παραμερισμόν. Ἐνῶ ἡμεῖς θέλομεν λύσιν τῶν βασικῶν θεολογικῶν διαφορῶν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ γραμματεία τῆς Ἐπιτροπῆς δέχεται τὰς προτεινομένας ἀλλαγάς;

Ο Ἐλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Αἱ περισσότεραι παρατηρήσεις ἀναφέρονται εἰς σημεία, τὰ ὁποῖα ἐλάβομεν αὐτούσια ἀπὸ τό σχέδιον κειμένου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων

δέν ἐγένοντο παρατηρήσεις κατά τās ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεις. Τό θέμα τῆς «πορείας πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν» ἀναφέρεται εἰς τās *Μικτὰς Θεολογικὰς Ἐπιτροπὰς* κατά τόν *Διάλογον* καὶ ὄχι εἰς τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Ὅπωςδὴποτε ὑπάρχουν πολλοὶ τρόποι διατυπώσεως ἐνός καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματος. Ἀκολουθεῖ συζήτησις πρὸς βελτίωσιν τοῦ κειμένου, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν γενομένων λεκτικῶν καὶ ἄλλων παρατηρήσεων. Ἡ Ὀλομέλεια στρέφει τὴν προσοχὴν αὐτῆς πρὸς τὴν ἔκφρασιν «πορεία πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν», ἣτις καὶ ἔρχεται ὡς ἀντιστάθμισμα τῆς καταφάσεως, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία «ἔχει συνείδησιν ὅτι εἶναι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία». Ἐπιτυγχάνεται οὕτως ποιὰ τις ἰσορροπία, ἀποφεύγεται κάθε θριαμβολογία καὶ υπογραμμίζεται ὅτι κριτήριον καὶ σκοπὸς τῶν Διαλόγων εἶναι αὕτη αὕτη ἡ παράδοσις.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εἰς τὴν § 2 τοῦ Διαλόγου μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν θά ἐπεθύμουν νά προστεθῇ καὶ ἡ ἐν Μόσχᾳ δήλωσις τοῦ 1976. Εἰς τό τέλος τοῦ ἀφορῶντος εἰς τόν αὐτόν *Διάλογον* τμήματος συνιστάται ὅπως συζητηθῶν θέματα πνευματικότητας, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας. Τοιαῦτα θέματα ἔχουν ἤδη συζητηθῇ. Καὶ ἴσως ἀντὶ τοῦ ὅρου «πνευματικότης» θά ἦτο προτιμότερον νά χρησιμοποιήσωμεν τόν ὅρον «πνευματικὴ ζωή». Ἡ πρότασίς μου εἶναι, πάντως, νά ἀπαλειφθῇ ὅλη ἡ παράγραφος.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Κοζλόφσκι: Σεβ. Πρόεδρε, ἐξ ὅσων γνωρίζω δέν ἤμην τότε εἰς τὴν Μόσχαν, ἀλλ' ἀνέγνωσα τὴν ἔκθεσιν. Γνωρίζω ὅτι εἰς τὴν Μόσχαν ἐγένετο συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀλλὰ δέν ὑπάρχει κείμενον, τό ὁποῖον περιέχει δήλωσιν. Ἔχω τό κείμενον τῆς Συμφωνίας τῆς Μόσχας, ἀλλὰ εἰς τοῦτο δέν ὑπάρχει τοιαύτη δήλωσις. Γνωρίζω ὅτι τοιαύτη δήλωσις ὑπάρχει τό 1978 εἰς Ἀθήνας καὶ ὅτι ἡ δήλωσις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὴν Συμφωνίαν τοῦ Δουβλίνου ὡς παράρτημα εἰς τό κείμενον. Διὰ τοῦτο ἐφιστῶ τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἐπὶ τοῦ γεγονότος ὅτι, παρὰ τās γενομένας βεβαίως εἰς Μόσχαν συζητήσεις, εἰς ἕν κείμενον ὡς τό ὑφ' ἡμῶν καταρτιζόμενον τώρα εἶναι καλλίτερον, νομίζω, νά ἀναφερώμεθα εἰς γραπτὰ μᾶλλον κείμενα παρὰ εἰς προφορικὰς συζητήσεις. Αὐτό εἶναι ἕν σημεῖον. Ἄλλο σημεῖον εἶναι τό ἐξῆς: Χειροτονίαι γυναικῶν ἐγένοντο πολὺ πρὶν τό 1976. Ἐάν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, πρὸ πολλῶν ἤδη ἐτῶν εἰς τό Χόγκ-Κόνγκ, λ.χ. καὶ εἰς τινὰς ἄλλας ἐπαρχίας ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰσήγαγε τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν καὶ δέν ἤρχισαν αἱ χειροτονίαι γυναικῶν μόλις κατά τὴν δεκαετίαν τοῦ 1970. Διὰ τοῦτο νομίζω ὅτι ἐάν τοῦτο προϋπῆρχε, θά ἔδει νά ἀναφέρεται ρητῶς εἰς τό κείμενον τοῦ 1978. Μνημονεύεται ἐκεῖ ἐν «*Treatment*» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Βεβαίως θά ἦτο δυνατόν νά χρησιμοποιηθῇ ἄλλη λέξις καὶ νά λεχθῇ ὅτι συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος ἐγένετο εἰς Μόσχαν, ἀλλὰ δέν ὑπάρχει ἐπίσημον κείμενον. Αὕτη εἶναι ἡ πρότασίς μου.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. Πρόεδρε, ἀντιτίθεμαι εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ τέλους τῆς παραγράφου αὐτῆς διὰ τόν ἐξῆς λόγον: Ἐφ' ὅσον ἡ Ἀγγλικανικὴ Ἐκκλησία εἰσάγει τὴν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν, καὶ ὁ χαρακτήρ τοῦ Διαλό-

γου μεταξύ τῶν Ἀγγλικανῶν καί τῶν Ὁρθόδοξων ἀλλάζει κατά τι. Νομίζω ὅτι πρέπει νά ὑπογραμμίσωμεν τήν ἀλλαγὴν αὐτήν. Ἐάν ἡμεῖς ἀπαλείψωμεν τὰ θέματα αὐτά, τότε δέν θά δυνάμεθα νά καθορίσωμεν τήν θέσιν ἡμῶν ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ. Διά τοῦτο, ἐπιμένω νά διατηρηθοῦν τὰ θέματα αὐτά εἰς τό κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Θέτω τό θέμα ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας. Θέλετε νά μείνῃ ἢ νά ἀπαλειφθῇ ἡ παράγραφος;

Ἡ Ὀλομέλεια προτείνει ὅπως τό κείμενον παραμείνῃ ὡς πρός τό σημείον τοῦτο ὡς ἔχει.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν, σελ. 4, σημεῖον α', ὁμιλοῦμεν περὶ «τάσεων περιορισμένων καί τοπικῶν». Δέν εἶναι σαφές. Ἐάν ἐννοοῦμεν μόνον τήν Εὐαγγελικὴν Ἐκκλησίαν τῆς Γερμανίας, δέν ἔχω ἀντίρρησην. Αἱ τάσεις ὅμως πρός μυστηριακὴν κοινωνίαν μετά τῶν Ἀγγλικανῶν δέν εἶναι περιορισμέναι, οὔτε τοπικά.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἀδικοῦμεν τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς μέ τήν ἀπάλειψιν τοῦ σημείου τούτου. *Πρῶτον*, δέν ἐπεμβαίνομεν εἰς τὰ ὅσα ἀπεφασίσθησαν καί ἐγίναν πρό τῆς ἐνάργεως τοῦ Διαλόγου. Ἀπλῶς προοπαθοῦμεν νά προβληματίσωμεν τοὺς Παλαιοκαθολικοὺς ὡς πρός τὰς συνεπειάς τοῦ Διαλόγου ἡμῶν ἐπὶ «παλαιῶν πράξεων» αὐτῶν. *Δεύτερον*, ἡ μυστηριακὴ διακοινωνία μετά τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας δέν ἔχει εἰσέτι τύχει ἐπίσημου ἐγκρίσεως, ἀλλ' εἶναι μάλλον ἀπόρροια προσωπικῶν τινῶν ἐκκεντρικοτήτων ἢ σκοπιμοτήτων.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Γαλίτης: Δέν διαφωνῶ ὡς πρός τήν προβληματικήν, ἀλλ' ὡς πρός τήν διατύπωσιν: «ἀφ' ἑτέρου δέ πρός πρόσκλησιν τῆς ἐν λόγῳ Ἐκκλησίας δι' ἀναθεώρησιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς». Ὅταν μία Ἐκκλησία φθάσῃ εἰς τήν λήψιν ἀποφάσεως νά μὴ συμμετάσχῃ εἰς κάποιον Διάλογον ἢ νά διακόψῃ κάποιον Διάλογον, πιστεύω ὅτι θά ἔχῃ μελετήσῃ εἰς βάθος καί πλάτος τό θέμα. Προτείνω, λοιπόν, νά παραλείψωμεν τό δεύτερον αὐτό μέρος τῆς προτάσεως. Τό θέμα ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος τήν Ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων, ἡ ὁποία ἤδη ἐδήλωσε ὅτι δέν θά λάβῃ μέρος εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Μετερρυθμισμένων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἔχουν τόν λόγον.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Δέν ζημοῦται τό κείμενον ἐάν ἀπαλειφθῇ ἡ σχετικὴ διατύπωσις. Καί ἴσως πρέπει νά ἀποφασίσωμεν τήν ἀπάλειψιν αὐτῆς, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ρητὴ εὐαισθησία μᾶς τοπικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Συμφωνῶ ἐπίσης. Θά ἐπεθύμουν ὅμως νά ἐπιστήσω τήν προσοχήν ὑμῶν εἰς τό γεγονός ὅτι τό «καλεῖσθαι» δέν εἶναι συνώνυμον τοῦ «ὑποχρεοῦσθαι». Θά ἐπρόκειτο δι' ἀδελφικὴν πρόσκλησιν, ἀπευθυνόμενῃ πρός μίαν Ἐκκλησίαν διὰ νά διαφυλαχθῇ ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποφασίζει τήν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς προτάσεως.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Μπουέβσκυ: Σεβ. Πρόεδρε, εὐχαριστῶ. Θά ὁμλήσω ἐπὶ τοῦ τελευταίου μέρους τοῦ Προλόγου. Εἶναι ἀκριβῶς τό θέμα, τό ὁποῖον ἐτέθη ὑπὸ τοῦ πατρός Τιμοθέου, ἀλλ' ἔχω ἐπ' αὐτοῦ νά θέσω ἕτερον ἐρώτημα. Εἰς τό τελευταῖον ἐδάφιον τοῦ Προλόγου λέγεται ὅτι: «*Ἡ μετὰ τήν τυχόν ἐπιτυχῇ ὀλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινός Διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρείδηται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν*». Εἶναι προφανῶς ὀρθόν καί φυσικόν. Ἐν συνεχείᾳ ὁμῶς λέγεται: «*... ἢ τουλάχιστον ἐπὶ τῆς μὴ ἀντιθέσεώς τινος τούτων*». Ἐπιθυμῶ νά ἐρωτήσω: Ἐάν μία οἰαδήποτε τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν δέν δέχεται τόν Διάλογον αὐτόν ἢ τουλάχιστον τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Διαλόγου τούτου - ἐννοῶ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας - ἐάν οὐδέν λέγῃ ἐναντίον, δέν ἀντιδρᾷ, ἀλλά παραμένει εἰς τό περιθώριον, νομίζω ὅτι ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου θά διασπασθῇ ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας, διότι ἡ ἐκκλησιαστική κοινωνία δέν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀποφάσεως μέρους τινός τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καί ἂν ἀκόμη μία τούτων δέν τήν ἀποδέχεται, ἀλλά τοῦ πληρώματος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ὑποθέτω μίαν περίπτωσιν καθ' ἣν, μετὰ τό πέρας τοῦ Διαλόγου, ἀποφασίζεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Γνωρίζετε ὅτι προβλέπεται μία συνάντησις μετὰ τῶν ἐκπροσώπων τῆς Ἐκκλησίας, μεθ' ἧς ἀποκατεστάθῃ ἡ ἐκκλησιαστική κοινωνία. Ὅμως Ὁρθόδοξός τις τοπική Ἐκκλησία παραμένει εἰς τό περιθώριον, λέγουσα ὅτι «*δέν δύναμαι νά δεχθῶ τούτο*». Δέν ἀντιδρᾷ, ἀλλά καί δέν ἀποδέχεται. Κατανοεῖτε ὅτι τοιαύτη κατάστασις διασπᾷ τήν ὀρθόδοξον ἐνότητα. Δέν πρέπει ἴσως νά παραβλεφθῇ ὅτι ὑφ' οἰανδήποτε διαδικασίαν ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέν θά πραγματοποιηθῇ, εἰ μὴ μόνον ἐάν τήν δεχθοῦν πᾶσαι αἱ κατὰ τόπους Ἐκκλησίαι. Δέν ὁμῶς περὶ τῆς ἀκολουθητέας διαδικασίας διὰ τήν ἀναθεώρησιν τοῦ κειμένου, ἀλλά περὶ αὐτῆς ταύτης τῆς ἀρχῆς. Νομίζω ὅτι ἡ ἀρχή εἶναι ἀντιφατική. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θέτω ἐνώπιον τῆς Ὁλομελείας τήν πρότασιν περὶ ἀπαλείψεως τοῦ τελευταίου τμήματος τῆς τελευταίας φράσεως τοῦ προοιμίου.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Διὰ τήν σύνταξιν τῆς ἐν λόγῳ προτάσεως ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς ἔβαλε τήν σφραγίδα ὅλης τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς εὐαισθησίας του καί ἐγώ προσέθεσα τήν πρότασιν, τήν ὁποῖαν συζητοῦμεν τώρα καί ἡ ὁποία ἐκφράζει τήν κανονικὴν εὐαισθησίαν. Ἡ σιωπή δέν εἶναι στοιχεῖον ἄγνωστον εἰς τήν κανονικὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας μας, σημαίνει δε πάντοτε ἀποδοχὴν ὑπὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως. Ὅταν ὁμῶς λέγωμεν «*δέν θά τό δεχθῶ*», τότε πρόκειται περὶ ἀπορρίψεως καί ὄχι βεβαίως περὶ σιγῆς. Ἡ πρότασις ἀντικατοπτρίζει σαφῶς τήν κανονικὴν παράδοσιν. Δυνάμεθα βεβαίως νά τήν ἀπαλείψωμεν, ἀλλά παρακαλῶ νά ἀναλογισθῇτε καί τὰς συνεπειάς τῆς ἀπαλείψεως.

Ὁ Σεβ. Πέτρος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅπως εἶναι διατυπωμένη ἡ παρά-

γραφος δίδει τό δικαίωμα εἰς κάθε Ἐκκλησίαν νά ἀναχωρή ἀπό ἕνα Διάλογον ὅποτε θέλει. Καί αἱ λοιπαί Ἐκκλησίαι μένουν ἀπλῶς θεαταί αὐτῆς τῆς καταστάσεως. Ἀφήνουν δηλαδή τήν ἀδελφήν Ἐκκλησίαν ὄχι μόνον ἐλευθέραν, ἀλλά καί ἀκάλυπτον. Πρέπει νά εὑρεθῇ μία διατύπωσις, ἡ ὁποία θά ἐνθαρρύνῃ τήν συμπαράστασιν τῆς ἐχούσης δυσκολίας Ἐκκλησίας.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό θέμα τό ὁποῖον θίγει ἡ παράγραφος εἶναι σπουδαῖον, δι' αὐτό δέ καί πρέπει αὕτη νά παραμείνῃ. Ὅπως εἶπε καί ὁ κ. Φειδᾶς, εἰς τήν ὀρθόδοξον παράδοσιν διά τῆς *σιωπῆς* ἐκφράζεται κατ' οὐσίαν ἡ συγκατάθεσις. Ἡ διατύπωσις εἶναι ἀρίστη.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, οὐδεμίαν ἔχω ἀντίρρησην ὡς πρός τήν παράγραφον ταύτην. Ἐχω ὅμως ἀντιρρήσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τά ὅσα ὁ ἀδελφός ἅγιος Πέτρος ἀνέφερεν. Ἐνας Διάλογος ἀρχίζει μέ πανορθόδοξον ἀπόφασιν. Πιστεύω λοιπόν ὅτι καμμία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐγκαταλείψῃ ἕνα Διάλογον χωρίς πανορθόδοξον ἀπόφασιν.

Ο Αἰδεσιμολ. Πρωτοπ. Μπροβοί: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ πρότασις μου εἶναι ἡ ἐξῆς: Τό τέλος τοῦ προλόγου, εἰς τήν τελευταίαν παράγραφον, ἐπὶ τῆς ὁποίας διεξήχθη ἐδῶ τοιαύτη ζωντανή συζήτησις, νά κλείνῃ διά τῆς φράσεως: *«Ἡ ἀποκατάστασις τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δέον ὅπως ἐρείδηται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐκφραζόμενης εἰς εἰδικήν Πανορθόδοξον συνέλευσιν»*. Διὰτί; *Πρῶτον*, ἵνα ἀποκατασταθῇ ἡ εὐχαριστιακή κοινωνία, ὅπερ σημαίνει κατ' οὐσίαν ἔνωσιν μετά τινος ἄλλης ἐτερόδοξου Ἐκκλησίας, δέν ἀρκεῖ μόνον ἡ περᾶτως τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου. Τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς μεγάλην ἀλλαγὴν τῆς ζωῆς τῆς ὅλης Ὁρθοδοξίας. Διὰ τοῦτο, ἐάν πάσαι οἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμφωνοῦν ὅτι ἐπερατώθῃ ὁ Διάλογος, δέον νά δεχθῶμεν ὅτι τότε πρέπει νά συγκληθῇ εἰδική Πανορθόδοξος συνέλευσις, εἰς τήν ὁποίαν νά διακηρυχθῇ πανηγυρικῶς ἡ ἐνότης τῆς Ὁρθοδοξίας ἐν τῇ ἀποκαταστάσει τῆς κοινωνίας. Εἰς τήν συνέλευσιν αὐτήν θά εἶναι παρούσα ἐπίσης καί ἡ Ἐκκλησία, ἡ ὁποία ἔχει ἀντιρρήσεις, ἐάν βεβαίως ἔχῃ ἢ ἂν ἔχῃ ἐπιφυλάξεις τινάς ἡ ἔστω ἐάν τηρῇ σιγήν. Αὕτη ὀφείλει νά διευκρινήσῃ εἰς τήν κοινήν συνέλευσιν τήν θέσιν αὐτῆς. Οὕτως, ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἡ ἀποκατάστασις τῆς κοινωνίας θά ἀποφασισθῇ διά Πανορθόδοξον συνελεύσεως. Θά ἐπεθύμουν, ἐν τούτοις, νά ὑπομνήσω ὅτι δέν εἴμεθα ὁμοσπονδία Ἐκκλησιῶν, ὡς τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν. Θεός φυλάξοι! Ὅτε Ἐκκλησία τίς καθίσταται μέλος διατηρεῖ τό κυριαρχικόν δικαίωμα αὐτῆς νά δεχθῇ μίαν κοινήν πράξιν, νά τήν ἀπορρίψῃ ἢ καί νά τηρῇ σιγήν. Εἶναι σαφῶς καθωρισμένον εἰς τό Π.Σ.Ε., ὡς καί ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει, ὅτι ἡ ἔνωσις θά ἐπιτευχθῇ, τότε, ὅτε θά γίνῃ ὁμοφώνως ἀποδεκτή. Νομίζω ὅτι πρέπει νά συγκληθῇ μία Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἡ ὁποία θά ἀποκαταστήσῃ τήν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ αἰδεσιμολογιώτατε. Θέλω ὅμως νά ὑπενθυμίσω ὅτι ἔχει καθορισθῇ πανορθόδοξως ἡ διαδικασία λήξεως τῶν

Διαλόγων. Όταν μία Διορθόδοξος Ἐπιτροπή πού διεξάγει τόν Διάλογον φθάσῃ εἰς τό σημεῖον νά κρίνῃ ὅτι ὁ Διάλογος ἔχει λήξει, διά τοῦ Προέδρου τῆς κοινοποιεῖ τήν ἀπόφασιν αὐτήν εἰς τόν Οἰκουμενικόν Πατριάρχην καί ἐκεῖνος διά Γραμμάτων ἀναγγέλλει τό πρᾶγμα εἰς τάς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἤμποροῦν νά ἀπαντήσουν ὅτι δέχονται ἢ ὄχι, ἀκόμη, νά ζητήσουν ὁποιαδήποτε ἄλλην ἀντιμετώπισιν τοῦ ζητήματος. Αὐτομάτως δέν ἤμπορεῖ νά συγκληθῇ Πανορθόδοξος Διάσκεψις διά νά ἀποφασισθῇ, ἐάν ἐτελείωσεν ἢ δέν ἐτελείωσεν ὁ Διάλογος.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι πρέπει νά ἀποφασίσωμεν, ἐάν δυνάμεθα νά ἀφήσωμεν μερικά περιθώρια εὐλυγισίας εἰς τάς Ἐκκλησίας ἢ ὄχι. Ἐάν τοιαύτη εἶναι ἡ ἐπιθυμία μας, ἡ πρότασις πρέπει νά παραιμῇ. Εἰς περίπτωσιν ὅμως κατὰ τήν ὁποίαν ἐπιθυμοῦμεν νά διατηρήσωμεν ἐμφανῇ τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδοξίας ἐντός τῶν πλαισίων τῶν Διαλόγων, τότε πρέπει ἡ πρότασις νά ἀπαλειφθῇ.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συγγέρομεν ἐνταῦθα δύο θέσεις. *Πρῶτον*, ἡ περὰ τῶς τοῦ Διαλόγου εἶναι ἓν πρᾶγμα, ἡ δέ εἴσοδος εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν - εὐχαριστιακὴν κοινωνίαν - εἶναι ἕτερον πρᾶγμα. Ἡ διαδικασία περὰ τῶς τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου ἀναφέρεται εἰς τήν προτελευταίαν παράγραφον. Δέν ἔχομεν ἀντιρρήσεις ἐπ' αὐτοῦ. Ἀντιθέτως, ὡς πρὸς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐν τῇ Εὐχαριστίᾳ, μία τοιαύτη ἀπόφασις δέν εἶναι δυνατόν νά ληφθῇ ἄνευ συμμετοχῆς πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως. Διὰ τοῦτο ἡ τελευταία παράγραφος πρέπει νά ἐκφράζῃ σαφῶς καί ἀκριβῶς τήν ἰδέαν ὅτι δυνάμεθα νά εἰσελθῶμεν εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν ὡς μία Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία. Καί ἐάν μία τῶν τοπικῶν Ἐκκλησιῶν ἀντιτίθεται εἰς τήν εἴσοδον εἰς ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν, ἡ κοινωνία αὕτη δέν εἶναι δυνατόν νά πραγματοποιηθῇ. Διὰ τῆς ἀποκαστάσεως τῆς κοινωνίας μετὰ τῆς ἐτεροδόξου Ἐκκλησίας, ἡ ὁποία ἐπέστρεψεν εἰς τήν διδασκαλίαν τῆς Ἀρχαίας Ἐκκλησίας, διασπώμεν τήν ἡμετέραν ἐνότητα μετὰ τινος τῶν ἡμετέρων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν. Οὕτως, εἶναι σαφές ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία δέν εἶναι δυνατόν νά ἀποκατασταθῇ ἄνευ συμφωνίας πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἄνευ ἐξαιρέσεως τινος. Κατὰ τήν γνώμην μου δέν ὑπάρχει ἄλλη ὁδός.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἀντιμετωπίζομεν ἀντίφασιν μεταξύ δύο ἀρχῶν. Ἀφ' ἐνός τῆς ἀρχῆς τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδοξίας καί ἀφ' ἑτέρου τῆς ἐλευθερίας ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ νά λύσωμεν τό πρόβλημα ἔχομεν τήν ἐμπειρίαν τῆς Ὁρθοδοξίας κατὰ τήν πρώτην χιλιετίαν. Ἡ Ὁρθοδοξία τῶν ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων ἀπέδωσε πάντοτε προτεραιότητα εἰς τήν ἐνότητα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο θά προέτεινον καὶ ἐγὼ τήν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου σκέλους τῆς ἐπίμαχου φράσεως.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι ἡ κατάστασις ἀποσαφηνίζεται. Ἡ ἀποψις τῶν περισσοτέρων ὁμιλητῶν εἶναι ὅτι

πρέπει νά ἀπαλειφθῇ τό τελευταῖον μέρος τῆς φράσεως. Ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐγένετο ἀποδεκτόν καί ὑπό τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς δυνάμεθα νά τό ἀποδεχθῶμεν καί ὡς Ὀλομέλεια.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἀρχίσω μέ ὠρισμένας ἐπὶ μέρους παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ κειμένου καί θά καταλήξω μέ βασικάς τινας σκέψεις ἐπὶ τοῦ Προοιμίου, τό ὁποῖον καί ἐνέχει ἰδιαιτέραν σπουδαιότητα. Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ἀγγλικανῶν, σελ. 3, § 1, λέγεται ὅτι ὑπάρχουν τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου ἀπό μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν. Νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά παραμείνῃ ἡ φράσις αὐτή. Εἰς περὶ τῶν ὁμοίων ὁμοίων κατά τήν ὁποίαν θά ἐπέμενεν ἡ Ὀλομέλεια, προτείνω νά μεταφερθῇ εἰς τό τέλος τῆς προτάσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἴσως δέν εἶναι ὀρθόν εἰς κείμενον, τό ὁποῖον παραπέμπεται εἰς τήν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον νά ὑπάρχῃ μία ἀνομολόγησις, ὅτι ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία τείνει νά ὑποβαθμίσῃ τόν Διάλογόν μας. Προσωπικῶς, δέν θά ἤθελα νά ὑπάρχῃ ἡ φράσις αὐτή. Εἰς τήν Ὀλομέλειαν ἐγένετο μία διαπίστωσις. Ἄς μὴ τήν συμπεριλάβωμεν εἰς τό κείμενόν μας.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Εἶναι μία πραγματικότητα, τήν ὁποίαν δέν πρέπει νά ἀρνούμεθα καί ἐνώπιόν τῆς ὁποίας δέν πρέπει νά ἐθελotuφλοῦμεν. Ἐνῶ ὁ Διάλογος τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας μέ τήν Ρωμαιοκαθολικήν Ἐκκλησίαν παρουσίασε δυσκολίας καί περιτετείας, αἱ ὁποῖαι εἶναι εἰς ὅλους μας γνωσταί, ἡ Συνέλευσις τοῦ Ἀγγλικανικοῦ Συμβουλευτικοῦ Συμβουλίου, πού συνηλθεν εἰς τήν Ἀφρικήν, κατέταξε αὐτόν πρῶτον καί τόν Διάλογον μετά τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τήν τετάρτην καί τελευταίαν θέσιν. Αὐτό δέν εἶναι ὑποβάθμισις;

Ὁ Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς: Θά προτιμοῦσα, ἅγιε Πρόεδρε, νά παραμείνῃ ἡ φράσις, μετατιθεμένη εἰς τό τέλος τῆς προτάσεως, ὡς εἶπε καί ὁ κ. Ζήσης.

Ὁ Σεβ. Αἰώμης: Αὐτή εἶναι καί ἡ δική μου ἄποψις, ἅγιε Πρόεδρε.

Ὁ Σεβ. Κροντίτσκης: Σεβ. Πρόεδρε, κι' ἐγώ βλέπω εἰς τό ἐδάφιον τοῦτο μίαν ἐσωτερικήν ἀντίφασιν. Πράγματι, ἐκφράζομεν εἰς τοῦτο ὄχι μόνον μετριοπάθειαν, ἀλλ' ἐπίσης καί περιέργον ἐνθουσιασμόν, καίτοι διαπιστοῦμεν ὅτι ἡ Ἀγγλικανική Ἐκκλησία ὑποβαθμίζει τήν ἀξίαν τοῦ Διαλόγου τούτου. Διά νά εἶναι ἡ φράσις ἐξισορροπημένη προτείνω τήν ἀκόλουθον τροποποίησιν: «*Ἡ Γ' Προσυννοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστώνει ὅτι τό ἔργον τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Θεολογικοῦ Διαλόγου μεταξύ τῆς Ὁρθοδόξου καί τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας συνεχίζεται ἀκριτοῦδε, παρὰ τὰς τάσεις τῶν Ἀγγλικανῶν νά ὑποβαθμίσουν τήν ἀξίαν τοῦ Διαλόγου τούτου*». Οὐδεμίαν ἐκφράζομεν ἱκανοποίησιν, ἀλλά διαπιστοῦμεν τό γεγονός ὅτι ὁ Διάλογος συνεχίζεται παρὰ τήν ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν ὑποβάθμισιν. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνεται μία τροπολογία. Ἀντί νά εἴπωμεν «ἐκφράζει τήν ἱκανοποίησιν αὐτῆς» νά εἴπωμεν «ἀναγνωρίζει ὅτι συνεχίζεται».

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ τάσις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου δέν παρατηρεῖται μόνον ἐκ μέρους τῶν Ἀγγλικανῶν, ἀλλά καί ἐκ μέρους ἡμῶν. Ὁ Διάλογος οὗτος εἶναι ἐξ ἀντικειμένου ὑποβαθμισμένος, διὰ τοὺς λόγους οἱ ὅποιοι ἀναφέρονται εἰς τό κείμενον (χειροτονία γυναικῶν, ἀσαφείς ἐκκλησιολογικαί προϋποθέσεις, μυστηριακή κοινωνία, μή ἀπάλειψις τοῦ Filioque κ.τ.λ.). Γι' αὐτό καί θά προέτεινα νά μή ἀναφέρωμεν καθόλου τάς τάσεις ὑποβαθμίσεως.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἐπανέλθω καί πάλιν εἰς τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις. Ἀντί νά ἐκφράσωμεν τήν ικανοποίησίν μας, νά εἴπωμεν ὅτι ἀναγνωρίζομεν ὅτι συνεχίζεται τό ἔργον.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Εὐχαριστῶ, διότι ἐθέσατε εἰς ψηφοφορίαν τήν διόρθωσιν αὐτῇν. Διά νά τήν ὑποστηρίξω θά ἐπεθύμουν νά παρατηρήσω ἀκόμη ὅτι ἐκ μέρους τῶν Ὁρθόδοξων οὐδέποτε ὑπῆρξε ψυχρά θέσις εἰς τόν Διάλογον αὐτόν. Ἀντιθέτως, ὑπῆρξαμεν πάντοτε πολύ αἰσιόδοξοι εἰς τόν Διάλογον αὐτόν, ἐξεφράσαμεν ζωηρῶς τάς προειδοποιήσεις καί τοὺς φόβους ἡμῶν εἰς τόν Προϊστάμενον τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, τόν Ἀρχιεπίσκοπον τοῦ Καντέρμπουρι, διότι ἡ καθιέρωσις τῆς ἱερωσύνης τῶν γυναικῶν δύναται νά περιπλέξῃ τόν ἡμέτερον Διάλογον, τοῦθ' ὅπερ δέν εἶναι ἐπιθυμητόν. Οὕτω, διεκηρύξαμεν πάντοτε τήν θετικήν πλευράν τῆς δεσμεύσεως ἡμῶν εἰς τόν Διάλογον αὐτόν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Γίνεται δεκτόν τό σημεῖον αὐτό, πατέρες καί ἀδελφοί. Ἐπειδή ὅμως δι' ὅλους τοὺς ἄλλους Διαλόγους ἐκφράζομεν ικανοποίησιν, μήπως θά ἔπρεπε νά εἴπωμεν κάτι καί ἐδῶ.

Ἡ Ὁλομέλεια νίοθετεῖ ὁμοφώνως τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Συνεχίζω τάς παρατηρήσεις μου ἅγιε Πρόεδρε. Εἰς τόν ἴδιον Διάλογον ἔχει ἐκπέσει μία παράγραφος ἀπό τό παλαιόν κείμενον, ἡ ὁποία ἀναφέρεται εἰς τά ἤδη ἐξετασθέντα θέματα, τά ὁποῖα δέν θά ἔπρεπε νά ἐπανέρχωνται ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἐθεωρήσαμεν σκόπιμον νά παραλείψωμεν τήν παράγραφον διὰ νά ἀφήσωμεν εἰς τήν κρίσιν τῆς Ἐπιτροπῆς Διαλόγου τά ἐσωτερικά ζητήματα τῆς διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς εἰσηγητής τῆς προτάσεως θά ἐπεθύμουν νά δώσω μερικὰς ἐξηγήσεις. Συνεζητήθησαν ὠρισμένα θέματα καί ἐλήφθησαν ἀποφάσεις τό 1870 ἐν Βόννῃ. Ἐν συνεχείᾳ, τά ἴδια θέματα συνεζητήθησαν καί ἐλήφθησαν καί αὐθις ἀποφάσεις τό 1930 ἐν Βουκουρεστίῳ. Ὑπῆρχαν πολλαί ἐπαναλήψεις. Ἀλλά καί ἡμεῖς σήμερον ἐπανερχόμεθα ἐν πολλοῖς εἰς τά τότε συζητηθέντα θέματα. Ἡ ἀποψίς μου εἶναι νά δεχθῶμεν καί ἡμεῖς τάς ἤδη ληφθείσας ἀποφάσεις, ἐφ' ὅσον μάλιστα αὐταί ἐγένοντο ἀποδεκταί καί ἀπό τήν ἄλλην πλευράν, καί νά προχωρήσωμεν πρὸς τά πρόσωπα.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. Πρόεδρε, κατανοῶ τό ζήτημα τοῦτο κατὰ τόν ἀκόλουθον τρόπον: Ἐάν κατὰ τόν ΙΘ' αἰῶνα ἐλήφθησαν ἀποφάσεις τινές

ὑπό τινων Ἐκκλησιῶν, ἀλλ' ὄχι ὑπό πασῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τοῦτο οὐδόλως σημαίνει ὅτι ὀφείλομεν νά στηριχθῶμεν ἐπ' αὐτῶν. Διὰ τοῦτο, θέματα, τὰ ὅποια ἐμελετήθησαν κατὰ τόν ΙΘ' αἰῶνα, πρέπει νά ἐξετασθοῦν εἰς πανορθόδοξον Διάλογον, διότι τότε - κατὰ τόν ΙΘ' αἰῶνα - δέν ἔλαβον μέρος εἰς τὰς διμερεῖς ταύτας σχέσεις πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι. Οὕτω, νομίζω ὅτι τοῦτο δέν εἶναι ἐπιστροφή εἰς τὰ αὐτά θέματα. Εἶναι νέα θέματα, τὰ ὅποια ἀποφασίζονται εἰς πανορθόδοξον πλαίσιον.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μέ ἐκάλυψε πλήρως ὁ ἅγιος Κιέβου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ Ὁλομέλεια συμφωνεῖ μέ τήν ἀπάλειψιν τῆς παραγράφου. Παρακαλῶ τόν κ. Ζήσιν νά μή ἔξη ἀντιρρήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος. Εὐχαριστῶ.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Παλαιοκαθολικῶν, σελ. 3, τελευταία παράγραφος, λέγομεν «*κείμενα... περί τοῦ προσώπου τῆς Θεομήτορος*». Πρότασίς μου εἶναι νά λεχθῇ «*περί τῆς Θεοτόκου*». Δέν ὑπάρχει πρόβλημα ὡς πρός τό πρόσωπον τῆς Θεοτόκου. Νά προστεθῇ ἐπίσης εἰς τὰ ἐξετασθέντα θέματα ἡ ἐσχατολογία.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἡ Γραμματεία τῆς Ἐπιτροπῆς εὐχαριστεῖ διὰ τήν πρότασιν, τήν ὁποίαν καί δέχεται.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν ἴδιον Διάλογον, σελ. 4, § 2, προτείνω τήν ἀπάλειψιν τῆς λέξεως «*δύο*». Νά εἰπωμεν ἀπλῶς «*τά θέματα ταῦτα*».

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἐπειδή ἔχομεν δύο σημεία, α' καί β', θά ἦτο προτιμότερον νά διατηρηθῇ ἡ λέξις.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τόν Διάλογον μετά τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν λέγομεν «*ἡ Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἀναγνωρίζει τήν θετικήν μέχρι σήμερον...*». Νομίζω ὅτι τό πνεῦμα τῶν ἐδῶ συζητήσεων ἦτο ἐπιφυλακτικόν ὡς πρός τό ἐάν ὁ Διάλογος οὗτος εἶχε θετικά ἀποτελέσματα. Εἶναι ἀρκετά αὐτά τὰ ὅποια λέγομεν ἐν συνεχείᾳ. Προτείνω τήν ἀπάλειψιν τῆς φράσεως αὐτῆς.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Δέν ὑπάρχει ἀντίρρηση, ἅγιε Πρόεδρε. Ἡ Γραμματεία δέχεται τήν πρότασιν.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τήν σελ. 5, σέβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τόν τελευταῖον στίχον τῆς προτελευταίας παραγράφου προτείνω ἀντί τοῦ «*προβληματίζοντες τήν πορείαν τοῦ Διαλόγου*», «*δυσχεραίνοντες τήν πορείαν τοῦ Διαλόγου*». Καί ἐπιτρέψατέ μου τώρα, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νά παρουσιάσω τὰς ἐξῆς σκέψεις ἐπὶ τοῦ προοιμίου. Ἡ Ὁλομέλεια ἐζήτησε μίαν ἐκκλησιολογικήν θεμελίωσιν τῶν ὅσων λέγονται εἰς τό κείμενον. Τήν θεμελίωσιν ταύτην ἐπιχειρεῖ ἡ § 2. Τά ὅσα λέγονται εἰς τὰς λοιπὰς παραγράφους τοῦ προοιμίου εἶναι νέα προβλήματα, τὰ ὅποια ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστική Ἐπιτροπή δέν συνεζήτησε, ἀλλ' οὔτε καί ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου προέβη εἰς σχετικές εἰσηγήσεις. Ἐχω μάλιστα τήν ἐντύπωσιν ὅτι αἱ Ἐκκλησίαι δέν ἔχουν δώσει

έντολήν νά κωδικοποιηθοῦν τά θέματα αὐτά. Εἶναι προβλήματα πολύ δύσκολα. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εἰσάγω ἕν πολύ δύσκολον θέμα, ἀλλά θά πρέπει ἡ ἀντιμετώπισίς του νά γίνη μετά πολλῆς περισκέψεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, νομίζω ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι εἰς μίαν Προσυνοδικήν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν ἔρχονται μέ πλήρη δικαιοδοσίαν ἀπό μέρους τῆς Ἐκκλησίας των νά εἰσηγηθοῦν καί νά συζητήσουν τά θέματα, τά ὅποια νομίζουν. Τό ὅτι ἕν θέμα δέν συνεζητήθη εἰς τήν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν δέν δεσμεύει τās ἀντιπροσωπίας ἐδῶ εἰς τήν Διάσκεψιν νά θίξουν θέματα οὐσίας καί νά κάμουν προτάσεις. Ἄλλωστε, τό θέμα αὐτό δέν εἶναι νέον, ἀποτελεῖ συνέχειαν καί συνέπειαν τοῦ γενικωτέρου θέματος τῶν Διαλόγων.

Ὁ Σεβ. Ἐπισκοπικόν: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, τό περί Διαλόγου μετά τῶν Λουθηρανῶν κείμενόν μας εἶναι καλόν, ἀλλά παρατηρῶ μίαν ἔλλειψιν, σοβαράν κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην. Δέν ἀναφέρομεν τίποτε ὡς πρός τό θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς τήν Λουθηρανικήν Ἐκκλησίαν. Ὑπάρχουν Λουθηρανικά Ἐκκλησία καί λουθηρανοί θεολόγοι, οἱ ὅποιοι ἀναμένουν ὑποστήριξιν καί βοήθειαν ἀπό τοὺς ὀρθοδόξους ὡς πρός τό θέμα αὐτό. Προτείνω νά προστεθῇ μία παράγραφος.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ, ἅγιε ἀδελφέ. Ἐπειδή πρέπει νά ἀναχωρήσωμεν διακόπτεται ἡ συζήτησις, ἡ ὁποία θά συνεχισθῇ αὔριον.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Μετά ταῦτα οἱ ἀρχηγοί τῶν Ἀντιπροσωπιῶν ἐπισκέπτονται τήν Ἐθνικήν Προτεσταντικήν Ἐκκλησίαν τῆς Γενεύης.

Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(9.00 - 10.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Σεβάσμιοι πατέρες και αδελφοί, ἐφθάσαμεν σὺν Θεῷ εἰς τὴν τελευταίαν ἡμέραν τῶν ἐργασιῶν μας. Πρώτη μερίμνα μας εἶναι ἡ ὁλοκλήρωσις τῆς συζητήσεως ἐπὶ τοῦ κειμένου τῶν Διαλόγων. Ὁ τελευταῖος ὁμιλητής, Σεβ. ἅγιος Ἐλσιγκίου, ἔθεσε τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν διὰ τὸν Λουθηρανισμόν καὶ τὰς Μετερρυθμισμένας Ἐκκλησίας. Νομίζω καὶ προτείνω ταπεινῶς, ὅτι δυνάμεθα νὰ προσθέσωμεν μίαν ἀκόμη ἀκροτελεύτιον παράγραφον, ὡς ἐκείνην περὶ προσηλυτισμοῦ, ἡ ὁποία θὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν εἰς ἀμφότερας τὰς Ἐκκλησίας.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, κατὰ τὴν ἐν Ὁλομέλεια συζήτησιν ἐγένετο πρότασις, ὅπως ἐν *Πανορθόδοξον Συνέδριον* μελετήσῃ τὸ πρόβλημα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν. Ὁφείλω νὰ ὁμολογήσω ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ἐλησμόνησε τὴν σύστασιν αὐτήν. Συμφωνῶ μὲ Ὑμᾶς νὰ προστεθῇ μία φράσις εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου καὶ νὰ λεχθῇ ὅτι ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις «*συνιστᾷ τὴν μελέτην τοῦ ζητήματος τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν ὑπὸ Πανορθόδοξον Ἐπιτροπὴν*». Ἡ μελέτη αὕτη θὰ ᾔτο χρήσιμος δι' ὅλους τοὺς Διαλόγους.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Τρανσυλβανίας εἶναι ὀρθή. Ἡμπορεῖ νὰ γίνῃ ἐν τούτοις εἰδική μνεῖα ἐπὶ τῶν Διαλόγων μετὰ τῶν Λουθηρανῶν καὶ Μετερρυθμισμένων.

Ἡ Ὁλομέλεια ἐκφράζει τὴν συμφωνίαν αὐτῆς καὶ ἐπαφίει εἰς τὴν Γραμματεῖαν τῆς Ἐπιτροπῆς τὴν σύνταξιν τῆς σχετικῆς παραγράφου.

Ο Σεβ. Βανάτου: Εὐχαριστῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐπιστήσω τὴν προσοχὴν σας εἰς τὸν *Διάλογον μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν*. ἔχομεν τὸ χρέος, πρῶτον, νὰ ἐνθαρρύνωμεν τὸν *Διάλογον* αὐτόν μετὰ τῶν Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται πολὺ πλησίον εἰς ἡμᾶς. Νὰ ὑπογραμμίσωμεν ὅχι μόνον τὴν «*ἐλπίδα*», ἀλλ' ἐπίσης καὶ τὴν «*ἐπιθυμίαν*» μας νὰ φθάσωμεν εἰς τὸν σκοπόν. Δεύτερον, τὸ ἴδιον κείμενον παρέχει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι θέτωμεν ὅρους, ὡς π.χ. τὴν ἀποδοχὴν τοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Προτείνω νὰ ἀλλάξωμεν τὴν διατύπωσίν μας.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Δυνάμεθα νὰ δεχθῶμεν τὰς γενομένας προτάσεις.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Ἄγιε Πρόεδρε, προσωπικῶς εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὴν παρέμβασιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Βανάτου κ. Νικολάου, διότι, πράγματι, θὰ ἔπρεπε νὰ βελτιωθῇ ἡ διατύπωσις.

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, παρατηρῶ ὅτι εἰς τὸ προ-

οίμιον τοῦ κειμένου, ἐνῶ ἐξαντλοῦνται τὰ διαδικασιακά θέματα, δέν γίνεται καμμία ἀναφορά εἰς τήν ἀνάγκην ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ. Δέν ξέρω ἂν αὐτός εἶναι ὁ κατάλληλος χώρος διά νά συμπεριληφθῇ κάποια διάταξις, ἡ ὁποία θα συνιστᾷ - ἂν ὅχι νά ἐπιβάλλῃ - εἰς τās ἐπὶ μέρους Ἐκκλησίας νά ἀναλάβουν ἤδη μίαν σπουδαίαν προσπάθειαν διαφωτίσεως καί ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ μας ἐπὶ τῶν γιγνομένων. Κινδυνεύομεν νά προχωροῦμεν εἰς συμφωνίας εἰς τήν κορυφήν, ἀγνοοῦντες τήν βάσιν.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Νομίζω ὅτι δυνάμεθα νά δεχθῶμεν τήν πρότασιν. Θά παρακαλοῦσα τόν ἀδελφόν μας νά μᾶς παρουσιάσῃ τήν προτεινόμενην τροποποίησιν γραπτήν καί θά ληφθῇ αὕτη ὑπ' ὄψιν.

Ὁ Σεβ. Πάφου: Νομίζω, ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι δέν πρέπει νά περιληφθῇ κάτι τέτοιο εἰς τό κείμενόν μας. Ὡς ποιμένες καί ὡς Ἐκκλησίαι ἐνημερώνομεν τόν λαόν μας. Τοιαύτη προσθήκη δέν ἔχει θέσιν εἰς εἰσηγητικόν πρός τὴν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον κείμενον.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Ἄγιε Πρόεδρε, θεωρῶ τό θέμα τῆς ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ ὡς θέμα χρῆζον ἀμέσου ἐνεργείας, συμφώνως πρός τήν σημείωσιν τοῦ κειμένου μας. Θεωρῶ τήν πρότασίν μου βασικήν. Εἰς τήν Ἑλλάδα, τό ποίμνιόν μας δέν εἶναι ἀρχοῦντως ἐνημερωμένον.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Μποροβόι: Σεβ. Πρόεδρε, ὁ σεβασμώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος, ὡς ἐπίσης καί ὁ σεβασμώτατος Μητροπολίτης Πάφου ἔθεσαν ἕν πολύ σπουδαῖον ζήτημα. Πάντα ὅσα εἶπον ὑπῆρξαν ἐν γένει πολύ ἀκριβῆ, Οἱ πιστοί μας πρέπει νά εἶναι πληροφορημένοι ὅχι μόνον ἐπὶ τοῦ τελευταίου ὑπὸ συζήτησιν θέματος, ἀλλ' ἐξ ἴσου καί ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων, ἐπὶ τοῦ τί ἤδη ἐγένετο καί ἐπὶ τοῦ τί θά γίνη εἰς τό μέλλον. Δέν δυνάμεθα νά πράξωμεν τι ἄνευ τῶν πιστῶν. Νομίζω ὅτι ἐκάστη Ἐκκλησία ὀφείλει νά πληροφορήσῃ τό ποίμνιον αὐτῆς διά τῶν ὑφισταμένων εἰς τήν Ἐκκλησίαν ταύτην μέσων καί δυνατοτήτων. Καί τοῦτο δι' ἴδιον ὄφελος καί διά τήν ἐπιτυχίαν τῆς προπαρασκευῆς τῆς μελλούσης Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ὁ Σεβ. Αἰώμης: Δέν θεωρῶ ἀπαραίτητον, ἅγιε Πρόεδρε, νά προσθέσωμεν μίαν τοιαύτην φράσιν. Αἱ τοπικαί Ἐκκλησίαι ἐνημερώνουν τό ποίμνιόν των, λαμβάνουσαι ὑπ' ὄψιν τās ἐκάστοτε ἀνάγκας καί συνθήκας.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, συμφωνῶ μέ τήν πρότασιν τοῦ ἀδελφοῦ Ἀγίου Δημητριάδος ὅτι πρέπει νά γίνη ἐνημέρωσις τοῦ λαοῦ μας. Πλὴν ὅμως, δέν θεωρῶ ἀναγκαῖον νά τεθῇ τοιαύτη σύστασις εἰς τό κείμενον, διότι τοῦτο θίγει τό ποιμαντικόν ἔργον ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ὅ,τι ἔγινε, ὅ,τι γίνεται καί ὅ,τι θά γίνη εἰς τό μέλλον γίνεται πάντοτε ἐν ἀναφορᾷ καί κατόπιν ἐνημερώσεως τοῦ λαοῦ. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Κατανοῶ, ἅγιε Πρόεδρε, τήν ἐκατέρωθεν εὐαισθησίαν. Θά ἡδυνάμεθα, ἐν τούτοις, νά προσθέσωμεν μίαν σύστασιν. Δέν πρόκειται περὶ ἐπεμβάσεως εἰς τό ποιμαντικόν ἔργον ἐκάστης τοπικῆς Ἐκκλησίας. Εἶναι δυνατόν νά εὑρεθῇ τρόπος, ὥστε ἡ

προσθήκη αυτή νά μή προκαλέση αντιδράσεις.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά εἶπω ὅτι μία ἀναφορά εἰς τό ποίμνιόν μας εἶναι καί μία ἀναφορά τιμῆς πρὸς αὐτό. Ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ μίαν τοιαύτην συμπλήρωσιν, διότι ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τελικά θά ἀποδεχθῇ καί θά ἀποφανθῇ ἐπὶ τῶν ἀποφασιζομένων.

Ο Σεβ. Κίεβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά δώσω μίαν πληροφορίαν περὶ τῶν Ἀγγλικανῶν. Συνεζητήσαμεν ἐδῶ περὶ τοῦ ὅτι εἰς τὴν Μόσχαν ἐπὶ ἤλθε συμφωνία διὰ τὴν ἀπάλειψιν τοῦ *Filioque* ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Σὰς προτείνω νά ἴδῃτε τὴν σελίδα 225 εἰς τό βιβλίον περὶ τῶν Διαλόγων, ἐνθα θά εὑρητε τὴν Συμφωνίαν ταύτην καί ἐνθα λέγεται ρητῶς ὅτι τό *Filioque* δεόν νά ἀπαλειφθῇ ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως. Διὰ τοῦτο προτείνω νά παραμείνῃ τό κείμενον ὡς τοῦτο ἡτοιμάσθη ὑπὸ τῆς Β' Ἐπιτροπῆς.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι δέν ὑπάρχει θέμα ὡς πρὸς τὴν παραγραφὸν αὐτήν. Τό κείμενόν μας μένει ὡς ἔχει. Ἡ Μόσχα εἶναι συνδεδεμένη μέ τὴν δήλωσιν περὶ τοῦ *Filioque*.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω μερικὰς θεολογικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προοιμίου. Εἰς τὴν § 2, ὅπου ἐκφράζεται ἡ αὐτοσυνειδησία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, λέγεται ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, καίπερ οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά προέτεινα νά λεχθῇ σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως «οὐσα». Ὀλίγον περαιτέρω γίνεται λόγος περὶ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς «ὀντολογικῆς ὑπάρξεως» τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Πρόκειται περὶ ἀντιφάσεως. Δυνάμεθα νά ἀναγνωρίσωμεν τὴν «ὑπαρξιν», ἀλλ' ὅχι τὴν «ὀντολογικὴν ὑπαρξιν» τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν. Καί ἔτι περαιτέρω, ὅταν ὁμιλῶμεν περὶ «ἀποσαφηνίσεως τοῦ ἐκκλησιολογικοῦ θέματος», προτείνω νά προστεθῇ «τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀποσαφηνίσεως...», διὰ νά ἀποφευχθῇ πᾶσα παρεξήγησις καὶ παρερμηνεία.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πῶς δέχονται τὰς παρατηρήσεις αὐτάς ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς;

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Πρόκειται περὶ διατύπωσεων, αἱ ὁποῖαι δέν δημιουργοῦν πρόβλημα.

Ο Σεβ. Βροτσλάβ: Μία ἀντιπρότασις. Χθες μικρὴ τις ὁμάς συνεζητήσαμεν καὶ συνεφωνήσαμεν ὅτι θά ἤρκει νά ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «ὀντολογικὴ» διὰ τῆς λέξεως «πραγματικὴ». Τοῦτο θά καθίστα τουλάχιστον σαφές τό ρωσσικόν κείμενον. Πράγματι, εἰς τὴν ἐπίγειον ὑπαρξιν αὐτῆς, τὴν ἀναγνωρίζομεν, ἀλλ' ὅχι ὡς «ὀντολογικὴν».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Τί ἔχετε νά παρατηρήσετε κ. Ζήσης;

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἅγιε Πρόεδρε, οἱ ἄλλοι ἔμπορουν νά λέγουν δι' ἡμᾶς «καίτοι εἶναι». Ἡμεῖς ὅμως πρέπει νά εἰπωμεν «εἶναι», «ὡς οὐσα».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐφ' ὅσον ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς δέχον-

ται τήν διατύπωσιν δέν βλέπω δυσχερείας. Δυνάμεθα να προχωρήσωμεν.

Ο Έλλογμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τήν σελ. 2 τοῦ προοιμίου λέγομεν ὅτι τά προβλήματα καί αἱ θεολογικαί διαφοραί ἀποτελοῦν λόγον ἀποχωρήσεως ἀπό τούς Διαλόγους. Οἱ Διάλογοι γίνονται ἀκριβῶς διὰ νά συζητηθοῦν τά προβλήματα καί αἱ θεολογικαί δυσχερείαι.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Τό κείμενον λέγει ὅλα τά οὐσιώδη. Ὁ Διάλογος συνεχίζεται ἄν εἰσέτι ὑπάρχουν προβλήματα. Δέν δύναται νά διακοπῇ, εἰ μή μόνον ἐάν ὑπάρξῃ πανορθόδοξος ἀπόφασις.

Ο Πανοσιολ. Αρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θά παρεκάλουν ἡ διατύπωσις νά παραμείνῃ ὡς ἔχει, διότι, ἂν ἐνθυμείσθε, καλύπτει τήν χθεσινήν μου παρέμβασιν. Τυχόν διαμόρφωσις αὐτῆς θά δημιουργήσῃ προβλήματα.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ὑπάρχουν τά «παραδεδομένα προβλήματα» ἀλλά καί αἱ ἐκάστοτε ἀνακύπτουσαι δυσχερείαι. Ὑπάρχει μία διαφορά, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἐν Βαρί συνάντησις Ὁρθόδοξων - Ρωμαιοκαθολικῶν. Δέν ἐπρόκειτο ἐκεῖ περὶ παραδεδομένων θεολογικῶν προβλημάτων ἢ διαφορῶν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Δέν θά πρέπει, ἄγιε Πρόεδρε, νά προχωρή ὁ Διάλογος εἰς τήν ἐξέτασιν ἄλλων θεμάτων, ἐάν καί ἐφ' ὅσον δέν ἔχει ἐξευρεθῇ ἱκανοποιητική διὰ τὰς δύο πλευράς λύσις ἐπὶ τῶν ἀνακυπτουσῶν θεολογικῶν δυσχερειῶν ἢ προβλημάτων.

Ο Πανοσιολ. Αρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, οἱ Διάλογοι ἔχουν ἀρχίσει διὰ νά συζητηθοῦν παραδεδομέναι θεολογικαί διαφοραί. Ἐάν, λοιπόν, ἐμφανισθοῦν νέα διαφοραί καί νέα προβλήματα, ἡ διακοπὴ ἢ ἡ ἀνακοπὴ ἐνός Διαλόγου εἶναι ἡτιολογημένη.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, νομίζω ὅτι πρέπει νά ξεκαθαρίσωμεν τὸ θέμα. Εἶναι πολὺ βασικόν διὰ τὸ μέλλον τοῦ Διαλόγου. Συμφωνῶ μέ τήν γνώμην τοῦ Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς, Σεβ. ἀγίου Τρανσυλβανίας. Ἀλλά πρέπει νά ἀποφασίσωμεν, ἐάν μία αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία ἔχῃ, διὰ θεολογικούς ἢ δι' ἄλλους λόγους, τὸ δικαίωμα νά ἀνακαλέσῃ τούς ἐκπροσώπους τῆς, ἐάν δηλαδή δύναται μόνη τῆς νά προβαίνει εἰς μίαν τοιαύτην ἐνέργειαν. Ἡ παρουσία μας εἰς τούς Διαλόγους ὀφείλεται εἰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις. Ἡ εἵμεθα ἡνωμένοι ἢ δέν εἵμεθα. Ἐάν κάθε αὐτοκέφαλος Ἐκκλησία, χωρὶς νά ζητήσῃ τήν γνώμην τῶν ἄλλων, κινεῖται μόνη τῆς, τότε νά τὸ ἀποφασίσωμεν καί νά τὸ καταγράψωμεν. Προσωπικῶς, ὅμως, πιστεύω ὅτι αἱ κατὰ τὸπους Ἐκκλησίαι δέν ἔχουν τοιοῦτον δικαίωμα. Πολύ περισσότερον ἐάν θέλωμεν νά προχωρήσωμεν ἡνωμένοι.

Ο Πανοσιολ. Αρχιμ. Τιμόθεος: Ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ, ἄγιε Πρόεδρε, νά μὴ συμφωνήσω μετὰ τοῦ ἀγίου Καρθαγένης. Παρὰ τὰς πανορθόδοξους ἀποφάσεις, ὑπάρχουν Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, αἱ ὁποῖαι προέβησαν εἰς μονομερεῖς ἐνεργείας καί ἔφθασαν καί μέχρι τῆς μερικῆς ἀποδοχῆς τῆς μυστηριακῆς διακοινωνίας.

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά τονίσω ὅτι ἡ διαπί-

στωσις, ή όποία έγένετο υπό της Β' Έπιτροπής, είναι πολύ λεπτή. Αφ' ενός μέν υποχρεώνει τάς Έκκλησίας νά συμμετάσχουν εις τόν Διάλογον, διότι πάσαι αι Έκκλησίαι συνεφώνησαν εις τούτο διά πανορθόδοξον άποφάσεως - τούτο είναι θέμα άρχής -, άφ' ετέρου δέ κατά την πορείαν του Διαλόγου είναι δυνατόν νά δημιουργηθούν δυσχέρειαι, αι όποίαι νά προκαλέσουν την υπό μäs ή άλλης Έκκλησίας καιρικήν ανάγκησιν των εκπροσώπων αυτών εις την Έπιτροπήν. Νομίζω ότι τούτο δέν άποτελει αντίθεσιν προς την κοινήν άπόφασιν περί συμμετοχής εις τόν Διάλογον. Μετά την διευθέτησιν των δυσχερειών, ή Έκκλησία δύναται νά επανέλθη εις την Μικτήν Έπιτροπήν. Δύνανται όμως νά δημιουργηθούν τοιαύται δυσχέρειαι, αι όποίαι υποχρεούν και άλλας Ορθοδόξους Έκκλησίας νά επιδειξουν αλληλεγγύην προς την αδελφήν Έκκλησίαν αυτών. Εις την περίπτωσιν αυτήν ο Διάλογος διακόπτεται προς καιρόν. Η καιρική αυτή διακοπή δέν σημαίνει κατ' άρχήν την όριστικήν διακοπήν του Διαλόγου μετ' εκείνης ή της άλλης Έκκλησίας, αλλά δέν δύναται νά αποκλεισθή ή τοιαύτη δυνατότης προσωρινής άποχής εκ της Έπιτροπής. Η ήμέτερα διατύπωσις έγένετο μετά μακράς και σκληράς συζητήσεως, διό και, νομίζω, ότι πρέπει νά την διατηρήσωμεν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Τό κέντρον βάρους της συζητήσεώς μας είναι ή διατύπωσις: «Και άφοροῦν εις παραδεδομένας ή και νέας θεολογικάς διαφοράς». Μήπως ο Γραμματεὺς της Έπιτροπής θά ήθελε νά λάβη τόν λόγον;

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Φειδάς: Σεβ. άγιε Πρόεδρε, ή διεξαγωγή των Διαλόγων ενέχει όπωςδήποτε την πιθανότητα της προβληματικής αυτής ως προς την συνέχισιν του Διαλόγου ή την ανάγκησιν των αντιπροσώπων τόσον διά τάς παλαιάς, όσον και διά τάς νέας διαφοράς. Είχομεν τό σαφές προηγούμενον της χειροτονίας των γυναικών εις τόν Διάλογον μετά των Αγγλικανών. Λέγει, λοιπόν, τό κείμενον, *«οτι πρέπει νά γίνη κοινή υπό πάντων και όχι μονομερούς αντιμετώπισις του ζητήματος»*. Δέν βλέπω ποιον είναι τό πρόβλημα, άφού αυτή είναι και ή ήδη επικρατούσα πράξις.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Άς μου επιτραπή νά προτείνω την εξής τροπολογία: «Τά προβλήματα, τά όποία ανακύπτουν κατά τάς θεολογικάς συζητήσεις των Μικτών Θεολογικών Έπιτροπών δέν συνιστοῦν πάντοτε έπαρκή αιτιολόγησιν...». Χωρίς δηλαδή, νά καθορίσωμεν εάν είναι παραδεδομένα ή νέαι θεολογικάι διαφοραί.

Ο Σεβ. Βροτολάβ: Δυνάμεθα ίσως νά εὔρωμεν μίαν λύσιν εις την συζήτησιν ήμών, εάν κάνωμεν τάς ακόλουθους προσθήκας: Πρώτη φράσις: «Τά προβλήματα, τά όποία ανακύπτουν κατά τάς θεολογικάς συζητήσεις των Μικτών Θεολογικών Έπιτροπών και άφοροῦν εις παραδεδομένας ή και νέας...». Έδώ νά προστεθῇ «και άλλας», διότι υπάρχουν και άλλοι λόγοι, οι όποιοι επηρεάζουν τόν Διάλογον. Τοιαύτη υπήρξεν ή περίπτωση εις Μπάρι. Όθεν, μετά την προσθήκην, έχομεν: «...θεολογικάς και άλλας διαφοράς». Εις την δευτέραν φράσιν: «Τούτο προϋποθέτει πανορθόδοξον άπόφασιν, καταβαλλομένων των δεουσών διορθοδόξων προσπαθειών διά την άποκατάστασιν της αντιπροσωπευτικής όλοκληρίας της εν τῷ Διαλόγῳ

τούτω ὀρθόδοξον Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς», θά προέτεινον νά ἀπαλειφθῇ ἡ ἀρχή τῆς φράσεως καί νά παραμείνῃ: «Πᾶσαι αἱ δέουσαι διορθόδοξοι προσπάθειαι...». Νομίζω ὅτι τοῦτο θά ἦτο μία ὑποχώρησις. Εὐχαριστώ.

Ο Σεβ. Περιστερίων: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐκείνο τό ὅποῖον δημιουργεῖ σοβαρά προβλήματα εἶναι τό δεύτερον σκέλος τῆς προτάσεως, καί δὴ ἡ ἔκφρασις «προϋποθέτει πανορθόδοξον ἀπόφασιν». Κατά τήν ταπεινήν μου γνώμην πρέπει νά γίνῃ τροπολογία καί νά δοθῇ εἰς κάθε τοπικὴν Ἐκκλησίαν ἡ δυνατότης νά ἐνεργῇ κατὰ τήν ἰδικήν της ἀξιολόγησιν καί κρίσιν. Ἡ πρότασις μου συμπίπτει κατ' οὐσίαν μέ ἐκείνην τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου κ. Ἱερεμίου.

Ο Σεβ. Κεντρῶας Ἀφρικῆς: Ἅγιε Πρόεδρε, αἱ διαφωνίαι καί διαφοραὶ εἶναι «ἀντικειμενικοῦ» ἢ «ὑποκειμενικοῦ» χαρακτήρος; Ἡ εἴμεθα ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία καί ἐνεργοῦμεν πάντοτε ἀπὸ κοινοῦ, ἢ ἡ κάθε Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει τό κάθε θέμα κατὰ τὸν ἰδικόν της τρόπον.

Ο Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Μποροβόι: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐξετάζομεν τώρα ἓν πολὺ σοβαρὸν ζήτημα καί νομίζω ὅτι πρέπει νά εὕρωμεν ἐδῶ μίαν κοινὴν λύσιν καί ἓνα ἐνιαῖον τρόπον νά προσεγγίσωμεν αὐτά. Ἀναμφιβόλως θά τό ἐπιτύχωμεν. Εἴμεθα ἐδῶ ἡ Μία Ἐκκλησία, ἀλλ' ἐπίσης τό σύνολον τῶν Αὐτοκεφάλων Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦν τήν Ἐκκλησίαν ταύτην. Πᾶσαι αἱ Αὐτοκέφαλοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον. Εἶναι ἀναγκαῖον τόσον διὰ τὴν ἡμετέραν μαρτυρίαν τῆς αὐθεντικότητος τῆς Ὀρθοδοξίας, ὅσον καί διὰ τὴν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν καί ὑποχρέωσιν νά πράξωμεν πᾶν τό δυνατόν διὰ νά ἐνωθοῦν πάντες οἱ χριστιανοὶ εἰς τοὺς κόλπους τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. Αἱ συζητήσεις καί αἱ ἀποφάσεις σχετικῶς πρὸς τὴν συμμετοχὴν εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Διάλογον ἐλήφθησαν διὰ τῆς συμφωνοῦ γνώμης τῶν διαφόρων Ὀρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐν τῷ συνόλῳ αὐτῶν. Δέν δυνάμεθα νά ἀποχωρισθῶμεν ἐκ τῆς Ὀρθοδοξίας, ἀλλ' ἡ ἀπόφασις νά ἀναλάβωμεν ἓνα Διάλογον δέν εἶναι οὔτε δογματικὴ τις ἀπόφασις, οὔτε ἀπόφασις τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Εἶναι μία ἀπόφασις ἐμπειρική, ἱστορική. Ἐδῶ πρέπει νά λάβωμεν μίαν εὐέλικτον θέσιν, διὰ νά εἶναι δυνατὴ ἡ συνέχισις τῶν Διαλόγων καί διὰ νά εἶναι σεβαστὴ ἡ ἀρμοδιότης, ἡ εὐαισθησία καί τὰ ἐνδιαφέροντα τῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν. Δέν γνωρίζω τὸν λόγον τῆς μὴ συμμετοχῆς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολύμων εἰς τὸν Διάλογον μετὰ τῶν Μετερρρυθμισμένων, ἀλλὰ σέβομαι βαθέως τό ἱερὸν δικαίωμα αὐτῆς νά υἱοθετήσῃ τὴν μίαν ἢ τὴν ἄλλην τῶν λύσεων, χωρὶς ὅμως νά διασπάσῃ τὴν δογματικὴν, τὴν εὐχαριστιακὴν καί τὴν κανονικὴν ἐνότητα τῆς Ὀρθοδοξίας. Νομίζω ὅτι ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Κιέβου καί ἄλλα μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς προέτεινον ἐδῶ μίαν εὐέλικτον καί ἀποδεκτὴν διατύπωσιν, χάρις εἰς τὴν ὁποῖαν οἱ Διάλογοι θά συνεχίσουν τό ἔργον αὐτῶν, τοῦθ' ὅπερ εἶναι ἀναγκαῖον. Ἐξ ἄλλου, τὰ ἐνδιαφέροντα καί αἱ θέσεις τῶν διαφόρων ἀδελφῶν Αὐτοκεφάλων Ἐκκλησιῶν θά τύχουν τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ὀρθοδόξου πληρώματος.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβασμώτατε, τό πρόβλημα αὐτό μᾶς

ἀπασχόλησεν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν Ἑργασίας. Συνεζητήσαμεν ἐπ' αὐτοῦ ἐπὶ μακρόν καὶ προσεπαθήσαμεν νά εὕρωμεν μετριοπαθῆ διατύπων. Ἐχομεν ὅμως ἀνάγκην ἐνός κανόνος καὶ τοῦτο ἀκριβῶς προσεπαθήσαμεν νά εἰσαγάγωμεν. Ἴσως ἡ διατύπωσις νά μὴ εἶναι τελεία, ἀλλὰ δέν δυνάμεθα νά ἀφήσωμεν τὴν διακοπὴν ἐνός Διαλόγου εἰς ἓν μεμονωμένον νετο. Ἰδοὺ ὁ λόγος διὰ τὸν ὅποιον ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς ἀνάγκης μᾶς πανορθοδόξου ἀποφάσεως. Ὑπάρχει μία λογικὴ συνοχή: Ὁ Διάλογος ἄρχεται διὰ πανορθοδόξου ἀποφάσεως, δέν δύναται νά διακοπῇ, εἰ μὴ δι' ἀναλόγου ἀποφάσεως.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνω τὴν ἐξῆς τροπολογίαν: *«Τὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὰς θεολογικὰς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν δέν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκῆ αἰτιολόγησιν μονομεροῦς ἀνακλήσεως τῶν Ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἢ καὶ ὁριστικῆς διακοπῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τινος κατὰ τόπον Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Τοῦτο προϋποθέτει δραστηριοποίησιν τῶν λοιπῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς καταβολὴν τῶν δεουσῶν διορθοδόξων προσπαθειῶν. . .»*.

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας: Ἡ πρότασίς σας ἐκφράζει πλήρως τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου.

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται τὴν τροπολογίαν.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Εἰς τὴν § 6 τοῦ προοιμίου, ἅγιε Πρόεδρε, προτείνω νά εἴπωμεν, πρῶτον, *«ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν λύσιν»*, καὶ δεύτερον, *«εἰς τὴν ἀναζητήσιν τῆς κοινῆς ταυτότητος»*. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τῆς αὐτῆς παραγράφου δημιουργεῖται ἓν πρόβλημα. Θά συνεχισθῇ ὁ Διάλογος, ἐάν διαπιστωθῇ βασικὴ θεολογικὴ διαφορὰ ἐπὶ ἐνός βασικοῦ θέματος; Ἐάν δηλαδὴ φθάσωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πρῶτον τοῦ πάπα εἶναι ἀνυπέρβλητος θεολογικὴ διαφορὰ, θά συνεχίσωμεν τὸν Διάλογον ἢ θά ἐπιτρέψωμεν οὕτω τὴν προπαγάνδαν τῆς Οὐνίας;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἰς τοιαύτην περίπτωσιν καταγράφεται ἡ θεολογικὴ διαφωνία διὰ νά συζητηθῇ εἰς μίαν ἄλλην καταλληλοτέραν ἴσως στιγμήν. Δέν νομίζω ὅμως ὅτι ἐπειδὴ ὑπάρχει μία θεολογικὴ διαφορὰ πρέπει νά διακοπῇ ὁ Διάλογος. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ λέγομεν ὅτι ὁ Διάλογος *«ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν ὑπέρβασιν»* ἢ *«εἰς τὴν λύσιν»* τῶν προβλημάτων.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, μήπως θά ἔπρεπε νά ἐπαναλάβωμεν αὐτό, τὸ ὅποιον ἤδη ἐλέχθη, ὅτι δηλαδὴ ὁ Διάλογος δέν προχωρεῖ περαιτέρω, ἐάν δέν λυθῇ ἐν συγκεκριμένον πρόβλημα, τὸ ὅποιον ἀνεφύη. Νά μὴ καταγράφεται ἀπλῶς ἡ διαφωνία, ἀλλὰ νά καταβάλλωνται προσπάθειαι ἐπιλύσεως.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Ἡ παράγραφος ἀναφέρεται εἰς μεθοδολογικὸν θέμα. Αἱ Ἐπιτροπαὶ Διαλόγου καταγράφουν τὴν τυχόν διαφωνίαν ἢ διαφορὰν καὶ αἱ Ἐκκλησίαι, συμφώνως πρὸς τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἀποφασίζουν διὰ τὰ περαιτέρω. Αἱ Ἐπιτροπαὶ ἐκπροσωποῦν Ἐκκλησίας καὶ δέν ἔχουν αὐτοδύναμον αὐθεντίαν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό. Ἐδῶ ἀναφερόμεθα μόνον εἰς τὸ ἔργον τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ ὄχι εἰς τὴν πα-

ρεπομένην εὐθύνην τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Ἐφ' ὅσον, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀνεφέρθησαν εἰς τὴν § 2 τὰ περὶ τῆς εὐθύνης ἐκάστης Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἀπαλειφθῇ τὸ ἐπίμαχον σημεῖον τῆς παρούσης παραγράφου.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ὅτι τὸ πρόβλημα λύεται, ἐάν ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις «ὁ θεολογικὸς Διάλογος συνεχίζεται».

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Δέν ἔχω ἀντιρρήσεις. Ἡ πρότασις ἐντάσσεται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ κειμένου.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Κοζλόφσκυ: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ συνεχίσω τὸ θέμα, διότι ἡ ἡμέτερα Μικτὴ Ἐπιτροπὴ εἶχε τὴν γνώμην ὅτι, ἂν ὑπάρχουν θεολογικαὶ διαφοραὶ, αὐταὶ καταγράφονται, ὁ δὲ Διάλογος συνεχίζεται. Τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι εἰς τὸ μέλλον δέν θὰ ἐπανέλθωμεν ἐπ' αὐτοῦ. Ἄς ἀναφερθῶμεν π.χ. εἰς τὴν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν. Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ ἀπόψεις τῶν Ἀγγλικανῶν καὶ τῶν Ορθόδοξων ἀντιστοίχως ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διευτυπώθησαν εἰς Ἀθήνας τὸ 1978, μία συνάντησις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπραγματοποιήθη τὸν τελευταῖον μῆνα εἰς τὴν Μ. Βρεταννίαν, καθ' ἣν ἀπεφασίσθη νὰ ἀφιερωθῇ ἡ προσεχὴς συνέλευσις αὐτῆς (Ἑλλάς 1987) εἰς τὸ θέμα τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν καὶ νομίζω εἰς τὸ θέμα τῆς Ἀναστάσεως, ἐάν κατενόησα ὀρθῶς. Οὕτως, ἐπανερχόμεθα πάλιν εἰς τὰ αὐτὰ θέματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐλήφθησαν ἤδη ἀποφάσεις καὶ τὰ ὁποῖα ἔχουν συζητηθῇ. Τοῦτο δέν σημαίνει ὅτι τὰ ἐγκαταλείπομεν ἢ ὅτι δέν θὰ ἐπανέλθωμεν πλέον. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. Πρόεδρε, ἡ εἰσαγωγή αὐτὴ εἶναι δι' ἐνδορθόδοξον χρῆσιν. Καὶ εὐχομαι νὰ γίνῃ ἐνδορθόδοξος χρῆσις αὐτῆς. Ὅποιαδήποτε ἀνάκλησις ἢ διακοπὴ ἢ ὁτιδήποτε ἄλλο νὰ γίνε-ται ἐνδορθόδοξως. Μεταξὺ μας, ἅς ἐνεργῶμεν ὡς δεκατέσσαρες τοπικαὶ Ἐκκλησίαι. Ὡς μία ὅμως Ορθόδοξος Ἐκκλησία, ἅς μὴ μεταφέρωμεν τὰς διαφορὰς μας ἐνώπιον τῶν ἄλλων.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ Ἐπιτροπὴ μας δύναται νὰ δεχθῇ τὰς προταθείσας τροποποιήσεις καὶ παρατηρήσεις.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἀποδεχόμεθα τὸ κείμενον αὐτὸ ὡς ἐτροπολογήθη καὶ ἐβελτιώθη;

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται τὴν πρότασιν ταύτην τοῦ Σεβ. Προέδρου, ὁ ὁποῖος ἐν συνεχείᾳ ἐκφράζει ἐκ μέρους τῶν μελῶν τῆς Διασκέψεως θερμὰς εὐχαριστίας διὰ τὴν ὑπὸ τῆς Β' Ἐπιτροπῆς ἐπιτελεσθεῖσαν ἐργασίαν.

Λύεται ἡ συνεδρία.

Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Πρωινή Συνεδρία
(11.00 - 12.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί αδελφοί, ἔχομεν ἐνώπιόν μας τό κείμενον τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ θέματος «*Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις*». Παρακαλῶ τόν Σεβ. Γραμματέα νά ἀναγνώσῃ τό διαβιβαστικόν ἔγγραφον τῆς ἐκθέσεως.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

«*Πρὸς τὴν Σεβαστὴν Ὀλομέλειαν τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως*

Σεβασμώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ συσταθεῖσα ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυννοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως Γ' Ἐπιτροπὴ, πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος «Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις», συνελθοῦσα ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μίνσκ καί Λευκορωσσίας κ. Φιλαρέτου, γραμματεύοντος δέ τοῦ Μ. Πρωτοπρεσβυτέρου κ. Γεωργίου Τσέτση, χωρήσασα εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὑπὸ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐκπονηθέντος ὁμωνύμου κειμένου καί λαβοῦσα ὑπ' ὄψιν τὰς ἐπ' αὐτοῦ συζητήσεις, εὐσεβάστως ὑποβάλλει πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν τό ἀκόλουθον σχέδιον κειμένου διὰ τὰ περαιτέρω».

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986

† Ὁ Μίνσκ Φιλάρετος

ὁ Μ. Πρωτοπρεσβύτερος Γεώργιος Τσέτσης

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τόν Σεβ. Πρόεδρον τῆς Ἐπιτροπῆς, Μητροπολίτην Μίνσκ κ. Φιλάρετον νά εἰσαγάγῃ τό κείμενον.

Ο Σεβ. Μίνσκ: Ἡ Γ' Ἐπιτροπὴ εἶχε ζωηράν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος: «*Ὁρθοδοξία καί Οἰκουμενική Κίνησις*». Διατηρῶ μετ' εὐγνωμοσύνης εἰς τὴν μνήμην μου τόν χρόνον, καθ' ὃν ἐχωρήσαμεν εἰς μίαν βαθεῖαν μελέτην μᾶς ἐκάστης παραγράφου, συμφώνως πρὸς τὰς κατευθύνσεις τῆς Ὀλομελείας. Θά ἀσχοληθῶ μέ ὠρισμένας γενικὰς παρατηρήσεις πρὶν ἢ ἀφήσω τόν λόγον εἰς τόν Γραμματέα, ὁ ὁποῖος θά ἐκθέσῃ τὰ οὐσιώδη τῆς ἡμετέρας συζητήσεως κατὰ τρόπον λεπτομερῆ καί θά προτείνῃ διατυπώσεις. Ἐν πρώτοις, ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ προτείνει τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τίτλου τοῦ κειμένου, διότι εἰς τοῦτο γίνεται λόγος περὶ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας καί τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Τοῦτο πρέπει νά χρησιμοποιηθῇ ὡς τίτλος, ἥτοι εἰς τὴν θέσιν τῆς λέξεως «*Ὁρθοδοξία*» νά τεθῇ ἡ «*Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί ἡ Οἰκουμενική Κίνησις*». Τό οὐσιώδες τῶν συζητήσεων ἀφιερῶθαι εἰς τὰ τρία πρῶτα σημεῖα, ὡς ἐπίσης καί εἰς τὴν ἡμετέραν πρότασιν διὰ τὴν μεταφορὰν τῆς § 2 καί τῆς § 3 εἰς τὴν § 11. Νομίζω ὅτι ἡ συζήτησις αὕτη θά ἐπαναληφθῇ ἐπίσης καί εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Ὀλομελείας. Ἐπ' εὐκαιρίᾳ, θά ῥηχόμην,

κατά τὴν ὁργάνωσιν τῶν μελλοντικῶν συνελεύσεων ἡμῶν, νὰ παρείχeto κατὰ τι περισσότερος χρόνος διὰ τοιοῦτου εἶδους ἐπὶ μέρους συζητήσεις, διὰ νὰ ἀποφεύγεται ἡ συνέχισις τῆς αὐτῆς συζητήσεως εἰς συνεδρίαν τῆς Ὀλομέλειας, ὡς σήμερον. Εὐχαριστοῦμεν τὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὁρθοδόξου Κέντρου καὶ Γραμματέα τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως διὰ τὴν ὥραϊαν ὁργάνωσιν καὶ διὰ τὴν μετάφρασιν τῶν ἐν Ὀλομελείᾳ συζητήσεων εἰς τὴν ρωσικὴν καὶ εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν. Οὐδεμίαν ἔχομεν νὰ διατυπώσωμεν ἀξίωσιν, ἀλλ' εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν μελλοντικὴν ἐργασίαν τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ ἐπεθύμουν νὰ παρατηρήσω ὅτι, μὴ δυνάμενος νὰ παρακολουθῶ τὰς συζητήσεις, ἠναγκάσθην νὰ ἐργάζωμαι διὰ διαισθήσεως καὶ ὅτι διὰ τὴν μετάφρασιν ἠναγκάσθην νὰ καταφύγω εἰς τὴν εὐγένειαν ἄλλων μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Εἶναι ἀπλῶς μία ἀδελφικὴ παρατήρησις, ἀλλ' ἡ παράλειψις αὐτῆς ἰσοῦται πρὸς παράλειψιν διακονίας καλῆς ὑποθέσεως. Ἐπίσης εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν ὑπὸ μελέτην κειμένων εἰς τὴν ρωσικὴν θὰ ἠθέλομεν μετάφρασιν καλλιτέρας ποιότητος. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι θὰ τὰ ἀναθεωρήσωμεν. Μία εἰσέτι γενικὴ παρατήρησις: Ἐπιθυμοῦμεν ὅπως πρὸ τῆς δημοσιεύσεως, ἡ ρωσικὴ σειρὰ ὅλων τῶν κειμένων νὰ διορθωθῇ καὶ νὰ συνταχθῇ ἐπὶ τῇ βάσει ὁρθοδόξου ρωσικοῦ πνεύματος, δι' ὃ καὶ θὰ εἴμεθα πολὺ εὐγνώμονες. Δι' ἄλλειψιν ἀκριβῶς χρόνου δὲν ἡδυνήθημεν νὰ συζητήσωμεν εἰς βάθος τὰ σημεῖα, τὰ ὅποια ὑπέδειξεν ὁ Γραμματεὺς διὰ τὸ κείμενον, τὸ ὅποιον θὰ παραπεμφθῇ εἰς τὴν Σύνοδον. Ἡ Ὀλομέλεια πρέπει νὰ τὰ ἐξετάσῃ εἰδικώτερον. Ἐπανερχομαι εἰς τὴν ὥραϊαν καὶ ἀδελφικὴν ἀτμοσφαῖραν κατὰ τὴν ὅλην διάρκειαν τῆς ἐργασίας ἡμῶν. Εὐχαριστῶ τὰ μέλη τῆς μικρῆς Ἐπιτροπῆς ἡμῶν διὰ τὴν συνεργασίαν καὶ διὰ τὸ πνεῦμα ἀδελφoσύνης. Παρακαλῶ τὸν Γραμματέα νὰ ἐκθέσῃ τὰς συγκεκριμένας προτάσεις ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς, Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιον Τσέτσην, νὰ παρουσιάσῃ τὰς γενομένας τροπολογίας.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς, Μ. Πρωτοπρ. κ. Γεώργιος Τσέτσης, παρουσιάζει τὴν Ὀλομελείᾳ τὰς γενομένας τροποποιήσεις καὶ βελτιώσεις.

Μετά ταῦτα, ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς ἀναγινώσκει τὴν § 2 τοῦ κειμένου, ἡ ὁποία περιέχει νέα στοιχεῖα.

Τὸ ὑπὸ τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς καταρτισθέν καὶ τῇ Ὀλομελείᾳ ὑποβληθέν κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Γ' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθεῖα πεποιθήσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι ἀποτελεῖ τὸν φορέα καὶ δίδει τὴν μαρ-

τυρίαν τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἁγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατὰ τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας καί διὰ ποικίλους λόγους, πολλοὶ Χριστιανοὶ ἀπεμακρύνθησαν ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιαίρετου Ἐκκλησίας. Οὕτως ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ ἐνεφανίσθησαν ἀποκλίνουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐνότητος καί τῆς οὐσίας αὐτῆς ταύτης τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι καί τοῖς μυστηρίοις. Ἡ ἐνότης αὕτη ἐκφράζεται διὰ τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς καί τῆς πατερικῆς παραδόσεως, καί βιοῦνται μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολὴν καί ὑποχρέωσιν, ἵνα μεταδώσῃ σύνολον τὴν ἀλήθειαν, ἥτις καί προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

Ἡ εὐθύνη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς καί ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολή διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὐταὶ ἰδιαίτερος προέβαλαν τὸν μεταξὺ τῆς ὁρθῆς πίστεως καί τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐπεζήτησεν ὅπως ἐφελκύσῃ τὰς διαφοροὺς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας πρὸς μίαν ἀπὸ κοινοῦ πορεῖαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἅπαντες καταλήξουν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως.

3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἄλλωστε, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος, ὅπερ τὴν διακρίνει κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς Ε', ΙΑ' καὶ ΙΣΤ' αἰῶνας. Διό καί ἡ ὁρθόδοξος μετοχή εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ συνεπῆ ἐκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

4. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅψασαι αἱ κατὰ τόπους ἀγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καὶ διεθνῆ ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, ὡς καὶ εἰς διαφοροὺς διμερεῖς καὶ πολυμερεῖς Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς παρουσιαζομένας δυσκολίας καὶ κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὕτη οἰκουμενιστικὴ δραστηριότης πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καὶ αἱ κοιναὶ προσπάθειαι πρὸς μίαν

χριστιανικήν ενότητα τυγχάνουν οὐσιώδεις, «ἵνα μή ἐγκοπὴν τινα δώμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 9,12).

5. Ἐν ἐκ τῶν κυρίων ὀργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εἶναι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δέν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἀπάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ομολογίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι οἰκουμενικοὶ Ὄργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἓνα συγκεκροτημένον οἰκουμενικὸν σῶμα. Ὡρισμένοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικά μέλη αὐτοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ὡς ἔχει ἤδη δηλωθῇ πανορθόδοξως (Δ΄ Πανορθόδοξος Διάσκεψις, 1968) ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ πλήρως καὶ ἰσότημον μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων, συμβάλλει εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

6. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὄργανισμῷ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδόλως παραδέχεται τὴν ἰδέαν τῆς «ἰσότητος τῶν Ὁμολογιῶν» καὶ οὐδόλως δύναται νὰ δεχθῇ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὥς τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ ἐνότης, ἡ ὁποία ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε., δέν δύναται νὰ εἶναι προϊόν μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν. Ὁ Θεὸς καλεῖ πάντα χριστιανόν εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει βιουμένην ἐν τῇ Ὁρθόδοξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητα τῆς πίστεως.

7. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησῖαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον-βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις αὐτοῦ. Ἔχουν δέ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς Δηλώσεως τοῦ Toronto (1950), τιτλοφορουμένης «Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησῖαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν», εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. «Ὅθεν, αὐτονόητον, ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δέν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστή ὑπέρ-Ἐκκλησία». Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι νὰ διαπραγματεύηται ἐνώσεις μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζώσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν μελέτην καὶ συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσις τοῦ Toronto, § 2).

8. Θεολογικαὶ μελέται καὶ ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ μνημονευθῇ ἡ συνεχίζουσα τὸ ἔργον τῆς «Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως» Ἐπιτροπὴ «Πίστις καὶ Τάξις». Αναγνωρίζεται ὅτι τὸ κείμενον «Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργημα», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθόδοξων θεολόγων, ἂν καὶ δέν

ἐκφράζει τὴν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεῖα κεφαλαιώδους σημασίας, ἀποτελεῖ ἐν τούτοις σημαντικόν οἰκουμενιστικόν τεκμήριον βασικῶν συγκλινουσῶν θεολογικῶν ἀπόψεων, ὅπερ ἐκφράζει ἐμπειρίαν, διανοίγουσαν νέον στάδιον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως.

9. Τό Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν αὐτοῦ, δέν ἀσχολεῖται μόνον μετὰ τοῦ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» διεξαγομένου πολυμεροῦς Διαλόγου. Αἱ πολὺπλευροὶ δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθρησκειακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ιδεῶδων τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικὰς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ κόσμου σήμερον καὶ παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καὶ δράσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκτιμᾷ τὴν πολυδιάστατον ταύτην δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνεργάζεται πλήρως εἰς τοὺς προμνημονευθέντας τομεῖς.

10. Μετὰ τὴν ΣΤ' Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέαι προοπτικαὶ διὰ μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχὴν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τοῦ θεολογικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἣτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, αἱ μελέται ἐπὶ τῶν θεμάτων «Πρὸς μίαν κοινὴν ἔκφρασιν τῆς Ἀποστολικῆς πίστεως σήμερον», «Ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀνανέωσις τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας», καὶ «Ἡ δικαιοσύνη, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀκεραιότης τῆς δημιουργίας», ὡς ἐπίσης καὶ ἡ Παγκόσμιος Διάσκεψις ἐπὶ τοῦ θέματος «Γεννηθῆτω τό θέλημά Σου: Ἱεραποστολή ἐπὶ τὰ ἔθνη τοῦ Χριστοῦ», διανοίγουν νέας προοπτικὰς πρὸς διεῖδυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς δραστηριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

11. Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονός, ὅτι μία οὐσιαστικὴ ὀρθόδοξος μαρτυρία καὶ ἡ ἰδιαίτερα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ θὰ ἀποδυναμωθούν, ἐάν δέν ἀνευρεθούν ἐντός τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θὰ παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τὴν δυνατότητα νὰ ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δέν συμβαίνει πάντοτε, λόγῳ τῆς τε δομῆς καὶ τῶν διεπονσῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διαδικασιακῶν ἀρχῶν. Ταῦτα ἰσχύουν καὶ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν μεθ' ἐτέρων διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν, ὡς ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καὶ εἴ τι ἄλλο τοπικόν ἢ περιφερειακόν Συμβούλιον, ἐν οἷς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται ὡσαύτως ὅπως συνεργασθῇ καὶ παράσχῃ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ὡς ἄνω λεχθέντα ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τὴν συνεχιζομένην διόγκωσιν τοῦ Π.Σ.Ε. διὰ τῆς εἰσδοχῆς διαφόρων χριστιανικῶν κοινοτήτων ὡς νέων μελῶν αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ θὰ μειώσῃ μακροπροθέσμως τὴν εἰς τὰ διάφορα διοικητικὰ καὶ συμβουλευτικὰ σώματα τοῦ Π.Σ.Ε. ὀρθόδοξον παρουσίαν καὶ θὰ ἀποβῇ εἰς βάρος ἐνός ὑγινοῦς

Οικουμενικοῦ Διαλόγου ἐντός τοῦ Συμβουλίου. Διό καί πρέπει νά γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπί τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῇ νά δώσῃ ἐντός τοῦ Συμβουλίου τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς συνεισφοράν, τήν ὁποίαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατά τά ἤδη μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν Ὁρθοδόξων-μελῶν αὐτοῦ ἐκατέρωθεν συμπεφωνημένα (*Desiderata* Σόφιας).

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Δεόμεθα ὅπως εἶναι ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπληρώσῃ τήν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία ποίμνη, εἰς ποιμήν» (Ἰω. 10,14).

Σημεῖα τῆς Ἐκθέσεως «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις»
χρῆζοντα ἀμέσου προωθήσεως:

Ἡ μετὰ τοῦ θέματος «Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις» ἀσχοληθεῖσα Γ' Ἐπιτροπή, συμφώνως πρὸς τήν ὑπό τῆς Ὀλομελείας ἐκφρασθεῖσαν εὐχὴν, ἐπισημαίνει τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τοῦ πρὸς τὴν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον προωθουμένου ὁμωνύμου κειμένου, ἅτινα χρῆζον ἀμέσου προωθήσεως εἴτε παρὰ τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, εἴτε παρὰ τῶν διαφόρων διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν μεθ' ὧν αὐταὶ συνεργάζονται. Τά ἐν λόγῳ σημεῖα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. Ἡ ἀνάγκη ὅπως ἀνευρεθοῦν, ἐντός τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν λοιπῶν διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν, αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις, αἵτινες θά παράσχουν εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τήν δυνατότητα νά ἐνεργοῦν ἰσοτίμως, πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῶν ὡς ἄνω Ὁργανισμῶν, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ συχνάκις δέν συμβαίνει, λόγῳ τῆς δομῆς καί τῶν τήν λειτουργίαν τῶν ὡς ἄνω διεκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον, ὅπως τόσον ἐν τῷ Π.Σ.Ε. ὅσον καί ἐν τοῖς λοιποῖς Ὁργανισμοῖς, γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῇ ἵνα δώσῃ τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς προσφοράν, ἣν ἀναμένουν ἐξ αὐτῆς οἱ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ Κινήσει ἐταῖροι αὐτῆς. Ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε., δεόν ὅπως ἐφαρμοσθοῦν καί τὰ λοιπὰ σημεῖα ἐκ τῶν *Desiderata* τῆς Σόφιας, ἐπὶ τῶν ὁποίων δέν ἐλήφθη ἀκόμη μέριμνα.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, συμμετέχουσα εἰς τὸν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καί Τάξις» διεξαγόμενον πολυμερῆ Θεολογικόν διάλογον, δεόν ὅπως ἐξεύρῃ τρόπους συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκκλησιολογικά κριτήρια τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ἐν τῷ πολυμερεῖ τούτῳ διαλόγῳ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Πρόεδρον καί τόν Γραμματέα τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς διά τήν παρουσίασιν τοῦ κειμένου. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἔχω νά κάνω δύο παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη ἀναφέρεται εἰς τήν § 3 καί εἰδικώτερον εἰς τήν φράσιν, ἔνθα λέγεται ὅτι «*ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος, ὅπερ τήν διακρίνει κατά τήν διάρκειαν τῆς ἱστορίας, ἀείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος...*». Ἡ παρατήρησις μου ἀναφέρεται εἰς τὰς λέξεις: «... *τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καὶ ΙΣΤ'*». Νομίζω ὅτι ἐπανερχόμεθα ἐκ νέου εἰς τήν περίοδον τῆς ἐντάσεως μεταξὺ τῶν διαφόρων χριστιανικῶν ὁμάδων καί ὅτι εἰς τὰς συζητήσεις αὐτάς καί τὰς διαιρέσεις ἔχομεν τήν διάθεσιν νά ἐπιρρίπτωμεν τὰ λάθη εἰς τὸ ἕτερον μέρος, διά νά δικαιολογούμεθα. Νομίζω ὅτι διά νά ἀποφύγωμεν μίαν τοιαύτην ἐντύπωσιν καί χωρὶς νά βλάψωμεν τὸ κείμενον θά ἡδυνάμεθα νά ἀπαλείψωμεν τήν τελευταίαν αὐτὴν φράσιν: «*κυρίως κατὰ τοὺς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καὶ ΙΣΤ'*». Ἴδού ἡ πρώτη παρατήρησις.

Ἐπιτρέψατέ μοι νά περάσω εἰς τήν τελευταίαν. Ἀναφέρεται εἰς τήν § 12 καί εἰς τήν πρώτην φράσιν: «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας καὶ ἀντιμετώπιση τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου*». Κατανοῶ καλῶς τήν ἡμετέραν ἐπιθυμίαν νά κλείσωμεν τὸ κείμενον κατὰ τρόπον αἰσιόδοξον καί νά ἀπευθύνωμεν φιλοφρόνησιν εἰς τὸ Π.Σ.Ε. Καλῶς, ἀλλὰ φοβοῦμαι μήπως ἡ φράσις αὕτη παρὰσῶρῃ ἡμᾶς εἰς λάθος. Ἐξηγοῦμαι: Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ Π.Σ.Ε. παρατηροῦμεν συχνάκις τήν ἐμφάνισιν νέων θεολογικῶν τάσεων, αἱ ὁποῖαι διαταράσσουν τήν ὀρθόδοξον συνείδησιν ἡμῶν. Κατὰ συνέπειαν, παραμένοντες κατὰ λέξιν μικρά τις ὁμάς εἰς τὰς μεγάλας Οἰκουμενικὰς Διασκέψεις καὶ Συνελεύσεις δέν αἰσθανόμεθα καλῶς. Τοῦτο συνέβη εἰς τήν Συνέλευσιν τοῦ Π.Σ.Ε. εἰς Ναῖρόμπι. Εἰς μίαν τοιαύτην ἀτμοσφᾶραν εἰσήγετο πρὸς ἀποδοχὴν τὸ κείμενον διά τήν χειροτονίαν τῶν γυναικῶν, εἰς τὸ ὅποιον λέγεται εἰδικώτερον ὅτι αἱ μὴ εἰσαγαγοῦσαι τήν ἱερωσύνην τῶν γυναικῶν Ἐκκλησίαι ὀφείλουσι νά πράξουν τὰ πάντα διά νά τήν εἰσαγάγουν. Δέν εἴχομεν τήν δυνατότητα νά ἀντιδράσωμεν εἰς τήν ἀποδοχὴν τοῦ κειμένου τούτου. Ἐδόθη εἰς ἡμᾶς ἡ ἐξήγησις ὅτι εἶναι ἀξίωσις τοῦ συγχρόνου κόσμου καὶ ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἀντιτιθέμεναι εἰς τὸ κείμενον τοῦτο, ἐπιδιώκουν νά κλονίσουν τὸ Π.Σ.Ε.

Ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Π.Σ.Ε. ὑπάρχει ἓν σοβαρώτερον εἰσέτι πρόβλημα. Εἰς τὸ τέλος τῶν μεγάλων Οἰκουμενικῶν Συνελεύσεων καὶ Διασκέψεων, κατὰ τήν τελευταίαν εὐχαριστιακὴν τελετὴν, πάντες οἱ ἐκπρόσωποι, μέ ἐξαίρεσιν τοὺς Ὁρθοδόξους, συμμετέχουν εἰς τήν κοινωνίαν. Εἴτα κατὰ τὰς συνεδρίας ὥρισμένοι ἐκπρόσωποι ἀσκοῦν κριτικὴν διά τήν μὴ συμμετοχὴν εἰς τὸ κοινὸν δεῖπνον καὶ ταῦτα κατὰ τρόπον ἀπαράδεκτον διά τὰ ὀρθόδοξα μέλη. Ἀναφέρομαι εἰς τὰ παραδείγματα αὐτὰ διά νά βελτιώσω τὸ ἤδη κα-

λόν κείμενον τῆς § 12 καί νά δείξω ὅτι, παρὰ πάντα τά νέα θετικά φαινόμενα εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Π.Σ.Ε., αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, συμμετέχουσιν εἰς τὴν διαδικασίαν, ὀφείλουν νά περιφρουρήσουν τὰς παραδόσεις αὐτῶν, τὴν πίστιν αὐτῶν καί νά δώσουν μαρτυρίαν αὐτῆς. Τούτου λεχθέντος, θά ἐπεθύμουν νά προτείνω μίαν διόρθωσιν μετὰ τὴν προαναφερθεῖσαν φράσιν. Νά προστεθῇ μία ἄλλη φράσις: «*Εἰς τὴν διαδικασίαν αὐτὴν εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ἐποικοδομητικὴ προσφορά καὶ ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔνεκα τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ τῆς πίστεως αὐτῆς*». Ἐν συνεχείᾳ ὡς εἰς τὸ κείμενον: «*Δεόμεθα ὅπως εἶναι ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπληρώσῃ τὴν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται ἡ μία ποιμνὴ, εἰς ποιμὴν*» (Ἰω. 10,14)».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τὸν ἅγιον ἀδελφόν διὰ τὴν παρέμβασίν του. Θά ἐπανέλθωμεν εἰς τὸ θέμα.

Ὁ Σεβ. Ὁρὸνς Λιβάνου: Σεβασμώτατε Πρόεδρε, εἰς τὴν § 2 αἱ λέξεις «πολλοὶ χριστιανοί» δημιουργεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου σοβαρὰς δυσκολίας. Θά ἤμην ἔτοιμος νά προτείνω: «*ἐτερόδοξοι χριστιανοί*», ἀλλὰ δυνάμεθα ἴσως νά εὕρωμεν μετριοπαθεστέραν διατύπωσιν καὶ ὀλιγώτερον συμβατικήν. Ἐπίσης, θά ἐπεθύμουν νά προτείνω νά εἴπωμεν «*διὰ ποικίλους λόγους καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ ἅγιος ἀδελφός ἔθιξε καὶ ἰδικὴν μου ἀνησυχίαν. Ἐπιτρέψατέ μου νά προτείνω τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατὰ τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας καὶ διὰ ποικίλους λόγους καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους ἐσημειώθησαν πολλαὶ καὶ σημαντικαὶ ἀπομακρύνσεις ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιδαιρέτου Ἐκκλησίας*». Ἄς ἀποφύγωμεν τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρου «*ἐτερόδοξοι*» εἰς τὴν § 2 τοῦ κειμένου μας. Ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς δέχεται τὴν τροπολογίαν;

Ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς τῆς Γ' Ἐπιτροπῆς ἀποδέχονται τὴν τροπολογίαν ταύτην.

Ὁ Ἐλλογμ. κ. Σκομπέ: Σεβ. Πρόεδρε, εἶχον ὠρισμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ρωσικοῦ κειμένου, ἀλλ' ἤδη διωρθώθησαν. Δέν ἔχω παρὰ μίαν ἐρώτησιν ἐπὶ τῆς § 8. Εἰς τὸ ρωσικόν κείμενον ἐν σχέσει πρὸς τὸ κείμενον τῆς Λίμα ἡ μετάφρασις εἶναι: «*Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Ἱερωσύνη*». Εἰς τὸ ἑλληνικόν κείμενον, ἡ λέξις «*Ἱερωσύνη*» μεταφράζεται μέ τὴν λέξιν «*Λειτουργήμα*». Δηρωτώμην, ἂν ἡ λέξις αὕτη «*Λειτουργήμα*» σημαίνει «*Ἱερωσύνη*» ἢ ἀπλῶς τὴν διακονίαν, ἡ ὁποία ὑπονοεῖται ἀπὸ τὸ Π.Σ.Ε. Ὁμιλοῦντες περὶ μυστηρίων, γνωρίζομεν τὸ μυστήριον τοῦ Βαπτίσματος, τὸ μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας καὶ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς νά δώσῃ μίαν ἐξήγησιν ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπ. Τσέσης: Εὐχαριστῶ ἅγιε Πρόεδρε. Τὸ ἀγγλικόν πρωτότυπον καὶ ἡ γαλλικὴ μετάφρασις τοῦ «BEM» ὁμιλοῦν ὄντως περὶ «*Λειτουργήματος*» (Ministry-Ministère) καὶ ὄχι περὶ Ἱερωσύνης (Priesthood - Sacerdoce). Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐσωτερικαὶ μαρτυρίαι. Ἐνὼ τά

δύο πρώτα κεφάλαια όμιλούν περί θεοσδότων μυστηρίων, ήτοι τοῦ Βαπτίσματος καί τῆς Εὐχαριστίας, τό τρίτον κεφάλαιον σαφώς δέν όμιλεῖ περί τοῦ μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης.

Ο Σεβ. Εὐδοκιάδος: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θά ἐπεθύμουν νά ἐπανέλθω εἰς τάς παρατηρήσεις τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἰουβεναλίου. Κατανοῶ αὐτάς καί συμμερίζομαι τήν ἄποψίν του, ἀλλά νομίζω ὅτι ὀφείλονται εἰς τάς ἀτελείας τῆς ρωσικῆς μεταφράσεως, τήν ὁποίαν δυστυχῶς δέν ἔχω. Εἰς τήν § 3 δέν λέγεται ἀπλῶς ὅτι τό οἰκουμενικόν τοῦτο πνεῦμα τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐξεδηλώθη εἰδικώτερον κατὰ τοὺς Ε', ΙΑ' καί ΙΕ' αἰῶνας. Αὐτά ἦτο εἰς τήν παλαιάν μορφήν. Εἰς τήν παροῦσαν διατύπωσιν ὑπάρχει: «τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος, τῆς διασπασθείσης κυρίως κατὰ τοὺς αἰῶνας Ε', ΙΑ' καί ΙΣΤ'» καί θεωρῶ τήν ἔκφρασιν αὐτήν καλλιτέραν. Ἡ ἀντίρρηση τοῦ Μητροπολίτου Ἰουβεναλίου ὡς πρός τήν διασπασθεῖσαν ἐνότητα δέν ἦτο ἴσως ἀναγκαία. Ἡ αὐτή παρατήρησις ἰσχύει καί ἐν σχέσει πρός τήν § 12, ἐνθα, κατὰ τήν γνώμην μου, εἰς τήν ρωσικὴν διατύπωσιν ἡ λέξις «προκειμένου» δέν μετεφράσθη. Ὅθεν, ἡ Οἰκουμενική Κίνησις υἱοθετεῖ μίαν νέαν ἔκφρασιν, «προκειμένου» νά ἀντιμετωπίσωμεν τάς νέας συνθήκας. Ὑποθέτω ὅτι ἡ λέξις «προκειμένου» δέν μετεφράσθη. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ. Αἱ προτάσεις τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης ἰσχύουν καί θά τάς ἐπαναφέρω εἰς δύο συγκεκριμένας προτάσεις εἰς τό κείμενον. Δέν ἐγκατελείφθησαν.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, εὐχαριστῶ τήν Ἐπιτροπὴν, ἡ ὁποία ἠτοίμασεν ἕν καλόν κείμενον. Εἰς τό τέλος τῆς § 2 νά λεχθῇ «περί τῆς ἐνότητος καί αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας». Εἶναι λεκτικὴ ἢ παρατήρησις. Ἐπίσης εἰς τήν § 4 καί 8 χρησιμοποιεῖται ἡ λέξις «οἰκουμενιστική». Ὁ ὅρος αὐτός ἔχει λάβει ἀρνητικόν νόημα, δι' αὐτό καί θά παρακαλοῦσα ταπεινῶς νά γίνῃ «οἰκουμενική». Ἐάν αὐτό δέν γίνῃ ἀποδεκτόν, νά φύγῃ ἡ λέξις.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Εὐχαριστῶ ἄγιε Πρόεδρε. Εἰς τό τέλος τῆς § 2 νά προστεθῇ «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τήν ἀποστολήν καί τήν ὑποχρέωσιν ἵνα μεταδώσῃ σύνολον τήν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καί τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν». Εἰς τήν § 8 νά προστεθῇ ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκφράζει τάς ἀνησυχίας τῆς διὰ τήν ἀλλαγὴν τοῦ Καταστατικοῦ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καί Τάξις». Εἰς τό σημεῖον 11 § 3 νά γίνῃ κάποια ἐπεξήγησις «... τοῦ Διαλόγου ἐντὸς τοῦ Συμβουλίου» μέ τήν προσθήκην «τοῦθ' ὅπερ καθιστᾷ ἀδήριτον τήν ἀναθεώρησιν τῆς θέσεως αὐτῆς ἐναντι τοῦ Π.Σ.Ε. Αὐτὴ πρέπει νά γίνῃ διὰ νέων καταστατικῶν ἀναγκάων ρυθμίσεων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῇ...». Εἰς τήν § 12 θά προέτεινα τήν ἐξῆς τροπολογίαν: «Δεόμεθα ὅπως ἅπασαι αἱ Ἐκκλησίαι ἐργασθῶσιν ἀπὸ κοινοῦ, ὥστε νά εἶναι ἐγγὺς ἡ ἡμέρα καθ' ἣν θά ἐκπληρωθῇ ἡ εὐχή τοῦ Κυρίου...». Δέν δυνάμεθα ἡμεῖς νά προσδιορίσωμεν τί θά κάμῃ ὁ Κύριος.

Ο Σεβ. Σουμαδίας: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θά ἦτο ὀρθώτερον νά λεχθῇ εἰς τήν § 2 ὅτι «Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τήν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ

τοῦ γεγονότος τῆς ιδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Εἰς τὴν § 8 θὰ προέτεινα τὴν ἀπάλειψιν τοῦ δευτέρου μέρους τῆς προτάσεως, ἢ ὅποια ἀναφέρεται εἰς τὸ κείμενον «BEM». Δέν νομίζω ὅτι πρέπει νὰ ἐκφράσωμεν ἱκανοποίησιν διὰ τὴν «μερικὴν» ἀποδοχὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδάς: Τὸ κείμενον, Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐπιχειρεῖ μίαν ἀξιολόγησιν τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως, χρησιμοποιοῦν τὴν γλῶσσαν τῆς Οἰκουμενικῆς ταύτης Κινήσεως. Πολλὰ πράγματα, τὰ ὅποια δέν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνουιν ἀποδεκτὰ εἰς τὸ περὶ Διαλόγων κείμενον, εὐρίσκουν περιέργως θέσιν εἰς τὸ περὶ Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Εἰς τὴν § 1, δέν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι «ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὸν φορέα τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία «εἶναι» ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. Εἰς τὴν § 2, πρέπει νὰ ἀπαλειφθῇ ἡ λέξις «σύνολον». Λέγοντες «σύνολον τὴν ἀλήθειαν» εἰσάγομεν ἔννοιαν ἁθροιστικοῦ μεγέθους, ἐνῶ εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν ἡ ἀλήθεια εἶναι ἐν Χριστῷ ἐννυπόστατος. Εἰς τὸ σημεῖον 2, § 3, ἡ ἔκφρασις «πρὸς μίαν ἀπὸ κοινοῦ πορείαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος» ἐνοχλεῖ πολὺ περισσότερον ἀπὸ τὴν «κοινήν πορείαν» τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων. Εἰς τὴν § 8 θὰ ἐπεθύμουν καὶ ἐγώ, ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἁγίου Σουμαδιάς, νὰ ἀπαλειφθῇ τὸ δεύτερον σκέλος τῆς προτάσεως περὶ τοῦ BEM. Παρακαλῶ ἐπίσης διὰ τὴν διαγραφὴν ὅλων τῶν τρόπων τινὰ βιβλιογραφικῶν τίτλων, οἱ ὅποιοι ἀπαριθμοῦνται εἰς τὴν § 10.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δέν πρόκειται περὶ βιβλιογραφικῶν ἐνδείξεων, ἀλλὰ περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Π.Σ.Ε.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Καθηγ. Μπρία: Σεβασμώτατε, ἡ § 2 ἀποτελεῖ κατὰ τὴν γνώμην μου ἰσχυράν ἐκκλησιολογικὴν βάσιν. Εἶμαι εὐγνώμων πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὴν συνέταξαν, καὶ πρὸς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι προέτειναν τροποποιήσεις. Θὰ προέτεινα νὰ ἀνεπτύσσομεν περισσότερον τὸν ῥόλον τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Εἰς τὴν § 12 θὰ ἐπεθύμουν νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς καὶ τοῦτο « *χάρις εἰς τὴν ὀρθόδοξον συμβολήν*». Ἡ ἐξέλιξις τῆς Κινήσεως αὐτῆς δέν πρέπει νὰ ἐκτιμηθῇ ἀνεξαρτήτως πρὸς τὴν προσφορὰν ἡμῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ τελευταία αὕτη παρατήρησις τοῦ π. Μπρία συναντᾷ τὴν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις. Θὰ ἐπανέλθωμεν ἐπ' αὐτῆς.

Ὁ Σεβ. Φιλαδελφείας: Ἀντὶ «σύνολον τὴν ἀλήθειαν» θὰ προέτεινα «*πάσαν τὴν ἀλήθειαν*». Ἡ λέξις αὕτη εἶναι ἀγιογραφικὴ.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Κόεβ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν § 3 θὰ προέτεινα νὰ εἴπωμεν ὅτι ἡ συμμετοχὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν δέν ἀπορρέει μόνον ἀπὸ τὴν ἱστορίαν της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν οὐσίαν της.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ διὰ τὴν παρατήρησιν. Ἐπειδὴ ἡ λέξις «*οὐσία*» δύναται νὰ δημιουργήσῃ δυσκολίας τινὰς νὰ χρησιμοποιήσωμεν

τόν ὅρον «ταυτότητα».

Ὁ Αἰδεσιμολ. Πρωτοπρ. Μποροβόι: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, θά εἶμαι πολύ σύντομος. Δέν ἐπεξεργαζόμεθα δογματικόν κείμενον, τόν «Ὅρον» τῆς μελλοντικῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ὡς πάντα τά ἄλλα κείμενα ἡμῶν καί αὐτό δέν εἶναι εἰ μή μία πρότασις πρὸς τὴν Σύνοδον, ἡ ὁποία θά τό μελετήσῃ, θά ἐκτιμήσῃ τά θέματα καί θά ἐκφέρῃ τὴν κρίσιν αὐτῆς. Ἐκ τῆς ἐπόψεως αὐτῆς θεωρῶ τό προταθέν κείμενον «*Ορθόδοξος Ἐκκλησία καί Οἰκουμενική Κίνησις*» πλήρως προσηρμοσμένον εἰς τόν σκοπὸν αὐτοῦ, ικανοποιητικόν καί ἀποδεκτόν, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἤδη γενομένων ἢ τῶν γενησομένων διορθώσεων, αἱ ὁποῖαι ὅμως δέν μεταβάλλουν τό οὐσιώδες τοῦ θέματος. Ἐχω μίαν ἐρώτησιν, σύντομον ἀλλὰ σοβαράν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν § 1. Τὴν εὐρίσκω πλήρως ικανοποιητικὴν, διότι ἀποδίδει τὴν ἀποψιν καί τὴν συνείδησιν ἡμῶν. Διὰ τῆς ἀντικαταστάσεως τῆς λέξεως «*φορεὺς*» διὰ τῆς φράσεως «ἀποτελεῖ καί εἶναι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά ἔχωμεν ὀρισμένας δυσχερεῖας θεολογικῆς καί οἰκουμενικῆς τάξεως - ὅχι πρὸς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν - ἀλλ' ἡμεῖς αὐτοί. Εἴμεθα πράγματι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἀλλ' εἰσήλθομεν εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν, ἀποδεχθέντες τὴν δυνατότητα ἐνός Διαλόγου μετ' αὐτῆς. Ἀπεδέχθημεν τὴν Δήλωσιν τοῦ Τορόντο - γνωρίζομεν τό περιεχόμενον - ὡς ἐπίσης καί τόν Καταστατικόν του Π.Σ.Ε. Ἐάν εἴπωμεν συντόμως ὅτι «εἴμεθα ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία», θά εἶναι δύσκολον νὰ κατανοηθῇ, διατί εἴμεθα ἐδῶ καί τί θά συζητήσωμεν μετ' αὐτῆς. Θά ἀσχοληθῶμεν εἰς τὴν διακήρυξιν καί τὴν μαρτυρίαν. Ἐπειδὴ ὅμως εἴμεθα πράγματι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, προτείνω νὰ ἀφήσωμεν τὴν παράγραφον ὡς ἔχει. Ἐν περιπτώσει πιθανῆς μεταβολῆς προτείνω νὰ τονισθῇ τό γεγονὸς ὅτι εἴμεθα πράγματι ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία, ἀλλ' ἔχομεν λόγους νὰ διαλεγώμεθα μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ζητῶ λοιπὸν νὰ ἀφήσωμεν τὴν παράγραφον ὡς ἔχει, ἀλλ' ἐν περιπτώσει μεταβολῆς νὰ τὴν διατυπώσωμεν ὡς ἐξῆς: «*Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐν τῇ βαθείᾳ πεποιθήσει καί ἐν ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι εἶναι ὁ συνεχιστὴς καί ὁ φορεὺς τῆς ἀρχαίας Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς πίστεως καί τῆς παραδόσεως αὐτῆς, προσφέρει τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς, ἀκραδάντως πιστεύουσα ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου*». Ἀκόμη μίαν λέξιν. Ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, ὡς καί ἡμεῖς, πιστεύει ὅτι εἶναι ἡ μία, ἀληθὴς Ἐκκλησία. Κατὰ τὴν συνέλευσίν της, ἡ Σύνοδος τοῦ Βατικανοῦ δέν τό ἡρνήθη. Θά τό ἀρνηθῶμεν ἡμεῖς; Εἴμεθα ἡ ἀληθὴς Ἐκκλησία. Ἡ Σύνοδος αὐτῇ, εὔρε μίαν ὀρθὴν θεολογικὴν διατύπωσιν. Εἶπεν ὅτι ἡ Μία, Ἀγία, Καθολικὴ καί Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία «*subsistit*» εἰς τὴν Ρωμαιοκαθολικὴν Ἐκκλησίαν, εὐρίσκεται ἐντὸς αὐτῆς. Εἶναι ὁ μοχλὸς τῆς Μιᾶς ταύτης Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἡμεῖς εἴμεθα «*ὁ συνεχιστὴς καί ὁ φορεὺς...*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, ἔχομεν τὰς δύο προτάσεις

τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης. Ἐφιστᾷ ὁ ἅγιος ἀδελφός τήν προσοχήν μας ὅτι ὅσα λέγομεν εἰς τήν § 3 περί τῆς διασπασθείσης ἐνότητος εἰς τοὺς αἰῶνας Ε΄, ΙΑ΄ καὶ ΙΣΤ΄ δύνανται νά παρεξηγηθοῦν ἀπὸ τοὺς μὴ ὀρθοδόξους ἀδελφούς μας. Τοῦτο ὅμως ἀποτελεῖ ἱστορικὴν ἀλήθειαν. Θά παρεκάλουν τὸν ἅγιον Κρουτίτσκη νά μὴ ἐπιμείνῃ.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκη: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, λυποῦμαι νά παρατηρήσω ὅτι, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ παρατήρησίς μου ἐγένετο πρώτη, δυστυχῶς δὲν συμπεριελήφθη. Τώρα προτείνετε μίαν διόρθωσιν ἀντίθετον πρὸς τήν ἰδικήν μου. Ἐάν διατηρήτε τήν ἀντίθεσίν σας πρὸς τήν διόρθωσίν μου, παρακαλῶ ἢ ἀντίθετος ἀποψὶς μου νά ἀναφερθῇ εἰς τὰ πρακτικά.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Δέν ἀπορρίπτω τήν πρότασίν σας, ἅγιε ἀδελφέ. Λέγω τήν προσωπικήν μου γνώμην προκειμένου νά ἀποσαφηνίσω μίαν κατὰστασιν. Θέτω τὸ θέμα ἐνώπιόν τῆς Ὀλομελείας.

Ο Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Ἄγιε Πρόεδρε, νομίζω ὅτι τὰ ἐπιχειρήματα τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης ἦσαν ἀρκούντως πειστικά. Δέν θά τὰ ἐπαναλάβω. Προτείνω νά ἀπαλειφθῇ ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀναφορά.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ποία ἡ γνώμη τοῦ Προέδρου καὶ τοῦ Γραμματέως τῆς Γ΄ Ἐπιτροπῆς;

Ο Σεβ. Μίνσκ: Δέν ἔχομεν ἀντίρρησην εἰς τήν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Ἰουβενάλιου. Δύναται νά θεωρηθῇ ὅτι τὸ θέμα ἔκλεισε.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐφ' ὅσον ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης, ἀπαλείφεται ἡ διατύπωσις. Ἡ δευτέρα παρατήρησις καὶ προσθήκη, τήν ὁποίαν ἐζήτησεν ὁ ἅγιος Κρουτίτσκης, ἀναφέρεται εἰς τήν § 12. Ἐπιθυμεῖ ὁ ἅγιος ἀδελφός ὅπως μετὰ τὰς λέξεις: « καὶ ἀντιμετωπίσῃ τὰς προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου... » προστεθῇ « εἰς τὴν πορείαν αὐτὴν εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δημιουργικὴ συμβολὴ καὶ μαρτυρία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας, λαμβανομένων ὑπ' ὄψιν τῶν ἀποστολικῶν παραδόσεων καὶ τῆς πίστεως αὐτῆς ». Νομίζω, ὅτι ἡ προσθήκη εἶναι λογικὴ. Πρέπει νά ὑπάρχῃ ἰσορροπία μετὰ τῶν δύο διατυπώσεων. Ἐρωτῶ καὶ πάλιν τὸν Πρόεδρον καὶ τὸν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς ἐάν εἶναι σύμφωνοι.

Ο Σεβ. Μίνσκ: Δέν ἔχομεν καμμίαν δυσκολίαν νά ἀποδεχθῶμεν τήν πρότασιν τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης.

Ο Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἔχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι οἱ Ὀρθόδοξοι φοβοῦνται εἰς τὴν συνέλευσιν αὐτὴν ὅτι δέν εὐρίσκονται ἐν ἀρμονίᾳ πρὸς τὴν πίστιν των καὶ τὴν παράδοσίν των. Αἰσθάνονται καθ' ἐκάστην στιγμὴν τὴν ἀνάγκην νά διαβεβαιώσουν ὅτι εἶναι σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν των καὶ εἰς τὴν παράδοσιν των. Αὐτὰ ἐπανερχονται κάθε τρεῖς στίχους. Εἶναι αὐτονόητον ὅτι ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὅτε ἀντιμετωπίζει τὴν Οἰκουμενικὴν Κίνησιν ἢ οἰονδήποτε ἕτερον γεγονὸς, ἀντλεῖ ἐκ τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως αὐτῆς. Διατί νά μὴ αἰσθανώμεθα ἐλεύθεροι, διατί νά προσπαθῶμεν πάντοτε νά ἰσορροπῶμεν; Δέν εἶμαι τὸ παράπαν ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀλλαγὴν, ἀλλὰ τείνομεν νά βαρύνωμεν τὸ ἡμέτερον κείμενον.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Αναγνωστόπουλος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά ἤθελα

νά έρωτήσω, διατί έπιθυμούμεν τήν προσθήκην ταύτην; Ἡ προσευχή μέ τήν ὁποίαν καταλήγομεν εἶναι ἀρκετά έκφραστική.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. Τσέσης: Τό πρόβλημα εἶναι, Σεβ. Ἄγιε Πρόεδρε, ἐάν ἡ Οἰκουμενική Κίνησις προωθῇ τήν ἐνότητα ἤ ὄχι. Προσωπικῶς πιστεύω ὅτι, ἐπειδή ἀκριβῶς διά τῆς Κινήσεως ταύτης προωθείται ἡ ἐνότης, συμμετέχομεν εἰς αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Κρουτίσκης: Ἐπιθυμῶ νά ἐξηγήσω τό κίνητρον τῆς διορθώσεως αὐτῆς. Ἐνομισα ὅτι ἡ φράσις αὕτη θά ἡδύνατο νά καταστή στήριγμα διά τήν ἐργασίαν ἡμῶν εἰς τάς Οἰκουμενικάς διασκέψεις, ὡσάντις οἱ ἀδελφοί Προτεστάνται ἀπαιτοῦν νά κοινωνοῦμεν κατὰ τάς οἰκουμενικάς τελετάς ἢ καί νά δεχθῶμεν τήν ιερωσύνην τῶν γυναικῶν εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν. Κατηγοροῦν ἡμᾶς ὅτι ὁδηγοῦμεν εἰς ὀπισθοδρομήσιν τήν Οἰκουμενικήν Κίνησιν. Ἡ φράσις αὕτη: «*Ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τάς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τάς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου*» δύναται νά ἐρμηνευθῇ ὑπό τῶν ἀδελφῶν Προτεσταντῶν ὡς ἐνθάρρυνσις ἐκ μέρους ἡμῶν τῶν τάσεων τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως νά ἀνταποκριθῇ εἰς τάς νέας ἀπαιτήσεις. Ἐπιθυμῶ νά διευκρινήσω ὅτι ἡ ἡμετέρα πρότασις δέν ὑποκινεῖται ἐκ τοῦ φόβου ρωγμῆς εἰς τήν ὁλοκληρίαν τῆς παραδοσεως ἡμῶν. Σκοπός αὐτῆς εἶναι νά βοηθήσῃ ἡμᾶς νά καταθέσωμεν τήν μαρτυρίαν ἀξιοπρεπῶς εἰς τούς κόλπους τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω, ἀδελφοί, ὅτι ἡ προσθήκη αὕτη πρέπει νά γίνῃ.

Μετά ταῦτα, ὁ Σεβ. Πρόεδρος συνοψίζει τάς γενομένας παρατηρήσεις καί προτάσεις, ἐκθέτων ἅμα ἐν ἐκάστη περιπτώσει τήν έκφρασθεῖσαν συμφωνίαν ἢ διαφωνίαν τῆς Ὀλομελείας. Ἰδιαιτέρως ἀπασχολεῖ τήν Ὀλομέλειαν ἡ πρότασις τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Σουμαδίας, ἡ ἀναφερόμενη εἰς τήν § 8. Κατόπιν μακρᾶς συζητήσεως, συμφωνοῦντος καί τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς προτάσεως, γίνεται ἀποδεκτή ἡ ἐξῆς διατύπωσις: «*Ἐπισημαίνεται, ὅτι τό κείμενον «Βάπτισμα - Εὐχαριστία- Λειτουργημα», καταρτισθέν ὑπό τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καί ὀρθοδόξων θεολόγων, δέν έκφράζει τήν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεία κεφαλαιώδους σημασίας. Ἐν τούτοις ἀποτελεῖ ἐν σημαντικόν βῆμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως*».

Τά μέλη τῆς Διασκέψεως κρίνουν τάς γενομένας βελτιώσεις ἱκανοποιητικάς καί ἀποδέχονται τό κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες καί ἀδελφοί, ἐρχόμεθα τώρα εἰς τήν ἐξέτασιν τοῦ τετάρτου κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς εἰρήνης, ἐλευθερίας κ.λπ. Ἐπειδή μετέσχον τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς δύναμαι νά διαβεβαιώσω τήν Ὀλομέλειαν ὅτι ἐγένετο ἀφαντάστως λεπτολόγος ἐργασία ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Κατεβλήθη πάσα δυνατή προσπάθεια, ὥστε νά ἱκανοποιηθοῦν ὅλαι αἱ πλευραί καί ὅλα τά ὑπάρξαντα αἰτήματα. Τό κείμε-

νον δέν διαφέρει ούσιωδώς ἀπό τό καταρτισθέν ἀπό τήν Διορθόδοξον Προ-
παρασκευαστικήν Ἐπιτροπήν. Ἐχει ὅμως ἐμπλουτισθῇ εἰς μερικά σημεία
ἀπό ὠρισμένας ἐμπραγμάτως ἐπιβαλλομένας προσθήκας.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς:

«Πρὸς τόν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον, Πρόεδρον
τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Δια-
σκέψεως ὀρισθεῖσα Δ' Ἐπιτροπὴ πρὸς ἐξέτασιν τοῦ θέματος «*Συμβολή
τῶν κατὰ τόπους Ορθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν
ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καὶ τῆς ἀγάπης με-
ταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*», συνελθοῦσα προέβη
κατ' ἀρχὴν εἰς τὴν ἐκλογὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Στάρας Ζαγοράς κ. Πα-
γκρατίου ὡς Προέδρου καὶ τῶν Ἑλλογιμ. Καθηγ. κ. Θεοδώρου Ζήση καὶ
κ. Ἀλεξίου Σεργκιέβιτς Μπουέβσκυ ὡς Γραμματέων αὐτῆς. Ἐν συνεχείᾳ,
ἡ Ἐπιτροπὴ συνεζήτησε ἐπὶ τῶν ἐν τῇ Ὀλομελείᾳ γενομένων παρατηρήσε-
ων καί, ἐκτός τῶν φραστικῶν καὶ νοηματικῶν βελτιώσεων, συνεπλήρωσε
καὶ ὠλοκλήρωσε τὸ κείμενον εἰς τὰ ἐξῆς, διατηρηθέντων ἐν τῷ συνόλῳ τῆς
δομῆς καὶ τοῦ περιεχομένου αὐτοῦ:

1. *Ἐπεσήμανεν εἰς τὸ Α' κεφάλαιον καὶ εἰς τὰς παραγράφους 4, 5 καὶ
6 τὴν ἀνάγκην τῆς διαχριστιανικῆς καὶ διαθρησκειακῆς συνεργασίας διὰ
τὴν προστασίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς εἰρήνης.*

2. *Μεταξὺ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ Β' κεφάλαιον κακῶν συμπεριέ-
λαβε καὶ τὸν περιορισμὸν τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χώρον τῆς
ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς θρησκευτικῆς ἐλευθερίας.*

3. *Ἐδημιούργησεν ἐκ τοῦ ὑπάρχοντος ὑλικοῦ τὸ Δ' κεφάλαιον «Περὶ
εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης» καὶ μετέφερεν εἰς ἄλλην κατάλληλον συνάφειαν
ὡς Ε' κεφάλαιον τὰ περὶ εἰρήνης ὡς ἀποτροπῆς τοῦ πολέμου.*

4. *Μεταξὺ τῶν καταδικαζομένων πολέμων συμπεριέλαβεν ἐν τῷ
Ε' κεφαλαίῳ καὶ τὸν διαστημικόν, ἐν τῷ αὐτῷ δὲ κεφαλαίῳ καὶ εἰς τὴν § 3
προσέθεσε τὴν ἐσχατολογικὴν διάστασιν τῶν προβληματισμῶν.*

5. *Εἰς τὸ ΣΤ κεφάλαιον εἰς τὸν τίτλον, ὅπως καὶ εἰς τὸ περιεχόμενον,
συνεπλήρωσε τὰ περὶ φυλετικῶν διακρίσεων, δι' ἀναφορᾶς καὶ εἰς ἄλλας
διακρίσεις ὅχι μόνον εἰς βάρος ἀτόμων, ἀλλὰ καὶ μειονοτήτων.*

*Τὸ οὕτω καταρτισθέν κείμενον ἡ ἡμετέρα Ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει
εὐσεβάστως πρὸς τὴν Ὀλομέλειαν διὰ τὰ περαιτέρω.*

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986»

† ὁ Στάρας Ζαγοράς Παγκράτιος

Καθηγ. Θεόδωρος Ζήσης

Καθηγ. Ἀλέξιος Μπουέβσκυ

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τὸν Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς νά
λάβῃ τὸν λόγον καὶ εἴπῃ τὰ εἰκότα.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὡς ἐλέχθη ἤδη ἡ Δ' Ἐπιτροπὴ εἰργάσθη μέ αἶσθημα βαθείας εὐθύνης καὶ ἐν πνεύματι ἀδελφικῆς κατανοήσεως, τῇ συμμετοχῇ δεκαπέντε ἐκπροσώπων τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Μετ' ἰδιαίτερας χαρᾶς ἀναφέρω ὅτι ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ἅπασαι αἱ προτάσεις τῆς Ὀλομελείας καὶ ὅτι ἡ Ἐπιτροπὴ προσεπάθησε νὰ διατηρήσῃ, κατὰ τὸ μέτρον τοῦ δυνατοῦ, τὸ κείμενον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐγένοντο βεβαίως διορθώσεις καὶ βελτιώσεις μέ μοναδικόν σκοπὸν τὴν ἀρτιωτέραν κατάρτισιν τοῦ κειμένου καὶ τὴν ἀνταπόκρισιν αὐτοῦ εἰς τὴν σύγχρονον πραγματικότητα. Ἡ Ἐπιτροπὴ ὑποβάλλει τὸ κείμενον τῇ Ὀλομελείᾳ μέ τὴν παράκλησιν ὅπως τοῦτο γίνῃ ἀποδεκτόν. Δράττομαι, τέλος, τῆς εὐκαιρίας ὅπως εὐχαριστήσω ἅπαντα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ ἰδιαίτερος τοὺς γραμματεῖς αὐτῆς Καθηγ. κ. κ. Ζήση καὶ Buevsky. Παρακαλῶ τὸν Καθηγ. κ. Ζήση νὰ παρουσιάσῃ τὸ κείμενον τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, δέν θά ἀπαριθμήσω τὰς φραστικὰς βελτιώσεις. Ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἐπισημάνω τὰ βασικά σημεῖα, ὅπου ἐγένοντο προσθήκαι, αἱ ὁποῖαι πρέπει νὰ τύχουν τῆς προσοχῆς τῆς Ὀλομελείας.

Ὁ Γραμματεὺς τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ζήσης, ἀναγινώσκει ἐν συνεχείᾳ τὰς §4, § 5 καὶ § 6 τοῦ Α' κεφαλαίου, αἱ ὁποῖαι διεμορφώθησαν κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, τὴν § 3 τοῦ ΣΤ' κεφαλαίου, προστεθεῖσαν κατόπιν σχετικῆς παρατηρήσεως τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ὁρους Λιβάνου, καὶ τὴν § 4 τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου, προστεθεῖσαν ὡσαύτως κατόπιν εἰσηγήσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας. Τὸ κείμενον ἔχει ὡς ἀκολούθως:

Δ' ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΠΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ ΕΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΩΝ ΙΔΕΩΔΩΝ ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ ΑΔΕΛΦΟΣΥΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν σήμερον ὁλόκληρον τὴν ἀνθρωπότητα ἀνέγραψεν ἀρχήθεν εἰς τὴν ἡμερήσιαν διάταξιν τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τὸ θέμα: «Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων». Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅλας τὰς θρησκείας καὶ, ὑπὸ διαφόρους μορφάς

καί αποχρώσεις, έναρμονίζεται πρὸς τὸν προβληματισμὸν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ποία ὁμῶς θά εἶναι ἡ κοινὴ βάσις, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ἰδεωδῶν αὐτῶν καὶ ποίας προτάσεις δύνανται αὐτὴ νὰ κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένας ἐνεργείας νὰ προβῇ, διὰ νὰ συμβάλῃ τὸ κατ' αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ἰδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατόπιν ἐπιστάμενης κατὰ στάδια μελέτης τοῦ θέματος, ἐκφράζουσα τὴν ἱκανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα καὶ ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν κατὰ τὸ ἀνθρώπινον παραλείψεων, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν ἢ σημειοῦνται εἰς τὸν χρόνον αὐτόν, ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον τὰ κάτωθι:

Α'. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην.

1. Ἐχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νὰ τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν, ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὁποία θά τὴν ἐταύτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν, προπρωτικὴν των ἀκεραιότητα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καὶ ἀνέπνεεν ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καὶ τὴν εἰρήνην μεταξύ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων.

2. Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου τῆς Ὁρθοδοξίας ὑπῆρέτησε μὲ συνέπειαν, συνέχειαν καὶ ζήλον τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, μὲ ὅλην τὴν ἀπολυτότητα καὶ καθολικότητα, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέθη τοῦτο εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, ὡς κορύφωσις καὶ συγκεφαλαίωσις τῆς θείας δημιουργίας καὶ ὡς κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν πλασθεὶς τοῦ Δημιουργοῦ του, ὑπῆρξε διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τὸ καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς τῆς εἰς τὸν κόσμον καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ἀρχέγονον μεγαλεῖον καὶ κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» ἐταυτίσθη ἀπολύτως μὲ τὴν ἀποστολὴν τῆς. Καὶ αὐταὶ ἀκόμη αἱ καθαρῶς θεολογικαὶ ἔριδες τῆς Ἐκκλησίας, αἱ καταλήξασαι εἰς τὴν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καὶ τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκόπων, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς αὐθεντικότητος καὶ τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν σωτηρίαν του.

3. Ἡ ἱερότης καὶ θειότης τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τὸ μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διὰ τὸν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργὸς «οἶόν τινα κόσμον

ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνη-
τὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα
τῶν ἐπὶ γῆς,... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καὶ ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον,
καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεόν νεύσει θεούμενον» (Ὁμ. 45,7. PG
36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τὴν ἐνανθρώπησιν
τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ Χριστός, νέον
τόν παλαιόν ἄνθρωπον ἀποτελῶν» (Ἰππολύτου, Κατὰ αἱρέσεων, 10,34. PG
16,3454), «συναπεθέου γε τόν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος»
(Εὐσεβίου, Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς
τόν παλαιόν Ἀδὰμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος, οὕτω
καὶ εἰς τόν νέον Ἀδὰμ συνεκεφαλαιώθη ὁλόκληρον ἐπίσης τὸ ἀνθρώπινον
γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ’
ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τὸ γένος ἅπαν» (Ὁμ. 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκα-
λία αὕτη τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρώπινου γένους εἶναι
ἀνεξάντλητος πηγὴ κάθε χριστιανικῆς προσπάθειας διὰ τὴν περιφρούρησιν
τῆς ἀξίας καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου.

4. Ἐπ’ αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἀναπτυχθῇ πρὸς
ὅλας τὰς κατευθύνσεις ἡ διαχριστιανικὴ συνεργασία διὰ τὴν προστασίαν
τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου, αὐτονοήτως δέ καὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς
εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαίρετως τῶν
χριστιανῶν νὰ ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βάρος καὶ δύναμιν.

5. Ἡ Ὁρθοδοξία θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀπαραίτητον νὰ
ἐνωθοῦν αἱ προσπάθειαι αὐτῆς πρὸς στήριξιν τῆς εἰρήνης μετ’ ἀναλόγους
προσπαθείας ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ὡς βάσις τῆς συνεργασίας ταύτης δύνα-
ται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ κοινὴ ἀποδοχὴ τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρώπινου
προσώπου. Ἐν προκειμένῳ δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ καὶ ἡ κτηθεῖσα πείρα
τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν κλήσιν παντός
ἀνθρώπου πρὸς εἰρηνικὴν καὶ δημιουργικὴν ἐργασίαν. Αἱ κατὰ τόπους
Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μεθ’ ὅλων τῶν ἀγαπώντων τὴν
εἰρήνην ὁπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκειῶν, θεωροῦν χρέος τῶν νὰ
ἐργάζωνται διὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὴν ἐπικράτησιν ἀδελφικῶν σχέ-
σεων μεταξὺ τῶν λαῶν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καλοῦνται νὰ συμβάλουν
εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν, δι’ αὐτῆς δέ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ
φαντισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καὶ τοιουτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν
λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς εἰρήνης εἰς τόν
κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς
καὶ θρησκεύματος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη ἀποκλείει τὸσον τὸν
συγκρητισμόν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιδίωξιν ἐπιβολῆς ὁποιασδήποτε θρησκείας
ἐπὶ τῶν ἄλλων.

6. Ἐχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι δυνάμεθα νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν δια-
κονίαν ταύτην ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῶν ἀγαπώντων τὴν
ἀληθῆ εἰρήνην, πιστῶν καὶ ἀπίστων, ἐπ’ ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας
ἐπὶ τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς ἐπίπεδον. Ἡ διακονία αὕτη εἶναι ἐντολὴ

Θεοῦ. Ἡμεῖς ἔχομεν τὴν συνείδησιν ὅτι ἐκλήθημεν, ἵνα ὦμεν συνεργοὶ Θεοῦ.

Β'. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας

1. Ἐπιστέγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, τόσον ὡς μεμονωμένου φορέως τῆς εἰκόνης τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ, ὅσον καὶ ὡς κοινωνίας προσώπων ἀντανακλώντων διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἁγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦ ὁποῖου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνείδησιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾷ συγχρόνως τὴν δυνατότητα νὰ ἐκλέγῃ μεταξύ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Γεν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τὸ ὁποῖον τὸν καθιστᾷ μὲν ἱκανὸν νὰ προσδεύῃ συνεχῶς κατὰ ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τὸν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καί, δι' αὐτῆς, τῆς πώσεως. Ἐξ οὗ καὶ ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τὸν ὁποῖον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τὸ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν.

Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις: ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἐκλυσὶς τῶν ἡθῶν, τὰ παρατηρούμενα ἀρνητικὰ φαινόμενα εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καὶ τὰ τούτων ἀπὸτοκα κοινωνικά κακά, ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ περιορισμὸς τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χώρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καὶ τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἥτις εἰς τινὰς γνωστὰς περιπτώσεις, καταπιέζεται μέχρι τοῦ σημείου παντελοῦς ἀφανισμοῦ πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἄνισος κατανομή ἢ καὶ ἡ παντελής στέρησις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμός, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινήσεις, τὸ προσφυγικὸν χάος καὶ αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τὰ προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καὶ τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητος, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουσι τὸ ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος. Μιᾶς ἀνθρωπότητος ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων τῆς, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τὴν συνείδησιν, ὅτι περικλείει τὰ σπέρματα τῆς ὄντολογικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, τὸ ὁποῖον, ὅπως διὰ τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τὸν Δημιουργόν, οὕτω καὶ διὰ τοῦ δευτέρου Ἀδάμ τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς.

2. Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τὸ κήρυγμα, τὴν θεολογίαν, τὴν λατρείαν καὶ τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς, τὸ πρόσωπον τοῦ χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου. Εἰς τὸ καθήκον τοῦτο ἡ

Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ανταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπολογίας τῆς εὐρίσκεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τὴν ὁποῖαν τὸν ἐπροίκισεν ὁ Δημιουργός του καὶ ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τὸ μέτρον, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρτήτως τοῦ Δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς αὐτόν καὶ εἰς τὸ σχέδιον τὸ ὁποῖον οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

Γ'. Ἀποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον

1. Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καὶ ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνοῦς Διαλόγου πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ἰδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξὺ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἐπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νά ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Ἡ περὶ θείας προελεύσεως καὶ ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τὴν ἱερότητα, τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, εὐρίσκεται ὑπολανθανόντως εἰς τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνοῦς Διαλόγου διὰ τὴν εἰρήνην, τὴν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καὶ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ἰδεωδῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θὰ ᾗτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τὴν ὄντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἰς τὸ ἀρχέτυπον ζεῦγος τῆς θείας δημιουργίας καθίσταται ἡ συγκεκριμένη πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διὰ τὴν ἐν Χριστῷ «ἀνακεφαλαίωσιν» τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις ὁλοκλήρου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διό καὶ διεκηρύχθη ὅτι «οὐκ ἐνὶ Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλληνι, οὐκ ἐνὶ δοῦλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐνὶ ἄρσεν καὶ θήλυν· πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη δέν εἶναι κατὰ στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἐχει ἀπέραντον δυναμισμόν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυγχανομένης ἐνότητος, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Δ'. Περὶ εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης

1. Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως ἡ ἔχθρα καὶ ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάζουσιν τὴν διεθνή ἀτμοσφαῖραν, παραχωρήσωσι τὴν θέσιν εἰς τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμιλλα εἰς τὸν ἐξοπλισμόν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ὁλοκληρωτικοῦ καὶ πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῇ

διά παντός από τήν ζωήν τῆς κοινωνίας.

2. Κατά τὰ ἀνωτέρω ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διά τήν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν. Αὕτη αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται «εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης» (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, «εἰρηνοποιήσας διά τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ» τὰ πάντα (Κολ. 1,20), «εὐηγγελίσατο εἰρήνην τοῖς μακρὰν καί τοῖς ἐγγύς» (Ἐφ. 2,17) καί κατέστη «ἡ εἰρήνη ἡμῶν» (Ἐφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὕτη, ἡ «πάντα νοῦν ὑπερέχουσα» (Φίλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς Του κατά τήν ἐσπέραν τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, εἶναι εὐρύτερα καί οὐσιαστικώτερα ἀπό τήν εἰρήνην, τήν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: «Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τήν ἐμήν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν» (Ἰω. 14,27). Καί τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπὸς τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἱερότητος καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνης Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ὁργανικῆς ἐνότητος ἐν αὐτῷ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σώματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς δεήσεις.

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «Σῶμα Χριστοῦ» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης» τοῦ κόσμου (Ὡριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἥτοι τῆς πραγματικῆς καί καθολικῆς εἰρήνης, οἷαν εὐηγγελίσατο ὁ Χριστός. «Ἡμεῖς», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «τὸ εἰρηνικόν γένος» (Παιδαγ. 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «εἰρηνικοὶ στρατιῶται» τοῦ Χριστοῦ (Προτρεπτ. 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμον τῆς δικαιοσύνης (Στρωμ. 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «οὐ δύναμαι πείσαι ἐμάντόν, ὅτι ἄνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἄνευ τοῦ, τὸ εἰς ἐμέ ἦκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιός κληθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐπιστ. 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον διά τόν χριστιανόν, ὥστε «οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστὶ χριστιανοῦ ὡς τὸ εἰρηνοποιεῖν» (Ἐπιστ. 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τήν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα του: «κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πάσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιούντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καὶ ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρὶ» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περί θ. ὀνομ. 11,2,4. PG 3,953).

4. Οφείλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τὸ πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τήν ἀνθρωπίνην συνεργίαν. Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικὰ δῶρα ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάβασις τῆς ἀνθρωπίνης

καρδίας πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῇ κανεῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἐνθα οἱ χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπάθειάς εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α΄ Θεσ. 1,3).

5. Ὁμιλοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἀμαρτία εἶναι πνευματικὴ ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι μέ τὰς τραγικὰς τῶν συνεπειᾶς. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νὰ ἐξαλείψῃ ὄχι μόνον τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν, τὴν ἀμαρτίαν.

6. Συγχρόνως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νὰ ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τὴν εἰρήνην (Ρωμ. 14,19) καὶ ἀνοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀδελφосύνην, τὴν ἀληθὴ ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξὺ ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρὸς, ὡς καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν.

Ε΄. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροϊαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατὰ συγκατάβασιν πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας.

2. Δέν ἔχει διὰ τοῦτο κανένα δισταγμὸν νὰ διακηρύξῃ ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν, πυρηνικῶν καὶ διαστημικῶν, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικὸς ἰδίᾳ πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τὴν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τὴν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δέ ὀφείλει νὰ τὸ πράξῃ πολὺ περισσότερον σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τὴν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὅπλων. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου πυρηνικοῦ πολέμου θὰ εἶναι τρομακτικαί, ὄχι μόνον διότι θὰ ἐπέλθῃ ὁ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διότι δι' ὅσους θὰ ἐπιζήσουν ὁ βίος θὰ καταστῇ ἀβίωτος. Θὰ ἐμφανισθῶν ἀνίατοι ἀσθένειαι καὶ θὰ προκληθῶν γενετικαὶ ἀλλαγαί, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καὶ τὰς ἐπομένους γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως πρὸς γνώμας εἰδικῶν ἐπιστημόνων ἄλλη φοβερὰ συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θὰ εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «πυρηνικὸς χειμὼν». Θὰ προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τὸν πλανήτην μας καὶ θὰ ἐκλείψῃ ἡ ζωὴ. Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικὸς καὶ ὁ οἰασδήποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καὶ ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θανάσιμον ἀμάρτημα ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποίου καταστρέφει. Καθῆκον λοιπὸν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων χριστιανῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νὰ προλάβουν αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Ἐκ παραλλήλου, εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κοσμικοῦ χώρου διὰ εἰρηνικῶς καὶ ἐποικοδομητικῶς σκοποῦς δέν ἔρχεται εἰς ἀντίθεσιν

μέ τήν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

3. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀναφνόμενος εἰς τὰς ἡμέρας μας κίνδυνος τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς καί τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτοῦ ὁδηγεῖ χριστιανούς τινάς εἰς τήν σκέψιν ὅτι αὐτή ἡ παγκόσμιος ἀπειλή εἶναι σημεῖον τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός μᾶς προεφύλαξεν ἀπό τό σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, εἰπὼν ὅτι «περὶ δέ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καί τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδεν» (Μάρκ.13,32). Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν διὰ τήν ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου καί τήν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης οὐδόλως ἀναιροῦν τήν πίστιν τῶν χριστιανῶν, ὅτι τό σύμπαν ὅλον καί ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν σοφίᾳ ἐδημιούργησε τόν κόσμον, προνοεῖ περὶ αὐτοῦ καί κυβερνᾷ αὐτόν. Ὁ Θεός κατευθύνει τήν ἱστορίαν ἐν κραταιᾷ χειρὶ πρὸς τό μέλλον, οἱ δέ χριστιανοί βιοῦν ἀπό τοῦδε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τήν ἐσχατολογικὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσδοκῶντες καινὴν γῆν καί καινοὺς οὐρανούς. Διὰ τοῦτο, μολονότι ἀνησυχοῦν διὰ τήν ἑκτασιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καί ἀγωνίζονται νά τό περιορίσουν, δέν περιπίπτουν εἰς ἀπόγνωσιν, διότι βλέπουν τὰ πάντα ὑπὸ τό πρῶμα τῆς αἰωνιότητος, προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καί ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΣΤ'. Φυλετικαὶ καὶ λοιπαὶ διακρίσεις

1. Ὁ Κύριος, ὡς βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης (Ἑβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τήν βίαν καί τήν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τήν ἀπάνθρωπον στάσιν πρὸς τόν συνάνθρωπον (Μάρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τήν Βασιλείαν Αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τήν γῆν, καί ἔχει κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν χαρακτήρα, δέν ὑπάρχει τόπος οὔτε διὰ τὰ ἐθνικά μίσση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καί μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρωμ. 12,10).

2. Ἰδιαιτέρα μνεῖα θά πρέπει νά γίνῃ εἰς τό σημεῖον αὐτό διὰ τήν θέσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι ἐν προκειμένῳ σαφής: ἡ Ὁρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεός «ἐποίησέν τε ἐξ ἐνός αἵματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τό πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καί ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἕλλην, οὐκ ἐν δοῦλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καί θήλῃ· πάντες γάρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρὸς τήν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δέν δέχεται τὰς φυλετικὰς διακρίσεις, οἷα σδήποτε μορφῆς, ἐφ' ὅσον αὗται προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξύ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καί συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δέ τήν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καί τῆς παροχῆς δυνατότητος ὀλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δέν περιορίζει τήν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τήν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τό χρῶμα τῆς φυλῆς καί ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλὰ ἐπεκτείνει αὐτήν καί εἰς τήν καταπολέμησιν ὅλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρος διαφόρων μειονοτήτων.

3. Ἡ μειονότης, εἴτε εἶναι θρησκευτικὴ εἴτε γλωσσικὴ εἴτε ἐθνικὴ, πρέ-

πει νά τυγχάνη σεβασμοῦ τῆς ιδιομορφίας της. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνήκει. Ἐκάστη κοινότης πρέπει νά ἐξελίσσεται καὶ νά ἀναπτύσσεται συμφώνως πρὸς τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά της. Ἐν προκειμένῳ, ὁ πλουραλισμός θά ἔπρεπε νά ρυθμίζῃ τὴν ζωὴν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ ἐνότης ἐνός ἔθνους, μᾶς χώρας ἢ ἐνός κράτους θά ἔπρεπε νά κατανοῇται ὡς τό δικαίωμα διαφορότητος τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων.

4. Ἡ Ὁρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμούς καταδικάζει τό ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, δηλαδή τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δήθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικά ἰδεώδη. Εἰς τό ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου ὁ πλησίον;» ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μέ τὴν παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Καὶ οὕτω μᾶς ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν κάθε μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὁρθοδοξία ὁμολογεῖ ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, ἐθνικότητος, γλώσσης, εἶναι φορεὺς τῆς εἰκόνης Θεοῦ, ἀδελφός ἢ ἀδελφή μας, ισότιμον μέλος τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας.

Ζ'. Ἀδελφοσύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν λαῶν

1. Ἡ τελευταία αὐτὴ διαπίστωσις μᾶς ὁδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθυτέραν σύλληψιν τῆς ἰδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξὺ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφοσύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νά συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς των δραστηριότητος, εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τό ἡπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων διαφερουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὁργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὗται ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφοσύνης, καὶ πρέπει νά ἀναπτυχθῶν εἰς τό μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρύ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὗται ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των προβάλλουν εἰς τόν διεσπασμένον κόσμον τό ἰδεῶδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

2. Οὕτω κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλοκλήρων λαῶν, κυρίως εἰς τόν Τρίτον Κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ οἰκονομικῶς προηγμένοι λαοὶ ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δέ διὰ δύο κυρίως λόγους:

α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντρίβει ὀλοκληρωτικά τό

μεγαλείον καί τήν ιερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καί

β) διότι αἱ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένα χωρά, μέ τήν ἀδικον ἥ καί συχνά ἐγκληματικήν κατανομήν καί διαχείρισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλουν ὅχι μόνον τήν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τό κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλά καί τόν ἴδιον τόν Θεόν, ὁ ὁποῖος σαφῶς ταυτίζει ἐαυτόν πρός τόν πεινῶντα καί ἐνδεῆ ἀνθρώπον, λέγων «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνί τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλάχιστων, ἐμοί ἐποιήσατε» (Ματθ. 25,40).

3. Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καί ἀδιαφορία τοῦ κάθε χριστιανοῦ καί τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρός εἰς τό τρομακτικόν σύγχρονον φαινόμενον τῆς πείνης ὀλοκλήρων λαῶν θά ἐταντίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καί μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἡ μέριμνα διά τήν ἰδικήν μας τροφήν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διά τήν τροφήν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καθαρῶς πνευματικόν. Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὑψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νά κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρός τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των καί νά ὀργανώσουν ἀμέσως καί ἀποτελεσματικῶς τήν βοήθειάν των. Ἐπ' αὐτοῦ πρέπει νά ἀναζητηθῇ ἡ ὁδός τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρός τό ἀντικείμενον τοῦτο ὅχι μόνον μεταξύ των, ἀλλά καί μέ τὰς ἄλλας χριστιανικάς Ἐκκλησίας καί Ὁμολογίας, μέ τό Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καί μέ τοὺς Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, οἱ ὁποῖοι ἐτάχθησαν εἰς τήν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Μέ τόν ἀφοπλισμόν δέν θά ἐξουδετεροῦτο μόνον ὁ κίνδυνος τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλά καί θά ἐξοικονομοῦντο ἄφθονα χρήματα διά τήν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν πεινῶντων καί τῶν ἐνδεῶν.

4. Ἄς μὴ ἀπατώμεθα: ἡ πείνα καί ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον τήν ἀνθρωπίνην κοινότητα καταδικάζει τήν ἐποχήν μας τὸσον εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῆς ὅμματα, ὅσον καί εἰς τὰ ὅμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καί τοῦτο διότι τό θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρός τήν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ἐδῶ καί τώρα μᾶς ὑποχρεώνει νά ὑπηρετήσωμεν τόν ἀνθρώπον εἰς τήν ἀντιμετώπισιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τόν Χριστόν χωρὶς διακονικὴν ἀποστολήν χάνει τήν σημασίαν της. Τό νά εἴμεθα χριστιανοί σημαίνει νά μιμούμεθα τόν Χριστόν καί νά εἴμεθα ἔτοιμοι νά τόν ὑπηρετήσωμεν εἰς τό προσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καί γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοήθειας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια νά ἴδωμεν τόν Χριστόν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρός αὐτόν, ὁ ὁποῖος χρειάζεται βοήθειαν, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλή θεωρία.

Η'. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ

1. Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου ἡ συμβολὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας εἰς τήν εἰρήνην, τήν ἐλευθερίαν, τήν δικαιοσύνην καί τήν ἀδελφοσύνην μεταξύ τῶν λαῶν θά πρέπει νά εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δέ αὕτη θά πρέπει νά δίδεται πάντοτε δι' ἐκλογῆς

τῶν πλέον ἀποτελεσματικῶν μέσων, τὰ ὅποια αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νά ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τὸ Ἐὐαγγέλιον καὶ τὴν παράδοσιν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἢ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καθήκον τῆς νά μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης, ὡς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρώπινου προσώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπούμενης εἰκόνης Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν ὑποχρέωσιν νά φροντίζουν διὰ τὴν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τὸ ὅποιον ἐτάχθησαν νά κατευθύνουν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτωσιν τοῦτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὁποία θά γαλβανίσῃ τὴν θέλησιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν των τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουν σήμερον τὴν μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος - εἰς ἓνα κόσμον, ὁ ὁποῖος, περισσότερον ἴσως ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε, ἔχει τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

2. Ἡμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νά ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιώνομεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νά εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τοὺς λαοὺς. Ἐπειδὴ βιώνομεν τὴν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νά προβάλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἄνθρωπον καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ τρεφόμεθα μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θεῇ Ἐὐχαριστίᾳ, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πεῖναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανοὺς, ὅπου θά ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*,) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.

3. Ἡ μαρτυρία μας δέ αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἀρδενσις τοῦ αὐχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θά ἀποτελέσῃ ἴσως τὸν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ιδεώδη, τὰ ὅποια τὴν συνοδεύουν καὶ τὴν πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νά συνεργήσουν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς κ. Παγκράτιον, Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, καί τόν Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Ζήσην, ὁ ὁποῖος ὠμίλησε καί ἐκ μέρους τοῦ συναδέλφου του Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Buevsky, διά τὰς παρουσιάσεις των. Εὐρισκομεθα ἐνώπιον ἑνὸς ὁλοκληρωμένου κειμένου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καί καλούμεθα νά ἐκφέρωμεν γνώμην. Ἡ συζήτησις εἶναι ἀνοικτή. Τόν λόγον ἔχει ἡ Ὁλομέλεια.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ πρώτη μου ἀντίδρασις μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ κειμένου εἶναι ὅτι πρέπει νά ἀλλάξωμεν τὸν τίτλον αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον διεγράφη ἡ συγκεκριμένη «συμβολή» τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας Ἑλλάδος καί δέν προσετέθησαν αἱ ἀντίστοιχοι πρωτοβουλία καί ἐνέργειαι τῶν Ἐκκλησιῶν Ἱεροσολύμων, Ρωσσίας καί Ρουμανίας. Ἐπομένως, ἀντὶ τοῦ «*Συμβολή τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν...*» νά εἴπωμεν «*Συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας*». Εἰς τὸ κεφάλαιον Ε' θά προέτεινα τὴν ἀπάλειψιν τῆς ἀναφορᾶς εἰς τὸν «*διαστημικὸν πόλεμον*», διὰ νά ἀποφύγωμεν παρεξηγήσεις. Θά ἐπανέλθω ὅμως ἐπ' αὐτῆς τὴν κατάλληλον στιγμὴν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρώτη πρότασις τοῦ Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. Gossevič καί ἐκκλησιολογικῶς ὀρθή εἶναι καί εὐθυγραμμίζει τὸ παρὸν κείμενον μέ τὰ προηγούμενα. Δυνάμεθα νά τὴν υἱοθετήσωμεν.

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται ὁμοφώνως τὴν ἀλλαγὴν τοῦ τίτλου εἰς «*Συμβολή τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας...*».

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Καί ἡ ἰδική μου παρατήρησις, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἀφορᾷ εἰς τὸν τίτλον τοῦ κειμένου. Θεωρῶ ὅτι ὁ ὅρος «*χριστιανικά ιδεώδη*» εἶναι ἀδόκιμος. Φέρει εἰς τὴν μνήμην ἐννοίας, αἱ ὁποῖαι σχετίζονται πρὸς τὴν «*ιδεολογίαν*». Ἐδῶ πρόκειται μᾶλλον περὶ «*χριστιανικῶν ἀγαθῶν*», τὰ ὁποῖα πηγάζουν ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Κυρίου. Προτείνω, λοιπόν, τὴν ἀντικατάστασιν τῆς λέξεως «*ιδεωδῶν*» διὰ τῆς λέξεως «*ἀγαθῶν*» ἢ «*ἀρχῶν*».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Θά ἡδυνάμεθα νά εἴπωμεν ἢ «*ἀγαθῶν*», ἂνευ προσδιορισμοῦ, ἢ «*χριστιανικῶν ἀρχῶν*».

Λύεται ἡ συνεδρία.

Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
(Τετάρτη, 5 Νοεμβρίου 1986)

Άπογευματινή Συνεδρία
(17.15 - 18.30)

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Πατέρες και αδελφοί, συνήλθομεν εἰς τὴν τελευταίαν ἐν Ὀλομελείᾳ συνεδρίαν μας. Ἐχομεν ἐνώπιόν μας τὸ κείμενον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς προσεχοῦς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ὑποβάλλω θερμὴν παράκλησιν, ὅπως οἱ ὁμληταὶ ἀναφέρωνται εἰς θέματα οὐσίας.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, καίτοι συνεστήσατε νὰ ὑποβάλωμεν τὰς ἡμετέρας παρατηρήσεις εἰς τὸν Γραμματέα, θὰ κάνω τρεῖς πολὺ μικρὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἀφοροῦν εἰς ὠρισμένας δυσκολίας. Ὡς παρετήρησεν ὁ Μητροπολίτης Παγκράτιος, Πρόεδρος τῆς ἡμετέρας Ἐπιτροπῆς, τὸ κείμενον συνετάχθη εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ κατὰ τὴν ζωηρὰν συζήτησιν ἥτο εἰς ἡμᾶς δύσκολον νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν διατύπωσιν. Ἐπιτρέψατέ μου νὰ ἐπιστήσω δι' ὀλίγον τὴν προσοχήν σας εἰς τέσσαρα σημεῖα κεφαλαιώδους σημασίας: Πρῶτον, εἰς τὴν ἐνότητα «Α. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην» εἰς τὴν § 5: Κατ' ἀρχήν, ἡ πρότασις ὡς πρὸς τὴν «διαθρησκειακὴν συνεργασίαν», ἐγένετο ἀκριβῶς ὑπὸ τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας. Εἰς τὴν πρώτην φράσιν: «Ἡ Ὁρθοδοξία θεωρεῖ ὅτι εἶναι ὠφέλιμον καὶ ἀπαραίτητον νὰ ἐνωθοῦν αἱ προσπάθειαι αὐτῆς πρὸς στήριξιν τῆς εἰρήνης μετ' ἀνάλογους προσπάθειας ἄλλων Ἐκκλησιῶν», πρέπει νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «Ἐκκλησιῶν» διὰ τῆς λέξεως «Θρησκειῶν».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἢ θρησκειῶν».

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ διατύπωσις τοῦ κειμένου ὀφείλεται εἰς πρότασιν τῆς Ἐκκλησίας Ρωσσίας, διότι ὁμλεῖ περὶ συνεργασίας μετὰ «τῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην ὁπαδῶν τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν».

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν εἶχον τὴν πρόθεσιν νὰ ἀναθερμάνω τὴν συζήτησιν, ὑποβαλὼν τὴν πρότασίν μου. Ὅ,τι λέγεται εἰς τὴν § 5 εἶναι ἤδη ὁ καρπὸς τῆς ἡμετέρας συζητήσεως, ἀλλ' ἀναγινώσκων τις αὐτὴν προσεκτικῶς θὰ ἴδῃ ὅτι ἡ § 4 ἐξετάζει τὴν συνεργασίαν μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Οὕτω κατανοεῖτε ὅτι ἡ πρώτη φράσις τῆς § 5 χάνει τὸ νόημα αὐτῆς, διότι ἐπαναλαμβάνει τὴν ἀνάγκην συνεργασίας μετὰ τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἐπειδὴ ὁλόκληρος ἡ παράγραφος αὐτὴ εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν, θὰ ἦτο φυσικόν νὰ λεχθῇ «... προσπάθειας ἄλλων θρησκειῶν», εἰς τὴν θέσιν τῶν «... ἄλλων Ἐκκλησιῶν». Ἄν ἡ διατύπωσις αὐτὴ κρίνεται μὴ ικανοποιητικὴ, εἰς τὴν θέσιν τῆς φράσεως «ὁπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκειῶν» θὰ ἡδυνάμεθα νὰ εἴπωμεν «δι' ὠρισμένων προσπαθειῶν ἐκ μέρους τῶν ὁπαδῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ πρότασίς σας ἐπαναλαμβάνει τὰ ὅσα λέγονται

κατωτέρω. Νά προσθέσωμεν ἀπλῶς «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...», ὁπότε καί συνδέονται αἱ δύο παράγραφοι καί ἀπό τήν διαχριστιανικὴν συνεργασίαν εἰσερχόμεθα εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Ἐάν ἡ παράγραφος ἀρχίζει διὰ τῆς φράσεως: «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...» δέν δύναται τις νά κατανοήσῃ περὶ ποίας συνεργασίας πρόκειται, διότι ἀπαλείφοντες τὴν πρώτην φράσιν ἀλλοιοῦμεν τὴν ἔννοιαν.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Μπινέβσκν: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὡς πρὸς αὐτό, τὸ ὁποῖον προτείνειτε τώρα, νομίζω ὅτι εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων «ὡς βάσις τῆς συνεργασίας αὐτῆς...», θά ἡδύνατό τις νά γράψῃ «*Ἡ βάσις τῆς διαθρησκειακῆς συνεργασίας*», καί πάντα θά τακτοποιηθοῦν. Ἡ φράσις αὕτη ἀναφέρεται ἀπλούστατα εἰς τὴν διαθρησκειακὴν συνεργασίαν. Εἰς τὴν θέσιν τῆς λέξεως «αὐτῆς» νά γράψῃ «*διαθρησκειακή*». Τοῦτο μόνον.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Εἰς τὸ κεφάλαιον Ε'. «*Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου*», βλέπω μίαν ἐσωτερικὴν ἀντίφασιν εἰς τὴν § 1 καί § 2. Ἡ § 1 λέγει ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία ἐπέτρεψε «*κατὰ συγκατάβασιν πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιοσύνης καί ἐλευθερίας*». Ἐν συνεχείᾳ, εἰς τὸ τέλος τῆς § 2, ἐνθα γίνεται λόγος περὶ τοῦ «*πυρηνικοῦ χειμῶνος*», ὑπάρχει ἡ φράσις: «*Ἐξ αὐτῶν συνάγεται ὅτι ὁ πυρηνικός καὶ ὁ οἰασδῆποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος εἶναι ἀνεπίτρεπτος... Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος*». Νομίζω ὅτι ἡ ἀντίφασις αὕτη προέρχεται ἐκ τῶν λέξεων «*καὶ ὁ οἰασδῆποτε ἄλλης μορφῆς πόλεμος*». Ἀπαλείφοντες τὰς λέξεις αὐτάς, καθιστῶμεν τὸ κείμενον λογικόν καί δίκαιον. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νά ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις αὐταί.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν ἐνότητα «ΣΤ'. *Φυλετικά καὶ λοιπαὶ διακρίσεις*», ἡ πρώτη φράσις τῆς § 4 «*Ἡ Ὁρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμοῦ καταδικάζει τὸ ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων, δηλαδή τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δῆθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικά ἰδεώδη*», διαπιστώνει δύο πράγματα: ὅτι ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει αὐτὴν ταύτην τὴν ὑπαρξίν τοῦ συστήματος τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καί ἀποδοκιμάζει τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν. Δέν γνωρίζω πῶς ἔχει διατυπωθῇ τὸ ἐλληνικόν κείμενον, ἀλλ' αἱ δύο φράσεις συνδέονται διὰ τοῦ «*δηλαδή*» καί προτείνω τὴν ἀντικατάστασιν διὰ τοῦ «*καί*», ὁπότε ἡ ἐκτιθεμένη ἐνταῦθα ἰδέα θά καταστῇ σαφής.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκις: Τέλος, ἡ τελευταία παρατήρησις: Εἰς τὴν ἐνότητα: «Ζ'. *Ἀδελφосὺνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξὺ τῶν λαῶν*», καί εἰς τὸ τέλος τῆς § 2 «*ὑποδηλοῖ σοβαρὰν κρίσιν ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, τοῦτο δέ διὰ δύο κυρίως λόγους:*». Νομίζω ὅτι ἐνταῦθα εἰς τὴν θέσιν «*ταυτότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου*», πρέπει νά τεθοῦν αἱ λέξεις «*τοῦ συγχρόνου κόσμου*».

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νά προτείνω, ὅπως εἰς ὅσα σημεία τοῦ κειμένου γίνεται λόγος περὶ «*ιδεωδῶν*», ἡ λέξις ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ ὅρου «*ἀγαθῶν*». Εἰς τὴν ἠθικὴν ὁμιλοῦμεν περὶ ἀπόλυτου ἀγαθοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀγαθῶν.

Ο Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Προσωπικῶς προτιμῶ τὸν ὅρον «*ἀρχή*», λαμβανόμενος ὑπὸ τὴν ἰωάννειον ἔννοιαν, ὁ ὅρος «*ἀρχή*» εἶναι τι τὸ ὁποῖον γεννᾷ, ἐν κινουῦν στοιχείον, ἐνῶ «*τό ἀγαθόν*» εἶναι συγχρόνως καθωρισμένον καὶ ὠλοκληρωμένον.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ λέξις «*ἀγαθόν*» εἶναι πατερικὴ, ἐνῶ ἡ λέξις «*ἀρχή*» εἶναι μᾶλλον φιλοσοφικὴ.

Ο Σεβ. Κιέβου: Ἄγιε Πρόεδρε, θά ἡδυνάμεθα νά χρησιμοποιήσωμεν τὸν ὅρον «*ἡ περὶ εἰρήνης, ἐλευθερίας... χριστιανικὴ διδασκαλία*».

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γαλίτης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θά προέτεινα νά ἀποφύγωμεν τὴν χρῆσιν λέξεων, αἱ ὁποῖαι εἶναι φορτισμέναι μέ φιλοσοφικὴν σημασίαν. Ἡ λέξις «*ιδεώδης*» μᾶς ὁδηγεῖ πρὸς τὸν πλατωνικὸν κόσμον τῶν ἰδεῶν, ἡ λέξις «*ἀρχαῖ*» ἀνάγει εἰς τὴν φιλοσοφίαν περὶ ἀρχῶν, ἡ λέξις «*ἀγαθὰ*» πάλι μᾶς φέρει πλησίον τῆς φιλοσοφίας τοῦ Husserl. Ὁ ὅρος «*διδασκαλία*», τὸν ὁποῖον προτείνει ὁ ἅγιος Κιέβου, εἶναι καθιερωμένος εἰς τὴν πατερικὴν παράδοσιν.

Ο Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τοὺς Πατέρας ὑπάρχει «*διδασκαλία περὶ τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης*».

Ο Σεβ. Βηρυτοῦ: Θά παρεκάλουν, ἅγιε Πρόεδρε, νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν καὶ τὸ γεγονός ὅτι τὰ κείμενα ταῦτα θά μεταφραστοῦν εἰς ἄλλας γλώσσας. Ἰδίως ἡ λέξις «*ἀγαθὰ*» δημιουργεῖ σοβαρὰς δυσχερείας.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὑπάρχει λύσις ἀπλουστάτη. Θά εἴπωμεν: «*Συμβολὴ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων*».

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Φωτιάδης: Συμφωνῶ, ἅγιε Πρόεδρε, διότι δέν δυνάμεθα νά ὁμιλῶμεν περὶ «*ἐπικρατήσεως*» ἐνός ἀγαθοῦ. Κατὰ Γρηγόριον τὸν Νύσσης ἡ εἰρήνη εἶναι «*τό προσφιλές καὶ πράγμα καὶ ὄνομα*». Δέν ἐννοεῖ διδασκαλίαν περὶ εἰρήνης, ἀλλὰ τὴν εἰρήνην καθ' ἑαυτὴν ὑπὸ τὴν ἐφηρμοσμένην τῆς μορφῆν.

Ο Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Ὑποστηρίζω ἐξ ὅλης τῆς καρδίας τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Παρθενίου. Αἱ Ἐκκλησίαι ἐργάζονται διὰ τὴν εἰρήνην, οἰκοδομοῦν τὴν εἰρήνην. Δέν ἔγραψαν εἰς τὴν εἰσαγωγὴν μίαν πραγματείαν διὰ νά σκεφθοῦν κατόπιν περὶ τῶν δυνατοτήτων ἐφαρμογῆς. Εἰσέρχονται εἰς τὴν πρακτικὴν.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νά ὁμιλήσω ὑπὲρ τῆς προτάσεως τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης. Παρακαλῶ νά μὴ θεωρηθῇ ἡ παρέμβασίς μου ὡς ἐκδήλωσις ἑνὸς μέλους τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας ἐναντίον τοῦ ἀρχηγοῦ αὐτῆς. Εἶναι ἐκφρασις τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀδελφοσύνης εἰς τοὺς κόλπους

τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας. Προτιμῶ τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης, διότι τό ἡμέτερον κείμενον ἀπευθύνεται πρὸς τόν σύγχρονον κόσμον. Δέν πρέπει νά διαιρῶμεν τόν κόσμον εἰς σοσιαλιστικόν, καπιταλιστικόν, χριστιανικόν, μουσουλμανικόν, ιουδαϊκόν. Ἡ κατανόησις τοῦ κόσμου δέν ἀπαιτεῖ τὴν περιγραφὴν τῶν χαρακτηριστικῶν του. Τό περιεχόμενον τοῦ ἡμετέρου κειμένου ἀποδεικνύει ὅτι εἴμεθα ἐναντίον τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου, ἐναντίον τῶν διακρίσεων. Εἶναι ἔννοια κοινὰ εἰς πάντας τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' ἐάν τις ὁμλῇ περὶ εἰδικῆς συμβολῆς θά πρέπει νά ὀρισθῇ σαφῶς, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ θέσις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Δέν πρέπει νά διευκρινήσωμεν καὶν διὰ ποία ἰδεώδη ὁμιλοῦμεν. Θά ὀνομάσωμεν τὰ πράγματα «εἰρήνη», «ἀδελφосύννη», «ἀπουσία διακρίσεων». Διὰ τόν λόγον αὐτόν ὑποστηρίζω θερμοῦς τὴν πρότασιν τοῦ Μητροπολίτου Καρθαγένης.

Ὁ Αἰδεσιμολ. Μ. Πρωτοπρ. Τσέτσης: Δυνάμεθα νά εἰπωμεν, ἅγιε Πρόεδρε, «Συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς ἐν Χριστῷ εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφосύννης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τόν Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς νά ἐκφράσῃ τὰς ἀντιδράσεις τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Δυνάμεθα νά δεχθῶμεν τὴν πρότασιν τοῦ ἀγίου Καρθαγένης, ἀλλὰ θά ἐπεθύμουν νά ὁμιλῶμεν περὶ «ἰδεωδῶν».

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὅτι ἡ πρότασις τοῦ ἀγίου Καρθαγένης εἶναι ἱκανοποιητικὴ.

Ἡ Ὁλομέλεια δέχεται τὴν πρότασιν, τοῦ Σεβ. Προέδρου, παρατηροῦντος ὅτι πρέπει νά προστεθῇ εἰς τόν τίτλον καὶ ἡ λέξις «δικαιοσύνη», ἐφ' ὅσον μάλιστα τό κείμενον περιέχει κεφάλαιον φέρον τόν τίτλον «Εἰρήνη καὶ δικαιοσύνη».

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Συνεχίζων τὰς παρατηρήσεις μου, ἐπιθυμῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νά διαπιστώσω ὅτι ἡ § 3 τοῦ Ε' κεφαλαίου δίδει μίαν μονομερῆ ἄποψιν τῆς ἐσχατολογικῆς θεωρήσεως τοῦ κόσμου. Ἡ πρότασίς μου εἶναι νά διατηρήσωμεν τὴν πρώτην καὶ τὴν τελευταίαν φράσιν τῆς παραγράφου καὶ νά διαγράψωμεν τό ὑπόλοιπον αὐτῆς μέρος.

Ὁ Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ παράγραφος αὕτη προσετέθη κατόπιν προτάσεως τῆς ἀγιώτατης Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας καὶ ἔτυχεν ἐπιμεμελημένης ἐπεξεργασίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ προτεινομένη τροπολογία δέν βοηθεῖ, διότι προτείνει, μεταξὺ ἄλλων, τὴν ἀπάλειψιν τῆς πεποιθήσεως ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημούργησε τόν κόσμον, προνοεῖ περὶ τοῦ κόσμου καὶ κυβερνᾷ τόν κόσμον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Δυνάμεθα νά ἀποφύγωμεν τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ ἀγίου Περιστερίου, λέγοντες: «Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καίτοι προλέγει τὰ πρόδρομα σημεῖα τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ἐν τούτοις μᾶς προφυλάττει ἀπὸ τό σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν...»

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτή.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τὴν § 3 τοῦ Ζ' κεφαλαίου, θά προέτεινα νά

παραπέμψωμεν εἰς τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Ἰακώβου, διότι πρόκειται περὶ μᾶς θεωρήσεως τῆς πνευματικῆς διαστάσεως τοῦ ὅλου θέματος, τῶν σχέσεων δηλαδή μεταξύ πνευματικῆς καὶ υἱικῆς τροφῆς.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτή.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Εἰς τὴν αὐτὴν παράγραφον ὑπῆρχεν ἀναφορὰ εἰς τὴν προσπάθειαν τοῦ Μάκ. Ἀρχιεπίσκοπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Τό νέον κείμενον δέν περιέλαβε τὴν μνείαν τῆς πρωτοβουλίας ταύτης.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Πρόεδρος τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς δύναται νὰ ἐπιβεβαιώσῃ ὅτι ἀπεφύχθη πᾶσα μνεία ἐιδικῆς περιπτώσεως Ἐκκλησιῶν ἢ κινήσεων, αἱ ὁποῖαι γίνονται εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Δέν ἀνεφέρθημεν οὔτε εἰς τὰ περὶ εἰρήνης Συνέδρια, τὰ ὁποῖα γίνονται εἰς ἄλλας Ἐκκλησίας.

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς: Ἡ πρωτοβουλία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐξετιμήθη ἰδιαίτερος ὑφ' ὅλων τῶν μελῶν τῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν τούτοις, ἀπεφασίσθη εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, ὅπως μὴ γίνῃ μνεία τῶν ἐπὶ μέρους προσπαθειῶν.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, σεβόμενος ἀπολύτως τὴν ἀρχὴν ταύτην, ἀποσύρω τὴν πρότασίν μου.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Ἐπειδὴ ἡ διατύπωσις εἶναι δεοντολογικὴ καὶ ἀφήνει τὴν ἐντύπωσιν ὅτι δέν ἔγινε τίποτε εἰς τὸν τομέα αὐτόν, μήπως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ μνεία αὐτῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἤδη γίνῃ. Τοῦτο δέ μέ μίαν γενικὴν διατύπωσιν ἄνευ ἐιδικῆς ἀναφορᾶς εἰς Ἐκκλησίαν τινά.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νὰ εἴπωμεν: «Ἐπ' αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀναζητηθῇ ἡ ὁδὸς τῆς συνεργασίας τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὅχι μόνον μεταξύ των, καὶ δὴ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀναληφθεισῶν ἐν προκειμένῳ πρωτοβουλιῶν, ἀλλὰ καὶ μέ τὰς ἄλλας Χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας».

Ὁ Σεβ. Κρουτίτσκης: Ἡ πρότασις εἶναι καλὴ καὶ τονίζει τὸ πνεῦμα τῆς παρεμβάσεως τοῦ Μητροπολίτου Δημητριάδος. Πράγματι, ἔχομεν ἤδη πράξει πολλὰ εἰς τὸν κοινωνικόν τομέα, θὰ ἡδυνάμην νὰ ἀναφέρω τὴν δράσιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας, ἢ ὁποῖα, μετὰ τινά καταστροφὴν εἰς τὴν Αἰθιοπίαν, ἀπέστειλεν ἐν ἀεροπλάνον μέ φάρμακα καὶ ἄλλα ἀναγκαῖα. Ὅμως καὶ αἱ Ἐκκλησίαι Ρουμανίας, Βουλγαρίας καὶ πολλαὶ ἄλλαι θὰ ἡδύναντο νὰ ἀναφέρουν ἀναλόγους περιπτώσεις. Ἡ ὑμέτερα διατύπωσις ὑπαινίσσεται τὴν δραστηριότητα μᾶς μόνον Ἐκκλησίας. Ἀποδεχόμενος πλήρως τὴν ὑμέτεραν πρότασιν, ἐπιθυμῶ νὰ τὴν τροποποιήσω πως. Εἰς τὴν θέσιν τῶν λέξεων «Πρόκειται περὶ πρωτοβουλιῶν», νὰ τεθῇ «ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης ὑπὸ τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν», ἥτοι νὰ ὑπογραμμισθῇ ὅτι μία τοιαύτη πρωτοβουλία δέν εἶναι πρόσφατος καὶ ὅτι ἡ ἀλληλεγγύη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἔχει ἤδη παρελθόν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡμπορῶ νὰ συμπληρώσω τὸ κείμενον ὡς ἐξῆς: «τῶν ὑπαρχουσῶν ἐν προκειμένῳ παρ' αὐταῖς πρωτοβουλιῶν».

Ο Σεβ. Κρουτίτσκης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ὄχι «πρωτοβουλιῶν», ἀλλὰ «ὐπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης». Ἡ διατύπωσις αὐτὴ εἶναι ὀρθωτέρα, διότι ἡ πρωτοβουλία δέν ὑπονοεῖ πράξεις, ἐνῶ ἐργαζόμενοι ἡμεῖς πάντες ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὄχι μόνον μία Ἐκκλησία. Οὕτως ἡ διατύπωσις «ὐπὸ τὸ φῶς τῆς ἤδη προσφερθείσης ἀλληλεγγύης» εἶναι εὐρύτερα.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: «καὶ δὴ ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἤδη προσφερομένων ἐν προκειμένῳ ὑπ' αὐτῶν ὑπηρεσιῶν».

Ο Σεβ. Δημητριάδης: Δυνάμεθα νὰ χρησιμοποιήσωμεν εὐθὺν λόγον καὶ ὄχι παρενθετικές προτάσεις λέγοντες: «Ἐπ' αὐτοῦ, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν ἤδη εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῶν σχετικῶς πρωτοβουλίαις καὶ ἐνεργείας».

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Συμφωνῶ. Ἡ πρότασίς σας νὰ χρησιμοποιηθῇ ὡς εὐθύς λόγος καὶ νὰ γίνῃ ἀναφορὰ εἰς «πρωτοβουλίας καὶ ἐνεργείας» διευκολύνει τὴν συζήτησιν. Ἐφ' ὅσον μάλιστα καλύπτεται ἡ πρότασις τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκης, ἃς ἀφήσωμεν τὴν Γραμματεῖαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν φράσιν ταύτην τὴν τελικὴν αὐτῆς μορφήν.

Ο Σεβ. Καρθαγένης: Ἄγιε Πρόεδρε, τὸ κείμενον εἶναι ἄριστον καὶ θὰ ἐπεθύμουν νὰ μὴ μακρηγοροῦμεν. Μήπως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προστεθῇ εἰς τὴν ἀπαρίθμησην τῶν ἐν τῷ κόσμῳ κακῶν (§ 1 τοῦ Β κεφαλαίου) καὶ ἡ τρομοκρατία.

Ο Σεβ. Ὅρους Λιβάνου: Θὰ ἐγοητευόμην νὰ ὠμιλοῦμεν περὶ τρομοκρατίας, ἐάν ὑπῆρχεν ἀφιερωμένη εἰς τοῦτο παράγραφος. Δέν εἶναι σκόπιμον νὰ προσθέσωμεν μίαν λέξιν, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἔστω εἰς ὅρισμός πέντε περιπτῶν στίχων.

Ο Ἐλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Δέν γίνεται ἀνάλυσις ὅλων τῶν ἀναφερομένων ἐν τῷ κόσμῳ κακῶν. Εἰς τὴν ἀπαρίθμησην δύναται νὰ προστεθῇ καὶ ἡ «τρομοκρατία».

Ο Σεβ. Κιέβου: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἐπιθυμῶ νὰ κάνω τρεῖς παρατηρήσεις. Ἡ πρώτη, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐνότητα «Ἡ Ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὸν σύγχρονον κόσμον» § 1: «διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλον ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς καὶ ὡς ἐπέτυχε νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πνευματικὴν καὶ πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου». Θὰ ἠθελον νὰ τὴν διορθώσω ὡς ἀκολούθως: Νὰ ἀπαλειφθοῦν αἱ λέξεις: «καὶ ὡς ἐπέτυχε νὰ ἀναμορφώσῃ» καὶ νὰ ἀντικατασταθοῦν «διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου», διότι, ἐπειδὴ ὁ κόσμος συνεχίζει νὰ δημιουργῇ τὰς ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερομένας ἀδικίας, δέν ἐπετύχομεν νὰ ἀναμορφώσωμεν τὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Τὸ δεύτερον μέρος τῆς προτάσεώς σας εἶναι νὰ ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «ταυτότης» διὰ τῆς λέξεως «πίστις». Εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀποδεκτὴ. Τὸ πρῶτον μέρος ὁμῶς «ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθ' ὅλον ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς» ἀνάγεται εἰς τὴν παραδοχὴν ὅτι διεκήρυττε τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν. Καὶ αὐτὸ τὸ ἔπραξε ἡ Ὁρθοδοξία.

Ο Σεβ. Κιέβου: Αυτό παραμένει: «διακηρύττουσα τὴν περὶ ἀνθρώπου καὶ κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τὴν καθόλου ιστορικὴν πορείαν αὐτῆς διὰ τὴν ἀναμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου».

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἐπιτρέψατέ μου, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, νὰ κάνω τὴν ἐξῆς παρατήρησιν, διὰ νὰ ὑπάρχῃ ἔστω εἰς τὰ Πρακτικά. Κατηγορεῖται συχνά ὁ Χριστιανισμός ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους του ὅτι δέν προσέφερεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀνθρωπότητος. Βεβαίως, δέν θριαμβολογοῦμεν. Ἐάν ὅμως κρῖνῃ κανεῖς τὴν πρό Χριστοῦ κατάστασιν τῆς ἀνθρωπότητος μετὰ τοῦ κόσμου τὰ δεινά, δουλεία, ἀνισότης κ.λπ., καὶ ἂν συγκρίνῃ εἰς ποῖον σημεῖον εὐρίσκεται σήμερον ὁ κόσμος, ἡμπορεῖ πράγματι νὰ ὀμλῇ ὅτι ὁ Χριστιανισμός ἐπέτυχε νὰ ἀναμορφώσῃ τὴν πολιτιστικὴν ταυτότητα τοῦ κόσμου. Διότι ἄλλως παραμένει μόνον ὡς αἶτημα: «διὰ νὰ ἀναμορφώσῃ». Πρέπει ὅμως νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ κείμενον ὅτι ὁ Χριστιανισμός προσέφερεν εἰς τὸν κόσμον καὶ ἐπέτυχε πολλὰ πράγματα. Δέν ἔχω ἀντίρρησιν νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ, ἀλλὰ δέν θὰ ἦτο ἄσχημον νὰ παραμείνῃ τὸ κείμενον ὡς ἔχει.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Μπορῶ νὰ προτείνω τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «Διὰ τὴν ἐπίτευξιν τῆς ἀναμορφώσεως τῆς πνευματικῆς καὶ πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου».

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτή.

Ο Σεβ. Κιέβου: Μία εἰσέτι διόρθωσις εἰς τὸ κεφάλαιον «Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ» εἰς τὸ τέλος τῆς § 2. «Ἐπειδὴ τρεφόμεθα μετὰ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου». Νομίζω ὅτι ἡ ἔκφρασις αὕτη δέν εἶναι πολὺ καλὴ, εἶναι μάλλον ρητορικὴ. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ κάνω τὴν ἀκόλουθον τροποποίησιν. Ἀντὶ τῆς φράσεως αὐτῆς νὰ τεθῇ: «Ἐπειδὴ ἡ ἐνεργὸς ἀγάπη καὶ τὸ ἔλεος ἔχουν δωρηθῇ εἰς ἡμᾶς, κατανοοῦμεν...». Τοῦθ' ὅπερ σημαίνει ὅτι ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως, ὅχι διότι τρεφόμεθα διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ διότι ὁ Κύριος ἡμῶν ἐδίδαξεν ἡμᾶς τὴν ἀγάπην, τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἐλεημοσύνην.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς θὰ πρέπει νὰ ἀπαντήσῃ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἶχε προταθῇ καὶ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν ἡ τροποποίησις αὕτη τῆς προτάσεως, ἀλλὰ τελικῶς ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη ὅτι ἐπρόκειτο περὶ μιᾶς θεμελιώσεως εὐχαριστιακῆς τῆς ὑποχρεώσεώς μας διὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν συμπάθειαν πρὸς τοὺς πάσχοντας καὶ τοὺς πεινῶντας. Εἶναι γνωστὸν ὅτι εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἐκκλησίαν τὴν Εὐχαριστίαν ἀκολουθοῦσε ἡ ἀγάπη, καὶ ὅτι διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ γινόμεθα ὅλοι ἐν σῶμα, καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐνότητα προκύπτει αὐτομάτως ἡ κατανόησις τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως καὶ τοῦ ἀγῶνος διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Αὕτη εἶναι ἡ δική μου ἀντίδρασις, ἂν ὅμως καὶ ἄλλα μέλη τῆς Ὀλομέλειας θέλουν νὰ ἀλλάξουν δέν νομίζω ὅτι θὰ χάσῃ καὶ παρὰ πολλὰ τὸ κείμενον, ἂν γίνῃ ἡ ἀλλαγὴ κατὰ τὴν πρότασιν τοῦ ἀγίου Κιέβου.

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος: Εἰς τὴν παράγραφον αὐτὴν κατατίθεται, κατὰ κάποιον τρόπον, ἡ πνευματικὴ μαρτυρία ἡμῶν τῶν Ὁρθόδοξων διὰ τοὺς ὁποίους οὐσιαστικῶς ἡ ἐπικράτησις εἰς τὸν κόσμον τῶν ἀρχῶν αὐτῶν, διὰ τὰς ὁποίας γίνεται λόγος εἰς τὸ κείμενόν μας, προέρχεται καὶ ἀπορρέει ἀπὸ τὴν βιωματικὴν μας ἐμπειρίαν μέσα εἰς τὸν χώρον τῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τοῦτο λέγεται, π.χ., ὅτι βιοῦμεν τὴν εἰρήνην καὶ διὰ τοῦτο ἔχομεν μεγάλην εὐαισθησίαν διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὸν κόσμον κ.λπ. Κατὰ τὴν αὐτὴν λογικὴν ἐπειδὴ τρεφόμεθα πνευματικῶς ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου, αἰσθανόμεθα περισσότερον παντός ἄλλου τὴν πείναν καὶ τὴν δίψαν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἔστω καὶ ἂν αὐταὶ ἔχουν ὑλικάς διαστάσεις. Νομίζω ὅτι εἶναι *μία μεγαλειώδης διακλήρυξις* αὐτῇ, ἀπορρέουσα ὅχι ἀπὸ κάποιαν ιδεολογικὴν ἢ ἀφηρημένην στήριξιν τῶν προβλημάτων τῆς συγχρόνου ἐποχῆς, ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπορρέουσα ἀπὸ μίαν βιωματικὴν πνευματικὴν ὀρθόδοξον ἐμπειρίαν. Δι' αὐτὸ δὲν θὰ συμφωνήσω μὲ τὴν γνώμην τοῦ Σεβ. ἀγίου Κιέβου καὶ θὰ ἐπιθυμοῦσα νὰ παραμείνῃ τὸ κείμενον εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Περιστερίου: Ὁ βασικὸς λόγος διὰ τὸν ὁποῖον διαφωνῶ μὲ τὸν ἅγιον Κιέβου εἶναι ὅτι θὰ πρέπει νὰ ἔχομεν συνέπειαν εἰς ὅσα λέγομεν. Εἰς Vancouver, ὁ π. Βορονοὶ ἀνέπτυξεν ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ θέμα, δηλαδὴ τὴν κοινωνικὴν διαστασιν τῆς Θ. Εὐχαριστίας. Καὶ ἐπροξένησεν ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν εἰς τὸν προτεσταντικόν κόσμον ὅτι ἡ Θ. Εὐχαριστία δὲν ἔχει μόνον πνευματικὴν διάστασιν, ἀλλὰ παραλλήλως καὶ κοινωνικὴν τοιαύτην. Διὰ τοῦτο ἐπιθυμῶ τὸ κείμενον νὰ παραμείνῃ ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Ὁρους Λιβάνου: Ἐγὼ διετύπωσα τὴν ἀντίρρησην εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐδέχθη τὴν πρότασίν μου. Μόνον θὰ ἔλεγον ὅτι ἡ ὑπὸ τῆς Γραμματείας γενομένη διατύπωσις δὲν εἶναι πλήρως ικανοποιητικὴ. Θὰ διετήρουν λοιπὸν τὴν μνείαν τοῦ αἵματος καὶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅχι καὶ τὸ: *«ἐπειδὴ τρεφόμεθα... κατανοοῦμεν καλλίτερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν»*. Κάθε ἄνθρωπος κατανοεὶ τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν. Ἀναφέρεται μᾶλλον εἰς τὴν πάλιν κατὰ τῆς πείνης, χάρις εἰς τὸ χάρισμα τῆς συμμετοχῆς, τὴν ὁποίαν προσφέρει εἰς ἡμᾶς τὸ σῶμα Χριστοῦ. Ἴδου λοιπὸν, τὸ κείμενον τὸ ὁποῖον σὰς προτείνω εἶναι τὸ ἀκόλουθον: *«διότι, μνηθέντες διὰ τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ εἰς τὸ νόημα τῆς συμμετοχῆς, ἡ ὁποία δέον ὅπως ἐνώνῃ πάντας τοὺς ἀνθρώπους πρὸς ἀλλήλους, ἔχομεν εὐαισθητοποιηθῇ εἰς τὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῆς πείνης καὶ τῆς στερήσεως»* ἢ κάτι ἄλλο παρεμφερές.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἡ § 2 τοῦ Η' κεφαλαίου, ὡς παρετήρησεν ὁ ἅγιος Δημητριάδος, ἔχει μίαν δομήν. Ἡ πρότασις τοῦ ἀγίου Ὁρους Λιβάνου ἐξ ἐπόψεως οὐσίας εἶναι ἡ αὐτή. Ἐπομένως ἂς μὴ ἀλλάξῃ ἡ δομὴ τοῦ κειμένου.

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Μπουέσκου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὡς παρετήρησεν καὶ ὁ ἀδελφός καθηγητὴς Ζήσης, τὸ ζήτημα τοῦτο ἐγένεν ἀντικείμενον συζητήσεως εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐπιτροπὴν καὶ ὑπῆρξεν ἐπ' αὐτοῦ ὁμοφωνία.

Προσωπικῶς νομίζω ὅτι ἡ προτεινομένη ἐνταῦθα διατύπωσις εἶναι σαφής δι' ὅσους κατανοοῦν τὴν θεολογικὴν φύσιν τοῦ προβλήματος τούτου. Ἀλλ' ὥς ἀπευθυνόμενη εἰς εὐρύτερους ὀρθόδοξους κύκλους, ἥτοι εἰς τὸ πλήρωμα τῶν πιστῶν, ὥς ἀντιλαμβάνομαι, ἡ διατύπωσις αὕτη δέν εἶναι τελείως σαφής, χωρὶς νά ἀναφερθῶ εἰς τὴν μὴ κατανόησιν ἐκ μέρους τῶν πολυαριθμῶν μὴ χριστιανῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης γενικώτερον. Καί τοῦτο διότι δίδομεν πνευματικὴν ἔννοιαν εἰς πρόβλημα, τὸ ὅποιον δέν εἶναι ἀπλοῦν. Ἡ πνευματικὴ αὕτη ἔννοια πρέπει νά διατυπωθῇ μέ σαφήνειαν, ὥστε πᾶς ἀναγνώστης τοῦ κειμένου τούτου νά δυνηθῇ νά κατανοήσῃ τὸ πρόβλημα. Ἐκτός του χωρίου τούτου, τὰ πάντα εἶναι πράγματι σαφῆ διὰ πάντα πιστόν, καὶ διὰ μὴ ὀρθόδοξον εἰσέτι. Ἐνταῦθα προσδίδομεν ἓν «*πραγματικόν βάθος*», ἐπειδὴ δέ τὸ κείμενον τοῦτο ἀπευθύνεται εἰς εὐρεῖς κύκλους, ἡ διατύπωσις αὕτη δέν εἶναι ἀδιάφορη. Προσεγγίζοντες τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξ ἐπόψεως ἀπλῶς ἀνθρωπίνης, κατανοοῦμεν τὸ πρόβλημα τῆς πείνης, ἀλλὰ δέν δύναμαι νά ὑποστηρίξω ὅτι ὁ ἀδελφός ἄλλης χριστιανικῆς Ἐκκλησίας κατανοεῖ τοῦτο ὀλιγώτερον. Ἡ σύγκρισις βαθμίδων κατανοήσεως δέν εἶναι σαφής... Ἰδίᾳ ἐνταῦθα, ἔνθα ἀναφερόμεθα εἰς τὴν καιρίαν στιγμήν, ὥς ἡ τῆς θείας Εὐχαριστίας Ὑποστηρίζω τὴν διατύπωσιν τοῦ Μητροπολίτου.

Ὁ Ἑλλογμ. Καθηγ. Φειδᾶς: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἐπιτρέψατέ μου νά ὑπενθυμίσω ὅτι αὕτη ἡ παράγραφος ἐλήφθη αὐτοουσία ἀπὸ τὴν Εἰσήγησιν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ἑλβετίας Δαμασκηνοῦ πρὸς τὴν Διορθόδοξον Προπαρασκευαστικὴν Ἐπιτροπὴν καὶ νά ὑπενθυμίσω ἐπίσης τὴν ἰδικὴν σας ἐνθουσιώδη καὶ διθυραμβώδη ὑποδοχὴν αὐτῆς. Αἰσθάνομαι προσωπικῶς τὴν ἀνάγκην νά παρακαλέσω νά μὴ ἀλλάξῃ εἰς αὐτὴν οὔτε μία λέξις, διότι πρόκειται πράγματι δι' ἀναφορὰν θεμελιώδη εἰς τὴν *κάθετον* καὶ τὴν *ὀριζόντιον* διάστασιν τῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Θά ἤθελα νά κάμω τὴν ἐξῆς προσθήκην ἐξ ἀφορμῆς τῆς προτάσεως τοῦ ἁγίου Ὁρους Λιβάνου: «*Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θείᾳ Εὐχαριστίᾳ, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον...*».

Ἡ πρότασις τοῦ Προέδρου γίνεται ἀποδεκτή.

Ὁ Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἰς τὴν πρώτην φράσιν τῆς § 3: «*Ἡ μαρτυρία μας δέ αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄρδενσις τοῦ ἀνχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ*», νά ἀντικατασταθῇ ἡ λέξις «*Θεός*» διὰ τῶν λέξεων «*τῆς βοηθείας τοῦ Θεοῦ*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι ὁ Πρόεδρος καὶ ὁ Γραμματεὺς δέν ἔχουν δυσκολίαν. Ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου ἔχει.

Ὁ Σεβ. Ὁρους Λιβάνου: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ὁ Θεός εἶναι ἡ ἀνάγκη, ὁ Θεός προσωπικῶς ἀποτελεῖ τὴν ἀνάγκην ἡμῶν. Εἶναι πολὺ ἰσχυρότερον, πολὺ ποιητικώτερον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ ἅγιος Ὁρους Λιβάνου λέγει ὅτι ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον

χρειαζόμεθα είναι αυτός οὗτος ὁ Θεός καὶ ὄχι μόνον καὶ ἀπλῶς ἡ βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Μὴ ἐπιμένετε παρακαλῶ, ἅγιε Κιέβου εἰς τὴν παρατήρησίν σας αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Εἰς τὴν § 5 τοῦ Α' κεφαλαίου: «*὘ν προκειμένῳ δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ καὶ ἡ κτηθείσα πείρα...*», θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐνισχύσω τὰς λέξεις διὰ τῆς διατυπώσεως «*πρέπει νὰ ἀξιοποιηθῇ*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ὅτι πρέπει νὰ παραμείνῃ ἡ δυναμικὴ ἔκφρασις, διότι ἡ κάθε Ἐκκλησία, σχετικῶς πρὸς τὴν δραστηριοποίησίν της εἰς τὰ θέματα τῆς εἰρήνης, ἔχει τὰς ἰδικὰς προτεραιότητας καὶ τὰς ἰδικὰς τῆς ἀναγκαιότητας. Καὶ δὲν θὰ πρέπει αἱ δραστηριότητες μιᾶς Ἐκκλησίας νὰ ἀποτελέσουν ὑποχρεωτικῶς «*μοντέλον*» διὰ τὰς δραστηριότητας ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἡ δυναμικὴ αὕτη ἔκφρασις ἐπιτρέπει εἰς τὰς τοπικὰς Ἐκκλησίας ἐλεύθερως νὰ ἀξιοποιοῦν τὴν πείραν τῶν ἄλλων τοπικῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Ἐάν κατανοηθῇ οὕτως, οὐδεμίαν ἔχω ἀντίρρησην.

Ὁ Σεβ. Εὐδοκιάδος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, φοβοῦμαι μήπως ἐνοχλήσω τὴν ἡμετέραν συνέλευσιν, ἀλλ' ἅπαξ εἰσέτι θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἀναφερθῶ εἰς ὠρισμένας ἀτέλειαι τῆς γαλλικῆς μεταφράσεως, χωρὶς ὅμως νὰ εἰσέλθω εἰς λεπτομερείαις. Π.χ. εἰς τὴν § 2 τοῦ κεφαλαίου Ε': «*Δέν ἔχει διὰ τοῦτο κανένα δισταγμὸν...*» (elle n'a aucun scrupule) ἔχει διατυπωθῇ (elle ne doit avoir aucun scrupule). Θὰ ἐπεθύμουν νὰ δοθῇ ἡ δυνατότης νὰ ἐξετασθῇ τὸ κείμενον, ἃς εἴπωμεν, κατὰ τὴν ἐσπέραν. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὴν δυνατότητα νὰ πληροφορήσω περὶ τούτου τὴν Γραμματεῖαν. Μέχρι πότε εἶναι τοῦτο δυνατόν; Διότι νομίζω ὅτι εἶναι πολὺ σημαντικόν νὰ δοθῇ εἰς τὸ τύπον καὶ εἰς τὴν κοινήν γνώμην μία πιστὴ μετάφρασις τοῦ πρωτοτύπου. Εὐχαριστῶ.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Μπορεῖτε νὰ ἔλθετε εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν Γραμματεῖαν διὰ τὴν διατύπωσιν αὐτοῦ τοῦ σημείου.

Ὁ Σεβ. Σουμαδίας: Ἐπειδὴ γίνεται πολὺς λόγος περὶ εἰρήνης, πρέπει νὰ σκεφθῶμεν καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν εἰρήνην καὶ ὑφίστανται διωγμούς λόγῳ τῆς πίστεώς των. Διὰ τοῦτο προτείνω εἰς τὴν § 3 τοῦ κεφαλαίου Ζ': «*Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὕψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των...*», νὰ προστεθῇ, «*οἱ ὅποιοι ἀδελφοὶ εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου δὲν ἔχουν εἰρήνην καὶ ὑφίστανται διωγμούς ὡς θρησκοῦντες*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Παρακαλῶ τοὺς γραμματεῖς νὰ ἐπιληφθοῦν καὶ νὰ εὔρουν τὸν τρόπον νὰ διατυπώσουν τὴν ἄποψιν αὐτὴν τοῦ Σεβ. Σουμαδίας.

Ὁ Ἑλλογιμ. Ζήσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε προτείνω τὴν ἐξῆς διατύπωσιν: «*Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὕψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των, οἱ ὅποιοι εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου στεροῦνται τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης καὶ ὑφίστανται διωγμούς λόγῳ τῆς χριστιανικῆς των πίστεως*».

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ διατύπωσις εἶναι καλὴ, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐνταχθῇ

εἰς ἄλλον μέρος τοῦ κειμένου, διότι ἐδῶ ὁμιλεῖ διὰ τὴν πείναν, ἢ ὅποια μα-
στίζει τοὺς λαούς.

Ὁ Σεβ. Νικοπόλεως: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἤθελα νὰ κάμω μίαν μικρὴν παρατήρησιν, ὡς πρὸς τὸ κείμενον, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἐκκλησιαστικόν, εἶναι ὑποτονικά γραμμένος ὁ παράγων τῆς προσευχῆς, ὡς κυρίου ὅπλου τῆς Ἐκκλησίας διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης. Τοῦτο ἀναφέρεται ἀπλῶς εἰς τὸ τέλος τῆς § 2 τοῦ κεφαλαίου Δ': «*ἡ ἄνωθεν εἰρήνη περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημε-
ρινὰς τῆς δεήσεις*». Νομίζω ὅτι ἡ Γραμματεία τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς ἤμπορεῖ νὰ διατυπώσῃ κάπως ἐκτενέστερον τὸν παράγοντα τῆς προσευχῆς καὶ νὰ τονίσῃ ὅτι οὕτω πράττουσα ἡ Ἐκκλησία συμβάλλει εἰς τὴν εἰρήνην, διό-
τι τὰ πάντα διέπονται ἀπὸ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος κάμπτεται εἰς τὰς δεήσεις τῶν πιστῶν δούλων του. Ἀκόμη μία παρατήρησις, εἰς τὸ τέλος τῆς § 5 τοῦ Α' κεφαλαίου, ὅπου ὁμιλεῖ περὶ ἀποφυγῆς τοῦ συγκρητισμοῦ, θὰ πρέπει νὰ τονισθῇ ὅτι δέν πρέπει νὰ ἀποτελέσουν πρότυπα δραστηριότητος διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν ἡ κοινὴ προσευχή ὅλων τῶν θρησκειῶν εἰς τὴν Ἀσσίζην, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ τύχῃ καὶ πολλῆς κατακρίσεως ἐκ μέρους τοῦ πιστοῦ λαοῦ μας, ὁ ὁποῖος δέν ἔχει διάθεσιν νὰ βλέπῃ κληρικούς τῆς Ἐκκλησίας νὰ προσεύχωνται μετὰ πιστῶν ἄλλων θρησκειῶν.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ἡ Γραμματεία θὰ εὔρῃ τὸν τρόπον νὰ ἐντάξῃ τὰς ἐννοίας αὐτάς.

Ὁ πινωσολ. Αρχιμανδρίτης Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, προτείνω μίαν μικρὰν σκέψιν, εἰς τὸ τέλος τῆς § 6 τοῦ Α' κεφαλαίου, «*Ἡ διακονία αὕτη εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ*». Μήπως θὰ ἤμπορούσε νὰ ἐνισχυθῇ ἡ παρά-
γραφος αὕτη, νὰ προστεθῇ τὸ χωρίον 5,9 τοῦ κατὰ Ματθαῖον: «*Μακάριοι οἱ εἰρηνοποιοί, ὅτι αὐτοὶ υἱοὶ Θεοῦ κληθήσονται*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ὑπάρχει εἰς ἄλλο σημεῖον τοῦ κειμένου ὅτι εἴμεθα εἰρηνοποιοί (§ 3 Δ' κεφαλαίου). Ἔχω ὅμως καὶ ἄλλας ἐπιφύλαξεις. Ἄς μὴ ἐπιμεῖνῃ ὁ ἅγιος Ἀρχιμανδρίτης. Δέν νομίζω ὅτι εἶναι τὸ κατάλληλον μέρος διὰ νὰ βάλωμεν αὐτὴν τὴν παραπομπήν. Ἴσως εἰς τὴν θεολογικὴν θε-
μελίωσιν τῆς εἰρήνης θὰ ἦτο καλλίτερον νὰ προσθέσωμεν τὴν παραπομπήν αὐτήν.

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνος: Εἰς τὸ τέλος τῆς § 2 τοῦ κεφαλαίου Δ' μετὰ τὴν ἐξάλειψιν τοῦ ὅρου «*χριστιανικά ἰδεώδη*» ἀπὸ τὸν τίτλον, δημιουργεῖται πρόβλημα εἰς τὴν ἔκφρασιν: «*Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν*».

Ὁ Ἑλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Ἐπ' αὐτοῦ τοῦ σημείου προετάρθῃ καὶ ἀπὸ τὸν ἅγιον Περιστερίου νὰ γίνῃ μία μεταβολή, ἀλλὰ κατόπιν ἡ συζήτησις ἐπεξετάθῃ εἰς τὸν τίτλον καὶ εἰς τὸ κείμενον ἀφέθῃ νὰ γίνεταί χρεῖσις εἴτε χριστιανικῶν «*ἰδεωδῶν*» εἴτε χριστιανικῶν «*ἀγαθῶν*».

Ὁ Σεβ. Σαλαμίνος: Δέν ἤμπορεῖ ἡ εἰρήνη νὰ εἶναι καρπὸς τῆς εἰρήνης. Πρέπει νὰ διατυπωθῇ ὡς ἐξῆς: «*Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη*».

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Νομίζω ότι ή έννοια τοῦ κειμένου εἰς τό σημεῖον τοῦτο εἶναι ὅτι ή πραγματική εἰρήνη εἶναι καρπός τῆς ἐπικρατήσεως ὅλων τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Ὡς πρός τήν πρώτην παρατήρησιν μέ ἐκάλυψεν ἐπὶ τό πλείστον ὁ ἅγιος Νικοπόλεως. Θά παρακαλοῦσα μόνον τόν Γραμματέα τῆς Ἐπιτροπῆς νά τονισθῇ κάπου εἰς τό κείμενον ὅτι ή ἄνωθεν εἰρήνη, περί τῆς ὁποίας συνεχῶς προσεύχεται ή Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀναφέρεται πρωτίστως εἰς τήν ἀνακαίνισιν τοῦ ἔσω ἀνθρώπου καί ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν καί τῆς ἐξωτερικῆς ἐν γένει εἰρήνης. Ἔχω μερικᾶς φραστικᾶς παρατηρήσεις: Εἰς τήν § 2 τοῦ Α' κεφαλαίου: «... αἱ καθαρώς θεολογικαί ἔριδες τῆς Ἐκκλησίας», νά ἀπαλειφθῇ «τῆς Ἐκκλησίας» ή ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ή ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Σωστή ή παρατήρησίς σας καί θά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Εἰς τήν § 6 τοῦ Α' κεφαλαίου: «... μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων τῶν ἀγαπώντων τήν ἀληθῆ εἰρήνην, πιστῶν καί ἀπίστων...». Νομίζω ὅτι μπορεῖ νά παραλειφθῇ αὐτό τό τελευταῖον. Ἦμπορεῖ νά συνεργαζώμεθα, ἀλλά δέν εἶναι ἀνάγκη νά τό τονίσωμεν. Προτείνω τήν διατύπωσιν: «μετὰ τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως». Ἐξ ἄλλου «πιστῶν καί ἀπίστων» δέν ὑπῆρχεν εἰς τό ἀρχικόν κείμενον καί προσετέθη.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἄς ἀπαντήσῃ ὁ Γραμματεὺς τῆς Ἐπιτροπῆς.

Ο Έλλογιμ. Καθηγ. Ζήσης: Πρόκειται περί προτάσεως κειμένου, τό ὁποῖον ἦλθεν εἰς τήν Ἐπιτροπήν, συνεζητήθη καί ἔγινεν ἀποδεκτόν. Δέν ἔχω ἀντίρρησην νά διατυπώσωμεν τήν φράσιν ὡς ἐξῆς: «μετὰ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τῶν ἀγαπώντων τήν ἀληθῆ εἰρήνην».

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ή παράγραφος αὕτη καί ή έννοια αὕτη συμπεριελήφθησαν ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς σχετικῆς συζητήσεως ἡμῶν εἰς τήν Δ' Ἐπιτροπήν, τοῦθ' ὅπερ ἐπέτρεψεν εἰς ἡμᾶς νά διατυπώσωμεν καλῶς τό ἡμέτερον κείμενον. Ἐν ἀρχῇ συνεζητήσαμεν διά τήν συνεργασίαν μεταξὺ τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς τό ἔργον τῆς εἰρήνης, ἐν συνεχείᾳ διά τήν συνεργασίαν μετὰ πασῶν τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καί, τέλος, μετὰ τῶν ὁπαδῶν τῶν ἄλλων θρησκειῶν καί μεθ' ὅλου τοῦ κόσμου, μετὰ τῶν καλῆς θελήσεως ἀνθρώπων, κατὰ τήν καθιερωμένην ἐκφρασιν. Ἀνεζητήσαμεν ἐπὶ μακρόν μίαν διατύπωσιν, ή ὁποία νά προσδιορίζῃ κατ' εὐσύννοπον τρόπον τήν έννοιαν αὐτήν. Ἐν τῇ έννοίᾳ ταύτῃ, ἀνεφέρθημεν εἰς τήν συνεργασίαν μετὰ τῶν πιστῶν καί τῶν μή πιστῶν. Συνεζητήσαμεν διά τήν κτηθείσαν ἐμπειρίαν εἰς τήν Σοβιετικήν Ἐνωσιν καί εἰς ἄλλας σοσιαλιστικάς χώρας, νομίζομεν δέ ὅτι εἶναι τοῦτο ἐν πολὺ σημαντικόν θέμα, διότι σήμερον αἱ Ἐκκλησίαι δέν δύνανται νά πράξουν τι καθ' ἑαυτάς, ἐάν δέν ἐνώσουν τὰς προοπαθείας αὐτῶν μετὰ τῶν προσπαθειῶν τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος. Ἐπιτραπῆτω μοι νά ἐπιμείνω ὅτι τό σημεῖον τοῦτο πρέπει νά παραμείνῃ εἰς τό κείμενον.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Μήπως θά ἡμπορούσαμεν νά εἴπωμεν: «ἀπό κοινοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως τῶν ἀγαπώντων τήν ἀληθῆ εἰρήνην».

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, ἡ πρότασις αὐτή ικανοποιεῖ ἴσως ὠρισμένους, ἀλλ' ἡ ὅλη δομή τῶν παραγράφων αὐτῶν περιπλέκεται, διότι ὁμιλοῦμεν ἐν ἀρχῇ διὰ τοὺς πιστοὺς, τοὺς ὁπαδοὺς τῶν διαφόρων θρησκειῶν, καὶ τέλος δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι εἰς οὐδεμίαν ἀνήκουν θρησκείαν. Ἐάν μεταβάλωμεν τὸ κείμενον, τοῦτο δέν θά ἀποδίδῃ πλέον τὴν πραγματικότητα τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ὅταν λέγωμεν μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων, νομίζω συμπεριλαμβάνονται ὅλαι αἱ κατηγορίαι τῶν ἀνθρώπων. Εἶναι ἀρκετά σαφὴς ἡ ἔκφρασις.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Συμφωνῶ μέ τὰς παρατηρήσεις τοῦ ἁγίου Κρουτίτσκις. Αὐτὸ ἐννοεῖται, ὅταν λέγωμεν μέ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καλῆς θελήσεως. Νομίζω ὅτι καὶ οἱ ἄπιστοι πρέπει νά εἶναι καλῆς θελήσεως, ἐάν θέλουν νά συνεργασθοῦν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Προτείνεται ἡ ἐξῆς τροπολογία: *«ἀπό κοινου μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, ἐπ' ἀγαθῇ τῆς ἀνθρώπινης...»*. Ἡμποροῦμε νά προχωρήσωμεν;

Ἡ τροπολογία γίνεται ἀποδεκτή.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Εἰς τὴν § 2 τοῦ Ε' κεφαλαίου: «... πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, συμβατικῶν, πυρηνικῶν καὶ διαστημικῶν». Νομίζω ὅτι δέν πρέπει νά ὑπηρεσώμεθα εἰς λεπτομερείας. Ἀρκεῖ νά εἰπωμεν: *«πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν συνολικῆς καταστροφικῆς δυνάμεως»*.

Ο Σεβ. Κιέβον: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, εἶπατε ἐν πρώτοις ὅτι τὸ κείμενον αὐτὸ εἶναι εἰς συμβιβασμὸς καὶ συνεφωνήσαμεν εἰς τὴν μικρὰν προσθήκην περὶ τῶν διαστημικῶν ὅπλων. Ἐάν ἐπιθυμεῖτε, δύναμαι νά ἐκθέσω τοὺς λόγους, διὰ τοὺς ὁποίους ἀποδίδομεν σήμερον πολὺ μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ πρόβλημα τῆς στρατικοποιήσεως τοῦ διαστήματος. Τὰ διαστημικὰ ὅπλα ἀποτελοῦν ἀπειλὴν διὰ πυρηνικόν πόλεμον. Τοῦτο εἶναι ἡ γνώμη καὶ τῶν ἐιδικῶν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐπιστημόνων. Τό θέμα τοῦ διαστήματος συζητεῖται εἰς ὁλόκληρον τὸν κόσμον, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ἡμέτερου χριστιανικοῦ κόσμου. Θά ἐπεθύμουν νά ὑπενθυμίσω τὴν γενικὴν Συνέλευσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.), ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν εἰς τὴν Σκωτίαν κατὰ τὸν παρελθόντα Σεπτέμβριον καὶ εἰς τὴν ὁποίαν συμμετέσχον πάσαι αἱ Εὐρωπαϊκαὶ Ἐκκλησίαι, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Ἐκκλησιῶν τὰς ὁποίας ἐκπροσωποῦμεν σήμερον. Ἡ Συνέλευσις αὕτη ἐψήφισεν μίαν δήλωσιν, ἐν τῇ ὁποίᾳ λέγεται: *«Ἡμεῖς καὶ αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν ὑποσχομεθα ἐπισήμως νά ὑποστηρίξωμεν ἐπίσης πάσας τὰς πρακτικὰς προσπάσεις, αἱ ὁποῖαι ἀποσκοποῦν εἰς τὴν διακοπὴν καὶ τὸν βαθμιαίον περιορισμὸν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, ἰδίᾳ τῶν πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν, οἱ ὅποιοι ἀπορροφοῦν τεράστια ἀποθέματα καὶ ἀπειλοῦν νά εἰσαχθοῦν εἰς τὸ διάστημα»*. Οὕτως, αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν ὑπεσχέθησαν ἐπισήμως νά ὑποστηρίξουν πᾶν ὃ, τι ὑπηρετεῖ τὸν περιορισμὸν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν ἐξοπλισμῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ διαστήματος. Δέν δύναμαι νά κατανοήσω, διατί αἱ Ἐκκλησίαι ἡμῶν, ἀφοῦ ἔδωσαν τὴν ἐπίσημον ταύ-

την υπόσχεσιν ενώπιον μᾶς Συνελεύσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, ἀρνοῦνται ἐπιμόνως τήν ἐπίσημον ταύτην υπόσχεσιν ἐνταῦθα, ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐχω τήν ἐντύπωσιν ὅτι, ὅτε εὐρισκόμεθα ενώπιον τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, κάνωμεν ἐπισήμους υπόσχέσεις νά ἀγωνισθῶμεν ἐναντίον παντός εἶδους ἐξοπλισμοῦ, συμπεριλαμβανομένων καί τῶν διαστημικῶν ὅπλων, ἀλλ' ὅτε ἡμεῖς συνερχόμεθα μεταξύ μας λησμονοῦμεν τάς ἐπίσημους υπόσχέσεις. Δέν εὐρίσκω λέξεις διά νά περιγράψω τήν τοιαύτην κατάστασιν. Ὅφειλω τούλαχιστον νά διακηρύξω ἐξ ὀνόματος τῆς ἡμετέρας ἀντιπροσωπίας ὅτι, ἂν τό θέμα τοῦ ἀγῶνος ἡμῶν ἐναντίον τῶν διαστημικῶν ὅπλων δέν συμπεριληφθῇ, τότε δέν θά δεχθῶμεν τό κείμενον τοῦτο.

Ὁ Σεβ. Περιστερίον: Εἴμεθα ἐναντίον τῆς προσθήκης τῆς λέξεως «διαστημικῶν», ἀλλά, ὡς ἀνέπτυξεν ὁ ἅγιος Κιέβου, ἡ ἀδελφή Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας ἔχει εἰδικούς λόγους νά παραμείνῃ ὁ ὅρος. Φρονῶ ὅτι, χάριν τῆς ἰσορροπίας τοῦ κειμένου καί τοῦ περιεχομένου, νά λήξῃ ἡ συζήτησις καί νά παραμείνῃ τό κείμενον ὡς ἔχει.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Κύριε Γκόσεβιτς γίνεται ἔκκλησις νά ἀποσύρετε τήν πρότασίν σας.

Ὁ Ἐλλογμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Διατί τόν Φεβρουάριον δέν ἐζητήθη αὐτό τό πράγμα; Εἰς τό διάστημα αὐτό δέν ὑπῆρξε γεγονός ἐκκλησιαστικῆς φύσεως, τό ὅποῖον νά ἐπέβαλεν αὐτήν τήν προσθήκην. Ἐπιστήμονες ὁλοκληροῦ τοῦ κόσμου μελετοῦν τήν ἀπειλήν ταύτην. Καί ὡς παρετήρησε μόλις ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Φιλάρετος εἰς τήν γενικήν Συνέλευσιν τῆς Διασκέψεως Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν, εἰς τήν ὁποίαν συμμετέσχον ἐκπρόσωποι πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Εὐρώπης - Ἀνατολῆς καί Δύσεως - ἐκεῖ ἐτέθη ἐπίσης τό θέμα, διότι εἶναι ζήτημα ζωτικῆς σημασίας. Δέν εἶναι καὶ ἐν ζήτημα, εἶναι βασικόν πρᾶγμα, εἶναι ζήτημα πολιτικῆς, ζήτημα ζωῆς διά τήν ἀνθρωπότητα.

Ὁ Σεβ. Βράτσης: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, θέλω νά ἐρωτήσω τόν κ. Καθηγ. Γκόσεβιτς, ἐάν προτείνῃ τήν ἀπάλειψιν αὐτήν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας τῆς Σερβίας. Διότι εἰς τήν 9ην Γενικήν Συνέλευσιν τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τήν Σκωτίαν, ὅπου ἡ Ἐκκλησία τῆς Σερβίας ἔγινε δεκτὴ ὡς μέλος τῆς Διασκέψεως, ὁ Ἐπίσκοπος Λαυρέντιος ἐδήλωσεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία του θά συμμετάσχη ὡς ἀλληλέγγυος. Ὑπάρχει ἐπομένως διαφωνία μεταξύ τῆς στάσεως τοῦ κ. Καθηγητοῦ καί τῆς υπόσχεσεως εἰς τήν Συνέλευσιν ταύτην. Ἐκ μέρους τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας μας θεωρῶ ὅτι τό κείμενον πρέπει νά παραμείνῃ ὡς ἔχει.

Ὁ Πανοσιολ. Αρχιμ. Τιμόθεος: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, δέν πρέπει νά φοβούμεθα νά διατυπώσωμεν μίαν πραγματικότητα. Εἶναι γεγονός ἀναμφισβήτητον ὅτι, ἄσχετα μέ τίς πολιτικές διενέξεις, σήμερον ἡ ἀνθρωπότης ἀπειλεῖται, ἐκτός ἀπὸ τόν πυρηνικόν, καί ἀπὸ τόν «πόλεμον τῶν ἀστρῶν». Ἐφ' ὅσον τό κείμενον ἐστράφη ἤδη ἐναντίον τοῦ πυρηνικοῦ πολέμου, διατί νά μὴ ἐκφράσωμεν τήν ἀνηυχίαν μας καί διὰ τόν κίνδυνον

έξοπλισμοῦ τοῦ διαστήματος.

Ο Σεβ. Αξώμης: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, ἡ ἐξέλιξις τῆς ἐπιστήμης καί τῶν γεγονότων ἐπιτρέπει νά γίνη μία πρόβλεψις διά μίαν τέτοιαν θέσιν, τήν ὁποίαν ὀρθῶς ἔθεσεν ἡ ἀντιπροσωπία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρωσσίας. Νομίζω ὅτι ἡμποροῦμεν νά ἀποδεχθῶμεν τόν ὅρον.

Ο Σεβ. Πράγας: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, εὐρίσκομαι εἰς δυσχέρειαν κατανόησεως: Διατί ἐνοχλοῦμεθα νά μνημονεύσωμεν τήν πραγματικότητα, ἡ ὁποία ἀπειλεῖ ὄχι μόνον μίαν χώραν, ἀλλ' ὁλόκληρον τόν κόσμον; Κἄν εἰσέτι ἡ λέξις αὐτή δέν ἀνεφέρθη κατά τήν συνάντησιν τοῦ Φεβρουαρίου, ἐδέχθημεν ἐδῶ πολλάς νέας τροπολογίας καί κείμενα, τά ὁποία δέν εἶχον μνημονευθῇ τόν Φεβρουάριον. Ἡμῖν παρὼν κατά τήν συνάντησιν τοῦ Φεβρουαρίου, ὡς ἐπίσης καί εἰς τήν γενικήν Συνέλευσιν τῆς Διασκεψέως Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν. Ἡ διακήρυξις αὐτή ἦτο ἐπίσημος καί ἡμεῖς πάντες - οἱ ἐκπρόσωποι τῶν Ἐκκλησιῶν - συνεφωνήσαμεν. Δέν κατανοῶ διατί ἐνοχλοῦμεθα νά ὀνομάσωμεν τήν πραγματικότητα αὐτήν, ἐνῶ ὅσοι ἐπιδιώκουν τήν στρατικοποίησιν τοῦ διαστήματος δέν ἐνοχλοῦνται. Ὑποστηρίζω τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας εἰς πάσας τάς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου διακηρύξεις αὐτῆς.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Ὁφείλω νά ἀπαντήσω εἰς τόν Σεβ. Βράτσης. Ἐλπίζω ὅτι δέν ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ πρότασίς μου ἐξέφραζε τήν ἀπορίαν τῆς ἀντιπροσωπίας τῆς Ἐκκλησίας μου. Δέν ὑπάρχει ἀντίφασις μεταξὺ τῆς σημερινῆς μας θέσεως καί ἐκείνης κατά τήν συνέλευσιν τῆς Κ.Ε.Κ. Ὑπάρχει μία διαφορά μεταξύ μᾶς δηλώσεως τῆς Κ.Ε.Κ. καί τοῦ παρόντος κειμένου, τό ὅποιον ἡμεῖς σήμερον, ὡς Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις, ἐτοιμάζομεν διά τήν Ἁγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον. Προσθέτω δέ ὅτι κακῶς ἀντελήφθησαν. Δέν λέγω ὅτι διαφωνῶ μέ τήν καταδίκην τοῦ «πολέμου τῶν ἄστρον». Ἀπλῶς δέν καταλαβαίνω διατί πρέπει νά μπῇ ἡ λέξις αὐτή. Ἀρκεῖ νά εἴπωμεν ὅτι εἴμεθα ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν καί καταστροφικῶν μέσων. Ἐξ ἄλλου, ἐάν ἡ Ὁλομέλεια ταχθῇ ὑπέρ τῆς διατηρήσεως τοῦ ὅρου εἰς τό κείμενον, δέν ἔχομεν ἀντίρρησιν.

Ο Σεβ. Κρουτίτσκις: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, δέν θά σᾶς ἀπασχολήσω, εἰ μή μόνον διά μίαν λέξιν. Ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς, τήν ὁποίαν ἔχετε ἀνά χειρας, εἶναι τό ἀποτέλεσμα ἑνος μεγάλου συμβιβασμοῦ, διά τόν ὅποιον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας εἶναι κατά τινα τρόπον ἀπογοητευμένη, διότι παρυσιάσαμεν μίαν σημαντικήν καί καλῶς τεθεμελιωμένην τροπολογίαν. Δέν εἶναι ἀναγκαῖον νά ἐπαναλάβωμεν ἐδῶ ὁλόκληρον τήν συζήτησιν, περὶ τῆς ὁποίας οἱ ἀδελφοί ρώσσοι καί οἱ ἄλλοι ὠμίλησαν. Διά τοῦτο δέν πρέπει νά πιστεύετε ὅτι, παραιτούμενοι τῆς λέξεως ταύτης, προσφέρετε ὑπηρεσίαν ἢ κάνετε παραχώρησιν εἰς τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας. Νομίζω ὅτι, παραιτούμενοι τῆς λέξεως αὐτῆς, συμβαδίζομεν μέ τήν ἐποχὴν ἡμῶν καί, ὡς ὀρθόδοξοι, ὑψοῦμεν τήν φωνήν ἡμῶν διά τήν περιφρούρησιν τοῦ ἱεροῦ δώρου τῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς γῆς. Εὐχαριστῶ.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἔληξεν ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ σημείου

αὐτοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ κειμένου αὐτοῦ, ἀρκετὰ κοπιωδῶς εἰς τὴν Ὀλομέλειαν, ἀλλὰ ἐξ ἴσου κοπιωδῶς καὶ εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν. Ἐν ἀγάπῃ, ἐν ἀδελφικῇ ἀλληλεγγύῃ καὶ ἐν ὁμονοίᾳ εὐρισκόμεθα πρὸς τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κειμένου αὐτοῦ. Παρακαλῶ τοὺς ἀγαπητοὺς συνέδρους νὰ ἐκφράσουν τὴν συγκατάθεσιν των ὑπὲρ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ κειμένου πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ἡ Ὀλομέλεια ἀποδέχεται τὸ κείμενον.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Τελειώνων θὰ ἤθελα διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν νὰ εὐχαριστήσω τὸν Πρόεδρον τῆς Δ' Ἐπιτροπῆς, Σεβ. Μητροπολίτην Στάρας Ζαγοράς, τοὺς δύο Γραμματεῖς, Ἐλλογιμ. Καθηγ. κ. κ. Buevsky καὶ Ζήσην καὶ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν πολὺ δύσκολον, ἀλλὰ καὶ πολὺ θετικήν ἐργασίαν των.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, συνεπληρώθη ὁ κύκλος τῶν κειμένων. Ἐχομεν ἤδη ἀποδεχθῆ ἓν πρὸς ἓν τὰ τέσσαρα κείμενα. Παρακαλῶ νὰ θεωρηθοῦν ὅτι καὶ τὰ τέσσαρα κείμενα εἶναι πλέον ἀποδεκτὰ καὶ ἀποστέλλονται εἰς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Ἐχομεν ἀκόμη νὰ ἐξετάσωμεν μερικὰ πρακτικῆς φύσεως ζητήματα, ἀλλὰ προηγουμένως πρέπει νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν θεμάτων τῆς ἐπομένης περιόδου προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον, ὁ ὁποῖος θὰ ἀναγνώσῃ τὴν ἔκθεσιν τῆς μικρᾶς τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ὁ ἅγιος Γραμματεὺς ἔχει τὸν λόγον.

Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς: Εὐχαριστῶ, Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε

ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Πρὸς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Μύρων κ. Χρυσόστομον

Πρόεδρον τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως

Σεβασμιώτατε ἅγιε Πρόεδρε,

Ἡ ὑπὸ τῆς Ὀλομελείας τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὁρισθεῖσα τριμελὴς Ἐπιτροπὴ πρὸς μελέτην καὶ παρουσίασιν ἐνώπιον τῆς Ὀλομελείας τοῦ ἐφεξῆς γενέσθαι ὡς πρὸς τὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου καὶ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, διεμόρφωσε τὴν ἀκόλουθον τελικὴν πρότασιν αὐτῆς, συνεκτιμήσασα καὶ τὴν πρᾶξιν προετοιμασίας τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ταύτην ὑποβάλλει τῇ Σεπτῇ Ὀλομελείᾳ διὰ τὰ περαιτέρω.

Τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986.

† Ὁ Ἑλβετίας Δαμασκηνός
Πρωτοπρ. Βιτάλιος Μποροβόι
Καθηγ. Στέφανος Ἀλέξε

**ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ
ΤΗΣ Δ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ**

Τό πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀποφασιστικὴν προώθησιν τοῦ προγράμματος τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), «ἐν τῇ προοπτικῇ ταχυτέρας, τό δυνατόν, συγκλήσεως τῆς Συνόδου ταύτης» (Βλ. Συνοδικά ΙΙ, σελ. 130). Εἰς τοῦτο ἐξ ἄλλου ἀπεσκόπει καὶ ὁ περιορισμός τοῦ θεματολογίου διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου, τό ὅποιον εἶχε προταθῇ ὑπὸ τῆς Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου (1961). Ἦδη αἱ τρεῖς πρῶται Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις ἐξήντηλσαν τὰ πλείστα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως διὰ τῆς ἐγκρίσεως κοινῶν κειμένων *ad referendum* πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Τὰ ἐναπομένοντα θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
2. Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ
3. Δίπτυχα
4. Ὁρθόδοξος Διασπορά

Τὰ τέσσαρα αὐτά θέματα παρουσιάζουν βαθεῖαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, διότι θεμελιῶνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς μακροαίωνος κανονικῆς παραδόσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πράξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρουσιάζουν ἀνάλογον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς σύγχρονα κανονικά προβλήματα αὐτῆς. Τό τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικὸν ἐξηγεῖ τὴν ἰδιάζουσαν εὐαισθησίαν διὰ τε τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος ἐνιαίας στάσεως πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ συνέπειαν, εἶναι ὅπωςδήποτε εὐλόγος τόσον ἡ πρότερον διαπιστωθεῖσα τάσις ἀναγραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅσον καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπιθυμία πλήρους καὶ ἐξαντλητικῆς προετοιμασίας αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως τῆς ιστορικοκανονικῆς παραδόσεως καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν διαμεμορφωμένην σύγχρονον πραγματικότητα.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά προβῇ εἰς τὴν κατάλληλον ἀξιοποίησιν τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν προώθησιν τῶν πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν καὶ εἰς τὴν καθ' ὕλην προετοιμασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων. Ἡ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως τηρηθεῖσα διαδικασία ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ἀπεδείχθη τουλάχιστον ἀποτελεσματικὴ.

1. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εὐθύς ὡς ἀποσταλοῦν αὐτῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

ἐπὶ τῶν θεμάτων «Ὁρθόδοξος Διασπορά», «Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ», «Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ», ὡς καὶ ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ θέματος τὰ «Δίπτυχα», θὰ ὑποβάλλῃ εἰς ὅλας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὰς ἐργασίας ταύτας, συναποστέλλουσα συγχρόνως καὶ τὰς ἤδη ὑποβληθείσας ἐργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. Ἐγγραφον Ἀριθμ. 11), ἥτοι τὸν πλήρη φάκελον ἐπὶ τῶν ὑπολειπομένων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

2. Ἡ ἐναρξίς τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἀμέσως δυνατὴ διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν *Συμβολῶν* πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέλαβον *Εἰσηγήσεις* ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλείονων τοῦ ἐνὸς θεμάτων, καὶ διευκολύνει σοβαρῶς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τῶν διαδικασιῶν.

3. Ἡ Γραμματεία, πέρα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων εἰσηγήσεων εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἐπεξεργασθῇ προκαταρκτικῶς τὸ σχετικὸν ὑλικόν, νὰ προβῇ εἰς μίαν πρώτην προσπάθειαν καταγραφῆς τῶν συγκεκριμένων προτάσεων καὶ νὰ κατατάξῃ συστηματικῶς αὐτάς εἰς *συγκλινούσας* ἢ καὶ *ἀποκλινούσας* τάσεις, οὕτως ὥστε νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

4. Ἡ συγκριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ πληρέστερον καὶ διὰ καταλλήλων ἐπαφῶν μετὰ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὶν ἢ συγκληθῇ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ ἐπαφαὶ αὐταὶ ἀπεδείχθησαν ἄλλως τε χρήσιμοι καὶ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

5. Ἡ σύγκλησις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς δεόν νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου αὐτῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, διότι εἶναι εἰς πάντας γνωστὴ ἡ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων θεμάτων ἰδιαιτέρα κανονικὴ εὐαισθησία πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Διαρκούσης τῆς φάσεως ταύτης προπαρασκευῆς, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ θὰ ἠδύνατο νὰ συγκληθῇ οὐχὶ μόνον ἅπαξ, ἐὰν καὶ ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε καταστῇ ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

6. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ σύγκλησις τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θὰ πραγματοποιηθῇ ἐφ' ὅσον διασφαλισθῇ ἡ ἐνιαία ἐπὶ ἐνὸς ἐκάστου θέματος ὀρθόδοξος ἄποψις, ἥτοι ἐφ' ὅσον ὀλοκληρωθῇ ἡ πανορθόδοξος διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου ἀποφασισθεῖσα διαδικασία. Ὁ ὁμοφώνως ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως *Κανονισμός* ἀποτελεῖ ὅπωςδήποτε πρόσθετον ἐγγύησιν διὰ τὴν ἀρτιωτέραν ὑπὸ τῆς

Γραμματείας προπαρασκευήν τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ τόν ἅγιον Γραμματέα, τόν καί ἀρχηγόν τῆς *Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς* διά τήν εἰσήγησιν, τήν ὁποίαν ἔφερεν ἐνώπιον ἡμῶν. Ἐάν ἀντιλαμβάνομαι καλῶς ἡ *Τεχνική Ἐπιτροπή* συνιστᾷ νά ἐξετάσωμεν εἰς τήν τετάρτην φάσιν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου καί τά τέσσαρα θέματα ὁμοῦ. Ἐάν οὕτως ἔχῃ τό πράγμα, νομίζω ὅτι ἐκεῖ ὅπου προτείνει τό πράγμα αὐτό δέν θά πρέπει νά λέγῃ «ὅπωςδὴποτε εὐλόγος», ἀλλά ἀπλῶς «εὐλόγος», διότι ἄλλως σημαίνει ὅτι ἀμφιβάλλει καί ἡ ἰδία ἡ Ἐπιτροπή. Ἐπίσης εἰς τήν τελικήν μορφήν τοῦ κειμένου παρακαλῶ τά θέματα νά ἀναγράφουν μέ τήν κανονικήν των σειράν, ἥτοι: *Ὁρθόδοξος Διασπορά, Τό Αὐτοκέφαλον καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, Τό Αὐτόνομον καί ὁ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ καί Τά Ὁρθόδοξα Δίπτυχα*.

Πατέρες καί ἀδελφοί, ἐνώπιόν μας ὑπάρχει ἓν κείμενον σαφές, σύντομον, περιεκτικόν, τό ὁποῖον καί προτείνει τήν ἀποδοχήν καί τῶν τεσσάρων θεμάτων ὡς θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς προσεχοῦς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Ἐπίσης λέγεται ὅτι, ἐάν χρειασθῇ, πρό τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, θά εἶναι δυνατόν νά συγκληθοῦν *πλείονες τῆς μιᾶς Διορθόδοξοι Προπαρασκευαστικαί Ἐπιτροπαί*. Αὕτη εἶναι ἡ πρώτη συγκεκριμένη πρότασις τῆς Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἡ δευτέρα πρότασις εἶναι νά ἀκολουθηθῇ ἡ μέχρι τοῦδε ἀκολουθηθεῖσα μέθοδος προεργασίας ἐπάνω εἰς τά κείμενα, εἰς *Συμβολάς Ἐκκλησιῶν*, παρουσιάσεις θέσεων ἐκ μέρους τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν ὑπό τῆς Γραμματείας. Νομίζω ὅτι καί αὐτό εἶναι εὐλόγον, διότι μία τοιαύτη συγκριτική, παράλληλος καί τρόπον τινά ἐνιαία παρουσιάσις τῶν *συγκλινουσῶν καί ἀποκλινουσῶν* τάσεων ἀπό μέρους τῆς Γραμματείας θά εἶναι πολύ χρήσιμος διά τήν ἐφεξῆς ἐργασίαν μας. Εἰς αὐτά συνοψίζονται αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς καί τό θέμα εἶναι ἀνοικτόν πρὸς συζήτησιν:

α) Ἐάν δεχώμεθα καί τά τέσσαρα θέματα ὁμοῦ νά ἀποτελέσουν τήν ἡμερήσιαν διάταξιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτή ὑπό τῆς Ὁλομελείας.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νά δοθῇ ἡ ἐντολή εἰς τήν Γραμματείαν νά κάμῃ τήν πρέπουσαν μελέτην ἐπὶ τῶν *Συμβολῶν τῶν Ἐκκλησιῶν* καί νά ἐξαγάγῃ τὰς *συγκλινούσας καί ἀποκλινούσας* ἀπόψεις, ὥστε νά διευκολυνθῇ τό ἔργον τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἢ τῶν Διορθόδοξων Προπαρασκευαστικῶν Ἐπιτροπῶν. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δεχόμεθα νά ὑπάρξουν πλείονες τῆς μιᾶς πιθανόν Προπαρασκευαστικαί Ἐπιτροπαί, ἀλλά μία μόνον Δ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις. Εἴμεθα σύμφωνοι ἐπ' αὐτοῦ;

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται τήν πρότασιν.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Ἐάν οὕτως ἔχουν τά πράγματα, νομίζω ὅτι καί ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἔχομεν φθάσει εἰς συγκεκριμένους ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι

θά αποτυπωθούν εις σύντομον απόφασιν διά νά ένταχθούν εις τά Πρακτικά.

Ο Σεβ. Τρανσυλβανίας. Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, τώρα, μετά τήν αποδοχήν καί τών τεσσάρων θεμάτων, ὀφείλω μετά λύτης νά κάνω ἐδῶ μίαν δήλωσιν ἐξ ὀνόματος τῆς ἀγιώτατης Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας διά νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὑπ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι θά προετοιμάσουν τήν συγκρότησιν τοῦ φακέλου εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς Διασποράς. Ἡ δήλωσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, πρὸς τό παρόν προφορικῇ, ἐπιθυμεῖ νά γνωρίσῃ εις πάντας ὑμᾶς μίαν κατάστασιν, ἡ ὁποία διαταράσσει τήν ὀρθόδοξον ζωὴν καί εἰδικώτερον τήν ζωὴν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία δέν ἔχει εἰσέτι πανορθόδοξον κανονικόν καθεστῶς, ἀλλ' ἔχει κανονικάς σχέσεις μέ ὠρισμένας Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας - καί διά τοῦτο παρουσιάζω ἐδῶ τήν δήλωσιν αὐτήν - καί ἡ ὁποία διοικεῖται ἀπό τόν Μητροπολίτην Θεοδοσίον, ἐδέχθη κατά τά τελευταῖα ἔτη ὑπό τήν δικαιοδοσίαν της μεγάλον ἀριθμόν καθηρημένων κληρικῶν, καθηρημένων ὑπό τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας, καί χρησιμοποιεῖ τοὺς κληρικούς αὐτοὺς εις τήν δικαιοδοσίαν της. Οἱ κληρικοὶ αὐτοὶ καθηρέθησαν διά τῶν ἀρμοδίων ἐκκλησιαστικῶν ὀργάνων κρίσεως μετά ἀπό διαδικασίαν, καθ' ἣν περιοδον οὗτοι εὐρίσκοντο εις τήν χώραν των, εις τήν Ρουμανίαν, καί ὄχι μετά τήν ἐκ Ρουμανίας ἀναχώρησιν. Ἀφικθέντες εις Ἀμερικὴν, ἀνεγνωρίσθησαν ὡς κανονικοὶ κληρικοί. Ἰδοῦ, γνωρίζομεν πάντες τοὺς ἱερούς κανόνας τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὅποιοι ἰσχύουν διά πάσας τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας καί οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι οἱ μετά καθηρημένων συλλειτουργοῦντες ὑποβάλλονται εις τήν αὐτὴν ποινήν. Ἐγράψαμεν εις τόν Μητροπολίτην Θεοδοσίον κατὰ μήνα Φεβρουάριον τρέχοντος ἔτους καί μάλιστα μετά ἀπό προσωπικὰς συζητήσεις, αἱ ὁποῖαι διήρκεσαν τρία ἔτη. Συνεζητήσαμεν τό θέμα αὐτό μετά τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἰάκωβου. Ὑπάρχει ἀκόμη ἓν πρόβλημα: Ὁ Μητροπολίτης Θεοδοσίος ἐνέταξεν ὑπό τήν δικαιοδοσίαν του μεγάλον ἀριθμόν ρουμανικῶν ἐνοριῶν, ἄνευ συμφωνίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρουμανίας καί ἐδέχθη ἀκόμη καί ἄλλους ρουμάνους κληρικούς, οἱ ὅποιοι δέν ἦσαν καθηρημένοι, ἀλλὰ προσεχώρησαν εις αὐτόν ἄνευ κανονικῆς ἐγκρίσεως. Νομίζω ὅτι συμφωνεῖτε ὅτι ἡ κατάστασις αὐτὴ εἶναι πολὺ σοβαρά καί ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρουμανίας ἐπιθυμεῖ νά γνωρίσετε τό πρόβλημα πάντες ὑμεῖς, διότι ἡ κατάστασις αὐτὴ εἰσάγει ἓν εἶδος ἀναρχίας εις τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καί θέτει ὑπό ἐρωτηματικόν τήν κατάστασιν τῆς Ὁρθοδόξου αὐτῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀμερικῆς, ἡ ὁποία διά τῶν ἐνεργειῶν της ἀπομακρύνεται ἀπὸ τήν Ὁρθοδοξίαν. Ἀναφέρω τά ὀνόματα τῶν ἐπτά καθηρημένων κληρικῶν, διαζευχθέντων καί συναψάντων νέον γάμον μίαν ἢ δύο φορές: *Gaga, Tatulesku, Calcu, Barbos, Avramescu, Dimitrescu, Petrescu*. Κάνω τήν δήλωσιν αὐτήν δι' ὅσους ἐπισκέπτονται τήν Ἀμερικὴν διά νά εἶναι προσεκτικοὶ καί νά μὴ συλλειτουργήσουν μετά τῶν καθηρημένων αὐτῶν κληρικῶν. Ἐάν δύνασθε νά πράξητε κάτι περαιτέρω διά νά λυθῇ τό πρό-

βλημα θά εἴμεθα εὐγνώμονες.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἀνάγεται εἰς τὸ εὐρύτερον θέμα τῆς Διασποράς. Ἐπομένως θά ἀποτελέσῃ καὶ αὐτὸ ἕν ἐπὶ πλέον χρησιμον στοιχείον ἐν τῇ μελέτῃ τῆς Διασποράς καὶ δέν μπορεῖ νά ἀπασχολήσῃ τὴν Διάσκεψίν μας εἰς τὴν παροῦσαν φάσιν.

Πατέρες καὶ ἀδελφοί, ἔχομεν τρεῖς διαδικασιακὰ σημεῖα, ἐπὶ τῶν ὁποίων πρέπει νά ἀποφανθῶμεν:

α) Ἡ ὁλοκλήρωσις τῶν κειμένων, ὅπως θά γίνῃ εἰς πρῶτον στάδιον ἀπὸ τοὺς Γραμματεῖς τῶν Ἐπιτροπῶν καὶ εἰς δεύτερον στάδιον ἀπὸ τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, εἰς τρόπον ὥστε ὠλοκληρωμένα, μέ ὅλας τὰς παρατηρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐγίναν ἐδῶ, νά λάβουν τὴν τελικὴν τῶν μορφῶν. Νομίζω πρέπει νά δοθῇ ἐντολὴ εἰς τὴν Γραμματεῖαν, ἄλλωστε εἶναι φυσικόν τῆς καθήκον, νά κάμῃ τὸ πρᾶγμα αὐτό.

β) Αἱ ἀποφάσεις, αἱ ὁποῖαι ἐλήφθησαν ἐπὶ τῶν κειμένων, τὰ κείμενα δηλαδὴ καθ' ἑαυτά, θά πρέπει μόνον εἶναι ἔτοιμα ἢ ὅσα εἶναι ἔτοιμα νά ὑπογραφοῦν ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν διὰ νά κατατεθοῦν εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς Διασκέψεως.

γ) Ἡ δημοσίευσις τῶν κειμένων. Προβλέπεται ἀπὸ τὴν πανορθόδοξον πράξιν τὰ τελικὰ κείμενα νά ἀποστέλλωνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Ἐπομένως, αἱ Ἐκκλησίαι νά λαμβάνουν ἐπισημῶς γνώσιν τῶν κειμένων καὶ μετὰ νά δημοσιεύωνται εἰς τὰ ἔντυπα. Ὅπως ἐκάναμεν καὶ τὸν Φεβρουάριον, διὰ νά δοθῇ χρόνος εἰς τὴν Γραμματεῖαν, προτείνω μέχρι τῆς 15ης Δεκεμβρίου νά μὴ γίνῃ δημοσίευσις τῶν κειμένων, ἕως ὅτου αἱ Ἐκκλησίαι ἐπισημῶς λάβουν ἀνά χεῖρας τὰ κείμενα.

Ἡ Ὁλομέλεια ἀποδέχεται τὰς προτάσεις.

Ὁ Σεβ. Κιέβου: Θά ἐπεθύμουν νά στρέψω τὴν ὑμετέραν προσοχὴν ἐπὶ τοῦ ἀκολουθοῦτος σημείου. Τὸ ρωσικόν κείμενον, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη ἐδῶ, ἀπέχει πολὺ τοῦ τελείου. *Διὰ τοῦτο θά δώσωμεν τὴν σύμφωνον γνώμην διὰ τὴν δημοσίευσιν μόνον μετὰ τὴν ἀναθεώρησιν τόσο ἐξ ἐπόψεως θεολογικῆς, ὅσον καὶ ἐξ ἐπόψεως ὕφους καὶ πιστότητος τῆς μεταφράσεως.* Διότι, πολλάκις ἕν ἀτελὲς κείμενον συμπεριελήφθη εἰς τὴν τελικὴν ἔκθεσιν τῶν ἡμετέρων Προσυνοδικῶν Διασκέψεων, τοῦθ' ὅπερ δημιουργεῖ ἐνίοτε παρεξηγήσεις. *Ζητῶ λοιπόν, ἐφ' ὅσον τὸ ρωσικόν κείμενον δέν θά ἔχῃ τύχει τῆς ἡμετέρας ἐπεξεργασίας, νά μὴ δημοσιευθῇ εἰς εὐρείαν κυκλοφορίαν.*

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι ὀρθὴ ἡ παρατήρησις τοῦ ἀγίου Κιέβου καὶ γίνεται ἀποδεκτὴ.

Ὁ Σεβ. Κρουτίσκις: Σεβ. ἅγιε Πρόεδρε, πρὸς ἀποφυγὴν παρανοήσεως θέτω ἕν θέμα διαδικασίας. Τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ κείμενον δέν πρέπει νά δημοσιευθῇ πρὸ τῆς 15ης Δεκεμβρίου σημαίνει ὅτι μέχρι τῆς ἡμερομηνίας αὐτῆς δέν ἔχομεν τὴν ἄδειαν νά σχολιάσωμεν τὰ ἀποτελέσματα τῆς Διασκέψεως ἡμῶν εἰς τοὺς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου;

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς προτάσεως.

Ο Σεβ. Γραμματεὺς: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, σεβάσμιοι πατέρες καὶ ἀδελφοί, θὰ πρέπει νὰ δοθῇ πίστωσης χρόνου εἰς τὴν Γραμματεῖαν ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ὑποχρεώσεις της, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἐκ τῶν ἄρθρων 18 καὶ 19 τοῦ Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Ἐπομένως, ἡ Γραμματεία θὰ ἀποστείλῃ εἰς τὰς Ἐκκλησίας τὰ κείμενα, ὅπως αὐτὰ θὰ ὑπογραφοῦν αὐριον, ἐάν καὶ ἐφ' ὅσον θὰ ἔχουν τελειώσει, ὅπως τὸ ἐλπίζω. Δι' αὐτὸ καὶ θὰ παρακαλέσω, Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπίων νὰ εἶναι μετὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν διαθέσιμοι νὰ ὑπογράψουν τὰ κείμενα, εἰς τὰς τρεῖς γλώσσας. Ὁ ἅγιος Πρόεδρος προέτεινε τὴν 15ην Δεκεμβρίου, διὰ νὰ δοθῇ χρόνος εἰς τὰς Ἐκκλησίας νὰ λάβουν γνώσιν τῶν κειμένων καὶ ἴσως νὰ ἀπαντήσουν. Ἐάν μέχρι μιᾶς ὥρισμένης προθεσμίας αἱ Ἐκκλησίαι δέν ἀπαντήσουν, θὰ πρέπει τὰ κείμενα νὰ δημοσιευθοῦν.

Ο Ἑλλογιμ. Καθηγ. Γκόσεβιτς: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἡ πρότασις μας εἶναι νὰ μὴ δημοσιευθοῦν τὰ κείμενα, ἐάν δέν ὑπογραφοῦν ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι μερικοὶ θὰ ἀναχωρήσουν αὐριον.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εἶναι καθαρῶς διαδικασιακόν καὶ εἶναι τῆς εὐθύνης τῆς Γραμματείας νὰ συγκεντρώσῃ ὅλας τὰς ὑπογραφὰς τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν.

Ο Σεβ. Δημητριάδος: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, ἐπειδὴ ἡ πρότασις τῆς ρωσσικῆς Ἀντιπροσωπίας ἀναφέρεται εἰς τὸ ρωσσικόν κείμενον, θὰ προέτεινα νὰ ἰσχύσῃ ἡ ἡμερομηνία 15 Δεκεμβρίου, πού ἐθέσατε ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικόν κείμενον. Καὶ ἂν διὰ τὸ ρωσσικόν κείμενον ὑπάρξῃ περίπτωση καθυστέρησεως, αὕτη νὰ ἰσχύσῃ μόνον διὰ τὴν ρωσσικὴν δημοσίευσιν τῶν κειμένων. Ἐπίσης θὰ ἤθελα εἰς τὴν ἀπαγόρευσιν δημοσιεύσεως τῶν ἐπίσημων κειμένων νὰ μὴ ὑπαχθῇ καὶ ὁ τυχόν σχολιασμός εἰς συνεντεύξεις τύπου πού ἐνδεχομένως θὰ χρειασθῇ νὰ δοθοῦν, ὅχι ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπίσημων κειμένων, ἀλλὰ μέ τὴν διάθεσιν ἐνημερώσεως τοῦ κόσμου.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Νομίζω ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι σαφής. Ὡς πρὸς τὸ ἐλληνικόν καὶ τὸ γαλλικόν κείμενον, ἡ δημοσίευσις θὰ γίνῃ μετὰ τὴν 15ην Δεκεμβρίου. Ὡς πρὸς τὸ ρωσσικόν, ἐάν μὲν ἡ διόρθωσις τοῦ κειμένου καὶ ἀπὸ μέρους τῆς ρωσσικῆς Ἐκκλησίας δέν προφθάσῃ, ἡ δημοσίευσις θὰ γίνῃ ὅταν τὸ διωρθωμένον κείμενον ἐπιστραφῇ εἰς τὴν Γραμματεῖαν. Εἴμεθα σύμφωνοι;

Ἡ πρότασις γίνεται ἀποδεκτὴ ὑπὸ τῆς Ὀλομέλειας.

Ο Σεβ. Βανάτου: Σεβ. ἅγιο Πρόεδρε, νομίζω ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμετέρας Διασκέψεως. Δέν γνωρίζω ἂν ὑπάρχῃ κάποιος ἀκόμη, ὁ ὁποῖος θὰ ἐπεθύμει νὰ λάβῃ τὸν λόγον. Διὰ τοῦτο ἐπιτραπῆτω μοι νὰ ἀπευθύνω λόγον εὐχαριστίας διὰ τὸν τρόπον, μέ τὸν ὁποῖον ἡσκήσατε τὴν προεδρίαν εἰς τὴν ἡμέτεραν Διάσκεψιν. Χωρὶς νὰ παραπερίω τὴν παρέμβασιν, θὰ ἤθελον ἀπλῶς νὰ Σᾶς ἀπευθύνω πάσας τὰς

εὐλογοῦντες καὶ ἀδελφικὰς εὐχαριστίας, ὡς ἐπίσης καὶ εἰς τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Δαμασκηνόν δι' ὅλα ὅσα ἔπραξεν, ἵνα ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις διεξαχθῇ ὑπὸ καλλιτέρας συνθήκας. Ἴσως δὲν εἶμαι ὁ καταλληλότερος διὰ τὰς ἀπευθύνω τὰς εὐχαριστίας αὐτάς. Ἡσθάνθην ὅμως τὴν ὑποχρέωσιν τὰς εὐχαριστήσω ἐκ μέρους τῆς ρουμανικῆς ἀντιπροσωπίας, ἀλλὰ πιστεύω ὅτι ἐκφράζω ἐπίσης τὰ συναισθήματα πάντων.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὁ Σεβ. Γραμματεὺς καὶ ἡ ἐλαχιστότης μου μέ πολλήν συγκίνησιν ἠκούσαμεν τοὺς λόγους εὐχαριστίας, τοὺς ὁποίους διέτυπωσεν ὁ ἅγιος Βανάτου κ. Νικόλαος καὶ τὴν ἐκδήλωσιν, τὴν ὁποίαν εἶχατε τὴν εὐγένειαν νὰ κάμετε ἐπικροτοῦντες τὰ λόγια αὐτά. Ἐπιτραπήτω εἰς ἀμφοτέρους ἡμᾶς νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπλῶς ὅ,τι ἦτο δέον νὰ γίνη, αὐτό καὶ ἐγένετο, καὶ ὅτι ἦταν καθήκον μας, αὐτό καὶ μόνον μέ ταπεινότητα προσεπαθήσαμεν νὰ ἐπιτελέσωμεν. Ἡμπορῶ νὰ εἴπω ὅτι πράγματι οἱ κόποι τῆς Γραμματείας καὶ συγκεκριμένως τοῦ ἀγίου Ἑλβετίας καὶ εἰς τὴν προπαρασκευὴν καὶ τὴν σύνταξιν τῶν κειμένων κ.λπ. καὶ κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν ἦτο μεγάλης σημασίας καὶ σπουδαιότητος. Ἐπομένως, τοῦ ὀφείλονται πράγματι εὐχαριστίαι δι' ὅ,τι ἔκαμεν. Ὅσον ἀφορᾷ εἰς ἐμέ, εὐχαριστῶ διὰ τὴν καλὴν κρίσιν σας. Ἄν συνέβη νὰ μὴ ἀνταποκριθῶ ὅπως ἔπρεπε εἰς τὰ καθήκοντα τῆς ἑδρας ἢ νὰ δυσαρεστήσω κάποιον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀσκήσεως τῶν καθηκόντων μου, ζητῶ ταπεινότατα συγγνώμην.

Ὁ Σεβ. Βουλευτὴς: Θὰ ἐπεθύμουν ἐπίσης ἐπ' εὐκαιρίᾳ νὰ εὐχαριστήσω ἀμφοτέρους Ὑμᾶς καὶ συγχρόνως νὰ εὐχαριστήσω τοὺς μεταφραστάς. Νομίζω τὰς κυρίας, αἱ ὁποῖαι μεταφράζουν εἰς τὴν ἀγγλικὴν πιθανώτατα δι' ἐμέ μόνον, διότι οἱ ἄλλοι γνωρίζουν ἄλλας γλώσσας.

Ὁ Σεβ. Πρόεδρος: Ὅχι ἐπειδὴ εἴθισται εἰς τό πέρας μᾶς Διασκέψεως νὰ γίνεταί κάποιον σύντομον λογύδιον εὐχαριστιῶν, ἀλλὰ διότι ὅλοι μας αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νὰ εὐχαριστήσωμεν ἀλλήλους διὰ τό ἔργον, τὸν ὁποῖον ἐπετελέσθη τὰς ἡμέρας αὐτάς ἐδῶ εἰς τό Πατριαρχικόν Κέντρον τοῦ Σαμπεζύ. Καί ἐν πρώτοις ὀφείλομεν ὅλοι, καὶ νομίζω ὅτι ἐκφράζω τὰ αἰσθήματα ὅλων σας καὶ τὴν εὐσέβειαν ὅλων μας, ἐάν εἴπω ὅτι χάριτας καὶ εὐγνωμοσύνην ὀφείλομεν εἰς τὸν Πανάγαθον Θεόν, διότι ἠὺδόκησε νὰ ἐπιτελεσθῇ τό ἔργον αὐτό ἐνταῦθα μέ τόσῃν γαλήνῃ, μέ τόσῃν τάξιν, μέ τόσῃν εὐπρέπειαν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως καὶ μέ τόσῃν σύνεσιν, μέ τόσῃν σοφίαν καὶ μέ ἀντίληψιν ἀλληλοβοηθείας καὶ συμπληρώσεως τῶν ἐλλείψεων ἀλλήλων. Δόξα τῷ Θεῷ δι' ὅ,τι ἐπετεύχθη τὰς ἡμέρας αὐτάς. Ἡ Ἐκκλησία μᾶς εἶχεν ἐμπιστευθῇ μία ὑψίστην εὐθύνην. Καὶ τὴν εὐθύνην αὐτὴν προσεπαθήσαμεν νὰ τὴν ἐπιτελέσωμεν πρωτίστως ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ δεύτερον ἐν ζήλῳ ἀγαθῷ καὶ ὁ Θεὸς ἠὺλόγησε τοὺς κόπους ἡμῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἔχωμεν ἐνώπιον ἡμῶν ἓν σημαντικόν ἔργον, τὸν ὁποῖον καὶ καθαυτῇ τῇ συνειδήσει δυνάμεθα νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον. Λοιπόν, δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἔνεκεν.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ θὰ ἤθελον νὰ εὐχαριστήσω τὰς σεβασμίας

ἡμῶν Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι εἰς ἡμᾶς τοὺς ἐλαχίστους ἐνεπιστεύθησαν τὴν ἀποστολὴν αὐτὴν τῆς ἐπιτελέσεως τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Θεωροῦμεν ὑψηλὴν τιμὴν διὰ τὸ ἄτομά μας, διότι αἱ Ἐκκλησίαι εἰς ἡμᾶς ἀνέθεσαν τὴν εὐθύνην αὐτήν. Καί ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ αὐτῇ πρωτίστως ἐκφράζομεν τὰς βαθυτάτας εὐχαριστίας μας πρὸς τοὺς Ἀρχηγούς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἐμπιστοσύνην αὐτήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ αἰσθήματα εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν, τὰ ὁποῖα ἔστειλαν πρὸς ἡμᾶς. Δράττομαι τῆς εὐκαιρίας διὰ νὰ διαβιβάσω πρὸς ὅλους σας τὸν *Χαιρετισμόν*, τὴν βαθεῖαν ἐκτίμησιν καὶ τὴν ἀγάπην τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, πρὸς ὑμᾶς ὅλους καὶ δι' ὑμῶν πρὸς τοὺς ἀγιωτάτους Ἀρχηγούς τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ πρὸς αὐτάς ταύτας τὰς Ἐκκλησίας μας.

Σεβάσμιοι πατέρες καὶ ἀδελφοί, πλειστάκις εἰς πᾶσαν παρουσιαζομένην εὐκαιρίαν ἠὺχαρίστησα ὅλα τὰ μέλη τῆς παρούσης Διασκέψεως διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπετέλεσαν ἐν Ὀλομελείᾳ, ἀλλὰ διὰ μία ἀκόμη φοράν εὐχαριστῶ διὰ τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἔκαμαν καὶ ἐν ταῖς Ἐπιτροπαῖς. Καί φυσικὰ αἱ πρῶται εὐχαριστίαι μου ἀπευθύνονται πρὸς τοὺς Προέδρους καὶ τοὺς Γραμματεῖς τῶν Ἐπιτροπῶν, οἱ ὅποιοι ἠργάσθησαν πολλάκις καὶ μεταμεσονεκτίους ὥρας διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἀνετέθη εἰς αὐτοὺς. Διὰ τὸν Γραμματέα ἐλέχθησαν τὰ εἰκότα καὶ ἀπὸ ἐσᾶς, ἐπαναλαμβάνω καὶ ἐγὼ τὰ ἴδια καὶ τὸν εὐχαριστῶ διὰ τοὺς κόπους τοῦ κατὰ τὴν προπαρασκευῆν τῆς Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, διὰ τὴν προσοχὴν πρὸς τὸ πρόσωπόν μας, τὴν ἀγάπην καὶ τὴν προθυμίαν τοῦ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τοὺς σκοποὺς τῆς Διασκέψεως, ἀλλὰ καὶ τὰ πρόσωπά μας ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ. Ἐπίσης εὐχαριστῶ τὰ ὑπ' αὐτόν πρόσωπα, κληρικὰ καὶ λαϊκά, ὅσα ἀφανῶς καὶ ἀθορύβως, πολλάκις ὅμως καὶ ὁλονεκτίως, ἠργάσθησαν διὰ νὰ προετοιμάσουν τὰ κείμενα, τὰ ὁποῖα εἶχομεν ἐνώπιόν μας καὶ τὰ ὁποῖα μὲ τὴν ἀνέσιν ἐσχόμεν τὴν εὐκαιρίαν νὰ συζητήσωμεν ἐνταῦθα. Ἐπίσης, εὐχαριστῶ τὴν μεταφραστικὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν πράγματι ἀνύστακτον προσοχὴν μὲ τὴν ὁποίαν ἐπετέλεσε τὸ καθήκον τῆς. Εὐχαριστοῦμεν τὸ λοιπὸν προσωπικὸν τοῦ Πατριαρχικοῦ Κέντρου δι' ὅλας τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἡμερῶν αὐτῶν πρὸς ὅλους μας, καὶ εἴμεθα εὐγνώμονες δι' ὅ,τι καλὸν συννητήσαμεν τὰς ἡμέρας αὐτάς ἐνταῦθα.

Κατακλείων καὶ πάλιν λέγω εὐχαριστῶ τὸν Θεόν δι' ὅλα, εὐχαριστῶ ὑμᾶς διὰ τὴν συνεργασίαν σας καὶ ὁ Θεὸς βοηθὸς διὰ τὰ περαιτέρω τῆς τετάρτης φάσεως τῶν ἐργασιῶν τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Θεὸς μαζί μας!

Οἱ σύνεδροι προσεύχονται ἐπὶ τῇ κατακλείδι τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ὁ Σεβ. Μίνσκ: Σεβ. ἄγιε Πρόεδρε, τὸ 1988 ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία τῆς Ρωσσίας θὰ ἐορτάσῃ τὴν *Χιλιετηρίδα* αὐτῆς. Ἡ Ἀγία Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν καθώρισε τὴν ἑκτασιν τῶν ἐορτασμῶν. Παρακάμπτων

τήν επίσημον πρόσκλησιν, ἀπευθύνω σήμερον πρὸς ὑμᾶς ἀδελφικόν Χαιρετισμόν καὶ ἐκφράζω τὴν ἐπιθυμίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσίας νὰ ὑποδεχθῇ παρ' αὐτῇ τὰς ἀγίας Τοπικὰς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴν 5^{ην} ἕως τὴν 18^{ην} Ἰουνίου. Πάντες οἱ προσκεκλημένοι θὰ παραστοῦν εἰς τὴν τελετὴν λήξεως. Τὴν 10^{ην} Ἰουνίου θὰ λάβῃ χώραν ἡ ἐπίσημος ἀναμνηστικὴ πρᾶξις, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ παραστοῦν, ὡς ἐλέχθη ἤδη, οἱ καλῆς θελήσεως ἄνθρωποι καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἄλλων θρησκειῶν, μεθ' ὧν ἐν εἰλικρινεῖ φιλίᾳ συνεργαζόμεθα εἰς τὸ θέμα τῆς εἰρήνης.

Ἡ 11^η καὶ ἡ 12^η Ἰουνίου εἶναι ἀφιερωμέναι εἰς λειτουργικὰς τελετάς. Πᾶσαι αἱ ὀρθόδοξοι ἀντιπροσωπίαί θὰ τελέσουν τὸν ἐσπερινόν εἰς διαφόρους ναοὺς τῆς Μόσχας. Ἡ 12^η εἶναι ἡ ἑορτὴ πάντων τῶν ῥώσων ἀγίων. Ἡ ἐπίσημος λειτουργία θὰ τελεσθῇ εἰς τὸ νεωστὶ ἐπανανοίξαν μοναστήριον τοῦ ἀγίου Δανιήλ. Ἡ 13^η εἶναι ἡμέρα ἐπίσημων ἐπισκέψεων. Κατὰ τὴν 14^{ην} ἕως 16^{ην} πάντες οἱ προσκεκλημένοι καθ' ὁμάδας θὰ ἀναχωρήσουν δι' ἄλλας πόλεις: Κίεβον, Λβώβ, Λένινγκραντ καὶ Νόβγκοροντ, Βλαντιμήρ καὶ Σουζντάλ, Μίνσκ. Εἶναι τὰ πέντε πνευματικὰ κέντρα, ἐνθα θὰ ὁργανωθοῦν αἱ ἐπίσημοι τελεταί. Ἡ 17^η εἶναι ἡ τελευταία ἡμέρα εἰς Μόσχαν καὶ ἀναχώρησις. Οἱ πάντες εἶναι ἀδελφικῶς προσκεκλημένοι εἰς τὸν ἑορτασμόν.

Εἴμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι ἐξεδήλωσαν ἤδη τὸ μέγα ἐνδιαφέρον αὐτῶν διὰ τὴν Χιλιετηρίδα. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα διὰ μίαν τῶν μελῶν εἶναι ἑορτὴ δι' ὅλην τὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἐπέτειος ἡμέρα μιᾶς Ἐκκλησίας εἶναι ἑορτὴ διὰ τὸν χριστιανικὸν κόσμον. Λέγομεν τοῦτο μετὰ μεγάλης ταπεινότητος καὶ ἐν συνειδήσει τῆς ἡμετέρας εὐθύνης.

Ὁ ἑορτασμός ἤρξατο ἤδη: Ἡ μελέτη τῆς πνευματικῆς σημασίας τῆς Χιλιετηρίδος αὐτῆς, μιᾶς φωτισμένης περιόδου διὰ τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας εἰς τὴν γῆν τῆς Ῥωσίας. Ἐν Συνέδριον διὰ τὴν ἱστορίαν αὐτῆς ἔλαβε χώραν εἰς Κίεβον. Τὸν προσεχὴ Μάιον θὰ ὁργανωθῇ Συνέδριον διὰ τὴν θεολογίαν καὶ τὴν πνευματικότητα τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ῥωσίας. Ὁ προσδιορισμός αὐτός εἶναι προσωρινός. Συντόμως αἱ Ἐκκλησiai θὰ λάβουν ἐπίσημον πρόσκλησιν.

Κατὰ τὸ νέον ἔτος ἀπεφασίσσαμεν νὰ ὁργανώσωμεν μίαν περιοδείαν κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ὁ ὁποῖος ἐταξίδευσεν εἰς τὴν Μεσόγειον. Ἐπιθυμοῦμεν νὰ ἑορτάσωμεν τὴν ἐπικειμένην Χιλιετηρίδα διὰ προσκυνηματικῆς περιοδείας εἰς τὴν Μεσόγειον εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἁγίων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Τὸ προσκύνημα αὐτὸ ὠρίσθη ἀπὸ 12^{ης} Ἰουνίου μέχρι 15^{ης} Ἰουλίου 1987. Θὰ γράψωμεν πρὸς τὰς Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας ἔχομεν τὴν προθέσιν νὰ ἐπισκεφθῶμεν, διὰ νὰ χαιρετίσωμεν τὴν ἁγίαν γῆν αὐτῶν καὶ νὰ προσκυνήσωμεν εἰς τοὺς γειτονικοὺς ἱεροὺς τόπους. Τὸ ταξίδιον θὰ ἀρχίσῃ εἰς Ὀδησσόν καὶ θὰ περατωθῇ εἰς Κωνσταντινούπολιν δι' ἐπισκέψεως πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην. Θὰ ζητήσωμεν τὴν εὐλογίαν Αὐτοῦ διὰ τὸν ἑορτασμόν τῆς Χιλιετηρίδος. Τὸ πλοῖον ἡμῶν «Κωνσταντῖνος Σιμόνωφ» δύναται νὰ ὑποδεχθῇ πλείονας τῶν 300, ἐλπίζομεν δέ νὰ ἐπισκεφθῶμεν τὴν Κωνσταντῆζαν, τὴν Βάρναν, τὸν Πειραιᾶ, τὸ Σπλίτ,

τό Μπάρι, τήν Μασσαλίαν, τήν Βαρκελώνην, τήν Ἀλεξάνδρειαν καί ἰδίᾳ τήν ἁγίαν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ, ἡ ὁποία εἶναι φυσικῶς ὁ κύριος σκοπός τῆς περιοδείας, ἐν συνεχείᾳ τήν Λάρνακα, τήν Κωνσταντινούπολιν, ὡς ἤδη ανέφερα, καί τέλος πάλιν εἰς Ὁδησσόν.

Συγχωρήσατέ μοι, διότι σᾶς ἀπέσπασα τήν προσοχήν ἐπὶ μακρόν, ἀλλ' ἐθεώρησα εὐκαιρον τήν στιγμὴν διὰ νὰ σᾶς πληροφορήσω. Εὐχαριστῶ διὰ τήν προσοχήν σας καί ζητῶ τήν ὑμετέραν φιλοξενίαν κατὰ τήν διάρκειαν τῆς ἡμετέρας περιοδείας εἰς τήν Μεσόγειον καί κατὰ τήν ἐπίσκεψιν τῶν ὑμετέρων κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν. Εὐχαριστῶ ἐκ βάθους καρδίας.

Ο Σεβ. Πρόεδρος: Εὐχαριστῶ, ἅγιε Μίνσκ, διὰ τὰς πληροφορίας πού ἔδωσατε εἰς τοὺς συνέδρους καί νομίζω ὅτι μετέχουν εἰς τήν χαράν τῆς Ἐκκλησίας σας ἤδη ἀπὸ τώρα. Πατέρες καί ἀδελφοί, μία τελευταία πράξις πολὺ ἀπλή. Συνηθίζεται εἰς τὰς Διασκέψεις αὐτάς νὰ προσφέρεται ἀπὸ τό Οἰκουμενικόν Πατριαρχεῖον ἓν ἀναμνηστικόν δῶρον, τό ὁποῖον ἀναγράφει τό γεγονός. Εἰς τήν περίπτωσιν αὐτὴν τό Πατριαρχικόν Κέντρον ἡτοίμασεν ὡς δῶρον ἓνα κοπτήρα. Παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε τό δῶρον αὐτό, τό ὁποῖον θά διανεμηθῇ πρὸς ὅλους σας.

Λύεται ἡ συνεδρία.

ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ
ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

Ἄρθρον 1. Αἱ Προσυνοδικαί Πανορθόδοξοι Διασκέψεις εἶναι ἑκτακτοὶ συνελεύσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, αἱ ὁποῖαι συγκροτοῦνται κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα ὑπὸ τῶν κανονικῶς ὀριζομένων ἀντιπροσώπων τῶν κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλων καὶ Αὐτονόμων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ἐπὶ τῇ τέλει ὅπως καλύπτωσι τὴν συλλογικὴν προπαρασκευὴν τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Σύγκλησις

Ἄρθρον 2. Αἱ Προσυνοδικαί Πανορθόδοξοι Διασκέψεις συγκαλοῦνται ὑπὸ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μετὰ σύμφωνον γνώμην τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, διὰ Πατριαρχικῶν Γραμμάτων ἀπευθυνομένων πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 3. Τὰ Πατριαρχικά Γράμματα ἀναγγέλλουν τὴν μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου ὁλοκλήρως τῆς πανορθοδόξως διὰ τὴν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ τὴν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου τῆς Διασκέψεως ἀποφασισθεῖσης διαδικασίας, τῆς προβλεπούσης τὴν σύγκλησιν καὶ τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, πληροφοροῦν ἅμα περὶ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπαρκοῦς προετοιμασίας τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, ὀρίζουν τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον συνελεύσεως τῆς Διασκέψεως καὶ καλοῦν τὰς τοπικάς Ἐκκλησίας νὰ ὀρίσουν, κατὰ τὰ πανορθοδόξως καθιερωμένα, τοὺς ἐκπροσώπους αὐτῶν εἰς τὴν Διάσκεψιν.

Θεματολόγιον

Ἄρθρον 4. Τὸ θεματολόγιον ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ὀρίζεται ὑπὸ τῆς προγενεστέρως Διασκέψεως ἐκ τοῦ καταλόγου τῶν ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως ἐπιλεγέντων θεμάτων. Κατάργησις ἢ προσθήκη θέματος εἰς τὸν οὕτω καταρτισθέντα καὶ πανορθοδόξως δεκτὸν γενομένον κατάλογον θεμάτων δέν εἶναι δυνατὴ, μὲχρι τῆς ἐξαντλήσεως τῆς διαδικασίας προπαρασκευῆς τῶν ἐν τῇ καταλόγῳ τούτῳ ἀναγεγραμμένων θεμάτων, μεθ' ἣν καὶ συνέρχεται ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Σύνθεσις - Πρόεδρος - Γραμματεὺς

Ἄρθρον 5. Τὰ μέλη τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν δέν ὑπερβαίνουν τὸν ἀριθμὸν θεμάτων τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως. Αἱ Ἀντιπροσωπίαὶ δύνανται

νά συνοδεύονται υπό ειδικών Συμβούλων. Οὗτοι, κληρικοί ἢ λαϊκοί, δέν ὑπερβαίνουν τόν ἀριθμόν τῶν μελῶν τῆς οἰκείας Ἀντιπροσωπίας, παρίστανται εἰς τās συνεδριάσεις τῆς Ὀλομελείας ἄνευ δικαιώματος ψήφου, ἔχοντες ὅμως ὡςάκις παρίσταται ἀνάγκη δικαίωμα λόγου, καί ἐπικουροῦν τό ἔργον τῆς Διασκέψεως διά τῆς ἀσκήσεως ειδικῶν καθηκόντων, ὀριζομένων ἐκάστοτε υπό τῆς Ὀλομελείας καί υπό τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 6. Ἡ Προεδρία τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀσκείται υπό τοῦ ἐκπροσώπου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Ἄρθρον 7. Ὁ Πρόεδρος συγκαλεῖ, ἐν τῇ ἀσκήσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, πρό ἐκάστης Διασκέψεως εἰς Σύσκεψιν τοὺς Ἀρχηγούς τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὸς θεώρησιν τοῦ ἐνώπιον αὐτῶν τεθειμένου ἔργου, καθορισμόν τῆς ἀκολουθητέας σειρᾶς ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν θεμάτων, ἔγκρισιν τοῦ προγράμματος ἐργασίας τῆς Διασκέψεως καί εἴ τι ἄλλο σχετικόν διαδικασιακόν διά τόν πληρέστερον καί ἀποτελεσματικώτερον συντονισμόν τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς. Εἰς ταύτας μετέχει καί ὁ Γραμματεὺς τῆς Διασκέψεως, αἱ δέ οὕτω καταρτιζόμεναι προτάσεις εἰσάγονται υπό τοῦ Προέδρου πρὸς ἔγκρισιν εἰς τὴν Ὀλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Ἀνάλογοι συσκέψεις τῶν Ἀρχηγῶν δύνανται νά συγκαλῶνται καί κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως.

Ἄρθρον 8. Ὁ Πρόεδρος τῆς Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσει τὴν ἑναρξιν καί τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν, διευθύνει τās συζητήσεις μετὰ συντόμων κατὰ περίπτωσιν σχολίων, παρέχει δικαίωμα λόγου, καί ἀσκεῖ γενικώτερον πάντα τὰ καθήκοντα διά τὴν ὅσον ἔνεστι εὐρυθμον διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως κατὰ τόν παρόντα Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων. Συμφωνούσης τῆς Ὀλομελείας, ὁ Πρόεδρος δύναται νά περιορίξῃ τὴν χρονικὴν διάρκειαν τῆς παρεμβάσεως τῶν ὁμιλητῶν καί, εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δέν ἐξαντλεῖται ἡ προγραμματισθεῖσα συζήτησις ἐφ' ἐνός ἐκάστου θέματος ἢ ὁ κατάλογος τῶν ἐπιθυμούντων νά παρέμβουν, ὁ Πρόεδρος ἀποφασίζει διά τὰ περαιτέρω κατ' ἐφαρμογὴν τῆς ἀρχῆς ἀνοικτῆς ψηφοφορίας.

Ἄρθρον 9. Γραμματεὺς τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου. Ὁ Γραμματεὺς ἔχει τὴν εὐθύνην τῆς παρουσιάσεως τῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί γενικῶς τῶν φακέλων τῶν θεμάτων, τῆς τηρήσεως τῶν πρακτικῶν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διασκέψεως καί τῆς καθ' οἷονδῆποτε τρόπον ἐπικουρίας τοῦ ἔργου τῆς Ὀλομελείας καί τῶν Ἐπιτροπῶν. Πρὸς ἐπιτυχὴ διεξαγωγὴν τῶν ἐργασιῶν τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου μεριμνᾷ διά τὴν μετάφρασιν συνόλου τοῦ ἐπισήμου ὑλικοῦ εἰς τὴν ἐλληνικὴν, ρωσικὴν καί γαλλικὴν γλῶσσαν, ὡς ἐπίσης καί διά τὴν διασφάλισιν αὐτομάτου διερμηνείας εἰς τās αὐτὰς γλώσσας.

Ἔργασίαι τῆς Διασκέψεως

Ἄρθρον 10. Ἡ ἑναρξίς καί ἡ λήξις τῶν ἐργασιῶν ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως κηρύσσεται διά τῆς τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας.

Ἄρθρον 11. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξάγονται ἐν Ὁλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς. Τά μέλη καί ἡ ἐν γένει συγκρότησις τῶν Ἐπιτροπῶν προτείνονται ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Διασκέψεως, κατόπιν διαβουλεύσεων μετὰ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν, καί ἐγκρίνονται ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Διασκέψεως. Εἰς τὰς Ἐπιτροπὰς κατανέμονται καί οἱ Σύμβουλοι τῶν Ἀντιπροσωπιῶν, οἱ ὅποιοι μετέχουν τῶν ἐργασιῶν αὐτῶν, ἔχοντες δικαίωμα λόγου, ἀλλ' οὐχί καί ψήφου ἐν τῇ ἐγκρίσει τῶν προτεινομένων κειμένων. Ὁ Πρόεδρος καί ὁ Γραμματεὺς ἐκάστης Ἐπιτροπῆς ἐκλέγονται ὑπὸ τῶν τακτικῶν μελῶν αὐτῆς.

Ἄρθρον 12. Αἱ Ἐπιτροπαὶ τῆς Διασκέψεως ἐργάζονται, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν σχετικῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῶν ὑπὸ τῆς Ὁλομελείας τῆς Διασκέψεως δοθεισῶν ειδικωτέρων ἐντολῶν, διά τὴν σύνταξιν κατὰ θέμα σχεδίου προτάσεων πρὸς τὴν Ὁλομέλειαν. Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς παρουσιάζει τὸ θέμα, προγραμματίζει τὰς ἐργασίας, διευθύνει τὰς συζητήσεις καί εἰσηγείται τελικῶς τὰς ἐκ ταύτης προτάσεις εἰς τὴν Ὁλομέλειαν. Ἐκάστη Ἐπιτροπὴ δύναται νὰ συγκροτῇ Ὑποεπιτροπὰς, μετὰ πρότασιν τοῦ Προέδρου αὐτῆς, διά τὴν ἀρτιωτέραν ἐπεξεργασίαν ειδικωτέρων σημείων τοῦ θέματος. Αἱ προτάσεις τῶν Ὑποεπιτροπῶν, ἐγκρινόμεναι ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς, ἐντάσσονται εἰς τὸ σχέδιον προτάσεων αὐτῆς πρὸς τὴν Ὁλομέλειαν τῆς Διασκέψεως. Αἱ προτάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς πρὸς τὴν Ὁλομέλειαν ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα διά τὰς ἐργασίας τῆς Διασκέψεως.

Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ

Ἄρθρον 13. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ συγκαλεῖται διά Γραμμάτων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου καί συγκροτεῖται, κατὰ τὰ πανορθόδοξως καθιερωμένα, ἐξ ἑνὸς Ἀντιπροσώπου καί ἑνὸς θεολογικοῦ Συμβούλου τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, Γραμματεὺς δέ αὐτῆς εἶναι ὁ Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

Ἄρθρον 14. Αἱ ἐργασίαι τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς διεξάγονται ἐν Ὁλομελείᾳ καί ἐν Ἐπιτροπαῖς ἐργασίας. Ἐπὶ τῆς συγκροτήσεως καί τῶν ἐργασιῶν τῶν Ἐπιτροπῶν τούτων ἰσχύουν κατ' ἀναλογίαν τὰ ἄρθρα 11 καί 12 τοῦ παρόντος κανονισμοῦ.

Ἄρθρον 15. Ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ ἔχει τὴν Ἀποστολὴν καί τὴν εὐθύνην μελέτης, ἐπεξεργασίας καί προπαρασκευῆς τῶν θεμάτων τῆς ἐπόμενης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς εἰς τὸ καθ' ἕκαστον θέμα συμβολῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων

Ἐκκλησιῶν καί τοῦ μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συγκεντρωθέντος γενικωτέρου περὶ τὰ θέματα ὕλικου. Ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἡ ἐπὶ ἐκάστου θέματος, ἐκ τῶν ἀναγεγραμμένων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπόμενης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀναζήτησις τῆς ἐνιαίας ὀρθοδόξου θέσεως καὶ ἡ καταγραφή τῶν κατὰ θέμα προτάσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἰς κοινόν κείμενον, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσήγησιν αὐτῆς πρὸς τὴν ἐπομένην Προσυνοδικὴν Πανορθόδοξον Διάσκεψιν πρὸς ἀποδοχὴν καὶ λήψιν ἀποφάσεων.

Ἀποδοχὴ κειμένων - λήψις Ἀποφάσεων - χαρακτὴρ αὐτῶν

Ἄρθρον 16. Ἡ ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποδοχὴ τῶν κειμένων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως γίνεται καθ' ὁμοφωνίαν. Πρὸς ἀπόφασιν ἐπὶ διαδικασιακῶν περιπτώσεων ἀπαιτεῖται ἡ διασφάλισις τῶν 2/3 τῶν μετεχουσῶν τῆς Διασκέψεως Ἀντιπροσωπιῶν. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστον θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως ἔχουν εἰσηγητικὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον, διό καὶ, καίτοι ἀποτυπώνουν τὴν ἐπὶ τῶν συγκεκριμένων θεμάτων ὀρθόδοξον παράδοσιν, δὲν ἔχουν ἄμεσον δεσμευτικὸν κῆρος διὰ τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, πρὶν ἢ ἀποφανθῇ ἡ Ἀγία καὶ Μεγάλη Σύνοδος.

Ἄρθρον 17. Ἡ μὴ ἐπίτευξις ὁμοφωνίας τῶν Ἀντιπροσωπιῶν κατὰ τὰς ἐν Ὁλομελείᾳ ἐπὶ τινος θέματος συζητήσεις συνεπάγεται τὴν ἀναβολὴν λήψεως ἀποφάσεως καὶ τὴν ἀναπομπὴν τοῦ θέματος τοῦτου πρὸς περαιτέρω μελέτην, ἐπεξεργασίαν καὶ προπαρασκευὴν κατὰ τὴν πανορθόδοξον καθιερωμένην διαδικασίαν, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου. Τό οὕτω ἀναπεμπόμενον θέμα ἀναγράφεται ὡς πρῶτον θέμα τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, καὶ ὡς τοιοῦτον ἐξετάζεται ὑπὸ τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς. Ἐν περιπτώσει μὴ ἐπιτεύξεως καὶ πάλιν ὁμοφωνίας ἐπὶ τοῦ θέματος, ἡ καὶ ὁμοφώνου ἀπορρίψεως ὑπὸ πασῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν Εἰσηγήσεων τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τινος συγκεκριμένου θέματος, κατὰ τε τὴν πρώτην ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ κατὰ τὴν μετὰ τὴν ἀναπομπὴν δευτέραν ἐν Ὁλομελείᾳ συζήτησιν αὐτοῦ, ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου συμπληροῖ τὸν ἄχρὶ τῆς φάσεως ἐκείνης συγκροτηθέντα φάκελον, ἵνα οὗτος ἀναπεμφθῇ καὶ αὐθις κατὰ τὴν ἀνωτέρω διαδικασίαν.

Ἄρθρον 18. Αἱ ἀποφάσεις τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ὑπογράφονται ὑπὸ τῶν Ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἥτοι τὴν ἐλληνικὴν, τὴν ρωσσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, καὶ κοινοποιοῦνται ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

πρός πάσας τάς κατά τόπους Αυτόκεφάλους καί Αυτόνόμους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἄρθρον 19. Τά Πρακτικά τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποστέλλονται, τό ταχύτερον δυνατόν, ὑπό τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τάς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας, ἥτις καί δημοσιεύει τάς τε ἀποφάσεις καί τὰ πρακτικά ἐκάστης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τάς κατά τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1986.

✱

ΑΠΟΦΑΣΙΣ

Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ

Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

Η ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΗΣ ΤΗΣ ΝΗΣΤΕΙΑΣ ΚΑΙ Η ΤΗΡΗΣΙΣ ΑΥΤΗΣ ΣΗΜΕΡΟΝ

1. Ἡ νηστεία εἶναι θεία ἐντολή (Γέν. 2,16-17). Κατὰ τόν Μ. Βασίλειον, «*συνηλικιωτὶς ἐστὶ τῆς ἀνθρωπότητος, νηστεία γάρ ἐν τῷ παραδείσῳ ἐνομοθετήθη*» (Περὶ νηστείας, Λόγος 1,3). Εἶναι μέγα πνευματικὸν ἀγώνισμα καὶ ἡ κατ' ἐξοχὴν ἐκφρασις τοῦ ἀσκητικοῦ ιδεώδους τῆς Ὁρθοδόξιας. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀπαρεγκλίτως στοιχοῦσα εἰς τε τὰ ἀποστολικά θεσπίσματα καὶ τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, διεκήρυξε πάντοτε τὴν ὑψίστην ἀξίαν τῆς νηστείας διὰ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν σωτηρίαν αὐτοῦ. Εἰς τὸν λατρεϊκὸν κύκλον τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου προβάλλεται ἡ ὅλη περὶ τῆς νηστείας πατερικὴ παράδοσις καὶ διδασκαλία διὰ τὴν συνεχὴ καὶ ἀδιάπτωτον ἐγρήγορσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἐπίδοσιν αὐτοῦ εἰς τοὺς πνευματικούς ἀγῶνας. Διό καὶ ὑμνεῖται ὡς *χάρις πολύφωτος*, ὡς *ὄπλον ἀκαταμάχητον*, ὡς *πνευματικῶν ἀγώνων ἀρχή*, ὡς *καλλίστη τρίβος ἀρετῶν*, ὡς *τροφή ψυχῆς*, ὡς *πηγὴ φιλοσοφίας ἀπάσης*, ὡς *ἀφθάρτου διαγωγῆς καὶ ἰσαγγέλου πολιτείας τό μίμημα*, ὡς *μήτηρ τῶν ἀγαθῶν ἀπάντων καὶ τῶν ἀρετῶν*, καὶ ὡς *εἰκὼν τῆς μελλούσης ζωῆς*.

2. Ἡ νηστεία ὡς ἀρχαιότατος θεσμός ἀπαντᾷ ἤδη εἰς τὴν Παλαιάν Διαθήκην (Δευτ. 9,18. Ἠσ. 58,4-10. Ἰωήλ 2,15. Ἰωνάς 3,5-7), βεβαιοῦται δέ ὑπὸ τῆς Καινῆς. Αὐτός ὁ Κύριος ἐνήστευσεν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς δημοσίας δράσεως αὐτοῦ (Λουκ. 4,1-2) καὶ ἔδωκεν ὁδηγίαν ὡς πρὸς τὸν τρόπον ἀσκήσεως τῆς νηστείας (Ματθ. 6,16-18). Εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην γενικώτερον συνιστᾶται ἡ νηστεία ὡς μέσον ἐγκρατείας, μετανοίας καὶ πνευματικῆς ἀνατάσεως (Μαρκ. 1,6. Πραξ. 13,2. 14,23. Ρωμ. 14,21). Ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς Ἀποστολικῆς ἐποχῆς διεκήρυξε τὴν ὑψίστην σημα-

σίαν τῆς νηστείας καί ὥρισε τήν Τετάρτην καί Παρασκευήν ὡς ἡμέρας νηστείας (Διδαχή 8,1), ὡς ἐπίσης καί τήν πρό τοῦ Πάσχα νηστείαν (Εἰρηναῖος Λουγδούνου, ἐν Εὐσεβίου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, 5,24). Ἡ κρατήσασα ποικιλία ὡς πρός τήν ἔκτασιν καί τό περιεχόμενον τῶν νηστειῶν τούτων (Διονυσίου Ἀλεξανδρείας, *Ἐπιστολή πρὸς Βασιλείδην*, PG 10,1278) ἀναδεικνύει τόν πνευματικόν χαρακτήρα τῆς νηστείας, εἰς τήν ὁποίαν καλοῦνται ἅπαντες οἱ πιστοί νά ἀνταποκριθοῦν, ἕκαστος κατὰ τήν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν καί δυνατότητα, χωρὶς ὅμως νά παρέχεται καί ἐλευθερία καταφρονήσεως τοῦ ἱεροῦ τούτου θεσμοῦ: «Ὅρα μή τις σέ πλανήσῃ ἀπό ταύτης τῆς ὁδοῦ τῆς διδαχῆς... Εἰ μὲν γάρ δύνασαι βαστάσαι ὅλον τόν ζυγόν τοῦ Κυρίου, τέλειος ἔσει· εἰ δέ οὐ δύνασαι, ὃ δύνη, τοῦτο ποιεῖ. Περί δέ τῆς βρώσεως, ὃ δύνασαι, βάσασον» (Διδαχή, 6,1-3).

3. Ἡ ἀληθὴς νηστεία, ὡς πνευματικόν ἀγώνισμα, συνδέεται πρὸς τήν ἀδιάλειπτον προσευχήν καί τήν εἰλικρινή μετάνοιαν. «*Μετάνοια χωρὶς νηστείας ἀργή*» (Μ. Βασιλείου, *Περί νηστείας*, 1,3), ὡς ἐπίσης καί νηστεία ἄνευ ἔργων εὐποίας εἶναι νεκρά, ἰδίᾳ δέ κατὰ τήν σύγχρονον ἐποχήν, καθ' ἣν ἡ ἄνισος καί ἄδικος κατανομή τῶν ἀγαθῶν στερεῖ καί αὐτοῦ τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου ὁλόκληρους λαούς. «*Νηστεύοντες ἀδελφοί σωματικῶς, νηστεύσωμεν καί πνευματικῶς· λύσωμεν πάντα σύνδεσμον ἀδικίας· διαρρήξωμεν στραγγαλιάς βιαίων συναλλαγμάτων· πάσαν συγγραφήν ἄδικον διασπάσωμεν· δώσωμεν πεινώσιν ἄρτον, καί πτωχοὺς ἀστέγους εἰσαγάγωμεν εἰς οἴκους*» (Στιχηρόν Ἰδιόμελον Τετάρτης Α' Ἑβδομάδος νηστειῶν. Πρβλ. Ἦσ. 58,6-7). Ἡ νηστεία δέν ἐξαντλεῖται εἰς ἀπλήν καί τυπικὴν ἀποχήν ἐκ τινων μόνον καθορισμένων τροφῶν: «*Οὐ μέντοι ἐξαρκεῖ καθ' ἑαυτήν ἡ ἀποχή βρωμάτων πρὸς τήν ἐπαινετήν νηστείαν, ἀλλὰ νηστεύσωμεν νηστείαν δεκτὴν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Ἀληθὴς νηστεία ἡ τοῦ κακοῦ ἀλλοτρίωσις, ἐγκράτεια γλώσσης, θυμοῦ ἀποχή, ἐπιθυμιῶν χωρισμός, καταλαλιάς, ψεύδους, ἐπιπορκίας. Ἡ τούτων ἔνδεια νηστεία ἀληθής. Ἐν τούτοις μὲν ἡ νηστεία καλόν*» (Μ. Βασιλείου, *Περί νηστείας*, 2,7). Ἡ κατὰ τήν νηστείαν ἀποχή ἐκ τινων καθωρισμένων τροφῶν καί ἡ κατ' αὐτήν ὀλιγαρκία, οὐ μόνον κατὰ τό εἶδος, ἀλλὰ καί κατὰ τήν ποσότητα τῶν μεταλαμβανομένων τροφῶν, ἀποτελοῦν τό αἰσθητόν στοιχεῖον τοῦ πνευματικοῦ ἀγωνίσματος: «*Ἡ νηστεία ἀποχή τροφῆς ἐστὶ κατὰ τό σημαινόμενον, τροφή δέ οὐδέν δικαιότερους ἡμᾶς ἢ ἀδικωτέρους ἀπεργάζεται. Κατὰ δέ τό μυστικόν δηλοῖ ὅτι, ὥσπερ τοῖς καθ' ἓνα ἐκ τροφῆς ἡ ζωῆ, ἡ δέ ἀτροφία θανάτου σύμβολον, οὕτω καί ἡμᾶς τῶν κοσμικῶν νηστεύειν χρῆ, ἵνα τῷ κόσμῳ ἀποθάνωμεν καί μετὰ τοῦτο, τροφῆς θείας μεταλαβόντες, Θεῷ ζήσωμεν*» (Κλήμεντος Ἀλεξ., *Ἐκλογαί*, PG 9,704-705). Οὕτως, ἡ ἀληθὴς νηστεία ἀναφέρεται εἰς τήν καθ' ὅλου ἐν Χριστῷ ζωὴν τῶν πιστῶν καί κορυφοῦται διὰ τῆς συμμετοχῆς αὐτῶν εἰς τήν θεῖαν λατρείαν καί ἰδίᾳ εἰς τό μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας.

4. Ἡ τεσσαρακονθήμερος νηστεία τοῦ Κυρίου κατέστη ὑπόδειγμα τῆς νηστείας τῶν πιστῶν, ἡ ὁποία ἐνεργοποιεῖ τήν μετοχήν αὐτῶν εἰς τήν ὑπακοήν τοῦ Κυρίου, ἵνα δι' αὐτῆς, «*ὃ μὴ φυλάξαντες ἀποβεβλήκαμεν, φυ-*

λάξαντες ἀπολάβωμεν» (Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, *Λόγος* 45, *Εἰς τό ἅγιον Πάσχα*, 28). Ἡ χριστοκεντρικὴ κατανόησις τοῦ πνευματικοῦ χαρακτηῖρος τῆς νηστείας, ἰδίᾳ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, κανὼν εἰς τὴν καθ' ὅλου πατερικὴν παράδοσιν, συγκεφαλαιοῦται χαρακτηριστικῶς ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ: «Ἐάν οὕτω νηστεύῃς, οὐ μόνον συμπάσχων ἔσῃ καὶ συννεκρούμενος, ἀλλὰ καὶ συνανιστάμενος καὶ συμβασιλεύων Χριστῷ εἰς αἰῶνας τοὺς ἀπεράντους· σύμφυτος γάρ γεγωνός διὰ τῆς τοιαύτης νηστείας τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀνατάσεως κοινωνός ἔσῃ καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ζωῆς κληρονόμος» (Ὁμιλία 13, τῇ πέμπτῃ Κυριακῇ τῶν νηστειῶν, PG 151,161).

5. Κατὰ τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν, τό ιδεῶδες τῆς πνευματικῆς τελειώσεως εὐρίσκεται πολὺ ὑψηλὰ καὶ ἕκαστος ὀφείλει, ἂν θέλῃ νὰ φθάσῃ εἰς αὐτό, νὰ ὑψωθῇ ἀναλόγως. Ἀκριβῶς δέ διὰ τοῦτο ἡ ἀσκήσις καὶ ὁ πνευματικὸς ἀγὼν δέν ἔχει μέτρον, ὅπως καὶ ἡ τελειότης τῶν τελείων. Ἐλάχιστοι ἀνταποκρίνονται εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀρθόδοξου ὑψηλοῦ ιδεώδους, ὥστε νὰ θεοῦνται ζῶντες. Καὶ αὐτοί, παρ' ὅτι πράττουν πάντα τὰ διατεταγμένα, οὐδέποτε ὑψηλοφρονοῦν, ἀλλ' ὁμολογοῦν ὅτι «δοῦλοι ἀχρεῖοί ἐσμεν καὶ ὁ ὀφείλομεν ποιῆσαι πεποιήκαμεν». Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἔχουν - κατὰ τὴν ὀρθόδοξον περὶ πνευματικῆς ζωῆς ἀντίληψιν - χρέος νὰ μὴ ἐγκαταλείπουν τὸν καλὸν τῆς νηστείας ἀγῶνα, ἀλλ' ἐν αὐτομεμψίᾳ καὶ συναισθήσει τῆς ταπεινότητος τῆς καταστάσεως αὐτῶν νὰ ἐπαφίενται διὰ τὰς παραλείψεις τῶν εἰς τό ἔλεος τοῦ Θεοῦ, καθ' ὅσον ὀρθόδοξος πνευματικὴ ζωὴ εἶναι ἀνεπίτευκτος χωρὶς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῆς νηστείας.

6. Ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς φιλόστοργος μήτηρ, ὥρισε τὰ εἰς σωτηρίαν συμφέροντα καὶ προέταξε τοὺς ἱεροὺς καιροὺς τῆς νηστείας ὡς θεοδώρητον «φυλακτήριον» τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς τῶν πιστῶν κατὰ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἁλλοτρίου. Στοιχοῦσα τοῖς θείοις Πατρᾶσι, φυλάσσει, ὡς καὶ πρότερον, τὰ ἱερὰ ἀποστολικά θεσπίσματα, τοὺς συνοδικοὺς κανόνας καὶ τὰς ἱερὰς παραδόσεις, προβάλλει πάντοτε τὰς ἱερὰς νηστείας ὡς ἀρίστην ἐν τῇ ἀσκήσει τρίβον πνευματικῆς τελειώσεως καὶ σωτηρίας τῶν πιστῶν καὶ κηρύσσει τὴν ἀνάγκην τηρήσεως ὑπ' αὐτῶν τῶν τεταγμένων νηστειῶν τοῦ ἐνιαυτοῦ τοῦ Κυρίου, ἥτοι τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς, τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, αἵτινες μαρτυροῦνται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων, ὡς καὶ τῶν νηστειῶν τῶν Χριστουγέννων, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων, τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, καὶ τῶν μονοημέρων τῆς Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, τῆς παραμονῆς τῶν Θεοφανείων καὶ τῆς ἀποτομῆς τῆς τιμᾶς κεφαλῆς Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, πρὸς τοῦτοις δέ καὶ πασῶν τῶν κατὰ ποιμαντικὴν μέριμναν ὀριζόμενων ἐκάστοτε νηστειῶν ἢ τῶν κατὰ τὴν προαίρεσιν τῶν πιστῶν τηρουμένων.

7. Ἡ Ἐκκλησία ὁμῶς ἔθετο ἅμα, κατὰ ποιμαντικὴν διάκρισιν, καὶ ὅρια φιλανθρώπου οἰκονομίας τοῦ καθεστώτος τῆς νηστείας. Διό καὶ προέβλεψε τὴν δι' ἀσθένειαν τοῦ σώματος ἢ δι' ἀδήριτον ἀνάγκην ἢ καὶ διὰ τὴν χα-

λεπότητα τῶν καιρῶν ἀνάλογον ἐφαρμογήν τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, κατὰ τὴν ὑπεύθυνον κρίσιν καὶ ποιμαντικὴν μέριμναν τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων τῶν κατὰ τόπους Ἐκκλησιῶν.

8. Εἶναι γεγονός ὅτι σήμερον πολλοὶ πιστοὶ δὲν τηροῦν ἀπάσας τὰς περὶ νηστείας διατάξεις, εἴτε ἐξ ὀλιγορίας εἴτε λόγῳ τῶν ὑπαρχουσῶν συνθηκῶν ζωῆς, οἰαιδήποτε καὶ ὧσιν αὐταί. Ἀπασαὶ ὅμως αἱ περιπτώσεις αὐταὶ τῆς χαλαρώσεως τῶν περὶ νηστείας ἱερῶν διατάξεων, εἴτε εἶναι γενικώτεραι εἴτε ἀτομικαί, δεόν ὅπως τυγχάνουν φιλοστόργου μητρικῆς μερίμνης ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἥτις οὐδέποτε «θέλει τὸν θάνατον τοῦ ἁμαρτωλοῦ ὡς τὸ ἐπιστρέφει καὶ ζῆν αὐτόν». Ὅθεν, διὰ τοὺς ἔχοντας δυσκολίαν εἰς τὴν τήρησιν τῶν ἰσχυουσῶν περὶ νηστείας διατάξεων, εἴτε ἐκ λόγων ἀτομικῶν (ἀσθένεια, στράτευσις, συνθήκαι ἐργασίας, διαβίωσις ἐν τῇ Διασπορᾷ κ.λπ.) εἴτε γενικωτέρων (εἰδικαὶ συνθήκαι ἐπικρατοῦσαι εἰς τινὰς χώρας ἀπὸ πλευρᾶς κλίματος, ἀδυναμία εὐρέσεως νησιτίμων τροφῶν καὶ κοινωνικῶν δομῶν), ἐπαφίεται εἰς τὴν πνευματικὴν διάκρισιν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ καθορίσουν τὸ μέτρον τῆς φιλανθρώπου οἰκονομίας καὶ ἐπεικειάς, ἀπαλύνουσαι, κατὰ τὰς εἰδικὰς ταύτας περιπτώσεις, τὸ τυχόν «στύφον» τῶν ἱερῶν νηστειῶν. Πάντα δὲ ταῦτα ἐντὸς τῶν πλαισίων τῶν ὡς ἄνω λεχθέντων καὶ ἐπὶ τῷ σκοπῷ νὰ μὴ ἀτονήσῃ ποσῶς ὁ ἱερὸς θεσμὸς τῆς νηστείας. Ἡ φιλάνθρωπος αὐτὴ συγκατάβασις πρέπει νὰ ἀσκηθῇ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μετὰ πάσης φειδοῦς, ὡπσοδήποτε δὲ ἐπὶ τὸ ἐπεικεστέρον διὰ τὰς νηστείας ἐκείνας, δι' ἃς δὲν ὑπάρχει ὁμοιόμορφος πάντοτε καὶ εἰς ἀπάσας τὰς περιπτώσεις παράδοσις καὶ πράξις ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ: «...Καλὸν τὸ νηστεύειν πᾶσαν ἡμέραν, ἀλλ' ὁ μὴ ἐσθίων τὸν ἐσθίοντα μὴ κρίνέτω. Ἐν τοῖς τοιοῦτοις οὐ νομοθετεῖν, οὐ βιάζεσθαι, οὐκ ἀναγκαστικῶς ἄγειν τὸ ἐγγχειρισθέν προσήκει ποιμνιον, πειθοῖ μᾶλλον καὶ ἡπιότητι καὶ λόγῳ ἅλατι ἡρτυμένῳ...» (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, *Περὶ τῶν ἀγίων νηστειῶν*, 7).

9. Ὡσαύτως, πρέπει τὸ σύνολον τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας νὰ νηστεύῃ πρὸ τῆς θείας Μεταλήψεως, νὰ ἐθισθῇ δὲ νὰ νηστεύῃ εἰς ἐνδειξιν μετανοίας, εἰς ἐκπλήρωσιν πνευματικῆς ὑποσχέσεως, πρὸς ἐπίτευξιν ἱεροῦ τινὸς σκοποῦ, εἰς καιροὺς πειρασμοῦ, ἐν συνδυασμῷ πρὸς αἰτήματα αὐτοῦ παρὰ τοῦ Θεοῦ, εἰς θεομηνίας, πρὸ τοῦ Βαπτίσματος (διὰ τοὺς προσερχομένους εἰς τὸ Βάπτισμα ἐνηλίκους), πρὸ τῆς χειροτονίας, εἰς περιπτώσεις ἐπιτιμίων, κατὰ τὰς ἱερὰς ἀποδημίας καὶ εἰς ἄλλας παρομοίας περιστάσεις.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἴκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 4ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου — 6 Νοεμβρίου 1986

ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ
ΛΟΙΠΟΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΝ ΚΟΣΜΟΝ

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀνέκαθεν ἦτο εὖνους καὶ θετικῶς διατεθειμένη πρὸς πάντα Διάλογον τόσον διὰ θεολογικούς, ὅσον καὶ διὰ ποιμαντικούς λόγους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐχώρησε πράγματι εἰς Θεολογικὸν διάλογον μετὰ πλείστων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἐν τῇ πεποιθῇ ὅτι διὰ τοῦ Διαλόγου δίδει δυναμικὴν μαρτυρίαν τῶν πνευματικῶν αὐτῆς θησαυρῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς αὐτῆς, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τὴν προλεῖανσιν τῆς ὁδοῦ τῆς ὁδηγούσης πρὸς τὴν ἐνότητα.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ὡς οὐσα ἡ Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἔχει πλήρη συνείδησιν τῆς εὐθύνης αὐτῆς διὰ τὴν ἐνότητα τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου. Ἀναγνωρίζει τὴν πραγματικὴν ὑπαρξιν ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ πιστεύει ὅτι αἱ πρὸς ταύτας σχέσεις αὐτῆς πρέπει νὰ στηρίζονται ἐπὶ τῆς ὑπ' αὐτῶν ὅσον ἔνεστι ταχυτέρας καὶ ἀντικειμενικωτέρας ἀποσαφηνίσεως τοῦ ὅλου ἐκκλησιολογικοῦ θέματος καὶ ἰδιαίτερος τῆς γενικωτέρας παρ' αὐταῖς διδασκαλίας περὶ μυστηρίων, χάριτος, ἱερωσύνης καὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐκφράζουν κατὰ τρόπον αὐθεντικὸν τὴν συνείδησιν ταύτην τῆς Ὁρθοδοξίας.

3. Βεβαίως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, διαλεγομένη μετὰ τῶν λοιπῶν Χριστιανῶν, δέν παραγνωρίζει τὰς δυσκολίας τοῦ τοιοῦτου ἐγχειρήματος, κατανοεῖ ὅμως ταύτας ἐν τῇ πορείᾳ πρὸς τὴν κοινὴν παράδοσιν τῆς ἀρχαίας ἀδιαιρέτου Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ ὅλον συγκροτεῖ τὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, θά ἀναπληρώσῃ τὰ ἐλλείποντα. Ἐν τῇ ἐννοίᾳ τούτῃ, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τοὺς Θεολογικοὺς Διαλόγους δέν στηρίζεται μόνον εἰς τὰς ἀνθρωπίνους δυνάμεις τῶν διεξαγόντων τοὺς Διαλόγους, ἀλλ' ἀπεκδέχεται καὶ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ χάριτι τοῦ Κυρίου, εὐχηθέντος « *ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν* » (Ἰω. 17,21).

Καίτοι ἡ Β' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις ὥρισεν ὅτι αἱ μέχοι τῆς συγκλήσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου λαμβανόμεναι ὑπὸ τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθοδόξων Διασκέψεων ἀποφάσεις δέν ἔχουσι κανονικὴν ἰσχὺν πρὸ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀποφάνσεως τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὅμως, λόγῳ τῆς φύσεως τοῦ θέματος, κρίνεται ὑπὸ τῆς παρούσης Διασκέψεως ὅτι αἱ οὕτω λαμβανόμεναι εἰσηγητικαὶ ἀποφάσεις δύνανται νὰ ἔχουν ἄμεσον ἐφαρμογὴν.

4. Οἱ σύγχρονοι διμερεῖς Θεολογικοὶ διάλογοι, κηρυχθέντες ὑπὸ Παν-

ορθοδόξων Διασκέψεων, εκφράζουν τήν ὁμόθυμον ἀπόφασιν πασῶν τῶν κατὰ τόπους ἀγιωτάτων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὑψιστον χρέος νά συμμετέχουν ἐνεργῶς καί συνεχῶς εἰς τήν διεξαγωγήν αὐτῶν, ἵνα μή παρακωλύηται ἡ ὁμόφωνος μαρτυρία τῆς Ὁρθοδοξίας πρὸς δόξαν τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ. Ἐν ἡ περιπτώσει Ἐκκλησία τις ἤθελεν ἀποφασίσαι νά μή ὀρίσῃ ἐκπροσώπους αὐτῆς εἰς τινά Διάλογον ἢ συνέλευσιν Διαλόγου, ἐάν ἡ ἀπόφασις αὐτή δέν εἶναι πανορθόδοξος, ὁ Διάλογος συνεχίζεται. Πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ Διαλόγου ἢ τῆς συνελεύσεως ἀντιστοιχῶς, ἡ ἀπουσία Ἐκκλησίας τινός δέον ὥπως συζητηθῇ ὅπωςδῆποτε ὑπὸ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐπιτροπῆς τοῦ Διαλόγου πρὸς ἐκφρασιν τῆς ἀλληλεγγύης καί τῆς ἐνότητος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας.

5. Τά προβλήματα, τὰ ὁποῖα ἀνακύπτουν κατὰ τὰς θεολογικάς συζητήσεις τῶν Μικτῶν Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν δέν συνιστοῦν πάντοτε ἐπαρκῆ αἰτιολόγησιν μονομεροῦς ἀνακλήσεως τῶν ἀντιπροσώπων αὐτῆς ἢ καί ὀριστικῆς διακοπῆς τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ὑπὸ τινος κατὰ τόπον Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἡ ἀποχώρησις ἐκ τοῦ Διαλόγου Ἐκκλησίας τινός δέον ὥπως κατὰ κανόνα ἀποφεύγεται, καταβαλλομένων τῶν δεουσῶν διορθόδοξων προσπαθειῶν διὰ τήν ἀποκατάστασιν τῆς ἀντιπροσωπευτικῆς ὁλοκληρίας τῆς ἐν τῷ Διαλόγῳ τούτῳ ὁρθόδοξου Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς.

6. Ἡ κατὰ τήν διεξαγωγὴν τῶν Θεολογικῶν Διαλόγων ἀκολουθουμένη μεθοδολογία ἀποσκοπεῖ εἰς τε τήν λύσιν τῶν παραδεδομένων θεολογικῶν διαφορῶν ἢ τῶν τυχόν νέων διαφοροποιήσεων καί εἰς τήν ἀναζήτησιν τῶν κοινῶν στοιχείων τῆς χριστιανικῆς πίστεως, προϋποθέτει δέ τήν σχετικὴν πληροφόρησιν τοῦ πληρώματος τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐξελιξέων τῶν Διαλόγων. Ἐν περιπτώσει ἀδυναμίας ὑπερβάσεως συγκεκριμένης τινός θεολογικῆς διαφορᾶς ὁ Θεολογικὸς διάλογος συνεχίζεται, καταγεγραμμένης τῆς διαπιστωθείσης ἐπὶ τοῦ συγκεκριμένου θέματος θεολογικῆς διαφωνίας καί ἀνακοινουμένης τῆς διαφωνίας ταύτης πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας διὰ τὰ ἐφεξῆς δέοντα γενέσθαι.

7. Εἶναι εὐνόητον ὅτι κατὰ τήν διεξαγωγὴν τῶν θεολογικῶν Διαλόγων κοινὸς πάντων σκοπὸς εἶναι ἡ τελικὴ ἀποκατάστασις τῆς ἐν τῇ ὁρθῇ πίστει καί τῇ ἀγάπῃ ἐνότητος. Ὅπωςδῆποτε ὅμως αἱ ὑφιστάμεναι θεολογικαί καί ἐκκλησιολογικαί διαφοραὶ ἐπιτρέπουν ποιάν τινα ἱεράρχησιν ὡς πρὸς τὰς ὑφισταμένας δυσχερείας διὰ τήν πραγμάτων τοῦ πανορθόδοξως τεθειμένου σκοποῦ. Ἡ ἐτερότης τῶν προβλημάτων ἐκάστου διμεροῦς Διαλόγου προϋποθέτει διαφοροποίησιν μὲν τῆς τηρηθησομένης ἐν αὐτῷ μεθοδολογίας, ἀλλ' οὐχί καί διαφοροποίησιν σκοποῦ, διότι ὁ σκοπὸς εἶναι ἐνιαῖος εἰς πάντας τοὺς Διαλόγους.

8. Ἐν τούτοις, ἐπιβάλλεται, ἐν περιπτώσει ἀνάγκης, ὥπως ἀναληφθῇ προσπάθεια συντονισμοῦ τοῦ ἔργου τῶν διαφόρων Διορθόδοξων Θεολογικῶν Ἐπιτροπῶν, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ ἡ ὑπάρχουσα ἄρρηκτος ὀντολογικὴ ἐνότης τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρέπει νά ἀποκαλύπτεται καί ἐκδηλοῦται καί ἐν τῷ χώρῳ τούτῳ τῶν Διαλόγων.

9. Ἡ περάτωσις οἰουδήποτε ἐπισήμως κηρυχθέντος Θεολογικοῦ Διαλόγου συντελεῖται διὰ τῆς ὁλοκληρώσεως τοῦ ἔργου τῆς ἀντιστοίχου Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς, ὅποτε ὁ Πρόεδρος τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς ὑποβάλλει *Ἐκθεσιν* πρὸς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὁ ὁποῖος, ἐν συμφωνίᾳ καὶ μετὰ τῶν Προκαθημένων τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, κηρύσσει τὴν λήξιν τοῦ Διαλόγου. Οὐδεὶς Διάλογος θεωρεῖται περατωθεὶς πρὶν ἢ κηρυχθῇ λήξας διὰ τοιαύτης πανορθοδόξου ἀποφάνσεως.

10. Ἡ μετὰ τὴν τυχόν ἐπιτυχή ὁλοκλήρωσιν τοῦ ἔργου Θεολογικοῦ τινος Διαλόγου πανορθόδοξος ἀπόφασις διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας δεόν ὅπως ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ὁμοφωνίας πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Α'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀγγλικανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις κρίνει ικανοποιητικὸν τὸ μέχρι σήμερον ἐπιτελεσθὲν ἔργον ὑπὸ τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τοῦ Διαλόγου μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Ἀγγλικανικῆς, παρὰ τὰς ὑπὸ τῶν Ἀγγλικανῶν ἐκδηλουμένας τάσεις ὑποβαθμίσεως τοῦ Διαλόγου. Συνετάχθησαν ὑπ' αὐτῆς κοινὰ κείμενα ἐπὶ θεμάτων τριαδολογικῶν καὶ ἐκκλησιολογικῶν, ὡς καὶ ζωῆς, λατρείας καὶ παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Διάσκεψις παρατηρεῖ συνάμα, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1976 ὑπογραφείσα ἐν Μόσχᾳ συμφωνία πρὸς πρότασιν ἀπαλείψεως τοῦ Filioque ἐκ τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως δὲν ἔτυχεν εἰσέτι εὐρείας ἀνταποκρίσεως. Ὁμοίως, παρὰ τὰς ἐν Ἀθήναις (1978) καὶ ἀλλαχοῦ γενομένας συζητήσεις καὶ Δηλώσεις τῶν Ὁρθόδοξων ἐναντίον τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, Ἐκκλησίαι τινὲς τῆς Ἀγγλικανικῆς Κοινωνίας συνέχισαν νὰ προβαίνουν εἰς τοιαύτας χειροτονίας. Αἱ τάσεις αὗται δύνανται νὰ ἔχουν ἀρνητικὰς ἐπιπτώσεις εἰς τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Σοβαρὰν δυσχέρειαν εἰς τὴν ὁμαλήν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου τούτου ἀποτελοῦν ἐπίσης αἱ ἐλαστικά καὶ ἀσαφεῖς ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῶν Ἀγγλικανῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύναντο νὰ σχετικοποιήσουν καὶ τὸ περιεχόμενον τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν Θεολογικῶν κειμένων. Ἀνάλογος εἶναι καὶ ἡ δυσκολία, ἡ προερχομένη ἐκ διαφόρων ἀκραίων διακηρύξεων ἡγετικῶν στελεχῶν τῶν Ἀγγλικανῶν εἰς θέματα πίστεως.

Περὶ τοῦ θεματολογίου τοῦ Διαλόγου εἰδικώτερον ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ, ὅπως τονίζεται ἡ δυναμένη νὰ ὑπάρχῃ συμφωνία ἐπὶ δογματικῶν θεμάτων διαχωριζόντων τὰς δύο Ἐκκλησίας. Θὰ ἠδύναντο ἐπίσης νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ θεματολόγιον καὶ θέματα πνευματικότητος, ποιμαντικῆς μερίμνης καὶ διακονίας διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ συγχρόνου κόσμου.

Β'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις ἐκφράζει τὴν

ικανοποιήσιν αὐτῆς διὰ τὴν μέχρι τοῦδε πορείαν τοῦ μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν Ὁρθοδόξου καὶ Παλαιοκαθολικῆς Θεολογικοῦ Διαλόγου, ὁ ὁποῖος βαίνει ὁσονοῦπω πρὸς τὴν ὁλοκλήρωσιν αὐτοῦ.

Ἔχουν ἤδη συνταχθῇ καὶ γίνεῖ ἀπὸ κοινοῦ δεκτὰ εἴκοσιν ἐν ὅλῳ κείμενα ἐπὶ ἰσαριθμῶν *θεολογικῶν, χριστολογικῶν, ἐκκλησιολογικῶν, σωτηριολογικῶν*, περὶ τῆς Θεομήτορος καὶ τινων μυστηρίων θεμάτων, πρόκειται δὲ κατὰ τὴν ἐπομένην συνεδρίαν τῆς Μικτῆς Θεολογικῆς Ἐπιτροπῆς νὰ ἐξετασθοῦν θέματα σχετικὰ μὲ τὴν *μυστηριολογίαν καὶ ἐσχατολογίαν*, ὡς καὶ αἱ προϋποθέσεις καὶ αἱ συνέπειαι τῆς *ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας*.

Ἡ Διάσκεψις κρίνει, ὅτι διὰ τὴν πληρεστέραν ἀξιολόγησιν τοῦ Διαλόγου τούτου δὲν θά ἔδει νὰ ἀγνοηθοῦν τὰ ἑξῆς: (α) ἡ διατήρησις τῆς παλαιᾶς πράξεως τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας περὶ τὴν μυστηριακὴν κοινωνίαν μετὰ τῆς Ἀγγλικανικῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπίσης καὶ αἱ ἐν Γερμανίᾳ ἀναφανεῖσαι νεώτεραι τάσεις μυστηριακῆς κοινωνίας μετὰ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας, διότι αὗται συρρικνώνουν τὴν σπουδαιότητα τῶν συνυπογραφομένων ἐν τῷ Διαλόγῳ κοινῶν ἐκκλησιολογικῶν κειμένων, καὶ (β) αἱ δυσχέρειαι ἐνσωματώσεως καὶ ἀναπτύξεως εἰς τὸν καθ' ὅλου βίον τῆς Παλαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεολογίας τῶν συνυπογραφομένων κοινῶν θεολογικῶν κειμένων.

Τὰ δύο ταῦτα θέματα δέον νὰ ἀξιολογηθοῦν ὡς πρὸς τὰς ἐκκλησιολογικὰς καὶ ἐκκλησιαστικὰς συνεπείας αὐτῶν ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ὁργάνων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, οὕτως ὥστε νὰ καθορισθοῦν, ὡς οἶόν τε τάχιον, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ προϋποθέσεις ἀποκαταστάσεως τῆς μετὰ τῶν Παλαιοκαθολικῶν ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας.

Ἡ τυχὸν ἐπιτυχὴς περάτωσις τοῦ Θεολογικοῦ τούτου Διαλόγου θά ἔχῃ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν πορείαν καὶ τῶν ἄλλων Διαλόγων, διότι θά ἐνισχύσῃ τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτῶν.

Γ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ἀρχαίων Ανατολικῶν Ἐκκλησιῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει μετ' ἰδιαιτέρας ἱκανοποιήσεως τὴν πρὸ τινος ἑναρξιν τοῦ Διαλόγου τούτου καὶ ἐξαίρει τὴν ἐπιλογὴν τῆς *Χριστολογίας* ὡς πρώτου πρὸς ἐξέτασιν θέματος.

Αἱ προοπτικαὶ τοῦ ἐν λόγῳ Διαλόγου παρέχουν βασίμους ἐλπίδας ὅτι θά εὐρεθοῦν ἀπὸ κοινοῦ λύσεις διὰ τὰ ὑφιστάμενα θέματα περὶ τὸν Ὅρον τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου, ἐν ἀρρήκτῳ ἐνότητι καὶ πρὸς τὰς *χριστολογικὰς ἀποφάσεις* τῶν ἄλλων Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὸν τρόπον ἀποδοχῆς τῶν Δ', Ε', ΣΤ' καὶ Ζ' Οἰκουμενικῶν Συνόδων, τὴν ἄρσιν τῶν ἐκατέρωθεν ἐπιβληθέντων Ἀναθεμάτων κ. λπ.

Δ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Ρωμαιοκαθολικῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις χαιρετίζει μεθ' ἱκανοποιήσεως τὰ γενόμενα ἐποικοδομητικὰ βήματα καὶ διαδηλοῖ τὴν θέλησιν καὶ ἀπόφασιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας περὶ τῆς συνεχίσεως τοῦ σπου-

δαίου τούτου Διαλόγου, ὅστις ὠδήγησεν εἰς τὴν σύνταξιν κοινού κειμένου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Τό Μυστήριον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἀγίας Τριάδος*» καὶ εἰς τὴν ἀπό κοινού μελέτην τοῦ θέματος «*Πίστις, Μυστήρια καὶ Ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας*».

Ἄλλ' ἡ ἡμετέρα Διάσκεψις ἐπισημαίνει ἐκ παραλλήλου καὶ τὴν ὑπαρξίν ὠρισμένων θεματολογικῶν, μεθοδολογικῶν καὶ ἄλλων προβλημάτων, τὰ ὅποια δυσχεραίνουν τὴν ταχείαν καὶ ἀποτελεσματικὴν διεξαγωγὴν καὶ προώθησιν τοῦ Διαλόγου. Πρὸς ὑπερπήδησιν κατὰ τὸ δυνατόν τῶν προβλημάτων τούτων καὶ βελτίωσιν γενικῶς τῶν συνθηκῶν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου, ἡ Διάσκεψις ἐπιθυμεῖ νὰ προβῇ εἰς ὠρισμένας εἰσηγήσεις. Αὐτονόητον εἶναι, ὅτι τὰ προτεινόμενα θὰ τύχουν τῆς ἀποδοχῆς καὶ τῆς ἐτέρας πλευρᾶς, κατὰ τὴν καθιερωμένην καὶ ἀπό κοινού δεκτὴν γενομένην διαδικασίαν διεξαγωγῆς τοῦ Διαλόγου.

Ὡς πρὸς τὴν *θεματολογίαν*, ἡ Διάσκεψις εἰσηγείται τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐφεξῆς θεμάτων διὰ τὸν Διάλογον οὐχὶ ἀπλῶς καὶ μόνον ἐκ τῶν «*ἐνούντων*» τὰς δύο Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν «*χωριζόντων*» αὐτάς, καὶ ἰδίως ἐκ τοῦ χώρου τῆς *Ἐκκλησιολογίας*.

Ὡς πρὸς τὴν *μεθοδολογίαν*, ἡ Διάσκεψις εἰσηγείται: (α) τὴν ὑπαρξίν κεχωρισμένων σχεδίων κειμένων, ἐνός ὀρθοδόξου καὶ ἐνός ρωμαιοκαθολικοῦ, εἰς τὴν ἀρχὴν καὶ τὴν βάσιν τῆς ὅλης διεργασίας τῆς ὑπὸ τῶν Ὑποεπιτροπῶν συντάξεως τῆς πρώτης μορφῆς τῶν κοινῶν κειμένων· (β) τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐνδορθοδόξου κριτικῆς ἐπὶ τῶν ὑπὸ τῆς Συντονιστικῆς Ἐπιτροπῆς συντασσόμενων κοινῶν κειμένων ἐντός τῆς Διορθοδόξου Ἐπιτροπῆς (γ) τὴν καθιέρωσιν δύο, καὶ οὐχὶ ἐνός, πρωτοτύπων κειμένων, ἐνός εἰς τὴν ἐλληνικὴν καὶ ἐνός εἰς τὴν γαλλικὴν, καὶ τὴν μείζονα χρῆσιν ἐν αὐτοῖς βιβλικῆς καὶ πατερικῆς γλώσσης καὶ ὁρολογίας, καὶ (δ) τὴν ἀποδοχὴν τῶν κοινῶν κειμένων ἐν ἐκάστη συνελεύσει τῆς Μικτῆς Ἐπιτροπῆς οὐχὶ κατ' ἄτομα, ἀλλ' ὑπὸ τῶν δύο Ἐπιτροπῶν, ὡς *ἐπὶ ἴσοις ὅροις* συμβαλλομένων εἰς τὸν Διάλογον μερῶν.

Εἰδικώτερον, προκειμένου νὰ προαχθῇ ἀπροσκόπτως ὁ Διάλογος οὗτος, τυγχάνει ἀπαραίτητον νὰ γίνῃ συντόμως συζήτησις ἐπὶ τῶν δυσμενῶν ἐπιπτώσεων, τὰς ὁποίας ἔχουν εἰς αὐτόν ὠρισμένα ἀκανθώδη θέματα, ὡς εἶναι ἡ Οὐνία καὶ ὁ προσηλυτισμός. Ἡ ὑπαρξὶς καὶ ἡ συνέχισις τοῦ ἀρνητικοῦ ἐν τῇ ζωῇ τῶν Ἐκκλησιῶν ἡμῶν γεγονότος τῆς Οὐνίας, τὸσον ὑπὸ τὰς ἱστορικὰς αὐτῆς μορφάς, ὅσον καὶ ὑπὸ τὰς συγχρόνους αὐτῆς ἐνεργείας, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν ἀσκούμενος προσηλυτισμός, εἶναι πραγματικότητες ἀπαράδεκτοι διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ καθίστανται παράγοντες ἀρνητικοί, δυσχεραίνοντες τὴν περαιτέρω πορείαν τοῦ Διαλόγου.

Ἐν τῇ προοπτικῇ ταύτῃ προτείνομεν, ὅπως τὸ γεγονός τοῦτο τῆς Οὐνίας καὶ ὁ δι' αὐτῆς ἢ καὶ ἄλλως διενεργούμενος προσηλυτισμός ἐξετασθῶν ὡς μία *ἐκκλησιολογικὴ προτεραιότης* τοῦ Διαλόγου ἡμῶν κατὰ τινὰ ἐκ τῶν ἀμέσως προσεχῶν φάσεων αὐτοῦ. Ὡσαύτως, ἐν ὄψει

τῶν ἀρνητικῶν διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ διὰ τὸν Διάλογον αὐτῆς μετὰ τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας ποιμαντικῶν καὶ ἄλλων συνεπειῶν τῆς Οὐνίας καὶ τοῦ Προσφυτισμοῦ, προτείνομεν, ὅπως ἀναζητηθοῦν τὸ ταχύτερον δυνατόν οἱ κατάλληλοι τρόποι ἐξευρέσεως τῶν ἀπαραιτήτων πρακτικῶν λύσεων.

Ε'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Λουθηρανῶν

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις διαπιστοῖ μεθ' ἱκανοποιήσεως τὸ γεγονός, ὅτι ὁ Διάλογος ἤρξατο ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς καὶ ὅτι οἱ διεξάγοντες τοῦτον ἐπέλεξαν ὡς πρῶτον θέμα πρὸς ἐξέτασιν τὴν *Ἐκκλησιολογίαν*, ἣτις ἄπτεται κατὰ βάσιν τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων καὶ τῶν ἐκ τούτων θεολογικῶν διαφορῶν.

Ἡ Διάσκεψις ἐλπίζει, ὅτι τόσοι κατὰ τάς διμερεῖς συζητήσεις, ὅσον καὶ κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν κοινῶν κειμένων, θά διδῆται ἴση ἔμφασις εἰς τε τὸ *ἀκαδημαϊκὸν στοιχεῖον* καὶ εἰς τὸ *ἐκκλησιαστικὸν τοιοῦτον*. Ἄν καὶ δυνάμεθα ἤδη νὰ προβλέψωμεν μελλοντικὰς δυσχερεῖας εἰς τὴν διεξαγωγὴν τοῦ Διαλόγου, ἐν τούτοις ἐλπίζομεν ὅτι θά καταστή σὺν Θεῷ καρποφόρος καὶ ἐπωφελής.

ΣΤ'. Ὁ Διάλογος μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων.

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις εὐχεται, ὅπως ὁ ὑπὸ ἑναρξιν Θεολογικός Διάλογος τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τῶν Μετερρυθμισμένων ἄρξηται ἐπισήμως καὶ ἐξελιχθῇ ἐν πνεύματι θετικῷ καὶ δημιουργικῷ. Ἐκφράζεται ὡσαύτως ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ Διάλογος οὗτος θά ἐπωφεληθῇ ἐκ τῆς κτηθείσης πείρας κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἄλλων Θεολογικῶν Διαλόγων, υἱοθετῶν τὰ ἐξ αὐτῶν θετικά συμπεράσματα καὶ ἀποφεύγων τὴν ἐπανάληψιν τῶν ἀρνητικῶν τοιούτων.

Ἡ εὐλογος ἀνησυχία ὠρισμένων κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν διὰ τὴν ἀσκησιν προσφυτισμοῦ ὑπὸ τινων Λουθηρανῶν καὶ Μετερρυθμισμένων εἰς βάρος τοῦ ὀρθόδοξου πληρώματος δύναται νὰ δημιουργήσῃ περιπλοκάς καὶ νὰ δυσκολεύσῃ τὴν περαιτέρω πορείαν τῶν Διαλόγων τούτων.

Ἡ παρατηρουμένη ἄλλωστε τάσις παρὰ τε τοῖς Λουθηρανοῖς καὶ τοῖς Μετερρυθμισμένοις διευρύνσεως τῆς πράξεως χειροτονίας γυναικῶν ἀξιολογεῖται ὡς ἀρνητικὴ ἐξέλιξις, ἡ ὁποία σχετικοποιεῖ τὴν ἀξιοπιστίαν τῶν ἀντιστοίχων Διαλόγων. Εἰδικώτερον, ἡ Διάσκεψις συνιστᾷ τὴν μελέτην τοῦ θέματος τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν ὑπὸ Διορθόδοξου Ἐπιτροπῆς, διὰ τὴν προβολὴν τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὀρθόδοξου διδασκαλίας εἰς πάντας τοὺς Διαλόγους μετὰ χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, αἱ ὁποῖαι προβαίνουν εἰς τὴν χειροτονίαν γυναικῶν.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

1. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἐν τῇ βαθεῖα πεποιθήσει καὶ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοσυνειδησίᾳ ὅτι ἀποτελεῖ τὸν φορέα καὶ δίδει τὴν μαρτυρίαν τῆς πίστεως καὶ τῆς παραδόσεως τῆς Μιάς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀκραδάντως πιστεύει ὅτι κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ὑπόθεσιν τῆς προωθήσεως τῆς ἐνότητος τῶν Χριστιανῶν ἐντὸς τοῦ συγχρόνου κόσμου.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία διαπιστοῖ ὅτι κατὰ τὸν ροῦν τῆς ἱστορίας, διάποικίλους λόγους καὶ κατὰ διαφόρους τρόπους, ἐσημειώθησαν πολλά καὶ σημαντικὰ ἀπομακρύνσεις ἐκ τῆς παραδόσεως τῆς ἀδιασπαστοῦ Ἐκκλησίας. Οὕτως, ἐν τῷ χριστιανικῷ κόσμῳ ἐνεφανίσθησαν ἀποκλίνουσαι ἀντιλήψεις περὶ τῆς ἐνότητος καὶ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεμελιοῖ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐπὶ τοῦ γεγονότος τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐπὶ τῆς κοινωνίας ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι καὶ τοῖς μυστηρίοις. Ἡ ἐνότης αὐτῇ ἐκφράζεται διὰ τῆς Ἀποστολικῆς διαδοχῆς καὶ τῆς Πατερικῆς παραδόσεως, καὶ βιοῦται μέχρι σήμερον ἐν αὐτῇ. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει τὴν ἀποστολὴν καὶ ὑποχρέωσιν, ἵνα μεταδώσῃ πᾶσαν τὴν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι καὶ τῇ Ἱερᾷ Παραδόσει ἀλήθειαν, ἥτις καὶ προσδίδει τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸν καθολικὸν αὐτῆς χαρακτήρα.

Ἡ εὐθύνη τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὥς καὶ ἡ οἰκουμενικὴ αὐτῆς ἀποστολή διὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἐξεφράσθησαν ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Αὗται ἰδιαίτερος προέβαλον τὸν μεταξὺ τῆς ὁρθῆς πίστεως καὶ τῆς μυστηριακῆς κοινωνίας ὑφιστάμενον ἄρρηκτον δεσμόν. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία πάντοτε ἐπεζήτησεν, ὅπως ἐφελκύσῃ τὰς διαφόρους χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας πρὸς μίαν ἀπὸ κοινοῦ πορείαν ἀναζητήσεως τῆς ἀπολεσθείσης ἐνότητος τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἅπαντες καταλήξουν εἰς τὴν ἐνότητα τῆς πίστεως.

3. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀδιαλείπτως προσευχομένη «*ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἐνώσεως*», μετέσχε τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως ἀπὸ τῆς πρώτης ἐμφανίσεως αὐτῆς καὶ συνετέλεσεν εἰς τὴν διάπλασιν καὶ περαιτέρω ἐξέλιξιν αὐτῆς. Ἄλλωστε, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ πνεύματος ὅπερ τὴν διακρίνει, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἱστορίας αἰείποτε ἠγωνίσθη πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος. Διὸ καὶ ἡ ὁρθόδοξος μετοχή εἰς τὴν Οἰκουμενικὴν κίνησιν οὐδόλως τυγχάνει ξένη πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἀποτελεῖ συνεπῆ ἔκφρασιν τῆς ἀποστολικῆς πίστεως ἐντὸς νέων ἱστορικῶν συνθηκῶν καὶ πρὸς ἀντιμετώπισιν νέων ὑπαρξιακῶν αἰτημάτων.

4. Ὑπὸ τὸ ἀνωτέρω πνεῦμα ἅπασαι αἱ κατὰ τόπους ἀγιώταται Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι συμμετέχουν σήμερον ἐνεργῶς εἰς διάφορα ἐθνικά, περιφερειακά καὶ διεθνή ὄργανα τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως, ὡς καὶ εἰς διάφορους διμερεῖς καὶ πολυμερεῖς Διαλόγους, παρὰ τὰς κατὰ καιροὺς παρυσιαζομένας δυσκολίας καὶ κρίσεις εἰς τὴν ὁμαλὴν πορείαν τῆς κινήσεως ταύτης. Ἡ πολυδιάστατος αὐτὴ οἰκουμενιστικὴ δραστηριότης πηγάζει ἐκ τοῦ αἰσθήματος ὑπευθυνότητος καὶ ἐκ τῆς πεποιθήσεως ὅτι ἡ συνύπαρξις, ἡ ἀμοιβαία κατανόησις, ἡ συνεργασία καὶ αἱ κοιναὶ προσπάθειαι πρὸς μίαν χριστιανικὴν ἐνότητα τυγχάνουν οὐσιώδεις: «*ἵνα μὴ ἐγκοπήν τινα δώμεν τῇ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ*» (Α' Κορ. 9,12).

5. Ἐν ἐκ τῶν κυρίων ὁργάνων τῆς συγχρόνου Οἰκουμενικῆς κινήσεως εἶναι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.). Παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι δέν συμπεριλαμβάνει τοῦτο εἰς τοὺς κόλπους αὐτοῦ ἀπάσας τὰς χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας καὶ ὅτι καὶ ἄλλοι οἰκουμενικοὶ Ὄργανισμοὶ πληροῦν μίαν σημαντικὴν ἀποστολὴν ἐν τῇ προωθήσει τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως εὐρύτερον, τὸ Π.Σ.Ε. ἀντιπροσωπεύει σήμερον ἓν συγκεκροτημένον οἰκουμενικὸν σῶμα. Ὁρισμένοι Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ὑπῆρξαν ἰδρυτικά μέλη αὐτοῦ καὶ ἐν συνεχείᾳ ἅπασαι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπέβησαν μέλη αὐτοῦ. Ὡς ἔχει ἤδη δηλωθῇ πανορθόδοξως (Δ' *Πανορθόδοξος Διάσκεψις*, 1968), ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀποτελεῖ πλήρες καὶ ισότιμον μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν καὶ δι' ὅλων τῶν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς μέσων συμβάλλει εἰς τὴν προαγωγὴν καὶ εὐόδωσιν τοῦ ὅλου ἔργου τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν.

6. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, παρὰ ταῦτα, πιστὴ εἰς τὴν ἐκκλησιολογίαν αὐτῆς, εἰς τὴν ταυτότητα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς δομῆς καὶ εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἀδιαρέτου Ἐκκλησίας, συμμετέχουσα ἐν τῷ Ὄργανισμῷ τοῦ Π.Σ.Ε., οὐδόλως παραδέχεται τὴν ιδέαν τῆς «*ισότητος τῶν Ὁμολογιῶν*» καὶ οὐδόλως δύναται νὰ δεχθῇ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς τινα διομολογιακὴν προσαρμογὴν. Ἐν τῷ πνεύματι τούτῳ, ἡ ἐνότης ἡ ὁποία ἀναζητεῖται ἐν τῷ Π.Σ.Ε. δέν δύναται νὰ εἶναι προῖόν μόνον θεολογικῶν συμφωνιῶν. Ὁ Θεὸς καλεῖ πάντα χριστιανόν εἰς τὴν ἐν τῷ μυστηρίῳ καὶ τῇ παραδόσει βιουμένην ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ ἐνότητα τῆς πίστεως.

7. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι-μέλη τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποδέχονται τὸ ἄρθρον βάσις τοῦ Καταστατικοῦ καὶ τοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιδιώξεις αὐτοῦ. Ἐχουν δέ αὐταὶ τὴν βαθεῖαν πεποίθησιν ὅτι αἱ ἐκκλησιολογικαὶ προϋποθέσεις τῆς *Δηλώσεως τοῦ Toronto* (1950), τιτλοφορουμένης «*Ἡ Ἐκκλησία, αἱ Ἐκκλησίαι καὶ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν*», εἶναι κεφαλαιώδους σημασίας διὰ τὴν Ὁρθόδοξον συμμετοχὴν εἰς τὸ Συμβούλιον. Ὅθεν, αὐτονόητον ὅτι τὸ Π.Σ.Ε. δέν εἶναι καὶ ἐν οὐδεμίᾳ περιπτώσει ἐπιτρέπεται νὰ καταστή ὑπέρ-Ἐκκλησία: «*Σκοπὸς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν δέν εἶναι νὰ διαπραγματεύηται ἐνώσεις μεταξύ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπερ δύναται νὰ γίνῃ μόνον ὑπὸ τῶν Ἐκκλησιῶν, ἐνεργουσῶν ἐξ ἰδίας πρωτοβουλίας, ἀλλὰ νὰ φέρῃ τὰς Ἐκκλησίας εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν πρὸς ἀλλήλας καὶ νὰ προαγάγῃ τὴν*

μελέτην καί συζήτησιν τῶν ζητημάτων τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος» (Δήλωσης τοῦ Toronto, § 2).

8. Θεολογικαί μελέται καί ἄλλαι δραστηριότητες προγραμμάτων τοῦ Π.Σ.Ε. ἀποτελοῦν μέσα προσεγγίσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἰδιαιτέρως πρόκειται νά μνημονευθῇ τό ἔργον τῆς «*Παγκοσμίου Κινήσεως περὶ Πίστεως καὶ Τάξεως*» συνεχίζουσα Ἐπιτροπή «*Πίστις καὶ Τάξις*». Ἐπισημαίνεται ὅτι τό κείμενον «*Βάπτισμα, Εὐχαριστία, Λειτουργημα*», καταρτισθὲν ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ταύτης τῇ συμμετοχῇ καὶ ὀρθοδόξων θεολόγων, δέν ἐκφράζει τὴν πίστιν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς πλείστα σημεία κεφαλαιώδους σημασίας. Ἐν τούτοις, ἀποτελεῖ σημαντικὸν βῆμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς Οἰκουμενικῆς κινήσεως.

9. Τό Π.Σ.Ε. ὅμως, ὡς ὄργανον τῶν Ἐκκλησιῶν-μελῶν αὐτοῦ, δέν ἀσχολεῖται μόνον μετὰ τοῦ ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «*Πίστις καὶ Τάξις*» διεξαγομένου πολυμεροῦς Διαλόγου. Αἱ πολύπλευροι δραστηριότητες αὐτοῦ εἰς τοὺς χώρους τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, τῆς Διακονίας, τῆς Ὑγείας, τῆς Θεολογικῆς ἐκπαιδεύσεως, τοῦ Διαθρησκειακοῦ Διαλόγου, τῆς καταπολεμήσεως τοῦ Φυλετισμοῦ, τῆς προωθήσεως τῶν ιδεωδῶν τῆς Εἰρήνης καὶ τῆς Δικαιοσύνης, καλύπτουν εἰδικὰς ἀνάγκας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ κόσμου σήμερον καὶ παρέχουν εὐκαιρίαν κοινῆς μαρτυρίας καὶ δράσεως. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἐκτιμᾷ τὴν πολυδιάστατον ταύτην δραστηριότητα τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν δυνατοτήτων αὐτῆς συνεργάζεται πλήρως εἰς τοὺς προμνημονευθέντας τομεῖς.

10. Μετὰ τὴν ΣΤ' Γενικὴν Συνέλευσιν ἐν Vancouver διανοίγονται νέαι προοπτικαὶ διὰ μίαν περισσότερον σημαίνουσαν ὀρθόδοξον συμμετοχὴν ἐν τῷ Συμβουλίῳ. Ἡ ἐξισορρόπησις τοῦ *θεολογικοῦ* καὶ τοῦ *κοινωνικοῦ* ἔργου τοῦ Συμβουλίου, ἣτις ἐπεχειρήθη ἐν Vancouver, διανοίγει νέας προοπτικὰς πρὸς διεύρυσιν τῆς ὀρθοδόξου θεολογικῆς σκέψεως εἰς τὴν ζωὴν καὶ τὰς δραστηριότητας τοῦ Π.Σ.Ε.

11. Ἀποτελεῖ ὅμως γεγονὸς, ὅτι μία οὐσιαστικὴ ὀρθόδοξος μαρτυρία καὶ ἡ ἰδιαιτέρα αὐτῆς θεολογικὴ συμβολὴ θά ἀποδυναμωθοῦν, ἐάν δέν ἀνευρεθοῦν ἐντὸς τοῦ Π.Σ.Ε. αἱ ἀναγκαῖαι ἐκεῖναι προϋποθέσεις, αἱ ὁποῖαι θά παρὰσχουν εἰς τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὴν δυνατότητα νά ἐνεργήσουν ἰσοτίμως πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τοῦ Π.Σ.Ε., ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ δέν συμβαίνει πάντοτε, λόγῳ τῆς τε δομῆς καὶ τῶν τὴν λειτουργίαν τοῦ Π.Σ.Ε. διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Ταῦτα ἰσχύουν καὶ ὡς πρὸς τὴν συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν μεθ' ἑτέρων διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν ὡς ἡ Διάσκεψις Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν (Κ.Ε.Κ.) καὶ εἴ τι ἄλλο τοπικὸν ἢ περιφερειακὸν Συμβούλιον, ἐν οἷς ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται ὡσαύτως ὅπως συνεργασθῇ καὶ παρὰσχῇ τὴν μαρτυρίαν αὐτῆς.

Ἀναφορικῶς πρὸς τὰ ὡς ἄνω λεχθέντα ἐκφράζεται ἀνησυχία ὡς πρὸς τὴν συνεχιζομένην διόγκωσιν τοῦ Π.Σ.Ε. διὰ τῆς εἰσδοχῆς διαφόρων

χριστιανικών κοινοτήτων ως νέων μελών αὐτοῦ, τοῦθ' ὅπερ θά μείωση μακροπροθέσμως τήν εἰς τὰ διάφορα διοικητικά καί συμβουλευτικά σώματα τοῦ Π.Σ.Ε. ὀρθόδοξον παρουσίαν καί θά ἀποβῇ εἰς βάρος ἑνος ὑγιούς Οἰκουμενικοῦ Διαλόγου ἐντός τοῦ Συμβουλίου. Διό καί πρέπει νά γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῇ νά δώσῃ ἐντός τοῦ Συμβουλίου τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς συνεισφοράν, τήν ὁποίαν ἀναμένει ἐξ αὐτῆς τό Π.Σ.Ε., κατὰ τὰ ἤδη μεταξύ αὐτοῦ καί τῶν Ὁρθόδοξων-μελῶν αὐτοῦ συμπεφωνημένα (*Desiderata Σόφιας*).

12. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἔχει συνείδησιν τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Οἰκουμενική Κίνησις λαμβάνει νέας μορφάς, προκειμένου ἵνα ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς νέας συνθήκας καί ἀντιμετωπίσῃ τὰς νέας προκλήσεις τοῦ συγχρόνου κόσμου. Εἰς τήν πορείαν ταύτην εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δημιουργική συμβολή καί μαρτυρία τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῇ βάσει τῆς Ἀποστολικῆς παραδόσεως καί πίστεώς της. Δεόμεθα ὅπως ἅπασαι αἱ Χριστιανικαὶ Ἐκκλησίαι ἐργασθῶσιν ἀπό κοινοῦ ὅπως ἀποβῇ ἐγγύς ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Κύριος θά ἐκπλήρωσῃ τήν ἐλπίδα τῶν Ἐκκλησιῶν, ὅπως γένηται «μία ποίμνη, εἷς ποιμήν» (Ἰω.10,16).

**Σημεῖα χρήζοντα ἀμέσους προωθήσεως:*

1. Ἡ ἀνάγκη ὅπως ἀνευρεθοῦν ἐντός τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν, τῆς Διασκέψεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Ἐκκλησιῶν καί τῶν λοιπῶν διαχριστιανικῶν Ὁργανισμῶν, αἱ ἀναγκαῖαι προϋποθέσεις, αἵτινες θά παρέρχωνται εἰς τὰς Ὁρθοδόξους Ἐκκλησίας τήν δυνατότητα νά ἐνεργοῦν ἰσοτίμως, πρὸς τὰ λοιπὰ μέλη τῶν ὡς ἄνω Ὁργανισμῶν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησιολογικῆς ταυτότητος, τοῦθ' ὅπερ συχνάκις δέν συμβαίνει λόγῳ τῆς δομῆς καί τῶν τήν λειτουργίαν τῶν ὡς ἄνω διεκκλησιαστικῶν Ὁργανισμῶν διεπουσῶν διαδικασιακῶν ἀρχῶν.

Πρὸς τοῦτο εἶναι ἀναγκαῖον ὅπως, τόσον ἐν τῷ Π.Σ.Ε., ὅσον καί ἐν τοῖς λοιποῖς Ὁργανισμοῖς γίνουν νέαι ἀναγκαῖαι ρυθμίσεις, ἐπὶ τῷ σκοπῷ ὅπως ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δυνηθῇ ἵνα δώσῃ τήν μαρτυρίαν καί τήν θεολογικήν αὐτῆς προσφοράν, ἣν ἀναμένουν ἐξ αὐτῆς οἱ ἐν τῇ Οἰκουμενικῇ κινήσει ἐταῖροι αὐτῆς. Ἰδιαίτερος ὡς πρὸς τὰς σχέσεις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας μετὰ τοῦ Π.Σ.Ε. δέον ὅπως ἐφαρμοσθοῦν καί τὰ λοιπὰ σημεῖα ἐκ τῶν *desiderata* τῆς Σόφιας ἐπὶ τῶν ὁποίων δέν ἐλήφθη ἀκόμη μέριμνα.

2. Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, συμμετέχουσα εἰς τὸν ἐν τῷ πλαισίῳ τῆς Ἐπιτροπῆς «Πίστις καὶ Τάξις» διεξαγόμενον πολυμερῆ Θεολογικὸν Διάλογον, δέον ὅπως ἐξεύρη τρόπους συντονισμοῦ τῶν προσπαθειῶν αὐτῆς ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ ἐκκλησιολογικά κριτήρια τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς ἐν τῷ πολυμερεῖ τούτῳ διαλόγῳ.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθοδόξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου — 6 Νοεμβρίου 1986

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΙΣ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ
ΤΗΣ ΕΙΡΗΝΗΣ, ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ, ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ, ΤΗΣ
ΑΔΕΛΦΟΦΥΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΓΑΠΗΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΛΑΩΝ, ΚΑΙ
ΑΡΣΙΝ ΤΩΝ ΦΥΛΕΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΛΟΙΠΩΝ ΔΙΑΚΡΙΣΕΩΝ

Ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἔχουσα συνείδησιν τῶν φλεγόντων προβλημάτων, τὰ ὅποια ἀπασχολοῦν σήμερον ὁλόκληρον τήν ἀνθρωπότητα ἀνέγραψεν ἀρχήθεν εἰς τήν ἡμερήσιαν διάταξιν τῆς Ἀγίας καί Μεγάλης Συνόδου τό θέμα: «*Συμβολή τῶν κατὰ τόπους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων*». Εἶναι, βεβαίως, αὐτονόητον ὅτι ὁ προβληματισμός αὐτός τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας δέν ἔχει ἀποκλειστικόν χαρακτήρα: Ἀπασχολεῖ ὅλους τοὺς χριστιανούς, ὅλας τὰς θρησκείας καί, ὑπὸ διαφόρους μορφάς καί ἀποχρώσεις, ἐναρμονίζεται πρὸς τὸν προβληματισμὸν ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Ποία ὅμως θά εἶναι ἡ κοινὴ βάση, ἐπὶ τῆς ὁποίας οἱ Ὁρθόδοξοι, ζῶντες ὑπὸ διαφόρους συνθήκας, θά πραγματοποιήσουν τὰ χριστιανικά ιδεώδη τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν; Ποία εἶναι, εἰδικώτερον, ἡ θέσις τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῶν ιδεωδῶν αὐτῶν καί ποίας προτάσεις δύναται αὕτη νά κάμῃ, εἰς ποίας συγκεκριμένas ἐνεργείας νά προβῇ, διὰ νά συμβάλῃ τό κατ' αὐτὴν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῶν ιδεωδῶν τούτων; Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου ἡ Γ' Προσυνοδικὴ Πανορθόδοξος Διάσκεψις κατόπιν ἐπισταμένης κατὰ στάδια μελέτης τοῦ θέματος, ἐκφράζουσα τὴν ικανοποίησιν αὐτῆς διὰ τὰ ἐπιτελεσθέντα καί ἐν πλήρει συνειδήσει τῶν κατὰ τό ἀνθρώπινον παραλείψεων, αἱ ὁποῖαι ἐσημειώθησαν ἢ σημειοῦνται εἰς τὸν χρόνον αὐτόν, ὑποβάλλει εἰς τὴν Ἀγίαν καί Μεγάλην Σύνοδον τὰ κάτωθι:

Α'. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, θεμέλιον διὰ τὴν εἰρήνην

1. Ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν νά τονισθῇ, ἐν πρώτοις, ὅτι ἡ βιβλικὴ ἔννοια τῆς εἰρήνης δέν συμπίπτει πρὸς μίαν οὐδετέραν, ἀρνητικὴν ἀντίληψιν, ἢ ὁποία θά τὴν ἐταύτιζεν ἀπλῶς πρὸς ἀπουσίαν πολέμου. Ἡ ἔννοια τῆς εἰρήνης ταυτίζεται πρὸς τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἀρχικὴν, προπρωτικὴν των ἀκεραιότητα, ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἔξῃ καί ἀνέπνεεν ὑπὸ τὴν ζωογόνον πνοὴν τῆς κατ' εἰκόνα καί ὁμοίωσιν Θεοῦ δημιουργίας του, δηλαδή τὴν ἀποκατάστασιν τῶν σχέσεων καί τὴν εἰρήνην μεταξὺ Θεοῦ καί ἀνθρώπων.

2. Πράγματι δέ, καθ' ὅλην τὴν περίοδον τοῦ ἱστορικοῦ βίου της, ἡ

Ὁρθοδοξία ὑπηρετήσε μέ συνέπειαν, συνέχειαν καί ζήλον τό μεγαλεῖον αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου μέ ὅλην τήν ἀπολυτότητα καί καθολικότητα, μέ τās ὁποίας συνεδέθη τοῦτο εἰς τὰ πλαίσια τῆς χριστιανικῆς ἀνθρωπολογίας. Ὁ ἄνθρωπος, *ὡς κορυφώσεις καί συγκεφαλαίωσης τῆς θείας δημιουργίας καί ὡς κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν πλασθεὶς τοῦ Δημιουργοῦ του*, ὑπῆρξε διά τήν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τό καθ' ὅλου περιεχόμενον τῆς ἀποστολῆς τῆς εἰς τόν κόσμον καί τήν ἱστορίαν τῆς σωτηρίας. Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τό ἀρχέγονον μεγαλεῖον καί κάλλος τοῦ «κατ' εἰκόνα καί καθ' ὁμοίωσιν» ἐταυτίσθη ἀπολύτως μέ τήν ἀποστολήν τῆς. Καί αὐταί ἀκόμη αἱ καθαρῶς θεολογικαί ἔριδες, αἱ καταλήξασαι εἰς τήν δογματικὴν διατύπωσιν τῆς Τριαδολογικῆς, τῆς Χριστολογικῆς καί τῆς Ἐκκλησιολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀπεσκόπουν, ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει, εἰς τήν διαφύλαξιν τῆς αὐθεντικότητος καί τῆς πληρότητος τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διά τόν ἄνθρωπον καί τήν σωτηρίαν του.

3. Ἡ ἱερότης καί θειότης τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὑπῆρξεν ἡ πηγὴ ἐμπνεύσεως δι' ὅσους Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας ἐνεβάθυναν εἰς τό μυστήριον τῆς θείας οἰκονομίας. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος τονίζει χαρακτηριστικῶς διά τόν ἄνθρωπον, ὅτι ὁ δημιουργός «οἶόν τινα κόσμον ἕτερον, ἐν μικρῷ μέγαν, ἐπὶ τῆς γῆς ἴστησιν, ἄγγελον ἄλλον, προσκυνητὴν μικτόν, ἐπόπτην τῆς ὁρατῆς κτίσεως, μύστην τῆς νοουμένης, βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς,... ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον, καί ἀλλαχοῦ μεθιστάμενον, καί πέρας τοῦ μυστηρίου, τῇ πρὸς Θεόν νεύσει θεούμενον» (Ὁμιλία, 45,7. PG 36,632). Ὁ λόγος τῆς δημιουργίας συνεκεφαλαιώθη μέ τήν ἐνανθρώπησιν τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ καί τήν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου: «Ὁ Χριστός, νέον τόν παλαιόν ἄνθρωπον ἀποτελών» (Ἰππολύτου, *Κατὰ αἰρέσεων*, 10,34. PG 16,3454), «συναπεθέου γε τόν ἄνθρωπον, ἀπαρχὴν τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» (Εὐσεβίου, *Εὐαγγελικὴ Ἀπόδειξις*, 4,14. PG 22,289). Τοῦτο διότι, ὅπως εἰς τόν παλαιόν Ἀδάμ ἐνυπῆρχεν ἤδη ὁλόκληρον τό ἀνθρώπινον γένος, οὕτω καί εἰς τόν νέον Ἀδάμ συνεκεφαλαιώθη ὁλόκληρον ἐπίσης τό ἀνθρώπινον γένος. Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἐτόνιζε χαρακτηριστικῶς, ὅτι «παρ' ἡμῖν ἀνθρωπότης μία, τό γένος ἅπαν» (Ὁμιλία, 31,15. PG 36,149). Ἡ διδασκαλία αὕτη τοῦ Χριστιανισμοῦ διά τήν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι ἀνεξάντλητος πηγὴ κάθε χριστιανικῆς προσπαθείας διά τήν περιφρούρησιν τῆς ἀξίας καί τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου.

4. Ἐπ' αὐτῆς τῆς βάσεως εἶναι ἀπαραίτητον νά ἀναπτυχθῇ πρὸς ὅλας τās κατευθύνσεις ἡ διαχριστιανικὴ συνεργασία διά τήν προστασίαν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, αὐτονοήτως δέ καί τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης, οὕτως ὥστε αἱ εἰρηνευτικαὶ προσπάθειαι ὅλων ἀνεξαιρέτως τῶν χριστιανῶν νά ἀποκτοῦν μεγαλύτερον βάρος καί δύναμιν.

5. Ὡς προϋπόθεσις μᾶς εὐρύτερας ἐν προκειμένῳ συνεργασίας δύναται νά χρησιμεύσῃ ἡ κοινὴ ἀποδοχὴ τῆς ὑψίστης ἀξίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου. Ἐν προκειμένῳ δύναται νά ἀξιοποιηθῇ καί ἡ κτηθεῖσα πείρα τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Πάντα ταῦτα ἀποτελοῦν κλήσιν παντός

ανθρώπου προς ειρηνικήν καί δημιουργικήν ἐργασίαν. Αἱ κατά τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι, ἐν στενῇ συνεργασίᾳ μεθ' ὅλων τῶν ἀγαπώντων τὴν εἰρήνην ὁπαδῶν τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κόσμῳ θρησκειῶν, θεωροῦν χρέος τῶν νά ἐργάζωνται διὰ τὴν εἰρήνην ἐπὶ τῆς γῆς καί τὴν ἐπικράτησιν ἀδελφικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν λαῶν. Αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι καλοῦνται νά συμβάλουν εἰς τὴν *διαθρησκειακὴν συνεννόησιν καὶ συνεργασίαν*, δι' αὐτῆς δέ εἰς τὴν ἀπάλειψιν τοῦ φανατισμοῦ ἀπὸ πάσης πλευρᾶς καί τοιουτοτρόπως εἰς τὴν συμφιλίωσιν τῶν λαῶν καὶ ἐπικράτησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας καί τῆς εἰρήνης εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου, ἀνεξαρτήτως φυλῆς καὶ θρησκευήματος. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ συνεργασία αὕτη ἀποκλείει τὸσον τὸν συγκρητισμόν, ὅσον καὶ τὴν ἐπιδίωξιν ἐπιβολῆς ὁποιασδήποτε θρησκείας ἐπὶ τῶν ἄλλων.

6. Ἐχομεν τὴν πεποίθησιν ὅτι, ὡς συνεργοὶ Θεοῦ, δυνάμεθα νά προχωρήσωμεν εἰς τὴν διακονίαν ταύτην ἀπὸ κοινοῦ μεθ' ὅλων τῶν ἀνθρώπων καλῆς θελήσεως, τῶν ἀγαπώντων τὴν ἀληθῆ εἰρήνην, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἐπὶ τοπικοῦ, ἐθνικοῦ καὶ διεθνοῦς ἐπίπεδου. Ἡ διακονία αὕτη εἶναι ἐντολὴ Θεοῦ (Ματθ. 5,9).

Β'. Ἡ ἀξία τῆς ἀνθρωπίνης ἐλευθερίας.

1. Ἐπιστέγασμα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου τὸσον ὡς *μεμονωμένου* *φορέως τῆς εἰκόνης τοῦ προσωπικοῦ Θεοῦ*, ὅσον καὶ ὡς *κοινωνίας* *προσώπων* ἀντανακλώντων διὰ τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους τὴν ἐν τῇ Ἀγίᾳ Τριάδι ζωὴν καὶ κοινωνίαν τῶν θείων προσώπων, ἀποτελεῖ τό θεῖον δῶρον τῆς ἐλευθερίας, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ ἄνθρωπος, ἀποκτῶν συνειδήσιν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀποκτᾷ συγχρόνως τὴν δυνατότητα νά ἐκλέγῃ μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ (Γεν. 2,16-17). Ἡ ἐλευθερία, ἐπομένως, ἀποτελεῖ διὰ τὸν ἄνθρωπον θεῖον δῶρον, τό ὅποιον τὸν καθιστᾷ μὲν ἱκανόν νά προοδεύῃ συνεχῶς κατὰ ἀνοδικὴν πορείαν πρὸς τὴν πνευματικὴν τελειότητα, ἀλλὰ τό ὅποιον, συγχρόνως, ἐμπερικλείει τὸν κίνδυνον τῆς παρακοῆς, τῆς ἐναντι τοῦ Θεοῦ αὐτονομήσεως καί, δι' αὐτῆς, τῆς πτώσεως. Ἐξ οὗ καὶ ὁ τρομακτικὸς ρόλος, τὸν ὅποιον διαδραματίζει εἰς τὰ θέματα εἰρήνης καὶ ἐλευθερίας τό ἐν τῷ ἀνθρώπῳ καὶ ἐν τῷ κόσμῳ κακόν.

Συνέπεια τοῦ κακοῦ τούτου εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι σήμερον ἐν τῇ ζωῇ ἀτέλειαι καὶ ἐλλείψεις: ἡ ἐκκοσμίκευσις, ἡ βία, ἡ ἔκλυσις τῶν ἡθῶν, τὰ παρατηρούμενα ἀρνητικὰ φαινόμενα εἰς μερίδα τῆς συγχρόνου νεότητος, ὁ φυλετισμός, οἱ ἐξοπλισμοί, οἱ πόλεμοι καὶ τὰ τούτων ἀπότοκα κοινωνικὰ κακά, ἡ κατάθλιψις τῶν μαζῶν, ἡ κοινωνικὴ ἀνισότης, ὁ περιορισμός τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων εἰς τὸν χῶρον τῆς ἐλευθερίας τῶν συνειδήσεων καὶ τῆς θρησκευτικῆς εἰδικώτερον ἐλευθερίας, ἥτις εἷς τινὰς γνωστάς περιπτώσεις καταπιέζεται μέχρι τοῦ σημείου παντελοῦς ἀφανισμοῦ πάσης θρησκευτικῆς ἐκδηλώσεως, ἡ οἰκονομικὴ ἀθλιότης, ἡ ἄνιστος κατανομή ἢ καὶ ἡ παντελής στέρησις τῶν καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, ὁ φυσικὸς μαρασμός, ἡ πείνα τῶν ὑποσιτιζομένων ἐκατομμυρίων ἀνθρώπων, αἱ βίαιαι μετακινή-

σεις, τό προσφυγικόν χάος καί αἱ μεταναστεύσεις πληθυσμῶν, ἡ καταστροφή τοῦ περιβάλλοντος, τά προβλήματα τῶν ἐν ἐξελίξει κοινωνιῶν ἐν μέσῳ μιᾶς ἀνίσως ἐκβιομηχανοποιημένης καί τεχνοκρατουμένης ἀνθρωπότητος, αἱ προσδοκίαι τῆς μελλοντολογίας - πάντα ταῦτα ὑφαίνουν τό ἀπέραντον ἄγχος τῆς ἀγωνιώδους συγχρόνου ἀνθρωπότητος. Μιᾶς ἀνθρωπότητος ὅμως, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν διαιρέσεων της, ἀποκτᾷ ἐντονώτερον τήν συνείδησιν, ὅτι περικλείει τά σπέρματα τῆς *ὄντολογικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους*, τό ὁποῖον, ὅπως διά τοῦ πρώτου Ἀδάμ συνάπτεται πρὸς τόν Δημιουργόν, οὕτω καί διά τοῦ *δευτέρου Ἀδάμ*, τηρεῖται ἐν ἐνότητι μετὰ τοῦ Θεοῦ καί Πατρός.

2. Ἐναντι τῆς καταστάσεως αὐτῆς, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τήν ἀποδυνάμωσιν τῆς θεωρήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καθήκον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι ὅπως, ἀποφεύγουσα τοὺς προβληματισμούς τοῦ ὀρθολογισμοῦ, προβάλλῃ σήμερον, μέσα ἀπὸ τό κήρυγμα, τήν θεολογίαν, τήν λατρείαν καί τό ποιμαντικόν ἔργον της, τό πρόσωπον τοῦ *χριστιανοῦ ἀνθρώπου ὡς προσώπου-ὑποκειμένου*. Εἰς τό καθήκον τοῦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία καλεῖται νά ἀνταποκριθῇ ἐπιτυχῶς, διότι ὁ πυρὴν τῆς ἀνθρωπολογίας της εὐρίσκεται εἰς τήν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρώπου, μέ τήν ὁποίαν τόν ἐπρόίκισεν ὁ Δημιουργός του καί ἡ ὁποία διασώζεται κατὰ τό μέτρον, κατὰ τό ὁποῖον ἐκλέγει οὗτος νά εἶναι ἐλεύθερος ὄχι ἀνεξαρτήτως τοῦ δημιουργοῦ του, ἀλλ' ἐλευθέρως ὑποτασσόμενος εἰς αὐτόν καί εἰς τό σχέδιον τό ὁποῖον οὗτος συνέλαβε δι' αὐτόν.

Γ'. Αποστολή τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τόν σύγχρονον κόσμον

1. Ἡ Ὁρθοδοξία δύναται καί ὀφείλει νά συμβάλῃ θετικῶς εἰς τήν ἀποκατάστασιν τῆς ὀργανικῆς σχέσεως τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου πρὸς τὰ κατ' ἐξοχὴν χριστιανικά ιδεώδη της εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς ἀγάπης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης μεταξύ τῶν λαῶν, διακηρύττουσα τήν περί ἀνθρώπου καί κόσμου χριστιανικὴν πίστιν, ὡς ἔπραξε τοῦτο εἰς τήν καθ' ὅλου ἱστορικὴν πορείαν αὐτῆς, διὰ νά ἐπιτύχῃ τήν ἀναμόρφωσιν τῆς πνευματικῆς καί πολιτιστικῆς ταυτότητος τοῦ κόσμου. Ἡ περί θείας προελεύσεως καί ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καί τοῦ κόσμου χριστιανικὴ πίστις, *ἐν ἀρρήκτῳ πάντοτε σχέσει πρὸς τήν ἱερότητα, τήν αὐτοτέλειαν καί τήν ὑψίστην ἀξίαν τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου*, εὐρίσκεται ὑπολανθανόντως εἰς τήν βάσιν τοῦ συγχρόνου διεθνούς Διαλόγου διὰ τήν εἰρήνην, τήν κοινωνικὴν δικαιοσύνην καί τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα. Ἡ ἰδέα τῆς καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τούτων, ἥτις ἀποτελεῖ τήν βάσιν τοῦ συγχρόνου Διαλόγου, θά ἦτο σχεδόν ἀδιανόητος ἄνευ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας διὰ τήν ὄντολογικὴν ἐνότητα τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

2. Ἡ ἀναγωγή τῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους *εἰς τό ἀρχέτυπον ζεῦγος τῆς θείας δημιουργίας* καθίσταται ἡ συγκεκριμένη πηγὴ τῶν ἀγαθῶν τῆς ἐλευθερίας, τῆς ισότητος, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης. Ἡ χριστιανικὴ διδασκαλία διὰ τήν ἐν Χριστῷ «ἀνακεφαλαίωσιν»

τῶν πάντων (Ἐφ. 1,10) ἀποκατέστησε τὴν ἱερότητα καὶ τὸ ὑπέροχον μεγαλεῖον τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ κατήργησε τὸν κόσμον τῆς διασπάσεως, τῆς ἀλλοτριώσεως, τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τοῦ μίσους. Ἡ ἐν Χριστῷ πρόσληψις *ὁλοκλήρου του ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου* ἀνασυνέθεσε τὴν ὀργανικὴν ἐνότητα αὐτῶν εἰς ἓν σῶμα, διό καὶ διεκηρύχθη ὅτι *«οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδὲ Ἕλλην, οὐκ ἐν δοῦλῳ οὐδὲ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλῃ· πάντες γὰρ εἰς ἓστέ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ»* (Γαλ. 3,28). Συγχρόνως πιστεύομεν ὅτι ἡ ἐνότης αὕτη δέν εἶναι κάτι στατικόν καὶ μονολιθικόν. Ἐχει ἀπέραντον δυναμισμόν καὶ ποικιλίαν, διότι ἐκπηγάζει ἐκ τῆς ἐν κοινωνίᾳ προσώπων ἐπιτυγχανομένης ἐνότητος, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ἐνότητος τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος.

Δ'. Περί εἰρήνης καὶ δικαιοσύνης

1. Ἡ ἀνθρωπότης καταβάλλει προσπάθειας, ὅπως ἡ ἔχθρα καὶ ἡ δυσπιστία, αἱ δηλητηριάζουσιν τὴν διεθνή ἀτμοσφαῖραν, παραχωρήσωσι τὴν θέσιν εἰς τὴν φιλίαν καὶ τὴν ἀλληλοκατανόησιν, ὅπως ἡ ἄμλλα εἰς τὸν ἐξοπλισμόν ἀντικατασταθῇ ὑπὸ ὁλοκληρωτικοῦ καὶ πλήρους ἀφοπλισμοῦ, ὅπως ὁ πόλεμος, ὡς μέσον ἐπιλύσεως τῶν διεθνῶν προβλημάτων, ἀποβληθῇ διὰ παντός ἀπὸ τὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας.

2. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία ἀγωνίζεται πάντοτε διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος, τῆς ἀδελφοσύνης, τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν. Αὕτη αὕτη ἡ ἐν Χριστῷ Ἀποκάλυψις χαρακτηρίζεται *«εὐαγγέλιον τῆς εἰρήνης»* (Ἐφ. 6,15), διότι ὁ Χριστός, *«εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Σταυροῦ τὰ πάντα* (Κόλ. 1,20), *«εὐηγγελίσαστο εἰρήνην τοῖς μακράν καὶ τοῖς ἐγγύς»* (Ἐφ. 2,17) καὶ κατέστη *«ἡ εἰρήνη ἡμῶν»* (Ἐφ. 2,14). Ἡ εἰρήνη αὕτη, ἡ *«πάντα νοῦν ὑπερέχουσα»* (Φιλ. 4,7), ὡς εἶπεν ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητάς του κατὰ τὴν ἐσπέραν του Μυστικῆς Δείπνου, εἶναι εὐρυτέρα καὶ οὐσιαστικώτερα ἀπὸ τὴν εἰρήνην, τὴν ὁποίαν ἐπαγγέλλεται ὁ κόσμος: *«Εἰρήνην ἀφίημι ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν, ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν»* (Ἰω. 14,27). Καὶ τοῦτο διότι ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ ὥριμος καρπὸς τῆς ἐν αὐτῷ ἀνακεφαλαιώσεως τῶν πάντων, τῆς ἀναδείξεως τῆς ἱερότητος καὶ τοῦ μεγαλείου τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου ὡς εἰκόνας Θεοῦ, τῆς προβολῆς τῆς ἐν αὐτῷ ὀργανικῆς ἐνότητος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ τοῦ κόσμου, τῆς ἐν τῷ σῶματι τοῦ Χριστοῦ καθολικότητος τῶν ιδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἰσότητος καὶ τῆς κοινωνικῆς δικαιοσύνης, καί, τέλος, τῆς καρποφορίας τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν τοῦ κόσμου. Ἡ πραγματικὴ εἰρήνη εἶναι ὁ καρπὸς τῆς ἐπικρατήσεως ἐπὶ τῆς γῆς ὅλων αὐτῶν τῶν χριστιανικῶν ιδεωδῶν. Εἶναι ἡ ἄνωθεν εἰρήνη, περὶ τῆς ὁποίας πάντοτε εὐχεται ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς καθημερινὰς τῆς δεήσεις, ἐξαιτουμένη ταύτην παρὰ τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα δυναμένου καὶ εἰσακούοντος τὰς προσευχὰς τῶν μετὰ πίστεως αὐτῷ προσερχομένων.

3. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον, διατί ἡ Ἐκκλησία, ὡς «*Σῶμα Χριστοῦ*» (Α΄ Κορ. 12,27), προεβλήθη ὡς «*ἡ ὄρασις τῆς εἰρήνης*» τοῦ κόσμου (Ὡριγένους, εἰς Ἱερ. 9,2. PG 13,349), ἥτοι τῆς πραγματικῆς καὶ καθολικῆς εἰρήνης, οἷαν εὐηγγελίσαστο ὁ Χριστός. «*Ἡμεῖς*», λέγει Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς, εἴμεθα «*τό εἰρηνικόν γένος*» (Παιδαγ. 2,2. PG 8,428), εἴμεθα οἱ «*εἰρηνικοὶ στρατιῶται*» τοῦ Χριστοῦ (Προτρεπτ. 11. PG 8,236). Ἡ εἰρήνη, λέγει ἀλλαχοῦ ὁ ἴδιος, εἶναι συνώνυμον τῆς δικαιοσύνης (Στρωμ. 4,25. PG 8,1369-72). Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος προσθέτει: «*οὐ δύναμαι πείσαι ἐμάντον, ὅτι ἀνευ τῆς εἰς ἀλλήλους ἀγάπης καὶ ἀνευ τοῦ, τό εἰς ἐμέ ἥκον, εἰρηνεύειν πρὸς πάντας δύναμαι ἄξιος κληθῆναι δοῦλος Ἰησοῦ Χριστοῦ*» (Ἐπιστ. 203,2. PG 32,737). Τοῦτο εἶναι τόσον αὐτονόητον διὰ τόν Χριστιανόν, ὥστε «*οὐδέν οὕτως ἰδίον ἐστὶ Χριστιανοῦ ὡς τό εἰρηνοποιεῖν*» (Ἐπιστ. 114. PG 32,528). Ἡ εἰρήνη τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ μυστικὴ δύναμις, ἡ ὁποία πηγάζει ἀπὸ τὴν καταλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα του: «*κατὰ πρόνοιαν Ἰησοῦ τοῦ τὰ πάντα ἐν πάσιν ἐνεργοῦντος, καὶ ποιούντος εἰρήνην ἄρρητον καὶ ἐξ αἰῶνος προωρισμένην καὶ ἀποκαταλλάσσοντος ἡμᾶς ἐαυτῷ καὶ ἐν ἐαυτῷ τῷ Πατρί*» (Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περί θ. ὀνομ. 11,2,4. PG 3,953).

4. Ὁφείλομεν συγχρόνως νά ὑπογραμμίσωμεν ὅτι τό πνευματικόν δῶρον τῆς εἰρήνης ἐξαρτᾶται καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινην συνεργίαν. Τό Ἅγιον Πνεῦμα χορηγεῖ πνευματικά δῶρα, ὅταν ὑπάρχῃ ἀνάβασις τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας πρὸς τόν Θεόν, ὅταν ἐν μετανοίᾳ ἐπιζητῇ κανεῖς τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Τό θεῖον δῶρον τῆς εἰρήνης ἐμφανίζεται ἐκεῖ, ἔνθα οἱ Χριστιανοὶ καταβάλλουν προσπάθειας εἰς τό ἔργον τῆς πίστεως, τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐλπίδος ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν (Α΄ Θεσ. 1,3).

5. Ὁμολοῦντες περὶ τῆς εἰρήνης τοῦ Χριστοῦ, ὡς τῆς ἀληθοῦς εἰρήνης, ἐννοοῦμεν τὴν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐπιτυγχανομένην εἰρήνην. Ἡ ἀμαρτία εἶναι πνευματικὴ ἀσθένεια, τῆς ὁποίας τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα εἶναι αἱ ταραχαί, αἱ ἔριδες, οἱ πόλεμοι μέ τὰς τραγικὰς τῶν συνεπειὰς. Ἡ Ἐκκλησία ἐπιδιώκει νά ἐξαλείψῃ ὅχι μόνον τὰ ἐξωτερικὰ συμπτώματα αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, ἀλλὰ καὶ τὴν αἰτίαν αὐτῶν, τὴν ἀμαρτίαν.

6. Συγχρόνως, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία θεωρεῖ καθήκον αὐτῆς νά ἐπικροτῇ πᾶν ὅ,τι ἐξυπηρετεῖ πράγματι τὴν εἰρήνην (Ρώμ. 14,19) καὶ ἀνοίγει τὴν ὁδὸν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀδελφοσύνην, τὴν ἀληθὴ ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην μεταξὺ ὅλων τῶν τέκνων τοῦ ἐνός οὐρανίου Πατρός, ὡς καὶ μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν, τῶν ἀποτελούντων τὴν ἐνιαίαν ἀνθρωπίνην οἰκογένειαν. Συμπάσχει δέ μεθ' ὅλων τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὅποιοι, εἰς διάφορα μέρη τοῦ κόσμου, στεροῦνται τοῦ ἀγαθοῦ τῆς εἰρήνης καὶ ὑφίστανται διωγμούς, λόγῳ τῆς χριστιανικῆς τῶν πίστεως.

Ε'. Ἡ εἰρήνη ὡς ἀποτροπὴ τοῦ πολέμου

1. Ἡ Ὁρθοδοξία καταδικάζει γενικῶς τόν πόλεμον, τόν ὅποιον θεωρεῖ ὡς ἀπόρροιαν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ τῆς ἀμαρτίας, ἐπιτρέψασα κατὰ συγκατάβασιν πολέμους πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς καταπατηθείσης δικαιο-

σύνης καὶ ἐλευθερίας.

2. Δέν ἔχει διὰ τοῦτο κανένα δισταγμόν νά διακηρύξῃ ὅτι εἶναι ἐναντίον πάσης μορφῆς ἐξοπλισμῶν, *συμβατικῶν, πυρηνικῶν καὶ διαστημικῶν*, ὅθενδήποτε προερχομένων, διότι ὁ πυρηνικός ἰδία πόλεμος ἔχει ὡς ἐπακόλουθον τήν καταστροφὴν τῆς δημιουργίας, τήν ἐξαφάνισιν τῆς ζωῆς ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς. Αὐτό δὲ ὀφείλει νά τό πράξῃ πολὺ περισσότερον σήμερον, ὅτε γνωρίζομεν καλλίτερον τήν καταστρεπτικὴν δύναμιν τῶν πυρηνικῶν ὅπλων. Αἱ συνέπειαι ἐνδεχομένου *πυρηνικοῦ πολέμου* θά εἶναι τρομακτικαί, ὅχι μόνον διότι θά ἐπέλθῃ θάνατος εἰς ἀπρόβλεπτον ἀριθμὸν ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ διότι δι' ὅσους θά ἐπιζήσουν ὁ βίος θά καταστῇ ἀβίωτος. Θά ἐμφανισθοῦν ἀνιάτοι ἀσθενεῖαι καὶ θά προκληθοῦν γενετικαὶ ἀλλαγαί, αἱ ὁποῖαι θά ἐπηρεάζουν καταστρεπτικῶς καὶ τὰς ἐπομένας γενεάς, ἐάν βεβαίως ἐναπομείνῃ κάτι ἐπὶ τῆς γῆς. Συμφώνως πρὸς γνώμας ἐιδικῶν ἐπιστημόνων ἄλλη φοβερά συνέπεια ἐνός πυρηνικοῦ πολέμου θά εἶναι ὁ ὀνομαζόμενος «*πυρηνικός χειμὼν*». Θά προκληθῇ ἀλλαγὴ τοῦ κλίματος εἰς τὸν πλανήτην μας καὶ θά ἐκλείψῃ ἡ ζωὴ. Ἐξ αὐτῶν συναγεται ὅτι ὁ *πυρηνικός πόλεμος* εἶναι ἀνεπίτρεπτος ἀπὸ πάσης ἐπόψεως, φυσικῆς καὶ ἠθικῆς. Εἶναι ἔγκλημα κατὰ τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θανάσιμον ἀμάρτημα ἐναντι τοῦ Θεοῦ, τό ἔργον τοῦ ὁποίου καταστρέφει. Καθήκον λοιπὸν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, τῶν ἄλλων Χριστιανῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι νά προλάβουν αὐτὸν τὸν κίνδυνον. Ἐκ παραλλήλου εἴμεθα βέβαιοι ὅτι ἡ ἔρευνα καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τοῦ κοσμικοῦ χώρου διὰ εἰρηνικοῦς καὶ ἐποικοδομητικοῦς σκοποῦς δέν ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ.

3. Παρατηροῦμεν ὅτι ὁ ἀναφυόμενος εἰς τὰς ἡμέρας μας κίνδυνος τῆς πυρηνικῆς καταστροφῆς καὶ τό αἶσθημα ἀδυναμίας ἐνώπιον αὐτοῦ ὁδηγεῖ χριστιανούς τινες εἰς τὴν σκέψιν ὅτι αὕτη ἡ παγκόσμιος ἀπειλὴ εἶναι σημεῖον τῆς *Δευτέρας Παρουσίας* τοῦ Κυρίου ἡμῶν. Ὁ ἴδιος ὅμως ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, καίτοι προλέγει τὰ πρόδρομα σημεῖα τῆς ἐσχάτης ἡμέρας, ἐν τούτοις μᾶς προφυλάσσει ἀπὸ τό σκάνδαλον διαφόρων λογισμῶν περὶ τοῦ τέλους τοῦ κόσμου, λέγων ὅτι «*περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἐκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἶδε*» (Μάρκ.13,32). Αἱ προσπάθειαι ἡμῶν διὰ τὴν ἀποτροπὴν τοῦ πολέμου καὶ τὴν ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης οὐδόλως ἀναιροῦν τὴν πίστιν τῶν χριστιανῶν, ὅτι τό σύμπαν ὅλον καὶ ὁ ἄνθρωπος εὐρίσκονται εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Θεοῦ, ὅστις ἐν σοφίᾳ ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, προνοεῖ περὶ αὐτοῦ καὶ κυβερνᾷ αὐτόν. Ὁ Θεὸς κατευθύνει τὴν ἱστορίαν ἐν κραταιᾷ χειρὶ πρὸς τό μέλλον, οἱ δὲ χριστιανοὶ βιοῦν ἀπὸ τοῦδε ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν ἐσχατολογικὴν πραγματικότητα τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ, προσδοκῶντες καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανοὺς. Διὰ τοῦτο, μολονότι ἀνησυχοῦν διὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ ἐν τῷ κόσμῳ κακοῦ καὶ ἀγωνίζονται νά τό περιορίσουν, δέν περιπίπτουν εἰς ἀπόγνωσιν, διότι βλέπουν τὰ πάντα ὑπὸ τό πρῖσμα τῆς αἰωνιότητος, προσδοκῶντες ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.

ΣΤ'. Φυλετικάί καί λοιπαί διακρίσεις

1. Ὁ Κύριος, ὡς *Βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης* (Ἑβρ. 7,2-3), ἀποδοκιμάζει τὴν βίαν καὶ τὴν ἀδικίαν (Ψαλμ. 10,5), καταδικάζει τὴν ἀπάνθρωπον στάσιν πρὸς τὸν συνάνθρωπον (Μαρκ. 25,41-46. Ἰακ. 2,15-16). Εἰς τὴν Βασιλείαν αὐτοῦ, ἡ ὁποία ἀρχίζει ἤδη ἐδῶ εἰς τὴν γῆν καὶ ἔχει κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸν χαρακτήρα, δὲν ὑπάρχει τόπος οὔτε διὰ τὰ ἐθνικά μίσση, οὔτε δι' οἰανδήποτε ἔχθραν καὶ μισαλλοδοξίαν (Ἦσ. 11,6. Ρωμ. 12,10).

2. Ἰδιαιτέρα μνεία θά πρέπει νὰ γίνῃ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ διὰ τὴν θέσιν τῆς Ὁρθοδοξίας ἐναντι τῶν φυλετικῶν διακρίσεων. Ἡ θέσις αὕτη εἶναι, ἐν προκειμένῳ σαφής: ἡ Ὁρθοδοξία πιστεύει ὅτι ὁ Θεὸς «ἐποίησέν τε ἐξ ἐνὸς αἱματος πᾶν ἔθνος ἀνθρώπων κατοικεῖν ἐπὶ πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς» (Πράξ. 17,26) καὶ ὅτι ἐν Χριστῷ «οὐκ ἐν Ἰουδαίῳ οὐδέ Ἑλλήνι, οὐκ ἐν δούλῳ οὐδέ ἐλεύθερῳ, οὐκ ἐν ἄρσεν καὶ θήλῃ πάντες γὰρ εἰς ἓστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Γαλ. 3,28). Συνεπῆς πρὸς τὴν πίστιν αὐτήν, ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν δέχεται τὰς φυλετικάς διακρίσεις, οἰασδήποτε μορφῆς, ἐφ' ὅσον αὗται προϋποθέτουν ἀξιολογικὴν διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀνθρωπίνων φυλῶν καὶ συνεπάγονται διαβάθμισιν δικαιωμάτων. Διακηρύσσουσα δὲ τὴν ἐπείγουσαν ἀνάγκην τῆς πλήρους ἄρσεως τῶν διακρίσεων καὶ τῆς παροχῆς δυνατότητος ὁλοπλεύρου ἀναπτύξεως ὅλων τῶν κατοίκων τῆς γῆς, δὲν περιορίζει τὴν ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς μόνην τὴν ἄρσιν τῶν διακρίσεων, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς κριτήριον τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς καὶ ἐντοπίζονται μόνον εἰς ὠρισμένας περιοχὰς τοῦ πλανήτου μας, ἀλλὰ ἐπεκτείνει αὐτήν καὶ εἰς τὴν καταπολέμησιν ὅλων τῶν διακρίσεων εἰς βάρος διαφόρων μειονοτήτων.

3. Ἡ μειονότης, εἴτε εἶναι θρησκευτικὴ εἴτε γλωσσικὴ εἴτε ἐθνικὴ, πρέπει νὰ τυγχάνῃ σεβασμοῦ τῆς ιδιομορφίας τῆς. Ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι συνδεδεμένη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τῆς κοινότητος, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀνήκει. Ἐκάστη κοινότης πρέπει νὰ ἐξελισσεται καὶ νὰ ἀναπτύσσεται συμφῶνως πρὸς τὰ ἰδιαίτερα γνωρίσματά τῆς. Ἐν προκειμένῳ ὁ πλουραλισμὸς θά ἔπρεπε νὰ ρυθμίζῃ τὴν ζωὴν ὅλων τῶν χωρῶν. Ἡ ἐνότης ἐνός ἔθνους, μᾶς χώρας ἢ ἐνός κράτους θά ἔπρεπε νὰ κατανοῇται ὡς τὸ δικαίωμα διαφορότητος τῶν ἀνθρωπίνων κοινοτήτων.

4. Ἡ Ὁρθοδοξία χωρὶς συμβιβασμούς καταδικάζει τὸ ἀπάνθρωπον σύστημα τῶν φυλετικῶν διακρίσεων καὶ τὴν ἱερόσυλον διακήρυξιν περὶ δῆθεν συμφωνίας αὐτοῦ πρὸς τὰ χριστιανικά ἰδεώδη. Εἰς τὸ ἐρώτημα «καὶ τίς ἐστὶ μου ὁ πλησίον;», ὁ Χριστὸς ἀπήντησε μὲ τὴν παραβολὴν τοῦ καλοῦ Σαμαρείτου. Καὶ οὕτω μᾶς ἐδίδαξε τὴν κατάλυσιν κάθε μεσοτοίχου ἔχθρας καὶ προκαταλήψεως. Ἡ Ὁρθοδοξία ὁμολογεῖ ὅτι κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξαρτήτως χρώματος, θρησκείας, φυλῆς, ἐθνικότητος, γλώσσης, εἶναι φορεὺς τῆς εἰκόνης Θεοῦ, ἀδελφός ἢ ἀδελφή μας, ισότιμον μέλος τῆς ἀνθρωπίνης οικογενείας.

Ζ'. Ἀδελφосύνη καὶ ἀλληλεγγύη μεταξύ τῶν λαῶν

1. Ἡ τελευταία αὕτη διαπίστωσις μᾶς ὁδηγεῖ ἀβιάστως εἰς τὴν βαθυ-

τέραν σύλληψιν τῆς ἰδιοτύπου συμβολῆς τῆς Ὁρθοδοξίας εἰς τὴν μεταξύ τῶν λαῶν ἀλληλεγγύην καὶ καλλιέργειαν τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀδελφосύνης. Πράγματι, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν δυνατότητα νὰ συμβάλουν διὰ τῆς καλλιέργειας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος καὶ γενικώτερον τοῦ λαοῦ, καθὼς καὶ διὰ τῆς ὅλης πνευματικῆς των δραστηριότητος εἰς μίαν μεταβολὴν πρὸς τὸ ἡπιώτερον τοῦ γενικοῦ κλίματος καὶ φρονήματος. Ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ποικίλων πνευματικῶν δυνατοτήτων διαφερουσῶν ἐκείνων τῶν διεθνῶν Ὁργανισμῶν καὶ τῶν κρατῶν. Αἱ δυνατότητες αὗται ἐκπηγάζουν ἐκ τῆς φύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀποβλέπουν εἰς οὐσιαστικώτερα καὶ μονιμώτερα ἀποτελέσματα εἰς τὰ ζητήματα εἰρήνης καὶ ἀδελφосύνης καὶ πρέπει νὰ ἀναπτυχθοῦν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν. Ἐδῶ διανοίγεται εὐρύ στάδιον διὰ τὰς Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας, δεδομένου ὅτι αὗται, ὡς οὐσιαστικόν στοιχεῖον τῆς ἐκκλησιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς διδασκαλίας των, προβάλλουν εἰς τὸν διεσπασμένον κόσμον τὸ ἰδεώδες τῆς λατρευτικῆς, τῆς εὐχαριστιακῆς κοινωνίας.

2. Οὕτω κατανοεῖται καὶ ἡ τεραστία εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὴν καταπολέμησιν τῆς πείνης καὶ τῆς ἀπολύτου ἐνδείας, ἡ ὁποία μαστίζει σήμερον κατὰ ἀπαράδεκτον τρόπον μεγάλας μάζας ἀνθρώπων ἢ καὶ ὀλοκλήρων λαῶν, κυρίως εἰς τὸν Τρίτον κόσμον. Ἐν τοιοῦτον φοβερόν φαινόμενον εἰς τὴν ἐποχὴν μας, κατὰ τὴν ὁποίαν αἱ οἰκονομικῶς προηγμένα χώραι ζοῦν ὑπὸ καθεστῶς ἀφθονίας καὶ σπατάλης ἢ καὶ ἀναλίσκονται εἰς ἐξοπλισμούς, ὑποδηλοῖ σοβαράν κρίσιν ταυτότητος τοῦ συγχρόνου κόσμου, τοῦτο δὲ διὰ δύο κυρίως λόγους:

α) διότι ἡ πείνα ὄχι μόνον ἀπειλεῖ τὸ θεῖον δῶρον τῆς ζωῆς ὀλοκλήρων λαῶν τοῦ ἀναπτυσσομένου κόσμου, ἀλλὰ καὶ συντρίβει ὀλοκληρωτικά τὸ μεγαλεῖον καὶ τὴν ἱερότητα τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, καὶ

β) διότι αἱ οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένα χώραι, μέ τὴν ἄδικον ἢ καὶ συχνά ἐγκληματικὴν κατανομὴν καὶ διαχείρισιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν, προσβάλλουν ὄχι μόνον τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ κάθε ἀνθρώπινον πρόσωπον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος σαφῶς ταυτίζει ἑαυτὸν πρὸς τὸν πεινῶντα καὶ ἐνδεῆ ἀνθρώπον, λέγων «ἐφ' ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν Ἀδελφῶν μου τὴν ἐλαχίστην, ἐμοὶ ἐποιήσατε» (Ματθ. 25,40).

3. Ἡ οἰαδήποτε, ἐπομένως, ἀδράνεια καὶ ἀδιαφορία τοῦ κάθε χριστιανοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενικώτερον ἐμπρὸς εἰς τὸ τρομακτικόν σύγχρονον φαινόμενον τῆς πείνης ὀλοκλήρων λαῶν θά ἐταυτίζετο μέ προδοσίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ μέ ἀπουσίαν ἐνεργοῦ πίστεως. Διότι, ἂν ἡ μέριμνα διὰ τὴν ἰδικὴν μας τροφὴν εἶναι συχνά θέμα ὑλικόν, ἡ μέριμνα διὰ τὴν τροφὴν τοῦ συνανθρώπου μας εἶναι θέμα καὶ πνευματικόν (Ἰακ. 2,14-18). Ἀποτελεῖ, ἐπομένως, ὑψιστον καθήκον ὅλων τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ κηρυχθοῦν ἀλληλέγγυοι πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ἀδελφούς των καὶ νὰ ὁργανώσουν ἀμέσως καὶ ἀποτελεσματικῶς τὴν βοήθειαν των. Ἐπ' αὐτοῦ, αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν ἤδη ἀποκτήσει πείραν ἐκ τῶν ἀναληφθεισῶν μέχρι τοῦδε σχετικῶν ἐνεργειῶν καὶ πρωτοβουλιῶν

των. Δι' αὐτῶν διανοίγεται, πράγματι, ἡ ὁδὸς τῆς συνεργασίας αὐτῶν ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ὃχι μόνον μεταξύ των, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὰς ἄλλας χριστιανικὰς Ἐκκλησίας καὶ Ὁμολογίας, μετὰ τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν, ὡς καὶ μετὰ τοὺς Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, οἱ ὅποιοι ἐτάχθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς καταπολεμήσεως τῆς φοβερᾶς αὐτῆς μάστιγος. Μετὰ τὸν ἀφοπλισμὸν δὲν θὰ ἐξουδετεροῦτο μόνον ὁ κίνδυνος τοῦ πυρηνικοῦ ἀφανισμοῦ, ἀλλὰ καὶ θὰ ἐξοικονομοῦντο ἄφθονα χρήματα διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν πεινῶντων καὶ τῶν ἐνδεῶν.

4. Ἄς μὴ ἀπατώμεθα: ἡ πείνα καὶ ἡ χαίνουσα ἀνισότης, ἡ ὅποια μαστίζει σήμερον τὴν ἀνθρωπίνην κοινότητα καταδικάζει τὴν ἐποχὴν μας τόσον εἰς τὰ ἴδια ἐαυτῆς ὄμματα, ὅσον καὶ εἰς τὰ ὄμματα τοῦ δικαιοκρίτου Θεοῦ. Καὶ τοῦτο διότι τὸ θέλημα αὐτοῦ σήμερον, ταυτιζόμενον πρὸς τὴν λύτρωσιν τοῦ συγκεκριμένου ἀνθρώπου, ἐδῶ καὶ τοῦ τώρα (*hinc et nunc*), μᾶς υποχρεώνει νὰ ὑπηρετήσωμεν τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν ἀντιμέτωπυσιν τῶν συγκεκριμένων προβλημάτων του. Ἡ πίστις εἰς τὸν Χριστὸν χωρὶς διακονικὴν ἀποστολὴν χάνει τὴν σημασίαν της. Τὸ νὰ εἴμεθα χριστιανοὶ σημαίνει νὰ μιμούμεθα τὸν Χριστὸν καὶ νὰ εἴμεθα ἔτοιμοι νὰ τὸν ὑπηρετήσωμεν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ ἀδυνάτου, τοῦ πεινῶντος, τοῦ καταδυναστευομένου καὶ γενικῶς τοῦ ἔχοντος ἀνάγκην βοήθειας. Πᾶσα ἄλλη προσπάθεια νὰ ἴδωμεν τὸν Χριστὸν ὡς πραγματικὴν παρουσίαν, χωρὶς ὑπαρξιακὴν σχέσιν πρὸς αὐτόν, ὁ ὅποιος χρειάζεται βοήθειαν, δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀπλὴ θεωρία.

Η'. Ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας: μαρτυρία ἀγάπης ἐν διακονίᾳ

1. Εἰς τὰ πλαίσια τοῦ συγχρόνου κόσμου συμβολὴ τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὴν εἰρήνην, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἀδελφοσύνην μεταξύ τῶν λαῶν θὰ πρέπει νὰ εἶναι πρωτίστως μία μαρτυρία ἀγάπης. Ἡ μαρτυρία δὲ αὕτη θὰ πρέπει νὰ δίδεται πάντοτε δι' ἐκλογῆς τῶν πλέον ἀποτελεσματικῶν μέσων, τὰ ὅποια αἱ συνθήκαι παρέχουν εἰς τὰς Ἐκκλησίας. Μαρτυρία ἀγάπης σημαίνει ὅτι αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι δύνανται νὰ ἐπεμβαίνουν εἰς ἐκείνας τὰς καταστάσεις, αἱ ὁποῖαι κρίνονται ἀντίθετοι πρὸς τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν παράδοσιν των. Ἐδῶ ἀνακύπτει ἐπιτακτικὴ ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τῆς Ὁρθοδοξίας, τὸ καθήκον της νὰ μαρτυρῇ «περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος» εἰς κάθε θέμα ἀπτόμενον τῆς προαγωγῆς τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀδελφοσύνης, ὡς καὶ τοῦ σεβασμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ τῆς ἐν αὐτῷ ὑποτυπούμενης εἰκόνης Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἐνάσκησιν τῆς προφητικῆς αὐτῆς ἀποστολῆς των, αἱ Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἔχουν τὴν υποχρέωσιν νὰ φροντίζουν διὰ τὴν γαλήνην τοῦ ποιμνίου των, τὸ ὅποion ἐτάχθησαν νὰ κατευθύνουν εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ Εὐαγγελίου. Πιστεύομεν ὅτι πρὸς πραγμάτων τούτου ἡ ἀγάπη εἶναι ἐκείνη, ἡ ὅποια θὰ γαλβανίσῃ τὴν θέλησιν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, ὅπως, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, δώσουν σήμερον τὴν

μαρτυρίαν των - μαρτυρίαν πίστεως καὶ ἐλπίδος - εἰς ἓνα κόσμον ὁ ὁποῖος, περισσότερον ἴσως ἀπὸ ποτὲ ἄλλοτε, ἔχει τὴν ἀνάγκην αὐτῆς.

2. Ἡμεῖς, οἱ Ὀρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δέν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηργετήθημεν ἀπὸ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπιζόμεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τοὺς λαούς. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τὸ ἀπολυτρωτικὸν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νὰ προβάλλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ θεῖᾳ Εὐχαριστίᾳ, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινούς οὐρανούς, ὅπου θὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας.

3. Ἡ μαρτυρία μας δὲ αὕτη καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἄρδευσις τοῦ αὐχμηροῦ ἐδάφους τῆς ἐποχῆς μας, ἡ ὁποία, περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλην ἔχει ἀνάγκην τοῦ Θεοῦ, θὰ ἀποτελέσῃ ἴσως τὸν καλλίτερον τρόπον συμβολῆς τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἰς τὴν εἰρήνην καὶ τὰ ἰδεώδη, τὰ ὁποῖα τὴν συνοδεύουν καὶ πραγματοποιοῦν. Αἱ Ὀρθόδοξοι Ἐκκλησίαι ἀπευθύνονται ἐν ἀγάπῃ πρὸς πᾶσαν κατεύθυνσιν, ὥστε ὅλοι νὰ συνεργήσουν τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης μεταξύ ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὀρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΠΟΦΑΣΙΣ
Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΣ ΔΙΑΣΚΕΨΙΣ
Σαμπεζύ, 28 Ὀκτωβρίου - 6 Νοεμβρίου 1986

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΑΙ ΗΜΕΡΗΣΙΑ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ Δ'
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ

Τό πέρας τῶν ἐργασιῶν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως συνδέεται ἀρρήκτως πρὸς τὴν ἀποφασιστικὴν προώθησιν τοῦ προγράμματος προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ὡς τοῦτο κατηρτίσθη ὑπὸ τῆς Α' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως (1976), «ἐν τῇ προοπτικῇ ταχυτέρας, τό δυνατόν, συγκλήσεως τῆς Συνόδου ταύτης» (Βλ. Συνοδικά II, σελ. 130). Εἰς τοῦτο ἐξ ἄλλου ἀπεσκόπει καὶ ὁ περιορισμός τοῦ θεματολογίου διὰ τὴν προπαρασκευὴν τῆς Συνόδου, τό ὅποιον εἶχε προταθῇ ὑπὸ τῆς Α' Πανορθοδόξου Διασκέψεως τῆς Ρόδου (1961). Ἦδη αἱ τρεῖς πρῶται Προσυνοδικαὶ Πανορθόδοξοι Διασκέψεις ἐξήντησαν τὰ πλείστα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως διὰ τῆς ἐγκρίσεως κοινῶν κειμένων *ad referendum* πρὸς τὴν Ἀγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Τὰ ἐναπομένοντα θέματα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

1. *Διασπορά*
2. *Τό Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*
3. *Τό Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ, καὶ*
4. *Δίπτυχα*

Τὰ τέσσαρα αὐτὰ θέματα παρουσιάζουν βαθεῖαν ἐσωτερικὴν συνάφειαν καὶ ἀλληλεξάρτησιν, διότι θεμελιούνται ἐπὶ τῆς αὐτῆς μακροαίωνος κανονικῆς παραδόσεως καὶ ἐκκλησιαστικῆς πράξεως τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ παρουσιάζουν ἀνάλογον ἄμεσον ἢ ἔμμεσον ἀναφορὰν εἰς σύγχρονα κανονικά προβλήματα αὐτῆς. Τό τελευταῖον τοῦτο χαρακτηριστικὸν ἐξηγεῖ τὴν ἰδιάζουσαν εὐαισθησίαν διὰ τε τὴν κατάλληλον προπαρασκευὴν καὶ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος ἐνιαίας στάσεως πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν.

Κατὰ συνέπειαν εἶναι εὐλόγος τόσον ἡ πρότερον διαπιστωθεῖσα τάσις ἀναγραφῆς καὶ τῶν τεσσάρων αὐτῶν θεμάτων εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ὅσον καὶ ἡ γενικωτέρα ἐπιθυμία πλήρους καὶ ἐξαντλητικῆς προετοιμασίας αὐτῶν ἐξ ἐπόψεως τῆς ιστορικοκανονικῆς παραδόσεως καὶ κατ' ἀναφορὰν πρὸς τὴν διαμεμορφωμένην σύγχρονον πραγματικότητα.

Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου θά προβῇ εἰς τὴν κατάλληλον ἀξιοποίησιν τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, εἰς τὴν προώθησιν τῶν πανορθοδόξως καθιερωμένων διαδικασιῶν καὶ εἰς τὴν καθ' ὕλην προετοιμασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων. Ἡ κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορ-

θοδόξου Διασκέψεως τηρηθείσα διαδικασία υπό της Γραμματείας επί της Προπαρασκευής της Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου απεδείχθη τουλάχιστον αποτελεσματική.

1. Ἡ Γραμματεία ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου, εὐθύς ὡς ἀποσταλοῦν αὐτῇ αἱ ἐργασίαι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τῶν θεμάτων «Ὁρθόδοξος Διασπορά», «*Τό Αὐτοκέφαλον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», «*Τό αὐτόνομον καί τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*», ὡς καί ἡ ἐργασία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου ἐπὶ τοῦ θέματος «*Τὰ Δίπτυχα*», θά ὑποβάλῃ εἰς ὅλας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας τὰς ἐργασίας ταύτας, συναποστέλλουσα συγχρόνως καί τὰς ἤδη ὑποβληθείσας ἐργασίας τῶν Ἐκκλησιῶν (βλ. Ἐγγράφον Ἀριθμ. 11), ἥτοι τὸν πλήρη φάκελον ἐπὶ τῶν ὑπολειπόμενων τεσσάρων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου.

2. Ἡ ἐναρξὶς τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς εἶναι ἀμέσως δυνατὴ διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως τῶν *Συμβολῶν* πασῶν τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνέλαβον *Εἰσηγήσεις* ἐπὶ ἐνὸς ἢ πλείονων τοῦ ἐνός θεμάτων, καί διευκολύνει σοβαρῶς τὴν ἀποτελεσματικωτέραν προώθησιν τῶν διαδικασιῶν.

3. Ἡ Γραμματεία, πέρα τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων Εἰσηγήσεων εἰς τὰς κατὰ τόπους Ἐκκλησίας, δύναται νὰ ἐπεξεργασθῇ προκαταρκτικῶς τὸ σχετικόν ὑλικόν, νὰ προβῇ εἰς μίαν πρώτην προσπάθειαν καταγραφῆς τῶν συγκεκριμένων προτάσεων καί νὰ κατατάξῃ συστηματικῶς αὐτάς εἰς *συγκλινούσας* ἢ καί *ἀποκλινούσας* τάσεις, οὕτως ὥστε νὰ διευκολυνθῇ τὸ ἔργον τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς.

4. Ἡ συγκριτικὴ ἐπεξεργασία τῶν *Συμβολῶν* τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως δύναται νὰ ἀξιοποιηθῇ πληρέστερον καί διὰ καταλλήλων ἐπαφῶν μετὰ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, πρὶν ἢ συγκληθῇ ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ. Αἱ ἐπαφαὶ αὐταὶ ἀπεδείχθησαν ἄλλωστε χρήσιμοι καί κατὰ τὴν προετοιμασίαν τῆς συγκλήσεως τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔργου τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

5. Ἡ σύγκλησις τῆς Διορθοδόξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς δεόν νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς προετοιμασίας τοῦ ἔργου αὐτῆς ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Αγίας καί Μεγάλης Συνόδου, διότι εἶναι εἰς πάντας γνωστὴ ἡ ἐπὶ τῶν τεσσάρων τούτων θεμάτων ἰδιαίτερα κανονικὴ εὐαισθησία πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν. Διαρκούσης τῆς φάσεως ταύτης προπαρασκευῆς, ἡ Διορθόδοξος Προπαρασκευαστικὴ Ἐπιτροπὴ θά ἠδύνατο νὰ συγκληθῇ οὐχὶ μόνον ἅπαξ, ἐάν καί ἐφ' ὅσον τοῦτο ἤθελε καταστῇ ἀναγκαῖον, πρὸ τῆς συγκλήσεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως.

6. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ σύγκλησις τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως θά πραγματοποιηθῇ ἐφ' ὅσον διασφαλισθῇ ἡ ἐνιαία ἐπὶ ἐνός

ἐκάστου θέματος ὀρθόδοξος ἄποψις, ἥτοι, ἐφ' ὅσον ὀλοκληρωθῇ ἡ πανορθοδόξως διὰ τήν μελέτην τῶν πρὸς συζήτησιν θεμάτων καὶ τήν προπαρασκευὴν τοῦ ὅλου ἔργου ἀποφασισθεῖσα διαδικασία. Ὁ ὁμοφώνως ἐγκριθεὶς ὑπὸ τῆς παρούσης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως *Κανονισμός* ἀποτελεῖ ὅπωςδῆποτε πρόσθετον ἐγγύησιν διὰ τήν ἀριωτέραν ὑπὸ τῆς Γραμματείας προπαρασκευὴν τοῦ ἔργου τῆς ἐπομένης Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως.

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ

Ἡ Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις συνεκλήθη ὑπὸ τῆς Α.Θ. Παναγιότῃτος, τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ.κ. Δημητρίου, μετὰ τὴν σύμφωνον γνώμην πασῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν, καὶ συνήλθεν εἰς τὸ ἐν Σαμπεζύ, Γενεύης, Ὁρθόδοξον Κέντρον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου.

Τὸ ἔργον τῆς Διασκέψεως ἀνεφέρετο εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν τεσσάρων θεμάτων, τὰ ὅποια εἶχον ἀναγραφῇ εἰς τὴν ἡμερησίαν διάταξιν αὐτῆς ὑπὸ τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως (1982), καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων διευτυπώθη ἡ *ἐνιαία ὀρθόδοξος ἄποψις* διὰ τῆς καταρτίσεως τεσσάρων σχεδίων κειμένων ὑπὸ τῆς ἐν τῷ Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ συγκληθείσης κατὰ Φεβρουάριον τ. ε. Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς, ἥτοι:

1. *Ἀναπροσαρμογὴ τῶν περὶ νηστείας ἐκκλησιαστικῶν διατάξεων.*
2. *Σχέσεις τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον.*
3. *Ὁρθοδοξία καὶ Οἰκουμενικὴ κίνησις.*
4. *Συμβολὴ τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς ἐπικράτησιν τῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν τῆς εἰρήνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης μεταξὺ τῶν λαῶν, καὶ ἄρσιν τῶν φυλετικῶν διακρίσεων.*

Πρὸς δ' ἐπὶ τούτοις ἡ Διάσκεψις ἔδει νὰ ἐπικυρώσῃ καὶ τὸ κατόπιν σχετικῆς ἐντολῆς τῆς Β' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως καταρτισθέν «*Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*», καὶ νὰ καταρτίσῃ τὴν ἡμερησίαν διάταξιν τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ἐπὶ τῷ σκοπῷ τῆς ὡς οἶόν τε τάχιον συγκλήσεως τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου.

Αἱ ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως ἤρξαντο τὴν 27ην Ὀκτωβρίου καὶ ἔληξαν τὴν 6ην Νοεμβρίου 1986. Τῆς Διασκέψεως μετέσχον πᾶσαι αἱ κατὰ τόπους Ὁρθόδοξοι Ἐκκλησίαι διὰ τετραμελῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, Ἀντιπροσωπιῶν καὶ εἰδικῶν θεολογικῶν συμβούλων. Τῶν ἐργασιῶν προήδρευεν ὁ ἐπὶ κεφαλῇ τῆς Ἀντιπροσωπίας τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Σεβ. Μητροπολίτης Μύρων κ. Χρυσόστομος, Γραμματεὺς δὲ τῆς Διασκέψεως ἦτο ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἑλβετίας κ. Δαμασκηνός, Προϊστάμενος τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας.

Αἱ ἐπὶ τῶν θεμάτων τούτων ἐργασίαι τῆς Διασκέψεως διεξήχθησαν, ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐπὶ τοῦ καθ' ἕκαστον θέματος εἰσηγήσεων τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ὁ ὁποῖος καὶ ὑπέβαλε τῇ Ὁλομελείᾳ τὰ κείμενα τῆς Διορθόδοξου Προπαρασκευαστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Φεβρουαρίου 1986. Αἱ μετὰ μακράς, ἐν Ὁλομελείᾳ καὶ ἐν Ἐπιτροπαῖς, συζητήσεις ἐπενεχθεῖσαι τροποποιήσεις, προσθήκαι καὶ βελτιώσεις διεμόρφωσαν τὰ ἐπὶ τῶν τεσσάρων θεμάτων τελικὰ

κείμενα, τὰ ὅποια καὶ ἐγένοντο ὁμοφώνως δεκτὰ ὡς εἰσηγητικαὶ ἀποφάσεις *ad referendum* πρὸς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Σύνοδον.

Ὡς πρὸς τὰ ἐπίσημα *Κείμενα-ἀποφάσεις* τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως, ἀπεφασίσθη ὅπως:

1. Ὑπογραφόμενα ταῦτα ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν τῶν Ἀντιπροσωπιῶν τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἐπίσημους γλώσσας τῆς Διασκέψεως, ἵτοι τὴν ἑλληνικὴν, τὴν ρωσικὴν καὶ τὴν γαλλικὴν, κοινοποιηθῶσιν ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Αὐτοκεφάλους καὶ Αὐτονόμους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας (Ἄρθρον 18 Κανονισμοῦ Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων).

2. Δημοσιευθῶσι, μερίμνη τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, μετὰ τὴν 15ην Δεκεμβρίου ἐ.ἔ.

Ὡς πρὸς τὰ *Πρακτικά* τῆς Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, ταῦτα θὰ ἀποσταλῶσι, τὸ ταχύτερον δυνατόν, ὑπὸ τῆς Γραμματείας ἐπὶ τῆς Προπαρασκευῆς τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου πρὸς πάσας τὰς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας. Ἡ Γραμματεία θὰ δημοσιεύσῃ ταῦτα μετὰ τὴν ἀποστολὴν αὐτῶν εἰς τὰς κατὰ τόπους Ὁρθόδοξους Ἐκκλησίας (Ἄρθρον 19).

Πέρα τῶν θεμάτων τῆς ἡμερησίας διατάξεως, ἡ Διάσκεψις ἐδέχθη ὁμοφώνως: α) τὸν *Κανονισμόν Λειτουργίας τῶν Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων*, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκωδικοποιήθη καὶ κατεγράφη συστηματικῶς ἡ ἄχρι τοῦδε ἰσχύουσα πρᾶξις εἰς τὰς Πανορθόδοξους Διασκέψεις, καὶ β) τὴν Εἰσήγησιν τῆς Εἰδικῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὸν καταρτισμὸν τῆς ἡμερησίας διατάξεως καὶ τὴν προετοιμασίαν τῶν θεμάτων τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθόδοξου Διασκέψεως, δι' ὧν ἐξαντλεῖται καὶ τὸ ὅλον θεματολόγιον τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου, ἵτοι: 1. *Ὁρθόδοξος Διασπορά*. 2. *Τὸ Αὐτοκέφαλον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*. 3. *Τὸ Αὐτόνομον καὶ τρόπος ἀνακηρύξεως αὐτοῦ*. 4. *Δίπτυχα*.

Εἰδικώτερον ὅμως διὰ τῶν ὁμοφώνως δεκτῶν γενομένων τεσσάρων κειμένων:

1. Προεβλήθη ἀφ' ἐνός μὲν ἡ *σπονδαιότης τοῦ θεσμοῦ τῆς Νηστείας εἰς τὴν ὀρθόδοξον παράδοσιν καὶ τὴν σύγχρονον πρᾶξιν*, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, διὰ τῆς ὁποίας καθωρίσθη ἡ εὐχέρεια τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ προσαρμόζουν τὸν θεσμὸν εἰς τὰς εἰδικὰς ἀνάγκας τοῦ πληρώματος αὐτῶν.

2. Ἠξιολογήθη ἡ *πορεία τῶν σχέσεων τῆς Ὁρθόδοξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸν λοιπὸν χριστιανικὸν κόσμον* διὰ τῶν ἐν ἐξελίξει διμερῶν Θεολογικῶν Διαλόγων μετὰ τῶν ἄλλων χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁμολογιῶν, κατεγράφησαν δέ αἱ *βασικαὶ ἀρχαὶ μεθοδολογίας καὶ διαδικασίας αὐτῶν* καὶ διευτυπώθησαν εἰδικαὶ συστάσεις πρὸς τὰς Θεολογικὰς Ἐπιτροπὰς τῶν καθ' ἕκαστον Διαλόγων διὰ τὴν ἀποτελεσματικωτέραν διεξαγωγὴν αὐτῶν. Ἀπεφασίσθη ὡσαύτως ἡ ὀργάνωσις εἰδικοῦ *Διορθόδοξου Θεολογικοῦ Συμποσίου* διὰ τὴν

ανάδειξιν τῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως ἐπὶ τοῦ ζητήματος τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, τὸ ὁποῖον ἐπηρεάζει τούς τε διμερεῖς καὶ τούς πολυμερεῖς Διαλόγους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ συγχρόνῳ Οἰκουμενικῇ κινήσει.

3. Ἐπανεξετιμήθησαν τὰ θετικά στοιχεῖα καὶ ἡ ιδιαίτερα προβληματική τῆς συμμετοχῆς τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν εἰς τὴν *Οἰκουμενικὴν Κίνησιν* καί, εἰδικώτερον, εἰς τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον Ἐκκλησιῶν (Π.Σ.Ε.) ἐπὶ τῇ βάσει: α) τῆς αὐτοσυνειδησίας τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῶν συγκεκριμένων ἐκκλησιολογικῶν προϋποθέσεων αὐτῆς, β) τῶν νεωτέρων ἐξελίξεων ἐν τῇ δομῇ καὶ τῇ λειτουργίᾳ τοῦ Π.Σ.Ε., καὶ γ) τῶν μετὰ τὸ Βανκούβερ προωθουμένων προγραμμάτων.

Διεδηλώθη καὶ αὐθις ἡ ἐπιθυμία, ἔστω καὶ ἐν τισι κριτικῇ, τῶν κατὰ τόπους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν νὰ συνεργασθῶν ἐποικοδομητικῶς διὰ τὴν προώθησιν τῆς ιδέας τῆς ἐνότητος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου.

4. Διεκηρύχθη ἡ σπουδαιότης τῆς ὀρθόδοξου παραδόσεως περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου πρὸς ἐπικράτησιν τῶν ὑψίστων διὰ πάντα χριστιανόν ἀγαθῶν *τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης, τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης* μεταξύ τῶν λαῶν, τὴν ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καὶ ἄλλων διακρίσεων, διὰ τὴν ὑπέρβασιν τῆς πολλαπλῆς καὶ συνθέτου κρίσεως τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, τὴν ἀπώθησιν τῆς ἀπειλῆς τοῦ *πυρηνικοῦ ὀλέθρου* καὶ τὴν ἀναμόρφωσιν τῶν δομῶν τῆς κοινωνίας. Τὸ πνεῦμα τοῦ ὅλου κειμένου ἀποδίδεται διὰ τοῦ χαρακτηριστικοῦ ἀποσπάσματος:

«*Ἡμεῖς, οἱ Ὁρθόδοξοι Χριστιανοί, ἐπειδὴ κατανοοῦμεν τὸ νόημα τῆς σωτηρίας, αἰσθανόμεθα τὸ χρέος νὰ ἀγωνιζώμεθα διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῆς ἀσθενείας, τῆς δυστυχίας καὶ τῆς ἀγωνίας. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν ἐμπειρίαν τῆς εἰρήνης, δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀδιάφοροι διὰ τὴν ἀπουσίαν τῆς ἀπὸ τὴν σύγχρονον κοινωνίαν. Ἐπειδὴ εὐηγογέτηθημεν ἀπὸ τὴν θεῖαν δικαιοσύνην, ἀγωνιζόμεθα διὰ μίαν πληρεστέραν δικαιοσύνην εἰς τὸν κόσμον καὶ διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν πάσης καταπίεσεως. Ἐπειδὴ ζῶμεν κάθε ἡμέραν τὴν θεῖαν συγκατάβασιν, μαχόμεθα ἐναντίον κάθε φανατισμοῦ καὶ μισαλλοδοξίας μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Ἐπειδὴ διακηρύσσομεν συνεχῶς τὴν ἐνανθρωπήσιν τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν θέωσιν τοῦ ἀνθρώπου, ὑπερασπίζομεθα τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα δι' ὅλους τούς ἀνθρώπους καὶ ὅλους τούς λαούς. Ἐπειδὴ βιοῦμεν τὴν θεῖαν δωρεάν τῆς ἐλευθερίας μέ τὸ ἀπολυτρωτικόν ἔργον τοῦ Χριστοῦ, δυνάμεθα νὰ προβάλωμεν πληρέστερα τὴν καθολικὴν ἀξίαν τῆς διὰ κάθε ἀνθρώπου καὶ κάθε λαόν. Ἐπειδὴ, τρεφόμενοι μέ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου ἐν τῇ Θεῇ Εὐχαριστίᾳ, βιοῦμεν τὴν ἀνάγκην τοῦ μερισμοῦ τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀδελφῶν μας, κατανοοῦμεν πληρέστερον τὴν πείναν καὶ τὴν στέρησιν καὶ ἀγωνιζόμεθα διὰ τὴν ὑπερνίκησιν αὐτῶν. Ἐπειδὴ προσδοκῶμεν καινὴν γῆν καὶ καινοὺς οὐρανούς, ὅπου θὰ ἐπικρατῇ ἡ ἀπόλυτος δικαιοσύνη, ἀγωνιζόμεθα ἐδῶ καὶ τώρα (*hic et nunc*) διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας*».

Ἐν τῷ ἐν Σαμπεξύ, Γενεύης, Ὁρθόδοξῳ Κέντρῳ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῇ 5ῃ Νοεμβρίου 1986.

·† Ὁ Μητροπολίτης Ἑλβετίας Δαμασκηνός

Γραμματεὺς ἐπὶ τῆς προπαρασκευῆς τῆς Ἀγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου

ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ

ΔΕΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑ-
ΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ

- Ὁ Διάκονος: Εὐλόγησον Δέσποτα.
Ὁ Πρόεδρος: Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν πάντοτε, νῦν, καί ἀεί, καί εἰς
τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορός: Ἀμήν.
Οἱ Σύνοδοι: *(ὅλοι ὁμοῦ ἀπαγγέλλουν, ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ
γλώσσαν)* Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τό Πνεῦμα τῆς
ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρὼν, καί τά πάντα πληρὼν, ὁ
θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καί ζωῆς χορηγός, ἐλθέ καί σκή-
νωσον ἐν ἡμῖν καί καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος,
καί σῶσον, ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.
- Ὁ Διάκονος: Ἐλέησον ἡμᾶς ὁ Θεός κατὰ τό μέγα ἔλεός σου, δεόμε-
θά σου, ἐπάκουσον καί ἐλέησον.
- Ὁ Χορός: Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον *(Τό αὐτό
μεθ' ἑκάστην δέησιν)*.
- Ὁ Διάκονος: Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν εὐσεβῶν καί ὀρθοδόξων
χριστιανῶν.
Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου ἡμῶν Χρυσο-
στόμου καί πάσης τῆς ἐν Χριστῷ ἡμῶν Ἀδελφότητος.
Ἔτι δεόμεθα ὑπὲρ πάντων τῶν μετεχόντων εἰς τὴν
παρούσαν Διάσκεψιν, καί ὑπὲρ τῆς κατὰ Θεὸν
εὐοδώσεως τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς.
- Ὁ Πρόεδρος: Ἐπάκουσον ἡμῶν, ὁ Θεός, ὁ Σωτὴρ ἡμῶν, ἡ ἐλπίς πάν-
των τῶν περάτων τῆς γῆς καί τῶν ἐν θαλάσῃ μακρὰν
καί ἰλεως, ἰλεως γενοῦ ἡμῖν Δέσποτα ἐπὶ ταῖς ἀμαρτίαις
ἡμῶν, καί ἐλέησον ἡμᾶς. Ἐλεήμων γάρ καί φιλόανθρω-
πος Θεός ὑπάρχεις, καί σοί τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ
Πατρὶ καί τῷ Υἱῷ, καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καί ἀεί
καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
- Ὁ Χορός: Ἀμήν.
Ὁ Διάκονος: Τοῦ Κυρίου δεηθώμεν.
Ὁ Χορός: Κύριε ἐλέησον.
Ὁ Πρόεδρος: Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ θεμελιώσας τὴν Ἐκκλησίαν Σου
ἐπὶ σωτηρίᾳ καί ἀγαθῷ τοῦ πεπτωκότος ἀνθρώπου, τοῦ
ἀμαυρώσαντος τὴν εἰκόνα τὴν Σὴν καί μὴ ὑστερήσαντος
ἐν τῷ συσχηματίζεσθαι τῇ ἀπάτῃ τοῦ αἵωνος τούτου, ὁ
Ποιμένας καί Διδάσκαλος ἐν αὐτῇ συστησάμενος καί δια-
ταξάμενος αὐτοὺς βαπτίζειν καί εὐαγγελίζεσθαι, οὐκ
ἐν σοφίᾳ λόγου, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ,

ἀλλ' ἐν σοφίᾳ Θεοῦ, ἐν ᾗ καὶ ἠὐδόκησας σωθῆναι τοὺς εἰς Σέ πιστεύοντας, εὐδόκησον δὴ ἵνα καὶ ἡμεῖς, οἱ ἐκ τῶν κατὰ τόπους ἀγίων Σου Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τό αὐτό συνελθόντες ἐπὶ τῷ ὑπηρετῆσαι τό ἅγιόν Σου θέλημα καὶ οἰκοδομῆσαι τόν Λαόν Σου, ἐν οἷς οὗτος πιστεύει καὶ ἐλπίζει καὶ βιοῖ, καταξιωθώμεν τῆς Σῆς ἐλλάμψεως καί, τόν δόλιχον τῶν ἡμερῶν τούτων ἐν καρποφορίᾳ πολλῇ διανύσαντες, προοδοποιήσωμεν τήν καὶ αὐθις καὶ αἰεὶ σημειουμένην ἐκφαντορίαν τοῦ Ἀγίου Σου Πνεύματος ἐν τῇ Μιᾷ, Ἀγίᾳ, Καθολικῇ καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ Σου. Ἦλθομεν οὐ καθ' ὑπεροχὴν λόγου ἢ σοφίας, ἀλλ' ἐν ἀσθενείᾳ καὶ φόβῳ. Οὐκ ἐν πειθοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύματος Ἀγίου, ἵνα ἡ πίστις καὶ ἡ ζωὴ ἡμῶν καὶ ὁλοκλήρου τοῦ Λαοῦ Σου μὴ ᾧσιν ἐν σοφίᾳ ἀνθρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ. Ναί, Κύριε ὁ Θεός ἡμῶν, τήρησον ἡμᾶς ἐν τῇ ἀγάπῃ τῇ Σῇ, καὶ φώτισον ἡμῶν τόν νοῦν καὶ τήν καρδίαν, ἵνα τό ὅπερ πρόκειται ἡμῖν ἔργον ἐν τῇ Σῇ Χάριτι ἐπιτελέσωμεν, κατατείνοντες εἰς τήν οἰκοδομήν τοῦ Σώματός Σου, εἰς περιποίησιν τῶν ἐντολῶν Σου, εἰς στήριξιν τῆς Ἐκκλησίας Σου, εἰς δόξαν τοῦ ὀνόματός Σου.

Σὺ γάρ εἰ ὁ φωτίζων καὶ ἀγιάζων πάντα ἄνθρωπον, καὶ σοὶ τήν δόξαν ἀναπέμπομεν, τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ τῷ Ἁγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ αἰεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

- Ὁ Διάκονος: Δόξα Πατρὶ...
Δέσποτα ἅγιε εὐλόγησον.
Ὁ Πρόεδρος: Ὁ ἐν εἶδει πυρίνων γλωσσῶν...
Ὁ Χορός: Εὐλογητός εἰ, Χριστέ ὁ Θεός ἡμῶν, ὁ πανσόφους τοὺς ἀλειτουργοὺς ἀναδείξας...(ἐλληνιστί)
Ὅτε καταβάς τὰς γλώσσας συνέχεε, διεμέριζεν ἔθνη ὁ Ὑψιστος. .. (σλαβωνιστί)
Ὁ Πρόεδρος: Δι' εὐχῶν τῶν ἀγίων Πατέρων ἡμῶν.

Τ Α Ξ Ι Σ
ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΘΕΙΑΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΠΙ ΤΗ Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙ-
ΚΗ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩ ΔΙΑΣΚΕΨΕΙ
Κυριακή, 2 Νοεμβρίου 1986

Οι λειτουργοί Ἀρχιερεῖς περί ὥραν 9.30 τῆς Κυριακῆς, 2ας Νοεμβρίου, συγκεντρώνονται εἰς τό Ἀναγνωστήριον τῆς Βιβλιοθήκης, ὅπου θά τελεσθῇ ἡ ἀκολουθία τῆς ἀμφιέσεως, καί ἐνδύονται τὰς ἀρχιερατικάς αὐτῶν στολάς.

Ἐκ τοῦ Ἀναγνωστηρίου, λειτανεύοντες, εἰσέρχονται εἰς τόν Ἱερόν Ναόν, ψαλλομένης τῆς Δοξολογίας, καί ἄρχεται ἡ Θεία Λειτουργία τοῦ Ἱεροῦ Χρυσοστόμου.

Κατ' αὐτήν:

Τό «Ἅγιος ὁ Θεός», ψάλλεται ἑλληνιστί, ἀραβιστί καί σλαωνιστί.

Τό «Δόξα Πατρί...», ὡς καί τό «Ἅγιος ὁ Θεός» τοῦ Βήματος, ψάλλονται ἐνδον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος.

Τό «Δύναμις Ἅγιος ὁ Θεός...», ψάλλεται ὑπό τῆς χορωδίας.

Τό «Κύριε, σῶσον τοὺς εὐσεβεῖς», ψάλλεται τρίς, ἑλληνιστί, ἀραβιστί καί σλαωνιστί καί τό «Καί ἐπάκουσον ἡμῶν», ἅπαξ, ἑλληνιστί ἐνδον τοῦ Ἱεροῦ Βήματος.

Ὁ Ἀπόστολος θά ἀναγνωσθῇ γαλλιστί καί τό Εὐαγγέλιον ἑλληνιστί.

Αἱ ἐκφώνησεις ὡς ἑξῆς:

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Ὅτι ἅγιος...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Κύριε, Κύριε (ἑλληνιστί)

Ὁ Σεβ. Ὅρους Λιβάνου:

Κύριε, Κύριε... (ἀραβιστί)

Ὁ Σεβ. Κιέβου:

Κύριε, Κύριε (σλαωνιστί)

Ὁ Σεβ. Κεντρώας Ἀφρικῆς:

Ὅπως ὑπό τοῦ κράτους σου...

Ὁ Σεβ. Πέτρας:

Διά τῶν οἰκτιρμῶν—

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Ἡ χάρις... Ἄνω σχῶμεν...

Εὐχαριστήσωμεν τῷ Κυρίῳ.

Ὁ Σεβ. Σουμαδίας:

Τόν ἐπινίκιον ὕμνον...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Λάβετε, φάγετε...

Πίετε ἐξ αὐτοῦ πάντες...

Ὁ Σεβ. Τρανσυλβανίας:

Τά σά ἐκ τῶν σῶν...

Ὁ Σεβ. Στάρας Ζαγοράς:

Ἐξαιρέτως...

Ὁ Σεβ. Πάφου:

Καί δῶς ἡμῖν...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Καί ἔσται τά ἐλέη...

Ὁ Σεβ. Δημητριάδος:

Καί καταξίωσον ἡμᾶς...

Ὁ Σεβ. Βροτσλάβ:

Ὅτι Σοῦ ἐστιν...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Εἰρήνη πᾶσι.

Ὁ Σεβ. Σουχούμης:

Χάριτι καί οἰκτιρμοῖς...

Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:

Τά ἅγια τοῖς ἀγίοις.

Ὁ Σεβ. Πράγας:	Μετά φόβου Θεοῦ...
Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:	(μεταδίδει τὴν θεῖαν κοινωνίαν εἰς τοὺς πιστοὺς)
Ὁ Σεβ. Προεξάρχων:	Σώσον ὁ Θεὸς τὸν λαόν Σου...
Ὁ Σεβ. Ἐλισιγκίου:	Ὅτι Σὺ ὁ ἁγιασμός ἡμῶν...
Ὁ Ἀρχιμ. Β. Καραγιάννης:	Τὴν ὀπισθάμβωνον εὐχήν.

Σημειώσεις:

1. Εἰς τὰ εἰρηνικά μετὰ τὸ «Ὑπὲρ τοῦ Ἀρχιεπίσκοπου ἡμῶν. . .», ὁ διάκονος λέγει καὶ τὰς δεήσεις:

«Ὑπὲρ τῶν συλλειτουργούντων καὶ συμπροσευχομένων ἁγίων ἀρχιερέων τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν»,

«Ὑπὲρ εὐσταθείας καὶ κατὰ Θεὸν καταστάσεως τῶν κατὰ τόπους ἁγίων Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν».

2. Εἰς τὸ «Ἐν πρώτοις μνήσθητι...», οἱ συλλειτουργοὶ ἅγιοι ἀρχιερεῖς, κατὰ τὴν κανονικὴν τάξιν, ἐπειδὴ ὁ Ναὸς ἐν ᾧ λειτουργοῦν εἶναι Πατριαρχικὸν Σταυροπήγιον, κανονικὸν δικαιοδοσιακὸν ἔδαφος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, μνημονεύουν τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ.

**ΔΕΗΣΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΛΗΞΕΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ
ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΩΝ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΝ**

Ὁ Διάκονος:	Εὐλόγησον, Δέσποτα.
Ὁ Πρόεδρος:	Εὐλογητός ὁ Θεός ἡμῶν...
Οἱ Σύεδροι:	Δόξα σοι τῷ δείξαντι τό φῶς... (ἐλληνιστί) Ὑμνοῦμέν Σε, εὐλογοῦμέν Σε... (ἀραβιστί) Πρόσδεξαι τήν δέησιν ἡμῶν...(σλαβωνιστί) καί Παράτεινον τό ἔλεόν Σου...(ἐλληνιστί)
Ὁ Διάκονος:	Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν.
Ὁ Χορός:	Κύριε ἐλέησον.
Ὁ Πρόεδρος:	Κύριε ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστέ, ὁ σοφίζων καί ἐλεῶν τούς ἀπεκδεχομένους τόν παρὰ Σοῦ φωτισμόν καί τό μέγα καί πλούσιον ἔλεος, εὐχαριστοῦμέν Σοι, ὅτι κατηξίωσας ἡμᾶς φθάσαι εἰς τήν ὥραν ταύτην καί παρακαταθέσθαι ταῖς ἀχράντοις Σου χερσί καί τῇ Ἀγίᾳ Σου Ἐκκλησίᾳ τό ταπεινόν τοῦτο ἔργον ἡμῶν τῶν ἀναξίων ἱκετῶν Σου. Εὐχαριστοῦμέν Σοι ὅτι οὐκ ἀπέστρεψας τό πρόσωπόν Σου ἀφ' ἡμῶν, ἀλλ' ὡς ἐπηγγείλω, μείνας ἐν τῷ μέσῳ ἡμῶν τῶν συνηγμένων ἐν τῷ ὀνόματί Σου, κατηύθυνας τά διαβήματα ἡμῶν εἰς τήν ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν Σου. Καί νῦν δεόμεθά Σου, Κύριε, πρόσδεξαι τό ταπεινόν τοῦτο ἔργον ἡμῶν, καί εὐλόγησον αὐτό, καί ἀνάδειξον αὐτό ὄργανον εἰς διακονίαν τῇ Ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ Σου, ἣν περιεποιήσω τῷ τιμίῳ Σου Αἵματι. Ἵνα καί ἐν τούτῳ δοξάζεται τό πανάγιόν Σου Ὄνομα, σὺν τῷ Πατρὶ καί τῷ Ἁγίῳ Πνεύμα- τι, νῦν καί ἀεί, καί εἰς τούς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.
Ὁ Διάκονος:	Δόξα Πατρί. . .
	Δέσποτα ἅγιε εὐλογησον.
Ὁ Πρόεδρος:	Ὁ ἐν εἵδει πυρίνων γλωσσῶν...
Οἱ Σύεδροι:	(ὅλοι ὁμοῦ ἀπαγγέλλουν, ἕκαστος εἰς τήν ἰδίαν αὐτοῦ γλῶσσαν) Εἶδομεν τό φῶς τό ἀληθινόν...

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ	5
Ή Γ' Προσυνοδική Πανορθόδοξος Διάσκεψις	9
(Σύγκλησις, Τόπος, Χρόνος, Ἀντιπροσωπία)	
ΤΑ ΠΡΟΚΑΤΑΡΚΤΙΚΑ ΤΗΣ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ	12
Η ΣΥΣΚΕΨΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΗΓΩΝ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΙΩΝ	
Τρίτη, 28 Ὀκτωβρίου 1986: Ἀπογευματινὴ Συνεδρία (Πρόγραμμα, Γενικὴ περὶ τὴν διαδικασίαν συζητήσεως)	
ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ:	17
Ἐναρκτήριος Λόγος Προέδρου Χαιρετιστήριος Λόγος Προϊσταμένου Ὁρθοδόξου Κέντρου Περιεχόμενον Φακέλων: Ἐνημερωτικόν Σημείωμα Γραμματείας Τηλεγραφήματα πρὸς Προκαθημένους Ὁρθόδοξων Ἐκκλησιῶν	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Πρωϊνὴ Συνεδρία	28
Σχέδιον Κανονισμοῦ Λειτουργίας Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων. Εἰσηγητικὴ παρουσίασις Γραμματέως Κανονισμός Λειτουργίας Προσυνοδικῶν Πανορθόδοξων Διασκέψεων Μηνύματα Ἐκκλησιῶν	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	48
Μηνύματα Ἐκκλησιῶν Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας	
Α' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	67
Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ Νηστείας	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Πρωϊνὴ Συνεδρία	81
Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ Νηστείας	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Πρωϊνὴ Συνεδρία	95
Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ Θέματος τῶν Διαλόγων Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	111
Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων	
Β' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Ἀπογευματινὴ Συνεδρία	127
Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Διαλόγων	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Πρωϊνὴ Συνεδρία	137
Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Πρωϊνὴ Συνεδρία	153
Ἀπαντητικὰ Τηλεγραφήματα Προκαθημένων Εἰσηγητικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως ἐπὶ τοῦ Θέματος τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν	

Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Απογευματινή Συνεδρία	172
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
Γ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Απογευματινή Συνεδρία	182
<i>Συζήτησις τοῦ κειμένου περὶ τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
<i>Ἐνημερωτικὴ παρουσίασις τοῦ Γραμματέως</i>	
<i>ἐπὶ τῶν ὑπολειπόμενων Θεμάτων τῆς Ἡμερησίας Διατάξεως</i>	
<i>τῆς Ἁγίας καὶ Μεγάλης Συνόδου</i>	
<i>Σύστασις Ἐπιτροπῶν</i>	
Δ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	195
<i>Συνεδρίασις τῶν Ἐπιτροπῶν</i>	
Ε' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	196
<i>Θεία Λειτουργία</i>	
<i>Ὁμιλία Προέδρου Γ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως</i>	
ΣΤ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ	200
<i>Συνεδρίασις τῶν Ἐπιτροπῶν</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Πρωϊνὴ Συνεδρία	201
<i>Ἀπαντητικὰ Τηλεγραφήματα Προκαθημένων</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Α' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Πρωϊνὴ Συνεδρία	212
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Νηστείας</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Β' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Ζ' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Απογευματινή Συνεδρία	226
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Α' Πρωϊνὴ Συνεδρία	236
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Διαλόγων</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Πρωϊνὴ Συνεδρία	244
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Γ' Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Δ' Ἐπιτροπῆς</i>	
Η' ΗΜΕΡΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ: Β' Απογευματινή Συνεδρία	270
<i>Συζήτησις ἐπὶ τοῦ θέματος τῶν Χριστιανικῶν Ἰδεωδῶν</i>	
<i>Εισηγητικὴ παρουσίασις Τεχνικῆς Ἐπιτροπῆς</i>	
<i>Συζήτησις ἐπὶ τῆς Διαδικασίας καὶ τῆς Ἡμερησίας</i>	
<i>Διατάξεως τῆς Δ' Προσυνοδικῆς Πανορθοδόξου Διασκέψεως</i>	
<i>Διαδικασιακὰ καὶ ἄλλα θέματα</i>	
ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ Γ' ΠΡΟΣΥΝΟΔΙΚΗΣ ΠΑΝΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΔΙΑΣΚΕΨΕΩΣ	296
ΑΝΑΚΟΙΝΩΘΕΝ	329
ΣΥΝΗΜΜΕΝΑ	332
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	337

